

SZŐCSNÉ GAZDA ENIKŐ

**MARADOK HOLTIG HÍV TESTVÉRED...
A ZATHURECZKYEK CSALÁDI LEVELEZÉSE
1850–1884**

SEPSISZENTGYÖRGY

2022

A könyv a Székely Nemzeti Múzeum kiadványa.

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia Domus Kiadványtámogatási pályázata, a Székely Nemzeti Múzeum, valamint a Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet NKFI 128848. sz. programjának anyagi támogatásával.

ISBN 978-973-0-36351-7

**MARADOK HOLTIG HÍV TESTVÉRED...
A ZATHRECZKYEK CSALÁDI LEVELEZÉSE
1850–1884**

Sajtó alá rendezte
SZŐCSNÉ GAZDA ENIKŐ

Jegyzetekkel ellátta
SZŐCSNÉ GAZDA ENIKŐ
RAVASZ ISTVÁN
RÁTFAI EMESE JUDIT

SEPSISZENTGYÖRGY
2022

© Szőcsné Gazda Enikő
© Székely Nemzeti Múzeum

Lektorálta:
Nagy Botond
L. Balogh Béni

Címlap:
Szőcs Eszter

Tördelés, nyomdai munkálatok:
F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós
Felelős vezető: Ambrus Enikő ügyvezető igazgató

BEVEZETŐ

A CSALÁDRÓL ÉS A FORRÁSKÖZLÉSRŐL

Az ego-dokumentumok (naplók, levelezések, emlékiratok) a társadalomtörténet talán legérdekesebb forrásai. E dokumentumok elsősorban az egyén mentalitásvizsgálata, a mikro-nézőpont, az aluról szemlélt történelem megragadása céljából kerültek az érdeklődés homlokterébe. A levél ugyan lehet egyéni fogalmazású vagy éppen formuláskönyvek sémái szerint felépített, lehet hivatalos vagy nagyon személyes, lehet dokumentumértékű vagy pedig csak kapcsolattartást szolgáló, ezer arca és típusa ellenére forradalmasította a térbelileg egymástól eltávolodott személyek kapcsolattartását. A telefon, távirat, számítógép elterjedése előtt a levélváltás hosszú időn át az egymástól elszakadt emberek közötti kommunikáció egyedüli médiuma volt.¹

A felvidéki, Zaturcsáról származó Zathureczky család 1255-ben IV. Béla magyar királytól nyert nemesi oklevelet és ezzel együtt járó birtokadományt. A család legrégebbi őseinek Uzda királyi halásztartotta, ezért pecsétjein néhol Zathureczky Uzda-ként használta nevét.²

A család székelyföldi ágát Ferenc és István Háromszékre költözésükkel alapították meg, a 19. század elején.³ *Ferenc* (1806–1871) Papolcon választott magának lakhelyet és az Ugron család birtokainak megszerzésével, valamint a Szentkereszty birtokok kezelésével jelentős vagyonra tett szert.⁴ Testvére, id. *István* (1790–1870) feleségével, Tasnádi Nagy Juliannával és a még Felvidéken megszületett *Gedeon* (a levelekben Gida, 1817–1877) nevű kisleányával indult neki az ismeretlennek. Hogy miért döntött úgy e két fiatal

---

¹ Csupán néhány nemrég megjelent, székelyföldi levélváltást értelmező könyv, tanulmány címét sorolom fel: BERECZKI Ibolya – POZSONY Ferenc 2016; BOTH Noémi Zsuzsanna 2018–2019; LŐRINCZI Dénes 2021;

² NAGY Iván 1865, XII, 319.

³ A Zathureczky család levelezésével már foglalkoztam egy tanulmány keretében. Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2011, a későbbiekben is néhány esetben felhasználom a tanulmány adatait.

⁴ Pálmay József szerint „Háromszéken István telepedett meg, és pedig 1817-ben jött Olasztelekre (Udvarhelymegye), ott, valamint Baróthon szép kiterjedésű birtokokat szerzett. Később megyei táblabíró és Jurum inspector volt.” PÁLMAJ József 2000, II., 477.

család, hogy otthagya a családi fészket, annak több magyarázata lehet. Egyrészt Felvidéken a család egyre jobban elszegényedett. Másrészt az 1815-ös lehűlés, szárazság is migrációs hullámot generált. Harmadrészt, Erdély kedvező kereseti lehetőségekkel kecsegtette a fejlett gazdasági ismeretekkel rendelkező szakembereket. A legtöbb nemesi családnak nagyon szétszórta helyezkedtek el a birtokai, így ezeknek a szakszerű gondozásához, felügyeletéhez képzett, szervezőképességgel és mezőgazdasági ismeretekkel egyaránt rendelkező szakemberekre volt szükség. Ehhez a komplex munkához viszont kevesen értettek ekkoriban Erdélyben. A 19. század elején az akkori Nagy-Magyarország területén csupán három olyan iskola volt, ahol gazdasági szakismereteket oktattak: a szarvasi gazdasági iskola, a nagyszentmiklósi földműves-iskola, valamint a keszthelyi Georgicon.⁵ Az említett szakintézmények korai matrikuláinak kiadatlansága miatt egyelőre nincs ismeretünk arra vonatkozóan, hogy a két Zathureczky-testvér képzett szakember volt-e. Benkő Samu kutatásaiból tudjuk, hogy a Wesselényi-birtokok ügyintézőit Kelemen Benjámint, a zsigó uradalom híres gazdatisztje képezte ki. Az is elképzelhető tehát, hogy Zathureczky István, aki a vargyasi és olaszteleki Daniel-birtokokat és az ezekkel rokoni kapcsolatban lévő Wesselényiek birtokait kezelte, Zsigón szerezte meg ismereteit.⁶ 1817-ben mindenesetre Erdővidékre, Olasztelekre telepedett le. Istvánnak 15 gyermeke született, amelyből 12 élte meg a felnőttkort. Az ő nagycsaládja képezi tehát azt a rokoni kört, amelyet a közre adott levelezés átfog.

A Zathureczky levelezés nagyon szétszórta, megrostált állapotban maradt fenn napjainkig. Nem csupán az Erdély különböző városaiba szétköltözött családtagok, a világháború és a kommunizmus rostálta meg és szórta szét különböző levéltárakba az iratokat, de a tudatos válogatás miatt is csonkult az állomány. A felvidéki ág történetére vonatkozó korai oklevelek egy része a Magyar Nemzeti Levéltár P szekciójába került.

A Székelyföldre származottak leveleinek nagyrésze a különböző családtagok adományaként került a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményébe. A legnagyobb korpusz 1924-ben Kelemen Lajosné Zathureczky Berta adományaként került leltárba, és 621 darab, 1817 és 1917 között

---

⁵ BENKŐ Samu 1956, 123–125.

⁶ BENKŐ Samu 1956, 132.

keletkezett levélből és iratból állt.⁷ 1929-ben Roediger Lajos, két rendbeli imecsfalvi útja során 84 darab 18–19. századi családi levelet és nyomtatványt gyűjtött össze a Zathureczky Péterné Cserey Margit által lakott kúriából.⁸ 1933-ban és 1934-ben Zathureczky Karola 17–19. századból származó oklevelekkel bővítette a múzeum gyűjteményét.⁹ 1934-ben vásárlás útján sikerült Zathureczky Péterné Cserey Margittól újabb 19. századi okiratokat, naplótöredékeket megszerezni. Az utolsó nagyobb gyűjtések 1941-ben történtek. Ekkor Zathureczky Miklós 3 darab, Zathureczky Kálmán pedig 111 darab levelet juttatott a múzeumhoz.¹⁰ Kisebb családi levéltári adományok még Csereyné Zathureczky Emíliától (1903-ban),¹¹ Cserey Ákosnétól (1906-ban), Zathureczky Károly hagyatékából és Zathureczky Gyulától (1923-ban) is érkeztek a múzeumba.¹²

A Zathureczky-leveleknek hányatott sorsa volt. Zathureczky Kálmán 111 levelét a II. világháborús evakuálások alkalmával menekítették, és a múzeum értékes tárgyaival együtt 1945-ben a zalaegerszegi állomás bombatámadásában semmisültek meg. A más családtagoktól érkező leveleket 1961-ben a Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztályához vitték át. Néhány levelet a Székely Nemzeti Múzeumnál maradt ún. Csereynéféle múzeumi napló is tartalmaz, ezeket a leveleket, amelyek múzeumi tárgyak történetére vonatkozó információkat tartalmaztak, Cserey Jánosné Zathureczky Emília gyűjthette és ragaszthatta be a múzeumtörténeti dokumentumok közé.

---

⁷ Székely Nemzeti Múzeum könyvtárának vegyes leltárkönyve, 9348-as leltárszám. Ma ez a levelezés a Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya 64-es fondjában található.

⁸ Székely Nemzeti Múzeum könyvtárának és kéziratárának leltárkönyve, 9849, 9854-es leltárszám. Ma Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya, 64-es fond.

⁹ Székely Nemzeti Múzeum könyvtárának és kéziratárának leltárkönyve, 11228-as leltárszám. Ma Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya.

¹⁰ Zathureczky Miklós iratait 23503 és 23504 szám alatt, Zathureczky Kálmán leveleit 23506-os leltárszám alatt vették nyilvántartásba.

¹¹ Csereyné leveleit, kisnyomtatványait a 249/1903 szám alatt vették nyilvántartásba.

¹² Cserey Gyula adományai közt a Danielek, Szentkeresztyk birtokaira vonatkozó oklevelek, a baróti és olaszteleki jószágok összeírása, a Cserey család birtokaira, valamint a papolci birtokokra vonatkozó dokumentumok, ezek mellett pedig Zathureczky István leveleit jegyezték be a nyilvántartásba.

Konkrét tudásunk és feltételezéseink vannak arra vonatkozóan is, hogy a Zathureczky család életét megvilágító további levelek rejtőznek, rejtőzhetnek a családdal műrokoni kapcsolatban lévő családok levéltáraiban. Az idősebb Zathureczky Istvánnak, valamint Zathureczky Gedeonnak több levele található a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Osztályának Kelemen Benjámintalálójában.¹³ Kelemen Benjámintalálója a céckei Zathureczky Gedeon apósa volt, így a céckei ágira vonatkozóan viszonylag gazdag forrásanyag található ebben.

A tizenkét gyermek keresztszülei közt a következő családneveket látjuk: Mórítz János, Szentpáli Imre és neje Cserei Zsófia, Csedő Terézia, Dónáth György és neje Gergely Julianna, Szolga Imre, Bischi Mária, Haller László és neje Szentkereszty Mária, Mikes Zsuzsanna, Rauber Károly, Pótsa Veronika. Idősebb Zathureczky István és felesége Tasnádi Nagy Julianna további számos családdal került komasági kapcsolatba. Ők maguk kereszteltek a Derzsi, a Czerjék, a Benedek, a Nagy, az Albert, a Bartha, a Bodosi, a Sikó családban. A 12 gyermek férjei, feleségei révén rokoni kapcsolatba kerültek a fent említett Kelemen családon kívül a gyulafehérvári Farkas, a nagyajtai Cserei, a nagyvajdalfalvi, valamint a nagyberivoi Boér, a sepsiszentiváni Szentiványi, a nagyhalmágyi Hollaky, a nagyborosnyói Bartha, a lécfalvi Bodor, valamint a gyulafehérvári Gyulai családdal. A 12 gyermek további házasságai révén a Tasnádi Nagy, Örley, Dindár, Zeyk, Jakab, Ziegler, Endes, Geréb, Hoos, Sényi, Bogdán, nagyváradi Gyulai, Orendi, Kovács, Lates, Vajna, Benke, Forró, László, Gál, Sántha, Papp családokkal került rokonságba. E felsorolt családok levéltáraiban feltételezhető, hogy lehetnek még a Zathureczkyekre vonatkozó dokumentumok, de ezeknek áttekintése, idő hiányában nem állt most módunkban.

Válogatásunkban elsődlegesen a Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztályánál lévő Zathureczky fond anyagát használtuk fel. Az aktuálisan 64-es fondszám alá sorolt Zathureczky levéltár 1568 és 1917 között keletkezett iratokat foglal magában, és gazdag adatmennyiséggel világítja meg a Zathureczky, a Cserei, a Daniel és a Mikes családok gazdálkodását. Forráskiadásunk jórészt a VIII. levéltári egységben lévő levelezés jelentős

---

¹³ Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Osztálya, 494-es fond.

részét tartalmazza. Ezt a korpuszt egészítettük ki a Székely Nemzeti Múzeumban maradt, a Csereyné-naplóba ragasztott levelekkel.

A Zathureczky család leveleinek forráskiadásában, kissé rendhagyó módon, nem két személy levélváltását tárjuk az olvasó elé, hanem egy Felvidékről Erdélybe telepedett, és előbb Erdővidéket, majd az egész Erdélyt, Partiumot behálózó nagycsalád belső levélváltását publikáljuk. Ezek a levelek tehát nem hivatalos, mereven megszerkesztett szövegek, nem is a formuláskönyvek sémáinak a fantáziátlan, görcsös ismétlései, hanem az élőnyelvet, a mindennapi kommunikációt felidéző és helyettesítő iratok voltak.¹⁴

A forrásközlésünkben nem az idős Zathureczky István gazdatiszt leveleit tárjuk az olvasó elé, hanem az 1848 utáni társadalmi átrendeződés korát, a nagykorúsodó, családot alapító Zathureczky-gyermekek életpályáját, kapcsolathálóját, egymáshoz való viszonyát tekintjük át. Az 1850–1884 közötti periódusban a Zathureczky István családjában 12 gyermek bontogatta a szárnyait, szülte és nevelte a saját gyermekeit. E korszak ugyanakkor az önkényuralomnak, az ezt követő kiegyezésnek, majd az ezt váltó mély gazdasági válságnak az időszaka volt, a levelek tartalmán mindvégig követhető az emberéletekbe lopakodó és néha kegyetlenül betörő történelem.

A 250 levél publikálásának az volt az elsődleges célja, hogy megvilágítsa azt a társadalmi, családi hálózatot, amely Erdély egész területét átfonta, és amely gyárak, vállalkozások mellett létrehozta Székelyföld talán legjelentősebb kulturális intézményét, a Székely Nemzeti Múzeumot.

A másik célunk az volt, hogy felszínre hozzuk és tegyük ismertté, használhatóvá azt a gazdag dokumentumtárat, amely e család levelesládájában rejtőzött eddig.

A levelezés kezdő időpontjának 1850-et választottuk, mivel ekkortól kezdett rendszeressé válni a családtagok írott kommunikációja. Az 1884-es záróidőpont kiválasztása múzeumtörténeti szempontot követett. 1881-ben elhunyt Vasady Nagy Gyula, a Zathureczkyek házi tanítója, a Székely Nemzeti Múzeum első múzeumőre, rendszerezője. Nem szerettük volna a halálát övező bizonytalan állapottal lezárni a forrásközlést, ezért a levélváltás még

---

¹⁴ A levélírás történetéről, formai variánsairól lásd KESZEG Vilmos 2008, 225–248.

rámutat Nagy Géza múzeumőr megérkezésére, a Székely Nemzeti Múzeum folytonosságára.

Áttekintés a levelezésben említett családtagokról

A forrásközlésünk elsősorban Zathureczky István erdővidéki gazdatiszt családjának a levelezését tárja fel. Annak ellenére, hogy a közzétett iratok között nem találunk általa írt leveleket, számos írásnak ő a címzette.

Idősebb Zathureczky István (1790–1870), amint már korábban említettük, Felvidékről 1817-ben telepedett le Olaszteleken. Az 1850 előtt keletkezett leveleiből látható, hogy az 1820-as évektől egyre több székelyföldi és belső-erdélyi nemes jószágigazgatója, birtokintézője lett: a Cserey család, a Magyarországra szakadt vargyasi Danielek, 1830-ban az ezekkel házastársi kapcsolatban lévő Wesselényiek, 1831-ben a Szentkeresztyk és Mikések bízták rá a Fehér vármegyében lévő földeiket és az elhanyagolt épületeiket. 1838-ban már *„Mlsgs Gróf Haller László Generális és Gróf Kálnoky György Ő Nagyságok Jóságai tellyes hatalmu Igazgatója”* volt. Célirányos birtokpolitikája, szívós munkája, tehetsége hamar kiemelte a környezetéből. A vargyasi Daniel Polixéna és Borbála birtokait például 1828-ban már 10 éve gondozta, majd tovább már „árendálta”. Cserey Anna baróti jószágát 32 évre vette bérbe.¹⁵ A szívós munkája által kitermelt pénzre, befektetésekre, újabb és újabb nemesi birtokok kezelésére nagy szüksége volt, ugyanis feleségétől, tasnádi Nagy Juliannától 15 gyermeke született, akikből 12-en életben maradtak. Nagy szó volt ez a 19. században, a nagy gyermekhalandóság korszakában. Gyermekeit a levelek tanúsága szerint szigorral, de nagy szeretettel nevelte, felnőtt korukban is pénzzel látta el őket.

Az idősebb Zathureczky azokkal a birtokos családokkal került kapcsolatba, akiknek a földjeit művelte: Hallereket, Szentkeresztyeket, Raubereket látunk a keresztelői jegyzőkönyvek bejegyzéseiben, de többnyire Donáth Györgyné Gergely Juliánna tasnádi birtokos volt az, aki majdnem minden esetben keresztvíz alá tartotta a Zathureczky-gyermekeket. A családfő nagyon fontos szerepet szánt a gyermekei taníttatásnak, a lányok is megtanulták, alkalmazták a birtokgondozáshoz szükséges ismereteket. E levelezésből is

---

¹⁵ Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2011, 284.

kitűnik, hogy gyermekei mellé házi tanítókat alkalmazott, nem bízta a fiatalok nevelését kizárólag a kor falusi tanítóira.

A birtokgondnokságból bevont pénzt id. Zathureczky István újabb birtokok vásárlásába fektette: szűkös olaszteleki tulajdona mellé baróti, nagyajtai ingatlanokat vásárolt. Stabil anyagi háttérrel, széles társadalmi kapcsolathálót teremtett, amely megszilárdította pozícióit és segítette gyermekei karrierje elindításában is.

A család legidősebb fiúgyermeke, **Zathureczky Gedeon** (1817–1877), a levelek Gidá-ja, még Felvidéken született. A gyermekek közül talán a legszerencsésebb sorsú volt. Pályáját Mezőtelegden kezdte, ahol 1845-ben a Haller család birtokainak kormányzójaként említették.¹⁶ 1848-ban feleségül vette Kelemen Polixénát, édesapja jó barátjának, Kelemen Benjámín híres mezőgazdásznak, a Wesselényiek legendás gazdatisztjének a lányát. A 28 darab, kötetünkben közzétett leveléből elsősorban a gazdálkodását, a családja életét, valamint apósa, Kelemen Benjámín és a Szucságon lakó Kelemen család mindennapjait ismerhetjük meg.

Első három gyermeke Mezőtelegden született. 1852-ben a levelezés már cécei birtokosként említette, nemesi telkén szép kúriát építtetett. 1858-ban már szeszgyártulajdonos (65. levél), jelentős gazdaság, malom, nagy állatállomány tulajdonosa volt. 1869-ben izsópallagai birtokokat is szerzett és ott is építkezett (142. levél). Befektetései, jó pénzügyi érzéke miatt ő lett a család gazdasági tanácsadója, de egyben a szegényebb sorban élő testvérei mecénása is. Valószínű, gazdasági szaktudását elsősorban apósa szaktanácsai és pénzügyi támogatása mellett szerezte meg. Két kislánya, Irén és Lujza kisgyermekként meghalt, de az öt további, életben maradt gyermekének (Albert, Emil, Gizella, Mária, István) anyagi jólétet tudott biztosítani. Mivel távol szakadt a szüleitől, így függetlenítenie kellett magát az otthoni pénzügyi keretektől. Hamarabb megtapasztalta a bécsi vagy pesti kereskedelem mozgásait, jobban látta azt, hogy mi vált hiánycikké, éppen ezért folyamatos tanácsokkal látta el a szüleit és a gazdálkodásba kezdő testvéreit: mit tartsanak meg, minek vigyék fel az árát, mit adjanak olcsóbban stb.

---

¹⁶ EMÓDI János – VARGA Árpád 2004, 37.

Jelentős vagyona, jó gazdasági érzéke miatt beépült a bihari politikai életbe is. Testvére, József egy 1868-as leveléből tudjuk, hogy a vármegye alapítóbizottságának tagja volt (125. levél), majd 1871-ben az élesdi kerületben a balközép párt képviselőjelöltjeként indult.¹⁷ Még az 1910-es években is családjának több mint 3500 hold birtoka volt Céckén.

A család második gyermeke és egyben legrejtélyesebb tagja **Zathureczky Lajos** (1819–1855) volt, aki Homoródszentmártonban volt birtokos. 1842-ben kötött házasságot gyulafehérvári Farkas Máriával. A levelek rejtett utalásaiból látható, hogy házassága szerencsétlen volt, felesége súlyos idegbeteg volt. Keveset tudunk életéről, mivel nagyon korán, 1855-ben meghalt, két kiskorú lánygyermeket hagyva hátra. A lányokat, Zathureczky Bertát és Ilonát a baróti nagyszülők nevelték.

Ifjabbik Zathureczky István (1821–1858) a család harmadik gyermeke volt, akinek pályája az 1848–49-es szabadságharcról szóló szakirodalomnak köszönhetően ismert.¹⁸ Jogászi végzettséggel rendelkezett, majd 1841-ben katonai pályára lépett. 1845-ben hadnaggyá léptették elő, részt vett a marosvásárhelyi, besztercei, szászhermányi, szebeni és tömösi csatákban, majd az 1848-as forradalomban való aktív részvételéért börtönre ítélték. Nagyszebeni fogságával egyidőben birtokait is elkobozták. Gyulafehérvári, pesti rövid intermezzók után Kufsteinba szállították, ahol nehéz, egészségtelen levegőjű, hosszú várfogságot kellett elviselnie. Nagyon jelentősek a korai (1, 2, 3, 4), majd kufsteini fogságból írt levelei (7, 9, 12, 13, 16, 23, 25, 32, 33, 35. levél). A börtönlét teljesebb dokumentálása céljából beemeljük a levélkorpuszba a Demeter László által már publikált leveleket is. Tudósításai 1850 októberig magyar, ettől kezdve jórészt német nyelven íródtak. A hatalomnak a rabokkal szemben voltak engedékenyebb vagy éppen szigorúbb korszakai. 1853 októberétől például csak negyedévente, és csak egyetlen családtagnak szabadott Kufsteinből leveleket küldenie.

Ifjabb Zathureczky István tisztában volt azzal, hogy leveleit cenzúrázzák, így a beszámolóinak a pozitív hangulata éles ellentétben állt a testvérek egymás közt váltott leveleinek róla szóló információival. A két párhuzamos

---

¹⁷ A biharmegyei balpárt tanácskozmánya. *Ellenőr*, 3. évf. 305. szám, 1871. július 22.

¹⁸ HERMANN Róbert 1996.

diskurzus összevetése, elemzése izgalmas kutatási terület, a hatalom hálójában vergődő forradalmár tragikus sorsa rajzolódik ki e diskurzusból. A kufsteini vár egészségtelen levegője tönkretette az ifjabb Zathureczky István egészségét. Az amnesztia után Baróton, atyja mellett gazdálkodott. Otthonról írt leveleiből tudunk az 1857-es hatalmas baróti árvízről (51. levél), a Sepsiszentgyörgyön, az Erdélyi Múzeum Egyesület segítése céljából szervezett bálról (43. levél). Kertészeti beszámolóit mellett a kései levelei jelentős könyvtáráról, olvasmányairól is hírt adtak. Bár a levelezés összesen 22 tőle származó levelet őriz, a családtagok levelezéséből teljes életpályája jól rekonstruálható.

Cserey Jánosné Zathureczky Emília (1823–1905), vagyis a levelezés Mili-je a család negyedik gyermeke, és egyben leghíresebb tagja volt. A sepsiszentgyörgyi és a kézdivásárhelyi Jótékony Nőegylet elnöke volt, aki a székelyföldi szociális és karitatív akciók révén is nagy hírnévre tett szert. Legjelentősebb cselekedetének viszont a Székely Nemzeti Múzeum létrehozását tartjuk.

Bár a testvérei mindig szeretettel és gyöngédséggel emlegették, úgy tűnik, hogy állandó rosszkedve miatt nem volt a család legnépszerűbb tagja. Sorsát némileg megpecsételte a Cserey Jánossal 1843-ban kötött házassága. Korábban osztrák gróf kérője volt, akibe szerelmes volt, szülei viszont a magyar nemeshez adták feleségül. Férjét a család gyenge gazdának és nem túl okosnak tartotta, így a családi teendők szervezése is Emíliára hárult. Bár a szakirodalom hat gyermekét tartja számon,¹⁹ valójában hét gyermeke született (Cserey Balázs, Gizella, István, Mihály, Ákos, Gyula és Béla), de bennük sem tudta sokáig örömét lelteni. Balázs és Mihály öngyilkos lett, Gyula súlyos idegbetegség után viszonylag rendezett életet élhetett volna, de ő is amerikai párbajban meghalt. Gizella, István és Béla kisgyermekként meghalt. Leghosszabb életű Ákos nevű fia volt, aki viszont halláskárosodott és hátgerincproblémás volt, így speciális nevelést igényelt, Csereyné halála előtt ő is elhunyt. Unokahúga, a legtöbb levelet megőrző Zathureczky Berta épp ezért nevezte őt székely Nióbének.²⁰ A gyermekei halála nagyon megviselte. Sokat betegeskedett, gyengélkedett emiatt.

---

¹⁹ SZABÓ Judit 2005, 13.

²⁰ KELEMENNÉ ZATHURECZKY Berta 1921.

Csereyné Zathureczky Emília imecsfalvi házát sok erdélyi nemes látogatta, így hálózati ember volt, aki éppen remek kapcsolatai révén tudta összehozni a Székelyföld legjelentősebb közgyűjteményét. Bár a levelezés utolsó fázisa a Székely Nemzeti Múzeum megalakulását, stabilizálódását ismerteti, Milinek csupán három levelét és egy testvére által írt levélhez fűzött néhány sorát olvashatjuk a kötetben. Ez egyrészt Csereyné visszafogottságával, szerénységével, másrészt zárkózottságával magyarázható. A fennmaradt levelek kis száma egyértelműen jelzi, hogy megsemmisíthette a magánjellegű levelezését, és csakis tudományos jellegű írásait őrizte meg.

A Cserey Jánosné Zathureczky Emília néhány fennmaradt írásából látható, hogy nehézkesen, rosszul fejezte ki magát, szemben néhány testvérével, akik olvasmányos, élvezetes élménybeszámolókat hagytak hátra.

Zathureczky Júlia (1826–1901) a Zathureczky család ötödik gyermeke volt. Életéről nem sokat tudunk, de a család legnehezebb sorsú tagjaként ismerjük meg a levelezésből. Őt tartották a legmelegebb szívű testvérnek, gyakran „a jó Juli”-ként emlegették. 1857-ben házasságot kötött nagyvajdalfalvi Boér Alberttel, és e házasság rossz anyagi körülmények közé taszította az amúgy is elég beteges nőt. Férje birtokain, Medgyes közelében, Hidégvízen telepedtek le, családjá életét kizárólag a baróti Zathureczky-szülők segítségével tudta fenntartani. Gyermekeik közül Boér Idáról esik gyakran szó, aki nagyon súlyos betegségen esett át. Bár a Zathureczky család családfáján látható, hogy Boér István nevű fiúgyermeke is született, a levelezés rá nem utal.

A Júlia nehéz anyagi helyzete, sűrű fejfájása, betegségei állandó témái a családi levelezésnek. A családtagok úgy szerették volna, ha elhagyja a férjét, de ő ragaszkodott a házassági esküjéhez. Ida, a lánya súlyos betegsége miatt hosszú időszakokon át Baróton, Nyújtódon, Imecsfalván tartózkodott, elképzelhető, hogy 1879-ben özvegyasszonnyá válása előtt már többnyire külön élt a férjétől. Bár levelei nem annyira érdekesek, mint Károly, Mária vagy Gábor beszámolóí, mégis fontosnak tartottuk a levélkorpuszban való megjelentetésre. Egyes olyan témák, amelyek Háromszék története szempontjából fontosak, csak nála tematizálódnak. Csak Zathureczky Júlia levelezéséből tudunk például a háromszéki Kazinczy-bálról (87, 88. levél).

Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária (1829–1909) hatodik gyermekként született a Zathureczky családba. Kétségtől ő volt a családnak a nemesi hálózatokba leginkább integrálódó tagja. 1853-ban kötött házasságot Szentiványi Ignáccal, ettől kezdve élete Nyujtódhoz és az ottani Szentiványi házhoz kötődött. Házát rengetegen látogatták, és az őt emlegető rengeteg levél a bizonyíték arra, hogy a családnak is központi tagja volt, akit testvérei talán leginkább szerettek. Életútja mégsem volt nagyon szerencsés. Súlyos szembetegsége miatt alig tudott dolgozni, és férje felelőtlen pénzkézelése az 1870-es évek gazdasági válsága alatt adósságcsapdába sodorta, a Szentiványi-birtokok egy részét elárverezték az adósságok miatt. Egyetlen lánya született, Szentiványi Gizella (1861–1894), aki Háromszék egyik legszebb lánya hírében állt, s bár az adósságcsapda közepén ment férjhez, sikerült rangjához illő, viszonylag szerencsés házasságba menekülnie. Bár édesanyja élménybeszámolóiból úgy tűnt, hogy más udvarlóval rokonszenvezett, Sényi Sándor feleségeként élte le rövid életét. A levelezés végén férjével és Árpád nevű kisfiával Feketehalomban, a Brassó közelében lévő mezővárosban éltek.

A Zathureczky család kapcsolathálójának, erdélyi viszonyainak kirajzolásához a Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária nyujtódi házából írt 38 levél nyújtja a legnagyobb segítséget. Bár szövevényes, hírekkel teli leveleit a rengeteg név miatt nagyon nehéz volt áttekinteni, leginkább az ő írásaiból ismerhetjük meg Háromszék nemesi társadalmát, az 1848-as forradalmárok egymásról mindvégig tudó, egymást segítő, számontartó hálózatát. Levelezése hatalmas adatmennyiséggel szolgál az erdélyi nemesi és kishemesi családok (Mikesek, Kálnokyak, Gyárfások, Sándorok, Pótsák, Petkik, stb.) életéhez.

Zathureczky Mária levelei a Székelyföld múltját kutatók számára kimeríthetetlen kincsbányák. Többször foglalkozik az előpataki, kászoni vagy éppen tusnádi, zajzoni fürdővel, fürdővendégekkel (70, 79, 84, 165. levél), ír az 1858-as sepsiszentgyörgyi lóversenyéről és lókiállításról (70. levél), az 1869-es honvédbájláról (132), Maurer Mihály és Seethal Ferenc szuezi, valamint kínai útjáról (155, 168. levél), az állami hivatalok megnyeréséért folytatott belső konfliktusokról (166), az 1873-as valamint az 1875-ös választási csatákról, az ezeket megpályázó jelöltekről, korrupcióról (180, 196. levél), erdővidéki

vadászatról (168. levél). Az ő családi beszámolóiból tudhatjuk meg a Zathureczkyek gazdasági és kulturális befektetések történetét: megemlíti Zathureczky László baróti (56, 62) és Zathureczky Gyula papolci szeszgyárát (140), Zathureczky Gábor baróti sörfőzdéjét (140), a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók látogatását a Csereyné Zathureczky Emília múzeumában (197. levél) stb. Ő írja le a családi nagyobb tragédiákat és történéseket is: Ifj. Zathureczky Istvánnak (67), Zathureczky Lujza gyermekeinek (168), Cserey Jánosnak (192) a halálát, a Cserey Gyula megöregülését (193) például.

Zathureczky László (1830–1869), a család hetedik gyermeke érdekes életpályájú személy volt, tevékenységét, életét mégis alig tudjuk megismerni a levelezésből. A Rikán belüli közösség erdővidéki világi választmányi tagjaként fontos szerepe volt az egyház életében, és tagja volt annak a bizottságnak is, amely tevékenyen részt vett a Székely Mikó Kollégium létrehozásában. László jó gazdasági érzékkel rendelkezett, a baróti szeszgyártás nagy reményességként emlegették. Egészen fiatalon lábműtéten esett át, ezért sánta maradt. Köztisztelőtét jószívúságával, segítőkészségével vívta ki, a „sánta Zathureczky” szívesen látott tag volt minden összefüggésben.

1859-ben kötött házasságot nagyberivoi Boér Karolinával (a levelekben Linka). Házasságukból hat gyermek született, közülük öt élte meg a felnőttkort (Izabella, László, Lajos, Janka, Viola). Váratlan halála megtörte a családját, nem csupán azért, mert őt tekintették a baróti öreg szülők támaszának, reményének, de azért is, mert öt apró gyermek maradt utána.

Lászlónak forrásközlésünkben egyetlen levele sincsen, valószínű, nem volt az a típus, aki írásban fejezte ki magát. Testvérei ennek ellenére nagy szeretettel írtak róla is, és feleségéről, Boér Karolináról is.

Zathureczky Károly (1832–1889), a nyolcadik gyermek, a Zathureczky család egyik, méltatlanul elfelejtett tagja volt. 1848-as forradalmi szereplés után a császári hadsereg katonájává vált, pályáját Szébenben kezdte, majd a bajorországi 62-es számú, Lajos hercegről elnevezett gyalogezred katonája lett.

A forrásközlés értékben legkiemelkedőbb levelei a Zathureczky Károly élménydús tudósításai. Károly 86 levele változatos helyszíneken keletkezett: pályája Szébenből indult. Ausztriai kaszárnyák közt hányódva írta le Bécset (26, 28. levél), a Liechtensteini kastélyt (34), Daruvárt (52), Milanót (55, 57). Részt vesz Radetzky tábornok temetésén (57), a milánói karneválon (63), és

a Lago maggiorén hajózva (68. levél), káprázatos élménybeszámolókkal szó-
rakoztatja családját. Károly tudatában volt saját jó írókészségének, levelei do-
kumentumértékének. 1859. május 11-én kelt levelében felszólította a család-
ját: „Leveleimet, mit mától fogva írandok, kérem továbbra is megtartania” –
írja. Választékos útleírásai mellett céltudatos hadi tudósító is volt: az osztrák-
francia-olasz háború résztvevőjeként beszámolt a montebelloi ütközetről
(78. levél), a magentai csatáról (80. levél), a solferinói csatáról (81, 82. levél),
a Villafranca-i béketárgyalások után összegezte a háború tanulságait (83. le-
vél), a fiumei kaszárnya leégéséről tudósított (127) vagy éppen a magyar test-
őrség felállításáról írt (163. levél). Bár katonai pályája szépen ívelt felfelé,
előbb hadnagy, majd százados, őrnagy, a levélváltás végén alezredes, halála-
kor pedig ezredes volt, mégis állandó megfigyelés alatt tartották. Az ural-
kodó ugyan kitüntette, előléptette, de „gyanús” baráti köre, forradalmár csa-
ládja és katonai feljegyzései, kritikus megjegyzései miatt gyanús maradt
mindvégig.²¹ 1857 januárjától adatolható a régi pénzek iránti szenvedélyes
gyűjtőtevékenysége. 1859-ben már 1200 darabból álló pénzgyűjteményt kül-
dött haza (72. levél), könyveket, térképeket vásárolt és ismertetett családjával
(75. levél). Gyűjtéseivel megajándékozta az Erdélyi Múzeum Egyesületet, a
Székelyudvarhelyi Református Kollégiumot, a Ludovica Akadémia könyvtá-
rát. Hatalmas gyűjtőtevékenysége, önzetlen adományai bizonyára minta-
ként szolgáltak a Székely Nemzeti Múzeum megalapításához.

Távoli tartózkodási helyeiről is érzékenyen követte az itthoni eseménye-
ket. Tudott a nagybaconi zsinatról, a magyarországi 1867-es változásokról
(118. levél), érdeklődött az erdővidéki régészeti ásatások eredményeiről (121.
levél), felhívta a figyelmet az erdők megőrzésének a fontosságára, Erdővidék
fejlesztése céljából színház, cukorgyár beindítását ajánlotta (128. levél). 1873-
tól kezdődően mellszélességgel odaállt a testvére, Csereyné Zathureczky
Emília Háromszéki-, majd Székely Nemzeti Múzeumának a támogatása
mellé, hasznos szakmai tanácsokkal, adományokkal látta el a lelkesedését fo-
lyamatosan elvesztő hűgát (198, 203, 205, 207, 210, 217, 221, 222, 223, 238,
240, 243. levél). Úgy tűnik, az ő tanácsai nyomán rendszerezték a múzeum
régí pénzeit, pecsétjeit, és az ő felszólítására kezdte Csereyné Zathureczky

---

²¹ RAVASZ István 2013.

Emília összegyűjteni az 1848–1849-es forradalom- és szabadságharc relikviáit, iratanyagát.

Károly a kusza pénzügyei, a felettesei állandó figyelme és bizalmatlansága miatt egyre nehezebben emésztette meg a hétköznapi nehézségeit. Bár e levelezés csak 1884-ig terjed, 1889-ben véget vetett életének. A korabeli háromszéki közvéleményt felháborította a Zathureczky Károly öngyilkossága, a sajtó kommentárja szerint felettese olyan tettel rágalmazta, amelyet nem követett el, és amely miatt korai nyugdíjazását is kilátásba helyezték, megszégyenítették. Halálában az osztrák hadseregben szolgáló magyar katona tragédiáját érzékeltették.²²

Zathureczky József (1834–1909), a kilencedik gyermek életrajzának csupán néhány vonását ismerhetjük. Az 1848-as forradalom idején, gyermekként csatlakozni szeretett volna a forradalomhoz, majd Gábor Áron felhívására a puszkapor- és tölténygyártási tevékenységekbe bekapcsolódva, átélte a kézdivásárhelyi golyógyártás során keletkezett robbanást.²³ A forradalom után pályáját kereskedősegédként Bécsben kezdte el, de a nagyvárosi lét költségeit és csábításait nem vette figyelembe, segédként kihasználták, kudarcot vallott (45. levél). A szerencsétlen bécsi elhelyezkedése miatt adósságokba keveredett, amellyel édesapjának és legidősebb bátyjának a haragját magára vonta. Egy ideig Céckén a legnagyobb testvére, Gida vette maga mellé (125. levél), majd hazatelepedett. Édesapja az ő számára vásárolta meg a nagyajtai Dónáth család kúriáját, ahol 1872-ben ő is szeszgyártásba kezdett (173. levél). Ténykedéséről ritkán számoltak be a testvérei, pedig nagyajtai hazatelepedését követően jelentős mintagazdaságot alapított ő is, akárcsak testvérei és szülei.²⁴ 1872-ben megnősült, Hollaky Ilkát vette feleségül. Házasságából öt gyermeke maradt életben: Anna, Kálmán, Korina, Berta és Etelka.

Zathureczky József tevékeny részt vállalt Erdővidék kulturális, gazdasági és társadalmi életben is. 1890–1902 között a Nagyajtai Olvasóegyletnek az elnöke volt,²⁵ az Erdővidéki Református Egyházmegyének főgondnoka lett,

---

²² Székely Nemzet, 7. évf. 45. szám, 1889. március 19.

²³ ZATHURECZKY József 2003, 23.

²⁴ PÁLMAJ József 2000, II., 478.

²⁵ TÓTH Szabolcs Barnabás 2010a, 8.

valamint az Erdővidéki Takarékpénztár Részvénytársaságnak is pénztárosa volt.²⁶ A Szabadelvű Párt Háromszék megyei szervezete központi bizottságának is tagjává vált.²⁷

A forrásközlésünkben Zathureczky Józsefnek csupán néhány levelét közöljük, valószínű, hogy az ő életét megvilágosító 111 levél pusztulhatott el a Székely Nemzeti Múzeumból evakuált anyagok között.²⁸ Az életéről, házasságáról is kevés szó esett, csupán Anna lánya születését, és egy gyermekük halálát említették meg a levelek, később született gyermekeire nincs utalás e kötetben.

Zathureczky Lujza (1835–1920) a Zathureczky család tizedik életben maradt gyermeke volt. Az élete neki sem volt könnyű. 1860-ban kötött házasságot nagyborosnyói Bartha Sándor bardóci birtokossal, aki később Bardócszék királybírája lett. Házasságuk termékeny volt, összesen tizenegy gyermekük születése látható a családfájukon (Zsigmond, Sándor, Margit, Károly, Károly újból, Lujza, Gabriella, Andor, Olga, Kálmán, Tibor). A rengeteg születési adat ellenére csak öt gyermekük érte meg a felnőttkort (Zsigmond, Sándor, Károly, Andor, Olga). A hatalmas gyermekhalandóság megkeserítette a család életét, 1872 januárjában például egyetlen nap alatt három kisgyerekük halt meg az Erdővidéken tomboló diftériában (167. levél). Bár napjainkban hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ez mindennapos volt a 19. században, és nem okozott különösebb traumát emiatt a családnak, a testvérek levélváltása bizonyítja, mennyire megtörte ez az esemény Lujzát. A bánattól maga is ágynak esett, a családi tragédiát követően Lujza maga is nehezen élte túl a súlyos tífuszt. Két ránk maradt levélből nem nagyon láthatjuk a családja életmódját, viszont élménydús beszámolót nyerünk a nagycsalád tagjairól.

Zathureczky Gábor (1839–1906) élettörténete a nyolc fennmaradt levélből nem rekonstruálható, viszonylag keveset említik a testvérei is. Magyaróváron járt gazdasági iskolában, így a Zathureczky család az itt megszerzett gazdasági alapismereteire nagyon számított. Kár, hogy kevés levele maradt fenn, mert nagyon jó íráskészsége volt. Magyaróvári korszakából

---

²⁶ *Székely Nép*, 27. évf. 45. szám, 1909. ápr. 27.

²⁷ TÓTH Szabolcs Barnabás 2015, 110.

²⁸ Ezt onnan sejtjük, hogy ezeket a leveleket a fia adta be a múzeumnak.

kiemelkedő jelentőségűek a lébényszentmiklósi cukorgyárról és ennek a leégéséről beszámoló levelei (89, 93. levél), de érdekfeszítő a magyaróvári uradalmi vadászatról szóló (92) írása is.

Zathureczky Gábor korának gazdasági elitjéhez tartozott, újszerű ötleteivel, próbálkozásaival kedvezőbb gazdasági konjunktúrában kiemelkedő életpályája lehetett volna. Testvérei leveleiből látható, hogy Baróton selemhényótenyésztéssel kísérletezett, sörfőzéshez kezdett, majd pedig testvére, László halálát követően ő vette át a szeszgyárat. Az 1880-as években Baróton harcsatenyésztéssel is próbálkozott.²⁹ Az Erdővidéki Népbanknak a pénztárosa volt,³⁰ és lelkesen dolgozott a baróti olvasóegylet működtetésén. 1883-ban a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium gondnoka volt.³¹ Élete végén Kovásznán élt és tevékenykedett, mint az Erdélyi Erdőipari Részvénytársaság iparvasútjának állomásvezetője.³²

Gábor 1884-ben nősült, Bodor Polixénát vette feleségül, akitől egyetlen lánya született, Zathureczky Gabriella. Viszonylag késő nősült, ezért a levelezés nem érintette a családalapításának a periódusát.

A forrásközlésünkben publikált, szűkszavú leveleiben olyan dolgokról írt, amelyre testvérei nem sok gondot fordítottak: beszámolt az 1869-es, Udvarhelyszéket elpusztító viharról (137. levél), de az ő leveléből ismerhetjük meg a baróti járásbíróság székhelyéért folytatott csatát, vagy az erdőfülei vasgyár utolsó korszakát (167. levél). Abban a periódusban, mikor a testvérei mind az elszegényedéssel küzdöttek, Gábor a Baróton épített házáról írt a testvéreinek (245. levél).

Zathureczky Gyula (1840–1924) a Zathureczky családon belül a tizenötödik, az életben maradt gyermekek közül a tizenkettedik, a legkisebb gyermek volt. Emilián és Bertán kívül talán napjainkban a leginkább számon tartott tagja a Zathureczky családnak. Gyula kilenc levele jórészt a gyermek Gyula életét mutatják be. Ifjúkorában kicsapongó, könnyelmű életet élt, adósságai miatt egyes javait el kellett adnia. 1866-ban bő fél esztendő súlyos betegségen esett át, emiatt a család fokozott szeretettel fordult felé (beteg-

---

²⁹ *Vadászlap*, 3. évf. 13. szám, 1882. május 5.

³⁰ *Központi Értesítő*, 10. évf. 65. szám, 1885. aug. 16.

³¹ *Székely Nemzet*, 13. évf. 114. szám, 1895. augusztus 2.

³² *Székely Ellenzék*, 9. évf. 250. szám, 1906. nov. 1.

ségéről lásd a 112, 113, 114. levelet). Életének nagy fordulópontja 1867-ben következett be, mikor édesapja testvérének, Zathureczky Ferenc papolci birtokosnak meghalt az egyetlen lánya. Ferenc maga mellé vette az unokaöccsét, így Gyula 1867 májusától már Papolcra keltezte a leveleit (120. levél). Iskolái elvégzése után jogász képzést nyert, majd a Marosvásárhelyi Királyi Táblánál volt joggyakornok. Nővére beszámolójából tudjuk, hogy 1869-ben a nagybátyja birtokán beindította a papolci szeszgyárat (140. levél). 1871-ben meghalt a nagybátyja, és birtokainak jelentős részét végrendeletében Gyulára hagyta. Zathureczky Ferenc 1871-es halála után (157, 158. levél), az özvegyvel való konfliktusai miatt, nem maradt hosszasan Papolcon, átköltözött Barótra. 1872-ben bérbe vette a hidvégi Nemes család nagy birtokait (174. levél), és nagyobb gazdálkodásba kezdett. Baróton testvérével, Gáborral együtt szeszgyárat is működtetett. 1878-ban házasságot kötött, feleségül vette Gyulai Margitot, Gyulai Lajos és szemerjai Bora Karolina lányát.³³ Házasságukból hat gyermek született: Béla, Katalin, László, Emma, Olga és István. A hatalmas örökölt papolci birtokból az 1880-as években Gyula a 8000 holdas erdőseget eladta, ezzel a tettevel hozzájárult Háromszék legnagyobb mérvű erdőkitermelési munkálatainak (a Horn-féle fűrészüzemeknek) a beindításához.³⁴ Háromszék törvényhatóságának egyik vezető egyénisége volt, a háromszék vármegyei virilis listák élén tartották számon az egész virilisrendszer fennállása folyamán.³⁵ 1883-ban a Háromszékmegyei Iparfejlesztő Bizottság tagja volt, ekkor már nagybirtokosként és takarékpénztári igazgatóként működött.³⁶ 1885-ben a nagyajtai választókerület országgyűlési képviselője lett. Az Erdővidéki Takarékpénztár elnöke volt, és a Háromszéki Takarékpénztárnál is felügyelőbizottsági elnökként tevékenykedett, de az Osztrák-Magyar Bank brassói fiókjánál is revizori teendőket látott el. A testvére által alapított Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának és ügyvezető tanácsának is tagja volt.³⁷

---

³³ *Székely Nép*, 42. évf. 65. szám, 1924. aug. 24.

³⁴ POTSA József 1899, 181.

³⁵ NAGY Botond 2015, 144.

³⁶ POTSA József 1899, 170.

³⁷ *Székely Nép*, 42. évf. 65. szám, 1924. aug. 24.

Gyula magánéletére, későbbi házasságára, gyermekeire, a nagy iparosodást előidéző erdőértékesítéseire nem tért ki a levelezés.

A kötetünkben közölt levelezésből részben a második generációra, a 12 Zathureczky-gyermektől született unokák életére is rálátunk. A második generáció legtöbb levelét Szentiványi Gizella írta (8 levél), de Cserey Gyula (4), Cserey Balázs (2), és Zathureczky Berta (2) írásaira is rákereshetünk. Különösen fontos információkat közöl a levelezés az ifjú Zathureczky Bertáról, akinek első eljegyzéséről, ennek felbontásáról talán eddig nem is tudott a róla szóló szakirodalom.

Csupán néhány olyan tudósítás került be a szövegkorpuszba, amely nem Zathureczky nevű emberektől származik. Ezek egyrészt a családdal műrokonni hálózatban élő emberek (például Kelemen Benjámint mint Zathureczky Gedeon apósa, Örley Béla mint Zathureczky Gedeon veje, Kelemen Lajos mint Zathureczky Berta férje, Rieger Antal és Czetz Károly mint Zathureczky Károly szoros baráti körébe tartozó, sokat emlegetett személy, Daniel Polixéna mint üzletfél stb) írták.

A szövegkorpuszba beavaglottuk Orbán Balázs azon levelét is, amellyel átadta a Székely Nemzeti Múzeumnak a Kossuth Lajos adományát, ezt a levelet és a Csereyné által Kossuthnak írt levelet azért publikáltuk, hogy érzékelhető legyen annak az adománynak a fontossága, amely a Cserey-Múzeumot kiemelte az ismeretlenségből.

A források átírásának szempontrendszere és a forrásközlés nehézségei

A levelek átírásának kérdése sokat foglalkoztatott. Bár első próbálkozásunk a betűhű átírás volt, főként Zathureczky Károly levelei annyira sok nyelvhelyességi/helyesírási hibát és annyira érthetetlen központozást tartalmaztak, hogy ezek nagyon nehezítették volna az amúgy élvezetes leírások élményszerű befogadását. A sok érintett személy sajátos írásmódjának a megőrzése bizonyára nyelvészek számára érdekes színfolt lett volna, de több kutatóval folytatott konzultáció nyomán mégis a mai helyesírási szabályok szerinti átírás mellett döntöttünk, meghagyva a levelekben előforduló nyelvjárási jellemzőket.

Néhány esetben az íráskép nagyon nehezen olvasható volt, és előfordult, hogy többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült egy-egy szót

kiolvasni. A bizonytalan olvasatot [?] jellel, a forrás hiányosságát vagy azt, ha az olvashatatlanság miatt kimaradt valami a szövegből, [---] jellel jelöltük. A Demeter László forrásközléséből átkerült néhány levél esetében nem állt módunkban az eredeti kéziratot ellenőrizni, de kiegészítettük, helyesbítettük a jegyzetapparátust.

Rendkívül sok munkát igényelt a levelekben előforduló rengeteg név megfejtése, lábjegyzetelése. A nevek azonosításában óriási segítségünkre volt a Székely Nemzeti Múzeum hatalmas gyászjelentő gyűjteménye, amely elsődlegesen éppen a Zathureczky család gyászjelentőit tartalmazza, így ezek segítségével sikerült azonosítani a levelek szereplőit. A gyászjelentők általában megadták a halál időpontját, és sok esetben azt az információt is, hogy hány esztendősen halt meg az érintett személy. Ezekből az információkból viszont csak hozzávetőleges pontossággal tudtuk kiszámítani a születési éveket. Azért, hogy ezek az információk nehogyan félrevezessék a majdani kutatókat, az évszám mellett szereplő k. (vagyis „körül”) betűvel jeleztük a bizonytalanságunkat. Sajnos a rengeteg név egyenkénti anyakönyves ellenőrzése egy sokfélekezettű vidéken és egy egész Erdélyt átfogó levelezés esetében nem tűnt megvalósíthatónak.

Fontosnak tartottuk, hogy a jegyzetanyagban megadjuk azokat a forrásokat, bibliográfiai tételeket, amelyek segítettek a nevek megfejtésében. Ettől a következetességtől eltekintettünk az uralkodók esetében, ahol legtöbbször a Wikipedia adatait vettük figyelembe.

A kötetet átolvasó, de az erdélyi viszonyokat nem ismerő olvasóinkra való tekintettel azokban az esetekben is feloldottuk a helységneveket, amennyiben ez a források átírását végzők számára teljesen egyértelmű volt, hogy melyik Vásárhelyre, Udvarhelyre stb. vonatkozik a hivatkozás. Hasonló szempontból olyan idegen szavakat vagy nyelvjárási szavakat is lábjegyzeteljünk, amelyek ugyan a történészek, néprajzosok számára egyértelműek voltak, de amelyekről az olvasószerkesztő jelezte, hogy ismeretlen lehet egyes olvasók számára.

Néhány levél német nyelven keletkezett. Ezek esetében a fő szövegtestbe a magyar nyelvű levelet tettük közzé, és a kötet végén lévő mellékletben az eredeti német szöveg is publikálásra került.

Ajánlás és köszönet

Könyvünket elsősorban történészeknek, helytörténészeknek, családfakutatóknak, mentalitástörténészenek, hadtörténészeknek ajánljuk, de úgy érezzük, hogy hasznosan fogják forgatni a hálózatkutatók is.

Végezetül szeretnénk megköszönni annak a széles kutatói társaságnak a segítségét, akik munkánkat segítették.

Elsődlegesen a Hadtörténeti Múzeum munkatársát, Ravasz István nevét emelnénk ki, aki nélkül nem tudtuk volna értelmezni a komplex hadtörténeti ismereteket igénylő leveleket, elsősorban Zathureczky Károly leveleit. A szegedi Rátfai Emese Judit többször átolvasta a levelezést, az idegen szavak, helységnevek, sok esetben a nyelvjárási szavak megfejtését vagy kijelölését öneki köszönhetjük, ő végezte az olvasószerkesztői ajánlásokat is.

Kiemelten szeretnénk megköszönni Téchyne Török Máriának, a Zathureczky család ma is élő budapesti leszármazottjának, hogy segített megfejteni a levelezésben felbukkanó rengeteg Zathureczky-nevet, sok esetben a család egyes tagjainak életrajzi adatait, valamint a fényképmellékletben található gyönyörű fotók egy részét is neki, illetve a rokonságának köszönhetjük.

Köszönjük Demeter László baróti történésznek, aki beleegyezett, hogy az általa megtalált és publikált Zathureczky István-leveleket e kötetben újraközölhessük.

A német nyelvű levelek átírásában és fordításában nagy hálával tartozunk Boér Laura baróti német szakos tanárnőnek, aki nélkül nem tudtuk volna megfejteni a kufsteini leveleket.

Hasonlóképpen nagy szakmai segítségünkre volt Kocs János, az Erdélyi Genealógiai Társaság vezetője, alapítója, Boér Hunor, a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárosa, Tóth-Bartos András és Kelemen Kálmán, a Székely Nemzeti Múzeum történészei, Magyar András László, a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár könyvtárosa, Demeter Lajos háromszéki helytörténész, Hermann Róbert és Süli Attila budapesti hadtörténészek, Nagy Zsolt marosvásárhelyi etnopológus, Hoffmann Edit baróti történész. Egy-két kifejezés, név feloldásában rengeteg ember segédkezett, ezért mindenkit az előszóban nem sorolnék fel, viszont ha a megfejtésben külső segítséget kaptam, lábjegyzetben utaltam a segítő személyekre, ezúttal is köszönjük valamennyiük segítségét.

A kötet pénzügyi kereteinek előteremtésében hálásan köszönöm a Magyar Tudományos Akadémia Domus Intézményi Kiadványtámogatási Pályázatának pénzügyi kereteit, valamint a Társadalomtudományi Kutatóközpont NKFI 128848-as számú programjának anyagi támogatását, Bárdi Nándor állandó biztatását és hathatós segítségét. A pénzügyi keretek előteremtésében hasonlóan hálával tartozunk a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóinak, Vargha Mihálynak és Mihály Juditnak, Szabó Anna könyvelőnek és Tamás Tünde titkárónak a pályázat nehézségeiben nyújtott segítségéért, a hiányzó pénzek pótlásáért.

Ez a munka nem láthatott volna napvilágot a Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya munkatársainak segítségével.

Nagy hálával tartozom a kötet lektorainak, Nagy Botond sepsiszentgyörgyi, valamint L. Balogh Béni budapesti levéltáros-történésznek hasznos észrevételeikért.

Szőcsné Gazda Enikő

A kötetben használt legfontosabb rövidítések jegyzéke

[?] – bizonytalan olvasat.

[---] – kimaradt szövegrész.

[!] – így.

frt – forint.

k. – körül.

kr. – krajcár.

o. é. – osztrák érték.

pfrt – pengő forint.

RNL KMO F. 64 – Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya, 64-es fond, Zathureczky család levéltára.

1.

Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, idős Zathureczky Istvánhoz

Nagyszeben, 1850. február 16.

Édes jó atyám!³⁸

Kedves sorait tegnap estve valék szerencsés olvasni, hanem Károllyal³⁹ még nem találkozhattam a pénzbeli dolgot hogy tisztába hozhassam, azért arról mostan mit se írok. A Károlytól számomra küldött 3 aranyat, valamint a mostan küldött 10 p[engő]f[orin]tot is megkaptam, melyekért édes jó szülőim kezeiket ezer meg ezerszer csókolom.

Mái nap vala éltem fölött határozó nap, mert éppen ezen pillanatban jövök zárdánkba⁴⁰ vissza a Haditörvényszék elől, hol kihallgattattam először, jóllehet hogy semmi vád ellenem felhozva nem vala. Elég vád már magába[n] csak az is, hogy szolgáltam, fizetést húztam, rangot viseltem stb., ily dolgok, melyeknél fogva arra ítélhessenek, mire tetszik nekik, s már bizonyos körülményekre.

Mostan a törvényszék nagyon szorgalmatosan azt is, hogy bármiként az törvényszék előtt védjem magam mégis elítéltetem, kevés tekintet sőt semmi a hozzá fogott munkálathoz, naponta két egyént hallgatnak ki. Múlt napokba talám éppen e hó 4-én elítélték Moricz⁴¹ alezredest, a csíkiaktól

---

³⁸ Idős alsózaturscai Zathureczky István (1790 – 1870), Turóc vármegyéből 1817-ben Olasztelekre telepedett birtokos, 12 gyermek apja. Híres gazdatiszt, aki számos nemesi család birtokait gondozta. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc alatt hadbíró-sági elnök Később megyei táblabíró, jurum inspector, az erdővidéki református egyház-megye gondnoka. Életéről lásd PÁLMAY József 2000, II, 478., NAGY Sándor é. n. 4. valamint SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

³⁹ Zathureczky Károly (1832 július 1–1889) a levélíró öccse. 1849-ben közhonvéd, majd őrmester Bem alatt. A szabadságharc után besorozzák az osztrák hadseregbe. Lásd HERMANN Róbert 1997. I. 325; ZATHURECZKY Miklós, Dr. 1942, 59., NAGY Sándor é. n. 4., NAGY Iván 1868, XII., 324.

⁴⁰ A zárka, vagyis tömlőc megnevezése.

⁴¹ Mócz József (1803–1866) alezredest, fogarasi várparancsnok. Nagyszebenben 10 évi várfogságra ítélik. Életrajzát lásd BONA Gábor 2000, 526–527.

Saladín⁴² nevű kapitányt a Radetzky husároktól, mindkettőt kötélre, kegyelem útján pedig az első 10 évi, a második hat évi várfogságra könnyítette nehéz vasba. Mihelyt az ítélet kimondatott előttök, mindjárt elszállították innen a staabs Stockházba⁴³, hol elszedék tőlök a pénzőket, órájokat, bicskát stb. és fizetésök leszállították 8 frt-ra. Persze a vas mindjárt felvevett, ami pénzt elvesznek, úgy halljuk, hogy abból napjára adnak fel 30 frt peng⁴⁴ kezébe, mert a nyolc frt-ból nagyon bajos megélni, kivált mikor kijárni nem szabad, sőt a ház ajtaja is délbe 1/2 és este is 1/2 óráig nyitattik meg. Vagyonunk mindnyájunknak confiscáltatik,⁴⁵ s mégis mi mindnyájan ezeknek elibe nézve nem vagyunk annyira leverve, mint sokan talán óhajtának. Csak a jó Isten édes jó szülőim és testvéreimet védje és oltalmazza minden szerencsétlen változásoktól. Nékem a rám mérendő teher könnyű lészen. Aradról már vagy negyvenet elszállítottak várfogságra Olmützbe.⁴⁶ Nem tudjuk, hogy az itteni foglyoknak melyik országbeli várak vannak kitézve, annyi bizonyos, hogy a két magyarhoni várakba nehezen tesznek. Ezekért édes jó szülőim semmit is ne aggódjanak, mert fenntart bennünket azon remény, hogy ezek mind így nem maradhatnak, és ha egyszer mindnyájunkat elítéltek, öfelsége egy általános kegyelmet ad, mert mindaddig meg se kegyelmezhet tökéletesen, míg jól meg nem büntetett. Gondolom március 16–30-ik jó rendin velünk elvégzendik a dolgot, mert már mintegy húsz nincsen egyszer kihallgatva. A másodszeri kikérdezés, egy kis vallatás, a 3-iknél elítélnek. Addig, míg mindezek megtörténnek, még talán alkalom leend többször is írhatnom.

---

⁴² Saladin, Heinrich (1822–?) százados az 5. Radetzky huszárezrednél. A magyar szabadságharcban való részvétele miatt Nagyszébenben halálra, majd hat év várfogságra ítélik. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 519–520.

⁴³ Stockhaus, azaz fogház.

⁴⁴ Pengőforint.

⁴⁵ Elkoboztatik.

⁴⁶ Olmütz, morvaországi város. Ma Olomouc, Csehország.

Itten mind azon hírt hallgassuk, hogy mindenkit ötven évesig besoroznak, ugyan megjárónok, ha szegény Lajost⁴⁷ és Gidát⁴⁸ besoroznák. Négyen lennének akkor távol, de ezt talán csak nem teszik. Ha a Jupitert⁴⁹ el akarnák venni, méltóztatnak megmondani, hogy a Lászlóé⁵⁰, néki adtam, mert már megtörtént azon eset is, hogy egy itten lévő tisztnek nőjét talám hét testvérével megosztatták, és a ráesett nem csak jószágot, hanem gúnyaneműket is stb. confiscálták.

A prázsmári levél, ha szintén olyatén lett volna is, amelyet várhatni lehetett, mégse használt volna semmit (ugyancsak nem is említék az ottani dolgokról semmit).

Én a Ferenc Bátyám⁵¹ házasságán különösen örvendek, áldja őket az ég meg minden javaival. Lajos, ha egészséges, most az ideje, hogy két kézzel fogja, bármily csekély legyen is gazdasága, mert a mostani zűrzavarokba, hogy belé nincs bonyolodva, azért is boldog. Az úr Isten segílye is őket mindenekbe[n].

---

⁴⁷ Zathureczky Lajos (1819–1855), a levélíró testvére, homoródszentmártoni birtokos. Részt vesz Háromszék önvédelmi harcában. Életrajzát lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 59., NAGY Sándor é. n. 4., NAGY Iván 1868, XII, 324.

⁴⁸ Zathureczky Gedeon (1817–1877), az idős Zathureczky István legidősebb gyermeke, a levélíró testvére, aki még Zaturcsán született. A szabadságharc alatt Biharban nemzetőr százados, majd birtokos. Lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 59–60., Nagy Iván 1868, XII, 524.

⁴⁹ Ifjú Zathureczky István lovának neve.

⁵⁰ Zathureczky László (1830. november 7-én keresztelt –1869), a levélíró testvére, később nagyajtai birtokos. Lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 4. táblázat; NAGY Iván 1868, XII, 524.

⁵¹ Zathureczky Ferenc (1806–1871), Papolcon lakó birtokos, idősebb Zathureczky István testvére. Első neje Tiller Teréz, második neje nagyborosnyói Tompa Klára. Lásd NAGY Iván 1868, XII, 324, valamint SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

Donátné néni⁵² kezeit ezerszer csókolom, Kelemen bátyám⁵³, s minden ös-
merősink tisztelem, édes jó szülőim kezeik ezerszeri csókolások után maradok
engedelmes fiok

István

Édes jó atyám! fennebbi soraim a múlt alkalommal el nem küldhetve,
most Zeyk⁵⁴ úr viszi. Én Károllyal együtt jól vagyok. Ami kevés portékám olyas
lészen, azt Juliskához⁵⁵ küldendem kézbesítés végett, t[udni] i[llick] annak ide-
jébe[n] Lajosékat, ha egészségbe találta édesatyám, annak igen örvendek. Itten
a húszas pénz annyira eltűnt, hogy ritkaságul se lehet látni. Károly éppen itt
van, a pénzzel tisztába jött, jól van, Dániel Imrével⁵⁶ is találkozott. Kezőket
édes jó szülőimnek mindketten újból is csókolva, maradok engedelmes fiok

Zathureczky⁵⁷ István

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 167–168.

---

⁵² Donáth Györgyné Gergely Julianna, korábban tasnádi birtokos, akárcsak idős
Zathureczky Istvánné tasnádi Nagy Julianna. Donáth György és felesége a Zathureczky csa-
ládnek öt gyermekét keresztelte meg. Donáth György (1792–1848) Erdővidék királybírája
volt, majd 1842-től alezredes a 15. határőrezredben, 1848 októberétől a háromszéki dandár
parancsnoka. BONA Gábor 2000, 311.

⁵³ Kelemen Benjámín (1791–1883), híres gazda, a Wesselényi-birtokok tisztartója,
Zathureczky Gedeon apósa. Életéről lásd bővebben: JAKAB Elek 1887.

⁵⁴ Zeyk Ferenc vagy Zeyk László századosról lehet szó.

⁵⁵ Zathureczky Júlia (1826. január 30-án keresztelt –1901), 1857. június 9-től Vajdalfalvi Boér
Albertné. A levélíró testvére. Lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 4. táblázat, NAGY
Iván 1868, XII, 524. valamint Olaszteleki református egyház anyakönyvei.

⁵⁶ Báró vargyasi Daniel Imre (1809–1869) a szabadságharc alatt az osztrákok oldalán állt, és
igen sok kellemetlenséget okozott a háromszéki székelyeknek, főleg az önvédelmi harc idején.

⁵⁷ A családnév írásmódjával a levelezésben kétféleképpen lehet találkozni: tz-vel
(Zathuretzky) és cz-vel (Zathureczky). A katonai iratok többsége a tz-s írásmódot követi,
példák erre az 1850 és 1918 között hetente megjelent Hadsereg-szabályrendeletek (Kaiser-
lich-königliches Armee-Verordnungsblatt. Hof- und Staatsdruckerei, Wien) és a Személyi
minősítési lapok kiegészítései (Zusatz zur Qualifications-Liste; Wien, Kriegsarchiv, Fond
Qualificationsliste, 3882. doboz; a továbbiakban: Kriegsarchiv 3882.), amelyek közül fenn-
maradt az 1880-ra, 1881-re és 1882-re vonatkozó; de cz-s írásmód is előfordul, így a gyula-
fehérvári cs. és kir. XII. hadtestparancsnokság 1889. március 14-én kelt, 1220/1889. számú
távírat a Öfelsége Katonai Kancelláriájának Zathureczky Károly ezredes, a cs. és kir. 62.
gyalozereg parancsnoka rangfosztásáról (forrás ugyanott).

2.

Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz

Nagyszeben, 1850. június 14.

Édes jó szülőim!

Ezelőtt két órával tudtunkra adták, azaz publikálák elítélésünk egyszerre tizenötünknek, és mindnyájan csaknem kötél általi halálra, kegyelem útján pedig 6–5 évre kegyelmeztek, nékem is a 12 év juta, s mindenmű akárhol található javaim confiscálása. Mindez nem tézsen semmit, csak édes jó szülőim és testvéreim legyenek nyugodtak. Én tökéletes nyugodt vagyok, tudom ugyanis, hogy ezt nem töltjük ottan el. Egészségem hála a jó Istennek jó. Ilymódoni eljárás egy törvényszék által se történék, nékem semmi büntényt egyebet fel nem mutattak, csak hogy a rebellis se regben szolgáltam még april 14-e után is, következőleg „felségsértési bűn”. Nem használt semmi igaz mentegetőzés semmit, hanem ez sok derék honpolgárral is így történt, és azért is legyenek édes jó szülőim nyugodtak, nem hágy el a jó Isten, s élteti édes jó szülőimet, hogy annál nagyobb örömek közt viszont kezüket csókolhassam testvéreimmal együtt.

Nékem szükségem nincsen mostan semmire. Amikor csak valahogy tehetem sem mulatandom el édes jó szülőimet állapotomról tudósítani. Engedelmet instálok összehabart soraimért, mert mindjárt visznek le a Stockház épületibe, s még írok néhány sort Gidának.⁵⁸

Testvéreim egyen-egyen százezerszer csókolom, ösmerőseinket tisztelem, jó szülőim kezeit ezer meg ezerszer csókolva, maradok holtig hív fiok

István

Károly⁵⁹ és Jóska⁶⁰ egészségesek.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 168.

---

⁵⁸ Zathureczky Gedeon, a levélíró legidősebb testvére, Bihar vármegyei birtokos.

⁵⁹ Zathureczky Károly, a levélíró öccse.

⁶⁰ Zathureczky József (1834. március 12 – 1909), a levélíró testvére. Károllyal együtt Nagyszebenben tartózkodik. Lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 4. táblázat, valamint NAGY Iván 1868, XII, 524.

3.

Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz

Nagyszeben, 1850. július 12.

Édes jó atyám!

Minden szerencsétlenség, melyet rám vonatkozólag nevezhetnék elítéltetésem felől, csak az, hogy itten Szebenbe[n] íteltettünk el, hol a 4 napos volt tisztek is szintúgy mint a többbit, ítelték el, és mind vasba, pedig vagy 30[-an] ítelteténk el, ellenben ha Aradon lettem volna, ma szabad volnék én is, mint a többi volt ezredi pajtás és Vér Gyuri⁶¹ svadronyos⁶² kapitányom, hanem mindezért mit se[m] búsúlok, és édes jó szülőim is ne búsuljanak, mert állapotunk nem olyan, hogy el ne lehetne könnyen túrni, s azon felül, ha mind elvégzik az ítélesek, reménylhetők, hogy könnyebbülés és egy év alatt talán az bűnbocsánat is eljövend. Én azért most jónak látom részemről még semmi folyamodást nem jelenteni a rendes úton, minthogy annak legalább is 3–4 hó előtt kevés fülekre lenne az udvarnál - remrálás[?]⁶³ pedig merőben meg van tagadva, és csak ez az út, melyen pereinket újból kezdhetnők, de majd eljövend mindenre az idő, mert hogy az eljárás nagyon igazságtalan, az tagadhatatlan igaz. Mit is reménylhetnénk egyebet, mikor legnagyobb elleneink ítélnék felettünk? Hanem mindezek mellett reményünk sohase[m] csügged el, hogy be kell szükségképp, ha mindjárt nem is, de nemsokára az fejedelmi kegynek következni. Mi elein egy kissé zúgolódni kezdtünk volt, hogy felette sokat gyúrnak össze a fogházba, azután bejött Gavonne generális⁶⁴ s azt mondá, hogy jogrendileg Fehérvárra⁶⁵

---

⁶¹ Weér György (1812k–1879), cs. kir. alszázados a 11. székely huszárezredben, 1849 januárjától főszázados ugyanott, májustól térparancsnok Tekén, majd Bethlenben. Aradon előbb rangfosztásra ítélik, majd felmentik és nyugalmazzák. Életrajzát lásd: BONA Gábor 1988, 657–658, valamint SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁶² Lovasezredbeli, azaz huszár.

⁶³ Valószínű renumerálás, vagyis újraosztás.

⁶⁴ Gavonne tábornok személyét a kötet lezárásáig nem sikerült azonosítani.

⁶⁵ Gyulafehérvár.

visznek, nem pedig ki az országból, és hogy a gubernátor⁶⁶ írt volna Fehérvárra, hogy számunkra készíttessék ki, már megválnék, hogy hogyan leszen. A generális ígére mindent könnyebbségünkre megtenni. Annyi eredménye máris lőn, hogy 10 fogolytársat visszavittek fel a kolostorba, és én most kényelmesen vagyok kilencedmagammal egy nagy szobába[n], hol ezelőtt 14-en valánk. Tegnap kapott tudósítás szerént 50-en mennénk Fehérvárra, hol a hely számunkra kész volna, már megválnék, hol leszen jobban. Amint halljuk, ide kihoznák Csikból mind a tiszteket helyünkbe, és itt ítélandik el.⁶⁷

Még eddig írtam volna, de kétszer kell[ett] levelem félbeszakítani, mert titkon írom, és első levelem óta is még mi se történt. A küldött 50 p[engő]frt-[o]t hiba nélkült átvettem, és mivel minden nyári köntösből kifogyva valék, egy kaputot⁶⁸ és nadrágot csináltaték, ki tudja, mi sors érhet, legalább legyen szükséges köntösöm, melyekért is édes jó szülőim kezeiket számtalan ezerszer csókolom. Ami kevés pénzem van, az arany, és úgy elintézem, hogy csak végszükségembe[n] nyúljak hozzá. Fizetést kapunk napjára 10 kr-t,⁶⁹ a mosásba és mindennapi kenyérre, mert két zsemle elég-séges, jól ki van a fizetés számítva. Én mióta elítélve vagyok, egész nyugodtan telnek napjaim, olvasok szün[telen], még néhány olvasandó könyveim vann[ak], azután kezdem a francia nyelvet tanulni, mivel időm legkönynyebben eltelik. A napokba[n] a törvényszék felhívata és felkérte, hogy van-é jószágom, röviden felvevék, hogy sehul is nincsen. Testvéreim egyen-egyen csókolom, édes jó szülőim kezeiket számtalan ezerszer csókolva, maradok engedelmes fiok

István

U: I: Rieger professzor⁷⁰ itt járt, felkeresett, valamint Lukátsfiné H[omoród]sztmártonból.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 168–169.

---

⁶⁶ Ludwig von Wohlgemuth, 1849 júliustól 1851. februárig volt Erdély kormányzója.

⁶⁷ A levél elejétől eddig a bekezdésig aláhúzott szövegrész.

⁶⁸ Hosszú felsőkabát.

⁶⁹ Krajcár.

⁷⁰ Rieger József (1781 k.–1852) híres sepsiszentgyörgyi tanító. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy segített a Rieger név megfejtésében.

4.

Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz

Nagyszében, 1850. augusztus 20.

Édes jó szülőim!

Mái napon kapott parancs következtibe[n] holnap korán reggel visznek innen minket vagy húszan K[ároly]fehérvárra⁷¹, hol talám állandóul marandandok. Én nagyon szerettem volna, ha N[agy]váradra mehetek vala, mint-hogy Gida hozzám közel lévő[n], csak sorsom elviselhetésére nagy könnyebbséggel lett volna, de mint látom, oda senkit se visznek. Egészségem, hála a jó Istennek, jó, csak szemeim gyengültek kissé, mindazonált[al] reménylem, hogy a légváltoztatás ezen bajon is segítend. Károly öcsém e hó 15-én elmarsírozott innen az ezredével, mint hallottam, talán Lengyelhonba, ő is egészséges, és mint újonnan avancírozott⁷² tizedes, örömmel ment el, méltóztatnak édes jó szülőim számára a zulagot⁷³ Brassóba a hadifőpénztárnál utalványozni, hogy bárhol légyen is, pontosan megkaphassa. Mint tudom, októberig ki van adva [a] zulagja. Jóska⁷⁴ is jól van és egészséges, csak nő nagyon. Én kosztért nem fizettem, mert nékem meg sem mondták volna, mennyit fizessek. Instálom édes jó szülőim, eztet a rektoréknak nevemben is meghálálni. Fehérvárt, ha lehetséges lessen, Litskennel⁷⁵ ketten kosztot fogadunk, ha az nem sikerülend, akkor menagírozunk⁷⁶ - Én testvéreim egyen-egyen számtalanszor csókolom, édes jó szülőim kezeit ez meg ezerszer. Istentől minden javaknak kérése és egészség kívánata után, maradok engedelmes fiok

Zathureczky István

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 169.

---

⁷¹ Gyulafehérvár akkori neve.

⁷² Előléptetett.

⁷³ Német: die Zulage – pótlék, pótdíj.

⁷⁴ Zathureczky József, a levélíró testvére.

⁷⁵ Litsken Lajos (1810–1861) a 16. huszárezred honvéd őrnagya. A szabadságharc után Nagyszébenben 6 évi várfogságra ítélik. 1851-ben kegyelmet kap. Életrajzát bővebben lásd: BONA Gábor 2000, 47.

⁷⁶ Német: die Menage – élelmezés, ellátás. Itt arra értheti, hogy saját maguk megoldják az élelmezésüket.

5.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Károlyfehérvár, 1850. augusztus 31.

Édes jó szülőim!

Én e hó 24-én Szebenből ide Fehérvárra, más húsz sorsosimmal szerencsésen megérkeztem, de nem soká élvezhetém azon örömet, hogy legalább édes jó szülőim és testvéreim közelökben töltendem szerencsétlen napjaim, már újból új változásnak nézők elébe, mái napon kapott rendelet következtibe[n] holnap, ú[gy]m[int] szeptember 1-én indítanak tizenhétünket Kufsteinba,⁷⁷ hol mindaddig maradandok, míglen az hón óhajtott fenségi kegyelet ki nem szabadítand. Légyenek édes szülőim sorsom felől nyugodtak, mert én tökéletesen az vagyok, bízva, hogy ki eddigelő én fölöttem öröködék, ezután is öröködni fog! Egészségem, hálá a jó Istennek, jó és fő teendőm leszen ezutánra is arra vigyázni. Mihelyt kitűzött helyemre megérkezendek, nem mulatandom el édes jó szülőim rögtön állapotom felől, ha engedményeztetik, tudósítani. Utunk kellemes leszen, annyi idegen helységek láthatása élvezetül szolgáland, remélem testvérem, Gida⁷⁸ megláthatását is, mivel utunk Kolozsvár felé leszen. Milit⁷⁹ s többi testvéreim ezer meg ezerszer csókolom s engedelmet kérek a jóakarattal megléte mellett is, hogy nékiek nem írhatok, az Isten őket egyen-egyen ezerszer áldja meg.

Légyenek édes jó szülőim azon reménnyel, hogy fenséges urunk kegye nemsokára haladand, és újból engedendi nékem kezeiket csókolhatni, addig is édes jó szülőim kezeiket számtalanszor csókolva, s mindnyájokat Isten oltalmába ajánlva, maradok

holtig engedelmes fiok

Zathureczky István

---

⁷⁷ Kufstein, város Ausztriában, Tirolban. Vára a 18–19. században börtön volt.

⁷⁸ Zathureczky Gedeon.

⁷⁹ Cserey Jánosné Zathureczky Emilia (1823-1905), István húga, imecsfalvi lakos, később a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum alapítója. Lásd ZATHURECZKY Miklós Dr. 1942, 57–58 és 4. táblázat, valamint NAGY Iván 1968, XII, 524.

U. I. Édes jó atyám! Zulagom felől instálom csak, Reményik úrral⁸⁰ értekezni, hogy ő Bécsbe valamelyik kereskedőnél utalványozza számomra, ezúton remélem pontosan megkaphatni Kufsteinba[n] is. Pénzem jelenleg van annyi, hogy az útiköltségre és helybe[n], Kufsteinba[n] is kevés időre elegendő leend. Jóskát⁸¹ egészségesen hagytam Szebenbe[n], tőle kölcsönöztem egy pár kendőt és 10 p[engő]frt[-ot], amikor idejöttem. Kezeiket újból is csókolja István.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 169–170.

6.

Ifj. Zathureczky István levele szüleinek

Pest, 1850. október 7.

Édes jó szülőim!

Én múlt hó 13-án megérkezém ide Pestre az új épületbe, és azóta betegkedésem kényteleníte még négy sorsosimmal együtt itten maradni, hanem hála a jó Istennek, már egészségünk annyira helyreállott, hogy e hó 10-én vagy 11-én utunkat reményljük folytathatni kitűzött helyünkre, mit mi magunk is óhajtunk minél hamarább, míg t[udni] i[llik] a zordon téli híves napok beállanak, bevégezni. Fehérvárról⁸² 1-ső szeptemberbe[n] indulánk útnak, és míg M[ező]telegdre⁸³ érénk, jó vala egészségem, itt a hideg lelt, és azután az úton három nap szüntelen lelt, ekkor megszűnt, hanem éjszakánként roppant forróság és izzadás kínozott, mí annyira elgyengített, hogy amidőn ide megérkeztem, teljes[en] lehetetlen vala fennjárnom. Itten mindjárt orvosi felügyelet alá jöve, jobban kezdtem lenni, mostan egyébbaránt jól volnék, csak minden éjjel nagyon izzadok és emiatt még nagy a gyengeségem. Az orvosok a szabad levegőt ajánlják, és így reménylem, hogy az további utazás nem ártand, sőt segítend.

---

⁸⁰ Reményik István (1800k.–1860), brassói kereskedő, ipartársulati tag. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁸¹ Zathureczky József.

⁸² Akkor Károlyfehérvár, ma Gyulafehérvár.

⁸³ Bihar megyei község.

Hogyha édes jó szülőim vagy testvéreim írnak nékem, méltóztatnak ily adrese alatt küldeni: An den Festungs arrestanten Stephan Zathureczky! Zu Kufstein in Tirol,⁸⁴ így a megérkezett levelet a várparancsnok úrnak kézbesítendik, és én is reménylem ez úton azok megkaphatását. Mihelyt Kufsteinba megérkezek, nem mulatandom el, bízva előljáróim kegyökbe, édes jó szülőimet hogyani megérkeztemről rögtön tudósítani. A múlt napokba[n] Horvát főkirálybíróné⁸⁵ meglátogatott egy pillanatig.

Testvéreim egyen-egyen ezerszer csókolom, édes jó szülőim kezeit ezer meg ezerszer csókolva s az jó Istentől minden javaknak kérése után maradok édes jó szülőimnek holtig engedelmes fiok

Zathureczky István

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 170.

7.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1850. október 22.⁸⁶

Kedves jó szüleim!

Amint utolsó, Pesten 9-én kelt levelemben írtam, múlt hó 11-én Pestről a többi felgyógyult bajtársammal együtt útnak indultunk Kufsteinba, ahová 22-én szerencsésen és, Istennek legyen hála, egészségesen megérkeztem, az utazás számomra nagyon jóleső volt, megerősített.

Megérkezésemkor kaptam meg Jóska egy levelét, melyet Károlyfehérvárra írt, nagyon köszönöm, hogy annyit törődött velem, immár nem tudok írni neki, ahogy Gidának sem, hanem remélem, később nekik is írhatok. Nagyon kérem Önöket, kedves jó szüleim, miattam egészen nyugodjanak meg, én immár egészséges vagyok, és remélem, az itteni friss jó levegő által meg is őrzöm azt. Most Mili húgomnak is nem írok, hanem összes testvéreimet ezerszer üdvözölve és csókolva, kérem Istent jó

---

⁸⁴ Zathureczky István várfogoly részére Kufsteinba, Tirolban.

⁸⁵ P. Horváth Albert főkirálybíró életrajzi adatait, feleségének nevét nem ismerteti az eddig fellelt szakirodalom.

⁸⁶ A levél német nyelven íródott. Eredeti német szövegét lásd az 1-es számú mellékletben.

egészségükért. Károlyról semmit sem tudok, hogy elmasírozott-e Galíciába és hol van?

A kezeiket, kedves jó szüleim, ezer meg ezerszer csókolva, maradok az Önök legengedelmesebb fia

István.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 171.

8.

Daniel Polixena⁸⁷ levele id. Zathureczky Istvánhoz

Ragály, 1850. november 18.

Édes Zathuretzky úr!

Azon nyomasztó körülmények, melyek ön utóbbi levelének tartalma szerint, Erdélyt s illetőleg a Székelyföldet is nagy mértékben megrázkódtatták, s a földesúri birtokjogokat is, kommunizmusi elveken⁸⁸ sértették, s az ellenség⁸⁹ gyakori átvonulásai s élelemszerekbéli zsarolásai közben, a föld népének nyugalmát háborítva, annak vagyonát is igénybevevék – itt nálunk Magyarhonban, mindnyájunkkal szinte közösök valának – s éppen ezért, különösen a minden órán kiüthető európai háború miatt, mely már a hírlapok szerint, a nagy Németország kebelében⁹⁰ talán lángra is lobbana, s éppen ez okból a papiros

---

⁸⁷ Daniel Polixéna (1779 – 1851) – apja vargyasi Daniel Sámuel százados (megh. 1808-ban), anyja sajó-szentpéteri Szentpéteri Borbála. Ragályi Ábrahám királyi tanácsos, Tolna megye alispánjának özvegye.

⁸⁸ A kommunizmusi elvek emlegetése 1850-ben meglepő, mivel Karl Marx és Friedrich Engels Kommunista kiáltványa 1848 februárjában jelent meg. Kérdés, hogy Ragályi Ábrahámnéhoz az eredeti német nyelvű szöveg, vagy pedig az 1850-es angol nyelvű fordítás jutott el, ám az egyértelmű a szóhasználatból, hogy ismerte a kiáltványt.

⁸⁹ Kérdés, hogy özv. Ragályi Ábrahámné kire gondol. Orosz katonák 1850 végén nem voltak már Magyarország területén. Amennyiben az osztrákokat érti „ellenség” alatt, akkor a császári-királyi Hadseregről (kaiserliche-königliche /k. k./ Heer) van szó. Az „és” csak a véderőről szóló, 1889:VI. törvénycikkkel került a hivatalos megnevezésbe (császári és királyi közös Hadsereg, kaiserliche und königliche /k. und k., k. u. k./ Heer). In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, 710.

⁹⁰ A IV. Frigyes Vilmos (1795–1861) porosz király (1840–1861) által létrehozott Német Unió és az I. Ferenc József (1830–1916) osztrák császár (1848–1916) irányítása alatt álló Német Szövetség között bármikor kitörhetett volna a háború a német egység megteremtésének

pénznek, az érc ezüst s aranypénzhez képesti viszonya már már fenyegető állapotot kezd venni a pénzcsarnokokban, – de az úrbéri tartozásoknak, megváltás útján s az udvartelki jobbágyi⁹¹ munka kezelésének rendezései is, mindakkoráig a polgári törvények semlegessége miatt, függőben tartatnak – s magoknak a még birtokunkban lévő székelyföldi fekvő javaknak,⁹² ezúttali állapotjával esméretlen lévén, s azt minden esetre, ha elébb nem, tavasszal, megbízottam által kívánván megtekinteni, s további, mimódoni kezelése aránt csak akkor és nem elébb rendelkezni, – ne végye rossz néven, édes Zathureczky Úr, ha addig a haszonbér további felajánlásával nem bízathatom. Annyival is inkább, mivel még ez aránt ilyen beteges és gyenge állapotomban, mint amilyenben már szinte egy évtől fogva magamat lenni érzem, sem a testvéremmel, sem annak gyermekeivel, kik közül szegény Sámuel öcsém Pesten az új épületben még most is fogva tartatik, nem értekeztem,⁹³ – s ennek folytán kívánságom csak abba határozódik, hogy addig hadd maradjon a jószág mostani állapotjában, s jelen haszonbéri kezelés mellett, azt különösen kikötvén magamnak, hogy a baróti és száznádasi jószágoknak jövedelme, melyeknek eladásába, értvén annak fele részét, én soha meg nem egyeztem, valamint eddig, nékem az egész illetőségem sértetlenül kezembe szolgáltatódjon.

Többire kedves feleségének s hozzá tartozóinak szíves köszöntése mellett, magamat jóindulatiba ajánlva, állandóul maradtam

Alázatos szolgálója önnek

Özvegy Ragalyi Ábrahámné született Daniel Polixena

RNL KMO F. 64, Zathureczky III. fasc. 393–393. verso.

---

hegemóniájáért. A konfliktus 1851 tavaszára csillapodott le, I. Miklós orosz cár közbenjárására; s majd csak 1866 nyarán vezetett nyílt porosz–osztrák háborúhoz.

⁹¹ A jobbágyság 1848. évi törvényekkel eltörölt intézményét nem állították vissza, viszont az úrbéri rendszerből fennmaradt jog- és birtokviszonyokat csak az 1871:LIII. törvénycikk rendezte véglegesen.

⁹² A Daniel családnak Vargyason, Felsőrákoson voltak kiterjedtebb birtokai és jobbágjai, ezeket a birtokokat székely örökségként tartja számon a szakirodalom, és az egyik legősibb székely birtoknak tekinti. Olaszteleki és szárazajtai birtokukat 1591-től lehet közvetlenül adatolni. A levélben említett baróti birtokaikra szintén 1591-ből van az első adat. Lásd FEHÉR János 2016, 13–14.

⁹³ Daniel Polixena nővére vargyasi Daniel Borbála (megh. 1851), kinek férje tolcsvai Bonis Sámuel. Feltehetően az ők fiúk az a bizonyos Sámuel (Bonis Sámuel), aki raboskodik. Kőszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy megfejtette a nevek közti összefüggéseket.

9.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1850. november 22.⁹⁴

Kedves jó szüleim!

Vágyakozással néztem minden nap elébe e hó folyamán is, hisz egy írásuk majdnem kolostori csendes cellámban jóllétük és egészséges voltuk hírével nagyon megörvendeztetne – minthogy azonban július hó óta mostanig nem tudtam híreket kapni hazulról, immár kétségbe kell vonnom, hogy leveleimet megkapták (Károlyfehérvárról augusztus 30-án, Pestről 10-én és az idejövetelem után 850 október 26-án), és ezáltal talán a jelenlegi tartózkodási helyem kedves jó szüleim, egészen ismeretlen maradt az Önök számára, vagy pedig, amitől óvjon meg minket az Isten, valami szerencsétlenség történt Önökkel, és ez okozza a számomra örökkévalóságnak tűnő hallgatást. Sem Gidától, sem a húgaimtól nem kaptam levelet, egyedül Jóska írt egyszer Károlyfehérvárra, amit itt kaptam meg. Én szeretnék Önöknek, drága jó szüleim, igen gyakran írni, és nektek, kedves testvéreim, jó egészségemről hírt adni, de az itteni előírások a levelezésünket minden hónapban egyszeri írásra korlátozzák. Ezért kérem Önöket, legdrágább szüleim, hogy igen gyakran írjanak nekem a családi ügyekről stb., ezt a kérésemet megújítom jó húgaim felé is, és remélem, hogy írásaikkal mielőbb nagyon meg fognak örvendeztetni engem. Ma egy hónapja, hogy betegeskedve Kufsteinba érkeztem, de azóta, Istennek hála, egészséges vagyok. Az első 10 napon az úgynevezett "Császártoronyban" laktam a 7-es számú szobában, e hó 2-án kaptam a várparancsnok úr kegyelme folytán egy igen jó és egészséges szobát a második emeleten, ahol még két szenvedő társammal, névszerint Széll⁹⁵ és Hopesszel⁹⁶ elégedetten lakom. A

---

⁹⁴ A levél német nyelven íródott, fordításáért köszönet Boér Laurának. Német nyelvű szövegét lásd a kötet végén lévő mellékletben.

⁹⁵ Széll József (1813–1886) honvéd őrnagy. cs. kir. alszázados a 34. gyalogezredben. December 28-án a bábolnai csatában megsebesül és fogságba esik. A császári hadbíróóság 10 évi várfogságra ítéli. 1854-ben kegyelmet kap. Lásd még BONA Gábor 2000, 658–659.

⁹⁶ Hoppels, Nikolas, cs. kir. hadnagy, a grazi nemzetőrség zászlótartója. Előbb halálra, majd kegyelemből 6 év várfogságra ítélik. 1851. február 8-án szabadul. Lásd HERMANN Róbert 1996, I., 340.

napi időtöltésem állandó sétálásból áll, aztán olvasok jó és olykor szórakoztató könyveket, melyeket bőséggel kapunk olvasásra, nem kevésbé olvassuk naponta az újságokat is. A napi kiadásaimat 20–24 krajcárra becsülöm: reggeli 6 krajcár, vacsora 10 bajor krajcár, azonkívül dohány, ami itt nagyon drága, gyufa és más apróságok. Ebédet a bérünkért kapunk. Nekem az itteni drágaság mellett annál inkább kell és élek is takarékosan, mivel a betegségem alatt Pesten a pénzem egy része teljesen érthetetlen módon elveszett...

Kérem Önöket, kedves szüleim, értesítsenek engem, hol van Károly, remélhetőleg szorgalmasan ír haza. Most írok egy pár sort Gidának⁹⁷ is, László valószínűleg még ott van nála M[ező] Telegden.

Továbbá kérem, adják át üdvözlőmet minden jó ismerősnek, üdvözlöm és csókolom mindenik testvéremet és kívánok kellemes napokat, Önöknek, legdrágább szüleim, kezeiket ezer meg ezerszer csókolom és a mindehatót hosszú és egészséges életért kérve, maradok az Önök legengedelmesebb fia
István

P.S. Most semmire nincs szükségem.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 171–172.

10.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Lablác,⁹⁸ 1851. január 8.

Szeretett, kedves jó szülőim!

Szeretett, kedves jó szülőimnek annyira kedves és becses levelét a pénzzel egyetemben t. i. a 300 pengő forinttal, tegnap kaptam meg, számtalanszor csókolom szülőimnek kezeit irántam gondoskodásokért. Én a múlt év december 29-kén jöttem ide a Compagniával⁹⁹ egyetemben, ez a falu éppen

---

⁹⁷ Zathureczky Gedeon.

⁹⁸ Lablác a helységnevtárakban nem található. Amennyiben ez volt a század levélben említett állomáshelye, akkor vélhetően Lacsno községről (Sáros vármegye, Kisszebeni járás, ma Szlovákiában Lačnov) lehet szó. In: GYALAY Mihály 1989, 599.

⁹⁹ Század mint csapatost, elvileg 150 (hadilétszámra emelve 250) fős létszámmal; bár a létszám a sorozatos átszervezések során – nem nagyságrendileg – gyakran változott. A haderő három

a porosz slésiai¹⁰⁰ határszéltől egynéhány lépésnyire van, hanem mi többnyire az innen egy fertály órára fekvő Schwarzvasser¹⁰¹ városba ülünk s kosztozunk, hol az szilveszter estvójét az elmúlt nagy évnek, s fél századnak töltöttem el, haza szülőimre s testvéreimre gondolva. Ez új évbe kívánok szülőimnek több örömet s vígaszt, hogy láthassuk egymást szülőim körökben. Én most – az égnek hála – egészséges vagyok, s nagyon örvendeztet, hogy jó szülőim s testvéreim is egészségesek. Édesatyus írta levelében, hogy írjam meg az ezredes urunk nevét, az ezredes urat¹⁰² hívják Franz von Plattner[nek], hanem az nem szükséges, hogy édesatyus megköszönje irántami jószágát, mert én azt mind szóban, mind írásban már rég megtettem, sőt, az katonaságnál mint különösön nálunk is az ezredben a sok köszönetésekkel még szintén terhire¹⁰³ van, mert minden részben igen katonás, hát az azért egy szerfeletti dolog lenne. Kérem édesatyust, hogy ne is írjon, ne is köszönje meg, mert mivel mint önagysága mondja, elég köszönet, hogyha jól viseljük magunkat. Hogy mi már itt maradunk télen által vagy nem, az még nem bizonyos. Én kérem édesatyust, hogy közelebbi levelében írja

---

alapvető fegyverneme (gyalogság, lovasság, tüzérség) közül a gyalogságot (Infanterie) az alábbiak szerint tagolták: a katonák 10–15 fős rajokba osztattak be, 2 raj alkotott 1 félszakaszt, 2 félszakasz 1 szakaszt, 2 szakasz 1 fél századot (amelynek élén már tiszt állt mint parancsnok), 2 fél század 1 századot (Companie), ehhez jött még a századtörzs. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 104–112., 134–135.; STROMFELD Aurél 1911, 10–13., 18. Ausztria–Magyarország (csak 1868-tól Osztrák–Magyar Monarchia) hadereje (a k. k., 1889-től k. u. k. Heer) a 19. század közepén mintegy 60, a század végén hozzávetőleg 100 gyalogezredből állt (de ez a szám is többször változott).

¹⁰⁰ Szilézia, Ausztria–Magyarország és Poroszország között megosztott történelmi tartomány.

¹⁰¹ Helyesen Schwarzvasser, a Visztula (Wislá) felső folyása mentén, ma Lengyelország, Strumień. Lásd még a 20. levélhez a gyakori helyőrségváltásról írott jegyzetet; a nagyszabású cs. kir. 31. gyalogezred (k. k. Infanterie-Regiment 31) 1., 2. és 3. zászlóalját 1850. november 25-én rendelték a porosz–osztrák határra, ahol a századok állomáshelyüket december 10-ig foglalták el. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 589.

¹⁰² Az ezred parancsnoka, feltehetően a cs. kir. 31. gyalogezredé. In: K. k. Reichskriegsministerium Praesidial-Bureau 14/3.1889 Személyi adatlap. Kriegersarchiv 3882., 88. irat 2. o.

¹⁰³ A korabeli felfogás ezt beavatkozásnak tekintette volna a haderő belügyeibe, amelyért Zathureczky Károlyt akár meg is fenýthette volna az ezred parancsnoka.

meg, hogy Gyulát¹⁰⁴ vagy Gábort¹⁰⁵, melyiket szánta katonának, hogy hány évesek, melyik osztályban¹⁰⁶ vannak, s mennyit kell még Szent Györgyön¹⁰⁷ tanolni, hogy mikor fogják az normát kitanolni, s mennyire, s miféle tárgyakban kapnak tanítást, hogy így – minden tudva – utánnajárhassak, hogy melyiket édesatyus katonának szánt, hogy legalább egy katonai intézetben¹⁰⁸ neveltethessék, mert egy oly nevelés a katonai pályán nagy hatással van. Gidának¹⁰⁹ még nem írhattam, mit ő tőlem rossz néven vehet, de minél hamarabb írni fogok. Donáth néninek is hasonlólag. Istvánnak¹¹⁰ nem lehet, hogy most ír hassak, mert – hanem én őt számtalanszor csókolom, s az égnek sorsán könnyítést kívánok. Lajost,¹¹¹ Mariskát,¹¹² Emilit,¹¹³ Jánost,¹¹⁴

---

¹⁰⁴ Zathureczky Gyula (1840. április 5–1924), az olaszteleki anyakönyv szerint teljes neve Zathureczky Gyula György Ábrahám.

¹⁰⁵ Zathureczky Gábor (1839. március 29–1906), a Zathureczky család második legkisebb gyermeke. Az olaszteleki anyakönyv szerint teljes neve Zathureczky Gábor Ferenc Béla.

¹⁰⁶ A védkötelezettség alá a férfi azon év január 1-jétől tartozott, amelyben betöltötte 20. (1888-tól 21.) életévét, ez jelentette az I. osztályt. A hároméves szolgálatot követően 7 évre tartalékállományba (II. osztály) került, majd további 10 évre póttartalék-állományba (III. osztály). A póttartalékosokat mozgósítás esetén már a haderő III. vonalának számító népfelkelésbe (k. k. Landsturm, 1868-tól emellett m. kir. Népfelkelés) hívták be. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 37., STROMFELD Aurél 1911, 36–43.

¹⁰⁷ Sepsiszentgyörgy, Sepsiszék székhelye.

¹⁰⁸ Katonai nevelő- és tanintézetek akkor: katonai nevelőintézetek a 7–12 éves és hadapródiskolák a 10–18 éves korosztály részére (a 10–14, illetve a 14–18 éves korosztályt képző katonai alreáliskolák és főreáliskolák a kiegészítés után alakultak ki). Mivel Zathureczky Károly előzőleg „osztály”-okat emleget, itt feltehetően az 1752-ben alapított bécsújhelyi tisztiskoláról, a Mária Terézia Katonai Akadémiáról van szó. A bécsi Hadiiskola egyfelől csak 1852-ben nyitotta meg kapuit, másfelől az másodfokú tanintézet volt. In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I. 219–220., 344–345., 677., 781.

¹⁰⁹ Zathureczky Gedeon.

¹¹⁰ Ifjabb Zathureczky István ekkor Kufstein várbörtönében töltötte fogságát.

¹¹¹ Zathureczky Lajos (1819. január 17-én keresztelt–1855), az olaszteleki anyakönyv szerint teljes neve Zathureczky Lajos János, a levelezés időpontjában Homoródszentmártonban élt.

¹¹² A felsorolás sorrendjéből látható, hogy Zathureczky Lajosné Farkas Máriáról (1822–1874) van szó.

¹¹³ Zathureczky Emília(1824. november 21-én keresztelt–1905), a Zathureczky család legidősebb lánya 1842. szeptember 29- től Cserey Jánosné.

¹¹⁴ Cserey János (1817–1875) imecsfalvi birtokos, az Orbai református egyház világi főgondnoka, Zathureczky Emília férje. Lásd PÁLMAJ József 2000, I, 107.

Marit,¹¹⁵ Julit,¹¹⁶ Luizát,¹¹⁷ Lászlót,¹¹⁸ Jóskát,¹¹⁹ Gábort, Gyulát, a kis Balázst,¹²⁰ Gizát¹²¹ számtalanszor csókolom, Ferenc bácsit¹²² kis Marikával¹²³ egyetemben hasonlólag, minden ismerősöket köszöntök, szülőimnek kezeit számtalanszor csókolva, s minden jót kívánva, maradok

Holtig engedelmes, hú fiok:

Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc.

11.

Zathureczky Károly levele testvéreihez

Hely nélkül, 1851. január 8.

Kedves testvéreim, Mári, Juli, Luiza!

Én néktek régóta nem írhattam, csak most is nagyon röviden írhatok. Én jelenleg, amint szülőimnek írtam, a porosz Sléziai¹²⁴ határon vagyok, itt a táj többnyire völgyes és teres, fenyves erdőkkel, s régi büszke kastélyokkal s elszórt falvakkal, fábrikákkal, s nagy tavakkal díszlik. Csak a föld népe öltözete egy különös látvány, a nép itt öles nagyságú vörös strimflit¹²⁵, kurta majd derék nélkül való felső öltönyt, fejeket nagy ruhákkal¹²⁶ mondhatni

---

¹¹⁵ Zathureczky Mária (1829. október 25-én keresztelt–1909), az olaszteleki anyakönyvek szerint teljes neve Zathureczky Mária Zsuzsanna, 1852. április 10-től kisnyujtói Szentiványi Ignácné.

¹¹⁶ Zathureczky Júlia (1826. január 30-án keresztelt –1901), 1857. június 9-től Vajdafalvi Boér Albertné.

¹¹⁷ Zathureczky Lujza (1835. szeptember 21–?), 1861. május 20-tól Bartha Sándorné.

¹¹⁸ Zathureczky László (1830. november 7-én keresztelt –1869).

¹¹⁹ Zathureczky József.

¹²⁰ Cserey Balázs (1845–1869), Cserey János és Zathureczky Emília legnagyobb fia.

¹²¹ Zathureczky Gizella, Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna lánya.

¹²² Zathureczky Ferenc (1806–1871), Papolcon lakó birtokos, idősebb Zathureczky István testvére. SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

¹²³ Zathureczky Mária, Zathureczky Ferenc és Tompa Klára egyetlen lánya.

¹²⁴ Szilézia, ma nagyjából Lengyelországhoz tartozó terület. Régies Slézia megnevezése a *Schlesien* német formából származhat.

¹²⁵ Harisnya (német).

¹²⁶ Kendő régies megnevezése.

ruhahalommal békébe viseli, egy ily öltöztetett nőt meg tekintve, azt véled, hogy papagájokat látsz magad előtt, többnyire mind kiáltó színbe vannak felöltözve, s egy színvegyület. Egy traktéros¹²⁷ egy Turóc vármegyei¹²⁸ zsidó, neve Johán Straus, a mi egész családunkat, édesatyust is jól ismeri, látta sokszor Bónisnénál, a fia most megyen holnap Turócba, innen Zaturcs¹²⁹ csak más fél nap, én is minél hamarább, ha időm lesz s itt maradunk, szabadságot kérek, elmegyek látogatóba Turócba. Megengedjétek, hogy többet nem írhatok, hanem tük irjatok nékem minél hamarább, elvárja leveleteket

A titeket holtig szerető testvéretek, Károly

U. i. tisztelem Kelemen Rózsit,¹³⁰ Eleket,¹³¹ Bartáékot,¹³² egyszóval minden ismerőseimet.

L KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 1–2. verso.

12.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez és testvéreihez

Kufstein, 1851. január 13.¹³³

Drága jó szüleim!

A december 11-én kelt becses levelet a nekem küldött 20 p[engő]f[orin]ttal együtt rendben megkaptam, amiért kezeiket drága szüleim számtalanszor csókolom és köszönöm a kellemes hírt, hogy jól

---

¹²⁷ Vendéglős, korcsmáros.

¹²⁸ A Magyar Királyság történelmi vármegyéje, utolsó székhelye Turócszentmárton. Ma Szlovákiához tartozik.

¹²⁹ A Zathureczky-család másik ága élt ott, Károly nemesi előneve is alsó-zaturcsai. Helyesen Zaturcsány (Turóc vármegye, Turócszentmártoni járás, ma Záturcie Szlovákiában), in: GYALAY Mihály 1989, 882.

¹³⁰ Nagyerneyi Kelemen Rozália, Beke Sámuelné (1833–1886), Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna testvére.

¹³¹ Nagyerneyi Kelemen Elek (1831–1890), szucsági földbirtokos, Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna testvére.

¹³² Bizonyára a nagyborosnyói előnevű Bartha család Bardócon élő ágáról lehet szó, akikkel a Zathureczky család szoros baráti kapcsolatokat ápol.

¹³³ A levél eredetileg német nyelven íródott. Német nyelvű szövegét lásd a kötet végén lévő mellékletben.

vannak és Károly előléptetése alhadnaggyá szívből megörvendeztetett, adjon Isten neki a továbbiakban is szerencsét és jó egészséget, hogy pályáján további előrehaladást tehesen. A neki küldött összeggel szépen és takarosan fel tud öltözni, és ha ért a gazdálkodáshoz, hosszú időre el tudja látni magát minden szükséges egyenruha-darabbal. Ő még eddig nem írt nekem, én nem tudom biztosan az állomáshelyét, és így nem tudok írni neki. Amilyen örömmel vettem a fenti híreket, majdnem épp olyan nyomasztónak tűnt számomra Mari gyászhiért tudató levele múlt hó és év 19-éről, melyet mindjárt az Önök becses írása után ugyancsak 2-án kaptam kézhez, és amelyből tudomást szereztem a kis Gizella¹³⁴ az egész család számára nagyon fájdalmas elhalálzásáról, a Lajos nejének¹³⁵ súlyos megbetegedéséről és a jó Juli hasonlóan szomorú sorsáról, csak Isten óvjon mindnyájunkat a beköszöntő új évben a hasonló gyász esetektől és adjon a megbetegedetteknek mielőbbi gyógyulást és vigaszt a szegény Mili anyai fájdalmára!

Az utolsó levelem óta múlt hó 12-én még levelet kaptam Gidától, Jóskától és Militől, jelenleg nekik is válaszolok. A nekem jövő levelek általában 14 nap alatt érkeznek meg a postán, remélem, hogy Önök, drága jó szüleim is megkapják 16 nap alatt a leveleimet; minden alkalommal a hónap közepe felé írok és egyszerre Önöknek és minden hozzátartozónknak - ezt azért említem meg, hogy körülbelül a hó 26-án érdeklődjenek utánuk a postaállomáson.

Az olaszteleki birtok árendába adása tekintetében Gida azt írta, Ábris nagybácsi¹³⁶ Ragályból¹³⁷ most semmit nem tud üzeni, főként, Bónis úrnak¹³⁸ nincsenek már birtokai Magyarországon, és szabadon bocsátása esetén kénytelen lenne Erdélybe áttelepedni. Betegségem alatt Pesten Bónis úrral naponta együtt voltam, és ő többször is említette nekem, hogy ha Ön,

---

¹³⁴ Cserey Gizella, a Csereyné Jánosné ZathureczkyEmília kislánya.

¹³⁵ Farkas Mária, Zathureczky Lajos felesége.

¹³⁶ Tasnádi Nagy Ábrahám (1814–1865), id. Zathureczky Istvánné Nagy Julianna Zemplén vármegyében, Hazsinán élő testvére. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹³⁷ Kisközség Gömör és Kishont vármegyében.

¹³⁸ Bónis Samu (1810-1879). 1848-ban Tiszalök képviselője és igazságügyi osztályfőnök. Kosuth rábízta a Szent Koronát, mikor az országgyűlés Debrecenbe menekült. 1849 áprilisában az igazságügyminisztérium államtitkára lett. Utóbb Görgey táborában kormánybiztos. Világos után elmenekül, de elfogják és halálra ítélik, majd kegyelemből az ítéletet 10 év várfogságra változtatják. Josefstadtban raboskodik. Lásd FÖLDI János–BALASSA Imre 1939, 280–281.

kedves apám, beleegyezne, szívesen eladná Önnek az olaszteleki birtokot, hogy más, előttem fel nem tárt szándékai lennének jövendőbeli lakásáról, hogy még Pesten van-e, nem ismeretes számomra, elutazásomkor ott hagytam, továbbá írt nekem Gida a sok kárról, melyet a Körös áradásai okoztak neki is, és hogy e hó közepén Önökhöz szándékozik utazni.

Én, Istennek hála és köszönet, igazán jól vagyok, csak egy nagyon fájós fogamat húzattam ki miáltal a fájdalom teljesen megszűnt. Kérem ismeretlenül is átadni engedelmes tiszteletemet Bedő alezredes¹³⁹ úrnak, valamint nem kevésbé küldöm üdvözetemet minden jóakarató ismerősnek. Minden testvéremet és hozzátartozómat egyenként szívélyesen csókolom és az Önök kezeit, drága jó szüleim, újólág ezerszer csókolva és boldog és egészséges újesztendei napokat kívánva, maradok gyermeki szeretettel és tisztelettel, az Önök legengedelmesebb fia
István

Kedves Juli és Mari¹⁴⁰! Bocsássatok meg, hogy nektek is nem tudok írni, de ami késik nem múlik, értesítsetek, hogy az arcképeimet megkaptátok-e, mert mielőtt Szebenből elutaztam, az ottani festő úr eljött hozzám a nevetekben és elkészítette az arcképeimet, hogy elküldje nektek.

Szívélyesen csókol a Ti örökké szerető fivéretek

István

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 173–174.

13.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1851. március 6.¹⁴¹

Kedves jó szüleim!

Február utolsó napja itt ebben az erődben is nagyon örvendetes volt, mivel 16, 6 év várfogságra elítelt volt tisztet Öfelsége február 26-án kelt kegyelmi ügyirata által mely ide 28-án érkezett meg azonnal szabadlára helyeztek - ezt a nagyon kellemes hírt Önök kedves jó szüleim is olvashatták eddig az

---

¹³⁹ Bedő alezredes kiléte ismeretlen.

¹⁴⁰ Mari, Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária, István húga.

¹⁴¹ A levél eredetileg német nyelven íródott. A német szöveget lásd a kötet végén lévő mellékletben.

újságokból, mégis írok róla azzal az örömteli érzéssel, hogy immár ránk hátramaradottakra is mosolyog egy reménysugár, hogy a kegyelem enyhében fokozatosan mi is részesülünk, annál inkább, mivel a jelenleg amnesztiában részesültek mind ténylegesen szolgáló cs. és kir. tisztek voltak és immár a 114.-kel elkezdődött a folyamat. A 17 közül akiket velem együtt szállítottak ide heten, név szerint Kozma¹⁴², Gergely¹⁴³, Salamon¹⁴⁴, Gidró¹⁴⁵, Roth¹⁴⁶, Molnár¹⁴⁷ és Nagy Ezechiel¹⁴⁸ megszabadultak, és azonnal elindultak haza Erdélybe,

---

¹⁴²Kézdiszentléleki Kozma Alajos (1813–?) 1848 előtt a 11. Székely huszárezredben szolgált. 1848 szeptemberétől alszázados a 15. Mátyás huszárezred Székelyföldön alakuló osztályánál. Részt vesz az erdélyi harcokban. 1849. május 29 (február 1)-től főszázados, a dévai fegyverletételig ismét a 11. Székely huszárezredben szolgált. Nagyszebenben halálra, majd két év várfogságra ítélik. Büntetését Kufsteinban tölti le. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 340.

¹⁴³Gergely Lajos (1827–?) százados. 1842-től az olmuői katonaiskola hallgatója, majd hadfi az 51. gyalog-, 1845-től a 14. (1. Székely) határőrezredben. A szabadságharc alatt részt vesz az erdélyi harcokban. 1849 augusztus 18-án Dévánál századosként teszi le a fegyvert. Nagyszebenben halálra, majd öt év várfogságra ítélik. 1851-ben Kufsteinből szabadul amnesztiával. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 229–230.

¹⁴⁴Valószínű Salamon Károly (1807–?) századosról van szó. 1848-ban a 14. (1. Székely) határőrezred 1. zászlóaljával júliustól részt vesz a délvidéki harcokban, októbertől csatlakozik alakulatával a honvédséghez. 1849 március 24-től százados a 14/4. határőrezrednél, illetve a 79. honvédszászlóaljnál a brassói hadosztályban. Az azonosítás bizonytalan, mivel életrajza szerint őt Aradon ítélik halálra, majd hat év várfogságra és 1851-ben kegyelem útján Josefstadtból szabadul, nem pedig Kufsteinből. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 520.

¹⁴⁵Gidró János (1817–1858) százados. A kézdivásárhelyi katonai nevelőintézetben végez, majd a 14. (1. Székely) határőrezredben szolgált. 1849 január közepén ezrede madéfalvi 7. századával csatlakozik Bem seregéhez. Június 24 (május 1)-től százados a 4. székely határvédszászlóaljnál az erdélyi hadseregben. A szabadságharc után Nagyszebenben halálra, majd öt év várfogságra ítélik. 1851-ben Kufsteinből szabadul. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 231–232.

¹⁴⁶Roth János (1794–1859) százados. 1815-1836 között a 2. huszárezredben szolgált. 1849 március 15-től főhadnagy a 37/3. gyalogezrednél Erdélyben. Később százados, a nagyszebeni katonai ruházati raktár parancsnoka. A szabadságharc után Nagyszebenben halálra, majd öt év várfogságra ítélik. 1851-ben szabadul Kufsteinből. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 510.

¹⁴⁷Molnár Ignác (1826–?) százados a későbbi 77. honvédszászlóaljnál, a Délvidékre kerülő erdélyi hadosztályban. A szabadságharc után Nagyszebenben halálra, majd öt év várfogságra ítélik. 1851-ben szabadul Kufsteinből. Életrajzát lásd BONA Gábor 1988, 419–420.

¹⁴⁸Nagy Ezechiel (Ezekiás) (1822–1893) főhadnagy. 1848 előtt a 15. (2. Székely) határőrezredben szolgált. 1849 június végén hadnagy az 50. honvédszászlóalj tartalék zászlóaljánál Nagyenyeden. Elítélve és bezárva a Bona Gábor által összeállított életrajz szerint azonban nem volt. Más

remélhetőleg közülük többen meg fogják látogatni Gidát átutazóban. Nos vigasztalódjanak drága jó szüleim és ne csüggedjenek, mert Isten, sorsunk irányítója, a mi jelenlegi tapasztalatunk által is megmutatta, hogy benne remélve, soha nem szabad a balsors hatalmas nyomásának engednünk, és hogy korábban mint gyarló ésszel kiszámíthatnánk, talán egy jobb sors vár ránk!

A fentiek szabadon bocsátása következtében itt a mi lakásunkban is sor került egyes változásokra, a mi 64 éves idős Hopels¹⁴⁹ kollégánk is megszabadult, és én az itt maradt másik kollégámmal, név szerint Szél Józseffel egy másik igen jó és szép szobába költöztem (16-os számú), ahol már jó barátomra, Pap Lajosra¹⁵⁰ találtam, akit a mi jóságos várparancsnok urunk kegyelme legnagyobb öröömre hozzánk osztott be, immár március 1. óta hárman igen elégedetten élünk együtt, és nagyon jó egészségnek örvendünk.

A Mari írását múlt hó 19-én kaptam meg és köszönöm a Mindenhatónak hogy az Ön oly nagyon leromlott egészségét, drága jó anyám, visszaadta. Adja Isten, hogy az teljesen helyreálljon és továbbra is megmaradjon! Fivérim csókolom Marit az írásáért, de őszintén meg kell vallanom, hogy már levele megpillantásakor aggódtam, mivel már másodszor közöl velem nagyon szomorú hírt, de ne haragudjon meg rám ezért, ezt a megjegyzést azért tettem, hogy a jövőben megkímélődjék ilyen kellemetlen hírek írásától.

Most még írok Milinek és Gidának is egy pár sort. Jóskától ebben a hónapban ismét kaptam egy levelet, sajnós most nem tudok válaszolni neki. Kérem adják át üdvözetemet minden jó ismerősünknek, egyenként csókolom szere[tett] testvéreimet és fivéreimet igen szív[élyesen].

Az Önök kezeit drága jó szüleim számtalanszor csókolva és Istent kérve, hogy egészségüket megtartsa, maradok, kedves jó szüleim, az Önök legenedelmesebb fia

István.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 174–176.

Nagy Ezekchielt viszont a szakirodalom nem ismer, tehát valószínű csak róla van szó. Életrajzát lásd BONA Gábor 1998, II, 541.

¹⁴⁹ Hoppels, Nikolas cs. kir. hadnagy, a grazi nemzetőrsegnél. Halálra, majd 6 év várfogságra ítélik. 1851-ben szabadul. HERMANN Róbert 1996, I, 340.

¹⁵⁰ Pap Lajos (1826–1882) alezredes. A 16. határőrezredben, majd 1848-ban főhadnagy a 10. honvédszászlóaljnál. 1849. augusztus 12-én Bem vezérkari alezredese. Dévánál esik fogságba. Nagyszebenben 14 évi várfogságra ítélik. 1857-ben szabadul Kufsteinből. Életrajzát lásd BONA Gábor 2000, 553–554.

14.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Lemberg, 1851. március 13.

Szeretett kedves szülőim!

A mai napi parancs következtében, hadnagynak¹⁵¹ a regimentbe¹⁵² 14-ed magammal ma neveztettem ki, rangom s gázsim¹⁵³ 1-a decembertől fogva van s fog lenni. Én e tizenégy között 5-ik vagyok, 9

---

¹⁵¹ Az alapfokú tisztiiskolát követően a csapatszolgálatát kezdő fiatal csak ún. alantostiszti (Subaltern-Offizier) beosztást kapott, általában II. osztályú hadnagy rendfokozatban. 1-3 év szolgálat után léptették elő I. osztályú hadnagyi rendfokozatba. Ezt követően nevezhették ki századparancsnoknak, addig legfeljebb szakasz- vagy félszázad-parancsnoki beosztást tölthetett be. A kérdés érdekes, mivel Zathureczky Károly 1851. március 13-án kelt levelében azt írja: „A mai napi parancs következtébe, hadnagynak a regimentbe (...) ma neveztetem ki”, ám fentebb már hivatkozott Személyi adatlapja (In: Kriegsarchiv 3882., 88. irat 2. o.) szerint 1850. január 12-én léptették elő (befördert) II. osztályú hadnagy (Lieutenant 2. Klasse; a német helyesírás változása miatt ma Leutnant) rendfokozatba, a nagyszebeni cs. kir. 31. gyalogezred állományában (im k. k. Infanterie-Regiment No. 31. Hermannstadt), de nem feltétlen nagyszebeni szolgálati hellyel, ez nem derül ki a dokumentumból; 1854. május 25-én pedig I. osztályú hadnagynak (Lieutenant 1. Klasse), ugyanezen ezredben. Az ezred történeti könyve 1850-ben alhadnagyként (Unterlieutenant) említi, 1854 elején II. o., 1855 végén az I. o. hadnagyok között sorolja fel (in: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 609–610., 786.). Az előző (Kriegsarchiv 3882., 88. irat) dokumentum 3. oldala csak 1869-től említi századparancsnok (Compagnie-Commendant) beosztásban; ami viszont – mivel korábbi, katonai vonatkozású személyi anyagai nem maradtak fenn – nem zárja ki, hogy már korábban is egy század élére került. A dokumentum 1. oldaláról kiderül, hogy 1843–1847 között nagyon jó eredménnyel végezte a főgimnáziumot Székelyudvarhelyen, 1850-ben jó eredménnyel látogatta az ezred-kadétiskolát, ez alapján kaphatta első tiszti rendfokozatát (majd 1876–1877-ben jó eredménnyel járta ki a központi gyalogsági tanfolyamot). Akkoriban minden ezrednek volt saját iskolaszázada (Schul-Compagnie), amelybe 15-16 éves kortól vettek fel fiúkat (Zöglinge im Alter zwischen den 15-16 Lebensjahr), s az iratból tudjuk, hogy 1849. november 30-án tért vissza a 31. gyalogezredbe mint annak hátraléka (Regiments-Rückstandführ), de hogy 1848–1849-ben a nagyszebeni 31. gyalogezred iskolaszázadába tartozott volna, a szabadságharc megkérdőjelezi. Mégis, egy másik dokumentum (Kiegészítés az 1881. évi Személyi minősítési laphoz; Zusatz für das Jahre 1881 zur Qualifications Liste. In: Kriegsarchiv 3882.) megerősíti, hogy önkéntes gyalogosként lépett vissza az ezredbe (Im 30 November 1849 als Regiments-Rücktrat freiwillig Infanterist).

¹⁵² Ezredbe.

¹⁵³ Havidíj (osztrák-német Gage; aki kapja: Gagist), mai szóval fizetés.

Hintermannom¹⁵⁴ van. Aztat képzelik szülőim, hogy mennyibe fog kerülni most equipírozásom¹⁵⁵, azért kérem szeretett kedves szülőim, minél gyorsabban küldjenek [pénzt], mert most előlegesen mások segítségével, s magam pénzzel, mi van – ti. amit atyus zálogba küldött volt – azzal adjutírozom¹⁵⁶ magamat, de csak abból is, mert most nekünk nem adnak a regimenttől semmit, s nem is fogunk. 40 pengő forintot a kasszába, mint minden új avancírozott¹⁵⁷ tisztnek, vissza kell hagyni. Azért kérem szülőimet minél hamarébb 200 pengő forintot – mert annyiba belé kerül – küldeni, mert másképpen, ha hamarjába nem küldenek, úgy maradok, mivel meglehet, hogy 8 nap múlva kimasírozunk Krakkóba.¹⁵⁸ Azért a pénzt újra küldjék a regiment által, mert úgy bizonyosan hamar megkapom. A levelet küldjék titulálva Lemberggen¹⁵⁹ át ibi-ubi¹⁶⁰, úgy remélem, megkapom. Így legalább Isten kegyelméből, szegény jó szülőim után, s Isten után szorgalmam s iparom¹⁶¹ után elértem első céloimat.¹⁶²

---

¹⁵⁴ Az azonos rendfokozatúak között (korábbi tanulmányi előmenetelük és az előléptetést megelőző szolgálatteljesítésük /munkájuk/ alapján) sorrendet állapítottak meg. Magasabb beosztásba helyezés esetén, amennyiben betartották az előírásokat, először a sorrendben legelő állót nevezték ki. Zathureczky Károly ebben a sorrendben volt 14 közül az ötödik, őt követte 9, hátrébb sorolt tisztársa, akkori néven Hintermann, aminek nem volt magyar fordítása (megfelelője), Magyarországon is mindenki Hintermann-nak nevezte.

¹⁵⁵ Felszerelés (német Equipment) a korabeli osztrák katonai nyelvben. Előléptetéskor vagy magasabb beosztásba helyezéskor elvárták a tisztektől, hogy új egyenruhát készíttessenek, illetve új felszerelési tárgyakat (például díszöv, kardbojt, kesztyű stb.) szerezzenek be. Ezt nem a kincstár fizette, a költség a tiszteket terhelte.

¹⁵⁶ Agyusztálom, vagyis ellátom magamat új ruházattal és felszerelési tárgyakkal (német Adjustierung).

¹⁵⁷ Avanzsált, vagyis rendfokozatában előléptetett vagy magasabb beosztásba helyezett katoná.

¹⁵⁸ Krakkó, mai nevén Kraków, nagyváros Lengyelországban.

¹⁵⁹ Lemberg tartományi székhely az Osztrák Császárságban, ma Lviv Ukrajnában.

¹⁶⁰ Kerülő postai úton, mivel a haderőben tiltották, hogy bizonyos levelek (például érték-küldemények) közvetlenül a helyőrségbe küldessenek. Ennek oka a haderő területi elhelyezésének (diszlokációjának) titkolása volt. A szóösszetétel alapja két latin határozószó: ibi (ott, amott, akkor) és ubi (hol, ahol, mikor, amint, mihelyt).

¹⁶¹ Iparkodás, tájnyelvi szóhasználat.

¹⁶² Zathureczky Károly itt valószínűleg első, valóságos tiszti kinevezésére gondol.

Én másképpen egészséges vagyok, Istennek hála, s most mind az ad-justírozással foglalatoskodom, hogy a más pajtásaimtól kölcsönzők addig portékát, most képzelhetik szülőim, hogy mennyi bajom van. Kérésemmel újra megújítom, hogy sietve küldjék kérésemet. Testvéreimtől, szülőimtől várok minél hamarabb tudósítást, különösen tudósítsanak Istvánról. Szülőimnek kezeit számtalanszor csókolom, kérésem megújítva, maradok

Holtig engedelmes szerető fiok

Zathureczky Károly hadnagy.¹⁶³

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 3–4. old.

15.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez

Mezőtelegd,¹⁶⁴ 1851. március 21.

Kedves jó szülőim!

Hosszas hallgatásom eredménye csak az éjjel születvén meg – nem akartam addig írni, míg nem bizonyost. Hosszas várakozás után egy nagy kövér leányunk születék. Póli¹⁶⁵ most is hosszas kínokat állta ki, de hála az égnek, ő tűrhetőn van. Jó mamánkról, még mióta eljövék, semmit sem hallhatánk, hogy hogy gyógyulhata fel, az Isten adjon egyszer tartós egészséget.

Én Szucságba¹⁶⁶ érkeztemkor már senkit se kaptam, anyósomék¹⁶⁷ után már Póli beküldött volt, én tehát nyakra-főre siettem haza. Az oka az volt, hogy Póli szappant főzött, s meghűtötte magát és vagy 4 napig nagyon

---

¹⁶³ Láthatóan itt írja ki Zathureczky Károly első ízben rendfokozatát, ami az előző vélekedést erősíti meg.

¹⁶⁴ Mezőtelegd (Bihar vármegye, Központi járás), in: GYALAY Mihály 1989, 641.

¹⁶⁵ Kelemen Polixéna, Kelemen Benjámin lánya, Zathureczky Gedeon felesége.

¹⁶⁶ Község Kolozs vármegye Nadasmenti járásában. In: GYALAY Mihály 1989, 805-806. Kelemen Benjámin 1830-ban vásárolt itt birtokokat, a Wesselényi családnál szerzett tapasztalatait Szucságon is alkalmazta, és Erdélyben egyik elsőként felszabadította jobbágyait. Lásd ANTAL SZÉP Ildikó 2017, 18.

¹⁶⁷ Kelemen Benjáminné felsőcsernátoni Bod Katalin (1804 –1885). Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

rosszul volt. Az ipam¹⁶⁸ meghallotta Kolozsvárt, ki is a bárónéval¹⁶⁹ volt benn, és úgy jött estvére haza. A bárónő csakugyan megy férjhez, valami Motsári¹⁷⁰ nevű magyarországi egyénhez, csak nem volt érdemes, látszik helyzetéről, hogy a porból felemelték.

Bartha Károly¹⁷¹ még most is a fürdőn van, nem gyógyult ki tökéletesen, de nincs semmi veszedelme, csak hogy elgyengült. A gyors kocsiutat mégse állja ki, ennél fogva csak jobb leend, hogyha utánna jönnek, a pénze is már elfogyott, mert az orvosság és fürdő sokba jött, és mikorra kijöttem, már előlegezett volt 55 pfrtot,¹⁷² tiszteletem mellett írják meg szülőinek. Ezen székéren kijöhetne a tisztelendő úr öccse, kinek is gróf Kornis Károly¹⁷³ ő nagyságához helyet szereztem. Ha ez elsőbb évébe csekély fizetéssel megnézné, legalább velem egy helységbe lakván, mindenben utasíthatnám míg praxist szerzend.

Brassóban a Zöld fánál voltam szállva, és éjjel 12 órakor indultunk. A portékám amint hordották le, a kellnernek¹⁷⁴ odaadtam a Bartha Károly bundáját is, de a setétbe és a gyors kocsin sokan ülve, nem vehettem észre, hogy nem tették fel. Írtam vissza a Kindvetortól(?), már most nem tudom, semmi választ nem nyerve, hogy hová lett. Kérem, édesatyám járasson

---

¹⁶⁸ Apósom (ipam, ipad, ipa); rokonság-fok megnevezéseként régebben használatos tájnyelvi szó. Zathureczky Gedeon apósa Kelemen Benő volt.

¹⁶⁹ Wesselényi Miklósné Lux Anna, egy gräfenbergi takács lánya, aki a báró halála után Mocsáry Lajoshoz ment később férjhez. Lásd http://www.orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-5/pdf/5.2/wesselenyi_miklos_megvakulasa.pdf

¹⁷⁰ Mocsáry Lajos (1826–1916) politikus, író, a Függetlenségi Párt elnöke.

¹⁷¹ Nagyborosnyói Bartha Károly (1823–1896) bardóci birtokos, az 1848–49-i forradalom és szabadságharc hadnagya. BONA Gábor 1998, I, 102.

¹⁷² A pengő forint 1857–1858 körülig használt pénznem volt, aprópénze a pengő krajcár. Vele együtt használták a váltó forintot/váltó krajcárt. 1858 után egységesen az ezüst forint használatára tértek át. Az ezüst értékének változásai miatt az osztrák értékű forint pontosítást alkalmazták.

¹⁷³ A Kornis családnak több ága volt, a szakirodalom elsősorban a kornisruszkai, a homoródszentpáli és a tóthváradgyai (Arad vármegyei) ágat különíti el. Lásd T. ORGONA Angelika 2007, 9–11. Valószínű nem az 1848-as forradalomban is részt vevő Kornis Károly jogász professzorról van szó, mert ő ekkor már emigrációban volt.

¹⁷⁴ A vendéglátó intézmény alkalmazottja.

valaki által utána. Ámbár semmi havunk nem vala a télen, mégis még csak ma kezdhettünk a szántáshoz, a fagy s most az esőzés annyira elhárált.

Emil¹⁷⁵ és Berci¹⁷⁶ fiaim egészségesek. Kérem Milit hogy írja meg nekem, megtudakolván Horváth Albertnétől,¹⁷⁷ hogy mi a címe a hercegnének és hol lakik Bécsbe[n]. Sokan kiszabadulának a foglyok közül, csak méltóbb lehet remélni, hogy jó Istvánunkra is reákerülend a sor.

Csókolom egész családommal mindnyájokat, adjon az Isten egészséget, maradok szerető fiuk

Z[athureczky] Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 5–6 verso

16.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1851. április 1.¹⁷⁸

Bensőségesen szeretett jó szüleim!

Hogy magas kormányunk atyai kegye és gondoskodása az állam minden szenvedő osztályán, sőt minden egyes [ember] sorsán lehetőleg könnyíteni és javítani igyekszik, a legragyogóbban igazolják a jótékony engedmények, melyekben múlt hó 18-án mi foglyok is részesültünk; ezek [a következők]: mindennapos séta egy jó órányit a szabad friss levegőn a nevezett Josefsburgban vagy Pávafarokban, ha azonban az időjárás ezt nem engedné meg, a szobaajtaink előtt húzódó gangon éspedig minden alkalommal 8–9 szenvedő társunk társaságában, természetesen kellő fedezet alatt. Korábban ez kettesével vagy legfeljebb hármasával történt, korábban az ember teljes letartóztatási ideje alatt soha nem beszélhetett egy másik

---

¹⁷⁵ Zathureczky Emil (1850?–1877) Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna gyermeke, később m. kir. állammérnök.

¹⁷⁶ Zathureczky Albert (1849–1905) Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna fia.

¹⁷⁷ A Backamadarason élő Petrichevich Horváth Albert császári és királyi kamarás volt, az Udvar titkos tanácsosa. (ld. Székely Nemzeti Múzeum gyászjelentő gyűjteménye). Nyilvánvalóan belső udvari kapcsolatai miatt kellett vele felvenni a kapcsolatot.

¹⁷⁸ A levél eredetileg német nyelven íródott. A német nyelvű szöveget lásd a kötet végén lévő mellékletben.

szenvedő társával, soha nem ismerhette meg, ha nem egy szobában laktak. Továbbá szabadságot kaptunk írószerek beszerzésére és így tetszés szerint gyakran írhatunk a mi drága hozzátartozóinknak, a megírt levelet átadjuk a porkolábnak, ő a reggeli raportnál átnyújtja a várparancsnok úrnak, ahol átolvassák, lepecsételik és azután postára adják. A nekünk jövő levelek ugyancsak az említett úton jutnak kezeinkbe. A szükséges papírmennyiséget átadás előtt illőn megszámozzák és a rendes felhasználás igazolása után új készletet szereznek be, ezt azért említem meg itt, mert a fenti szám a leveleken nem az írásomra vonatkozik, hanem csupán a papír számozására utal. Ezzel a második nagy engedménnyel áll kapcsolatban még egy harmadik, melyet ugyancsak megkaptunk, és pedig a feketekávé élvezete.

Március 19-e számomra és két kollégám számára örömdetes volt, ezredes urunk és várparancsnokunk kegye engedélyezte Czuczor¹⁷⁹, [---]¹⁸⁰ Matusitzky¹⁸¹ és Lesinszky szenvedő társainknak Széll kollégám¹⁸² kinek névnapja volt meglátogatását, nos mi velük együtt hatan, nagyon vidáman konverzáltunk és mulattuk magunkat pár órát, ez volt az első mulatságom, mióta itt vagyok. Kollégám Pap Lajos vitte a háziasszony szerepét, róla írtam utolsó, március 6-i levelemben, hogy március elseje óta egy szobában lakunk még Szél kollégával közösen, remélhetőleg Önök drága jó szüleim megkapták ezt a levelemet.

Március 20-a nem kevésbé örömdetes volt számunkra, minthogy hosszas nélkülözés után visszakaptuk evőeszközeinket további használatra, és valóban okozott néhány komikus pillanatot ezek használatba vétele. Valami szokatlan és hosszú szerszámnak tündek kezeinkben, újból és fokozatosan hozzá kellett szoknunk, mint kisgyermeknek, mert addig evés

---

¹⁷⁹ Czuczor Gergely (1800–1866) bencés tanár, költő, nyelvész. A „Kossuth Hírlapja” hasábjain közzétett „Riadó” című verséért várfogságra ítélték. 1851. május 22-én szabadul. Lásd HERMANN Róbert 1996. I. 340.

¹⁸⁰ Olvashatatlan.

¹⁸¹ Motesiczky István (1802–?), Trencsén megyei birtokos, cs. kir. kamarás. 1848-49 fordulóján külföldről történő fegyverszállítással megbízott kormánybiztos. Öt év várfogságra ítélik, 1850. jún. 18-án büntetését felére szállítják le. 1852. május 30-án szabadul. Lásd HERMANN Róbert 1996. I. 340.

¹⁸² Széll József.

céljából kis csontból való késeket és villákat használtunk, én örök emlékül megtartom az ilyen evőeszközeimet!

Ami a pénzkészletemet illeti, még van egy pár guldenem a dicséretes várkasszában, mégsem fog ártani, ha Önök, drága jó szüleim, előre nem látható esetekre ellátnak velem, és ha jelenleg nincs is rá szükségem, úgy mégis mindig jobb, ha szükség esetén mindjárt kéznél van az ilyesmi. Közölhetem Önökkel, drága szüleim, az örvendetes hírt, hogy Magyarország püspökei kéréssel folyamodtak értünk Őfelségéhez, nem kevésbé szándékozik egy hölgydeputáció Magyarországból hasonlóképpen [tenni], amiről Marinak bővebben írok. A mostani negyedév kezdetével kapom Bécsből az Ostdeutsche Post-ot¹⁸³ olvasni, amire Szigethivel¹⁸⁴ előfizettem. Pap megrendelte a kompániánál a Wiener Allgemeine Zeitung-ot,¹⁸⁵ korábban a Theater Zeitung-ot, Széll ugyancsak a kompániánál az Augsburger Allgemeine Zeitung-ot és még a Wanderer-t,¹⁸⁶ így naponta kapok a székvárosból 3 és egy külföldi lapot, immár van elég újságunk olvasni. Mindkét kollégám sokszor üdvözlí Önöket drága szüleim. Én ugyancsak sokszor üdvözlöm minden ismerősünket, egyenként számtalanszor csókolom fivéreimet és húgaimat. Kérem Istent, kedves anyám, hogy mihamarabb adja vissza egészségét, és Önöket mindkét drága szülőmet, egészségben, boldogságban és elégedettségben még sokáig megtartsa! Bensőségesen ezerszer csókolom kezeiket, maradok az Önök legengedelmesebb fia

Zathureczky István

---

¹⁸³ Az Ostdeutsche Post 1848-tól 1866-ig megjelenő újság, előbb esti lap, később az egyetlen, a kormányzattól független osztrák újság, a hatvanas évektől részben a neoabszolutista törekvések ellenében megfogalmazódó, részben Schmerling politikáját ismertető újsággá lett.

¹⁸⁴ Szigeti Miklós (1824-1904) honvéd őrnagy. A karánsebesi katonai nevelőintézetben végzett, majd a 16. határőrezredben szolgált. 1848 novemberétől a 11. honvédszászlóalj főhadnagya. 1849 április 27 (8)-tól őrnagy és zászlóaljparancsnok ugyanitt. Dévánál teszi le a fegyvert. Nagyszébenben 16 év várfogságra ítélik. 1857-ben szabadul Kufsteinből. Életrajzát lásd BONA Gábor 2000, 310.

¹⁸⁵ Valószínűleg a Wiener allgemeine Theaterzeitung-ról lehet szó, amely 1806-tól kezdve különböző nevek alatt jelent meg. A Wiener Allgemeine Zeitung néven megjelenő újság ugyanis jóval később, 1880-tól jelent meg ilyen néven.

¹⁸⁶ A Der Wanderer 1809 és 1873 között megjelenő bécsi napilap.

P. S. Várparancsnok urunk Ludvig v[on] Lomsarevic-et¹⁸⁷ nyugalomba helyezik, ennek az úrnak a helyébe ugyancsak nyugalomból Joseph v[on] Nehiba¹⁸⁸ ezredes urat nevezik ki itteni várparancsnoknak.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 176–178.

17.

Zathureczky Károly levele testvéréhez, Zathureczky Máriához

Lemberg,¹⁸⁹ 1851. október 10.

Kedves jó Márim!

Rég volt szándékom tégedet tudatni hogyanlétemről, de sok akadályaim voltak. Én, amint írtam volt, elmentem az iklói fürdőbe¹⁹⁰, de ott is nem sokáig maradhattam, mert poroncsolatot kaptam, hogy mivel őfelsége a császár¹⁹¹ szándékozik Galíciába jönni, a parancs vétele után rögtön az ezredhez bérükkoljak¹⁹², így az egészbe csak egy tizenkét napot voltam, az egész csak sok költségbe került. Most egészségem jobban van, mint azelőtt. Őfelsége a császár e hónapnak 16-án érkezik ide, az hadsereg

---

¹⁸⁷ Ludwig von Lomsareviz, a kufsteini vár parancsnoka

¹⁸⁸ Joseph von Nehiba azaz Nehiba József (1796-1853), cs. kir. ezredes, a kufsteini vár parancsnoka.

¹⁸⁹ Ma Lviv, Ukrajna.

¹⁹⁰ Valószínűleg Iglófürdő (Szepes vármegye, Igló város része, ma Spisská Nova Ves), in: GYALAY Mihály 1989, 523.

¹⁹¹ I. Ferenc József császár (1830–1916).

¹⁹² Az uralkodó 1851. október 16-28. között látogatott Galíciába, 17-én Lembergbe, 28-án Stanislauba. A cs. kir. 31. gyalogezred 1. zászlóalja ekkor Lembergben, 4. zászlóalja Stanislauban volt. In: BLAŽEKOVIC, Karl von szerk. 1867, 593. Ferenc József nem az előre tervezett útvonalon haladt pontosan, azon kisebb-nagyobb módosításokat eszközölt biztonsági okból, s a módosításokat csak akkor közölte kíséretével, amikor reggel továbbindultak egy-egy szállásponttól. 1851 időben nem volt még messze a szabadságharc leverésétől, így ez akkor fokozottan érvényesült (hajtottak is végre ellene sikertelen merényleteket). Az egyes helyőrségek parancsnokai nem lehettek biztosak abban, hogy az uralkodó nem ejti-e útba azokat is. Márpedig ha egy helyőrség nem készült fel méltó módon a császár fogadására, akkor „nem volt pardon”, egy parancsnok nagyot bukhatott, hiába nem volt betervezve az ő helyőrségének meglátogatása.

parancsnoka,¹⁹³ herceg Schwarzenberg elutazott már négy nappal ezelőtt elfogadására. Most az egész országból a főbb nemesek mind jönnek bé ide, az sergek is mind ide és körülbelül vonattak egybe, egyszóval nagyszerű készülétek vannak az uralkodó elfogadására. Egynéhány ezer katona és a sok idegen mindent drágábbá tettek, mint még eddig volt. Nekünk is újra sok költségünk van, mert itt több ideig fog maradni, és minden nap különb hadi gyakorlatok, parádék fognak történni. Én néked később meg fogom írni az egész ittlétét és minden díszelgéseket. Gida¹⁹⁴ is írt nékem a napokban, írja, hogy menyen bé Erdélybe apósához,¹⁹⁵ hogy a Wesselényi ménesét árverezik,¹⁹⁶ s hogy Lászlónak a lábát operálni fogják.¹⁹⁷ Istvánnak állása¹⁹⁸ még mind úgy van, szegénynek tán majd fog nékie is a sorsa könnyebbülni. Énnékem elég vagyon most különösön elfoglalkozásom, egész reggeltől estvéig. Szeretnék a tavasszal, ha lehet, lemenni Erdélybe, úgy

---

¹⁹³ A haderő főparancsnoka az államfő, a császár volt (Legfelsőbb Hadúr, Oberste Kriegsherr), ám az ő közvetlen alárendeltségében létezett a korábbi Udvari Haditanács utódszervezetét a cs. kir. Vezérkar (k. k. Generalstab), élén a vezérkarfőnökkel (Chef des Generalstabes für die gesammte bewaffnete Macht). Békeidőben a főparancsnok gyakorlati teendőit a vezérkarfőnök látta el. A Hadsereg-főparancsnokság (Armee-Oberkommando, AOK) csak háború esetén került megalakításra a Vezérkar bázisán. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 424. o.; RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I, 261., 716. Ez esetben herceg Karl Schwarzenberg (1799–1888) altábornagyról lehet szó (akinek neve mellett a magyarra precízen lefordíthatatlan Heerführer /hadúr/ beosztás található a forrásokban, s akit még tavasszal, Ludwig Wohlgemuth altábornagy elhalálása után Erdély katonai és polgári kormányzójává nevezett ki az uralkodó); vagy Edmund Schwarzenberg (1803–1873) altábornagyról (1851-ben a 2. hadtest és több koronataromány kormányzója); de semmiképpen sem herceg Felix Schwarzenberg miniszterelnökről.

¹⁹⁴ Zathureczky Gedeon családon belüli becézése.

¹⁹⁵ Kelemen Benjámín.

¹⁹⁶ A Wesselényi család zsidói ménese az 1740-es évektől, a fajmének behozatalától kezdve Erdély egyik leghíresebb ménese volt. Ifjabb Wesselényi Miklós híres reformkori politikus angol telivérek behozatalával fejlesztette a ménest. Az említett árverésre nyilván ifjabb Wesselényi Miklós 1850-es halála miatt kerülhetett 1851-ben sor. Lásd KILLYÉNI András 2009, 15–16, valamint MARTON Melinda 2011.

¹⁹⁷ Zathureczky Lászlót Benedek Elek szerint „Erdővidék népének legkedvesebb embere. (...)Egy kicsit biccentett a sánta Zathureczky lába, de nem biccentett a szíve, a jó magyar kedve.” BENEDEK Elek 1920, I, 57.

¹⁹⁸ Itt: állapot. Ifj. Zathureczky István ekkor kufsteini fogoly, erre az állapotára utal testvére.

remélem, hogy le is mehetek, ha valami különös változás nem történik. Ha írsz, írd meg leveledben, hogy hogy van és hol van Donáth néni,¹⁹⁹ úgyszintén tudósíts Máriskóról,²⁰⁰ Lajosékról²⁰¹ is. Én kedves szülőimnek számtalanszor csókolom kezeiket, és jó egészséget kívánok. Testvéreimet is mind-egyen, számtalanszor csókolom és tisztelem, tégedet is számtalanszor csókolva, maradok szerető testvéred,

Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 9–9. verso.

18.

Szentiványi Ignácné²⁰² Zathureczky Mária levele édesanyjához

Hiányos keltezés, 1851.

Édes jó Mama!

Rég hogy tudósítani akartam mamáékat szegény Mili²⁰³ betegségről de mostanig nem volt semmi alkalmatosság. A múlt héten írtam Lujzának, nem tudom, megkapta-e, abban leírtam egészen betegsége okát. Ő szegény még most is mind gyengén van, de hála Istennek, most mégis jobban. Fenn jár minden nap egy keveset, de még szüntelen orvossággal él, betegsége –

---

¹⁹⁹ A Donáth családnak két ága élt ekkortájt, az egyik Nagyajtán, a másik Szörcsén. A későbbi iratokból egyértelműen kitetszik, hogy a nagyajtai Donáth ággal volt a Zathureczky családnak szoros kapcsolata, id. Zathureczky István Donáthné Gergely Juliannától vásárolta meg a nagyajtai birtokokat. Donáth Györgyné Gergely Julianna is tasnádi birtokos volt, így tasnádi Nagy Juliannával, id. Zathureczky István feleségével már korábban barátságban állhatott. Donáth György és felesége a Zathureczky családnak öt gyermekét keresztelte meg.

²⁰⁰ Zathureczky Ferenc papolci birtokos lánya. A levelezésben a családtagok a *Máriskó* becézéssel jelzik, hogy nem Szentiványi Ignác feleségére, szintén Zathureczky Máriára gondolnak.

²⁰¹ Zathureczky Lajos.

²⁰² Szentiványi Ignác (1822k–1885. szept. 26) nyujtói birtokos, az 1848–1849-es forradalomban és szabadságharcban honvéd főhadnagy volt. 1852. április 10-én kötött házasságot Zathureczky Máriával. Lásd SZNM Gyászjelent gyűjtemény.

²⁰³ Csereyné Zathureczky Emília.

mint a doktor mondja – epeláz,²⁰⁴ s egész testében reumatizmus²⁰⁵, s gyo-
mor s még csontokban lévő görcs. Eddig oldalában s lábaiban is görcs volt,
de azok hála Istennek elmúltak, csak még a hátában s a mejjcsontjaiban
van, de már ott sem nagy mértékben. Ma még legkönnyebben érezte ma-
gát. A krízis napja is eltölt, s nem érzett semmi különös változást, reméljük,
hogy Isten megint visszaadja előbbi egészségét, de a doktor azt mondta,
hogy mindenesetre el kell a gyermeket választani s dajkának adni, mert ha
ezt nem teszi, a szárazbetegség²⁰⁶ elkerülhetetlen. Mi eleget bízattjuk, de ő
hallani sem akar róla. Bár Baróton²⁰⁷ volna vajegy jó dajkának való, hogy
mikor kimenyünk, ha Dónát néni s mama rá tudnák venni, hogy elvász-
sza, a doktor azt mondta, hogy bár csak úgy, hogy nappal Mili s éjjel a dajka
szoptassa... Amennyit szegény Mili fogyott, Gizella²⁰⁸ kétannyit hízott, kö-
hög, de különben jól van. Nagyot nőtt, keveset sír, igen jámbor jó gyerek,
a köményes herba téjet²⁰⁹ nagyon szereti, míg Mili beteg volt, mind azzal
tartottuk. A múlt héten Pólitól²¹⁰ is kaptam levelet, melyet 15-dik decem-
berről ír. Írja, hogy jól van, Gida még mind Kolozsvárt, s tán a karácsonyi
ünnepeket is ott töltötte Kolozsvárt, s hogy nincs reménységek édesatyja²¹¹
hamari kiszabadulásához.²¹²

---

²⁰⁴ Epehólyag gyulladás, mivel a más epebetegségekhez nem társul láz.

²⁰⁵ A lágyrész reumatizmus nevű betegségről van szó. A más néven csúz heveny, fertőző, de ritkán ragályos betegség. Többnyire a torok és a vele összefüggésben lévő szervek (ga-
ratmandula) gyulladásai következtében, baktériumátvitel útján keletkezik. Az izületeken
kívül néha az izmok, az ínhüvelyek, a mellhártya, a szívburok, a szívbelhártya, az agy és az
agyhártya lehetnek a fertőzéssel érintett területek. Összefüggés lehet a reumatizmus és a
szárazbetegség között.

²⁰⁶ Helyesen: szárazbetegség, tuberkulózis vagy tüdővész. Baktérium okozta fertőző, abban
az időben gyógyíthatatlan betegség.

²⁰⁷ Barót, Erdővidék egyik legjelentősebb települése.

²⁰⁸ Cserey Gizella (1848–1851), Cserey János és Zathureczky Emília második gyermeke.

²⁰⁹ Herba thé – gyógynövény tea.

²¹⁰ Kelemen Polixéna, Zathureczky Gedeon felesége.

²¹¹ Nagyernyei Kelemen Benő, Zathureczkyné Kelemen Polixéna édesapja.

²¹² Mint a Wesselényi Miklósné megbízottja, 1817-ben Kelemen Benő fegyverrel próbálta
megszerezni a Daniel Elek által elfoglalt vargyasi Wesselényi-birtokokat, de Daniel Elek
nagy sereg emberrel támadt rá, ekkor súlyosan megsebesült. Később a bíróság a birtokot
valóban Wesselényinek ítélte, ám 1850 körül egy császári parancs az örökösödési pert

A héten itt járt Cseh Sándorné²¹³ s kért engem, hogy Donát néninek írjam meg (mire instálom mamát), édes néninek megmondani, hogy ha Csíkba megyen, vagy ír Balasi úrnak²¹⁴ néni, kérje meg Balasi urat az ő nevében, hogy ha férjén valamit segíthetne... Azt tudja, hogy ki nem szabadulhat, de legalább ha sorsán könnyítenének... Neki – mint mondja – nincs senkiben bizodalma s reménye, hogy férjén tudjon segíteni, csak Balasi úrban [bízik], mivel ismeretes az főbb tisztekkel, auditorokkal.²¹⁵ Szegény Cseh Sándornének férjének összeírták mindenenket, mint mondják, konfiskálni fogják, amijek van, mindent. Cseh Ignácot²¹⁶ is felcítálták Szeredába²¹⁷ s még le nem eresztették. A jövő héten, úgy hiszem, mamáéknak is háromszéki vendégek lesz. Tegnap itt járt Bartha Károlyné,²¹⁸ s

---

megszűntette, és újraindult a Daniel Elekkel szembeni hatalmassági pere. Talán ekkor kerülhetett ideiglenesen fogságba. 1848-as szerepléséről ugyanis nem szólnak forrásaink. Lásd JAKAB Elek 1887, 152.

²¹³ Szentkatolnai Cseh Sándorné ilosvai Bornemisza Lujza (1808 k. – 1891), Cseh Sándor 1848–49-es honvéd ezredes, országgyűlési képviselő felesége. Lásd BONA Gábor 2000, 286.

²¹⁴ Balási József (1778–1855) kászonimpéri birtokos. Bizonyára azért fordultak hozzá pártfogásért, mivel korábban az erdélyi főkormánysszék írnoka, majd a marosvásárhelyi ítélőtábla bírása, Csíkszék főkirálybírója volt, tisztségei révén szoros kapcsolatban állott Erdély előljáróival.

²¹⁵ Hadbíró, bíró (latin).

²¹⁶ Szentkatolnai Cseh Ignác (1802 – 1879), 1848/49-ben alkirálybíró, Kézdiszék királybírója. 1827. nov. 5.: megnősült. Felesége kézdimartonfalvi Kovács Polixéna. 1848 előtt táblabíró. 1848/49-ben Kézdiszék királybírájaként sikeresen szervezte a polgári közigazgatást. A szabadságharc feltétlen híve. 1850-ben vizsgálati fogságot indítottak ellene. Az eljárás során az elmúlt „forradalmi év” Kézdi-széki kasszájával való elszámolást követelték rajta, még pénzek elsikkasztásának a gyanúja is felmerült ellene. Szabadulása után visszavonult, de 1861-ben Kézdiszék választott királybírója lett. Lásd: NAGY Sándor: Háromszék 109., Nyugtagyűjtemény sz. n. (SzNM), Tört. Lapok 1896/11. 108., Nemere VII. évf. 89. sz. 1877. nov. 7, SZNM gyászjelentő gyűjteménye. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek a Cseh Ignác életrajzának pontosítását.

²¹⁷ A történelmi Erdélyben két Szereda van: Csíkszereda és Nyárádszereda. In: GYALAY Mihály 1989, 794. Zathureczky Mária levele szóban forgó bekezdésének első mondata alapján Csíkszeredáról lehet szó.

²¹⁸ Bartha Károlyné Jankó Klára, Bartha Károly országgyűlési képviselő felesége. Lásd PÁLMAJ József 2000, 50.

mondotta, hogy a jövő héten kimennek. Klári²¹⁹ is ki fog menni anyjával, s mamáékat is meglátogatják. Istállom édes mamát, ha egy kevés édes szilvát küldenének, csak Mili számára, mert a doktor meghatta, hogy azt gyakran egyék, s egy kupányi kömény magot is istállunk. Itt elég volt, de mikor Mili oly rosszul volt, majd mind felfüstöltük. Balázskának²²⁰ küldjük a viselő csizmáját, s küldjük az olvasó könyveket, miket elhoztunk volt. Balázkát kicsi húgomkája csókolja, amint ő szokta Gizellát²²¹ nevezni. Emili csókolja édesmama, atyus és Donát néni kezeit Jánossal²²² együtt. János azt izeni Daniel Gábor²²³ úrnak, hogy több kesztyűt nem készítenek Vásárhelyt²²⁴ olyant mint az övé, s így nem küldhet, egyebütt is kereste, de nem kapott.

Az östve félbe kellett eddig írt levelem hagyni, mert Mili²²⁵ hirtelen megint rosszul lett volt, a görcs tudójjére vette volt magát, de ma a doktor kijárt s hála Istennek, megint könnyebben van. Csak Jánossal együtt arra kérjük édes nénit, hogy ha lehetséges, jöjjön be, s beszélje bele Milit, hogy adja dajkának kis Gizellát. Mi hiába mondunk neki, pedig a doktor ma is meghagyta, hogy okvetetlen dajkát keressünk. Édes mamát Mili arra kéri, nehogy bejőjön mert ő hála Istennek, most jobban van, s mama könnyen lebetegednék ezen hideg időben... Juli²²⁶ leveleiből mint olvasom, még levelem nem kapták [meg] mamáék, de eddig, úgy hiszem, kézbesítette Dávid István.²²⁷ Én még előbb tudósítottam volna mamáékat, de nem volt kitől, mert gondoltam, hogy ijesztőbb színben fogják előadni. Mint Juli írja, az volt a hír, hogy Milit eldöltötték... Én is vele voltam, s kocsisunk megrészegetdén, elkaptak a lovak, de nem szökött ki Mili, csak – minekutánna

---

²¹⁹ Bartha Klára, később Imecs Ferenc imecsfalvi birtokos felesége. Lásd PÁLMAJ József 2000, 50.

²²⁰ Cserey Balázs.

²²¹ Szentiványi Gizella (1853. 10. 15 – 1894. 9. 23.), Szentiványi Ignác és Zathureczky Mária lánya. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²²² Cserey János, Zathureczky Emília (Mili) férje.

²²³ Pontosán nem megállapítható, de valószínű, hogy a vargyasi előnevű id. Daniel Gáborról (1824–1915) Udvarhely vármegye későbbi főispánjáról, unitárius főgondnokról lehet szó.

²²⁴ Kézdivásárhely.

²²⁵ Cserey Jánosné Zathureczky Emília.

²²⁶ Zathureczky Júlia.

²²⁷ Kézdivásárhelyi kereskedő.

megállottak a lovak – kiszállott, s én gyalog a szán mellett hajtottam, mi- nekutánna megfogtam a lovakat. Ő sem mert felülni. Egy jó darabig gyalog- goltunk, amíg aztán utolért a részeg kocsisunk s felültettük, s mi is felül- tünk, s aztán én hazáig hajtottam. Nem adhatok Istennek elég hálát, hogy oly erős természetet adott... Nem hittem volna, hogy betegség nélkül kiáll- jam, mert én is csaknem egy köntösben jöttem hazáig, igaz, megfáztam volt, de nem ártott. Mili gyenge volt, csoda hogy így is kiállotta. János a szánt megbecsültette, átvitte Zabolára Burhoz(?) s Csekméhez, mondta, hogy egy ily szánt akar csináltatni, mennyiért csinálnák meg fáját... Az ke- rekes azt mondta, 35 forintért csinál egyet, s ez pedig a régi, ha eladja János, megér 25 forintot fája, s aztán megbecsülte, a kovács 20 forintra mondta a vasmunkát, hogy megér. Aztán találkozott János ott Zabolán s Páván²²⁸ két mesteremberrel, kik megismerték a szánt, s azt mondták, hogy Horváth kapitányé,²²⁹ s ők csinálták volt 56 forintért újkorában. Most János dolgoz- tatott még vasmunkát Vásárhelyt 16 forintot, a kitöltésért a vásárhelyi szattler²³⁰ 14 forintot kért, s aztán János elküldött Albisba,²³¹ s onnat hoztak egy öreg szattlert, s ez 5 váltó forintért itt a háznál megkésztette.²³²

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 17–18. verso.

---

²²⁸ Helység Háromszéken, Orbaiszékben, mely a 20. században elvesztette önállóságát, ma Zabola község része.

²²⁹ Az említett Horváth kapitány személye pontosan nem azonosítható: lehetett nyugállo- mányú cs. kir. tiszt, és lehet aktív cs. kir. tiszt. 1848–49-es századosok között csupán egy van, akivel feltételeesen azonosítható: ez felsőbükki Horváth Gergely, a 31. (Leiningen) gyalogezred századosa, aki Nagyernyén, Marosszékben született 1813-ban. 1848-ban ugyan kinevezték a 11. honvédszászlóalj századosává, de nem foglalta el a beosztását és maradt a cs. kir. oldalon. Címzetes őrnagyként vonult nyugalomba 1852-ben, s 1891. dec. 14-én Kolozsvárott halt meg. A százados-kapitány megkülönböztetést a kortársak is ösz- sze-vissza használták Erdélyben a nyugalmazott tiszteknél. Köszönjük Hermann Róbert- nek az azonosítási kísérleteit és magyarázatát.

²³⁰ Szattler: szíjgyártó, nyerges (nyereg-készítő), a kárpos és a fényező munkáját összefog- laló név.

²³¹ KézdiAlbis. In: GYALAY Mihály 1989, 557.

²³² Mivel nincs aláírva, bizonyára a levél folytatódott, viszont folytatása nem maradt fenn.

19.

Ifj. Zathureczky István levele testvéréhez, Zathureczky Máriához

Kufstein, 1851. december 3.

Szeretett édes jó Márim!

Múlt hó 12-ről írt leveled és a jó szülőimtől szükségeim fedezésire küldött 20 p[engő] frt-ot e hó 1-én vevém, melyekért jó szülőim kezeiket számtalanszor csókolom és egyszersmind alássan köszönöm. A Milinek szóló levelem, melyet most a tiédde együtt írek, Imecsfalvára utalám, mert míglen e jelen soraim hozzátok eljutandnak, addig ő már hazulról, Barótról hazautazandott Imecsfalvára, s így gondolá, hogy azt hamarább megkaphatja.

Jóskától nemrég kaptam Szebenből levelet, melybe[n] írá Károly egészséges létét és azon szándokát is, hogy ő érettem kérni kívánna menni Bécsbe. Ez igen szép és dicséretes bizonyítása az ő tiszta testvéri szeretetének, de talán többet árthatna önmagának ezáltal, mintsem használhatna nékem véle, azért ha felhagyna illeténi jószándokával, tanácsosabb lenne, s én részemről oly őszinte szíves köszönettel fogadom jóakarátát, mint magát a tettet. Édes jó szülőim és a jó Mili miattami szünteleni és gyakori fáradozásaikért is legszebb jutalom lenne az, hogyha kívánatukat a létesülés koszorúzná, és én is hálás köszönésemmel személyesen hozzájárulhatnék, de ha mégis mindazon a sok fáradsághoz kapcsolt forró óhajtások nem oly rögtönözve teljesüledenek, amint azt számításaitok szerént kívánnátok, nem kelletik elcsüggedni, édes Márim, mert ámbár a türelem keserű, de végtire talán még édes gyümölcsöt teremhet.

Te panaszkodol ide, Márim azon, hogy Gida rest író, ezen panaszodba én is méltán osztozom, mert augusztus 27 óta mit se tudata velem se magáról, se családjáról, se pedig Lászlóról, hanem én biztatom magamot azzal, hogy midőn soraival valamikor leszen, megörvendeztet, semmi kellemetlenséget nem tudat, a jó tudósítás pedig soha se jön késő[n]. Tercsa nénénktől²³³ múlt hó 4-én néked írt levelem óta még levelet nem kaptam, azért mit se írhatok felőlök

---

²³³ Tasnádi Nagy Teréz (1807–1861), a levélíró édesanyjának Tasnádi Nagy Juliannának a húga. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

néktek, hanem örvendek azon, hogy ti kaptátok leveleiket, és én se vagyok általok elfeledve, hanem élek jó emlékökbe; mennyit kérdezősködném, édes Márim, tőled mindnyájokról, ha találkozánk, gondolom, még időd se lenne elegendő a feleletre, különösen sokat sokat Gömörből, és itten újból kiről írad „hogy jól esett hogy nem teljesült szándéka.” No de most elég ennyit erről, többet majd szóval, amikor együtt lehetünk!

Valahára már újdonságot is kell írnom, mely áll abból, hogy a múlt hóba két fogolytárs, őfelsége kegye á[l]t[al] visszanyeré szabadságát, az egyik volt g[örög] n[nem egyesült]²³⁴ pap Felső-M[agyar]országból²³⁵, G[róf]f Kreith²³⁶ nevű, a másik ezelőtt 3 hóval jött vagy jövetett Olaszhonból 10 évi ingyen lakásba, neve dr. Ciceri²³⁷, és már ily hamar helyettök a pótlék is megjött ugyan a múlt hóba, az egyik Csiki²³⁸ nevű, a más Josipovich volt turapolyai g[róf]²³⁹ a pesti új épületből, továbbá hogy 1-ső november óta tökéletes telünk van, s csaknem naponta havaz azóta, és végtire, hogy múlt levelemben hiába dicsekvék virágaim szépségével, mert azok a tél erélyes beköszönésével többé nemhogy virágzani, de sőt zöldellni sem akarnak.

E hó 15-e körül remélem újból leveletem útnak indíthatni, mivel hogy mi léssen, az most még nem mondom meg, már sokat mondtam, a titkot elárulni pedig nem céloim, majd mondják jövő soraim a mondandokat, most tehát csak annyit, hogy e jeleni levelem is találjon mindnyájatokat legjobb egészségek közt és Isten távolítson minden történhető szerencsétlenséget tőletek.

---

²³⁴ Ortodox.

²³⁵ Felvidék.

²³⁶ A számos Csiki nevű 1848-as forradalmár közül pontosan nem azonosítható, kiről van szó.

²³⁷ Dr. Ciceri-nek, az újsághírek tanúsága szerint, nem volt köze az 1848-as forradalomhoz vagy az ezt követő olasz függetlenségi mozgalmakhoz. Milanóban a katonaság körében sorsjegyeket árult, és mint ki a katonai törvényeket megszegte, ezért kapott 10 év börtönbüntetést, pontosan 1851-ben. Lásd Pesti Napló, 2. évf. 397. szám, 1851. július 5.

²³⁸ Személye ismeretlen

²³⁹ Josipovich Antal horvát forradalmár, Turopolje-i birtokos, a magyar forradalomhoz csatlakozott, szabadcsapatokat szervezett, amelyekkel Jelačić hadait támadta. 1851-ben birtokainak teljes elkobzása mellett börtönre ítélték. Lásd KALAPIS Zoltán 1996, 529.

Pap, ki szintén, mint én is, legjobb egészségben van, Szigethi és Kálnoky²⁴⁰ pajtásaim szülőim és titeket mindnyájan tisztelnek. Én minden ösmerősink legszívesbben köszöntöm, jó szülőim kezeit számtalanszor csókolom. Téged, édes jó Márim, Julit, Lujzát²⁴¹, Gábort²⁴², Gyulát²⁴³, Lajost s mind testvéreim egyen-egyen ezerszer csókol és ölel testvéretek

Ifj. Zathureczky István

Megjelent in: DEMETER László 1999, II, 178.

20.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Júliához

Lemberg, 1852. február 5.

Kedves testvérem Juli!

E hónapnak harmadikán vettem leveledet, az édes jó atyustól küldött ajándékokkal egyetemben, amelyért számtalanszor csókolom kezeit, hasonlólag köszönök néked becses soraidért. Amint iratodból megértettem, még nem kaptatok meg a decemberi levelem óta küldött másikat, amelyben kedves jó szülőimnek veletek, és minden jóakaróknak szerencsés és boldog új évet kívánok. Itt hasonlólag megújítom kívánatomat, és kérem az jó Istent, hogy kedves jó szülőinket az ég sok számos új éveket megérni engedje, hogy mi is midnyájan igyekezetünk és jó magaviseletünk által csak örömet szerezhessünk kedves jó szülőinknek. Úgyszintén kívánom szeretett jó mamának veled együtt Júlia napját örömmel, meglelégedéssel és egészségbe[n] eltöltenie. Én az innepeket itt töltöttem el, egészségben és a mindennapi egyformaságban, gondolataimat haza felétek és szegény Istvánra intézve, akinek oly messze távol kellett egyedül

---

²⁴⁰ Kálnoky Sándor (1810–1875) honvéd alezredes. Az olmtüzi katonaiskolában végez, majd a 15/1. határőrezredben szolgál. 1848 augusztusától részt vesz a délvidéki harcokban. 1849. február 3 (január 23)-tól őrnagy, zászlóalja, majd az abból alakuló 83. honvédzászlóalj parancsnoka. Júliustól alezredes, dandárnok az erdélyi hadseregben. Dévánál teszi le a fegyvert. Nagyszebenben 12 évi várfogságra ítélik. 1856-ban Kufsteinből szabadul amnesztiával. Életrajzát lásd BONA Gábor 2000, 192.

²⁴¹ Zathureczky Lujza, István húga.

²⁴² Zathureczky Gábor, István öccse.

²⁴³ Zathureczky Gyula, István öccse.

névnapiját is megérnie.²⁴⁴ Itt már a karnevál megkezdődött, naponta váltsák fel egymást az tánc és a más vigalmak. Én még csak bálban voltam, egyben, abban is a tegnapi álorcás, azaz maskarásban. Azon kívül még két soiréba²⁴⁵, az itteni civil gouverneur²⁴⁶ gróf Galuchowski²⁴⁷ is adott két soirét, amelybe én is meg voltam hívva²⁴⁸, hanem amelybe[n] egyszer szolgálat és más akadály miatt nem jelentem meg. Hanem most fog bálakat is adni, ahová megeshetik, el fogok menni. Az itteni nagyobb rendű mulatságok mind franciásan vannak elrendezve, és a társalgás is franciául foly. Az idő itt meglehetősen, még nem volt erős hideg és igen kevés hó van. Mi még mind itt vagyunk, hanem van reményünk, hogy minket innét kivisznek. Ha tavasszal nem lesz valami változás,²⁴⁹ úgy le fogok menni a fürdőkre, mert jóllehet, hogy Istennek hála most egészséges vagyok, mégis mind a borvíz és mind a savókúra²⁵⁰ nagyon szükséges nekem. Gidának²⁵¹ is írok a napokban, ő szegény, mint írod, még mind beteg. Emiliéket, Jánost, Marit, Balázst, Lászlót, Jóskát, Luizát, Gábort és Gyulát, Ferenc bácsit nőjével, kis Marikát, Lajost, Máriskót számtalanszor csókolom, jó egészséget és fárságot kívánok. Hasonlólag Donáth néninek csókolom

---

²⁴⁴ Zathureczky István ekkor kufsteini fogoly.

²⁴⁵ Estély (francia).

²⁴⁶ Polgári kormányzó, itt inkább helytartó.

²⁴⁷ Gróf Agenor Goluchowski (1812–1875), három ízben Galícia tartomány helytartója: 1849–1859, 1866–1867, 1871–1875.

²⁴⁸ A kor a katonatisztek a társadalmi elit integráns részének tekintette, így minden jelentősebb eseményre minden tiszt meghívást kapott.

²⁴⁹ A közös Hadsereg (k. k. Heer) tisztjeit viszonylag gyakran más helyőrségbe vezényelték (más alakulathoz, de eredeti alakulatához való tartozásának megtartásával is), egyrészt hogy minél szélesebb körű tapasztalatot szerezhessenek, másrészt nehogy – a hosszabb szolgálati idő alatt – szorosabb kapcsolatba kerüljenek az adott térség etnikumával. Ez utóbbi a császári-királyi haderő „nemzetekfeletti” jellegének egyik biztosítékául szolgált, annak ellenére, hogy minden állami alkalmazottat (így a tényleges állományú katonákat is) noszogattak, a kiegészítés után köteleztek az adott térségben többséget kitevő etnikum nyelvének tanulására. Megjegyzendő, hogy a gyakori helyőrségváltás csak a katonatisztek-nél volt gyakorlat, az altisztek esetében ritkábban, viszont a polgári állami alkalmazottak, sőt még a csendőrök esetében sem.

²⁵⁰ A savófogyasztást azon gyomorbántalmak esetén ajánlották, akiknek szervezete nem bírta a zsíros ételek vagy a tej fogyasztását. A borvízfürdőkben gyakran alkalmazott gyógy mód volt. Lásd e. s. 1926, 30.

²⁵¹ Zathureczky Gedeon, a levélíró testvére.

kezeit, egészséget, vigaszt és jó Julianna napját kívánok. Ha szegény Istvánnak írtok,²⁵² csókolom és jó új évet, egészséget, vigaszt kívánok. Kedves jó szülőimnek hasonlólag egészséget és jó mamának gyógyulást kívánok, és kezeiket számtalanszor csókolom, hasonlólag néked is minden jót óhajtva és csókolva, marad[ok] szerető testvéred

Zathureczky Károly

RNL KMO – F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 22–22. verso.

21.

Zathureczky Gedeon levele szüleinek

Mezőtelegd, 1852. február 18.

Kedves jó szülőim!

Magam is sokallom, oly rég nem írtam helyzetünkről. Két ízben is hozzáfogtam, de hol egy, hol más tárgy kifejlését vártam, hogy arról is írhattak egyszerre. Magam egészségi helyzete most csak tűrhető, de mégis mindég fáj valamely részem. Ennélfogva a n[agy]váradi²⁵³ Felix fürdőbe megyek vagy egy óra²⁵⁴ tavasszal. De Póli lett beteg utánam. Meghűlt, az én meleg szobámból gyakran izzadtan járt le konyhára, kamarába, anélkül, hogy magára ügyelt volna. Torokfájdalma már megszűnt, de fejfájdalma oly nagy mértékben volt, hogy még hideg lázai is voltak többször. Piócázás²⁵⁵ és orvosságvétel után fejfájdalma is enyhült, de mégis minden estve reájön és aludni nem tud. Leginkább a feje teteje fáj. Ugyan ezen hűlés szült más betegséget is, mely ellen vasas fürdőt használt itthon minden másod nap, de a doktor tavaszra szintén fürdőre menetelt rendelt, és én legjobbnak

---

²⁵² Egyértelmű, hogy Zathureczky Károly, mint az osztrák hadseregben szolgáló katona nem írhatott levelet a kufsteini várbörtönben fogságát töltő, 1848-as forradalmár testvérének, Zathureczky Istvánnak. Ezért rendelkezik a levelében a családtagok számára, hogy mit írjanak neki.

²⁵³ Nagyváradi.

²⁵⁴ Egy hónapra, röviden: egy óra.

²⁵⁵ Az orvosi pióca (*Hirudo medicinalis*) használata a régi orvoslás egyik fontos módszere volt. Elsősorban a magas vérnyomásos betegségekben a pióca enyhíthette a fejfájásos tüneteket.

gondoltam, hogy otthon a száldobosit²⁵⁶ használja, mint legvasasabbat, a bemenetelre már egy szép üveges kocsit is hozattam, csak lovakot vehessek, mert Staller Sándor a jelenleg lévőket meg akarja venni, én pedig jó árért mindent eladok. Ez alkalommal velek magam is bémennék, és gyors kocsin vissza. A kis Gizát²⁵⁷ is a hideg lelte pár hétig, de már jobban van. Eleven kis leány. Berci²⁵⁸ minden nap hideg vízben fürdik, oly kövér, mint a malac, örökké Barótra készül, nagyatyust emlegeti. Emil²⁵⁹ szintén egészséges, vas-kos fiú. Átköltözésünk az új szállásra május elején történend, és így a menetel vagy a hó végére, vagy június elejére esne. Adná az ég, hogy mindnyájokat, de azok közt szeretett anyánkot jó egészségben helyreállva találhatnók, és addig is egészségesnek tudhatnók. Istvánnak minden hóba küldök levelet, és mindannyiszor 20 pengőt zárok belé. Ő is küld minden hóba, csak még most nem válték levelet véle. Hála az égnek, hogy egészsége jó és helyzete is enyhültebb. Gróf Halleréktól a múlt hó 20-án megkaptam a 25 ezer ft-ot, úgy gróf Rhédaitól²⁶⁰ is kaptam 6600 p[engő]ft-ot, ez egy desperált²⁶¹ hitelrésze volt az ipamnak²⁶², s minthogy Rhédai István²⁶³ itt Biharban bírt valamit, feleségemnek és nekem ajándékozta az ipam a kontraktust,²⁶⁴ hogy vegyük fel és használjuk. Ezen tőke már 23 ezer váltóra ment volt kamatostól, s most ellene csődöt akartak kérni, de én a birtokosaival kibékültem, és nem állottam a csődbe, mert nagyon is hátra voltam betáblázva, és így békesség útján, per nélkül kaptam (elengedve a többi) a fennebbi összeget, mely szerencsésen el is kelt, mert már hat hete hogy pénzen vett gabonával járatom a szeszgyáram, melyre a kiadás minden hétre

---

²⁵⁶ Száldobos, település Erdővidéken, a mai Kovászna megyében.

²⁵⁷ Zathureczky Gizella, a Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna lánya.

²⁵⁸ Zathureczky Albert, a Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna fia.

²⁵⁹ Zathureczky Emil, a Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna fia.

²⁶⁰ A grófi titulus jelzi, hogy a gróf Rhédey családra vonatkoznak e sorok.

²⁶¹ Kilátástalan, kiábrándító (latin desperatio: kilátástalanság, kiábrándulás; latin desperatus: reménytelen feladott).

²⁶² Lásd a 15. levélhez írt ipam-jegyzetet.

²⁶³ Gróf Rhédey István (1822–1887).

²⁶⁴ Szerződés (latin).

ezer pengő forint. Szeszem van aktu²⁶⁵ 32 ezer icce²⁶⁶ 35 grád²⁶⁷. Ez évben minden főzők panaszkodnak, hogy rosszul jöttek ki, az enyim mégis 3200 icce szuperrel számolt 3 hónap alatt, és így 1100 ft-ot kapott csak feléért, mert fele az enyém. A jövő héten nagy vásár lévén, hízó ökreimnek egy fele részét, 24 darabot akarok adni, hogy a makkról haza jött²⁶⁸ s jövőndő sertéseimnek moslékja legyen. Itt mindenféle állatban a mételey²⁶⁹ nagy mértékben van, kivált a juhok erősen hullnak. Gr[óf] Zichinek²⁷⁰ Lugoson²⁷¹ volt 550 drb birkája, már egy se maradt. Én most az olaszteleki jószágot²⁷² megvehetném s kifizethetném, de azon jószág jövője – ami aggasztó – hogy hogyan dőlend el pere, és másodszor az evictio²⁷³. Pedig mondhatom, hogy itt annyira ugrott a jószág ára, hogy ha itt volna is az a jószág, megérné a 40.000 váltót. Eddig 20-tól 30 forintig volt itt egy első rangú köblös²⁷⁴ föld, most pedig nagy quantumban²⁷⁵ se lehet 60-tól 80 pengő frt-on alol venni, s mégis mindamellettny gonon veszik mindenfelé a jószágot. Másfelől nem

---

²⁶⁵ Aktuálisan, jelenleg.

²⁶⁶ Erdélyi (kis) icce 0,707 liter, magyar icce 0,848 liter; pozsonyi icce 0,839 liter. Lásd még az 52. levélhez írt akó-jegyzetet.

²⁶⁷ Fok (35 fokos alkoholtermék).

²⁶⁸ A régi félrideg sertéstartás egyik legfontosabb módszere volt a téli makkoltatás. A sertécsordákat bükkös helyekre hajtották, és egy-két hónapig ott teletették. Ezzel a módszerrel spóroltak a szénán.

²⁶⁹ Laposféreg fertőzés, amely az állatok bélrendszerét, máját megtámadja.

²⁷⁰ Gróf Zichy Domokos veszprémi püspök építette a Zichy család lugosi rezidenciáját. A püspököt testvére, Ödön 1848-as szereplése és kivégzése után megfosztották magas egyházi hivatalától, ezt követően telepedett át keletre. Életét jórészt a Beszterce megyei Majorban töltötte, de egészen 1879-es haláláig gondozta lugosi birtokait is. Lásd BIRÓ Vencel 1942.

²⁷¹ Alsólugas, Bihar megye.

²⁷² Bár a Zathureczky családnak Nagy Julianna révén Olaszteleken voltak birtokai, valószínű, hogy a levél nem erre a birtokra utal. Valószínűsíthető, hogy a Daniel család kezében lévő ún. „Bethlen kastély” és az emellett lévő birtokok sorsa vált ekkor kérdésessé, ugyanis Daniel Polixéna és testvére, Daniel Borbála egyaránt 1851-ben halt meg. Lásd FEHÉR János 2016, 39.

²⁷³ Elperlés (latin).

²⁷⁴ A köből mint terület-mértékegység legalább húszféle értéken számítható át. Legelő esetében Erdélyben mintegy fél holdat jelentett.

²⁷⁵ Mennyiség (latin).

is kívánnék ily helyzetben erdélyi lakos²⁷⁶ lenni. Mégis az olasztelekit, ha tisztában volna, szülőim s családunk érdekében megvenném. Az a fatalitás²⁷⁷ is van itt, hogy 40 sőt 50 ezres jószágot is nem igen lehet kapni váltóban, az nincs eladó, de legtöbb van 40-től 80 ezerig pengőben, oda pedig kasszám nem ér. Adósságba pedig nem merem magam verni. Csak tudnám mibe fektetni pénzem, még nem vennék, de a spekuláció köre is fordult, és bizonytalan most minden cikk, és így egy fillér kamat nélkül kell pénzem hevertetni. Kölcsönbe sem lehet adni, mert nagy summát bajos bárkinek is kicsinálni, és így rendesen per a vége[---]

Az ég áldja meg minnyájokat egészség és megelégedéssel, családommal ezerszer csókolva maradok szerető fiok Z[athureczky] Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 24–25. verso.

22.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Szentiványiné Zathureczky Máriaához

Hely nélkül, 1852. április 27.

Kedves jó Marim!

Te megengedsz, hogy én oly lovagiatlan vagyok és levelemet nem mint kívánságod volt, néked rögtön Nyujtódra²⁷⁸ címeztem, a fő ok abban rejlik, hogy leveledből nem vehettem ki egészen férjednek címzetét,²⁷⁹ megengedj ezen megsértő kifejezésemért. Leveledet kapva, magyarázhattam meg a múltkori levelednek értelmét. Én örvendek és kívánok mindkettőtöknek boldogságot, megelégedést és egészséget, mert ezek nélkül egy boldogító

---

²⁷⁶ Mezőtelegd a történelmi Partiumhoz tartozott, amelyet nem tekintettek Erdély részének.

²⁷⁷ Végzet(szerűség) (latin).

²⁷⁸ Ma Nyujtód (Lunga), Háromszék vármegye Kézdi járásában, in: GYALAY Mihály 1989, 684.

²⁷⁹ A Szentiványi családnak több ága volt, az erdélyiek többsége Sepsiszentiványból írta magát. Mivel a 19. század közepén, a levél keletkezése időszakában számos magas rangú és hivatalú tagja élt a családnak (Szentiványi György Háromszék országgyűlési követe volt 1848-ban, János Marosszék királybírája, Dániel királyi táblai ülnök, József felsőfehérvármegyei alispán stb.), így Károly nyilván félt elárulni, hogy nem tudja, ki lehet a férje a testvérének.

lét nem állhat fel. Nagy köszönettel tartozom azért is néked, hogy oly körülményesen mindent megírtál, mert csak ez pótolhatja ki valamennyire azon elveszett nagy fontosságú családi napot, melyet én körötökbe nem voltam oly szerencsés, hogy tölthessek, pedig hidd meg nékem, ez minde- nek feletti kívánatom volt. S még sajnosabb nekem, hogy e nyáron is tége- det nem láthatlak meg, nem tölthetünk együtt egy néhány napokat. Mert tervem volt, hogy lemegyek, de egy rendelet nyomán most nem lehet, hogy tisztek szabadságot kapjanak, s így tervem – nézd – füstbe ment.

Én gondolom, hogy néked most, mikor mint nő a világba bélépsz, sok és igen sok kellemetlenség fog okozódni, de ne vedd számba, és hagyd, hogy az gyáva csak gúnyra képes világ szóljon, rágalmazzon, mert csak aljas gondolatú teremtmények tehetik és teszik azt, és nemes lelked emeljen fel a mindennapi szenny felett. A fiatalok úgyebár mindent másképpen mutatnak fel, minden egy ragyogóbb állásban látszik. Ah, de mindent mily másképpen valósít a való!

Itt még a húsvét előtti tíz napok nagyon szépek voltak, egész tavasziak, de éppen húsvét szombatján a tél újra beállott, és most is mind zsarnokol. Én az ünnepeket igen egyforma komolyságban töltöttem el. Rosszul is vol- tam, még ma sem vagyok éppen jobban, azért is késtem oly sokáig a vála- szommal. Itt a színházban folytonos napot nap váltja fel, örökké operák adatnak, én is minden héten egy-kétszer megyek, ez az egyetlen egy időtöl- tés, amit kedvelek, mert a többi mind igen, már elnaposodott²⁸⁰. És a több külön, mindenfelőli külföldi hírlapok olvasása, és más könyvek. Értettem leveledből, hogy a grófné meghalt,²⁸¹ ő jól járt, de szegény Gyárfásnéék- nak²⁸² rosszabb. Mili ő most nincsen tőled távol, tiszteljed, csókoljad, Ba- lázskát Jánossal egyetemben számtalanszor, hasonlólóg Ferenc bácsiékat. Én hasonlólóg tisztelem sógoromat esmeretlenül, kérlek, hogy azt néki

---

²⁸⁰ Napi (mindennapos) rutinná vált.

²⁸¹ Valószínű gróf Mikes Kláráról, Bornemisza Pálnéről lehet szó, mivel ő halt meg 1852-ben.

²⁸² Gyárfás Lajosné Sándor Mária (–1885), férjének zabolai birtokain élt és szoros barátság kötötte a zabolai Mikes családdal. Férje, lécfalvi Gyárfás Lajos (1818?–1896) 1848-ban a 15. székely határőrezred főhadnagya, akit 1851-ben kötél általi halálra ítélték, Josefstadt- ban raboskodott 1852-ig. BONA Gábor 2000, 367.

nevemben tedd meg, tégedet számtalanszor csókolva, minden jót kívánva,
és holtig megelégedést, maradok holtig forrón téged szerető testvéred

Zathureczky Károly hadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 27–28. verso.

23.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1852. május 1.

Szeretett édes jó szülőim!

Továbbra halasztgatni tudósításomat csak nem írási hanyagságnak tekinthetnék édes jó szülőim, annálfogva megnyugtatósokra örömmel írhatom, hogy én eddigelő még mindig egészséges vagyok. Jóságokból, a szükségemre kellő anyagi segéllyel annyira el vagyok látva, hogy e részben is tökéletes nyugodtak lehetnek édes jó szülőim. Ami különben fogsági környülményeim illeti, itten is némű változás történe utólszori levelem óta, azaz hogy mostan délelőtt, és délután is három órát, összesen pedig napjába[n] hat órát nyitva vagyon szobánk ajtaja. Mint több fogoly társimtól hallám, múlt hó 11-én a magas hadügyminisztérium az itteni várban lévő volt tisztek Conduitte listáját²⁸³ felküldeni rendelte, ezen rendkívüli eljárás újra egy kis reményt nyújt, hogy talán [ennek] következtéül valami jó örvendeztethetne még, egyébbaránt ha e hír igaz, a jövő megmutatandja az eredményt, mivel eddig (még az, igaz, idejét nem múlta) nem történe semmi. Mi mostan éppen költözködéssel foglalkozunk, azaz egyik szobából a másba menyünk, míglen meszelnek. Itteni időjárásunk jelenleg kissé komoly, mivel gyakran ess, a múlt hó 18, 19 és 20-ik napjaiba[n] havazás, és következtéül kissé húves idő vala. Reményljük azonba[n], hogy csak már itten is kitavasodik. A múlt hó 16-án Mili levele is örvendeztete meg, de még néki se válaszlék, mivel az[t] ígéré, hogy ünnep után rögtön írand, és mind váraozám megjövésére, ma azonban Pap pajtásom²⁸⁴ jó any[j]ától

---

²⁸³ Minősítési táblázat illetve lajstrom.

²⁸⁴ Pap Lajos, kézdivásárhelyi.

kapván levelet, melybe[n] írják, hogy a Mári mennyegzője²⁸⁵ megtörtént és Juli is benn van Nyujtódon nálok, én ezt óhajtám hova hamarabb megtudni, azért képzelhetik jó szülőim, mennyire számíték minden órába[n] a kedves levél érkezéére. Adjon a jó Isten a szegény jó Márinak megelégedést és boldog napokat, jó szülőimnek pedig hosszas és egészséges életet, hogy az ők és mindnyájunk boldog napjaiba velünk együtt részesülhessenek!

Pajtásaim jó szülőim alássan tisztelik, nemkülönben ösmerősink egyen-egyen a legszívesebben üdvözlendem, testvereim csókolom, jó szülőim kezeik számtalanszori csókolása után maradok

engedelmes fiok

István.

Megjelent in: DEMETER László 1999, II., 179.

24.

Szentiványi Ignácné Zathuretzky Mária levele édesanyjához, id. Zathureczky Istvánné Nagy Juliannához

Kis-Nyujtód, 1852. május 4.

Édes jó mamám!

Én a tegnapelőtt szerencsésen hazaérkeztem Julival Brassóból, szerencsére igen jó időt kaptunk volt. Brassóból csak nagyon röviden tudtam édes jó mamáékokat tudósítani, mert nagyon siettünk, még aznap Szentgyörgyre²⁸⁶ Kováts úrékhoz jöttünk háltni, nem is akartam nekik alkalmatlankodni, de erővel megígértették. Én Brassóba leginkább az ezüstért s porcelánért mentem be, de az még nem érkezett meg, a jövő héten fog megjönni, de minthogy mi akkor, ha Isten engedi, Baróton leszünk, csak pünköszt hetin, ha kihozatom. Még sok szükségünk voltak, úgy mint vasedény a konyhára s sok más apróságok, miket el nem kerülhetünk. De éppen jókor találtunk bemenni, Ili is akkor lépett be Reményikhez,²⁸⁷ mikor mi. Én

---

²⁸⁵ Zathureczky Mária 1852. április 10-én kötött házasságot kisnyujtódi Szentiványi Ignáccal.

²⁸⁶ A térbeli elhelyezkedés alapján Sepsiszentgyörgy. A történelmi Erdélyben 9 Szentgyörgy van In: GYALAY Mihály 1989, 788–789.

²⁸⁷ Reményik István.

mindjárt is elmentem Beckhez Reményikkel, átadni azon pénzt, mit édesatyus most beküldött volt, s megint azon 60 pengőt, mi Reményiknél volt. Igazán sajnálom édesmamáékat, hogy oly sokba jön az én ezüstem, de egy részről azért is van, hogy a stempelyezés²⁸⁸ ára is bele van számítva. Én sa-
tult²⁸⁹ nem akartam, azért hogy oly drága, de el kellett vennem, mert ezen ezüsthöz volt készítve, s ő nem használhatta volna más tucethez,²⁹⁰ s néki nagy kára volna – mint állította –, azért is engedett le belőle 10 váltó forintot, mert különben 55 frt lett volna. Igaz, hogy nagyon csinos, s azt is mondta, hogy a hátramaradt összegért tovább is fog várakozni, amikor lehet, akkor küldjék el.

Ami a bútort illeti, azzal meg semmire nem mentünk, mert azon asztalos Brassóban, melyik elvállalná legényeket nem kapott,²⁹¹ s aztán nagyon is drága is. Reményik azt állítja most is, hogy jobb hozatni, mert lehet olcsóbb szerűeket is kapni, nem muszály hogy szalonbútor legyen, mint amelyenről Szebenből tudósítottak, s azt is jónak látná, ha nem akarunk hozatni, hogy azon zaláni²⁹² asztalossal, ki a Bartha Kláriét²⁹³ készítette, készíttessünk, távolról sem jönne oly sokba, s mégis igen csinosan dolgozik. Igaz, hogy többnyire juharfából, de az is szép, hisz a Gyárfásné is az volt, s mégsem oly méregdrága, mint a diófa. Én tudakoltam Bogdánál ezen asztalost, s ő azt mondja, hogy dolgozik most is. Azért meghatároztuk Milivel, hogy ha Barótról hazajövök, egy nap lerándulunk. Nem tesz semmit, ha egy kissé késik is, most még úgysem jár sok vendégünk, kerülhetjük, s aztán ősz felé tán édesmamáéknak is könnyebb lesz, mint most. Iszonyú költségek van, tegnap is Milinek elbúsulták.

---

²⁸⁸ Bélyegezés vagy pecsételés.

²⁸⁹ Kis doboz, skatulya, a Schattel német szóból származhat.

²⁹⁰ A szövegkontextus arra utal, hogy Zathureczky Mária a brassói ékszerésztől vagy kereskedőtől a nemesi családoknál oly gyakori nemesfém (ezüst) evőeszköz készletet rendelhette meg. Ezt tucatonként, egy dobozba becsomagolva forgalmazták.

²⁹¹ Az inast, segédet a céhes nyelvben *legénynek* nevezték a 19. században.

²⁹² Zalán, Sepsiszentgyörgytől 9 km-re elhelyezkedő kis falu.

²⁹³ Nagyborosnyói Bartha Klára, imecsfalvi Imets Ferencné (1823–1909).

Már ma három hete, hogy itt vagyok. A tegnap tettem meg a falusiaknál a látogatást,²⁹⁴ s holnap – ha Juli feje nem fáj – szándékozunk Papolcon a vizitet megtenni,²⁹⁵ aztán az imecsfalviaknak,²⁹⁶ s a többi viziteket pünkösöd utánra hagyjuk, mert vasárnap vagy hétfőn Barótra megyünk. Ha Isten megsegít, ott is a viziteket megteesszük, s onnan megyünk Szent Mártonba²⁹⁷ Lajoshoz,²⁹⁸ Voldorfra,²⁹⁹ hogy pünkösöd előtt mind megjárhassuk. Szentiványi³⁰⁰ készült, hogy Julit elkérje, Voldorfra, de ő szegény, fejével – hogy a tavaszi napok bejöttek – annyit szenved, hogy nehezen hiszem, hogy eljöhessen, ezért kérem édesmamát, ha Lujzát elbocsátják, hogy készüljen. Pakkot³⁰¹ úgysem viszünk sokat, mivel csak két napra megyünk, hát köntösöm sincs, mért fürödni. Én a parizolom,³⁰² a tavalyit, Julinak adtam, s helyébe Lujza vegye el a Juliét. Édes jó mama, ha a rentensajnokot³⁰³ kiadták mert a pénz Brassóba megérkezett (most kivettem volna, ha a quietantia³⁰⁴ nálam lett volna), az enyim tán 18 pengő lesz, azt mondtam volt hogy 16 pengőt belőle a mosdótálra fordítsanak, de mivel a mosdótálak oly nagyon drágák, s mégsem célszerűek, hát maradjon el. Én Julinak adom egy nyári bores³⁰⁵ köntösre, a többit pedig – azaz a 8 pengőt – instálom Reményikhez fizetni, az ott vásárolt parizoloméért, mivel akkor elmaradtam volt. S aztán a Juli rentensajn-ját ha ki adták, ő abból egynehány

---

²⁹⁴ A faluközösségbe újonnan beköltözött fiatalasszonynak illetl meglátogatni a férje rokonságát, szomszédságát, baráti körét. Ennek a bemutatkozási protokollnak fontos szabályszerűségei voltak.

²⁹⁵ Papolcon lakott ekkor Zathureczky Mária nagybátyja Zathureczky Ferenc, a látogatásra természetesen a férj bemutatása miatt volt szükség.

²⁹⁶ Imecsfalván élt ekkor Csereyné Zathureczky Emilia családja, vagyis Zathureczky Mária nővére.

²⁹⁷ Zathureczky Lajos ekkor Homoródszentmártonban lakott, így a levelezés ezt a települést említi.

²⁹⁸ Zathureczky Lajos, a levélíró testvére.

²⁹⁹ Dombos község (Voldorf, Nagy-Küküllő vármegye, Nagysinki járás), in: GYALAY Mihály 1989, 425.

³⁰⁰ Szentiványi Ignác, a levélíró férje.

³⁰¹ Csomagot (német Pack).

³⁰² Napernyő, a parasol francia szóból.

³⁰³ Járadék-dokumentum (német Rente: járadék; Rentner: járadékos; Schein: hivatalos irat).

³⁰⁴ Dokumentum a jogosság igazolására (latin).

³⁰⁵ Baris. A barege francia szóból, jelentése: fátolszerű gyapjú- vagy selyemkelme.

pengővel tartozik Milinek, a többivel egy smizetet³⁰⁶ veszen, így aztán édesmamáék neki csak egy nyári kalapot vegyenek, mik most igen szépek és olcsók vannak. Lujzának pedig az én fehér kalapomból s az övéből egy újat teremtünk.

Miliék, minthogy szekerekért kiküldenek, megígirték, hogy elhozzák a köntöstartót. Kasztenre³⁰⁷ már nincs szükségünk, azt János sógor³⁰⁸ adott egyet, itt is van, hát elfér a portékánk. A koffert is kerülhetjük, én nem is úgy kértem, hogy új koffert vagy ládát adjanak, mint sajna Miliéhez írt levélből kitetszik, csak ideiglenesen azon rossz koffert, melyet Lajos otthagytott volt. De már a fekete ládát fordítottam sengeszi[?]³⁰⁹ ládának, amíg mást arra vehetek. Lászlónak instálom megmondani, hogy a tárca készül, de ő is adjon nékem georgina gyökeret³¹⁰ a szépekből egy néhányat, ha ad, aztán az ordinárék³¹¹ is jók lesznek. Egy sort akarok a kert mellé, s abból arra a közönségesebb is jó lesz. Aztán küldjen salopa³¹² gerezdes őszi borostyán³¹³ magokat, s olyakat, mi még elültetni nem késő. De különösen kérek rezeda³¹⁴ és felfolyó magot, azt a tornác eleibe akarok ültetni. Édesmamától pedig bár csak egy néhány kifli pityókát³¹⁵ s tarka saláta pityókát kérek, ha van, s Lászlótól égő szerelem³¹⁶ gyökeret, éjjeli violát³¹⁷ s megint oly retek-forma virágú lila virág van, abból is, ha már késő nem volna ültetni mindazokat, itt nem volna, de ott eddig, hiszem, nagyra nőtt. Mamától, ha késő nem volna, instálnék oly teledő hagymát, de azt hiszem, eddig

---

³⁰⁶ Női csipkeblúz, a francia chemisette szóból.

³⁰⁷ Eredeti jelentése szerint szekrény, láda a német Kasten szóból. Általános székely szóhasználatban elsősorban a két- vagy három fiókos komód megnevezésére használták.

³⁰⁸ Cserey János, a Zathureczky Emília férje.

³⁰⁹ A szó jelentése ismeretlen.

³¹⁰ Georginavirág, gyöngyike, Dahlia cav. Lásd Pallas nagy lexikona, Georginavirág címszó.

³¹¹ Rendesek, közönségesek.

³¹² Talán a salope vagyis iszap szóból származó kifejezés.

³¹³ Futónővény, amelyet falakra, kertekbe szoktak felfuttatni, latin neve Hedera helix. A borostyánt a székely tájnyelvben gyakran az orgona megnevezésére használják, tehát az is elképzelhető, hogy valamelyik nyári orgonára használhatják a megnevezést.

³¹⁴ Virágnemzetség, több virág tartozik hozzá. Lat: Reseda.

³¹⁵ Piros héjú, hosszú alakú burgonya.

³¹⁶ Égőszerelem, Lychnis Calcedonica.

³¹⁷ Estike, Mirabilis jalapa.

az is olyan nagyra nőtt. Lujzát pedig arra kérem, írja le nekem a tenta készítéséhez valókat, mi megvan az édesmama jegyzései között, én is magamnak leírtam volt, de elhányódott valahová. Eddig mind csak kéresemből állott, de aztán majd nem kérünk azután, csak amíg mindent beszerzünk. Szentgyörgyön adták át Lujza levelét s az ott maradt portékákat. Nagyon furcsán jött nékem Lujza leveléből, mikor olvastam, a Bartha Sándor³¹⁸ nyilatkozata azon barátjához. Különös, nem tudom miből következteté, én soha egy szót sem ejtettem csak oly format is, hogy hozzá mennék. Meglehet, hogy ő álmodta s valónak gondolta. Úgy hiszem, Bartháné³¹⁹ is inkább azt apprehendálja,³²⁰ miért nem mentem fiához, mint azt, hogy miért nem hívták el, hisz minden háztól kettőt hívtak, ők sem állnak rokonságra közelebb a többinél, legjobb számba sem venni. Én örvendek, ha Beke Véri³²¹ jó szerencsét tenne, s különösen, ha ide jönne Háromszékre lakni, többet látnánk egymást. Furcsa volna, hogy egy faluból két Szentiványiné lenne, én nem ismerem azokat a Szentiványiakat.

Mind szeretnék már Istvánékról, Károlyékról s a kedves magyarországiakról valamit tudni, Gidáékról is, hogy vajon bejönnek-e. Donáth néni is írt Pap májornénak,³²² oly formán, hogy itt Kézdi Vásárhelyen szeretne megtelepedni, de ez is még bizonytalan. Balasi Józsi³²³ is hozza bé a [...] ³²⁴ ebbe a

---

³¹⁸ A Bartha családdal a Zathureczky család szoros baráti kapcsolatban volt. A nagyborosnyói eredetű család 1820-ban telepedett le Bardócon. Ifj. Bartha Sándor (1824–1898), aki élete folyamán az Erdővidéki Református Egyházmegye főgondnokává, illetve az Erdővidéki Takarékpénztár igazgatójává vált, később Zathureczky Lujza férje lett. Lásd NAGY Ferenc 1944, 3.

³¹⁹ Id. Bartha Sándorné Forró Cecília (1796k–1893). SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

³²⁰ Duzzog, neheztel, sérelmez (latin: apprehendál).

³²¹ Valószínű baróti Beke Veronika (1828k – 1902), később torjai Benkő Dénesné. A Szentiványival esedékes házasság meghiúsulhatott. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

³²² Pap Mihály (1784–1865) cs. kir. őrnagy, 1848-ban Kézdivásárhely térparancsnoka volt, jelentős szerepe volt a város és Kézdiszék forradalmában, a falvakhoz felszólítást intézett. Lásd KÖVÁRY László 1861, 126., valamint SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

³²³ Kászonimpéri Balási József (1814–1870), 1846-ban Csíkszék követe a kolozsvári országgyűlésen, később érkörtvélyesi lakos. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, valamint Wikipedia/Balási család.

³²⁴ Olvashatatlan szó.

hónapba. Sándor Nina írta, ő is jön haza, de Madarason³²⁵ marad. Lujza ne felejtse el a ténthöz valókat megírni. Édes jó atyus és mama kezeit csókoljuk mindhárman, e[zt] rövid időn [belül] személyesen fogjuk tenni, Lászlót, Lujzát is csókoljuk, az erdővidékieket tiszteljük. Édes jó mamának pedig újból is ezermegezerszer csókolom kezeit s maradok holtig engedelmes leánya

Zathureczky Mari

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 29–29. verso.

25.

Zathuretzky István levele testvéréhez Zathureczky Károlyhoz

Kufstein, 1852. augusztus 14.

Szeretett édes jó Károlyom!

Örömmel nyúlok tollamhoz, hogy tenéked igaz őszinte örömem betegségedből felgyógyulásodhoz bár néhány hideg betűkben tolmácsolhassam. Őrizzen a jó Isten ennekutána téged hason keserves óráktól, s engedje, hogy még mostan gyengélkedő egészségi állapotod minél előbb tökéletes jó, és állandó legyen! Hogy így hova hamarább a kölcsönös testvéri szeretet ölelései közt örvendhessünk mindnyájan egymásnak. Tudom hogy jeleni sorsomról téged érdekel valamit tudni, azért röviden édes jó Károlyom csak annyit, hogy én a legjobb egészségnek örvendek, naponta a dél és délutáni két-két óra sétaidőn kívül valamivel foglalkozom, úgymint olvasás, rajzolás, és még néha cartandel³²⁶ munkával is, ezen kívül, minthogy egy szép nagy szobában negyedmagamal lakom, név szerént Pap Lui,³²⁷ Szigeti Miklós³²⁸ és Kálnoky Sándor, tehát sach játék és más időt elragadó mulatságot

---

³²⁵ A történelmi Erdélyben 3 Madaras van: Backa-, Csík-, Mező-. In: GYALAY Mihály 1989, 617. Közülük a térbeli elhelyezkedés alapján Csíkmadarasról lehet szó.

³²⁶ Vélhetően térképészeti munkával, térképrajzolósi (domborzati formák, idomok, betűrajzolások, csikozások és egyéb rajztechnikák) gyakorlattal; a spanyolban a „cartan del ...” után a térkép típusa is következhet.

³²⁷ Pap Lajos 1848–49-es honvéd alezredes.

³²⁸ Szigethy Csehi Miklós a forradalom után Zathureczky Gedeon sógora lesz, Zathureczkyné Kelemen Polixéna testvérét, Kelemen Katalint veszi feleségül. Életrajzáról, 1848-as forradalmi tevékenységéről lásd részletesebben: ORBÁN Balázs 1986, II, 135–142.

is folytatunk egész esti 10 óráig, amidőn lenyugszunk. Reggel korán már kávéfőző masinánk izzadni kezd, mivel a fölöstök³²⁹ készítés megkezdődik, de néha ez is elmarad és bélelégszünk egy pohár téjjel – amint éppen kedvünk tartja, vagy a kamara tartalma parancsolja. Oly kávéfőző lettem és oly jó sepergető, hogy bátran mernék versenyezni akár – no de sokszor mégsem merem mondani – falusi szobalánnyal. Naponta több hírlapokat olvasunk, vagy kettőre én is előfizető vagyok és így a sok előfizető többféle lapokat is hozat, melyeket egymásnak átadunk olvasni. Hozzánk, azaz szobánkba minden héten jön a Budapesti Visszhang,³³⁰ ez inkább szépirodalommal foglalkozik és havonta két képet is küld, továbbá a Hölgfutár,³³¹ ez is – mint neve már mutatja – inkább nők számára való, azaz hogy időtöltő. A Magyar Hírlapot,³³² Wanderert,³³³ Ostdeutsche post,³³⁴ Allgemeine Augsburger Zeitung,³³⁵ Volksbote³³⁶ szintén naponta kapjuk és még a Humoristet.³³⁷ Amint látod édes jó Károly, annyi az olvasni való lap, hogy ha egyéb foglalkozás nem volna, ez is eléggé igénybe venné az időt, különösen, ha mind el akarnók olvasni. De vannak jó könyvek, ki minőt óhajt olvasni, én most Oken³³⁸ Zoológiáját olvasgattam és festékes ládám valamint rajzoló eszközöket már régebb hozatván, a nevezett könyvből annyi sokféle mindennemű szép állatokat festék le, hogy mikor egybeállítom, gyönyörű két quodlibet³³⁹ kép leszen belőle, mit –remélek –

---

³²⁹ Frühstück, reggeli.

³³⁰ Budapesti Visszhang az élet és irodalom köréből, 1852-től 1857-ig megjelenő, nevét többször változtató hetilap Szilágyi Virgil szerkesztésében.

³³¹ Hölgfutár, ismeretterjesztő jellegű irodalmi napilap, 1849–1864 között jelent meg Nagy Ignác szerkesztésében. Jókai Mór is publikált ebben az irodalmi fórumban.

³³² Magyar Hírlap, 1849-től megjelenő politikai napilap.

³³³ Der Wanderer. Ein Volksblatt. Bécsben 1809 és 1873 között heti két alkalommal, később napilapként megjelenő szórakoztató, ismeretterjesztő újság. 1849 után dr. Falk Miksa volt a társszerkesztője. GELLÉRI Mór 1887, 210.

³³⁴ Ostdeutsche Post. 1848 és 1866 közt megjelenő esti lap, elsősorban külpolitikával, gazdasággal foglalkozó, magas színvonalú újság volt.

³³⁵ Allgemeine Augsburger Zeitung, az egyik legismertebb napilap a 19. században.

³³⁶ Valószínűleg a Christlicher Volksbote aus Basel lapról lehet szó, amely 1833-tól kezdve jelent meg.

³³⁷ Der Humorist, 1837-től heti négy alkalommal Bécsben megjelenő népiújság.

³³⁸ Lorenz Oken (1779–1851).

³³⁹ Bárkinek tetsző (latin).

hová hamarább együtt fogunk rendezni. Ezután szándékom újból is gazdasági könyvet hozatni, ezelőtt is azokat olvasgatóm inkább, és magamnak sok apró jegyzéseket húzék ki belőlök. A komlómívelést sajátommá tevém, mit megpróbálunk Baróton is természeteni – valamint a kertészetből is sokat jegyzék ki. No, de minderről hovahamarább személyesen beszélgetünk. Szinte elfeledém, hogy íróasztalom felett még hegedű is függ a falon, ezt is hozattam Insbruckból,³⁴⁰ úgyhogy mi se hiányzik, mivel az időt eltölthetni. Ha hegedűm haza tudom szállítani, Gyula és Gábor lesz birtokosok mindkét hegedűmnek, ha kedvök van a tanuláshoz. A kertészkedésből szintén bé tudok valamit mutatni, azaz van öt cserép szép rezeda virágom. Bécsből még egy csinos és jó reicz Zeugot³⁴¹ is hozattam, ezt is szándékom magammal vinni. Ne búsulj, édes jó Károlyom, és ne aggódjál mit se, mert ha Isten egészséged helyreállítja, bűnnek mi helyet nem adunk. Pap, Szigethi és Kálnoky laktársaim szívesen tisztelnek, én pedig a viszontölelhetés édes percéig is számtalanszor.

Holtig szerető testvéred, István

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 38–39. verso.

26.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Bécs, 1853. április 28.

Kedves jó Márim!

Régóta hallgatok, de ez másképpen nem lehetett, mert örökösen el voltam úgy foglaltva, vagy valami más adta magát elő. Hanem most sietek tégedet holmiről tudatni, mit eddig már Bécsbe láttam. Az első nap a Pozsony felől jövő, az északi vaspályánál szálltunk ki, már eddig nem tűnik semmi Bécsből az utazó szemébe, kivéve az eztet környező néhány

---

³⁴⁰ Innsbruck, Tirol székhelye, a 16. századtól kezdődően az egyik leghíresebb hegedűkészítő helység volt, az innsbrucki hegedű így minőségi hangszernek számított.

³⁴¹ Körzőkészet, amennyiben megfeleltethető a német Reisszeug (Reißzeug)-nak. Ez megerősíti a levélben fentebb leírt Cartandel feloldását.

helységeket és a Kahlenberget,³⁴² amelynek tetején egy kolostor áll, hanem a pályai szálldáig³⁴³ a Dunának más két kisebb ágán viszen át a vasút, hol mindjárt a Práter – a bezirk³⁴⁴ kedvenc mulató helye és kocsikázó sétánya – tűnik fel, innen a Leopold nevű külvároson át, hol nagyon sok szép épületek vannak, a többek között a Karl nevű színház és a Jagerszeile nevű főucán át, amelybe nagyon sok fényes és gazdag kirakatú boltok vannak, a Dunának újra egy ágán át vezető hídon át beléptünk a magas kőfalakkal kerített belvárosba, hol roppant magas házak, de igen keskeny utcák vannak. Egynéhányat a főbb utcák közül kivéve, a belvárosnak inkább a nyugoti, vagy úgy mondom, túlsó széléig a hosszúsága vagy távolsága az Leopold külváros felől a Karthner vagy a Burgthorig egy annyi, mint Barótnak az alsó felétől fel a Malomkertig. Itt látsz az utcákon mindenféle népet és osztályból valót elegendően az utcán zsidongani, napszámostól fel a legfelsőbb urakig, teli fényes equipageokkal³⁴⁵, több nemű és számú bérlett kocsikkal, mint Cabs Commande³⁴⁶ és stb. Az utcák szegei és egyes helyek számtalan mindennemű ragaszokkal, óriás nagyságútól egész a legkisebb alakba beragatva. A sok fényes kirakatú boltok, aranyműves, drágakő, kép, porcelán s más számtalan nemű kirakatok. A Szent István téren áll az ószerű óriás nagyságú Szent István-torony több ezer cirádával, mint hirdetője elmúlt századoknak, innen mindjárt több fényes, nagyszerű hotelek, más épületek között jutsz a Graben és Kohlmarkt-ra – Bécs legszebb utcáira –, az egyiknek közepén az Dreyfaltigkeit nevű oszlop,³⁴⁷ itt van az híres Daum-féle kávéház³⁴⁸ is, belől minden márvány, veres bársony, tükörből áll, többnyire, igaz, nagyon nagyszerű, fényes. Vannak még több szép kutak nagyszerű faragványokkal és oszlopokkal. Még említést érdemlő az ausztriai birodalmi vizeket ábrázoló szoborcsoport, hol a folyók mind gyermek és ifjú alakban ábrázolódnak, mint a Duna stb. A Burg vagy császári lak

---

³⁴² Hegy Bécs határában.

³⁴³ Szálláslehetőséget is biztosító fogadó.

³⁴⁴ Kerület.

³⁴⁵ Felszerelés (osztrák-német Equipage).

³⁴⁶ Nem azonos azzal, de funkcióját tekintve leginkább a mai taxinak feleltethető meg.

³⁴⁷ Bécs belvárosában lévő barokk oszlop, amelyet az 1679-es pestisjárvány emlékére emeltek.

³⁴⁸ Bécs világhírű kávéháza, 1849-ben nyílt meg.

nagy, de kívülről nincs semmi különös rajta. Van a Joseph-téren a Joseph császár lovagszobra, mi nagyon szép, hasonlólag a Ferenc császáré is szép. A Burgthor vagy kapu is olasz ízlésben, mintegy tizenkét drier³⁴⁹ szoborra támasztva, nagyon szép. Én voltam kétszer az olasz operában, hallottam énekelni éppen a Rigoletto nevű operát,³⁵⁰ a híres Maray Albinát,³⁵¹ és a híres Frascini tenoristát,³⁵² ha a valami felséges, hasonlólag Medouri énekesnőt az Esmeralda nevű balettben.³⁵³ Újra a Burgban Bayer Brück asszonyt³⁵⁴ a híres tragikai szerepeket játszott Christina svéd királyné szerepében, ah, mily isteniek ezen dekorációk, mily az opera különös, nem igen lehet aztat képzelni. Magok a színházak úgyszólván a publikumhoz képest kicsinyek, csak akkorák, mint a pesti.

Láttam az első valóságos, Európában még eddig megfordult kínai családot, ez áll Cshung-csiti nevű kinaiból, feleségéből, a sógornéjából és egy kínai szolgálóból. Maga a kínai írt nekem egy kis cédulára egy néhány szót, amit majd megmutatok. De mi csuda, valósággal hihetetlen, ezen asszony-ságoknak oly kicsiny-piciny lábak van, mint bizony a kis Ilonkának nem sokkal nagyobb, s mégis járnak, hallotam énekelni is őket, láttam több mindenféle eszközöket, bútorokat, öltönyöket, fegyvereket, szokásokat is. Hasonlólag voltam Döblingbe³⁵⁵ is künn, egy – igen, még eddig Bécsben ahhoz hasonló kiállítású virágkiállítás nem volt – megnézni. Oh, mily valami felséges is volt az! Képzeld egy negyven öles hosszúságú épületet, mintegy félmennyi szélességű, négy bé- és kijárással, csupa üvegből, mintegy 20 láb

---

³⁴⁹ Talán dór oszlop lehet. Ezt a kaput az 1813. évi lipcsei csata emlékére építették, klasszicista stílusban.

³⁵⁰ Giuseppe Verdi: Rigoletto című operája ekkor új alkotás volt, első bemutatójára csupán 1851-ben került sor Velencében.

³⁵¹ Albina Maray (1832–1889) a kor egyik híres osztrák szopránénekes.

³⁵² Gaetano Fraschini (1816–1887), a 19. század egyik leghíresebb olasz operaénekes, világhírét éppen a Verdi operáiban kapott szerepei alapozták meg.

³⁵³ Victor Hugo: A párizsi Notre-Dame-jából inspirálódó balettjáték, először 1844-ben mutatták be Londonban, Jules Perrot koreográfijával és Cesare Pugni zenéjével. A balett több felújításon esett át, leghíresebb változata Marius Petipa nevéhez köthető, ám ennek a változatnak a bemutatására csupán 1886-ban került sor.

³⁵⁴ Ismeretlen operaénekes, az öt kötetes Österreichisches Musiklexikon nem ismeri.

³⁵⁵ Az 1840-es évek végén még a bécsiek híres kirándulóhelye, később Bécs külvárosa, 1892-től önálló kerülete.

magasságút... Az egész épület fája mint a legszebb cifrázatú polírozott fából, benn a közepében ennek egy szép kis szökőkúttal, egy bazinnal³⁵⁶, melyben aranyhalak úszkáltak, az egész egy mozaikkal kirakott kerülettel és lépcsőkkel, s legszebb a szemnek, legtetszőbb, minden cég ős növényeivel ékítve, szebbnél szebb csomagba, cascadokba,³⁵⁷ oszlopzatokba formálva volt elrendezve, én szóval le nem írhatom ezen ezer-ezer flórákat. Nagy pálma, cédrusfák árnyékában egyen egy-egy szék vagy fauteuil³⁵⁸ kínálkozott az elfáradt vizsgálódónak, az épület tetején három lobogó lobogott. Ez az a Döbling, hol mint halott, határán Széchenyi van.³⁵⁹ Itt egy nagyon szép képtár is volt még látható, mit hasonlólag megtekintettem. Még sok, de sokat kell még megnéznem, úgymint a Belvedert, képtárt, kincstárt, arsenalt³⁶⁰ stb. Schönbrunnon viszen az út innen át Bécsbe, majd erről még többet írok. Ha az ember a belső városból a Burg kapun kijő, úgy ér a Glacis³⁶¹-ba, hol egy nagyon szép sétatér vonul el, maga előtt látja Mariahilf külvárost, balra a Viedent³⁶² a szép Favonála utcával³⁶³ és az Carls templom,³⁶⁴ Belveder és Schvarzenberg falaival, jobbra pedig a Josephsstadtot. A Mariahilfi³⁶⁵ vonalon s külvároson, hol még újra sok szép van, innen Fürhauson³⁶⁶ át, hol újra sok fábrika³⁶⁷ van, lehet mindjárt a Schönbrunn

---

³⁵⁶ Vízátroló medence (francia bassin).

³⁵⁷ Vízesés (francia cascade)

³⁵⁸ Karosszék, fotel (német Fauteuil).

³⁵⁹ Széchenyi István a döblingi elmegyógyintézetben élte le élete utolsó részét, itt lett öngyilkos 1860-ban. Érdekes, hogy halála előtt hét évvel már majdnem halottként ír róla Zathureczky Károly, valószínű a tébolyodottsága miatt.

³⁶⁰ Fegyvertár (Arsenal), régi fegyverek és felszerelések mindenki által megtekinthető tára, az 1891-től létező Heeresmuseum elődje. Az utóbbi épületét ma is Arsenalnak nevezik, oda a régi fegyvereket 1888-tól szállították át.

³⁶¹ Glacis: a bécsi várfalon kívül eső szabad tér, amelyet a török betörések után hoztak létre védelmi célból.

³⁶² Wieden, Bécs városrésze.

³⁶³ Talán a mai Favoritenstrasse-ről lehet szó.

³⁶⁴ Wieden római-katolikus katedrálisa, Johann Bernhard Fischer von Erlach tervei alapján épült.

³⁶⁵ Mariahilfer Strasse, Bécs egyik főutcája.

³⁶⁶ Helyesen Fünfhaus, Bécs része.

³⁶⁷ Gyár, üzem, manufaktúra.

várkastélyt kertjével és a ponkon³⁶⁸ álló Gloriettel együtt látni. Itt átjő Hit-zigre³⁶⁹ innen Speisingre, hol a híres Zviebak³⁷⁰ készül, visz az út ide Maurer-re, hanem mindezekről későbbre többet. Most kedves jó Marim, Isten veled a viszontlátásig, csókold nevemben Ignácot,³⁷¹ Milit, Jánost, Balázst, Ferenc bácsiékat, testvéreimet mind egyen-egyen, szülőimnek kezeit számtalanszor, hasonlólag Donáth néninek is, köszönts tőlem minden esmerősöket. Most jut eszembe, írd meg haza, hogy kéretem, ha lehet, egy néhány fekete báránybőrt tartsanak meg nekem, szeretnék belésnek a köpenyegem alá, ha majd lemegyek. Minden jót, jó éjszakát, mert már a tizedik óra elmúlt s minden csendes körültem. Isten veled, csókol szerető testvéred:

Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 42–44. verso.

27.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Bécs, 1853. május 8.

Kedves Márim!

Nagyon megörvendeztetett leveled, hogy újra valamit otthonról tudhatok, de egyrészt meg is búsított, különösön szegény István testvérem sorsa és az Emili betegsége, hála az Égnek, hogy most jobban vagynak. Én most készítem kérelmemet, mit személyesen bé fogok adni őfelségének, ma magam bémegyek Bécsbe, hogy megtudhassam, mikor lehet Grün³⁷² generálishoz menni és általa, hogy audentiát³⁷³ is kieszközölhessek, mindent el fogok követni, mit csak lehet, hogy sikere legyen kérelmemnek, most ezen a héten nem

---

³⁶⁸ Domb a Schönbrunn kastély mögött, ahol a Gloriett kilátó áll.

³⁶⁹ Hietzing, Bécs kerülete.

³⁷⁰ Kétszersült (kenyérféle); zweimal gebackt.

³⁷¹ Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

³⁷² Helyesen Grünne, gróf Carl Ludwig von, altábornagy (1808–1884), az uralkodó főhadsegéde (1850–1853).

³⁷³ A kérelmező személyesen meghallgatása (szó szerint meghallgatás, kihallgatás: latin audientia).

hiszem, hogy őfelsége [fogadna], mivel a porosz király³⁷⁴ és belgiai király³⁷⁵ idejönnek, másképpen is advent van, hogy audentiát ad, hanem egy három hét alatt remélem Isten segedelméből valamit tehetni. Azért addig írnál, és kérek, írd meg Istvánnak, hogy én kérni fogok, de őfelsége az jövő vagy még ebben a hónapban Kufstein felé fog utazni s megeshetik, hogy oda is el fog jönni, hogy ő is a commendans³⁷⁶ által terjessze elé még kérelmét, mert mint remélem, addig kérelmemet beadhatom. Mindenesetre, jobb hatást fog szülni, én reményelem, hogy ez évben Istvánt körünkben fogjuk látni.³⁷⁷ Azért ne búsuljatok, és mama is legyen megnyugodva. Én most nem írok semmit, majd későbbre többet fogok írni, csak annyit, hogy jól vagyok és néktek is hasonlókat kívánva, hasonló jó pünkösöd-napokat tölteni, testvéreimet egyen-egyen csókolva, szülőimnek kezeit hasonlólag, Ignácot,³⁷⁸ Jánost, Balázst számtalanszor csókolva, minden esmerősüket köszöntve, maradok

Holtig szerető testvéred

Zathureczky Károly.

UI. Az új pároknak minden jót, meglelégedést.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 45–45. verso.

28.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Bécs, 1853. május 28.

Kedves Márim!

Ennek a hónapnak végével reméltem, valami örvendeztetőbbet néked írhatni szegény István testvérünk dolgairól, de fájdalom, meg kell

---

³⁷⁴ IV. Frigyes Vilmos (1795–1861) porosz király (1840–1861).

³⁷⁵ I. Lipót (Leopold Georges Chretien Frederic, 1790–1865), Belgium első királya (1831–1865) a Szász-Coburg-Gotha házból.

³⁷⁶ A kufsteini vár, egyben a várbörtön parancsnoka. Egyes adatok szerint a levél keltezésének idején Adolf Richter százados, más adatok szerint Karl Bitter százados; pontosan nem azonosítható.

³⁷⁷ Zathureczky István.

³⁷⁸ Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

vallanom, még eddig semmit sem tehettem, mert ezen hónapban folytonos[an] az első naptól mostanig az udvarnál idegen, külföldi, mint az újságból olvashattátok, fő vendégek, mint a porosz, belga királyok látogatóban [voltak] s amellet még az innepnapok, mint pünkösöd, úrnapija mind közbejöttek, és másképp is őfelsége az egész idő alatt nem adott audienciát és nem is ad, amíg Schönbrunni mulató kastélyába ki nem jó az udvar, ami e hónapba[n] meg fog történni. Én a kérelmemet megkésztettem már rég, meg is tudakoltam, hogy mikor ad Grünne Generális audienciát, hogy elsőben oda menendek és úgy tovább, hanem őfelségéhez elő. Mindent meg fogok tenni és meg is lesz a jövő hónapba, hogy audienciát nyerek, mert a jövő hónap végén az Udvar Ischli fürdőbe³⁷⁹ megyen Tirolba. Azért légy megnyugodva és nyugtasd meg szülőimet is afelől, mert én addig le és el nem jövök semmi esetre, míg Istvánért nem kértem, ha mindjárt nem kegyelmezne is meg őfelsége néki végképpen, de minden esetre lesz kérelmemnek annyi hatása, hogy könnyítve leend rajta.

Első május³⁸⁰ itten örökké igen nagy az innep, annál inkább nagyobb volt az idén, hogy vasárnapra esett. Ilykor mintegy százezer lélek van egybegyűlve az úgynevezett Prateren, mindenki akarja magát, kicsiny vagy nagy, mindenki mulatni akarja magát. Ez a Prater inkább egy kis erdőcske, több irányba vezető utakkal és egy fő kocsikázó és lovagló úttal, ez a Leopold, a külvárostól egész a Dunáig kinyúlik, és tele van egész halmozásig mindennemű mulató épületekkel építve, itt van az circus, a lovaglóda, a tűzijátékok, több panoráma, dioráma, más kisebb színház, mutatványi színterek, bűvészek, művészek, egyszóval fagyaldák, serházakkal tele, a közepiben van a császári úgynevezett Augarten,³⁸¹ hol gyakran császári asztal is adatik. Visszatérve első májusra, az főút megmérhetetlen sokaságú, fényesnél fényesebb kocsikkal volt telve, mert mindenki, kinek lova, szekere és pénze van, ma a Praterbe megyen, itt képviselve

---

³⁷⁹ Bad Ischl az 1820-as évektől vált Ausztria kedvelt fürdőhelyévé.

³⁸⁰ Igen régi erededű tavaszünnep. A római hitvilágban Mercurius édesanyja, Maia a föld termékenységének istennője, akiről a hónapot elnevezték, s annak első napját neki szentelték. Már a rómaiak vigalmakkal ünnepelték meg ezt a napot.

³⁸¹ Az Augarten Bécs egyik nyilvános parkja, az 52,2 hektár nagyságú területen működik az Augarten Porcelánmanufaktúra és több intézmény is, például az Osztrák Filmarchívum. Az említett városrészről kissé későbbi részletes leírás olvasható német nyelven: WELLER, Franz 1880, 124–125.

látja az ember e századbeli kocsik készítésbeli haladását az fényes Kutschwagentól³⁸² egész a csinos Plachtonig³⁸³, confortabele és stb. A fényes lószerszámok, a gyönyörű lovak, a fényesen livrérozot³⁸⁴ [---]³⁸⁵ egymást váltják fel. Hasonlólag különbnél külön személyek nagy meghatással vannak a nézőre, az idegenek között jelen volt a montenegrói fejedelem, Danilo I-ső³⁸⁶ több kísérőivel, a fényes csapathoz még az udvari néhány Gala Equipage³⁸⁷ hat és négy fogatú szürkéekkel, minden szekér előtt két elől és után, oldal lovagló Lackinge³⁸⁸. Többnyire kis angol Jacke sipkával, puderozott fővel, hosszú lovagló korbácsaikkal, szalmaszín, sárga, ezüsttel hímezett öltönyben, az kocsiknak kereke, mindene megaranyozva még nagyobb fényt adott, én nem is tudom eztet néked mind leírni, ezt úgy szóban, látni kell. Május 2-dikán innen a vasúton [a] Laxenburgi császári híres mulatókastélyt mentem megnézni, a több különböző jobbra fekvő fábrikák, kastélyok, faluk, romok jobbra-balra addig is nagy meghatást tesznek az utasra, de még annál nagyobbat maga az nagyszerű park, kastély, lovagi és vadászvára és a nagy és szép tava, én neked ide egy kis alaptervét az Laxenburgi kertnek mellékelem, megengedj, hogy csak így van rajzolva,³⁸⁹ inkább volt szándékom néked ezt még inkább megfoghatóvá tenni, maga az új kastély Maria Theresia³⁹⁰ alatt építettődött, meglehetősen számú szobák vannak benne, a bútortat inkább egyszerű és különösen a József császár³⁹¹ által használt szobák legegyszerűbbek, többnyire valóságos kínai festvényekkel és szőnyegekkel bévonva, van itt több családi kép és szobor,

---

³⁸² Lóvontatású zárt hintó.

³⁸³ (Fel- és lehúzható) ponyvával ellátott, lóvontatású nyitott hintó.

³⁸⁴ Díszített, ékített (például családi címerrel).

³⁸⁵ Kiszakadt laprés.

³⁸⁶ II. Daniló Petrović-Njegoš (1826–1860) montenegrói fejedelem (1851–1860).

³⁸⁷ Szó szerint díszszemélyzet.

³⁸⁸ Szó szerint lakkozottak, valójában díszbe öltöztetett, nem nemesi származású kísérők (de nem testőrök).

³⁸⁹ Az említett alaprajz elveszett.

³⁹⁰ Mária Terézia (1717–1780) magyar királynő (1740–1780); teljes nevén Maria Theresia Amalia Walpurga von Österreich a Habsburg-házból.

³⁹¹ Két József nevű, a Habsburg-házból való uralkodó volt, a levél szövegéből következően a másodikról, Mária Terézia fiáról van szó: II. József (1741–1790) német-római császár (1795–1790) és magyar király (1780–1790).

különösen a nyári nagy étteremben, egy néhány a híres Canova szobrásztól³⁹² faragott szobrok láthatók. A park igen nagy, egész két mérföldet foglal magában, roppant nagy fák vannak mindenütt a sétahelyeken, a tó [a] legmeglepőbb, kis hajóval lehet általcsolnakázni az úgynevezett Ferenc- vagy lovagvárba,³⁹³ ez a Ferenc császár³⁹⁴ által építtetődött, egészen a régi lovagi várak mintájára, a nagy széles tónak közepibe. A tó igen nagy, több szigetekkel, melyek mind fával bé vannak szöve, nagyon szép hatást idéznek elő, amellet a sok hattyúk, vízi madarak. Fennebb, a tó felső felin van az újon Ferdinánd császár³⁹⁵ által építtetett Mária Anna mulató kisvár, melyben Ferdinánd és a nője³⁹⁶ életnagyságú képei láthatók. A tónak kifolyása mind mesterségesen készített sziklák között történik, és egy mesterséges barlang is van, tetején rom és egy függő ördöghíd-forma a sziklák tetején. Az egész tó környéke sűrűn bé van növe fákkal, a tó be van lepve többféle színű ladikkokkal, csónakokkal, kis gőzössel. Az nagyobb sziget híd által van a két kisebbel egybekötve, honnan azután az út vezet az circushoz mely egy nagy kerekded épület, hol a régi lovagi játékok tartatódnak a császári címmel és az ország főbbjeinek címereivel. Innen a kert még messze hátranyúlik, hol két részre is oszlik, az innensőben még vannak egynéhány Diana-, csendesség- és más templomok, emellet szobrok mint a Ferenc császáré, több kisebb tavak különböző halakkal, mint aranyhal, kínai, japáni halakkal, vízi állatokkal és szökőkutakkal. A túlsó részét a párknak egy nagy vízcsatorna választja el és az egész első részét a kertnek az veszi körül, a túlsó részében van a fácános, gyümölcs- és vadas kert. A kertet még több kisebb folyók különb irányokban folyák át, a kerti fák többnyire bükk-, csere-, legtöbb fenyő- és gesztenye-, amellet mindenféle akác- és más virágzó fanemek vannak. Most térek vissza néked a valóságos lovagvár

---

³⁹² Antonio Canova (1757–1822), velencei olasz szobrász, a régi római szobrászattól inspirálódó művész.

³⁹³ Franzensburg, Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg tervei alapján múzeumnak épült, historizáló stílusú épület.

³⁹⁴ I. Ferenc (1768–1835) német-római császár (1792–1806), osztrák császár (1804–1835) és magyar király (1792–1830) a Habsburg-Lotharingiai-házból.

³⁹⁵ Ferdinánd néven a Habsburg-ház öt uralkodót adott, a levél szövegezéséből valószínűleg (Habsburg-Lotharingiai) I. Ferdinánd (1793–1875) osztrák császárról (1835–1848) és V. Ferdinánd magyar királyról (1830–1848) van szó.

³⁹⁶ Mária Anna Karolina Pia (1803–1884) szárd hercegnő 1831-ben lett V. Ferdinánd felesége.

leírásához.³⁹⁷ A vár két részből, az alsó- és felső várból mindjárt a kiszállótól néhány lépésnyire van, az alsó vár kapuja torony, faragott kőből építve különb régi címerekkel, faragványokkal ellátva, felvonó várkapuval és híddal. Az alsó várba[n] nincs semmi különös látható, és csak három-négy toronyból, mint a várparancsnoki és más szolgálai lakokból áll. A belső vár mindjárt tágasabb, a vár falai itt faragott veres és fejeér-szürke kőből van építve, a vár belső kapuján a falban jobbra-balra vannak az öntött és faragott volt régi ausztriai hercegek szobrai egész kereken beállítva. Innen az első alsó várterembe béérve, mindjárt hat régi páncél és sisak, lándzsákkal, egész régi lovagi öltönybe fegyverkezett, készített örök állnak, jobbra-balra vannak a várnak fegyvertermei, itt lehet különbnél különb készítményű ritka, drága kirakatalú mindennemű fegyvereket látni, nyilakat még [a] legrégebb időktől, ezüst, nagyon szépen dolgozott sisakok, buzogányokat stb. Balra menve mindjárt egy a régi korban készített és bútorokkal ellátott szobába értünk, hol több különbnél különb alkotású szekrényeket, asztalokat és más ágyakat bútorokkal, egész hosszú, több mondatokkal kirakott asztalokat és különösen egy kis asztalt, [melynek] naptár volt az egész fölső födele, többnyire mind kolostori mivek ezek. [A] Többi szobákban különös[ek] az üvegrajzban az ablakokon több történelmi- és családi jelenetek, melyek nagyon szépek, több régi edényeket, az első bécsi porcelánt, egy régi lovagnak champagne-es³⁹⁸ ivópoharát Franciaországból mely egy vedernél nem igen sokkal majd kisebb, újra régi női³⁹⁹ borivó veres üveg poharakat, hasonlólag közel fél kupás nagyságút [lehet látni]. Amellett sok régi drága bilikomokat⁴⁰⁰, aranyból, ezüsből, alabástromból, jaspiskőből, kókuszdióhajból, csigákból, amellett nagyon megható több szekrényeken álló régi, igen szép kristály velencei edények, vázák. A bútorzatok mind rokokó, a székek különösen mind roppantul magasak, drága szövetekkel bévonva. Egy szobában nagyon szép régi gobelin-szőnyegek, függönyök vannak, ebben van az ötödik Károly császár⁴⁰¹ délutáni alvó ágya, az egész felül bé van egy hálóval vonva és

---

³⁹⁷ A vár kissé kevésbé részletes német nyelvű leírását lásd: WELLER, Franz 1880, 275–278.

³⁹⁸ Pezsgős.

³⁹⁹ Talán mívű, mintázatú.

⁴⁰⁰ Kelyheket (bilikom, kehely).

⁴⁰¹ V. Károly (1500–1558) német-római császár (1519–1556), I. Károly néven spanyol király (1516–1556) a Habsburg-házból.

úgy van készülve, hogy ülve is aludhatott benne, amellett, hogy nyárban hívseget elterjessen, mind faherekekkel⁴⁰² van ellátva, hogy ha lefeküdt, azok mindjárt mozgásba jöttek és legyeztek. Az egyik első szobától egész a végsőig végig lehet látni. Egy szobában vannak több schmuck⁴⁰³ drágaságok üveg alatt, különösen szép itt újra egy Kolonits püspöktől⁴⁰⁴ ajándékozott kehely, ropantul nagyságú rubin- és smaragdokkal. Vannak több képek, különösen virág bonguelok,⁴⁰⁵ mind kápolnák, női szobák vannak. Különös szépek az felső padlózatok, mind régi kolostorokból hozták. A felső emeletben vannak az régi hét választófejedelmek szobái, mind igen régi valóságos bíborral, drága aranyhímzéssel, külön kis trónusokkal. Azon kívül egy szobában az aranygyapjas vitézek ornálja⁴⁰⁶. A császári trónterem mind veres bársonnyal van bevonva, ott áll a császári trón közepében jobbról a császári hercegek [képe], és tovább láthatók Ferenc császár római császársági választása, a választófejedelmek ebédje, hol a császár egy asztalon külön ül, a hét választófejedelmek külön más asztalon, a császárnak nem szabad enni, csak nézni. Még nagyon érdekes képek vannak, különösen Maria Luizának⁴⁰⁷ a Napoleon követje általi megkérése, az egybeesketés, általadása Ferenc császár által a francia követnek. Különösen az akkor divatozott öltönyök feltűnők. Itt van a magyar királyi koronázó terem is, trónussal, az koronának készített székkal, az arany almának, kardnak székeivel, az ország nagyjai székeivel, az ország kincsei szekrényeivel,

---

⁴⁰² Legyezőkkel (német Fächer, legyező).

⁴⁰³ Dísz, ékesség, ékszer (német Schmuck).

⁴⁰⁴ Kollonich Lipót (1631–1707) bécsújhelyi püspök, esztergomi érsek, híres ellenreformátor.

⁴⁰⁵ Kicsi házacskák (indiai angol bungalow, eredetileg nádból készített nyárilak).

⁴⁰⁶ Valószínű ornátus, vagyis díszruha. A szót eredetileg inkább a papi ruházatra használták, Székelyföldön előfordul *ornálé* formában is a köznyelvben, általánosan díszruha jelentésben. Az aranygyapjas vitézi rendet Jó Fülöp burgundi herceg alapította a 15. században. Ausztriában főnemesek, fejedelmi személyek számára ítélték meg a rendbe való belépés jogát, ruházatuk skarlát bársonyból, hosszú fehér bélésű köpenyből, arany hímzésű bársony fejfödőből állott. Lásd: https://hu.wikipedia.org/wiki/Aranygyapjas_rend (Letöltés dátuma: 2021. június).

⁴⁰⁷ Habsburg-Lotharingiai Mária Lujza (1791–1847) főhercegnő, Mária Terézia magyar királynő unokája, I. Ferenc német-római császár, osztrák császár és magyar király leánya, 1810–1814 között I. Napóleon (1769–1821) második felesége, 1813–1814 között mint régens a kormányzás irányítója a távollévő császár helyett, férje száműzetésekor hazatért Ausztriába.

itt látható a Mária Theresia képe, mikor a magyarokat a pozsonyi gyűlésen felszólítja.⁴⁰⁸ Újra Ferenc császár és nője Carolina Augusta⁴⁰⁹ koronázási innepélye, hol sok érdekes élethű portrékat láthatni. Ez is nagyon gazdag terem. Az ablakokon több magyarországi nevezetes helységek vannak rajzolva. Újra még szép a családi terem roppantul nagy, élethű képekkel: a Mária Theresia és Antoinette⁴¹⁰ képei szépek. Az egyik vártoronyban alól látható egy régi börtön a régi különb büntetőeszközökkel, itt van egy keresztes vitéz készítve, melynek lánc van karjain. Mikor valaki belép, mindjárt zörget s úgy tetszik, mintha igazán valaki volna. Újra az első emeletiben ennek a toronynak a bírák ítéltő terme [van], hol a szoba közepibe egy kerekded alakú, bérostélyozott asztal áll, a közepe ki van kerekben vágva, hol egy ember fője kiferhet, így szokták alulról felhúzni a bűnöst az ítéltő szék elé, hol a fejét kidúgva kikérdeződött, azután újra lebocsáttatott. A várak tornyaiba mind csigagrádics⁴¹¹ vezet, honnan nagyon szép kilátás van.

Én a pünkösöd napját nagyon egyformán, többnyire itthon töltöttem. A belga király⁴¹² majd két hetet volt itt fiaival, a brabánti herceggel,⁴¹³ ki még csak tizennyolc éves, mint hírlík, a megholt Palatinus Joseph⁴¹⁴ leányát,

---

⁴⁰⁸ Az 1741-es pozsonyi országgyűlésről lehet szó, mikor a magyar főnemesek kiállnak Mária Terézia mellett.

⁴⁰⁹ Sarolta Augusztia Karolina bajor királyi hercegnő (1792–1873) a Wittelsbach-ház birkenfeld-zweibrückeni ágából származó hercegnő, 1799-től bajor választófejedelemi hercegnő, 1806-tól bajor királyi hercegnő. 1816-tól 1835-ig Karolina Augusztia (Karoline Auguste) néven osztrák császárné, magyar és cseh királyné, I. Ferenc (1768–1835) német-római császár (1792–1806), osztrák császár (1804–1835) és magyar király (1792–1830) negyedik felesége majd özvegye.

⁴¹⁰ Mária Antónia (1755–1793) osztrák főhercegnő, francia királyné (1774–1793), franciás nevén Marie Antoinette, I. Ferenc (1768–1835) német-római császár (1792–1806), osztrák császár (1804–1835) és magyar király (1792–1830) leánya, XVI. Lajos (–1793) francia király (1754–1793) felesége.

⁴¹¹ Lépcső.

⁴¹² I. Lipót (Leopold Georges Chretien Frederic, 1790–1865), Belgium első király (1831–1865) a Szász-Coburg-Gotha házból.

⁴¹³ II. Lipót (1835–1909) későbbi belga király (1865–1909) a Szász-Coburg-Gotha házból.

⁴¹⁴ József Antal János (1776–1847) főherceg, Magyarország nádora (1795–1847) a Habsburg-házból.

Mária Herminát⁴¹⁵ kérte volna meg nőül fia számára. A király már öreg. A porosz király csak vagy hat napot volt itt, az utolsó innepen jött ide, ez is már mintegy 56 éves lesz. A görög királyné⁴¹⁶ is egy nap volt itt, csak általutazott. Mind a porosz, mind a belga király előtt kirukkoltunk,⁴¹⁷ nagy fényes parádák voltak⁴¹⁸, a többi udvari innepélyekről később írok. Minden nap várom Donáth néniéket, de még nem jöttek. Én tégedet számtalanszor Ignáccal⁴¹⁹ együtt csókollak, hasonlólag szülőimnek kezeit, testvéreimet egyen-egyen. Írj Jóskának is, hogy csokolom, de írj nekem is minél hamarabb. Hasonlólag minden esmerősöket köszöntve, minden jót, egészséget kívánva, maradok holtig szerető testvéred:

Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 46–49. verso.

29.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Bécs, 1853. június 17.

Kedves Márim!

E hónap hatodikán voltam őfelségénél audencián⁴²⁰, hogy eztet eddig veletek nem közöltem, az volt az oka, hogy akartam az eredményit is [a] kérelmemnek megtudni, de még eddig arról nem írhatok semmit bizonyost. Ma jártam az Cabinet Directornál⁴²¹ és a General Auditornál⁴²², azok

---

⁴¹⁵ Hermina Mária Amália (Hermine Marie Amelie Fürstin von Anhalt-Bemburg-Schaumburg-Hoym, 1792–1817) anhalti hercegnő, 1815-től József nádor második felesége, István nádor édesanyja. Házassága révén osztrák főhercegné, magyar királyi hercegné.

⁴¹⁶ Amália (1818–1875) oldenburgi hercegnő, Wittelsbach I. Ottó (1815–1867) görög király (1833–1862) felesége.

⁴¹⁷ Kivonultunk (német rücken).

⁴¹⁸ Katonai díszszemlét tartottak az idegen uralkodók előtt.

⁴¹⁹ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

⁴²⁰ Meghallgatáson (szó szerint kihallgatás: latin audientia).

⁴²¹ A kaiserliche-königliche Kabinettskanzlei (Őfelsége Kabinetirodája) adminisztratív vezetője.

⁴²² Legfelsőbb hadbíró (Generalauditeur), a katonai jogi igazgatási szolgálat főnöke (Chef des Militärjustizverwaltung).

bíztattak, mintegy néhány nap múlva a választ meg fogom kapni, amit remélek is mintegy két hét alatt veletek is közölhetni. Őfelségének nem csak írásban, hanem szóval is lerajzoltam az ő [Zathureczky István kufsteini rab] állását, betegségét, és én biztató választ kaptam őfelségétől, hogy, mindenesetre, fog érete valami tevődni minél hamarább. A kérelmemről tudom, hogy szignálva van, ami mindenképpen fő dolog. Azért nem szükség, hogy se Kornisné, se másvalaki kérjen, mert ha most szegény István[nak] meg nem kegyelmeződnek is végképpen, mindenesetre fog az ő sorsán könnyebbítés történni, mert ha mindjárt most nem kegyelmeződnek is meg, az olyanok nevét kikért[e], a kérők kérelme szignálva van, feljegyződnek, úgy mindenképpen van és lehet remény, hogy későbbre – vagy ő felsége körutazásával, vagy más kegyelmezési alkalommal – azokról nem fognak megfedkezni. Ha az választ megkapom, s történnék, hogy a büntetésének éveiből engednének el, de arról nem jönne, hogy egy más várba töltsse el a hátralévőket, hanem ott, hol most van, abban az esetben volna szükséges néked feljöni és egy más várbeli áttételért könyörögni, én audienciát abban az esetben is néked nagyon könnyen szereznek, és két hét alatt az egész utazásod, minden le volna téve, hanem addig míg én itt fogok lenni, t[udni]i[lilik] szeptember végéig, s mikor őfelsége is itt van, és mikor én írnám, ha történnék kellene feljőnnöd és itt legfentebb egy négy napot vagy ötöt mulatnod, mert a válaszra nem kéne neked várnod, mivel én itt vagyok, hanem nekem reményem van, hogy arra nem lesz Isten kegyelméből szükségünk. Én másodszor is kérnék, hanem az[t] nem lehet egy személynek, egy tárgyban és oly egymás után. Istvánnak írd meg, hogy ha lehet, a visitatioknál,⁴²³ ami minden nap történik, megkérje[!] meg az fertungs Commendans⁴²⁴ urat, mert eztet is meg fogják elsőben tudakolni, hogy viseli magát István, és a betegségéről⁴²⁵ is, azért az áttételét kérje viszont tőle.

---

⁴²³ Látogatás (latin visitatio).

⁴²⁴ Várparancsnok, helyesen Festungs-Commandant; nem azonos a mai katonai hierarchiában működő kommandás-sal, aki nem az egész katonai szervezet parancsnoka, hanem annak alárendeltségében egy szolgálati ág főnöke.

⁴²⁵ Zathureczky István a kufsteini várbörtönben szerzett betegségébe halt bele két évvel szabadon engedése után. In: BONA Gábor 2009, II. 570.

Én ötöt számtalanszor csókolom és jobb egészséget, majd minél hamarábbi vígaszt néki kívánok.

Mint te írod, hogy Jóska hallotta, hogy még gyenge vagyok, az igaz. Még Fogarasban, mikor eljöttem, egy néhányszor gyengén voltam, hanem Istennek hála az egész úton és itt mind jól voltam és vagyok, úgy szólva, a legjobb egészségben érzem magamot és sokkal erősebben, mint régen, és mindenesetre fogok – ha valami változás történne, mitől a mindenható megőrözzön – tanácsodat megfogadni; azért kérlek, legyetek én felőlem megnyugodva. Donáth néniék még mind nem jöttek fel, pedig már mindjárt Juni végződik. A porosz király⁴²⁶ után a bajor⁴²⁷ jött ide, ki holnap fog innen elútatni Münchenbe. Még a porosz király ittléte alatt egy igen ritka és a legritkábban látható innepélyről, amelybe nagyon kevésnek jut a szerencse bójuthatni és részt venni, én is részt vettem, ez az császári téli nagy Burgbéli lovagdába tartatott Caroussel vagy magyarul vitézi lovagjáték és szekéreni vívás, mintegy a legkiválótatott[abb] 150 főből, a legfőbb nemesektől adatódott a porosz király tiszteletére, hova csak az császári, hercegi és más, a legfőbb hivatalbéli főnökök és diplomaták, a katonaság részéről is csak akinek bilét adódott, jelenhetett meg, és mindenki a legnagyobb status gálába, a dámák is hasonlólág. Itt lehetett keresztetek és drágaköveket látni, és nagyon szép, ausztriai legfőbb nőiket. Az épület belseje is nagyszerű, többnyire minden megaranyozva és minden vörös bársonnyal bévonva, a zálusa⁴²⁸ ily – mint itt rajzban látod⁴²⁹ – az épületnek, a., császári logia, b., és c., d., a jádzó-vívó tér, a vívók száma két részre volt osztva, a keresztény vitézekre és a török vagy szaracénusokra, a keresztény vitézek főbb vezére Vilmos⁴³⁰ császári főherceg volt, nagyon szépen öltözve a régi

---

⁴²⁶ IV. Frigyes Vilmos (1795–1861) porosz király (1840–1861).

⁴²⁷ II. Miksa (Maximilian Joseph von Bayern, 1811–1864) bajor király (1848–1864) a Wittelsbach-Zweibrücken-házból.

⁴²⁸ Terme (német Saal).

⁴²⁹ Az említett rajz nem maradt fenn.

⁴³⁰ IV. Frigyes Vilmos fia, I. Vilmos (1797–1888) porosz király (1861–1871, majd német császár 1871–1888) a Hohenzollern-házból.

vitézi öltönybe, tudod mint a Móricz Sándor⁴³¹ úr képében is láttuk volt a bajnokok öltönyét, öltönye valami igen drága keleti fejér szövet, kövekkel kirakott fegyver, köpenye volt jobbra vállról, balra egy nagy kék öv, a fején egy ezüst régyszerű sisak fejér, kék tollal, és egy nagy veres csillagkereszt volt, egy igen szép, mintegy négy 5 ezer pengőt érő fejér arabs lóval lovaglott, így voltak a többiek is a vitézekkel, csakhogy mindegyik más színű öltönyben, veres, fehérbe, zöld, stb. A szaracénok vezére herceg Vürtemberg⁴³² volt, kinek az csalmajan⁴³³ a forgója, amelyen a nyakától kezdve újra egy gyémántokból álló félhold, az egész mintegy 120 ezer pengő értékű mi csak rajta volt. Így mind igen gazdagon voltak öltözve, azon kívül a sok szép lovak, újra a sok hadi nép, lándzsavivők, rabszolgák. Szép volt kezdete, legelől jött két hírnök bé, tárogatókkal, fejér és gyenge sárga színű, ezüsttel hímzet öltönyben, utána egy egész Musick⁴³⁴ banda lóháton, mintegy harminc személy, mind szürke lovakon, ezeknek öltönye hasonló volt, csak a régi spanyol viselet szerént, tollas kalapok stb. Azután jöttek a két fő veresek vagy haton- és nyolcanként vegyesen törökök vitézek, azok után még hadi nép és rabszolgák, lovak, tábori szekerek, ez a felvonulás volt, hanem azután jöttek különféle táncok a lóval, ami nagyon szép újra, ütközetek, vívások, török fő szúrás, a futás közben valamit felkapni s úgy tovább, ez egyszerűen, csak igaz látni kell, hogy élvezhesse[d]. A költség mintegy 150 ezer pengő, amit ruhákra s úgy kiadtak erre az innepélyre.

A bajor király ittléte alatt, mivel az idő többnyire mind esős [volt], nem történt semmi különös, mint tegnapelőtt volt nagy katonai szemle, hol én magam is ki voltam rukkolva⁴³⁵. Azelőtt való nap estve az udvari mulatókastélyba[n], Schönbrunnba[n] volt Theater Pare vagyis színi előadás a családi színházba[n], ide is, mivel a színház maga is csak egy, galéria is van, nagyon kevesen voltak a meghívottak, csak a legfőbb személyek. Mi, mivel

---

⁴³¹ Talán Sándor Móricról (1805–1878), a híres magyar lovasról, Metternich kancellár vejről lehet szó, akit világhírű lovasként kora istenként tisztelt, képeivel tele voltak az európai városok.

⁴³² Helyesen: Württemberg.

⁴³³ Nemes anyagból (de nem fémből) készült, díszes fejfedő.

⁴³⁴ Nem egyértelmű, vagy zenészekről, vagy valamely orosz viseletes (muzsik) csoportról van szó.

⁴³⁵ Zathureczky Károly részt vett a katonai díszszemlén (kivonult, kirukkolt oda).

Schönbrunn mellett fekszünk, meg voltunk hívva és az városból csak a tábornokok, stb. Én is jelen voltam, két vígjátékot adtak, nem annyira a játék, mint a fényes és elegáns kör volt a sokat érő. Ez a színház gazdagon van dekorálva. Jövőkor többet. Igen, a napokban megnéztem az egész Európában legelső vendéglőt itt, az télen megnyitódott Hotel Daum-t, amelybe[n] mint[egy] 20 nagy és 40 kisebb szála,⁴³⁶ mintegy 206 vendégszoba van, roppantul fénnel kibútorozva, minden többnyire metszett bársony- vagy áttört selyemszövetekből áll, az udvar egy téli kertre van alakí[tva], az egész udvar üveggel van befedve és legpompásabb minden, hogy egy fejedelmi kastély nem különb. Ignác⁴³⁷ dolgát is eljártam. Marusi Sámuel ungarischer grof Agent⁴³⁸ és nincs az Cassationshofnál lakása, belső Hohenmarkt Judengasse nr 501; ha ír, csak oda kell írni és címezni. Szegény jó Julit nagyon sajnálom, hogy annyit betegeskedik, bár ő ment volna Mehadiara,⁴³⁹ neki sem ártott volna, mindenesetre neki is el kell menni valamely fürdőbe. Köszöntsed a Balasi fiúkat,⁴⁴⁰ minden esmerősöket, Ferenc bácsiékat csókolom, Gidáéknak majd én is írok. Szülőimnek kezeit számtalanszor csókolom, Miliéket, Jánost, Balázst, Lajosékat, Julit, Lászlót, Jóskát, Luizát, Gábort, Gyulát, kicsi Márikót, egy szóval mindegyiket számtalanszor csókoltatom. Majd ha ősszel lejövök, meg fogok nálad is még a karikádba és kertbe sokat szépíteni. Tégedet Ignáccal együtt számtalanszor csókollak, minden jót kívánva maradok holtig hív, szerető testvéred:

Zathureczky Károly

Írj nagymamáéknak is, hogy számtalanszor csókoltatom.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 50–51. verso.

---

⁴³⁶ Terme.

⁴³⁷ Szentiványi Ignác.

⁴³⁸ Vélhetően vajdalfalvi Marusi (Marussy) Sámuel grófról van szó, aki hivatalosan udvari ügyvivő, gyakorlatilag a „szegények ügyvéde” volt, s Bécsben a Judengasse 501. szám alatt tartott fenn irodát és/vagy lakott. SZENTKIRÁLYI Zsigmond 1844, 39.

⁴³⁹ 1888-ig Herkulesfürdő Mehádia településhez tartozott, ezért időnként Mehádiai fürdőként emlegették.

⁴⁴⁰ Balási József (1778–1855) csíki főkirálybírónak négy fia volt, József, Sándor, Gergely és Lajos.

30.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Szentiványiné Zathureczky Máriához

Mauer⁴⁴¹ 1853. június 27.

Kedves Márim!

Utolsó levelemben[n] írtam néked, hogy a jövő tudósításomban, ami között dolgainkról eredményt és tám[!] jó sikert írhatok, fájdalom, hogy néked kell megírnom: reményeink nagyon megcsalnak; úgy történt ez most is: midőn valamint elérni vélünk, annál távolabb talán attul még távozzánk. Az én kérelmemre⁴⁴² nem jött a sok remény mellett is semmi, igaz, nem kaptam vissza, hanem felyülről még nem rendelkeződhetett semmi az iránt. Hanem a remény még táplál, hogy tám[!] későbbre fog valami jönni... Ez okból még nem szükséges a te feljöveteled, hanem legyél mégis mindég készen, ha szükséges, hogy a lépéseket megtehesd. Én még várni fogok és egy- más jót akaró, értelmes, jártas tanácsnoknak megfogadná[m] tanácsát, fogok addig is érte⁴⁴³ mindent megtenni, hogy csak rajta legkisebb is könnyíthetődjék, és más várfogságba általtétetődjék, ha lehet pedig, Aradra. Mamáéknak e tárgyról írd meg igaz[on] mindent, de kímélőleg a lehetőségig, és reményt nyújtólag, hogy ne[hogy] mindjárt újra az ő sorsa iránt elcsüggedjenek... Te pedig készítsd szegény Istvánt magát is még a további hosszas, kínos várakozásra előre, amíg mindenképpen valami könnyebbítés történni fog, amit annál inkább lehet remélni, mint hallottam, ő felsége arra fog mindjárt egy utazást tenni, s tám[!] az ők sorsokon is könnyíteni fog – amit még mindnyájan remélhetünk.

---

⁴⁴¹ Mauer, falu Bécs mellett, 1938-tól Bécs külvárosa.

⁴⁴² Az előző levélben Zathureczky István kufsteini rab szabadulása érdekében kihallgatáson volt Zathureczky Károly.

⁴⁴³ Zathureczky Istvánért.

Donáth néniék ezelőtt mintegy héttel már idejöttek. Tegnap voltam néniékkel Laxenburgba,⁴⁴⁴ ma mennek Badenbe⁴⁴⁵ és már holnap újra vissza Erdélybe. A Mili számára vásárolt néni köntösnek valót, egy nagyon szép vicklert⁴⁴⁶, amely színűt nagyon viselnek, egy mantill⁴⁴⁷ frizurát⁴⁴⁸ stb, amiket ma neked címezve már elküldöttünk. A társnéi e vásárba nem sokat segítettek, panasz[kodik]. Néni tisztel téged. Én is, kedves Mári, arra kérek, hogy írd meg majd atyusnak is, és tudasd kérésemet, hogy ha lehet, nekem egy néhány forintot küldjenek. Igaz, én kaptam Gidától, amikor ott átmasíroztam, de bizony itt sok költésünk van, amellet, amit Gidától kaptam pénzt, még volt nekem is, de a hosszas felmasírozás, az úton minden drága volt... Itt magamnak egy egész új köpenyeget, ami 40 p[engő]ft-ba került, csináltattam, amellet az idevaló sok parádékra egy egész új kabátot, rackot,⁴⁴⁹ nadrágot, ami 46 pft, a mellet egy egész rend aranyportékát kellett vásárolnom egy karddal együtt, mivel a másik kardom még mind Galíciába[n] vala – és még több apróságokat. Az életmódi is ugyan drága itt, az igaz... Még most legszükségesebb, hogyha valamivel felsegítnek, mert Fogarasba[n] anélkül is, hol nincs annyi költésünk, ki fogok jönni, de itt bajos. Óh, pedig jól tudom, hogy szegény atyusnak sok kiadásai vannak, különösön most a nyári munkálás idején... hanem majd, ha az én állásom is megjobbuland, akkor nem fogom szülőimet annyi költéssel terhelni.

Most írtam Gidának is, tudatom az kérésem eredményét vele.

Itt folytonosan az idő nagyon csúf, kevésbé sem nyári, amellet még hideg is van, nevezetes –amit írhatnék – nincs semmi. Én jó szülőimnek kezeit számtalanszor csókolom, testvéreimet is egyen-egyen. Szegény jó Julinak gyógyulást, minden jó esmerősöket is tisztelek, tégedet, kedves Márim, számtalanszor Ignáccal⁴⁵⁰ együt csókolva, maradok

---

⁴⁴⁴ Béctől 15 km-re fekvő város, a Habsburg család nyári rezidenciája volt. Híres kastélya miatt kedvelt kirándulóhely volt a 19. században.

⁴⁴⁵ Baden bei Wien, Bécs elővárosa.

⁴⁴⁶ Hosszú kabát.

⁴⁴⁷ A mantilla a spanyol női viseletben alkalmazott hosszú csipkefátyol, többnyire franciaországi csipkékből készítették.

⁴⁴⁸ Valószínűleg paróka.

⁴⁴⁹ Valószínűleg Waffenrock: katonai zubbony.

⁴⁵⁰ Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

Holtig hív igaz testvéred, Zathureczky Károly hadnagy.

UI. Írj minél hamarább, kedves Márim. Majd elfelejtém néked megírni, mit Gidának írtam: t[udni] i[illik] hogy ha Gida augusztus vége felé Erdélyből vagy akár hamarabb hazamenyen a fürdőből, te vele menjél Teglegdre⁴⁵¹, honnan – mivel Gidának fejbéli köszvénye⁴⁵² gyógyítására minden esetre jót tenni fogna, az Electro mágnétische fürdőket itt Bécsbe[n] használni, és itt az híresebb orvosokkal értekeződni. Hasonlóképpen az jószágvásárlás iránt is itt vagy a magyar jószágeladási hivatal, honnan legkönnyebben meg lehet tudni, hol és hogy lehet vásárolni. Ha veled együtt feljönne, az költség az úton különösön itt magába[n] nem volna oly nagy, mivel úgy is ha egyedül jön is, külön fizetni kell szobát mindent, néked is sokkal könnyebb és igen nagy könnyebbségedre volna, és neki is. Mert ha mindjárt valami előre nem látható okból is, az audencia⁴⁵³ továbbra kinyúlna, volna legalább mellette valaki, míg ő az kúrát itt, amihez nem kell oly hosszas idő, folytatná. Én magam is vettem fogfájás ellen ily fürdőt, jó volt. Ha lehet, szeptember vége feléig le kell tenni. Jövőkor többet.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 56–57. verso.

31.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Mauer, 1853. július 7.

Szeretett kedves szülőim!

Márinak írt utolsó levelemben[n] tudattam véle, hogy én a múlt hónap hatodikán, szegény Istvánért Őfelségénél egy audienciát kértem, úgyszintén, hogy még addig semmi válasz nem jött a kérelem iránt, de most kaptam választ, amelyben [az] áll, hogy az ő dolgába[n] felsőbb helyről semmi nem rendelődött.⁴⁵⁴ Azért még nincs miért elcsüggedjünk, annál kitűrbőbben újból meg újból elkezdjük, míg a kívánt célhoz jutunk. Én is egy sok

---

⁴⁵¹ Mezőtelegdről van szó.

⁴⁵² Migrén.

⁴⁵³ Személyes fogadás (szó szerint meghallgatás, kihallgatás: latin audientia).

⁴⁵⁴ Zathureczky István csak három év múlva, 1856. június 13-án kapott uralkodói kegyelmet. In: BONA Gábor 2009, 570.

esmeretes és jóindulatú jót akarónak tanácsa szerént fogok mindent megtenni, ki most javasolta, hogy jó lesz mindenestre újra, viszontkérni, és különösen – mint Mária írta –, hogy gróf Kornisné kérni akar az özvegy Császárné⁴⁵⁵ és Sofia⁴⁵⁶ főhercegné fönsegeknél, az mindenestre nagyon sokat fogna tenni és segíteni, mivel ezektől a fenségektől.⁴⁵⁷ Ha édes Atyus ír gróf Kornisnének, kérem megírni, hogy szóban és kérelemben is kérni kell, hogy egyik a magyarországi várakba által tevődjék. Én magam még megtenném szívesen, hogy kérjek, de nekem nem szabad többet. Ha gróf Kornisné kér, akkor a Mária feljövételét lehet addig halasztani, míg az kérésnek jó vagy rossz eredményét megtudjuk, mert legfőbb, legbizonyosabb eredmény csak úgy lehetséges, ha folytonosan kérnek érte szegényért. Ha Mária későbbre találna is feljöni, ha már én nem volnék itt, az előbb említett jó tanácsadó és -akaró, hova én őt utasítani fognám, mindenbe[n] segéd lenne és tanácsolna néki is. Kedves szülőim, ne csüggedjünk el, reméljük a mindenhatóba, ki annyi sok dolgainkba megsegített, meg fogja kéréseinket hallgatni, és a szegény szenvedéseinek eltűrésére, viselésére erőt fog néki nyújtani. A gróf Kornisné jövetele és kérése jó volna, ha nem halasztódnék újra oly sokára, Gidának is írni fogok, tudatni fogok vele mindent.

Én írtam volna rég haza is, de azért halasztottam, hogy gondoltam, mivel a posta nem jár, későbbre fogják kedves szülőim megkapni, mígnem Mária hamarabb tudósíthatja. Én most folytonosan mind a legjobb egészségnek örvendhetek, az sok tennivaló és folytonos gyakorlat még hasznos

---

⁴⁵⁵ A harmadszor is megözvegyült I. Ferenc 1816. november 10-én Bécsben feleségül vette Sarolta Auguszta Karolina bajor királyi hercegnőt (1792–1873), I. Miksa bajor király (1756–1825) és Auguszta Vilma Mária hessen–darmstadti hercegnő (1765–1796) leányát. Az új császárné a Karolina Auguszta nevet vette fel, keresztnevei tudatos megcserélésével. Ez a házasság is gyermektelen maradt. Karolina Auguszta császárné túlélte férjét. Ferdinánd császár uralkodása alatt Bécsben élt, a Ferenc József trónra lépését követően az új császár anyja, Zsófia Friderika főhercegné, Karolina Auguszta tulajdon féltestvére elérte, hogy özvegy nővérét eltávolítsák az udvartól és Salzburgba küldjék.

⁴⁵⁶ Sophie Friederike Dorothea Wilhelmine királyi hercegnő (Erzherzogin Sophie Friederike Dorothea Wilhelmine von Österreich, 1805–1872) bajor királyi hercegnő, osztrák főhercegné, I. Ferenc József anyja, Erzsébet császárné és királyné anyósa, a tragikus sorsú Rudolf trónörökös nagyanyja.

⁴⁵⁷ A mondat az eredeti szövegben nem fejeződik be.

volt, különösen, hogy a levegő itt nagyon hasonló és egyforma a miénkkel. Eddig az idő járása mind csak inkább esős volt és szeles, egy néhány nap újra igen meleg, most újra meleg van. Donáth néni is itt volt Sándor Nina és Rózával,⁴⁵⁸ Béccsel meg voltak elégedve, én voltam nénivel Laxenburgba, ez héten mentek el innen.

Mári mind írta, hogy édesmama Mehedán⁴⁵⁹ van, László is oda fog menni, Jóska pedig Kászonba,⁴⁶⁰ és hogy édesatyusnak sok költései vannak, azért nem is akarom édesatyus én is búsítani most, csak az jövő hónapba[n], ha valamin bár akármely kevéssel segílnének, mivel innen akkor el fogunk, úgy lehet, Brünn⁴⁶¹ mellé gyakorlati táborba menni, és ott sok kiadásunk leszen, több a mostaniaknál és semmi bér is nincsen, s megeshetik, hogy onnan azután fogunk le az ezredhez bérükkolni.⁴⁶² Hanem én remélem, hogy újra Fogarasba fogok lejönni, mert szeptember végével felosztódnak a Lehr-Battalionnok⁴⁶³. Én testvéreimet egyen-egyen számtalanszor csókolom, minden esmerősöket hasonlólag tisztellek és szülőimnek kezeit számtalanszor csókolva, maradok

Holtig engedelmes fiok, Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky Fond VIII., 52–53. verso.

32.

Ifj. Zathureczky István levele atyjához

Kufstein, 1853. július 15.

Szeretett édes jó Atyám!

Múlt hó 26-ról írt levelét a küldött 30 pft összeggel együtt a jelen hó 9-én vettem, melyekért kezeit számtalanszor csókolom, és alázatosan köszönöm.

---

⁴⁵⁸ Valószínűleg Sándor Róza (1816–?) csíkszentdomokosi Sándor Mihály királybíró és kőröspataki Kálnoky Mária lánya. Lásd SÁNDOR Imre 1912, 24.

⁴⁵⁹ Mehádia-fürdő, 1888-ig hozzá tarozott Herkules-fürdő.

⁴⁶⁰ Kászonjakabfalva épp a 19. század közepén vált keresett fürdőhellyé.

⁴⁶¹ Ma: Brno, Csehország.

⁴⁶² Bevonulni (visszatérni) az alakulat béke-elhelyezési körletébe (laktanyájába).

⁴⁶³ Tanzászlóalj, amelyekben katonai szolgálatukat már töltő személyeket (nem iskolásokat) képeztek ki új harceljárásokra, új fegyverekre, speciális feladatokra stb.

Éppen Gida is 20 p[engő]ft-tal váratlanul ismét meglepett, úgy kedves levelével is, melybe[n] írja, hogy ő múlt hó 11-én minő gonddal és buzgó eljárással irt végettem Pestre g[ró]f Kornisnének, már az idő meghozandja az eredményt, mely ha nem kedvezőleg találna is részemre kiütni, megnyugva lehet édes jó atyám affelől, hogy az engemet elcsüggedésbe nem ejt. Már igen megtanultam szenvedő éveim alatt a türelmet, és hogy sokat hiába várok egyszerre, hanem várni kell az időtől, míg lassan valamikor eljövend az oly hön kívánt óra is, s ennél fogva ha több találnék adódni, mint mennyit reményem szűk köre tűzött ki magának, az annál örvendeztetőbb hatással lenne. Holott ha igen kevés vagy éppen semmi sükere se találna lenni minden kéréseik és fáradásaiknak, kissé rosszul eshetne ugyan, de legalább nem váratlan eset lenne ez itten. Annyit minden jó és rossz közepette várhatni, miszerént a más éghajlat alá való áttételésem nem fog megtagadtatni. Mit midőn megtörténhetők lenni vélek, egyszersmind azon óhajommal várok, hogy ha történik, az jövő tél és ősz előtt történék.

Igen örvendtem, hogy az Előpatakon⁴⁶⁴ töltött néhány nap jó atyám egészségére oly sok jó és kedvező befolyással vagyon, ezért mennél előbb teheti, édes jó atyám, ne mulassza el újbóli használatát, főleg pedig addig, míg meleg idő jár. A késő ősz könnyen hűvössé változhat, mi inkább a víz használata mellett ártana mint használna. Én magamról írhatom, hogy tűrhető egészséggel bírok. Mióta a szép napok is előállanak, néha-néha csak egészen újjászületve érzem magamat. Ellenben hogy az itteni gyakori változó idő némüleg leverőleg hat rám, a[zt] sem tagadhatni, de bízom, hogy jobb, sőt egészen jó egészségem megjövend, miről teljességgel nem mondhatnám már most is, hogy rossz volna, csakhogy nem annyira erős, mint volt ez előtt. Itten ha egy-két nap tiszta idő van, már legalább négy nap esőnek kell lenni, mindamellett a szénakészítést – mint folyosónk ablakából láthatni – már bevégezték, mi[t] teljességgel nem lehet bámulni, oly csekély az egész mezei gazdászat. Hála a jó Istennek, hogy ha nagy iparkodás mellett is, de a gazdaságba is halad jó atyám előre. Úgy látom, hogy a gazdászat minálunk eddig elő nem ösmert tevékenységet kíván. Hát Lajos hogy gazdálkodik? Én Gyöngyössy úrékat⁴⁶⁵ Kelemen

---

⁴⁶⁴ Kis fürdőtelep Sepsiszentgyörgy mellett. A Zathureczky családnak saját tulajdonú vilája volt itten, így gyakran megfordultak az előpataki fürdőben.

⁴⁶⁵ Gyöngyössy István vargyasi unitárius papról vagy az ő fiáról, Gyöngyössy Béláról lehet szó.

bátyám,⁴⁶⁶ úgy Beke⁴⁶⁷ és minden ösmerőseim szívesen üdvözlöm. A Bándi megemlékeztét is köszönöm s köszöntését viszonzom. Ha egy jó gazdasági referense volna jó atyámnak, sokat kérdezősködném egyről is másról is a gazdaszat körül, de így jó atyámat nem fárasztom a nékem való írással, hanem alássan köszönöm mostani kedves iratát is, és kezeit minden jóságaiért amidón számtalanszor csókolom, a jó Isten kegyébe ajánlva és oltalmát kérve, maradok

Engedelmes fia, István.

Szigethi és Pap pajtásim alássan tisztelik jó atyámat is – az első Gyöngyösi urat is.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 54–55. verso.

33.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1853. augusztus 19.

Szeretett édes jó szülőim!

A szokott levélírási időmet jelenleg szinte öt nappal halasztám hátrábbra azon jó remény kecségetése mellett, hogy talán ezen néhány nap alatt jó szülőim kedves levelöket vehetendem, és egyúttal arra vonatkozható viszonzásom is teljesíthetvén, nem kelletik azzal ismét egy havig késnem, azonban számításim nem teljesülvék, sietek jó szülőimet életbe[n] létéről tudósítani, valamint arról is, hogy utóbbi levelem óta egészségi és más állapotomba[n] se történt semmi nevezetes változás. Napi szükségeim fedezésére megkívántató pénzbe[n] hasonlóképp hiányt nem szenvedek, mert csak e hó elején is a Gida jóságából ismét húsz pengő forint jöve számomra. E hó 2-án itten jára egy stabsarzt⁴⁶⁸ úr, mint gondolom, Innsbruckból⁴⁶⁹ kiküldve, és ez alkalommal a mejjem megvizsgálván, egyszersmind a

---

⁴⁶⁶ Kelemen Benjámin, a Zathureczky Gedeon apósa.

⁴⁶⁷ A baróti Beke családnak több tagjával lehetett a Zathureczky családnak kapcsolata: id. Beke József 1848-as honvéd százados, ifj. Beke József 1848-as honvéd ezredes, Beke Gyula honvéd alezredes volt, de az ifjabb generációból Beke Dénessel vagy Lajossal is lehettek kapcsolataik. A levelezésből nem derül ki, melyik Bekére gondol ifj. Zathureczky István.

⁴⁶⁸ Törzsorvos.

⁴⁶⁹ Ausztriai város, Tirol székhelye.

fájdalmaim felől is kikérdeze, valami eredménye lesz-e vagy se, a jó Isten tudja, én inkább örvidenék annak, ha egészségem tudhatnám visszanyerni, mert e nélkül éltem csak valódi nyomor, midón a hűvösebb napok bekövetkezésétől előre kellett már félnem.

E jelen soraim mikor jutandnak el jó szülõimhez, úgyszintén azt, hogy szülõimtõl mikor jöhet számomra meg levelök, mostan többé nem számíthatom ki, minekutánna e hó 13-án olvastatott fel nekünk azon fennsõbb helyrõl leküldött rendelvény, mely szerént minden hozzánk szóló levél a várparancsnokságok által feltõretvén, a pénz vagy más küldemény abból kivétetik, a levél pedig felküldetik a hadsereg fõparancsnokszághoz Bécsbe, honnan ismét visszajõvén, akkor adódik az által nekünk. Mennyi idõ alatt tészik e körutat leveleink meg, még nem tudhatni. Az általunk írandó levelek hason úton jutandnak el kedves rokoninkhoz, ha p[él]d[ául] valamely szorgos családí viszonyt tartalmaz a hozzánk írt levél, az az illetõ várparancsnokszág[on] át nekünk tudtul adatik stb.

Én a jó nagymamám⁴⁷⁰ és Tercsa⁴⁷¹ kezeit számtalanszor csókolom, ha jó szülõim írnak nekik, instálom felõlem is megírni, hogy egészséges vagyok. Testvéreim egyen-egyen csókolom, jó szülõim kezeik számtalanszori csókolása után Isten oltalmába ajánlva, maradok engedelmes fiok

Zathureczky István

Megjelent: DEMETER László 1999, II, 179–180.

34.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Szentiványiné Zathureczky Máriához

Mauer, 1853. szeptember 5.

Kedves Marim!

Nem képzelheted, mily örõmet okozott nekem utolsó leveled, mert már oly régóta nem kaptam volt semmi tudósítást se otthonról, se tetõled,

---

⁴⁷⁰ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, Tasnádi Nagy Julianna édesanyja. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

⁴⁷¹ Tasnádi Nagy Teréz.

hogy azt kellett gondolnom, valami szerencsétlenség történt, de – hála az Égnek – nem történt. Az szegény szerencsétlen testvérünk⁴⁷² dolgán, hogy eddig még semmit, minden lépést nem tehetünk, ami könnyebbítené állását, az nagyon szomorít. De egy reményünk lehet, és az gondolom tám[!] nem fog újdón megcsalni, t[udni] i[llick] őfelsége mivel most házasodik,⁴⁷³ könnyen megtörténhetik, hogy kegyelmét ki fogja az foglyokra terjeszteni, mindenesetre, ez alkalomkor kérve őérette, nem fog eredmény nélkül lennie az kérés, azért még ne vesszessük el reményünket. Ha addig is gróf Kornisné kérne, nem volna rossz. Én írtam Gidának is ebben a tárgyban, de még választ nem kaptam. Azon úrnál is, kit te nékem írtál, hogy jó volna hozzája menni, voltam akkor, mikor kérelmemet beadtam, s későbbre is még egyszer ott, látod, annak nem volt semmi sikere még eddig.

Én most jól vagyok, mióta tégedet nem tudósítottalak, voltam egyszer az nem messze lévő híres Badeni fürdőbe[n],⁴⁷⁴ hasonlólag Vöszlauba,⁴⁷⁵ hol újra fürdő és sok szép nyári lakok vannak, újra megnéztem az egy[ik] legritkább szépségű tájat, az úgynevezett Elő és Hátral Brühl,⁴⁷⁶ egy erdők, sziklák közé szorított völgyet, mely az kezdetinél szűk és annál távolabb völgyölbe kerül ki, újra tovább minél húzódik a tágas völgy, kezd a vége felé érve egybeszorulni sziklák és zúgó folyamok közé. E völgybe – kezdetinél bélépve – magas sziklák tetején emelkedik a hajdani ausztriai hercegek ősi várának romjai, az sziklák a legfestőibb alakokat egyes[ek] fákkal bénőve képeznek. A lent lévő, két oldalról sziklák által bészorított völgybe regényes kis kertekkel körülövezett nyári lakok vannak. A völgy kezd tágulni, egy görög ízlésbe épített halhatatlanság templom – mintegy nyolc dóriai⁴⁷⁷ ízlésű oszlopon nyugodva – egy 1000 lábnyi magas előrenyúló hegy tetején grün fákkal alol bénőve, az erdő és a völgy közepéből emelkedik ki. Ezen templom Herceg Lichtensteintől⁴⁷⁸ építtetődött,

---

⁴⁷² A kufsteini börtönben lévő Zathureczky Istvánról van szó.

⁴⁷³ I. Ferenc József császár néhány hónappal később, 1854-ben kötött házasságot Wittelsbach Erzsébet (1854–1898) bajor hercegnővel.

⁴⁷⁴ Híres fürdőhely Bécs mellett, fürdőit már a rómaiak is ismerték.

⁴⁷⁵ Termálfürdő Bécs közelében.

⁴⁷⁶ Ma együtt Hinterbrühl, Bécs közelében, attól délnyugatra.

⁴⁷⁷ A klasszikus görög művészet egyik oszlopfőtípusa a dór oszlopfő.

⁴⁷⁸ Johann Joseph von Liechtenstein (1760–1836), I. Lichtenstein János herceg, 1782-től katona, részt vett a török (1788–1790), a németalföldi (1794) háborúban, 1799-től

akié ez az egész tájék völgy, az francia háborúba[n] 1809[-ben] ötöt megmen-
tett és elesett huszárok emlékére és tiszteletére építtette, mely templom a Hu-
szárok templomának is neveződik, honnan nagyon gyönyörű kilátás vagyon.
Ezen templommal szembe[n], a más hegyen újra egy ruina⁴⁷⁹ vagyon, hason-
lólág balra általlellenben egy messzelátó torony, és az arra befelé nyúló völgy-
ben vagyon a hercegi kastély nagy párkánnyal, az általfekvő hegyeken vagyon
az Lichtenstein nevű régi vár is, még körül több romokkal. A hegyek aljába[n],
hol patakok folyák a szép réteket át, lepve van díszes nyári lakokkal, a nyu-
gotra felvonuló térségbe[n] vagyon a híres-nevezetes svájci ház, major és a na-
gyon szép látogatott scvaizerei,⁴⁸⁰ hol nagyon jó téjt, kávét ihat és kaphat a ván-
dor, képzelheted, hogy én sem tettem kivé[te]lt abba[n], hogy ne igyam kávét
egy ily regényes helyt. Ez az egész, mintegy négy órai járást magába[n] foglaló
tájék egy egész parkká van átalakítva, az völgy végezeténél is szép panoráma
mutatja magát, tudniillik jobbról a gazdag szép helységek tűnnek fel, a szép
szőlőhegyek, több urasági kastélyok, a lezuhanó vizek által malmok, egyes fab-
rikák hajtának, a hegyek tetején romok, úgyhogy körülbelül az egész
völgy[ben] mintegy 15 várkastélyrom látszódik.

Az megholt magyarországi József főhercegnek⁴⁸¹ leánya, Marie Henri-
etta⁴⁸² főhercegnének a brabanti herceggel,⁴⁸³ a belga korona örökösével való
öszvekelése alkalmával több innepélyek voltak, egyikbe[n], az színielő-
adásba[n], amely ennek a tiszteletére a Schönbrunn-i császári várkastélyba[n]

---

táborszernagy, a napóleoni háború idején, 1806-tól Bécs városparancsnoka, 1809-től az
osztrák lovasság és a gránátosok főparancsnoka. Az 1809. évi bécsi vagy schönbrunni béke
után, amelyet ő írt alá, visszavonult és a tudományoknak, valamint a művészeteknek élt.
A Hinterbrühl feletti Klein Anninger-hegyen dór stílusban épült Husarentempel kriptá-
jában temettette el azt a hét huszárt, akik az 1809. évi asperni csatában életük árán szaba-
dították ki a francia lovasok gyűrűjéből.

⁴⁷⁹ Rom (német Ruine).

⁴⁸⁰ Egy sorral feljebb utal egy „Svájtzai házra”, ami egy bizonyos típusú fogadó lehet, azt
emlegetheti ilyen formában.

⁴⁸¹ József Antal János (1776–1847) főherceg, Magyarország nádora (1795–1847) a Habs-
burg-házból.

⁴⁸² Habsburg-Lotharingiai Mária Henrietta Anna főhercegnő (Erzherzogin Marie Henri-
ette Anne von Österreich, 1836–1902), osztrák főhercegnő, magyar és cseh királyi her-
cegnő, József nádor kisebbik lánya, 1865-től II. Lipót feleségeként Belgium királynéja.

⁴⁸³ II. Lipót (1835–1909) belga király (1865–1909) a Szász-Coburg-Gotha házból.

adatott, én is jelen voltam, ahol csak a meghívott és kijelölt személyek jelenhettek meg. Itt lehetett az birodalom első férfiai, hölgyeit, egész udvart a legnagyobb pompába ragyogva látni, úgy nem szintén a külföldi követségeket is. Hasonlóképpen megnéztem a múlt héten az várkastélyba[n] lévő szobákat, termeket, amikről későbbre majd személyesen többet mondani fogok. Most virágzik az itt lévő nagy kertbe[n] a leghíresebb és legnagyobb victoria regia⁴⁸⁴ nevű óriási vízi virág, amely számára egy egész vízmeder kell, ennek is láttam virágját, különösen a lapik igen nagyok, egy ily kinőtt lapin bármely nehéz ember megállhat.

Nekünk is itt kinn az itt lévő erdőbe[n] minden szombaton nagyszerű céllövésünk van muzsikával és bállal, hova az legelőkelőbb családok, kik hívva vannak, örökké számosan megjelennek. Majd elfelejtettem még megírni, még megnéztem az schönbrunni parkon kívül egy dombra épített Schvaizi szép nyári lakot, amely az Maximilia⁴⁸⁵ főhercegtől építtetődött ide, és szép kerttel van körülvéve. Magába[n] az épületbe[n] minden bútor egész svájci módra van rendezve, és sok szép kis gyűjtemények vannak benne. Ez az domb az úgynevezett Maxing. Antoine Marchantnál Mili kívánsága szerint tettem az elmúlt napokba[n] látogatást. Milire jól emlékszik és tisztelteti, örvend, hogy meglátogattam, férjével együtt kértek minél hamarabb őket újra meglátogatni.

Kedves Márim, úgy gondolom, ez tám[!] innen utolsó levelem, mivel e hónap végével feloszlódunk és elsőjén a jövő hónapnak már innen elmaszírozok⁴⁸⁶, így novemberbe[n] hát látni fogjuk egymást.

Nagyon örvendtem, hogy mamáék a fürdőt szerencsésen általállották, és hogy használt is, de búsított, hogy szegény Julinak gyógyítása a Conrád elmenése által megzavarítódott. Ha Barótra most kimensz vagy írsz, hova

---

⁴⁸⁴ Vízililom-fajta.

⁴⁸⁵ Valószínűleg Habsburg–Lotharingiai Ferdinánd Miksa József (Erzherzog Ferdinand Maximilian Joseph von Austria, 1832–1867) osztrák főherceg, magyar királyi herceg, I. Ferenc József császár öccse; a mexikói francia intervenció kapcsán 1859-ben felkérve, 1864-ben I. Miksa néven Mexikó császárává (Emperador Maximiliano I de México) koronázva, 1867-ben a felkelők megfosztották trónjától és kivégezték.

⁴⁸⁶ A csapatösszevonás (amely vélhetően az esküvő idejére és vélhetően díszszemlék céljából rendeltetett el) végén az odarendelt alakulatok visszatérnek béke-elhelyezési körleteikbe (laktanyáikba).

kétszer is írtam most egymás után, kérlek, említsd meg, hogy kérem szülőimnek most valamivel segíteni, és azt minél hamarább, mert nemcsak hogy itt drágán éltem, hanem most az egy hónapnál hosszab lemasírozás a legrosszabb időtájbá[n] kezdődik, hol újra több költésem lesz.

Én kedves szülőimnek kezeit számtalanszor csókoltatom, úgyszintén nagymamáéknak is. Milit, Jánost, Balázst, Gidát, Pólit, a kicsikét, Lajost, Mariskát, Gizát, szegény Istvánt, Julit, Lászlót, Jóskát, Lujzát, Gábort, Gyulát, Ferenc bácsiéket, Marikát, egyszóval mindegyiket számtalanszor csókoltatom, minden esmerősököt tiszteltetek, tégedet Ignáccal⁴⁸⁷ együtt számtalanszor csókolva, minden jót kívánva, maradok

Holtig hív, szerető testvéred, Zathureczky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 58–60. verso.

35.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1853. október 7.⁴⁸⁸

Bensőségesen szeretett szüleim!

Sietek Önöket, kedves jó szüleim, egy e hónap 3-án tudomásunkra hozott (levelezésünkre vonatkozó) magas rendelkezésről tudósítani, mely szerint csak negyedévenként egyszer, és egyetlen személynek engedélyezett írunk; azzal a kiegészítéssel, hogy Önök is csak negyedévenként egyszer írhatnak, leszámítva a rendkívüli eseteket, és pedig német nyelven. – Minderről kedves szüleim, az itteni tekintetes kerületi hatóság (Kreisbehörde) is értesíteni fogja Önöket. Miután azonban Ön, kedves jó apám, nem beszél a német nyelvet, kérem Önt, hogy latinul írjon nekem, amit úgyszintén engedélyeztek. Továbbá kérem Önöket, hogy Gida fivéremet, a húgaimat és aztán Teréz nénit is minél hamarább értesítsék arról, hogy a jövőben nem írhatnak nekem, minthogy az ide érkező leveleiket nem kézbesítik ki

---

⁴⁸⁷ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

⁴⁸⁸ A levelet német nyelven írta Zathureczky István. A levél német nyelvű szövegét lásd a kötet végén lévő mellékletben.

nekem, hanem ad acta helyezik⁴⁸⁹. Ha Önök, kedves jó szüleim az írási időn kívül pénzt vagy valami egyebet szándékoznak nekem küldeni, kérem Önöket, hogy a címemre átvételi elismervény mellett küldjék, és később a számomra mind becsebb írásukban említést tegyenek róla, – egyébként az idén már nem lesz szükségem pénzre. A fent említettek értelmében, kedves szüleim, idén már ne várjanak több levelet tőlem, hanem ha Isten mindenikünket élni enged, 1854 januárjában remélhetőleg újra írni fogok.

Jelenlegi egészségi állapotom nem különösen jó, ámde még elviselhető.

Tegnap kaptam meg bensőségesen szeretett anyám átküldött portréját. Isten tartsa meg őt sok évig egészségben, hogy még személyesen csókolhassam meg a kezeit! köszönöm a húgomnak is ezt a nekem szerzett örömet. Ma kaptam meg a Juli levelét is, melyet augusztus 6-án Nyujtódról írt nekem; továbbá egy másodikat július 28-ról Teréz nénitől,⁴⁹⁰ melyből bánatos szívvel olvastam a szomorú hírt nagymama⁴⁹¹ betegségéről.

Éljenek boldogul, bensőségesen szeretett szüleim, kezeiket számtalanszor csókolva, kedves testvéreimet és rokonaimat egyenként ezerszer csókolva maradok gyermeki szeretettel bensőségesen szeretett szüleimnek legengedelmesebb fia

Zathureczky István

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 61–61 verso.

36.

Ifj. Zathureczky István levele szüleihez

Kufstein, 1854. április 11.⁴⁹²

Bensőségesen szeretett szüleim!!

Utolsó, január 11-i levelem óta egészségi állapotom jelentősen javult, és pedig úgy, hogy immár ismét megerősödtem, a gyakori mindenféle fájdalmak részint teljesen elmúltak, részint már csak imitt-amott,

---

⁴⁸⁹ Elteszik, anélkül, hogy átadnák a címzettnek.

⁴⁹⁰ Tasnádi Nagy Teréz.

⁴⁹¹ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna.

⁴⁹² Német nyelvű eredeti levél magyar fordítása. A levél német szövegét lásd a kötet végén lévő mellékletben.

gyengébben jelentkeznek, és mindez csupán a szabálytalan vérkeringéstől és a vérnek a lépben való meggyűlésétől[?] származhat. Azonkívül még mindig alkalmazom a március 4-én elkezdett kúrát a napi egyszeri elektrifikálással⁴⁹³. Az itteni doktor úr tanácsolja a karlsbadi⁴⁹⁴ víz használatát is, ezt a szert sem fogom kipróbálatlan hagyni, mihelyt hozzájuthatok.

Kedves írásukat december 28-áról a 40 p[engő]ft-tal január 22-én kaptam meg, és ebből örömmel értesültem, hogy Istennek hála mindannyian jól vannak. Nagyon köszönöm kedves gondoskodásukat, és különösen Ferenc bácsinak a 30 forint támogatást. A napokban értesítettek, hogy megjött egy márciusi levelük 60 p[engő]ft-tal; a pénzt javamra a tekintetes várkapitányságnál helyezték letétbe, az írást azonban a magas katonai főbíró-ság (hoher Militair-Obergericht) foglalta le, ahonnan – eddigi tapasztalat szerint – 3-4 hét múlva remélem megkapni⁴⁹⁵. Egyelőre számtalanszor csókolom a kezeiket jóságos támogatásukért.

Pap Louis⁴⁹⁶ teljesen egészséges és velem együtt csókoltatja jó anyjának, és Önöknek drága szüleim a kezeit, ugyanakkor a legnyájásabban ajánlja magát testvéreimnek és hozzátartozóimnak.

Múltkor Louis-on keresztül kértem kedves húgomat Emíliát, írja meg Gida fivéremnek, hogy küldjön nekem egy nyári magyarkát⁴⁹⁷, de jobb lenne, ha közönséges nyári ruhát és egy fekete magyarkát küldene, mert itt részint se egyik, se másik nem kapható, részint csak rendkívül drágán, és amellet rossz minőségben és formában; ha tehát nem túl késő, kérem Emíliát, ezt a helyesbítést illetve kérésem kiegészítését a lehető leghamarabb Gida tudomására hozni.

Ha Isten is úgy akarja, 3 hónap múlva újra írok, addig is lélekben számtalanszor csókolom Önöket, bensőségesen szeretett szüleim, valamint

---

⁴⁹³ Elektromos kezeléssel.

⁴⁹⁴ Híres fürdőváros, ma Karlovy Vary, Csehország.

⁴⁹⁵ A fogva tartottak levelezését befelé elolvasták, kifelé szigorúan cenzúrázták. Sőt: a foglyok családtagjait megfigyelték, s a megfigyelésekről feljegyzéseket készítettek. A Zathureczky-család vonatkozásában in: A Bach-korszakban politikai szempontból rendőri megfigyelés alatt állottak nyilvántartó lapjainak névmutatója. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, N. 25., 26., K/162.c. – K/164. 49., 155.

⁴⁹⁶ Kézdivásárhelyi Pap Lajos.

⁴⁹⁷ Hosszabb szabású, zsinóros magyar dolmány. A levélben annak nyári változatáról van szó.

nagyon szeretett testvéreimet, sógoraimat, unokaöcséimet, Ferenc bácsit szeretteivel együtt, és egyáltalán minden kedves hozzátartozónkat, és minden jó ismerőst, aki emlékezik rám, szívélyesen üdvözölve maradok

az Önök engedelmes fia Z[athureczky] István

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 67–68.

37.

Zathureczky Gedeon levele szüleikhez

Cécke⁴⁹⁸, 1854. május 22.

Kedves jó szülőim!

Utoljára írt levelem terminusát se tudom már – s minthogy a jó Militól is vettem a napokba[n] levelet – már magam szemrehányást teszek magamnak, hogy ily hosszú maradok felelettemmel. Ugyebár Haller Sándor⁴⁹⁹ máig se válaszolt? Hanem akkor a biztos előtt bevallott ügyvédi meghatalmazását küldje apám ügyvéd Szász Károlynak, nem érdemel az az ostoba huncfut kíméletet. A többieknek mind azt felelte, hogy a koldustarisznya pénzen vette meg a jószágot, nem pedig succedált⁵⁰⁰. Szedje össze apám erre tárgyra vonatkozó irományait, mert nem hiszem, hogy ne lennének, mely által a szerzeményt, és az ő gratialis successioját is⁵⁰¹ elvitetni lehetne. Nálunk a gabona ár most se csökkent, sőt nagy drágaságnak nézünk elébe. Ha a Váradra koncentrálandó 12 ezer ember mint reserve⁵⁰² sokáig maradand, a többi pedig Erdély felé megy, képzelheti apám 36-36 szájat piacról tartani, úgy 46 db marhát idáig pénzes szénán és 200 malacot ismét pénzes tengerin... Itt idáig még egy pár rossz bárány volt 6 frt pprban,⁵⁰³ egy pár csirke 2 ezüst húszas. Ma a tengerim kapáltatni akartam, és 50 kr-ért⁵⁰⁴ még egy leánykát se kaptam.

---

⁴⁹⁸ Cécke (Bihar vármegye, Élesdi járás). In: GYALAY Mihály 1989, 393., 412., 638.

⁴⁹⁹ Haller Sándor Bihar vármegyei birtokos, országgyűlési képviselő, honvéd őrnagy. Lásd PÁLFFY János 1839, II, 8–9.

⁵⁰⁰ Örökölt (latin).

⁵⁰¹ Örökösödés (latin).

⁵⁰² Tartalék (német Reserve).

⁵⁰³ Papírpénz.

⁵⁰⁴ Krajcárért.

A jószág megvételével 20 ezer pengővel nem annyira adós maradtam, mint az öregasszony intertentiojára⁵⁰⁵ 5 hétre nálam volt hagyva, de mint-hogy az öregasszony részeges és gutaütött, s az ő életéhez volt kötve a felmondás. Amellett a fiú pazar, örökké rettegésbe[n] voltam, hogy ha megtalál halni, az egyszerre felmond és azon nagy summa tönkre leend, mert mikor szerezhetek 20 ezer pengőfrt ára felkelhetőt, arra idő kell. Én tehát zsidók segítségével geschefthez⁵⁰⁶ fogtam, és sikerült: e hó elején a szeszem nagy részét eladtam és egyszerre 9 ezer pengőt lefizettem, május 26-án kell fizetnem ismét nékie 5460 p[engő]ftot, és július 1-én ismét más tárgyba[n] 3000 pftot, ez már bajosan megyen, megöszülök. S amellet ismét véle a kárptólásra nézve scheftelnem⁵⁰⁷ kell vagy 6 ezer pengőig, mégpedig két hét alatt, különben a kárptólással soha tisztába nem jöhetendek. S méghozzá a kolozsvári Dietrichtől kapott 4 ezer pengő is júliusba volna fizetendő. Ezekből képzelje el apám, hogy mily nyugodt lehetek, csak ál-momba vagyok néha jó embereimmel, de valóságba[n] ez az év valósággal [nem] több rabságnál, és sehonnan remény, most életharcot vívok, úgy is privilegiumom volt. Aut Caesar, aut nihil.⁵⁰⁸ Ezek átúsztaival kedvező időbe számolhatnék valami nagy finánc állással. Méghozzá egy szem ősz vetést se kaptam. Ganyét már vettem 200 ft árát, és méghozzá egy csaknem új körösi malmot építeni – mert csaknem ennyibe jön a tatarozás. Ha a világ ily bonyolodott nem volna, gr. Mikes a bodolai jószágát árulja⁵⁰⁹ – de tudom el nem adja –, véle elcsereálném végképp. Hát jó apám, ha számítást tenne és Csúcsot⁵¹⁰ jó áron eladhatná, nem jobb volna-é ezen pénzt ott használni fel,

---

⁵⁰⁵ Itt: eltartás (latin).

⁵⁰⁶ Üzlet (német Geschäft).

⁵⁰⁷ Üzletelnem.

⁵⁰⁸ Vagy Caesar vagy semmi (latin).

⁵⁰⁹ Gróf Mikes Benedekről (1819–1878), az I. osztályú vaskoronarend tulajdonosáról, a tusnádi ásványvizek első beazonosítójáról lehet szó. A grófnak 1855-ben halt meg az első felesége, Mikó Eszter, ez a veszteség miatt érezhette úgy, hogy áruba bocsátja a bodolai jószágot. Köszönöm Gazda Klárának, a Mikes család kutatójának az azonosításban nyújtott segítségét.

⁵¹⁰ Valószínűleg Maroscsúcs, ma Fehér megyei helység. Idősebb Zathureczky István több Alsó-Fehér vármegyei jószágnak volt a gondviselője, egyeseket a tulajdonosaiknak

mert akadt volt jó vevője (a Benkő veje, a kolozsvári professzor); erre nem felelt volt apám?

A jó Emilít csókoljuk. Én néki most külön nem írhatok, de szent célja szegény jó István öcsénkért most lehetetlen, hogy sikerüljön, a dolgok oly stádiumba léptek, ahol az utazás se tanácsos, célt érni pedig éppen lehetetlen, legfeljebb azt kérhetnők irányába, hogy elítéltetése előtti fogsági ideje fogságába betevődjön, akkor a jövő évbe[n] megszabadulna. De hogy mely úton, azt nem tudom, mert Kornisné most nem matat többé fenn, minek-utána a 45 ezer pengő frt kölcsönt megkapták és el is kelt. Gr[óf] Grünnéhez folyamodni, azt nem kell tenni, mert az ő elve – mindenkivel kiületni a fogság idejét, senkinek gráciát⁵¹¹ nem adni, ennél fogva nagyon csalódik, ki hozzá folyamodik. Hanem annak akadtam egy kulcsára, hogy hogy lehetne eszközölni, hogy legalább valamely honi várba hoznák. Bajos az útja, de mégis megpróbálom. Most úrnappor országos vásárunk leend,⁵¹² akkor veszek számára valami nyári öltönyököt és a diligence⁵¹³ felküldöm. Itt a hideglelés uralg általában, de most Póli és Berci is jobban van belőle. Már ősszel a két fiút kollégiumba viszem, mégpedig Kolozsvárra meglehet.⁵¹⁴ A cserebogár teméntelen mennyiségbe[n] van, roppant sokat pusztít. Egész ápril[is]be, május 15-ig egy csepp esőnk se volt, akkor is kevés, és azóta ismét nem. Pünkösdre még Szucságba⁵¹⁵ se mehetek, éppen most írnék, és hívám ipoméket⁵¹⁶ hozzám. Kedves jó anyám[at] és testvéreim[et] Póli s kisdedeimmel ezerszer csókoljuk. Adná az ég, hogy láthatnók egymást,

---

kifizethetett. Bár a maroscsúcsi jószágok megvételére vonatkozóan nem találtunk levéltári adatokat, a levél utal rá, hogy 1853-ban telektulajdonos volt a Zathureczky család ott is.

⁵¹¹ Kegyelem (latin gratia).

⁵¹² A nagyváradi vásárokat az ország legjelentősebb vásárai között tartották számon már a 16. századtól fogva, lengyel, szlovák, cseh területekről is jöttek ide a kereskedők.

⁵¹³ Figyelmességből vagy gondosan (latin diligentia: figyelmesség, gondosság).

⁵¹⁴ Kolozsvárnak református és unitárius kollégiuma egyaránt volt. Zathureczky Gedeon református, felesége unitárius vallású volt. Az após, Kelemen Benjámín a kolozsvári unitárius kollégium egyik legjelentősebb anyagi támogatója volt.

⁵¹⁵ Szucság, Kolozs megyei település. Zathureczky Gedeon apósának, Kelemen Benjámínak híres gépesített uradalma volt itt.

⁵¹⁶ Ipam: apósom. Tájnyelvi szó.

állandó egészséget adjon csak az ég, és a jelen fellegek dühét távoztassa családunk környezetétől, óhajtja szerető fiok

Z[athureczky] Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 69–70. verso.

38.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Czernovitz, 1854. december 27.⁵¹⁷

Szeretett kedves Szülőim!

Én most Istennek hála jobban vagyok, a nagy betegség után jobban érzem magamot, kérem jó szülőimet, nékem – mivel sok költségeim voltak és vannak, és most felgyógyulásom után haza akarok utazni –, minél hamarabb a legsietősebben pénzt küldeni, mert az út és betegségem egy néhány forintba, legkevesebben 100 pengőbe kerül, amellett, tél lévén, egy bundát is kell magamnak vennem. Én roppant sokat szenvedtem a betegséggel, most érzem, hogy mily nehéz a távolbani betegség. Úgy gondolom, hogy szülőim kaptak eddig a főhadnagy úr Stefanovits⁵¹⁸ pajtásomtól tudósítást az én betegségemről. Szomorú karácsony volt e[z] nékem, hanem az ég nem hagyott el és [nem] hagy el, az úr Istennek és előbb említet pajtásom és jó kapitányom, és különösen a mellettem lévő katonáknak, Andrásnak, egymásnak, Thomásnak köszönhetem felépülésemet. Az a szerencsétlenség esett is volt, hogy a legényem betegen a kórházban volt, a

---

⁵¹⁷ Akkor ott helyőrségi kórház (Garnisons-Spital) működött, in: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 232, 249. A családi fészekhez sokkal közelebb, Nagyszebenben is működött ilyen intézmény (in: u.o.), ráadásul a tényleges állományú tisztek, ha kérényezték, bármelyik helyőrségi kórházba bekerülhettek kezelésre. Zathureczky Károly hadnagyot mégis a sokkal messzebbfekvő Czernowitzban (Csernovic, Cernivci, Cernăuți, a történelmi Bukovina települése; ma Ukrajna) kezelték, ahol 1857-ig (1848–1849-ben az osztrák oldalon harcoló 6. vértesezred orvosa) Raffay Lipót volt a vezérorvos, mai szóval főorvos (in: KIRCHENBERGER S. – WURZBACH L. 1913). Nem lehetetlen, hogy a Zathureczky-családból valaki személyesen ismerte Raffayt (akár Károly maga is, aki ezért kérte magát Czernowitzba), de ezt nem tudjuk.

⁵¹⁸ Vélhetően Stefanovits Mihály (1829–1902), főhadnagy, Zathureczky Károly egyik felettese.

más volt legényem János, őt béadtam volt a compagniához⁵¹⁹, én nem tudok most elég hálát adni az úr Istennek, hogy újra felgyógyultam, hasonlólag a jó pajtásom ápolásának köszönhetem. Minél hamarabb kérem jó szülőimet, a kívánt pénzt megküldeni, engemet tudósítani szülőimnek is létéről. Boldog új évet kívánok, s reményemet megújítva, az ég áldását kívánom mindenre, István napjára mint édesatyus név- és születésnapjára most kell, hogy kívánatomat meghozzam.

Maradok szeretett jó szülőimnek holtig engedelmes fiok
Zathureczky Károly hadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 73–73. verso

39.

Zathureczky Károly levele testvéréhez, Szentiványiné Zathureczky Máriaéhoz

Czernovitz, 1855. január 21.

Szeretett kedves testvérem Mária!

Az Úr, az Ég Ura nagy! Ő védelmez, vezérel és enyhíti szenvedéseink, őtől jön minden, de kik őbenne hisznek, azokat el nem hagyja, legyen bár távol mindentől, mi néki kedves, ő öröklik felettünk. Az emberre mért szenvedés csak földi, de a lélek felemelkedik magasba a szenvedések által, a földi göröngy és szenvedélyek [a] kívánalmaktól méginkább megtisztít[anak]. Az emberben az érzés, a tiszta valóság érzelmei kelnek fel, és ami legnagyobb, e földi lét és magának a teremtő képére alkotott lénynek céljait még inkább előre tükrözi. Szent az érzelem, mely tiszta szív buzgóságából ered, szent és tiszta azon szeretet, amely az egész emberiségre kiterjed és az egésztestet magában foglalja. Oh, a szenvedések után mily öröm, mily remény a viszontlátás! Tizenkét év tölt el, hogy mi tizenkét testvérek együtt nem voltunk, ki vétett? Ki vezérlett? Nemde az mennyei fölség? A vándor, ki indul, elhagyja kunyháját, évek telnek, a sors jobbra-balra hányja, egy útra lép ki, másra talál, azon folytatja vándorlását, élet s veszély fenyegeti, ki védi? A teremtő. Egy rengeteg sivatag tárja fel előtte magát, az út vezet, de végre nyom nélkül elenyészik, ő tovább vándorol út és nyom nélkül, a bizalom, a

---

⁵¹⁹ Századhoz.

remény, a hit vezérli őt. Sok kín és szenvedés után, mert reménye nem hagyta el, a hit erősíti, bizalma isteni, végre mégis célját eléri. Reméljük, bízunk s adjunk hálát azon felsőbb lénynek, ki minket vezérel, ki véd, és tűrjük, mert aki az emberre minden betegséget és szenvedéseket mér, ő enyhíti. Légyen reményünk, a viszontlátás reménye tápláljon bennünket.

Én most jól vagyok, egészen helyre állottam, hanem még nem járok ki, meg is fogom tanácsodat hallgatni, és követni fogom aztot. Az katonai itteni főorvosnak írtam, és kértem tanácsot tőle az leutazás és lemenés irányába. Még válaszát nem kaptam meg, remélem e napokban megkapni, és az bizonyítvánnyal együtt bé fogok jönni szabadságért, úgyhogy legalább is a jövő hónap végével, ha nem elébb, lemehetek. Betegségem után, mivel még mind abban a hiedelemben voltam, hogy Voldorfon⁵²⁰ vagy, nem írtam néked és [nem] tudattalak. A jó Julinak levelét vettem a pénzzel együtt, melyet Ignác tett volt fel Brassóban a múlt hónap 23-ikán. A napokban abból vettem az első tudósításokat otthonról és tirólatok s az egész családról. A te kedves leveledet most ma délután, ezelőtt egy néhány órával vettem kézhez. Örvendek, és az égnek hálákat adok, hogy mind jól vagyunk, az egész család. A bécsbeni felmenetelt, ha csak lehet, ne haszd el, mert személyes kérés többet téssen mint mások általi. Én csókoltatom általad Miliéket mindnyájon, jó szülőimnek kezeit, jó drága Julit, testvéreimet egyen-egy számtalanszor, Ferenc bácsiéket, a magyarországiakat.⁵²¹ Szegény Istvánnak jó egészséget és reményt. Tégedet, kedves Mári, s jó kedves Ignácom⁵²² kis Gizával együtt számtalanszor csókollak, az égtől minden jót kívánok,

Forrón szerető testvéred, Z. Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 74–75. verso.

---

⁵²⁰ Dombos község.

⁵²¹ A Zathureczky családnak Turócz vármegyei ágai voltak. Ez a terület aktuálisan Szlovákiához tartozik, gyaníthatóan az ott élő rokonságot említi a levél magyarországiaként.

⁵²² Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

40.

Zathureczky Lajos levele szüleihez

Homoródszentmárton, 1855 február 15.

Kedves szülőim!

Becses soraikat kaptam tegnap, melyből látom, hogy szegény Mari és a kis Giza meghimlőzött,⁵²³ az Isten gyógyítsa fel őket mentől előbb, adjon nekik egészséget, mert az legnagyobb jótékonyság. Máriskó⁵²⁴ tegnap hajnalba[n] erősen rosszul lett, egész fél felét iszonyú rángatózás fogta el, kénytelenítettem orvos után küldeni, most valamivel mintha könnyebben volna. Magam is mind csak kornyadozom, a keresztelés⁵²⁵ vasárnapról el kell, hogy maradjon, mert még semmit se tudunk készülni a sok baj miatt. Ferenc bácsit⁵²⁶ akarom okvetetlenül meghínni, ha szerencsénk lehetne, vasárnaphoz egy hétre, de ha nem lehetne is, úgy helyettes keresztapát, -anyát állítok.

A levelek extabulatioja⁵²⁷ dolga [végett] ma megyek be Udvarhelyre⁵²⁸, az orvost viszem be, és adott Fodor is éppen nálam volt, mondtam neki, ő magára vállalta, hogy eligazítja. Kedves édes mamámnak sok számos évemben kívánom egészségesen érni név napját.

Kezeiket csókolva, állandóul maradtam engedelmes fiok,

Z[atthureczky] Lajos

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 76–76. verso.

---

⁵²³ Az 1820-as évektől lényegében kötelezővé vált Erdélyben is a himlő elleni védőoltás, bár még egy ideig gátolta ennek beadatását az emberek általános bizalmatlansága, lásd TINÓDI Gábor 1971, 133. A himlőt ennek ellenére még sokáig veszélyes betegségnek tartották, mivel élt a köztudatban a fekete himlő emléke, amely miatt sok ember életét veszítette vagy megvakult.

⁵²⁴ Zathureczky Lajosné Gyulafehérvári Farkas Mária.

⁵²⁵ Zathureczky Lajosnak 1855. február 1-én született meg a lánya, Zathureczky Berta (1855–1924) később Kelemen Lajosné, író, zeneszerző, a magyar dalárdamozgalom nagyja. Életéről lásd Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, 1991, II, 676, Kelemenné Zathureczky Berta címszó.

⁵²⁶ Id. Zathureczky Ferenc.

⁵²⁷ Irattározás, kikönyvelés, leltározás (latin ex + tabularium).

⁵²⁸ Székelyudvarhely.

41.

Kelemen Benő levele idős Zathureczky Istvánhoz

Szucság,⁵²⁹ 1855. november 3.

Kedves Barátom!

Csak tegnapelőtt kerülvén haza darab idő ótai járkálásomból, vettem Gida levelét, múlt nov. 23-ról napozottat, azon felszólítással, miszerént a Lujza részére Kolozsvárt bútorokat vennék,⁵³⁰ ha ő hamarjába[n] ide nem jöhetne. E levél vételével tegnap Kolozsvárt mindazon helyeket, hol ily bútorok a közelebbi időkre készültek vagy árultattak, összejártam, de készen oly darabokat, melyekből az egészet összeilleszteni lehetne, nem kaptam. Nem volt tehát más teendőm, mint megtudakozni összesen és külön darabonként oly bútorok árát, minőket a feladat irányába[n] célszerűeknek vélek, s egyszersmind ki is alkudtam azokat, azon esetre, ha ez aránt további megbízatásokat veendeném, azonnal elkészítendő végett. A kialkudt s legutányosabb ára az alább leSOROLANDÓ bútoroknak:

1. Egy kanapé, 2 fotel és 6 székek[kel] és egy számollyal, összesen pengő pénzbe.....215

2. Két ágy 50 f, 2 schifonér⁵³¹ 60, egy sztelázsi⁵³² 25, két nachtkasztli⁵³³ 20, egy asztal 25 ft.⁵³⁴

Az első szám alattiak fája kész lévén, azok felszerelése 3 hét alatt, a második szám alattiakat egészen újból kell munkába venni, s egy-két hét előtt el nem készülhetnek – mindkét rovatbeli a megrendelés napjától számítandó.

Ezekhez képest [ha] le akartok, kedves komám, az egészre vagy részletekre rendelkezni, tudósíts engem mielőbb, de levelemet tedd Lőrinczi Mihálynak, Óvár⁵³⁵ 199. szám alatt címezendő borítékba, mert azon esetbe[n],

---

⁵²⁹ Lásd a 15. levélhez írt Szucság-jegyzetet.

⁵³⁰ A szövegkörnyezetből érzékelhető, hogy a megbízatás a Zathureczky Lujza hozományához szükséges portékák megvásárlása volt.

⁵³¹ Ruhásszekrény.

⁵³² Polc.

⁵³³ Éjjeliszekrény.

⁵³⁴ Zsámoljal: számoly vagy sámli; schifonér: fehéreneműs és/vagy ágyneműs szekrény; stelás: stelázsi vagyis polc, kamrapolc; nachtkasztli: éjjeliszekrény.

⁵³⁵ Kolozsvár belvárosának egyik utcája volt az Óvár, a várfalon belül.

ha vizszint eltávozásomig leveled meg nem jönne, Lőrinczi barátunkra bíz-
tam az eljárást.

A vargyasi perbe⁵³⁶ f[olyó] h[ó] 20-ra vagyok megidézve Udvarhelyre⁵³⁷,
ezért és más dolgom igazításáért, ha nagy akadály nem gátland, berándulok
hozzátok, addig is mindnyájatokat forró szeretettel ölelve, maradtam

Igaz barátod

Kelemen Benő.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 84–85. verso.

42.

Ifj. Zathureczky István levele öccséhez Károlyhoz

Barót, 1856. július 20.⁵³⁸

Édes Károly!

A napokba[n] Ferenc bátyámék Háromszékről⁵³⁹ ide hozzánk kijövetén,
ránk nézve azon aggasztó hírt hozták, hogy jó atyánk a gróf Hallerné⁵⁴⁰
kasszájába tartozna 20.000 ft-kal, ezt ottan nagyon beszélnek. Továbbá még
azt is mondják, hogy a néhai grófné adósai sorába[n] mindjárt a 2-ik pont
alatt állana Zathureczky 20.000 ft-ja.

Ez egy kissé igen rút tréfa lenne, ha volna valami a dologba[n], mert jó
atyánk nem hogy a grófnétől kölcsönzött volna, hanem 1850-be[n] már-
cius havába[n] (mely időből volna a contractus⁵⁴¹) de sőt egész éven át is
Hallernénél se nem járt, se nem találkozott véle. Lehet tehát, hogy valami

---

⁵³⁶ A Wesselényi család birtokintézőjeként idézhették meg a perbe.

⁵³⁷ Székelyudvarhely. Itt működött Udvarhelyszék törvényszéke, ahová Vargyas is tartozott.

⁵³⁸ Zathureczky István 1856. június 13-án kapott uralkodói kegyelmet, s szabadult ki a
kufsteini várbörtönből. Hazatérését követően, haláláig baróti birtokán gazdálkodott. In:
BONA Gábor 2009, II, 570.

⁵³⁹ Zathureczky Ferenc Papolcon lakott ekkor.

⁵⁴⁰ Bizonyára gróf Haller Lászlóné Szentkereszty Máriáról (–1852) lehet szó, mivel idős
Zathureczky Istvánnak és feleségének vele volt szorosabb kapcsolata, több gyermeknek ő
volt a keresztanyja. Hallerné Szentkereszty Mária élete utolsó éveiben elborult elmével élt,
az őt látogatókat megajándékozta, ezért végrendeleteit a bíróság érvénytelenítette. Halá-
lakor rövid összegzés jelent meg róla (Pesti Napló, 3. évf. 635. szám, 1852. ápr. 21).

⁵⁴¹ Szerződés (latin).

vétség leszen a névírásba[n], vagy valami aljas, buktatásunkra célzó invigna⁵⁴² rejlik benne. Mindenesetre szükség nekünk a dolgot tisztán tudnunk, ezért kérlek – és Gida is kéret –, tudakozd meg, melyik hivatali ágnál kezdődik az elhalálozott grófi kassza ügye, és ha kitudtad, párba írasd ki töstént azon oklevelet pontosan, ha lehet néznéd meg magad, ki és micsoda aláírással van ellátva, kik a regiusok⁵⁴³ benne stb. Atyánk írását ösméred, s ennél fogva már magad mindjárt meggyőződést szerezhetsz e tárgyba[n].

Közelebbről a néhai grófné kasszájából kik öröklöttek, azoknak aztot alá kellett írniok, így Gyárfásné⁵⁴⁴ is azok között lévén, Milinek ő beszélé, hogy a 2-ik pont alatt Z. 20.000 ft-ja van béírva, a hivatalnok neve, ki kiadta, vagyis közlé, Gr?ser vagy Gr?rer hangzatú.⁵⁴⁵

Erről azért szükség, hogy pontos tudomásunk légyen, mivel a dolog kényes állásánál fogva, mihelyt tisztán áll e dolog, töstént a hírlapokba[n] kelletik nekünk magunkat igazolnunk, hogy a világ is tudja meg, micsoda ez a mi buktatásunkra intézett dolog, és honnan támadt vagy kitől támadt.

Tehát ily életbe vágó kérdés forogván fel, ne mulassz el semmit, édes Károlyom, hogy e dologról mennél előbb körülményes felvilágosítást kapjunk és tudjunk. Írj mindjárt nekem vagy atyánknak felőle, kik igen vágyunk mindenről mennél előbb felvilágosítást tőled.

Gida családotól tegnap indult vissza, mindnyájan csókolnak téged és Jóskát. Ferenc bátyám hétfőn ment vissza. Vasárnap nagy arató kaláka megtisztelése⁵⁴⁶ volt itthon, vendég is vala elég.

Nékem még nem érkezett Szebenből meg az Előpatakra mehetési engedély.⁵⁴⁷ Szemeim nagyon fájnak, alig látok velök.

---

⁵⁴² Csel, ármány szabad fordításban (latin inviglio: figyelemmel van valamire; involutio: homályosság).

⁵⁴³ Meghatalmazottak, kijelöltek (latin).

⁵⁴⁴ Valószínű Gyárfás Lajosné Sándor Mária.

⁵⁴⁵ A levél eredeti szövegében a név közepét kérdőjellel jelölték meg, meghagytuk ezt az írásmódot.

⁵⁴⁶ Kaláka, erdélyi tájszó, társas munka, amelyet ingyen segítségként biztosított a közösség a bajba jutott embernek. A megsegítettnek kötelessége volt a segítőit megkínálni.

⁵⁴⁷ Ez az utalás egyértelműen jelzi, hogy ifjú Zathureczky Istvánt ugyan kiengedték a kufsteini börtönből, de lakóhelyét csak speciális katonai vagy törvényszéki engedéllyel szabadott elhagynia.

Mama küld konyhád számára karalábét, paszulyt és egy kenyeret. Jós-kának most nem írunk, majd máskor.

Mindkettőtöket mindnyájan csókolunk, én pedig maradok szerető testvéred,

Zathureczky István.

RNL KMO F. 64, Zathureczky VIII. fasc. 91–92. verso.

43.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvérének Károlynak

Kisnyujtód, 1856. december 11.

Édes jó Károlyom!

Nagyon megörvendtem kedves levelednek, csak tartalma szomorított meg, hogy megint beteg voltál, de nem is csodálom, oly nagy út után még erősebb kompaktion⁵⁴⁸ ember sem állott volna oly hidegbe[n] betegség nélkül ki. Csak vigyázz, lelkem, egészségedre, mert a távolból az a vigasztalásunk, ha egészségesen tudhatunk. Én elmeneteled mikor a szüretre mentünk, Baróton tudtam meg, soha valami rosszabbul és érzékenyebbül nekem nem esett, mind azt hallani, hogy te oly messze [vagy] és búcsútlan kelle bennönket elhagyni. Nem is kívánok soha jót annak a ti majorotoknak⁵⁴⁹, mert annak ő az oka, ha akarta volna, kibocsáthatott volna legalább Baróra. Szegény szülőinknek is igen érzékenyen esett, csak a remény maradt felvigasztalásul, hogy meglátunk ha Isten egészségedet megtartja. Mert csak kapsz a távolból is vajegyszer szabadságot a hazajövetelre... Mégis jobb, hogy ott vagytok, mint ha Galíciába[n] volnátok, s kivált ha Olaszországba rendelnének, mily sok szépet látnál...

---

⁵⁴⁸ Testében minden szempontból egészében együtt lévő, vagyis „makkegészséges”.

⁵⁴⁹ Őrnagy (német Major) mint rendfokozat, Zathureczky Károly egyik katonai felettese, vélhetően Ferdinand Arthofen, a 3. zászlóalj parancsnoka. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 607, 611.

Mióta téged nem láttalak és néked nem írtam, sok viziteket⁵⁵⁰ tettünk és sokat jártunk. Mi Gidáékhoz nem tudtunk kimenni a szüretre, mert igen megkéstünk volna a hazajövetellel, így hát csak Ákosfalváig⁵⁵¹ voltunk, ott két hetet mulattunk és a rokonokhoz viziteket tettünk, úgymint Nagy Istvánnéhoz, ez unokatestvér Ignáccal,⁵⁵² egy igen derék kedves asszony, veje, hét leánya van, nagyon szívesen fogadtak. Voltunk az öreg és ifjú Tolnaiéknál,⁵⁵³ mindenütt igen szívesen láttak, Fülöpéknél, Nagy Janiéknál, Matskásiéknál⁵⁵⁴ Marosvásárhelyt, és Toldalagi Eszter grófnénál.⁵⁵⁵ Horváth Albertéknél⁵⁵⁶ Béla⁵⁵⁷ otthon pauzál⁵⁵⁸ már rég, s tavaszig otthon lesz, s akkor mint kapitány megy vissza. Jó dolog, kinek Krisztus a barátja, most általánosan az a hír, hogy Horváth Albert báróságot kap, leánya⁵⁵⁹ hitlése⁵⁶⁰ is megvolt, még mi kinn voltunk Sf Finmiornál⁵⁶¹ egy beamternél.⁵⁶² Nem volt senki a hitlésen, csak csendesen a rokonaiból volt ott két Gyárfás fiú és Cserei majorné. Igen jól telt el időnk odaki[nt], színházba[n] is voltunk egyszer. Onnan hazajöve, a gyerekeket Milivel együtt hazahoztuk Barótról,

---

⁵⁵⁰ Látogatásokat.

⁵⁵¹ Ákosfalva, Marosvásárhely melletti település.

⁵⁵² Szentiványi Ignác.

⁵⁵³ Valószínűleg a nyáradgálfalvi vagy sellyei Tolnay család tagjairól lehet szó, erre utal, hogy a maroszéki út kapcsán említi a levelezés.

⁵⁵⁴ A radnótfájai alapbirtokkal rendelkező Matskássy nemesi családnak időszakosan több tagja lakott Marosvásárhelyen.

⁵⁵⁵ Nagyercsei gróf Toldalagi Eszter (1804 k. –1889), a marosvásárhelyi nőegylet elnöke, számos jótékony egylet tagja. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁵⁶ Petrichevich Horváth Albert báró(1800 k. –1874), császári-királyi kamarás, titkos tanácsos, Backamadarason élt. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁵⁷ Petrichevich Horváth Béla, honvéd lovas százados, széplaki birtokos.

⁵⁵⁸ Szünetet tart.

⁵⁵⁹ Petrichevich Horváth Albertnek három lánya volt: Rozália vargyasi Daniel Imréné, Emma gr. Firmian Piusné és Berta csíkszentdomokosi Sándor Lászlóné. Vélhetően Emma esküvőjére utal a levelezés.

⁵⁶⁰ Hitlés: egyházi esküvői szertartás, megnevezésében utal a menyasszony és a vőlegény hűségsküjére, hitesküjére.

⁵⁶¹ Talán a Petrichevich Horváth Emma férjének, gr. Firmian Piusnak a nevét takarhatja ez a szó.

⁵⁶² Hivatalnok (német Beamter).

én és Mili, Imreh Amália⁵⁶³ és Marika kimentünk a baróti bálra, melyet László és Mihály Anti adott, mi igazán nagyon nobellül⁵⁶⁴, a legúribban volt, de a borzasztó hideg és havazó mián idegen majd senki nem volt, csak a vidékiek, mi miatt szegény Lászlóék majd 300 váltó forintig károsodtak. Pedig nagyon sokan készültek, de időd sincs oly csúf nemeréről⁵⁶⁵ és útról, mint akkor volt, nem csuda, hogy oly kevesen voltak. Lujzinak igen szép köntöse volt, tiszta fehér mind [---] és rend sűrűn ráncozott, cakkkenesen⁵⁶⁶ felrakott rózsaszín atlasz pántlika, fején gyönyörű rózsaszín franci virág; öltözete kár volt a baróti bálra, általánosan azt mondták, még pesti bálra is csinos lett volna. Juli is jól nézett ki, ő szép fehér dulangle⁵⁶⁷ köntösbe, három nagy gárnir⁵⁶⁸ stikkolva⁵⁶⁹ rajta, fején rózsaszín franci virág, ő is nobellül volt, egyáltalába[n az] egész bálba[n] mind igen csinosan voltak. Én és Mili búzavirágszín kék selyem köntösbe[n] voltunk, rózsaszín frizurával, de nem táncoltunk. Én igen két franciát.⁵⁷⁰ Terka is künn volt Székeli-vel. Tiszt az egész bálba[n] egy volt, a Hild fia, Udvarhelyről⁵⁷¹ is volt egy Beamter,⁵⁷² valami ritter⁵⁷³ Mosz, ügyes ember. Háromszékről csak a Bartafiak voltak, Gyulaiék is fenn voltak, nagy kártyások is. A mester fia Feri 120 pengőjét vesztette el. Igen csinosan volt minden ellátva, cukrász volt, traktíros⁵⁷⁴, s banda Udvarhelyről, szép nagy lasztert⁵⁷⁵ is készítettek, mit a baróti ebédlőbe fognak feltenni. Egy szóval, minden csinos volt, csak

---

⁵⁶³ Szentkatolnai Borbély Józsefné Imreh Amália.

⁵⁶⁴ Talán nemesiül, nemesek nagy számú jelenlétével; esetleg méltó módon (latin nobilitas: nemesség, kiválóság, jelesség).

⁵⁶⁵ Az északkeleti szél tájnyelvi megnevezése Háromszéken.

⁵⁶⁶ A ruha szabására vonatkozó kifejezés. Háromszögű behajtásokkal ellátott, cikk-cakkosan letűzött.

⁵⁶⁷ Angol szabású köntös, a „de l’anglais” kifejezésből, vagy pedig angol tüllből készült „tulle anglais” ruha.

⁵⁶⁸ Szegélydísz vagy gallér.

⁵⁶⁹ Hímezve, kézimunkázva (német eredetű szó).

⁵⁷⁰ Talán a *francia négyes*-ről, a 19. század egyik legkedveltebb társasági táncáról lehet szó.

⁵⁷¹ Székelyudvahely.

⁵⁷² Hivatalnok (német).

⁵⁷³ Lovag (német Ritter).

⁵⁷⁴ Traktéros: vendéglős, ko(r)csmáros.

⁵⁷⁵ Talán luszter, vagyis csillár, lámpa. EMSZT, 1995, VII, 1244.

szegények oly nagy kárba[n] ne maradtak volna. Atyus előtt nincs tudva a kárba[n] maradás. Azelőtt, hogy a szüretre mentünk volna, Voldorfon⁵⁷⁶ is voltunk, honnan tégedet mindnyájan üdvözölnek. A kis Homani Béla szép, ügyes kisgyermek. Mióta elmentél, már egy házasság és két halál történt. Itt Háromszéken meghalt éppen a tegnap itt Nyujtódon Könceziné.⁵⁷⁷ Úgy tudom, te is itt láttad nálam, igen nagy beteg volt két hónapig, holnap temetik el Szentlélekre. Semmit nem unok úgy, mint temetésre menni, de mégis meg kell [tennem]. A második halálozás Damokos József,⁵⁷⁸ az Albert atyja Csernátonból, ez még nem volt idős, élhetett volna. Férjhez menetelek pedig az Antos Terkái⁵⁷⁹, Imets Domokoshoz ment, jó messze vitték, Kolozsváron túl, Dobokára. Különben nincs semmi újdonság. Azt tán te is tudod, hogy Apor Györgyné⁵⁸⁰ és Béli Gergelyné⁵⁸¹ csillagkeresztes dámák⁵⁸² lettek. Még egy érdekes házasságot majd elfeledék, Graf Grota⁵⁸³ (valami az adóhivatalnál) elvette Szentgyörgyről Ehedi szattler⁵⁸⁴ leányát Lujzi⁵⁸⁵ kisasszonyt, úgy e szép grófné lakodalmába csak a gróf Kálnokiakat⁵⁸⁶ hitta meg és Daczóékat⁵⁸⁷, de csak Daczóék voltak ott.

---

⁵⁷⁶ Dombos község. Itt lakott ekkor Zathureczky Júlia, a levélíró testvére.

⁵⁷⁷ A Voldorfon élő Szentiványi Józsefnek Köncei lány volt a felesége, így férje révén Szentiványiné Zathureczky Mária rokoni kapcsolatban állott a kézdiszentléleki családdal. Az elhalálozás dátuma alapján Köncei Ferencné Ugron Veronikáról (1789 k. –1856) van szó. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁷⁸ Alsócsernátoni Damokos József (1793 k. –1856). Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁷⁹ Rétyi Antos Terézia (1829 k. –1887). Halála előtt Magyarcsesztvén élt, ott temették el. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁸⁰ Gróf Haller Teréz.

⁵⁸¹ Hidvégi gróf Nemes Rozália, uzoni Béli Gergely (1817 k. –1889) császári és királyi kamarás, Aranyosszék és Maros-Torda vármegye főispánjának a neje. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁸² Osztrák kitüntetés, többnyire katolikus nőknek adták 1668-tól kezdve. In: Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/C/Csillagkereszt-rend.html>

⁵⁸³ Gróf Grotta Ede miniszteri tanácsos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁸⁴ Sziggyártó, nyerges (német Sattler).

⁵⁸⁵ Ehedi Lujza (1836 k. –1890), Ehédi Mihály lánya. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁸⁶ A Kálnoky családnak Sepsikőröspatakon és Miklósváron voltak ekkor birtokai.

⁵⁸⁷ Neves sepsiszentgyörgyi nemesi család.

István is megkapta az engedelmet, hogy akárhova járhasson, most a paszuszusát várja, amit eddig meg is kapott, s a héten várom is be, megígérte, hogy hozzám jön s betegségét közli Sinkovits doktorral.⁵⁸⁸ Ő különben jól volna, csak bal felől a szíve körül szenved fájdalmakat és feküdni nem tud arra [a] felére, s ezért szükséges néki a kúra. Édesatyus egészen helyre jött, hála Istennek, a hideglelés után, mamánk is meglehetősen van. Julinak nem fáj annyit [a] feje, mióta a Kénkő barlangnál⁵⁸⁹ voltunk, csak szemeivel szenved néha. Nékem nem használt a kénkő barlang is szemeimnek, s most a hidegek beálltával Majer kúráját,⁵⁹⁰ a zuhanyt sem használhatom, valamennyiben csak van jobban szemem, de még dolgozni most sem tudok, sem olvasni, még ezt a levelet sem tudtam egyszerre megírni. Tudja Isten, hogy lesz, meggyógyulok-e valaha vagy nem. Mili is most egészséges, a télen társaságokat szándékoznak adni Gyárfásékkal⁵⁹¹ és Túriékkal,⁵⁹² én nem lehetek tagja, mert a mi házunk igen kicsi arra. A kis Ákos⁵⁹³ is meghízott, megnőtt, szép, egészséges gyerek lett belőle, Gizella is napról napra nő, sokat emleget téged. Egy napon mutattunk Zagrabból, hogy ott van Károly bácsi, azóta mindig nézi s sajnálkozik, hogy oda belévittek Károly bácsit. Többi testvéreink mind jól vannak. Jóska is megy januariusba Bécsbe, Sükösddel valami kellemetlenségek volt. A könyveket megkaptuk, édes Károlyom, köszönjük fáradságodat. Ignác⁵⁹⁴ ugyan csókol, és küld néked tíz pengő forintot, örömet küldöttünk volna többet, ha tőlünk is lehetett volna, a tudása, hogy most nálad is lett volna helye. Szegény fejed, mily sokba kerülhetett neked az út és ott újból beszerzeni holmit, bár csak még ezt a telet töltötted volna még

---

⁵⁸⁸ Füleki Sinkovits Ignác (1821–1900), szentkatolnai birtokos, törvényhatósági bizottsági tag, ezredorvos, az 1848–49-es forradalmat is orvosi szolgálataival segítette. Korának leg-híresebb háromszéki orvosa volt.

⁵⁸⁹ Valószínű a torjai Büdös barlangról lehet szó, e barlang kénes gőzölgését gyógyászati célokra használták a környékbeliek.

⁵⁹⁰ Ignatz Nepomuk Meyer (1800–1870) híres szemorvos, Bécsben született, valamennyi ideig Brassóban élt később Havasalföldre telepedett át. A Meyer kúra bizonyára egy általa kialakított gyógyító eljárás lehetett. Meyer életéről, tevékenységéről lásd FODOR Ferenc 2000, 134.

⁵⁹¹ Nemesi család, a 19. században lécfalvi és zabolai birtokokkal rendelkezett.

⁵⁹² Nemesi család, elsősorban tamásfalvi birtokai voltak.

⁵⁹³ Cserey Ákos (1855–1905), Cserey János és Zathureczky Emília fia, később megyei bizottsági tag. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁵⁹⁴ Szentiványi Ignác.

itthon... Mind bánom most, mért nem menék bé Brassóba az őszön vagy egyszer, hogy beszéltük volna ki magunkot, de még sem gondoltam, hogy oly hamar eltegyenek. Az idén nagy István napját akar édesatyus adni, ha Isten élteti és rásegíti, de örömünk nem lesz teljes, mert te is, Gida is távol lesztek. Gida is írt, ők is jól vannak, még Kati⁵⁹⁵ férhez menetele nem bizonyos Berdéhez, úgy látszik, Gida Istvánnak szeretné. Már levelem be kell végeznem, hogy a holnapi Delisancszal[!] ⁵⁹⁶ el ne késsék, mert a postán nem veszik fel a pénzes leveleket. Márka itt van nálunk, még nem igazítottak semmit a pénz dolgába[n]. Másodszor is elfogták azt a huncut⁵⁹⁷ katonát, akkor 18 aranyat kaptak meg nála. Elég világos, hogy ő tette a lopást. Márka is csókol, Giza is csókolja Károly bácsit, Ignác is számtalanszor csókol. Köszönjük, hogy oly jól és terjedelmesen tudósítál egész utadról, oly jól írtál le mindent, hogy az ember ott képzele magát. Csókollak én is, kedves szeretett Károlyom ezer meg ezerszer, boldog újévet és egészséget kívánok néked s írv, ha dolgaid engedik. Én is írok, mikor csak tehetem. Csókollak, kedves lelkem Károlyom újból, téged szerető testvéred Mári.

Czecz Pólit⁵⁹⁸ tisztelem és megelégedett boldog házas életet kívánok néki,⁵⁹⁹ Czeczet is tiszteljük Ignáccal együtt.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 93–94. verso.

44.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Júliához

Zágráb, 1857. január 12.

Édes jó testvérem Juli!

A te és jó Luiza levelét most kapva, ami engem nagyon megörvendeztetett, hasonlólag Istvánnak sorai is, igyekszem rögtön válaszolni. Hogy a

---

⁵⁹⁵ Kelemen Katalinról lehet szó, a Zathureczky Gedeon sógornőjéről. A levélből egyértelmű, hogy valamelyik Berde fiú udvarolt ekkor neki, végül Szigethy Csehi Miklós felesége lett.

⁵⁹⁶ Postakocsi, egyben akkor menetrendszerű tömegközlekedési eszköz.

⁵⁹⁷ Ma már a huncut szó tréfásat, vicceset jelent, kedveskedő értelemben, akkor azonban egyértelműen pejoratív jelzőként használták. A szó másfél évszad alatt jelentésváltozáson ment át.

⁵⁹⁸ Gidófalvi Czetz Polixéna (1830 k. – 1909), gidófalvi Czetz János féltestvére, más anyától (Botskor Krisztinától) született. Lásd *Vasárnapi Újság* 1909, 198.

⁵⁹⁹ Czetz Polixénának Stephan Jusbasich lett a férje.

béállott újév családunkat egészségbe[n] és megalégedésben találta, hála légyen azért az ég urának, s kívánom, hogy az éven át is egész öröm, megalégedés ne távozzon tőlünk, hogy kívánataink a végzet folyamánál egybe[n] találva teljesüljenek, és mit elmúlt évek sebként visszahagytak, higgadjanak[!] bé az új évvel.

Én az innapokat reátok – a távolba[n] lévőkre gondolva és emlékezve – Czetz⁶⁰⁰ társaságában töltöttem, nagyon örvendek, hogy víg és kedvtelt napok voltak, azaz valódi innepnapok. Ebből vehessük a reményt, hogy csak lassan tám[!] a jó kedély újra visszatér és körünkben fog továbbra is lakozni. Édes jó mama betegsége búsít engemet, lehet, hogy a téli időnek a következése.

Luizának mondd köszönetemet soraiért és hogy oly jó volt, nékem mindent terjedelmesen megírt. Csak gyakorolja magát a franciában, nagyon fogok mindenesetre örvendeni, hogyha hazajövetelemkor találom őt, mint egész franciánét. Én is igyekszem, hogy magamot képezsem.

Jól teszi a fárságon, ha mulatja magát, most az ideje. Remélem, Háromszék is a vígságban utánozni fogja Erdővidéket. Máritól a napokban kaptam levelet, ők mind jól vannak, ami engem nagyon örvendeztet. Istvánnak légy oly jó, lelkem Juli, mondd meg, hogy a brassai portékáimat, amit visszahagytam, Jóskánál hagytam volt könyveimet, matrácot és holmi konyhaedényeket, amik az enyémekek voltak, Langénál csak ami Czetz-cé volt. A Schach Zeitung⁶⁰¹, amit Mórítz Jóska magáénak mond, az az enyim, mert ő, Jóska, még 1854-ben adta volt nékem, még mikor Fogarasban voltam, ugyancsak ha visszakívánja, Isten vele, vissza kell néki adni. Úgy

---

⁶⁰⁰ Czetz Károly (1829–1864) Czetz János 1849-es honvédtábornok öccse, más anyától származik, mint János (anya Botskor Krisztina). Elvégezte a grazi kadétiskolát, majd tisztjelölt a nagyszebeni cs. kir. 31. gyalogezredben, s 1848 őszén ugyanott kinevezték hadnaggyá. Ezrede császári-királyi oldalon vett részt az erdélyi hadműveletekben; a kutatások jelenlegi állása szerint (bátyja, így érintettsége okán) Czetz Károly fegyveres harcban nem vett részt, de nem is állt át a honvédseregbe. 1859-ben osztrák Katonai Érdemkeresztet kapott itáliai harctéri szolgálataért (amikor bátyja ugyanott a Magyar Légión szervezte a másik oldalon). 1861-ben császári-királyi századosként vonult nyugállományba. In: KEDVES Gyula 2001, 15. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy az anyakönyvek adataival segítette Czetz Károly születési idejének megállapítását.

⁶⁰¹ Korabeli német nyelvű helyi folyóirat.

gondolom, hogy most nincsenek könyveim nála. Azt István nagyon jól tette, hogy a könyveket protokollálta⁶⁰² és rendezte, mert másképpen lassanként mind elvesznének. De nem is ártana még a vidékben a könyvek után nézni. Bartha Károlynál, a száldobosi pap fiánál még 1848-ból kell, hogy könyvek legyenek. Moritz Jóskánál, Nagy Jankónál stb. Ezután szorosán kell a könyveket venni és senkinek sem adni, akiről nincs tudva, hogy rendesen visszaadja. Horváth fiak is a Geheimnis von Pust még nem adták vissza. Én most a Budapesti Visszhangot⁶⁰³ hozattam, hogy így valami magyar is legyen, olvasásom és tudomásom a magyar irodalomról. Hasonlólag ezután kapni fogom minden hónapba egy kötetét a Triester Familienbuchnak,⁶⁰⁴ nagyon szép három acélmetszéssel és elbeszélésekkel, így egy éven át kapni fogok 12 kötetet 36 acélmetszéssel. István is gyűjtse az régi pénzeket, én is gyűjtöttem, hogy majd 100 darabra kiviessük és az Erdélyi Múzeumnak⁶⁰⁵ ajándékozhassuk. Gábor, Gyula tanulnak-e szorgalmason? Reá kell különösen a francia tanulásra őket tartani, mert ezen nyelv mostan ugyan szükséges. A kis Berta⁶⁰⁶ beszél-e már? Ilona⁶⁰⁷ hiszem, hogy meghízott. Örvendek, édes jó Juli, hogy te most hála az ég urának, jól vagy. Tiszteld⁶⁰⁸ Bekééket. Czetz köszöni a jókívánatokat számtalanszor, és csókoltatja kezeiteket, úgymint édes jó mamának is, Bekééket tiszteli. Én édes jó mamának kezeit csókolgatom, és kívánok tartós, állandó egészséget, jó atyusnak hasonlólag. Istvánt, Lászlót, Jóskát, Gábort, Gyulát, Luizát, Miliéket, Máriéket, Ferenc bácsiékat és tégedet számtalanszor csókollak s maradok halálig szerető testvéred:

Zathuretzky Károly

---

⁶⁰² Leltárba vette, esetleg jelzetelve és/vagy annotálva.

⁶⁰³ Az 1850-es évektől hetente kétszer megjelenő, szépirodalmi lap.

⁶⁰⁴ Az 1851-től *Illustriertes Familienbuch zur Unterhaltung & Belehrung häuslicher Kreise* cím alatt Triestben megjelenő folyóirat az előkelő körök egyik kedvelt, viszonylag drága olvasmánya volt.

⁶⁰⁵ Bár az Erdélyi Múzeum alapításának gondolata már régtől fogva foglalkoztatta a közvéleményt, ennek ellenére a reális megalapítása ennek az intézménynek 1859-re tehető.

⁶⁰⁶ Zathureczky Berta.

⁶⁰⁷ Zathureczky Ilona (1856k. – 1926. május 11) később Jakab Gyula udvarhelyszéki főispán felesége lett.

⁶⁰⁸ Itt: üdvözlő.

UI. Nagymamáékat, Donáth néninek csókoltatom kezeiket, ide mellé-
kelve küldök néked egy hímjegyező⁶⁰⁹ könyvecskét.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 106–107verso.

45.

Zathureczky József levele szüleinek

Bécs, 1857. február 23.

Kedves jó Szülőim!

Mielőtt bizonyos elhelyeztetésem volna, kívánom jó szülőimet tudatni megérkezésemről. Én Brassóból elindultam 16-án reggel, hol is Szebenig Reményik úrral⁶¹⁰ utaztam, de Szebenbe megérkezve vettük észre, hogy az deligencon⁶¹¹ nem mehetünk együtt tovább, mivel a helyek mind prenumeráltak⁶¹², csupán másnapra egy hely volt még üres, és éppen ahogy megérkezünk egy utazó, ki prenumerált egy helyre, beteg lett és nem mehetett, és mű is akkor tudtuk meg szinte, mikor indulni kellett volna. Reményik úrnak dolga lévén Szebenben, jónak látta, hogy én azzal a szekérrel induljak, ami csak-ugyan úgy is lőn, és Pesten ötöt megvárva Bécsbe mehessünk. Én egy brassai kereskedővel és ugyan egy pályatársammal utaztam egész Pestig, és ott úgy vártam be Reményiket szinte ½ nap. Balázssal⁶¹³ azon a nap, ahogy megérkeztem, nem beszélhettem, mivel éppen azon az nap volt fél évi exancarájok⁶¹⁴ és Szőnyi⁶¹⁵ is jobbnak látta, hogy elhagyam azon az napról. Másnap mind együtt voltunk s jól töltöttük az üdőt, ő meg van nagyon elégedve minden részbe[n], s úgy látom, Szőnyi dir[ektor] úr is, mert nagyon megdicsérte

---

⁶⁰⁹ Valószínű hímzsmintákat tartalmazó, vagy azok lejegyzésére alkalmas négyzethálós nyomtatású könyvről lehet szó.

⁶¹⁰ Talán Reményik István.

⁶¹¹ Postakocsi.

⁶¹² Előre lefoglalták helyeiket.

⁶¹³ Cserey Balázs.

⁶¹⁴ Vélhetően félévi vizsgájuk.

⁶¹⁵ Vélhetően Szőnyi Pál (1808–1878), híres pedagógusról, Pestalozzi hívéről van szó, aki Budapesten 1851-től kezdődően magán fiú nevelőintézetet tartott fenn. A Szőnyi-féle nevelőintézet országos hírére a híres tanárainak és a szigorú nevelési elveinek köszönhető. Szinnyei József szerint „Nemzeti szellem, szigorú rend és fegyelem párosult itt a tudományos iránnyal.” SZINNYEI József 1909, XIII, 1109–1110.

Balázst. Ő egészen megügyesedett s nagyon jól is néz ki, egész gavallér módra. Atyusékat számtalanszor szülőivel együtt csókolja, a pénzt, mit atyus küldött, megkapta, de csak nagy vakációkor kapja kezéhez, mivel heti pénzét kapja, és mostan nincs szüksége rája.

Bécsnek nagy és szépsége igen meglepett, egész nap volt is egy fábrikából a másba s boltokban járásunk. Egyrészt az boltokba az én dolgomba[n] járunk, de mindenütt csak az a válasz, hogy nagyon rosszul járnak az kereskedések és nincs segédre szükség, még mi van, abból is [el]bocsátanak. Ez nekem csakugyan nem volt még eddig igen nagy öröm, de talán az Isten valahol mégis rendel egy helyet. Mindenütt megkérdezik az embert, hogy tud-e franciául vagy olaszul és üsmeretes-e a forsladtokkal⁶¹⁶, márpedig ebben még üsmeretlen vagyok. Egy helyt annyit mondtak, hogy elfogad[nak], de csak úgy, hogy fizetésem nem leend egy egész évig, erre pedig nem ajánlottam magamot. Már a héten minden nap próbálunk, ha az Isten valahol egy helyet rendelne. Az igaz, hogy van 8 vagy 9 száz segéd Bécsbe[n], kik mind volonterek⁶¹⁷, kiknek nincs sehunt helyek. Már egy néhány erdélyi fiúval találkoztam, és azokból de ugyan rosszul biztatnak, hanem azért még nem csüggedek el, még mind remélek. Az feljövetelem került 85 p[engő]ft[-ba], de már csak valahogy szűkül élek. Én csókolom Istvánt, Lászlót, Julit s csókolom szüleim kezeit számtalanszor, s maradok holtig engedelmes fiok Z. Jóska

Beke bátyámékot⁶¹⁸ tisztelem.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 108–108. verso.

46.

Ifj. Zathureczky István levele öccséhez Károlyhoz

Barót, 1857. február 23.

Édes jó Károlyom!

Január 12-ről Julinak írt leveled nagy örömmel vettük, s különösen örvendénk mindnyájan, midőn egészséges léted olvasók. Áldjon meg a jó

---

⁶¹⁶ Ismeri-e az előírásokat, szabályokat (német Vorschlag: előírás, javaslat).

⁶¹⁷ Önkéntesek (latin volo: önkéntes; az osztrák-német katonai nyelvben ugyanez Freiwilliger).

⁶¹⁸ Valószínűleg Beke Sámuel (1824 körül – 1883), oltszemi lakos, Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna testvérének a férje. A levélíró a sógornőjét, Polixénát is magázta, mivel jóval idősebb volt nála.

Isten ennekutánna is mindég egészség és meglegedéssel, azután a még hiányzók magokra megjönek. Még eddig válaszolunk vala leveledre, de jó mamánk Julival bent voltak Háromszéken egy hétig Juliánna napját ottan tölteni, és őket hazaváram, hogy így biztosan tudósíthassalak mindnyájok egészséges és jólétekről. Háromszéken az idén igen sok helyett valának bálok, azok közül legszebb volt (mint mondják, mert én magam nem valék) a S[epsi]sz[ent]györgyön tartott Múzeum bál⁶¹⁹, melybe 8–900-an valának. A közelebről Csernátonba[n] tartatott bálba[n] egy igen véletlen excessus⁶²⁰ is történék – ezt is röviden elmondom, hogy mint történt és ki által. Nem tudom, ösméred-é Könczei Farkasnőt,⁶²¹ ő egy Frank nevű dzsidás kapitánnyal⁶²² scandaleuses⁶²³ viszonyba vala már régebb idő óta, elannyira már, hogy most a kapitánnyal együtt a neveztem bálba is megjelenének, a k[apitány] ottan már illuminálta⁶²⁴ magát jó előre, és csaknem többekkel kötölözködni kezdett, már a nevezett nő megjelenése az egész társaságba[n] nagy nyugtalanságot, zúgást szült, és oly ellenszenvet, hogy a többi véle egy colonba⁶²⁵ felállani nem akart, mindez így tartott éji 1 óráig, ekkor egy fiatalember felszólítá a nevezett nő testvére férjét, Dombi⁶²⁶

---

⁶¹⁹ Sepsiszentgyörgynek ekkor még nem volt múzeuma, bizonyára az alakulás előtt álló Erdélyi Múzeum javára szervezett táncmulatságról lehet szó.

⁶²⁰ Kihágás, rendzavarás, túlkapás (latin); a szó halálesetet is jelent, ám ez nem valószínű a szöveg alapján.

⁶²¹ Karathnai Könczey Farkas törvényszéki és árvaszéki ülnök, akinek az első felesége Pálmay József szerint Gyulai Nepomutena (alias Ceni), a második Benke Amália. Lásd PÁL-MAY József 2000, II, 271. Valószínű, hogy Gyulai Nepomutenáról (sz. 1830) lehet szó a levélben, mivel ő 1858-ban, tehát az említett eset után mindössze egy esztendővel ment újból férjhez Molnár Józsefhez. Lásd PÁL-MAY József 2000, I, 198. Pálmay róla jegyezte meg, hogy félrekacsingató, tiszteket szerető nő volt. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek a megfejtésben nyújtott segítségét.

⁶²² A lovasság egy csapatneme, a dzsidások (dzsida: mintegy 3-4 méter hosszú szálfegyver, amely a négyszögekbe tömörült gyalogság önvédelmi alakzatának megbontására szolgált, mivel a gyalogos a puskájára tűzött szuronnal nem érte el a lovast) századosi (Kapitán vagy Rittmeister) rendfokozatot viselő tisztje. A dzsidásokat az I. világháború elején szüntették meg.

⁶²³ Botrányos.

⁶²⁴ Leitta (sok alkoholt fogyasztott).

⁶²⁵ Szó szerint oszlopba, a szöveggörnyezet alapján inkább csoportba.

⁶²⁶ Ikafalvi, futásfalvi nemesi család.

Balázst, hogy hagynák oda a báltermet, mert különben onnan kiexpediálják⁶²⁷. D[ombi] ezt közlé Frank k[a]p[itány]al, ki a kredenzből⁶²⁸ bétópanva keresi azon fiatal egyént Gyulai Albertet,⁶²⁹ de a gendarme kapitány⁶³⁰ is ott lévén s gyanítván, hogy a k[apitány] mit akar tenni, azt mondá hogy nincs ottan, azonban Gy[ulai] nem tudván, miért keresték, előáll, hogy ő ott van, erre a kapitány úgy pofon kapta őt, hogy szinte magához se tudott jönni, de egy más mellette állott fiatal se volt ám restebb, ugyanabba[n] pillanatba[n] a k[apitány]a úgy visszaadta, hogy a vér töstént ellepte, s ezzel együtt ahánynak a keze ráfért, mindegyik úgy ráilleszték, hogy a kapitányt a G[an]darm alig tudá megmenteni és a Bezirks Vortetter⁶³¹ kérésére hagyák félbecsépelni, tudniillik minekutána kardját is elszedték volt – másnap már quietálását⁶³² bé kelle adni, mert még ott helybe[n] mindjárt kezét tőn rá a Gendarme Kapitány – így történt hát az idén is valami excessus, mely természetesen semmi jót nem szült, de mint észrevehetni, nagy feszültséget. A kapitány nős és 3 gyermek apja, nője azonba[n] nem lakék itt véle.

Én egy hét óta naponta az könyvtár rendezésével foglalkozom, és még kell két heti munka, hogy minden rendben légyen, de azután meg is nézheti bárki, mint átnézem az egészet. 1000 kötetre rámegy a szám, jóllehet minden munkából csak egy-egy példányt helyezek a könyvtárba, holott némely megvan 2–3 példányban. Az ilyenekkel cserélek olyakat, minők nekünk meg nincsenek.

A mama és Juli névnapjokra írt leveled is vettük, s ennek következtébe[n] ide mellékelve küldi apám számodra pro F[e]br[uar] et Marz a 20 p[engő]ft-ot, mit ezután is mindenkor megkapandasz, mostan lehetetlen többet küldeni, annyira uralkodó minálunk a pénzhiány. Sok az építés, most felépíték a télen egy új csúrt a csűröskertünkbe[n], ma fedik bé veres

---

⁶²⁷ Erővel (erőszakkal) kidobják.

⁶²⁸ Tálalóból (német).

⁶²⁹ Vélhetően nagyváradi sarkantyús Gyulai Albert (1824–1889) 1848-as honvéd, maksai földbirtokos.

⁶³⁰ Csendőr százados.

⁶³¹ Kerületi előljáró; az nem derül ki a szöveggörnyezetből, hogy polgári vagy egyenruhás.

⁶³² Nyugodt/nyugalmi állapotba helyezését.

cseréppel. Ezután építtetjük az Grenzprocurátortól⁶³³ megvásárlott udvart fel, továbbá az oloszteleki⁶³⁴ udvarunkba egy fából építendő lakházat veres cseréppel földve. Úgyszintén a malomkert előtti kis pusztára a kriptán belől ismét egy kertészházat,⁶³⁵ hogy két őrző legyen. Éppen ma megy apánk le a hivatalhoz, ottan ismét egy új épületet akarnak átadni, t. i. egy nagyszerű börtön építtetését, és ezaránt fog egyezkedni. Kertészkedésünket én folytatni kezdem, mihelyt az idő engedi. Most a hegyi kertet, fel Bibarcfalva⁶³⁶ felé újból 3000 négyzetöllel szaporítók, munka elég, csak pénz kevés – és éppen jeleni pénzkrízisünkbe[n] egy igen érezhető csapás ére bennünket váratlanul, mely apánkat igen elbúsítá, engem pedig a bú mellé haragíta is. Jóskát⁶³⁷ 18-án elküldők Bécsbe, amennyibe lehete, igyekvénk őt is egy kevés pénzzel ellátni, úgy hogy útjához 240 p[engő]ft-tal járulhatánk, mit ő teljességgel ki nem érdemelt, mert gyakori sürgetésim dacára a Reményik-nél lévő adósság felől soha tisztába jönni lehetetlen vala. Ámbár apám mind kifizette volt a vásárokat is, most mégis tartozásunk 300-on felyül megy, de ez még semmi, mert ő contót⁶³⁸ csinált 1420 ft 53 kr[-t], miről soha se szólott, és ezért nem jöheténk eddig tisztába. Most, midőn elutazott, küldé ki Reményik e váratlan fizetési felhívást. Már ebből láthatod a könnyelmű gondatlanság minő mértékbe[n] van meg Jóskába[n], s mily aggodalmat szerez nekünk, hogy éltibe szerencsés alig lehetend, bizony szegény apánkat és mamát alig tudom vigasztalni. Öszvesen tizenketten vagyunk, és mégis ily furcsa Comoediát⁶³⁹ egyikünk se teve soha, és remélhető, hogy Isten ennekutánra is ad annyi észet mindnyájunknak, miszerént nem kívánhatjuk saját végromlásunkat és bukásunkat mint ő, hogy kárörvendezőink száma szaporodjon. Ezen adósságát Jóska 1855 és 56-ba[n] tevé, holott éppen ezen két év alatt meglévő fizetése pótlásául apánk

---

⁶³³ Az adott határszakasz térségének anyagi és pénzügyi felügyelője, az uralkodó által ki-nevezett állami hivatalnok.

⁶³⁴ Olasztelek, erdővidéki település, a Zathureczky család erdélyi letelepedési helye.

⁶³⁵ Ez már baróti birtok, a ma Zathureczky-temetőnek nevezett régi, nem római katolikus temető mellett. Köszönöm Boér Hunornak a helynév alapján a település pontosítását.

⁶³⁶ Bibarcfalva, erdővidéki település.

⁶³⁷ Zathureczky József.

⁶³⁸ Számlát.

⁶³⁹ Komédia (ógörög), a szöveggörnyezet alapján rosszul sikerült tréfa.

öszvesen 620 v[áltó]ft-ot adott néki. Még nem írt, de ha ír, nem dugja az ablakába levelét, oly tartalmút nyerend válaszul. És vigyázzon magára, mert itten ezzel bevégződhetik örökre számára a szereplés. Ezen ő tréfája egész terveinket megzaklatá. Már annyiba[n] meg tudám nyugtatni jó szülőinket, hogy én bémegek Brassóba és R⁶⁴⁰ úrral beszélek a lefizetés apró részletekbeni törlesztése felől. Megvallom, nem örömet írák meg ezen egész dolgot, de mégis tudom, mennyire érdekel téged környülményeink tudása, azért írák meg.

Gidának márciusba[n] a család szaporodása váratik, rég nem kaptam tőle levelet. Nagymamáék írtak, jól vannak. Miliék, Máriék mind egészségesek, a télen nagy Sóváriék voltak Milinél. A kis Ákos⁶⁴¹ megegyésesedett, ottan is a család szaporodni fog ez évben. Most éppen itten van Boér Albert,⁶⁴² nem tudom ösmered é? Ő Julit akarná elvenni, de még nincsen elhatározva, Isten tudja, jó vagy rossz léssen-é? Mert én csak mostani találkozásom után ösmerem, s úgy látom, nem nagy gazdaságértő egyén. Már hogy dől el e dolog, majd megírom neked. Most hamvazó szeredára Mili is kijön, Ignác⁶⁴³ is ki, ő megy egy Tolnainénál⁶⁴⁴ lévő birtoka átvételéhez kifelé. Luiza is Milivel haza fog jönni, mint hallom, egy Uhlanus⁶⁴⁵ hadnagy von der Mülbe nevű óhajtaná sógorságunkat, de e' még csak mende-monda, majd meglátjuk ha élünk, mi van a dologba[n] való. László a szeszt gyártatja, nála is a pénzsűke uralog, különben egészséges, néha-néha egyet-egyet korhelykedik, de már ritkább esemény, mint szokott volt, s talán csak lassanként egészen kimarad. A múlt héten ment férjhez Csikba[n]

---

⁶⁴⁰ Talán Reményik kereskedőről lehet szó.

⁶⁴¹ Cserey Ákos.

⁶⁴² Boér Albert (1828–1882) nagyvajdalfalvi birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁶⁴³ Szentiványi Ignác.

⁶⁴⁴ Tolnay János nyárádselyei és nyárádgálfalvi birtokosnak Szentiványi Zsuzsanna (1795 k.–1879) volt a felesége (lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye). Valószínű, hogy Szentiványi Ignác birtokai ennél a Tolnaynéknál lehettek, ugyanis a régi jogszokás szerint birto-
kot addig nem lehetett elidegeníteni, míg a közvetlen családtagoknak fel nem kínálták azt, és azok bele nem egyeztek annak eladásába.

⁶⁴⁵ A lovasság egy lengyel eredetű csapatneme, a dzsidásokhoz hasonlóan jellemző harc-
eszközük mintegy 3-4 méter hosszú szálfegyver volt. Az ulánusokat is az I. világháború
elején szüntették meg.

Székely Elekhez Bartha Mária,⁶⁴⁶ egyéb változás nem történt vidékünkbe[n]. Azt talán tudandod, hogy a kis Török Ilona⁶⁴⁷ elhalt, éppen Szabó Ferencné is végóráiban van. Itt helybe[n] Baróthon a hivatali épületben is e hó 21-én bál volt, de kevesen valánk, tőlünk csak én valék.

Czecz főhadnagy urat ösmeretlenül is szívesen üdvözlöm. És sietek levelem bévégezni, mert Beke Józsi⁶⁴⁸ itt várja, hogy munkánkat folytassuk, ő is szívesen tisztel. Jó szülőink s testvéreink egyen-egyen ezerszer csókollanak, adjon Isten néked ez új évben is egészséget.

Számtalanszor csókollak:

Szerető testvéred István

Írj mikor időd engedendi, máskor többet írandok, most igen sietve kellett ezt is firkálnom.

RNL KMO F. 64. Zathureczky. VIII. fasc (1851–1899), 109–110. verso.

47.

Sikó Lajos⁶⁴⁹ levele id. Zathureczky Istvánhoz

Homoródoklánd, 1857. március 5.

Nagyon tisztelt uram bátyám!

Egész tisztelettel és nagy bizodalommal lévén urambátyámékhoz, vagyok bátor ezen meghívó soraimmal megtalálni. Az Isten újabban egy kis fiúval áldván meg bennünket, kinek is megkereszteltetését folyó hó 8-kára határozván, bátor vagyok mind feleségem, mind magam nevébe[n] akkorra urambátyámékat igen tisztelt családjokkal meghívni, egyszersmint nagyon tisztelt nénem általi keresztvíz alá tartásra, minek megnyerésében teljes reménységgel

---

⁶⁴⁶ Nagyborosnyói Bartha Mária, bardóci Bartha Sándornak a testvére (később Zathureczky Lujza sógornője).

⁶⁴⁷ Valószínűleg kadicfalvi Török Sámuel udvarhelyszéki alkirálybíró lánya. Lásd NAGY Iván 1865, 11. kötet 314.

⁶⁴⁸ Bizonyára a baróti Beke család valamelyik tagja. Több Beke József volt ebben a családban: köztük egy százados, egy 1848-as honvéd ezredes, a fiatalabb korosztályból is a Beke Sándor egyik gyermekét Józsefnek hívták.

⁶⁴⁹ Sikó Lajos (1823–1890) bölöni Sikó Miklós festő testvére, Homoródoklándon főszolgabíró. Lásd GYULAI Rikárd 1905, 94., valamint KISGYÖRGY Zoltán 2019, 6.

bízva, tapasztalt irántunki szívességeknél fogva, teljes tiszteletünk mellett elvárjuk tisztelettel léve Urambátyáméknak atyafi szolgáljok

Sikó Lajos m[anu] pr[opria].

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 111. verso.

48.

Ifj. Zathureczky István levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1857. április 27.

Édes jó Károlyom!

Február 6-ról írt kedves leveled ugyan ezen hó 16-án kaptam, s mindnyájunk legnagyobb öröméül szolgál egészséges léted tudása, adjon a jó Isten néked ezután is mindenkor megelégedést és mi múlhatatlan szükség, ez életbe – egészséget. Leveled és egyszersmind térítvényed aláírása megnyugtata bennünket, hogy a számodra pro⁶⁵⁰ Marz et Febr küldött 20 p[engő]ft Zulag-ot⁶⁵¹ megkaptad, jelenben ide mellékelve küld jó atyám néked ismét két óra u. m. pro April et May 20 p[engő]ft, engedje az ég, hogy költhesd egészséggel.

Idehaza szegény László néhány nap óta fekvő beteg, de már reményünk van, hogy hová elébb felüdülend. Jó szülőink s testvéreink mindnyájon egészségesek, úgyszintén a kis Ilona, kit Mili magával elvitt, és a kis Bertha, ki idehaza nagymámája körül játszadoz, egészségesek.

A húsvéti innepeket itten tölték Cserey és Sz[ent]iváni sógorok családakkal együtt, Mihály Anti⁶⁵² szintén mint az atyus fogadott fia itten vala, és a fiúk Brassóból, egészség és vidámság közt folyának le ezen néhány napok is.

Jóskától már kétszer kapánk igen megnyugtató levelet, ő átlátván könnyelműsége okozta hibáit, igyekszik mindeneket jóvá tenni, most látja még az életbe minő rögös úton kelletik mindnyájunknak haladni, elein már szinte kénteték⁶⁵³ Bécset odahagyni, teljességgel hely számára nem

---

⁶⁵⁰ Az adott hónap(ok)ra.

⁶⁵¹ Pénzbeli segélyt (német).

⁶⁵² Valószínű a polyáni előnevű Mihály Antal (1851–?).

⁶⁵³ Kénytelen volt.

találkozván, azonban mit den Not um grössten⁶⁵⁴ itten nála is teljesedésbe ment, minthogy egy kereskedő barátja közbejárása nyomán Schlessinger et Comp kereskedésökbé felvételék, úgy mindazon által, hogy két havig saját erején éljen meg, azután havonként 50 p[engő]ft fizetése leend, de ezen idő alatt is ha vásárosokat szerzend, principálissa⁶⁵⁵ ígérete szerint jutalmazandja. Ő olyan szerencsés is volt, hogy mindjárt az első héten 8 erdélyi kereskedővel vásároltata ottan. Mostan még néki is havonként, azaz két hóig 50–50 p[engő]ft küldeményeződik. Mint tegnapelőtt vett leveléből olvasom, néked is írt, de még válaszod nem kapta. Ha netalán nem tudnád hová intézd soraid én ide leírom. Hl. Jos: Z. Abgangban bei dni Polak et Schlessinger. Salvador Gasse Nr. 386. Már gazdászatumkról is írok néked. Jelenben igen hideg, nyirkas időjárásunk van, eddigelő oly meleg napok valának, hogy már Sz[en]t György nap⁶⁵⁶ előtt a fák tele valának virággal, most is mind virágzanak, ha valami különös hideg idő nem járna és hóharmat nem talál esni, azon esetbe[n] igen sok gyümölcs termének ott, hol az múlt őszön és tavaszon el nem mulasztották a fákat lehernyózni, minthogy ezen fák ellenségei annyira el szaporodtak, miszerént a fák virágrügyeit mind elpusztítják még kifejlődésük előtt. Nálunk eddig elő 100 napszám⁶⁵⁷ fordítódott ezen veszedelmes pusztító kiirtására, azonban ez csaknem lehetetlen, most is reggelenként, míg az idő melegül, pusztítatjuk őket. Anynyira célt is értünk, hogy már nem tartunk tőlök, hogy fáinkat elpusztíthassák a kilevelezés előtt. Az idén kiültettünk oltoványt meggy, som, hárs, nyár s más fákat ezeren felül. Oltottunk cseresznyét 300-at, körtve, alma, barack, szilvát csak 200 körül, mert a meleg időjárás hamarabb kifejté a fák tevékenységét a szokottnál. Vadfákat csak 30 darabot tudék béoltani, a többit elültetni az oskolába.⁶⁵⁸ Szerencsétlenségünkre éppen most tavasszal – midőn legtöbb és sürgősebb dolgunk lett volna – betegedett meg Bogdán

---

⁶⁵⁴ A legnagyobb szükség/megszorultság közepette.

⁶⁵⁵ Hivatali elöljárója, felettese, főnöke.

⁶⁵⁶ Április 24-e, Szent György napja a mezőgazdasági év egyik fontos határnapja volt. Ekkor hajtották ki az állatokat először a legelőre.

⁶⁵⁷ Egy napra kiszabott munkamennyiség, egy napszámos 100 napi munkája vagy 25 napszámos négy napi munkája stb.

⁶⁵⁸ Faiskola, csemetekert.

György⁶⁵⁹ kertészünk, és lehetetlenség vala nekem a sok szándékolt munkákat elvégezni. Az új foglalás a hegybe már bé van ültetve egészen, mintegy két véka⁶⁶⁰ cser, és bikkmagot szintén elültetünk. A körülsáncolást már néhány nap alatt bevégezzük. Ma kezdünk hozzá a Malomkertbe a kenderáztató tó és halastó kiásatásához. A hegybéli fák mintha hóval volnának fedve, úgy néznek ki a sok virágtól. Ottan a kopárabb helyeket elvettem esparzett⁶⁶¹, lóhere és feketeborsóval, hogy az egész hegy szépen bégyepe-sedjen. Az itteni alsó kertet már tökéletesen béültetők fákkal, úgyhogy ennél többet nem is ültetendünk, csak ezután a hiányzókat kell pótolnunk.

E hó 24-én átadók a megvásárlóknak az olaszteleki jószágot, ettől már megszabadulánk. A felső jószágon keményen foly az építés, már egy csinos faház, 4 szobából álló felépült, most veres cseréppel fedik bé. Itten Baróthon a nagy korcsmába[n] kő oszlopokra veres cseréppel elkészülőben van egy nagy állás. Ezután hozzáfogunk a csűrkertbe[n]⁶⁶² egy sarjútartó építéséhez, azután az ájtott Incze procurator⁶⁶³-féle kúriáéhoz, s így rendre soha az építésből ki nem fogyunk. Az Olaszteleken kezünk alól kiment jószág helyébe, ha csak pénz jön jó atyánk kezébe, mindjárt pótlásul szántó, szénafüves földeket vásárol. A Horváth Józsitól zálogján bírt javakat is 2231 váltóft megörökösítettük.

Őszi vetéseink általában oly gyengék, hogy egy részét szántják ki. Melyeket korán vetettünk, jobbak, főleg a búzák, de a rozsok s kivált a későn vetettek majdnem csak imitt-amott egy-egy szál áll a legjobb földön is. A

---

⁶⁵⁹ Bogdán György 1843-ban a baróti plébánia híve volt, 1872-ben pedig Bardócon szerzett örökváltásagon birtokot. Lásd VESZELY Károly 1868, 905. valamint Budapesti Közlöny 6. évf. 283. szám, 1872. dec. 10.

⁶⁶⁰ Szemestermény mérésére használt úrmérték. 1 véka 25–30 liternek felelt meg. Így hívták a nagyobb kétfülű kosarat is.

⁶⁶¹ Baltacim néven is ismert pillangós virágú takarmánynövény.

⁶⁶² Jellegzetes székelyföldi telekbeosztási forma volt az, hogy az udvar végében keresztben helyezték el a csűr, és a csűr háta mögött volt egy kisebb konyhakert, ezt nevezték a székelyek csűrös kertnek.

⁶⁶³ Elképzelhető, hogy Dálnoki Incze Lajos (1796–1874) híres jogtudósról lehet szó, akinek Baróton is voltak birtokai, ő procurator-ként írta magát. Amennyiben a levél nem őt említi, abban az esetben baróti Intze Ferencről lehet szó, aki 1861-ben baróti bíró. Lásd KIS-GYÖRGY Zoltán 1971.

tavaszi vetést elvégeztük, éppen még csak mára maradt egy kevés. Itten az egész tavaszon szárazság volt, éppen most két nap óta eseket keveset, de nagyon hidegen.

Czecz f[ő]h[adna]gy urat jó szülőim, testvéreim szívesen üdvözik, én is ehhez csatlom mint ösmeretlen a magamét.

Tercsa nélinek felírhattam, pedig már két levelére tartozom a viszonzással.

A Juli mennyegzője határnapjául pünkösöd utáni vasárnap van kitűzve, ha lesz valami belőle, de valahogy van, nekem mind úgy jön, mintha semmi se történne, s inkább szeretném is így, mivel a jövődöbéli sógor nagyon gyenge gazda, szóval igen élhetetlen egyénnek látszik nekem. A könyvtárba[n] van 1172 darab könyv, még csak a kéziratok s apróságok elrendezése van hátra, ez is, ha a munkaidő meg nem lep, megtörtént volna.

Most levelem ezennel bezárom, mert még Cserei sógornak⁶⁶⁴ is kell írnom a' postán, én néki felhatalmazottja lévén köpeci arendásával⁶⁶⁵ s felszabadult emberével⁶⁶⁶ bajlódom. Nem fizetnek. Bé kell őket mind perelnem. Ma délután megyek egy ügyvédhez e tárgyban, és evégett kell írnom.

Jó szülőink és testvéreink velem együtt téged számtalanszor csókolnak, mikor teheted írj és tudósíts, hogyanléted felől, kér

Szerető testvéred István

UI. Az oltó ágak végett elkéstem vala néked írni, pedig igen szerettem volna azon általad dicsért körtvéből vagy egy ágat eloltani. Majd ha vagy egy ágat küldesz, mit postán éppen idáig hoznak, megkísérlem az oculálást⁶⁶⁷. Egyébbaránt ha [el]marad, azon se aggódj.

RNL KMO F. 64. Zathureczky. VIII. fasc, 113–114. verso.

---

⁶⁶⁴ Cserey János, a Zathureczky Emília férje.

⁶⁶⁵ Bérlojével (árenda: bérbeadás, haszonbér).

⁶⁶⁶ Az 1848-as jobbágyfelszabadítás után sok jobbágy a földesúr birtokán maradt. Bár a törvény szerint a házakat, földeket bérelnie kellett, a legtöbb jobbágy fizetésképtelen volt, valószínű, hogy erre utalhat a megjegyzés.

⁶⁶⁷ Beoltását (latin oculus: szem, rügy; oculus inserit vagy oculus imponit: szemmel beolt).

49.

Zathuretzky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kisnyujtód, 1857. június 2.

Édes jó Károlyom!

Ezelőtt mintegy tíz nappal vevém kedves soraid, melynek rendkívül megörvendtem, rögtön akarék néked válaszolni, de aztán jobbnak látám csak most innep után, hogy annál körülményesebben írhasak mindenről. Kérdést tevéel leveledben, hogy töltöttük a farsangot. Erre én csak annyit tudok válaszolni, hogy meglehetősen jól, én farsang után néked csaknem egy onkosra⁶⁶⁸ terjedő levelet írtam, hogy mely bálba hogy voltak öltözve, s hogy tölt, de úgy látom, te ezt nem kaptad meg. Én nem tudom, most újból a posták oly rendetlenek, oly sok levél eltéved, még amit csak Barótról idáig írnak is hát aztán még távolabbrul... Utolsó levelemben[n] azt is megírtam volt, hogy Lujzinak egy ulánus hadnagy széptevője volt és komoly szándéka volt el is venni őtet, de könnyelműcske férfi levén, naponta adósságot csinált Bukarestbe[n], ezért az atyja s tábor[i] tisztjei is neheztelnek, s az atyja kautiot⁶⁶⁹ adni nem fog, mivel ő még házasodni fiatal és nem is majorátus,⁶⁷⁰ hanem nagyobb fiútestvére ő kvekvitálni⁶⁷¹ akar és úgy elvenni Lujzit. Ezt atyus és egyikünk sem akarjuk, vagy azt akarja, hogy míg kapitány⁶⁷² lesz, várjon L... Ez sem vezet célhoz, így hát az egész barátságunknak és minden további határozatoknak most egészen véget ve[te]ttek, hogy egyik se

---

⁶⁶⁸ Vaskosra, terjedelmesre (görög onkos: daganat).

⁶⁶⁹ Óvadék, letét, elővigyázatosságból letett összeg (latin cautio). A korabeli szabályzatok előírták a katonatiszteknek, hogy házasság előtt cautiót tegyenek le, amely fedezi leendő feleségük eltartását, ha a tiszttel olyasvalami történik, ami keresőképtelenné teszi vagy meghal. A cautio meglétét külön tiszti becsületbíróság ellenőrizte. Ezt a rendszert csak 1945 után törölték el a m. kir. Honvédségben és az osztrák Bundesheerben.

⁶⁷⁰ Elsőszülöttség(i öröklés) (latin maioratus).

⁶⁷¹ Talán mindenáron (latin cum quiqui: mindenárom, akármivel is; a quisquis ablativusa /határozós esete/).

⁶⁷² A százados rendfokozatú tiszt havidíja (osztrák-német Gage, fizetése) elérhette a hadnagyi havidíj kétszeresét. 1851-ről konkrét éves adatokkal rendelkezünk: II. osztályú hadnagy 400, I. o. hadnagy 450, főhadnagy 500, II. o. százados 700, I. o. százados 900, őrnagy 1200, alezredes 1500, ezredes 1800 forint. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 593.

kecsegtesse magát bizonytalanul, úgy is masíroznak el júniusba ez az ezred végképp Terézianopolba,⁶⁷³ s annál könnyebben el feledik egymást. Különb-
ben kedves, mivel ifjú tiszt volt, a családja is elég jó, von der Mülbe, az atyja
őrmester és gróf [---]⁶⁷⁴ A Juli dolga felől csak annyi, már bizonyos, hogy
Boér Albert megkérte, ki is staffirozták,⁶⁷⁵ egy-két hét alatt az esküvője is
meglesz. Még a nap nincs meghatározva, de még azt sem tudjuk, hová viszi
Boér. Ez az egész házasság elmaradhatott volna, nagyon félek, nehogy ros-
szul üssön ki. Sem atyusék, sem István nincs teljességgel megelégedve, de
nem is csudálom, mert ha a házasság valamit rajta nem változtat, borzasztó
élhetetlen, semmi embernek látszik, s a mellet [---] az sincs még máig hova
vigye. Most akar valami arendás⁶⁷⁶ jószágot kivenni, nyolc évig nem volt rá
ideje még tétlenségbe[n] Szerdahelyt.⁶⁷⁷ Most az a szerencséje, hogy valami
perbe nyert ötezer váltó forintot. Ha ez nem volna, még szekeret s lovat
sem tudott volna venni, s Juli ezeket mind tudja, s mégsem mond le róla s
mindenen meg van nyugodva, pedig szegénynek újból oly sokat fáj [a] feje.
Csak egészsége helyreállana... Bevásárolni én voltam háromszor Bras-
sóba[n], minden szépet és csinosat vettünk neki, amellet édes atyus gaz-
dasági holmikkal, szekérrel, ökörrrel segíti, csak aztán lenne, ki megtartsa...

---

⁶⁷³ Amennyiben ez Theresienstadt (ma Terezín), akkor a 29. gyalogezred csehországi ál-
lomáshelyéről van szó, ami valóban igen messze esik Erdélytől.

⁶⁷⁴ Az őrmester (Wachtmeister, Feldwebel) altiszti rendfokozat volt, márpedig abban a
korban egy gróf címmel rendelkező férfi csakis tisztként kezdhette katonai pályafutását,
ráadásul itt az apáról van szó, aki életkora okán már legalább főtiszt kellett, hogy legyen
vagy tábornok. A 19. század közepén ismerjük gróf Gustav von der Mülbe altábornagy
nevét. Igaz, a porosz hadsereg tábornoka volt, de a kor felfogásától nem állt messze, hogy
a nevelhetetlen fiút egy másik ország hadseregébe adták be szolgálatra, hátha ott megne-
velik, az édesapa háttére (Hinterland-ja) mint zavaró körülmény nélkül. Magyarán: felet-
tesei meg merték hajtani/szivatni, mert nem tartottak az apa közbelépésétől. Ettől még
nem bizonyos, hogy a levélben az ő fiáról van szó.

⁶⁷⁵ Ellátták a házasságkötéshez szükséges anyagi (nem pénzbeli) dolgokkal. Német Staffi-
erung: ágynemű, fehérenemű, porcelán étkezészet, konyhai edények, bútorok, stb, magyarul:
kelengye adás.

⁶⁷⁶ Bérbe vett vagy bérbe adott (árrenda: bérbeadás, haszonbér).

⁶⁷⁷ Szeben megyei település, Nagyszebentől 31 km-re fekszik.

Az a szándéka, hogy Hidegvízre⁶⁷⁸ vigye (valahol Szeben mellett egy oláh falu); mi mind azt akarnók, hogy itt közel ha kapna valahol jószágot, mert néki is van valami kevés jószágja Tonoba[?]⁶⁷⁹ Szőkefalva⁶⁸⁰ mellett, de az árendába van adva, csak két év múlva telik ki. Már adja az Isten, hogy mentől jobban történjék.

Most a pünkösöd innepekre édesmama és Juli jöttek volt be, Laji, Berta,⁶⁸¹ atyusék honn maradtak, innep szombatján itt voltak nálam, Gyulát, Gábort is kihozattuk. Első innepen Vásárhelyt⁶⁸² voltunk a templomba[n], hol honn Károly⁶⁸³ utoljára osztott úrvacsorát, ötlet Magyarországra megválasztották Kunszentmiklósrá papnak, hol sokkal nagyobb fizetése és nyugodalmasabb élete lesz, s amellet Pesttől gőzhajón 4 órai távolság, el is indult tegnapelőtt. Első innepen volt búcsút venni anyjával együtt, mán hozzászoktunk volt, igen rosszul esett örökös búcsút venni, de ilyen az élet, látom, mindenbe[n] múlandó. Milinél voltunk mind a három innepen. Első innepen mind ott voltak a Gyárfás fiak,⁶⁸⁴ Székely Károly,⁶⁸⁵ öt ulanus⁶⁸⁶ és még többen táncoltunk, négy francúzt, két csárdást, két polkát. Most színészek vannak Kézdivásárhelyt, valami hitványok. Második innepen mind bent voltunk, csak édesmama maradt honn. Mind a három

---

⁶⁷⁸ Község Nagy-Küküllő vármegye Medgyesi járásában; a román többség már akkor Calvasar-nek nevezte. In: GYALAY Mihály 1989, 512.

⁶⁷⁹ Azonosíthatatlan helység. Ma a térkép nem jelez Szőkefalva közelében hasonló nevű települést.

⁶⁸⁰ Maros megyei település, Vámosgálfalvához tartozik.

⁶⁸¹ Zathureczky Berta.

⁶⁸² Kézdivásárhelyről van szó.

⁶⁸³ Szemerjai Szász Károly (1829–1905), 1849-ben a forradalomban hadnagy, református pap, később dunamelléki református püspök, költő, fordító, politikus. 1854 és 1857 között volt a kézdivásárhelyi református egyház papja, az ő szolgálata idején épült fel a kézdivásárhelyi templom tornya. Köszönöm Csáki Árpád egyháztörténésznek a név megnevezésében nyújtott segítségét.

⁶⁸⁴ Feltételezhetően lécfalvi Gyárfás Lajos zabolai birtokos, 1849-ben a 77. honvéd zászlóalj őrnagyának fiai: Gyárfás Benedek (1846–1920), Gyárfás László, később királyi törvényszéki elnök, valamint Gyárfás Lajos (1849–1912) később királyi főügyész. BONA Gábor 2000, 367. valamint SzNM gyászjelentő gyűjtemény.

⁶⁸⁵ Kilyéni Székely Károly (1819 k.–1879) birtokos. SzNM Gyászjelentő gyűjtemény.

⁶⁸⁶ Lásd a 46. levélhez írt ulanus-jegyzetet.

nap sok vendég és tisztek voltak. Ma mamáék Papolcra akartak menni de a naponta [lévő] nagy esőzés miatt még ma Imecsfalván maradtak, mi pedig hazajöttünk. Eddig tán megírták neked, mily nagy volt Baróton a víz, még nagyobb, mint a baconi árvízkor⁶⁸⁷ és igen felette sok kárt tett édes szüleinknek, úgyhogy kerti vetemény, pityóka, fuszujka⁶⁸⁸ és egyéb is nagyon kevés maradt, s a gyümölcs is a sok esőzés mián majd mind lehullott, egyáltalába[n] igen gyenge [?] lévén, ez mindnyájunknak semmi sem nyújt nagy reményt. Én mindenről akarék neked írni és terjedelmesen, de oly széjjelfolytak gondolatim, hogy elig⁶⁸⁹ jut holmi eszembe. Aztán szemeim is oly kimondhatatlan gyengék most is, pedig mind kúrával élek, de egész kevés hasznát tapasztalom, még mind nem tudok dolgozni, sem olvasni. Fürdőre akartam menni, de doktor Májer ellenzi. Újból csak a zuhanyt ajánlotta. Már a jövő héten hozzá is fogok, de eddig a hideg, esős idők miatt nem tudtam hozzáfogni, ettől remélek csak könnyebbülést. Mayer azt mondja, hogy jobbra fordult a kúra által szemeim gyengesége, de én nem igen tapasztalom. Oh Istenem, bárcsak oly messze ne volnál, hogy beszélhetnők ki magunkot vagy egyszer... Be nincs kivel bizodalmason kibeszélje magát az ember testvérein kívül, be rossz és idegen a világ; hova tovább telik az idő, annál inkább megösméri az ember, milyenek az emberek. Sokszor úgy elunom magamat, de ezen bósulni nem lehet, dolgozni nem tudok, sem olvasni, a gazdasszonysági baj, mi van, hamar elvégzem, s aztán unalmaskodom. Sokszor Ignác⁶⁹⁰ olvas, de őtet is a sok politikai hírlapok olvasása nagyon elfoglalja. Pedig most sok szép könyveink vannak, Ignác megvette a külföldi regénytárt.⁶⁹¹ Amióta te itt nem voltál, kertünkben is nagy változtatások történtek, kivált a gyümölcsöskerten: szép kis istálló, és virágos kertté alakítottuk, filegoriát⁶⁹² is készítettünk benne, elfér még 28

---

⁶⁸⁷ Nagybaconban 1843-ban volt egy hatalmas árvíz, a levél utal arra, hogy abban az időben Baróton is jelentősebb nagyságú árvíz lehetett.

⁶⁸⁸ Burgonya (krumpli) és bab.

⁶⁸⁹ Alig.

⁶⁹⁰ Szentiványi Ignác.

⁶⁹¹ A Kisfaludy Társaság kiadványsorozata, melynek 23 kötete 1843–1844-ben jelent meg.

⁶⁹² Helyesen filagória (latin): lugas, nyitott kerti lak.

személy is oranzálni⁶⁹³ benne. Aztán a fák alá virággrupokat s padokat is készítettünk, jól néz ki, de ha kedves testvéreimmel tölthetnénk benne vagy egy jó napot, mennyit érne... A házon is annyi változtatást tettünk, hogy a kert felőli tornác meg van csinálva. Benn is a mobiliákat⁶⁹⁴ behúztam, még egy csinos rugonyos diványt, két nagy fotólt vettünk, fehér firhango-
kat⁶⁹⁵ tettünk a veres helyett s két szép almáriumot⁶⁹⁶ is vettünk, s Ignác nekem vett egy gyönyörű szép és nagy ezüst tükröt, poharat, nagy mosdó-
tálat, két nagy piknés⁶⁹⁷ vetkezőt. Az anyja is átadott két régi gyertyatartót, még a két új, nagy is van, már most az egész vetkezőnk csinos. Keveset tu-
dok most újítani, mert a jövedelem most igen gyengén folyik be. Azt tán tudod, hogy Gálfalvát⁶⁹⁸ kiváltották⁶⁹⁹ s ki is adták árendába, 80 forintot ka-
punk érte, s vagy 60 veder jó bort, még többet is. Süketfalvát⁷⁰⁰ máig nem ítélik ki, pedig eleget költ rá Ignác, de őszig tán csak kiítelik, igaz, volna rá szükségünk. A berivoi per is⁷⁰¹ mind foly, de eddig még eredmény nélkül, a jobbágyokért is a vármegyén még nem kaptunk semmit.⁷⁰² Az itt lévők is, kik magukat megváltják, csak öt-tíz pengőnként fizetnek, s ekzekúcióval⁷⁰³ jut holmihez az ember, s a pénz naponta inkább szűkül, nem győzzük bá-
mulni, s oly nehezen lehet kapni, hogy még 40 percentet is⁷⁰⁴ kezdtek venni.

---

⁶⁹³ „Heur en salle”, szó szerinti fordítás franciáról: boldogság a szobában, vagyis örömteli együttlét.

⁶⁹⁴ Valószínűleg bútorokat (német Möbel).

⁶⁹⁵ Fügöny (német Vorhang).

⁶⁹⁶ Almárium (latin) polcos, alacsony üveges szekrény.

⁶⁹⁷ Valószínűleg pikétből elkészített. Pikét: kidomborodó mintákkal elkészített pamutszövet.

⁶⁹⁸ Nyárádgálfalva, település Maros megyében, a Nyárád mentén.

⁶⁹⁹ Az 1848-as törvény megszabta a jobbágyok örökváltságát. Ez azt jelentette, hogy az a jobbágy, aki egy birtokon dolgozott, egy lefizetett összeg ellenében tulajdonjogot szerezhetett egy föld fölött. Jó esetben a földesúr és a jobbágy előre megállapodott, de mivel törvény által megszabott joga volt ez, a telek tulajdonosának a beleegyezése nélkül is megtehetette ezt.

⁷⁰⁰ Süketfalva, település Maros megyében, Nyárádgálfalva szomszédságában.

⁷⁰¹ Berivoi: közigazgatási terület a mai Románia területén, Fogaras közelében.

⁷⁰² Az 1853. március 2-i császári pátens rendelte el a földbirtokos osztály kárpótlását, de ez Erdélyben még évek múltán sem valósult meg. Lásd SZEKFŰ Gyula 1989, 169.

⁷⁰³ Kikényszerítéssel, végrehajtással (latin excutio).

⁷⁰⁴ Százalék (német Perzent).

Most minden remény abba[n] van, ha a kereskedési bank Brassóba júli-
usba[n] megnyitattik, ott 6 percentre adnak, kinek kell. A Rentensajnok-
kal⁷⁰⁵ vagyunk megnyomorodva, Veber megbukott, s már úgy látszik, elve-
szítjük egészen, kiknek ő kezelte, pedig most neked is, Lászlónak is be van
telve. Már István eléggé utána jár, hogy nyomába jöjjön. Gidáék nemrég
írtak, Pólinak kis leánya született, Márinak⁷⁰⁶ kereszteltetett, tán eddig né-
ked is írták. Jól vannak mind. István is most szemlátomást jobban van,
most [a] teljes gazdasági baj az ő vállain fordul meg, mert édes atyus vagy
két rendbe[n] beteg volt, kihűlt volt a szegény Szabóné temetésén. Didrich
még nem jött Póli után, de nem is akar visszamenni. Az ifjú Bekénének is
leánya születet, Cenceliának⁷⁰⁷ keresztelték. Gyárfás Lajosnének⁷⁰⁸ is kislia
született.⁷⁰⁹ Háromszéken házasság nem történt, de két szerencsétlen eset
igen. Szörcsei Dénes⁷¹⁰ kilenc gyermekű apa megbolondult szegény, nem
tudom, ösmered-e, s aztán Gidófalvi Gábor, ez még ifjú házasság, ezt esmered
úgy emlekszem, elég borzasztó eset.

Mili, János meghatták, írjam meg, hogy csókolnak. A kis Ákos igen-
igen gyenge gyerek, félek, hogy nagy kort nem ér. Mili most egészséges,
most nincs katonatiszt szállójok,⁷¹¹ volt öt hónapig. László sem vala benn,
ő is most jól van, az ivást elhagyta végképpen. Jóskától nemrég kaptam le-
velet, írtam is néki, szegényt Reményikék jól letolák, vagyis inkább Sükösd.
Gyula, Gábor most jól tanulnak, minekután[a] atyus megpirongatá s el
akarta Gyulát kergetni, mert rá volt panasz. Ferenc bácsiék is jól vannak.

---

⁷⁰⁵ Járadék-dokumentumokkal.

⁷⁰⁶ Zathureczky Mária (1857–1903), később Dindár Istvánné.

⁷⁰⁷ Nyilvánvaló elírás, valószínű, a név ismeretlensége miatt. A születési év alapján baróti Beke Kornélia, Beke János lánya lehet (1857 k.–1875). SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

⁷⁰⁸ Csíkszentdomokosi Sándor Mária (1823–1885), lécfalvi Gyárfás Lajos (1815–1898) honvéd őrnagy, 1852-ig josefstadti fogoly, majd zabolai gazda felesége. Lásd BONA Gábor 2000, 367, valamint a SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁷⁰⁹ Talán Gyárfás Miklós? (1857 k.–1891) később nagyszombeni királyi alügyész. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁷¹⁰ Szörcsei Szörcsey Dénes (1812 k.–1876), birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁷¹¹ A 19. század közepén még általános gyakorlat volt, hogy ha valahol katonaságnak kellett állomásoznia, de nem állt rendelkezésre laktanya, akkor a katonákat a lakossághoz szállásolták be, elvileg fizetve annak költségeit.

Nem igen szép bácsitól, hogy szegény atyustól most kérte fel pénzét, mikor legtöbb költsége van Julira is, nem igen testvéri dolog. Bartha Cecinek⁷¹² is kis leánya van. Kelemen Róza⁷¹³ még most is oly beteges szegény, tán meg sem gyógyul soha. Éppen a tegnap olvasók az általános amnesztiát,⁷¹⁴ mán kevés van fogoly ösmerőseink közül, de mégis örvendünk s sajnáljuk szegényeket, kik ott elhunytak a fogságba[n].

Hát egészséged hogy van most, édes Károlyom? Írod, hogy halzsírot vagy - olajot ettél, tán jobb volna semmivel sem kurálni magad, hanem a fennlevőre bízni. Ifjú vagy, s a legtöbbet használna. Mikor reméled, hogy viszont meglátjuk egymást? Mily rosszul esett nekünk, hogy el nem tudtunk tőled búcsúzni. De a jó Isten majd rásegít, hogy szabadságon hazajössz és viszont meglátunk. Hála égnek, hogy nem Galíciába vagy, azon egészségtelen, rossz országba.⁷¹⁵ Mamáék is kapták leveled, melyben a céllovésről írsz. Az én válaszolásom leginkább a[z] hátráltatta, hogy Gizella beteg volt vagy három hétig, gelesztahidegbe.⁷¹⁶ Most jobban van, helyre is kezdett jönni, sokat szépült és nőtt, mióta nem láttad. Mind azt jövendőlik, hogy szép leány lesz belőle, ez nekem nagy vigasztalás. Voldorfról⁷¹⁷ rég nem kaptam levelet, jól vannak különben mind. A kedves szomszédnémről helyszúke miatt keveset tudok írni (Gálnéről). Most két nagy leánya van,

---

⁷¹² Nagyborosnyói Bartha Cecília, barátosi Zonda Lászlóné.

⁷¹³ Kelemen Róza (1833 k. –1886), Beke Sámuelné, szucsági birtokos. Zathureczky Gedeon felesége révén a Zathureczky család rokoni kapcsolathálóba került a szucsági család tagjaival.

⁷¹⁴ Ferenc József 1857. május 4-én kezdte meg második magyarországi körútját, ezzel kapcsolatban, május 8-án általános amnesztiát hirdetett a még fogságban lévő, 1848–1849-es szerepük miatt elítéltekre.

⁷¹⁵ 1856 júniusában a cs. kir. 31. gyalogezred 3. zászlóaljának 17. és 18. századát Varasdra, 14. századát és az ezred 3. gránátoszszázadát Károlyvárosba helyezték át. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 611–612. A még az Oszmán Birodalom határán létrehozott katonai határőrvidek (*confinium militarium*) 1881-ig tartó felszámolását 1851-ben kezdték meg, s a volt határőrezredeket a cs. kir. Hadsereg (k. k. Heer) sorgyalogezredeiként szervezték újjá. In: SZABÓ József szerk. 1995, 532–533. Néhány alakulatot, köztük Zathureczky Károlyét ezen folyamat keretében vezényelték át Horvátországba, segítséget nyújtani az átszervezéshez. Bővebben lásd: AMSTADT, Jakob 1969 és AMSTADT, Jakob 1973.

⁷¹⁶ Valószínűleg a „geleszta hideg” nem a szokatlan hidegre, hanem valamilyen bélféreg (székely tájszólásban *geleszta* vagy *gilszta*) által okozott betegségről lehet szó.

⁷¹⁷ Dombos község.

az ősszel hozta haza őket a klastromból. A fiatalság nagyon járta házokat a télen, de ami ott lefolyt a télen, tavaszon, azt leírni nem lehet, csak elbeszélni, de most nagyon kedvetlenek, mert az ifjúság nagyon visszahúzta tőlök magát. Az egyik szép leány, de az egyik csúf és rosszindulatú, nagy ellensége volt a télen Lujzinak. Persze mű nem vettük számba, mert a[z] nem volt Lujzinak semmi kárára. Ignác⁷¹⁸ csókol, kedves jó Károlyom, s Gizella is, ki felette sokat emleget, ha vajegy fejrbe öltözött katonát lát, messzünnet örvend, hogy Károly bácsi, s a mappán⁷¹⁹, mindig mutatja, ugye mama itt van szegény Károly bácsi, mikor jön ide? Csókollak, szeretett kedves jó Károlyom, írj ha időd engedi. Én csak azért írok ritkábban, hogy szemeim gyengesége nem engedi. Isten legyen veled lelkem, adjon egészséget! Csókollak megszámíthatatlanszor,

téged szerető testvéred Mari.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 115–116. verso.

50.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Márihoz

Posega⁷²⁰, 1857 június 15.

Szeretett édes jó testvérem Mári!

Leveledet kapva rögtön igyekszem reá válaszolni, s remélem, hogy ezen soraimat csak kézhez kapandod. Én is hasonlóképpen nem kaptam meg egy levelet tőled és úgyszintén Baróton sem kaptak meg egyet tőlem, mindenesetre kellemetlen ezen rendetlen postajárás. Kedves soraid, melyeket én itt távolban tőled kaptam, s melyből sok mindenekről tudósítást és felvilágosítást nyertem, nagyon-nagyon megörvendeztettek és megvidítotak, mert oly sokszor vagytok tik és én nálatok emlékeimmal, s oly jól jó

---

⁷¹⁸ Szentiványi Ignác.

⁷¹⁹ Mappa, esetleg térkép.

⁷²⁰ Ez megerősíti a 49. levélhez írt Zágráb-jegyzetben foglaltakat, mivel Pozsega székhellyel is létezett egy határőrezred, amelynek átszervezését 1857-re már megkezdték, de még nem fejezték be. In: SZABÓ József szerk. 1995, 532–533.

olykor-olykor egy tudósítást kapni, mely újból ezen hiányokat pótolhassa. Édes jó Márim, kéméld kérlek szemeidet, inkább hosszasabb időközökben írj, mind szemedet még inkább rongáljad. Megfogható az koronkenti eluntság, mert tégedet, ki tevékenységhez voltál szokva, ily annyira szenvedésid kényszerítnek a tétlenségre. Bízzál az jó ég urában, és az orvos segítségével, mert csak reményünk teljesülend, hogy újból szemeid használatát visszanyerended, igaz csak lassan, hanem a remény ne hagyjon el és gyámolítson. Örömmel olvasom leveledből és Ignác⁷²¹ soraiból, hogy a gálfalvi jószágot már kézhez kaptátok, és hogy a ház és kert körül oly sok rendet és csinosbításokat tettetek. Mennyire én is óhajtom újból körötökben jönni, együtt ezeket átnézni és élvezni, hanem most fájdalommal kell megírjam és szomorúan, hosszasabb időre nincs kilátásom. Reményünk van majd Grazban vagy Bécsbe jönni állomásban,⁷²² hasonlóképpen történhetik, hogy egy-két év alatt, ha a szerencse kedvez, mivel most tízedik vagyok⁷²³ főhadnagynak, főhadnagy leendek, és én azon esetben újból Erdélybe le fogok menni. De addig most kevés [a] kilátás, hogy lemehessek, mert szabadságra leutazni elsőbben roppant költséges, és most nem is igen könnyen lehet szabadságot kapnia, ha mindjárt kapnék is, mivel más ezredesünk van, mert a régi tábornok lett, amíg nem ösmer meg, és én itt az ezrednél újból egy-két évig nem szolgáltam, nem kérezhettem le. Azért mégsem kell elcsüggednünk, mert ha a jó Isten segít, újból egymást látandjuk, és annál nagyobb öröm a viszontlátás. István utolsó levelében írt, hogy Julit megkérte Boér, és hogy pünkösöd utáni első vasárnap az esküvő leend. Ő sem tudja, hogy vélekedjék, elmarad, megtörténik – csak az ég ura, ha már úgy van, őket megsegítse, mert mily fájdalmas volna mindnyájunknak, hogyha egy szerencsétlen házasság lenne belőle. Juli teszi ezen áldozatokat, ő is mint férfi, ha nem akar gyáván henyelegni, hát keljen talpára és igyekezzék

---

⁷²¹ Szentiványi Ignác (1822 k.–1885), a Zathureczky Mária férje.

⁷²² Vagyis Zathureczky Károly abban reménykedhetett, hogy Horvátországból Ausztriába helyezik át.

⁷²³ A jelen levél alapján Zathureczky Károly hat évet várt főhadnagyi előléptetésére. A bécsi Hadilevéltárban fennmaradt személyi anyaga szerint 1854. május 25-én léptették elő I. osztályú hadnagy (Lieutenant 1. Klasse), 1859. április 5-én főhadnagy (Oberlieutenant) rendfokozatba, ami csak 5 év. In: Kriegsarchiv 3882. doboz 88. irat 2. o.

aztat, ami szükséges, megszerezni, mert arról meg lehet győződve, hogy ha ő valamit szerez, a nője el nem pazarolja. Azért minden férfiú, aki házassodik, csak úgy és megfontolva tegye ezen lépésit, és csak akkor, ha biztosíthatja családját eltartani, vagy a szükségeseket megszerezhetni. Lehet, hogy ezen házasság, mivel Juli őt szereti, ha igyekeznek, jóra válhat, és szerencsések lehetnek, adja is az ég ura reá áldásukat. Nékünk, mint testvéreknek, kívánságunk mindegyikünk egyenkénti boldogsága. Azért a Lajos szomorú esetén⁷²⁴ okulva és tanulva, légyünk ezen a sors végzetén is megnyugodva, hasonlólag csak szegény Luizának is vigaszul csak ezen szavakat mondhatom, hogy tám[!] a jövő megmutandja újból, hogy jobb volt így az ösmeretségeinek végződni, és reményét ne veszesse el, mert ki tudja, mit szül a jövő. Képzeld, édes Márim meglepetésemet, tegnap kaptam Czettől egy levelet és abba belézárván egy kis cédulát Ábris bácsitól ezen szavakkal: "Zathuretzky Károlyt igen szívesen üdvözli bátyja, Nagy Ábrahám".⁷²⁵ Tudniillik egy tiszt Kassára vitt fel egy transzportot⁷²⁶ Zágrábból, ez ott találkozott Ábris bácsival, úgy kerültek ezen sorok hozzám, melyeket hirtelen írt Ábris. Még egy második meglepetés, ma éppen ebédnél találkoztam itten Ambrusch Dorral, ki most Neu Gradiskán⁷²⁷ van mint Regiments Arzt⁷²⁸, ő nagyon megkért, hogy tiszteljem mind az otthoniakat, és nagyon örvendett engemet láthatni, jól emlékezik az olaszteleki időkre, ő is hasonlólag reád is, mondja, csak te nem voltál beteg, többnyire mindnyájan. Ő most házas, három gyermek atyja. Kért, hogy látogassam meg Grádiskán.

Czettől csak tegnap kaptam levelet, oly jól jó, hogy legalább itt fent van, úgy tekintem, mint testvért, mert igazán ő nékem nagyon jó barátom, mindörökké leveleiben említést tévesen rólatok is és kér, hogy tiszteljelek nevében mindnyájatokat, úgyszintén [az] otthoniakat, és Miliéket is.

---

⁷²⁴ A levelezésben nem fejtik ki, milyen szomorú esete volt Zathureczky Lajosnak. Valószínű, hogy szerencsétlen házasságról lehet szó, mert Zathureczky Lajos korai halála után gyermekeit, Bertát és Ilonát többnyire a nagyszülők nevelték.

⁷²⁵ Tasnádi Nagy Ábrahám.

⁷²⁶ Szállítmányt.

⁷²⁷ Újgradiska, Horvátország Požega járásában lévő település.

⁷²⁸ Ezredorvos. Gradisca helyőrségben a trieszti állomáshelyű cs. kir. 97. gyalogezred állomásozott. In: MILITÄR-TERRITORIAL KARTE 1885.

Szász Károly⁷²⁹ elvitelét nagyon sajnálom, mert derék és okos férfiú, s nem lehet oly hamar párját találni, reátok nézve is kellemetlenebb, mert nagyon jól társalgó, mívelt egyén és egy mindnyájunknak jó barátja távozott el. Ferenc bácsi újra megkezdte csudaságait, bizony már elhagyhatna belőle, és több tekintettel lehetne atyus iránt, különösen ily körülmények között. Hát az ellopott pénzt megkapták-e bácsiék vagy nem?

Jóskának újból írtam a napokban, engemet is, jól lehet nem sokkal, de mégis vízre vitt Sükösd úrfi,⁷³⁰ hanem jobb elhallgatni az egész dolgot, mint a világ szájára adni, egyáltalában a mi családjunkban történik, alkalmunk kell az eddig törtéteken és vonnunk kell magunkat az idegenektől, semmit, amit elkerülhetünk, nem kell a világ tudtára adni, mert úgy is a sok ellenségeink mindent felhasználnak ellenünk. Tik is legyetek óvatosak az vásárlásoknál, különösen a Contóra⁷³¹ való vásárlást fel kell hagyni, leginkább Miliék, mert ily formán csalják le mindenfelől. Be nagy kár újból ezen árvíz most, hol úgy is mindenütt oly sok szükségek vagynak, csak minket is sok csapás ért egy pár év óta. A pénzsűke itt is oly általános, és ahhoz érezhető a munkások hiánya. Gidától nem kaptam tudósítást, örvendek, hogy családja szaporodott⁷³² és Póli jól vagyon. Miliéket, Jánost mind tiszteltetem, csókoltatom, hasonlólag Ákost, Balázst. Balázs még mind Pesten? Kis Gizának mondd meg, édes Márim, hogy Károly bácsi csókoltatja és örvend, hogy oly jól s megemlékezik bátyjáról, majd küld neki valami szépet és igyekezzék, tanuljon a kis gazdasszony. Azon nagyon örvendek, hogy Giza oly jól növi ki magát, majd már a neveltetéséről kell, hogy gondoskodjatok. A Lujza dolga ily formán legjobban volt eldöntve, mert arra, hogy kapitány légyen, nem várhat, hogy quitáljon,⁷³³ akkor miből él? Másképpen is, szülői ha ellenkezik, csak rossz következés a vége, így a legjobban volt eldöntve. Ignác⁷³⁴ írja soraiban, hogy a magyarországi családokról egy

---

⁷²⁹ Szemerjai Szász Károly.

⁷³⁰ Talán Sükösd József kereskedőről lehet szó. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁷³¹ Számlára.

⁷³² Zathureczky Gedeonnak és feleségének Kelemen Polixénának ekkor született Zathureczky Mária (1857–1903) nevű lányuk.

⁷³³ Nyugtázzon vagy lemondjon (két, különböző jelentésű osztrák katonai német szó: quittieren: nyugtázni, lemondani rendfokozatról; viszont a Qiuttung csak egy jelentésű: nyugta).

⁷³⁴ Szentiványi Ignác.

munka jelenend meg,⁷³⁵ eztet bár Barótra vagy pedig, ha lehet, ti hozassátok meg, én magam is meghozatnám, de bizonytalan állomásaim⁷³⁶ miatt nem tehetem. Én jártattam magamnak a Magyar Néplapot,⁷³⁷ az Illustrierte Welt,⁷³⁸ Familienbuch⁷³⁹ és [---]⁷⁴⁰ nevű képes lapokat. Majd ebből egyet néked is fogok ajándékozni. Ha lehet, hozassátok meg ezen Magyarországi családok könyvét, inkább én is pótolom. Édes Márim, egészen ne vond el magadot a világtól, hogy ha betegséged ne egész elunttá tégyen, vegyél részt a társalkodásokban, hogy így unalmad kevesebbedjen. Az igaz, hogy nincs ezen idegen, kétértelmű és csalfák között is semmi élvezet. Szomszédnénk ha oly formán és modorban, mint mikor én ott voltam s hallottam, viseletét folytatja, kétes és nem kedvező jövője leend. Szabónénak csak leveledből tudtam meg halálát, újból egyel kevesebb a régi ösmerősök közül. Most, hála az Istennek, jól vagyok és nem is használok semmi kúrát. A Rentenscheinokot⁷⁴¹ illetőleg, azok azáltal, hogy Weber megbukott, mégis mi nem veszítettünk el, mert az bécsi kimutatásban erről az évről szólóban benne vagyunk, én, László és gondolom Jóska is, onnan kell, hogy eddig egy más Comanditeur⁷⁴² jött le vagy másnak kell eztet Webertől átvenni. Legjobb egyenesen Bécsbe írni az Directiohoz⁷⁴³, az Adress Brassóban megtudható és kérni, hogy az Interest⁷⁴⁴ kifizetődjék, mert másképpen törvényes lépéseket kell tennünk. Hogy ő megbukott, azért mi nem nézhetjük el, mert a Directio hibája, hogy miért adta egy olyanak kezelése alá, és a Directio köteles mindnyájunkat egészen kárpótolni. Azért ha István Brassóban nem ér célt, egyenesen Bécsbe írjon, és felpanaszlással fenyegetse és perrel, meg kell tenni, hogy kifizessék, utána idején, korán járni kell a dolognak. Az a Directiótól nékem meg vagyon, és abban benne vagyok én,

---

⁷³⁵ Bizonyára az 1857-ben megjelent Nagy Iván: *Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal* című munkájára utal a levél.

⁷³⁶ Zathureczky Károly Horvátországban szolgálati okból ide-oda utazgathatott.

⁷³⁷ Szabó Alajos által 1855-ben megindított politikai hetilap. Lásd BUZINKAY Géza 1993.

⁷³⁸ 1853 és 1902 között megjelenő népszerű tudományos, művészeti ismeretterjesztő lap.

⁷³⁹ Pontosán nem meghatározható folyóirat.

⁷⁴⁰ Olvashatatlan bejegyzés.

⁷⁴¹ Járadék-dokumentumokat.

⁷⁴² Teljhatalommal felruházott hivatalos személy meghatározott ügyek rendezésére.

⁷⁴³ Ügyosztály mint egy állami intézmény (például minisztérium) szervezeti egysége.

⁷⁴⁴ Járulék, részlet.

László és Jóska. Édes jó Márim, az ég áldjon meg, őrizzed és vigyázz szemeidre, azon remény tápláljon, hogy majd újból egymást látandjuk. Csókollak Gizával, Ignáccal együtt számtalanszor, maradok holtig szerető testvéred, Károly.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 117–120. verso.

51.

Ifj. Zathuretzky István levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1857. június 21.

Édes jó Károlyom!

Hosszason várokozatlak utóbb vett leveled viszonzásával, mit azonban egyébbnek ne tulajdoníts, mint az egymást felváltó és követő akadályoknak. Ma egy hete múlt, hogy jó atyám átadá két havi pénzed, és mégis én még most küldhetem el. Vasárnap délelőttöt rendesen a héti munkások fizetése veszi igénybe, a délutántól és délelőtt már rendesen a vendégek sokasága minden időt elfog. Hétfőn hozzákezdénk az ugarláshoz, ámbár egész nap az idő permetező vala, estve 7 órakor éppen itt nálunk vala ifj. Beke Józsi és Boér Albert,⁷⁴⁵ midőn nagyon kezd esni, mi szünet nélkül egész éjen át is tartott. Éji 11 óráig fent voltam, akkor én is lenyugvám, nem is gondolva, minő borzasztó lészen a felébredés, mert 3 órakor Antal bíránk csak szobánkba beszélada lélekszakadva, és kiáltá: „keljenek fel hamar, úrfi, mert végünk van. A víz viszen.” Én s László is, ahogy az ágyból kiugránk, kiszaladtunk a tornácra, s a borzasztó látvány előttünk álla, ugyanis a víz a kapukon betolulva már a nagyház tornáca előtt kezd lefolyni az alsó udvarra, melyen már hatalmasan zúgott az ár rohama, hosszas idő nem kelle, a hamar elkészülésemhez mert 5 perc alatt egyenesen a víznek szaladék felöltözve, és kezdék rendelkezni és dolgozni, legelőbb is hátraszaladva a hátulsó udvarra (de már ekkor a tornácunk előtt is térden felül ért a víz) a malacokat mind kihajhászám éji lakjokból, és még elég korán felhajtám a felső udvarba, az lóistálló melletti ganéjdomb tetejére, ezen működésem alatt a bíróval szintén a nagy sertéseket aklaikból kibocsátám és szerencsésen az udvaron átveretém, úgyhogy csak egyet a

---

⁷⁴⁵ Boér Albert Zathureczky Juliannának ekkor vőlegénye volt.

gyengébbek közül sodra magával el a víz, azonban a nagy csűr háta megett ez is ponkosabb⁷⁴⁶ lévén a hely, megmarada. A disznókat és honn lévő tehén- és bivalyakat hamar biztosítva (annyiba mennyibe lehetett, azaz a pajták ajtait béraakva ganéjjal), kezdém a pincék védelmezését, és a kőfalakon lévő vízcsatorna-lyukak bédugtatását, mi részint sikerült is, de a pincékbe máris bément volt sok víz. Ezalatt hol egy, hol másfelé mind vízbe kelle csuibokolni,⁷⁴⁷ mert az kertbe bémenő kapu melletti nagy épületfákat is elkezdte vala, – úgyszintén a favágóval a nagy téli tönköket vinni, míg a méheket is kén teténk a felső polcokra felrakni, azután a kertkaput barikádirozni,⁷⁴⁸ hogy a víz hátrafelé ne kapjon. A kár, melyet ez árvíz nekünk tön, oly nagy, hogy még a rá gondolástól is iszonyodom. Künt a Majorba[n] volt 450 darab bárány, a falusi és a miénk együtt, ez 8-at kivéve mind beléfulladt a vízbe. Szénarétjeink, kertjeink annyira el vannak borítva homokkal, hogy onnan nem kaszálunk az idén, sőt még a' sincs, mit a lovaknak adjunk enni. Sok szép lóheréink félsinges⁷⁴⁹ iszap alatt vannak elborítva. Jelenleg lovainkat az erdőre kell feljárnunk, mi többet sohase történt. A gátat magát nem szakítá [el], de el mellette a földet a víz úgy, hogy most egy gátunk is nincsen. Az újrakötéshez a vesszőt pro 1 ft p[engő]p[ézn] vesszük szekerét. Az első árvíz kertjeinket csak kidőltögette volt, akkor azok helyett mind új, erős kerteket teteténk, most az új kerteket is elvitte. Az egész jószágunk körül a kőkerteken kívül, kevés kertelés maradt épen. De mi több, az idén két versen⁷⁵⁰ veteményeinket is elpusztítá, most pedig közelebből már harmadszor kölessel bévetők, és azt is a mostani nagy ár megsemmisíté. Csak a malomkertbe[n] néhol egy ölnél magasabb víz volt és 160 darab szilvafánál többet kidőltött. Három nap óta azok felszabadításával és tisztításával kínlódunk. A mezőn törökbúza⁷⁵¹ földünket tevé tönkre. Az idén már 5-ször vala májustól nagy árvízünk, kétszer mindég jóval nagyobb mint 1843-ba[n] a baconi romláskor. Isten tudja, még hogy

---

⁷⁴⁶ Magasabb.

⁷⁴⁷ Csubokol, csuibokol – sárban, vízben gázol. EMSZT, 1978, II, 219.

⁷⁴⁸ (El)torlaszolni.

⁷⁴⁹ Régi hosszmérték, 1 sing kb. 60 cm.

⁷⁵⁰ Kétszer, két részben.

⁷⁵¹ Kukorica vagyis tengeri.

telik el e nyár. Tegnap nem esett és még most, midőn e sorokat írom, szép idő van, azonban a fellegek tornyosulnak.

Jó szüleink, úgy testvéreink s rokonaink mindnyájan egészségesek. Mama Lujzával közelebbről Előpatakra menend. Atyus csak augusztusba szándékozik fürdőre. A Juli dolga⁷⁵² elmaradt addig, míg Mili is felgyógyuland, mit augusztusba várnak megtörténni. Gida írt, ők is jól vannak. Jóskának közelebbről e hó 5-én írtam és küldőnk pénzt, ő úgy látom, nem sokkal szerencsésebb itt is, mint volt Brassóba[n], amint [a] Márinak írt levelébe[n] mondja, a principalista⁷⁵³ havonként 50 p[engő]ft[-ot] ígért volt, azonba[n] ezt reducálá 30 ft-ra. Nem tudom, mit tegyünk hogy valamihez már kezdhessen. A fiúk Brassóból most ki lépnek, ezekkel se vagyunk sehogy tisztába, mit kellessen tenni, mert alig hiszem, hogy a polytechnicumba⁷⁵⁴ tudjuk most adni. Semmi jövedelmünk. Az volt úrbéresek⁷⁵⁵ igen rosszul vezetnek[!], s ha 30–50 ft-ot egyik-másik fizet is, annak már jóelőre megvan [a] helye. Gyümölcsünk nagyon sok lett volna, ha a nagy hidegek éppen virágzaskor nem ártottak volna. Cseresznye és meggy van, és éppen most [van] érőbe[n], ha a verebek ellen meg lehetend őrizni. Leveledből örömmel olvasom egészséges léted, s megvallom, kissé meglepe tudósításod a céllövést illetőleg, minő fázison mentél át... Lám, ha akarat és szorgalom egyesül, semmi akadályul nem lehet... Majd ha Isten hazához, megkísértjük a lövöldözést medve és őzekre. Én igaz felette ritkán érkezem vadászni, mindig van valami teendőm. Most szándékozom Gidának is írni. Ha időd engedi, írj menél gyakrabban. Mindnyájan Czetz f[ő]h[a]dnagy[o]t tiszteljük, tégedet sokszor csókolva, maradok

Szerető testvéred Z. István

Moritz Jóska éppen itt van, szívesen üdvözöl, és mind Beke Joágermester⁷⁵⁶ gratulál a lövésekhez.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 121–122. verso.

---

⁷⁵² Vélhetően az esküvő, vagy az eljegyzés.

⁷⁵³ Hivatali előljárója, felettese, főnöke.

⁷⁵⁴ Politechnikum: műszaki és/vagy mesterember-képzést nyújtó iskola.

⁷⁵⁵ 1848-ig a földesúri telkek egy részét jobbágyok használták, e használatért pénzt vagy munkabeli járadékot kellett adniuk a telkek tulajdonosainak. Ezt hívták úrbérnek. 1848-ban megtörtént a jobbágyok felszabadítása, hosszú időn keresztül bizonytalan volt e birtokok jogi helyzete.

⁷⁵⁶ Vadászmaster (német Jägermeister).

52.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Istvánhoz,

Pakrátz⁷⁵⁷ 1857 július 18.

Szeretett kedves testvérem István!

Leveledet a küldött 20 pengőforintokkal e hónap 16-kán itten vettem kézhez, de mivel én csak tegnapelőtt jöttem ezen új állomásban⁷⁵⁸, és az századosomtól, az itt három állomáson létező fél századot átvettem, úgy annyira el voltam foglalva a rendezéssel, hogy csak most maradt kevés időm néked válaszolnia. Én a múlt hó 22-én mivel ezen gránátos⁷⁵⁹ századhoz tétettem át, jöttem el Pozsegából⁷⁶⁰ Daruvárra,⁷⁶¹ hol egy osztályt⁷⁶² az ottani helybéli parancsnoksággal együtt átvettem, de most mivel felsőbb rendelet következtében az itteni rablózásra kiküldött csapatból három század visszatér Zágrádba,⁷⁶³ éppen holnap elinduland az alezredessel és a zászlóalj törzsével egyetemben, így a további itt maradandó csapat csak egy divisióból⁷⁶⁴ álland. Én is ennél a divisiónál léve, itt maradok, mivel a századosom mint osztályparancsnok,⁷⁶⁵ az egész felett viselendő [a] parancsnokságot, az eddigi itteni állomásából Pozsegába utazott el. Én pedig, mivel legidősebb hadnagy lévén, és a főhadnagy egy kórházat átvett, az itteni pakrátzai, daruvári és poljánai három állomást parancsnokságom alá, mint

---

⁷⁵⁷ Pakrác, Horvátországi kisváros.

⁷⁵⁸ Zathureczky Károly Horvátországban szolgálati okból ide-oda utazgathatott. Lásd a 49. levélhez írt Zágráb-jegyzetben és az 50. levélhez írt Pozsega-jegyzetben foglaltakat.

⁷⁵⁹ A gyalogság mint fegyvernem egyik csapatneme, alapvető feladata kisebb csoportokban az ellenfél harcrendjének megbontása kézigránátok dobásával az ütközet megkezdése előtt.

⁷⁶⁰ Város és közigazgatási terület a mai Horvátországban.

⁷⁶¹ Ma fürdőváros Horvátországban.

⁷⁶² Az osztály (Division) a zászlóaljnak (Bataillon) megfelelő szervezeti egység, amely több századból állt.

⁷⁶³ Ma Horvátország fővárosa.

⁷⁶⁴ A korabeli osztrák-német katonai szaknyelvben több jelentésű szó. Ez esetben osztály (zászlóalj) értelemben használt. Jelent még hadosztályt mint magasabb szervezeti köteléket is (alulról felfelé: raj, szakasz, század /üteg/, zászlóalj /osztály/, ezred, dandár, hadosztály, hadtest, hadsereg).

⁷⁶⁵ Ez megerősíti, hogy itt osztályról (zászlóaljról) van szó, ugyanis a hadosztályparancsnoki beosztáshoz már tábornoki rendfokozatot rendszeresítettek a korabeli állománytáblákon.

közponon, itten, Pakrácton kell állomásoznom. Ez egy megfelelő nagyságú mezőváros, egy régi Trenk⁷⁶⁶ a híres pandur főnök várával. Itten lakik a görög püspök⁷⁶⁷ is. Fő foglalatosságom a portyáztatás⁷⁶⁸ és időnkénti hosszabb portyázások rendezése. Én magam csak azon esetben, ha valami fontosabb esemény vagy valami biztosabb hír nyomán lehet indulni, veszek részt. E hónap 15-én éjszaka együtt a csendőrtiszttel és a daruvári csapattal, vittem véghez egy portyázást, ahol két legfőbb or[v]gazdát befogattunk. Mintegy 300 p[engő]ft ezüsb[e], aranyba[n], miket a rablók néki vásárlásra átadtak, feltaláltuk, hasonlólag több nemű, a rablók számára vásárolt öltönyöket. Itt a föld népe nagyobb-részint, mint maga is, tolvaj, rabló, és mindenképpen előre segíti[k] a helyek, magok az falvak fekvése erdők között, a számtalan dughelyekkel elősegítik ezen rablókat. Kevés remény marad ezeknek kiirtására, úgy gondolom, hogy ősszel újra mi is visszahúzódunk.

Daruvár, honnan tegnapelőtt ide jöttem, egy csinos fürdőhely,⁷⁶⁹ meleg jótékony fürdőkkel, itt van a gróf Jankovits kastélya⁷⁷⁰ is. Itt vagyon ménese, az uradalmi fő igazgatása, közel sok nagyszerű majorokkal. A napokban ösmeretős lévén az uradalmak fő inspectorával⁷⁷¹, vele a Téglavári majort és gazdaságot látogattam meg, itt is váltó gazdaság⁷⁷² vagyon béhozva, de csak két év

---

⁷⁶⁶ Trenk Ferenc báró (1711–1749), 1741-től a helyi pandúr (a Csendőrség elődszervezete) alakulat parancsoka Pakrácban.

⁷⁶⁷ Pozsegának az Árpád-korban római katolikus püspöksége is volt. A 19. században görög nem egyesült vallású, vagyis ortodox püspökség működött e településen.

⁷⁶⁸ Korabeli harceljárás. Lényege, hogy a portyázásra kiküldött, általában kisebb létszámú csapat nem kap előre meghatározott konkrét feladatot, hanem önállóan deríti fel és semmisíti meg (fogja el stb.) az ellenséges célokat.

⁷⁶⁹ A daruvári fürdőket már a rómaiak is ismerték, és Aqua Balissae néven emlegették az itt kialakított üdülőtelepet. A fürdőtelep nagyobb kiépítése a Jankovics grófok nevéhez kötődik, akik a 18. században az Antal fürdőt, majd 1810–1818 között a János fürdőt építették ki. www.hmep.eu/hr/turizam/225-a-romai-fuerd-ma-is-gyogyit-daruvaraque-balissae.html (Utolsó megtekintése: 2016. március)

⁷⁷⁰ Barokk kastély Daruváron, melyet gróf Jankovich Antal (1729–1789) építtetett 1771–1777 között.

⁷⁷¹ Felügyelőjével, számadójával.

⁷⁷² A modernebb mezőgazdaság alapja a vetésforgó. A földeket felosztották több részre, egyik részbe gabonát, másikba zöldségeket ültettek, egy részt többnyire parlagon hagytak. A földterületek rendeltetését időnként változtatták.

óta. A földek tíz turnusba vagynak béosztva, érdekes ezen gazdaság meg szemlélése. Azonkívül sok szép selyembirkák⁷⁷³ vagynak ezen majorban. A széna-helyeken kívül 500 hold vagyon ehhez a majorhoz. 50 hold egy szakasz, 10 szakasz 500 hold, minden szakasz két sor fával, sétánnyal van a mástól elválasztva, hol az utak vezetnek. Termény sok vagyon ezen uradalmakon, de nem lehet, hogy árral eladják. A kukorica mérőjéért⁷⁷⁴ nem adnak 1 p[engő]ft 24 kr-nál többet, több mint 8000 ezer mérő fekszik a grenáriumba[n]⁷⁷⁵. A pénz-szűke itt is igen nagy. Az erdők gyönyörű szépek, többnyire csere, bikk, tölgy és több más fanemek, nagyon szép épületi fákkal. Borok nagyon jók teremnek itten, itt magában Pakrátzon vagyon nagyszerű pince, melyben borok még a múlt századból [is] vagynak. Különösen az itteni vörös bor nagyon kitűnő, a Bourdeaux-hoz hasonló. Nagy ára is van, mert az egy kevés jobb vörös bor – mintegy 10–15 éves – 25–30 p[engő]forint akója⁷⁷⁶ helyben. A sertésfajok hasonlít[a]nak a mi fejei sertéseinkhez, az a faj is – veres és fekete sertések – nagyon ritkák. Itt az erdőkön makkolva és bő kukorica mellett nagyon szép példányok láthatók, s legjobb áron örökké eladhatók, azért egy fő kereskedési cikk is. Selyemtenyésztés is egyesektől úzetik, vagynak mindenütt [a] helyek eperfáktól béültetve, de nagyon elhanyagolják. Az itteni éghajlat már [az] olaszországihoz hasonló, a melegség egy néhány nap olta borzasztó nagy volt, 32–33 fok árnyékban. Kevés [az] eső, [a] szárazság roppantul nagy. Mennyire változékonyul van a végzettől ezen időjárás elrendelve... Nálunk a borzasztó

---

⁷⁷³ Merino juh fajta, melynek gyapját finom gyapjuszövetek szövéséhez használják (elektorál-, negrettimerino): PALLAS Nagy Lexikona.

⁷⁷⁴ Régi mértékegység, főleg szemestermények űrmértékét adták meg mérőben. 1 pesti mérő 93,7 liternek, 1 bécsi mérő 61,487 liternek, 1 pozsonyi mérő 62,53 liternek felel meg.

⁷⁷⁵ Magtárban (latin granarium: magtár, csűr).

⁷⁷⁶ Országok, tájegységek, városok szerint változó nagyságú űrmérték, főként a bor mennyiségének mérésére. 1 akó 41,97 liter és 85,6 liter közé esett. A pesti és a pozsonyi akó (seprő nélkül) 60 magyar icce, azaz 35,88 pint, vagyis 50,80 (másutt 53,72) liter volt; a soproni akó (seprő nélkül) 80 magyar icce, azaz másfél pozsonyi akó; a bécsi akó 56,589 liternek felel meg; a budai akó XVII. század végéig 53,72 liternek, majd 54,94, végül 58,6 liternek; a leggyakoribb azonban az 1 akó = 64 icce váltás volt. „Magyar akó” néven leggyakrabban a pesti, pozsonyi akót hivatkozták. A PALLAS Nagy Lexikona is eltérő adatokat ad meg: a fentieken kívül megemlíti, hogy Debrecen és Nagyvárad tájékán a cseber = 100 magyar icce; a kis-cseber = 50 icce. Egy kanta 10 icce; egy vasmegyei veder = 52 icce. Erdélyben a köböl = 64 bécsi pint.

esőzések által okozta nagy árvizek oly súlyos, oly nagy károkat szülnek, mit nagy fájdalommal értettem meg kedves leveledből, különösen oly sok igyekezet, fáradság és remény semmivé tétetődött... Jövőre nézve is aggaszt a mi vidékünk, általában Erdély nagyobb részének sorsa, mert ezen árvízi jelenségek már koronkéntiek lettek, és oly nagy mértékben mutatják magokat, hogy borzadva kell gondoljak [rá], mi lesz még jövőben, nehogy megmívelt földjeink örökös árak által semmit érővé tevődjenek, réteink csak homokpontokká... Ez az, és még más, ily körülmények által előidézhető általános elszegényülés... Itt is, igaz, a szárazság borzasztó nagy károkat tévesen, mert majd mindent kipergel⁷⁷⁷, de ez mégis inkább tűrhető. Az újabb természeti [katasztrófa] után vizsgálás és tudományos kutatás által annyira-mennyire kiderül, hogy az nagyobb árvizek az időjárása befolyásán kívül, az erdők és a hegyek, bennőtt pontok kiirtása által nagyon elősegítődik, mivel kiszámítás szerint képes minden kinőtt nagyobb fa egy-két-három veder vizet gyökerei, egyes elterjedései, ágai, levelei által feltartani, és részint – ha nem is directe – felszívni nedvébe, de a föld a gyökerek elterjedése által még inkább elősegítődik annyit feltartan mélyében. Tehát légyen, vagy óhajtsuk, lenne vége azon mérték nélküli erdőpusztításoknak és kiirtásoknak,⁷⁷⁸ különösen tekintetbe kéne még venni az hegyek geológiai formálását, és nem különben az egyes hegyláncok állását, elágazását, forrasi bő és vízmedreit, az általok képzett völgyek, elmélyedések vagy vízmedrek képezéseit... Igaz sajnos, és borzasztó a gondolat is, de szegény hazánk és vidékünk – ha a tudomány és gyakorlatiság tanácsán nem indul –, egy borzasztó katasztrófán menend által. Inkább légyen egy kevésbé tám[!] zordonabb éghajlat, de legalább biztosabb jövő... Különösen azon pontok[at], melyek a víz folyómedrét átmetszőleg feküsznek, volna fő szükség sűrűen fákkal beültetni,⁷⁷⁹ nem annyira folyó mentében, mint a folyó ellenében lehetne több

---

⁷⁷⁷ Kieget, kipörköl.

⁷⁷⁸ A 19. században különösen aktuális volt az erdőirtások kérdése Erdélyben. A folyókon tutajos faúsztatás folyt, ennek a folyamatnak köszönhetően vált csupasszá a Mezőség. Bár Székelyföldön ekkor még elsősorban a Gyergyó vidékét érintette az erdők nagyfokú kitermelése, a falutörvények kontrolláló erejének megszűnte, a tilalmas erdők felszabadítása aggasztó volt a kor gondolkodó emberei számára.

⁷⁷⁹ A vízpartok fákkal való beültetését az árvizek megfékezése céljából már Mária Terézia elrendelte. Figyelemre méltó, Zathureczky Károly mennyire jól látta az időjárás és az ok-szerű erdőgazdálkodás kapcsolatrendszerét.

paralell⁷⁸⁰ víz irányú ültetvények által, talám[!] a mi gátunknál is segítene egy-részt, mivel a fák által a víz ereje inkább megtöredik és eloszlik... Csak ki-tartás és munka által fog sikerülni az elemek ezen rombolásának is gátat vet-nie. Jövőre nézve, úgy gondolom, célszerű volna különösen az folyó mentén fekvő helyeket és épületeket, a Triesti⁷⁸¹ vagy más általános biztosító intézet-ben vízkárok ellen magát biztosítani, terményt, takarmányt s egy bizonyos számú birkát, stb, mert kevés évi hozzájárulék által a jövőbe[n], ha valami újra ehhez hasonló történend – amitől az ég ura óvjon – legalább részletes kárpót-lást nyernénk, és az kár súlyossága mérsékelhetődnék...

Jóska írt nekem is a napokba[n], de még akkor nem tett említést ezen ál-lásábani változékonyságról, legcélszerűbb leend, ha egy évig Bécsben mar-adott, egyet utazzon a főbb kereskedői helyeken, azután ha csak lehet, a Com-pagnon⁷⁸² kereskedésbe lépjen, vagy ő maga, ha akkor lehetséges lesz, egy más-tól kölcsönös garanciák mellett kereskedést kezdjen meg a birodalom vala-mely pontján. A két fiúkat illetőleg⁷⁸³ akármily nagy erőmegfeszítéssel is, ha csak lehet, tétetődjenek a politechnikumba⁷⁸⁴, mert csak ott lehet, hogy ma-goknak egy biztos kenyeret a jövőre nézve a nagyvilág akármely pontján kiér-demeljenek. Tudniillik ha igyekezők leendnek, mert minden eddigi tanulósaik még csak nagyon gyenge kezdeményezések... Ez okból, míg még fiatalok [s] a 26 éven túl nem haladtak, kezdjenek igyekezni magokat kiképezni, s akkor akármely pálya nyitva áll, kivéve [az] orvosit, jogtudományit s papit. S ha pe-dig Gábort a gazdasági pályára szánták volna is szülőim, azon hagyassák,

---

⁷⁸⁰ Párhuzamos (latin paralellus).

⁷⁸¹ A tűzkár elleni biztosítások az 1840-es évektől kezdtek Erdélyben is elterjedni. Úgy tű-nik, valóban az 1830-as években alakult triesti Assicurazioni Generali biztosította a leg-több épületet Erdélyben. Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság éppen a levélváltás esztendejében, 1857-ben alakult, így nem véletlen, hogy nem ez az új, vagy épp akkor ala-kuló intézmény jutott eszébe Zathureczky Károlynak. A vízkárok, földcsuszamlások elleni biztosítás ekkor még eléggé szokatlan volt Székelyföldön.

⁷⁸² Valószínűleg a bécsi Schlessinger et Comp kereskedőcégről van szó.

⁷⁸³ Zathureczky Gyuláról és Gáborról, a levélíró testvéröccseiről lehet szó.

⁷⁸⁴ Lásd az 51. levélhez írt politechnikum-jegyzetet.

vagy az óvári⁷⁸⁵, keszthelyi⁷⁸⁶ egyik gazdasági intézetben beadva, hol magát kimívelje, jövőre nézve ezáltal is magának kenyerét megszerezheti, mert a mezei gazdaságnak nagy jövője van, és ahhoz képzett, tanult egyének örökösön találnak alkalmazást. Nagyon örvendek, hogy jó szülőim és testvéreim mind jól vagynak, veled együtt, én is most hála az ég urának, mind jól érzem magam. A jó Lujzát, Julit is számtalanszor csókolgatva, nemkülönben Gidáékot, Miliéket, Mariéket, jó Mamának, atyusnak csókolgatom kezeiket, Lászlót, a fiúkot csókolgatom, Moritz Jóskát, Bekééket tiszteltetem. Czetz tiszteltet mindnyájotokat, ő még mind Zágrábba professor a Cadet oskolában⁷⁸⁷. Csókolgatom szüleimnek kezeit, tégedet számtalanszor csókolva maradok holtig szerető testvéred,

Zathureczky Károly

UI. Éppen most olvasom a hadseregi tudósításokban, hogy 26-ik májusban Sándor Dénes,⁷⁸⁸ a Gyárfásné⁷⁸⁹ testvére Nagyváradon meghalt.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 123–126. verso.

53.

Czetz Károly főhadnagy levele Zathureczky Károlyhoz

Zágráb, 1857. július 25.

Szeretett kedves jó Druszám!

Nem akarom elmúlatni, mielőtt odahagynád Szlavóniát⁷⁹⁰, s karjaim közé szoríthatlak, megválaszolni levedre. Nem képzeled, mennyire örvendek, hogy nemsoká megint együtt sétálhatunk s mulathatunk...

---

⁷⁸⁵ Magyaróvár.

⁷⁸⁶ A keszthelyi Georgicon a kor egyik leghíresebb gazdasági intézete volt, 1797-ben Fesetics György alapította, idegenek képzését 1801 után vállalta fel. Az itt alapított földműves iskola az egyik leghíresebb gazdasági képző helyszín volt, de erdészek, kertészek, ménesvezetők képzését is felvállalta.

⁷⁸⁷ Tisztiiiskolában.

⁷⁸⁸ Sándor Dénes csíkszentdomokosi Sándor László királyi táblai ülnök és Szentkereszty Bora fia.

⁷⁸⁹ Lécfalvi Gyárfás Lajosné csíkszentdomokosi Sándor Mária.

⁷⁹⁰ Horvátország–Szlavónia, Szlavónia történeti tartomány, Horvátország keleti, a Dráva és a Száva között fekvő része, hozzávetőleg nyugatról a Mura–Dráva és a Száva–Kulpa

Reményilem, eddig a pakétot⁷⁹¹ Okucaneból⁷⁹² megkaptad, melyben a kék daskin⁷⁹³ nadrág is létezik. Ha pedig még nem rendelkezél volna avégett, mindjárt láss utána, mert jórészt pár napok alatt útnak indultok ide, mivel jövő hó 12-ig itt kell lennetek. Ritter főhadn[agy] titeket felváltani tegnap indult el az öszeállított századdal. Önnek szállásra lesz szüksége, ebből az okból már előre gondoskodtam. A volt szállásába, melyben eddig Cacone lakott, tegnap megérkezett Wild hadnagy, költözött, de a mellette való kis szobácska még üres, s azt gondoltam, hogy az önnek, amíg valami jobbat találhatunk, tetszése szerint leend, s beszéltem is a házi asszonnyal, ki is szívesen elvárja önt. Jövő hó 15-ig az első nagy szoba is meg fog ürülni, s akkor, ha tetszésben fog állani abba költözhetik. Az említett kis szobának külön kijárása van, mert ajtót vágtak. Az ára 7 vagy 8 ft, a nagy előszobának pedig 12 ft. De az úgy is mind csak ideiglenes, mert ha az első zászlóalj elmenyen, akkor úgy is, jól tudom, egybe költözünk az én mostani szállásomba. No csak jöjjön, akkor eligazítunk mindent.

Az esmerősek mind tisztelnek, s örvendenek, hogy nem soká láthatnak. Pista és Pali a kis Prinz-cel együtt jól vagynak, számtalanszor tisztelgetnek. A főhadnagyk össze-vissza transferálása⁷⁹⁴ tudom egy kissé meglepett, majd elbeszéljük. Újság egyéb most nincs. Na talán Kampernek a hadi ítélete, de bizonyosan nem tudom.

Csak képzelje, még mindeddig se hírlapot, se tudósítást nem kaptam Pestről, ámbár felszólítási levelet is küldöttem. Nem gondolhatom, mi történhetett, talán betiltották azon lapot. Ma vagy holnap újból írni fogok.

Most még több eligazítandóim vagynak, azért végzem levelem. A mindenható áldjon meg, édes jó Druszám, tisztellek, öllelek, csókollak s maradok

Őszinte barátod

Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 127–128. verso.

összefolyás vonalától keleten Vukoráv és a Száva–Bosna összefolyás vonaláig; nem azonos a mai Szlovéniával.

⁷⁹¹ Csomagot.

⁷⁹² Ma Horvátországban Okucani (magyar nevén Okucsány), 1996-ban ott települt a balkáni magyar békefenntartó alakulat az IFOR kötelékében.

⁷⁹³ A „the skin” angol kifejezés „a bőr”-t jelent. Daskin ugyanakkor egy perzsa város neve is. A szó pontos megfejtése nem ismert, lehet, hogy vagy bőrből készült nadrágtípust, vagy egy perzsa szabású öltözetet jelenthet.

⁷⁹⁴ Áthelyezése egyik helyőrségből a másikba, egyik alakulattól a másikhoz.

54.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Helymegjelölés nélkül, 1857. szeptember 11.

Szeretett kedves testvérem Mári!

Újból nagyon hosszason nem tudósítottalak titeket, utolsó leveletem júliusba[n] intéztem hozzátok, úgy van, de oly sok körülmények jöttek közbe, vagy úgy szólva az elhalogatást előidéző események gyorsan rohantak előmbe, melyek elmellőzése után reméltem titeket tudósíthatni, s azok elhaladása után is újabbak járultak elő. Elsőben Pozsegából július végével eljöttem Daruvárra állomásban, hol meglehetősen kellemesen töltek el a napok, mivel fürdőhely lévén, mégis több szórakozás nyújtódott. Daruvárról július 15-kén Pakráztra jöttem állomásban, honnan újból augusztus 4-kén vissza ide Zágrádba jöttünk állomásba, és a múlt holnap 12-ikén érkeztem ide. Szlavóniát⁷⁹⁵ és a rablózást ezzel félbenhagytuk, ott csak kevesebb csapatot hagyván hátra, ide gyakorlatra béhozának. Most pedig szünet nélkül tart a hosszas sereg *contractio*⁷⁹⁶. Délelőtt gyakorlatok, egész nap sok tennivalónk van, ne csudálkozz, édes jó Márim, hogy eddig nem írtam, de ezek tartottak annyira vissza a válással. Most két nap ezen a holnapban gyakorlati táborban is voltunk, és egész gyakorlatokat tettünk mint az ellenség előtt, künn táboroztunk. Ennek az holnapnak csak végivel szűnik meg az nagyobb strapazio⁷⁹⁷. Másképpen, hála az ég urának, meglehetősen jól vagyok. Szlavóniában itt is borzasztó nagy melegek voltak és vagynak, úgy-hogy Szlavóniából ide mind csak éjszaka kellett masíroznunk. Otthonról júliustól fogva nem kaptam levelet, tudom a sok munka és dolog nem engedik Istvánnak, hogy írjon. Hát édes Márim, tik hogy vagytok? Hogy vannak Miliék? rólok sem tudok legkevesebbet is, szerencsésen szabadul-

---

⁷⁹⁵ Lásd az 53. levélhez írt Szlavónia-jegyzetet.

⁷⁹⁶ Összevonás (latin *contractio*), ma is használatos katonai szakkifejezés. Több alakulat koncentrációja egy helyőrségbe vagy gyakorlótérre, kiképzés, új harceljárás begyakoroltatása, új fegyver megismertetése stb. céljából.

⁷⁹⁷ Megterhelés, fáradság (német *Strapaze*).

hatott-e?⁷⁹⁸ Hogy vannak Gidáék, Ferenc bácsiék, Márika?⁷⁹⁹ Jósikáról is mit tudtok? A jó Juli dolga hogy dőlt el, egy szóval jó szülőim és testvéreim hogy vagynak? Hát a kis Gizella mit csinál, anyósodék, Hamariék⁸⁰⁰ stb? Voltatok-e az idén fürdőn vagy nem, hogy érzed szemeiddel most magadot? Ignác⁸⁰¹ hogy van, gazdáskodik? Egy szóval, nagyon óhajtok valamit tudni családunkról. Balázst haza hozták volt-e vagy nem? Hogy van Balázs, a kis Ákos? Donát néni még mindig Pesten, vagy a Szilágyságba[n]?

Én a telet itt fogom, úgy lehet, eltölteni, állomásunk még itt lesz. Czetz is itt leend. A testvére, Póli a férjével⁸⁰² a jövő holnap elején egy más zászlóaljjal innen Varasdra⁸⁰³ masíroznak, és ott fognak a télen állomásozni. Már majd a jövő holnapban egy esztendő leend, hogy eljöttem Erdélyből, és titeket és jó szüleimet nem láttalak, hanem majd jövőben csak újból meglátandjuk, remélem, egymást. Az égnek ura légyen védelemmel mindnyájunk iránt, hogy reményeink minél hamarabb teljesüljenek. Nagymamáékról mit tudtok? Milyen termés volt az idén nálatok, a gazdaság mily lábon áll? Általában itt mindenütt szegénység és nyomorúság, kintűnő és rossz termés az idén. Miliéket, Jánost, Balázst, Ákost, Ferenc bácsiéket, Klárit, Marikát, jó Ignácot, kis Gizát, tégedet édes Márim, számtalanszor csókolatlak, és maradok tégedet holtig szerető hív testvéred

Zathureczky Károly

Czetz minyájakat tiszteltet s csókolatassa kezeidet. Hasonlólag Csereiket.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 129–130. verso.

---

⁷⁹⁸ A háromszéki tájnyelvben a nők szabadulása a szülés megnevezése volt. A szülést a tehertől való megszabadulásnak tekintették. Vélhetően Csereyné Zathureczky Emília ekkor szülhette kisfiát, Cserey Mihálykát, aki gyerekként 1872-ben meghalt.

⁷⁹⁹ Gál Zsigmondné Zathureczky Mária, Zathureczky Ferenc egyetlen lánya. Erre utal az, hogy Zathureczky Ferencsel együtt említi a levélíró.

⁸⁰⁰ Hamary János Szentiványi Ignác sógora volt.

⁸⁰¹ Szentiványi Ignác.

⁸⁰² Stephan Jusbasic. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjtemény, Carl von Czetz gyászjelentője. Angol genealógiai honlapok szerint a Jusbasic család skót nemesi család volt.

⁸⁰³ Varasd, horvátországi település, megyeszékhely.

55.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Milano, 1857. november 25.

Szeretet kedves testvérem Mári!

Engedj meg édes jó Márim, hogy oly hosszasan hallgattam, a hosszas utazás, az itteni idejövétel és itteni eleinteni elfoglaltatás és sok tennivalóink voltak okai ezen hanyagságomnak.⁸⁰⁴

Megkezdem Zágrábbóli idejövetelet, az onnani elutazást, utazásunkat, és szintén az érdekesebb pontok kiemelésit utamból. Az itteni nevezetességekről csak későbbre, hol én magam is jobban beavatva vagyok, szólandok.

Tizenkettődik október reggelén 6 órakor reggel indultunk el Zágrábból, ez egy erős esős és szeles nap volt, az eső egész nap hullott, mígnem azon nap még Horvátország határait elhagyva ez nap állomásba Rannba⁸⁰⁵, Stajersországba jöttünk. Zagrabtól Rannig a vidék gyönyörű változékony-sággal teljes, az Horvátország legszebb vidékéhez tartozik, Zagoriához⁸⁰⁶, úgy nevezve egykori hunnus vezér Zágortól ki első[ször] hódította meg ezen vidéket. Kitűnő szép fekvése van Szuszedgrád⁸⁰⁷ nevű várromnak egészen a Száva partján, itt hol a Száva sok számtalan ágakra oszolva újra egybeszakad. Ezekon kívül Novi dor⁸⁰⁸, a bán nyári kastélya, és egy ahhoz közel

---

⁸⁰⁴ Milánóban (Mailand) akkor a cs. kir. 44. gyalogezred állomásozott, az 1857 végén már fokozódó politika feszültség hatására vezényeltek át Észak-Itáliába több alakulatot. Zathureczky Károly hadnagy (aki továbbra is a cs. kir. 31. gyalogezred századparancsnoka volt, in: Kriegsar-chiv 3882. 88. irat 2. o.) horvátországi vezénylése is ekkor és ezért fejeződött be; lásd még a 49. levélhez a katonai határőrvidék felszámolásáról írt jegyzetet. A cs. kir. 31. gyalogezred törzse, valamint 1. és 2. zászlóalja 1857. október 25-én, 3. zászlóalja 30-án kapta meg az átvezénylő parancsot Milánóba. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 617.

⁸⁰⁵ Ma Brežice Szlovéniában.

⁸⁰⁶ Ma Slovenske Gorice Szlovénia Maribor–Ptuj–Ormoz–Ljutomer–Bad Radkersburg (ez utóbbi Ausztriához tartozik) határolta északkeleti szegletében. Zagorje szó szerint Hegyalja, ami a név hun Zágó vezértől való származtatását vélhetően a legendák világába utalja.

⁸⁰⁷ Valószínűleg Sziszek a Száva–Kulpa összefolyásánál.

⁸⁰⁸ Novi Dvori, vagyis Újkastély. A horvátországi Császárvár aljában 1603-ban épült kas-tély, az 1607-ben grófi címet nyert Erdődi Péter építtette.

fekvő Erdődi grófi kastély. Ránbba későn érkeztünk meg, itt Ránbba nevezetes egy régi gróf Attems⁸⁰⁹ féle várkastély, de el van hanyagolva. Másnap 13-án Königsbergben⁸¹⁰ jöttünk állomásba. Itt ezen nyugati részit a vindusok⁸¹¹ lakják, egy szláv és német kevert ajkú nép, különös szokásaival és nyelvével. 14-én jöttünk Landsbergbe⁸¹², én közel Landsberghez egy más helységeen voltam a századdal, 15-ik[én] nyugnapunk volt. Landsberg egy régi gróf Attems családhoz tartozó kisváros, itt nevezetes egy magas hegy tetejére a múlt század végén épített grófi várkastély, ahonnan messze kiterjed a kilátás, több szobák vagynak a régi bútorszatokkal és régiségekkel ellátva. 16-ikán jöttünk Pölschakra,⁸¹³ hol aznap maradva másnap 17-kén onnan elindultunk mintegy 9 óra körül a vasúton, és jöttünk mintegy ½ 11 órakor Cillire⁸¹⁴, hol ebédelve azon nap estve Laibachra⁸¹⁵ érkeztünk a gőrszekérrel⁸¹⁶. Pölschachtól⁸¹⁷ Cilliig már sok változékonysággal bír a vidék,

---

⁸⁰⁹ Háromágú grófi család: Attems-Gilleis, Attems-Heiligenkreuz és Attems-Petzenstein. A családból a levél keletkezésekor kiemelhető Ignaz Maria Graf von Attems-Heiligenkreuz (1774–1861), az osztrák Felsőház tagja (Mitglied des Herrenhauses), 1820–1852 között Stájerország tartományi főnöke (Landeshauptmann der Steiermark); fia: Ferdinand Graf von Attems-Heiligenkreuz (1809–1878); Joseph Alois Graf von Attems-Heiligenkreuz (1780–1871) altábornagy (Feldmarschalleutnant); Alexander Graf von Attems-Heiligenkreuz (1814–1896) altábornagy és Ottokar Maria von Attems-Gilleis (1815–1867) püspök.

⁸¹⁰ Ez a helység sem a korabeli, sem a mai térképeken nem azonosítható, de nyilvánvalóan nem Kelet-Porosország tartományi székhelyéről, a mai Kalinyingrádról van szó. Elképzelhető, hogy a mai Klanjec-et, vagyis magyarul a horvátországi Császárvár-t fődí ez a megnevezés.

⁸¹¹ A vend etnikumról lehet szó. Az elnevezés egyszerre latin (venedi, veneti) és német (középfelnémet Wint, Winde; ófelnémet Winid) eredetű. A Rába és a Mura között letelepedett nyugati szláv (ma szlovén) népcsoport megnevezése letelepedésük után terjedt el a modern német wendisch, windisch mint német területen élő szláv alapján. A magyarban az -us szóvég (vendus, vindus) a 19. századig igen elterjedt latinizálás következménye. Ma a (trianoni) magyarországi szlovéneket értik alatta.

⁸¹² Ma Deutschlandsberg Ausztria Steiermarkt (Stájerország) tartományában.

⁸¹³ Pölschach, ma Poljčane, Szlovénia.

⁸¹⁴ Ma Celje, Szlovénia harmadik legnagyobb városa.

⁸¹⁵ Ma Ljubljana, Szlovénia fővárosa.

⁸¹⁶ A vonat vicces megnevezése; a vasparipa=mozdony alapján. A szövegben később már vasútról ír.

⁸¹⁷ Ma Poljčane Szlovéniában.

és gyakran bámulatós kanyarításokat viszen véghez a vasút, különösen Cilliig sok tunnelek⁸¹⁸ vagynak. Jól veszi ki magát a hegyek tetején fészkelő vár és templomrom, a hegyek aljában és a völgyekben elszórt lakok, kastélyok, falvak, távolabb egyes városok. A változékonyság az egész által egyesítve szép panorámát képez, ide számítva a folyókat, patakokat, s magának a vasútnak meseterséges és nagyszerű építését. A Cilli pályaudvar felett, mint egy óriási rémuralog nagyszerű romjaival és egy néhány még jó karban levő tornyaival, a történelmi nevezetességű cillei gróf Uhlrik⁸¹⁹ vára, azon Uhlriké, kiért későbbre Hunyadi László⁸²⁰ kivégeztetett. Cilli egy csinos város a Száva folyó mellett, ennek a folyónak vize nevezetes kékes-zöldessége miatt. Cillitől kezdve egész Laibachig mindég szorosba egybe nyomulnak a völgyek,⁸²¹ de nagyon szép pontok tűnnek itt is az utazó eleibe. Nevezetesebb pontok és a mellett mint Mark Tüffer⁸²² és Tüffer régen római fürdő mellet viszen át a vasút, több más kisebb városok, várak, faluk stb mellett. Laibachba késő este 8 óra körül érkeztünk, hol minket egy katonai zenekar fogadott a pályaudvaron, azonnal az itteni Colisseumba⁸²³ szállásoltatódunk be, ez egy nagyszerű épület, ami most katonai laktanyáknak, átjáró csapatok beszállásolására is szolgál, azon kívül van benne fogadó, kávéház, de különösen két nagy terem, az egyik mintegy 150 lépés hosszú és 50 lépés széles, a másik terem egy kevéssel kisebb. Feldíszítve az uralkodó pár képeivel, minden országok címerével. Ezen termek népünnepekre, multságokra szolgálnak, még egy része az császár utolsó ittlétekori díszítményekkel teli.

---

⁸¹⁸ Alagutak (német Tunnel).

⁸¹⁹ A Cillei grófok 1351–1456 között birtokolták az említett várat. Cillei Ulrik 1456-os halálával a grófi család kihalt, ezt követően a vár a stájer hercegség része lett.

⁸²⁰ Hunyadi László (1431–1457) Hunyadi János fia, Mátyás király testvére, horvát-dalmát bán. László 1456. november 9-én kivégeztette cillei Ulrikot, aki az uralkodó V. László rokona volt. Bár a fejedelem megígérte, hogy nem bünteti meg, 1457. március 14-én letartóztatta, majd március 16-án kivégeztette. Lásd KUBINYI András 2007, 85.

⁸²¹ Savinja-völgy.

⁸²² Pontosán Markt Tüffer, ma Laško Szlovéniában.

⁸²³ Akkor: az átutazó katonaság szállásépülete: raktárak, istállók és műhelyek zárt rendszerű épületegyüttese; németül Transenal-Kaserne, ami szó szerint árutovábbítási laktanyát jelent. Az épület ma már nincs meg, de helyét a lakosság ma is Kolisej néven emlegeti.

Másnap 18-ikán vasárnap lévén, reggel mivel csak 11 óraker indultunk el a vasúton, a várost magát Laibachot látogattam [meg], ez Kárinthia⁸²⁴ és Cárniália⁸²⁵ fő székvárosa, itt lakik e két tartomány kormányzója. A város csinos sok szép épületekkel, de már újra más néppel, szokással és viselettel. Egy szokás itt megemlítendő, t. i. hogy a nép ne felejtse el, hogy vasárnap van s a templomba menjen, minden templom tornyából egy csomó veresfejér zászlót kidúgnak. Van egy fellegvár is a vár felett, s több szép templomai és nagyszerű vendéglői. Innen 18-ikán a vasúton S[an]ta Croce-ra⁸²⁶ jöttünk Triest mellé.

Laibachtól a Triestig vivő vasútnak építése nagyszerű,⁸²⁷ mindjárt Laibachtól kezdve nevezetes, hogy egy mocsáron⁸²⁸ viszen át, melynek kitöltése több milliomokba került. Továbbban Franzensbergnél⁸²⁹ nagyszerű viadukton – amely a két völgyet egybeköti – viszen át, közel száz íve van ezen viaduktnak, nagyszerű, érdekes építmény. Ezen viaduktól kezdve a vasút folytonoson felfelé a hegyre megyen fel, s több mint másfél órát hág egy nagy magas hegy tetejére, akkor kezd újra lőtteni⁸³⁰. Általjában ezen vasútvonal úgynevezett déli álladalmi vasútvonal, Béctől Triesztig a világon leghíresebb építésire nézve, mert ami még sehoh el nem érődött, az vivődött itt véghez, a legnagyobb hegyek, kőszirtek tetején viszen a vasút. Különösen felső felén, ahol most én nem voltam, ti. Mürzenschlag, Glagnitztól⁸³¹ Grazig, az úgynevezett nagy Semmeringen⁸³², eztet is itt, ahol mi most

---

⁸²⁴ Karint(h)ia (osztrák örökös) tartomány, osztrák-német neve Land Kärnten, ma déli része Szlovéniában van Koroška néven.

⁸²⁵ Pontosán Carnialia (latin eredet), magyarul Krajna (osztrák örökös) tartomány, osztrák-német neve Land Krain, ma legnagyobb része Szlovéniában van Krjanska néven.

⁸²⁶ Ma Križ Szlovéniában, Trieszt közelében.

⁸²⁷ A Bécs és Trieszt közötti vasútvonalat, az ún. Déli vasútat 1844–1849 közt építették meg, Carl Ritter von Ghega mérnök tervei alapján. A nehéz terepviszonyok miatt a kor csúcstechnológiáját alkalmazták, ezért korának egyik leghíresebb építménye volt.

⁸²⁸ Ljubljanoi mocsárvidék (Ljubljansko barje), ma Unesco világörökség részét képező övezet. A 19. század végén egy részét a mocsárvilágnak lecsapolták.

⁸²⁹ (I.) Ferenc császárról elnevezett hegy, ma Szlovéniában Ljubljanski vrh, Vrhnika és Logatec városok között.

⁸³⁰ Lejtteni vagy lefelé menni.

⁸³¹ Helyesen Mürzzuschlag és Gloggnitz Ausztriában.

⁸³² Gross-Semmering.

általutaztunk, nagyszerű munkásságáért és magas felhágásáért a kis Semmeringnek hívják. Adelsberghez⁸³³ érve, ahol a nagyszerű híres barlang⁸³⁴ létezik, itt már az egész vidék megváltozik, egyéb majd nem látható tömördek egész Triesztig s azon túl tartó sziklákot és követ, kopár helyeket. Ez itt az úgynevezett kárst vidék vagy környék, a kárst hegyektől ezek telve barlangokkal, egész mésztelepből állnak. A falvak is mind szegényebb kinézésűek és ritkábbak. Az egy Sessana⁸³⁵ kisváros már olasz ízlésű épületeivel, különösen két nagyszerű, a város mellett fekvő bizánci ízlésű épült villáival, két trieszti gazdag kereskedő tulajdona tűnik ki.⁸³⁶ Már a nép itt egy vegyített, német, szláv és olasz nyelvet beszél, de mégis már inkább minden[ben] olaszosabb szokásai vagynak. Ezen környék és kerület Isztria tengermelléke. Santa Crocén, hol azon nap maradtunk, láttam legelsőbben a tengert, nagyszerű és meglepő, különös behatást csinál az emberre. Másnap állomásba Montfalonéra⁸³⁷ jöttünk, az egész nap a tenger⁸³⁸ mellett vitt utunk, a tájék[nak] részletesen megmarad köves kinézése egyfelől, míg másfelől a tenger emeli, és már újból a növényélet, különböző fák, különösen figefák, borostyán, Lorbéér⁸³⁹ fák vad, szabadbani megjelenése, de leginkább az itt legelsőbben eddig szabadban látot Cyprusfák. Ezen Cyprusfák magosak mint a jegenyefa, és minden nagy nyírés nélkül egész egyenesen nőnek, sötétzöld recés lapijokkal.⁸⁴⁰

19-én, mint említém, Montfalconéra jöttünk. Montfalcone között fekszik Duins⁸⁴¹ egy szikla tetején a tenger partján, itt vagyon régi romantic

---

⁸³³ Ma Postojna Szlovéniában, olasz neve Postumia.

⁸³⁴ Postojnai-cseppkőbarlang, Szlovénia második legnagyobb barlangrendszere, Európa egyik első olyan barlangja, amelyet a nagyközönség számára megnyitottak.

⁸³⁵ Ma Sežana Szlovéniában, Trieszt közelében.

⁸³⁶ A mai Szlovéniára vonatkozó adatokért ezúton mondunk köszönetet Óvári Gábor nyugállományú ezredesnek, korábbi szlovéniai magyar katonai attasénak.

⁸³⁷ Ma Monfalcone Olaszországban.

⁸³⁸ Adriai tenger.

⁸³⁹ Minden valószínűség szerint babérfa, mivel ezen a területen ez természetett örökzöld fa vagy cserje.

⁸⁴⁰ Leveleikkel.

⁸⁴¹ Ma Duino Olaszországban.

alakba építve és olasz ízlésű felékesítéssel egy herceg Hohenlohe kastélya,⁸⁴² innen a kastélynak áltornyáról felséges és messze a kilátás egész Trieszt, dalmát⁸⁴³ partokig, egyes részei és Velence felé láthatni. Mi itt mindegy két órát megállva ezen helysége, a tengerhez is, ami itt lent fekszik, lementünk, csigát is szedtem fel, mivel éppen apadás lévén több maradt vissza. Több kisebb hajók is voltak a kikötőbe, hasonlólag többek látszottak, mint eveztek át a tengeren különféle irányba. Montfalconétól félre egy Ronchi⁸⁴⁴ nevű helységbe jöttünk állomásozni ezen nap, másnap 20-kán nyugnapunk is volt, itt ezen helységbe több csinos épületekkel, egy nagyon szép villát tekintettem meg, már itt nyelv, minden olasz, szokás, de nagyon furcsán jött nékem az itteni konyhákkal mindjárt megbarátkozni, ámbár most már hozzászóltam. A palenta⁸⁴⁵ olyan, mind a puliszka, csakhogy nem keverik meg, a risotto ez nálom a levest pótolja, húslébe megfőzött kemény rizskása, belétéve reszelt sajtot, de úgy megfőzve, hogy majd semmi leve se maradjon. A kenyér különösön jött nékem úgy mint a kalácssütésnél gyermekkorunkban madarat csináltak, akkora nagyságú tészta, sok, számtalan keményen megsütött kis tésztahegyekkel vagy mint nevezik szarvakkal képezi a kenyeret, minden egyes darab a tésztából kiveődik, megmérődik, azután kisírtódvé⁸⁴⁶ úgy sütődik ki. Általában egy helységben egy-két sütő süt az egész helységnek, s majd minden nap. Feketekávé elég ivódik, a fejér⁸⁴⁷ ritkábban – egy szóval minden megfordítva. Minden helységben van kávéház egy-kettő is, mert a föld népe is mind kávéit iszik.

---

⁸⁴² A Della Torre család kastélyát, a Duino kastélyt 1389-ben kezdték építeni, a della Torre család 1783-ban fiúágon kihalt, és az utolsó lány házasságával a Hohenlohe család birtokába került.

⁸⁴³ Dalmácia, Horvátország egyik tartománya, amely az Adriai tengerrel határos.

⁸⁴⁴ Ma Ronchi Olaszországban.

⁸⁴⁵ Polenta, kukoricadarából készült olasz étel. Elkészítésének több módja van, a vízbe kevés olajat töltenek és úgy főzik, vagy nem vízbe, hanem tejbe főzik stb. Akárcsak a székelyföldi puliszkákat, ezt is többnyire addig főzték, míg kemény lett, deszkára borították és cérnával vágták.

⁸⁴⁶ Kisodorva, kinyújtva a tészta.

⁸⁴⁷ Fehér („weisse”) kávé néven általában a wiener melange-ra hivatkoztak a 19. században a Habsburg-birodalom egész területén. Az elnevezés arra utal, hogy a világos pörkölésű kávé (darálás és lefőzés után) elkeverték a mézzel ízesített tej+tejszín (1/3-2/3 arányú) keverékével (kb. 250 ml). Összességében nagyon világos, törtfehér színű kávéitalt kaptak.

21. jöttünk Pálmára⁸⁴⁸, itt kezdődik meg elsőbben [a] valóságos Itália. Palma egy nagyobb erősség, Pálmától fél órányira, Fellis⁸⁴⁹ nevű helységbe voltunk szállásolva egy gyönyörű villába[n]. Ez egy özvegy asszonyságé, két emeletes, nagy épület, nagy kert és gazdasági épülettel. A szobák földjei mind mozaik. Innen 22-kén jöttünk Codrasra⁸⁵⁰, ez egy csinos város, ezen nap váródott a császárné, Mária Anna, a Ferdin[án]d nője⁸⁵¹ idejövetele, de a rossz idő miatt elmaradt. Codropon túl láttuk a Taglia mentot,⁸⁵² egyet a felsőolaszországi nagyobb folyók közül ki [---]⁸⁵³ maradvá, borzasztó nagy volt a szélessége. Ezen egyszerű híd viszen át. 23-ik voltunk Pordanone-
ren⁸⁵⁴, ezen város csatornái által egész Velencével van egybekötetésbe[n]. Fekvése különösen arról az oldalról, mely felől jöttünk, felséges szép, a csatorna, egyes kertek, villák nagyon szépítik. Porcia⁸⁵⁵ nevű helységbe voltam bészállásolva, itt is a gróf Porciáknak⁸⁵⁶ különös építésű nagyszerű két kastélyai vagynak. 27-kén jöttünk Coneglianara⁸⁵⁷ hol 25-kén is maradánk. Ez nagyon csinos és szép város, sok nagyszerű épületekkel, azok között

---

⁸⁴⁸ Ma Palmanova Olaszországban.

⁸⁴⁹ Ma Felettis Olaszországban.

⁸⁵⁰ Ma Codroipo Olaszországban.

⁸⁵¹ A levél szövegezéséből valószínűleg a „jóságos” ragadványnevű, 1848-ban lemondott (Habsburg-Lotharingiai) I. Ferdinánd (1793–1875) osztrák császár (1835–1848) és V. Ferdinánd magyar király (1830–1848) feleségéről ír, akinek teljes neve: Maria Anna Ricciarda Carolina Margherita Pia (1803–1884), és aki II. Viktor Emánuel (Vittorio Emanuele di Savoia, 1820–1878; 1849. július 28-tól az egységes Olaszországot megeremtő Szárd-Piemonti Királyság, 1861. március 17-től az Olasz Királyság uralkodója, ott is a II. sorszámot használva) leánya.

⁸⁵² Tagliamento, olaszországi folyó.

⁸⁵³ Olvashatatlan szó.

⁸⁵⁴ Ma Pordenone Olaszországban. Az útvonal leírása alapján csak ez a város jöhet számításba, azonban olyan távolságban (légvonalban 65 km) fekszik Velecétől, hogy nem lehetett közvetlen összeköttetése csatornái által a vízre épült várossal. Ehhez ráadásul az esetleges csatornáknak keresztezniük kellett (volna) a kisebb Monticano és a nagyobb Piave folyót. A közvetlen, közel 100 km-es vízi összeköttetést csak az jelenthette, ha leereszkedtek a nem túl széles Meduna folyón, majd a tengeren közelítették meg Velencét, ez viszont nem csatorna.

⁸⁵⁵ Ma Porcia Olaszországban.

⁸⁵⁶ Brugnerai és pratai hercegi, grófi család, egyes ágai Magyarországra származtak.

⁸⁵⁷ Ma Conegliano Olaszországban.

különösen a gróf Szt. Albano család nagyszerű palotájával, nemkülönben érdekes itt egy olasz lovag villájába[n] több nevezetes látnivalók vagynak, festmények, gyűjtemények. A látogatók közé én is béirtam magamot magyarul. Itt több templomokat is szemléltünk meg, különös szép a kapucinusok templomába[n] az orgona, csupa faragványokból. 26-án a Piave folyón mentünk át, itt már az Alpések egyes csúcsai ládszhatók, magok az hegyek gyönyörűen veszik ki magokat egy szép tiszta napon. 26-ik Trevisában⁸⁵⁸ jöttünk, ez egy már nagyobb város több ezer lakókkal, kereskedésekkel és sok szép épületekkel, nagyszerű egyházakkal, itt maradtunk 26-án, 27-én és 28-án. Én ezalatt a három nap alatt a város mellett fekvő helységbe, Sz[an]ta Ponán⁸⁵⁹ voltam egy nagyszerű, több mint 100 darab szoborral ellátott villában szállásolva. Ez hajdan nagyon fényes épület, valami nagyon gazdag velencei családé, de most kihalva a család, csak egy felügyelő lakik ott, inkább el van hanyagolva. Nagyszerű egy a kertbe[n] bálók tartására épített terem, egybeköttetésbe[n] egy virágházzal. 29-kén a vasúton le Wegstreig⁸⁶⁰ Pádua mellett Vicenceira⁸⁶¹ jöttünk, hol aznap maradtunk. 30-án estve 12 órakor érkeztünk meg Montebelloba⁸⁶², ahol egy gyönyörű kastély fekszik, át, Veronán át, Brescián, Bergámon át Mailandba⁸⁶³. Milano előtt mintegy vasútállomásra majd szerencsétlenül jártunk a vasúton, az kocsi a zsinegről lecsúszván, kettő letörött, szerencsére ez által hátramaradtunk, és nem vonszolódott a mi kocsi a locomotive⁸⁶⁴ vagyis maschina által. Itt egész 7 órától estve vagy 11 óráig vártunk, amíg más kocsikra rakattunk s úgy tovább folytattuk utunkat. Én innen a jövő levelemben mindent, mit meg nem írtam, megírandok, úgyszintén Vicencáról is többet. Én most jól vagyok, már hozzászoktam az itteni szokásokhoz. Reggel 11–12 órakor reggelizünk, 5 órakor délután ebédelünk, azután

---

⁸⁵⁸ Ma Treviso Olaszországban.

⁸⁵⁹ Ma Ponzano, Treviso közelében, attól északra.

⁸⁶⁰ Nehezen olvasható szó, vélhetően jó darabon, hosszabb távolságon vagy útszakaszon (német Wegstrecke), esetleg Mestréig (kisváros Velence mellett a vasút vonalán), de ez utóbbi a kézírásos betűképeket összehasonlítva nem valószínű.

⁸⁶¹ Ma Vicenza Olaszországban.

⁸⁶² Ma Montebello Olaszországban.

⁸⁶³ Mailand (osztrák-német), Majland (magyar), Milano (olasz), Milan (lombard), Mediolanum (latin).

⁸⁶⁴ Mozdony (német Lokomotive).

kezdődik éjszaka, elsőbben a nappal. Tegnap írtam jó szüleimnek, Lászlónak, Julinak. Tégedet Ignáccal,⁸⁶⁵ Gizával együtt számtalanszor csókollak. Anyósodéknak is kezeit és Hamarékat is tiszteltetem. Miliéket, Jánost, a kis Gyulát, Ákost, Balázst, Ferenc bácsiéket, Marikát, mindnyájatokat számtalanszor csókoltatlak, maradok titeket csókoló, holtig szerető testvéred

Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 133–136. verso.

56.

Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kisnyujtód, 1858. január 4.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Az innepek előtt egy néhány nappal kaptam kedves leveled, melyet hozzám Milanóból írtál. Válaszoltam is rá röviden, de mivel bizonyos nem vagyok benne, Ignác feltette-e a postára vagy sem, itt újból írok, legalább kedves szülőink hogylétéről is tudósítlak. Azt már tudod őszi levelemből, mit úgy gondolok, meg is kaptál, hogy szegény István mily nagy betegséget állott ki Imecsfalván, onnan hazahozták, itt eleinte jobban érezte magát, de újból visszaesett, s most már újból vízkórság⁸⁶⁶ követte. Felgyógyulásához szegénynek többé nincs semmi remény, ezért légy, édes Károlyom rákészülve, hogy őtet szegény beteget ez életbe többet nem látod meg.⁸⁶⁷ Képzelheted, szegény jó szülőink bánatát is, ő még nem gyanítja, hogy oly veszélyes betegsége. Mi Miliékkal együtt kijöttünk innepelni, de nem a régi víg karácsony volt ez, hanem szomorú mindnyájunknak szegényt úgy szenvedni látni. István napját nem tartották fel, csak egy órányi volt, melyen mégis voltak 64-en, de esti tíz órakor eloszlott [az] egész.

---

⁸⁶⁵ Szentiványi Ignác.

⁸⁶⁶ Vízkórság (hydrops): a szervezetből nem távozik a kellő mennyiségű folyadék, s ennek nyomán megduzzadnak (oedema) a végtagok, az arc, a szemhéjak stb., de a legveszélyesebb, hogy a víz összegyűl a testüregekben, így a hasban és a mellkasban, ami a belső szerveket elnyomva akár halált is okozhat.

⁸⁶⁷ Zathureczky István e levél keltezésétől számított fél év múlva meg is halt Imecsfalván.

János⁸⁶⁸ napja sem tartódott fel Vargyason Gyertyánfiéknál,⁸⁶⁹ mert szegény Gyertyánfiné⁸⁷⁰ karácsony előtt meghalt mindegy tizennégy nappal. Sokat változott a vidék csak miolta te nem voltál is itthon, na de volt két nagy vígság is, egyik Szabónál a főnöknél⁸⁷¹ volt Ádám napján nagyestély, mindegy 114-en voltunk; a nagy hivatalházba[n] tartották fel, bár te is itt lettél volna, legalább lett volna kivel remonkírozni⁸⁷² ezen gyönyörű gyülekezet felett. A második János napja volt Bibarcfalván, ott Juliék és Lujzi voltak, mindkét helyt táncos mulatság volt. Már most írjak néked a család mindenik tagjáról. Édesatyus a sok baj és gondja mellett hála Istennek, egészséges. Az őszön igen sokat dolgoztatott, újra egy nagy szilvást ültetett mindegy 1300 darab fával a malom melletti rétbe, az úgynevezett Laci kertet s az udvarba való kertet is növelte, most négyszegletű. Megkapta a szomszédtól azt a kis szegletet s béültette fákkal, most is még mind dolgoztat, mikor a fagy engedi, merik fel a sok iszapot [a] halastóból s kövérítik a helyeket, hol szükséges, a hegybe s ide hátra a kertbe, honnan a víz elmosta. Az idén szép hasznuk volt édesatyuséknak a szilvából, összesen kaptak mindegy 1250 váltóforintot, azon kívül sokat aszaltak s szilvaízet is főztek vagy 90 kupát. Egyéb gyümölcs nem volt oly bőven, valamint gabonanémű is kevés volt, különösen törökbúza, haricska, faszujka⁸⁷³ úgyszólva semmi sem lett. Édesmama sok bánatához képest meglehetősen van, csak féltjük, hogy beteg lesz, meg nem

---

⁸⁶⁸ Gyertyánffy János (1821–1896), Gyertyánffy László és Miklós Róza fia, vargyasi nagybirtokos, Gyertyánffy Ferenc testvére.

⁸⁶⁹ A Bobdai előnevet viselő Gyertyánffy család örmény eredetű család volt, amely elsősorban vasnagykereskedőként került Erdélybe. A család pontos geneológiáját lásd GUDENUS János József 2000, 144–160. Tagjai közül Jónás a szentkeresztbányai híres vasgyártelep meghonosítója. Testvére, Gyertyánffy László Vargyason telepedett le. A család egyik legnagyobb hírnévre jutott tagja Gyertyánffy Ferenc, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc századosa. Gyertyánffy Ferenc a Sepsiszentgyörgy belterületén 1849. július 5-én lezajlott ún. Eprestartói csatában esett el, sírja a baróti régi temetőben található. Életéről részletesebben lásd: *Háromszék*. 2012. ápr. 18. Illetve az eprestartói csatáról DEMETER Lajos 2009.

⁸⁷⁰ Miklós Rozália (1795 k. –1857), bobdai Gyertyánffy László vargyasi lakos felesége. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁸⁷¹ Pontosán nem azonosítható, hogy melyik Szabó családról van szó. Mivel azonban a vargyasi Gyertyánffy család után említi, feltételezhető, hogy a vargyasi Daniel Polixéna férjének családjáról lehet szó.

⁸⁷² A *remarque* francia szó elferdített változata. Jelentése: megjegyzéseket tesz.

⁸⁷³ Kukorica, hajdina, bab.

győzi a sok bajt, bút és nyughatatlanságot, mert most csak Lujzával vannak. Aztán elég betegség szegénynek csak látni is István sok kínját. Gidától első innepen kaptunk levelet, ő is volt beteg, most jól van, nagyon desperált⁸⁷⁴ szegény István szenvedése miatt. Az ő fiai Kolozsvárt tanulnak az unitáriusoknál, leánykái, úgy Póli is jól vannak. Mánya⁸⁷⁵ is benn volt az innepeken, most megjött nagyon, tán vesztét érzi. Ilonának és Bertának⁸⁷⁶ köntöskéket és kurtit⁸⁷⁷ vásárolt, mind a két leányka megnőtt, egészségesek. Ilona is jól formálódik, kicsi Berta pedig igen szép. Mili is itt volt az innepeken Jánossal együtt, a szép két kisfia odahaza maradtak. Mili is sokat volt beteg, de most jól van hálistennek, csak a bú le ne betegitse. Tegnapelőtt este jött ki újból Sinkovits doktorral⁸⁷⁸. Sinkovitsot ma visszavitték s mi is Milivel holnapután hozzája megyünk. Ez a doktor igen jól érti magát, de megmondotta, hogy nincs a világon doktor, ki meggyógyítsa Istvánt, mert a víz már oly magasra hágott mellébe, hogy legfeljebb három hét, három holnap, fél év, s rendkívüli esetben egy évet él. Oh, ha látnád szegényt, hogy oda van, rá sem ösmernél... Most képibe is eldagadt, többnyire aluszik, nem szenved éppen oly nagy fájdalmakat, mint eddig. János most már másodszor küldötte ki ezt a doktort, de látom, nem használ semmi, pedig szülőink semmit sem sajnálnak, hisz már négy holnapja, hogy folytonosan kúra alatt⁸⁷⁹ van. Nem vádolhatják magokat, megtettek mindent, mit csak lehetett. Juliék is itthon voltak innepelni, úgy van, hogy holnap mennek el. Ő szegény elég szegénységre ment férjhez, most jobban van, de sokáig lelte a hideg, az útba átfázódott, s hogy megérkeztek, újra rázni kezdette, de most elhagyta. Elég baj szülőinknek, hogy oly szegényül történt férjhezmenetele, mindennel itthonról kell tartani, kivált esztendeig, míg vagy árendát⁸⁸⁰ nem vesznek, vagy jószágot nem vesz édesatyus, az sincs, mit egyenek. Pedig most atyuséknak is bajos, mert a pénz rendkívül megszűkült, s azzal is kellett hogy felsegélje, egy lovat is odaadott most újra és mindent, amit csak el lehet gondolni, csak legalább egészsége volna

---

⁸⁷⁴ Kétségbe esett (latin *despero*: kétségbe esik, elveszti a reményt).

⁸⁷⁵ A kontextusból érthetően, Zathureczky Lajos feleségéről lehet szó.

⁸⁷⁶ Zathureczky Berta.

⁸⁷⁷ Ruhadarab: rövid ing. Leginkább a ma használatos tunikára hasonlít.

⁸⁷⁸ Sinkovits Ignác, szentkatolnai birtokos, korának híres orvosa.

⁸⁷⁹ (Gyógyító) kúra alatt.

⁸⁸⁰ (Haszon)bérletet (árenda: bérbeadás, haszonbér).

szegény Julinak... Ők Szeben mellett laknak Hidegvízen, utolsó posta Nagysejk⁸⁸¹, nagyon örvendtek a te levelednek, csókoltatnak...

László most a pálinkaspekulációval van elfoglalva, ők együtt tartják Benedek Sándorral a szeszgyárat, együtt főzetik a szeszt itt az atyus gyárába[n], most jól megy, egészséges. Jóskától nemrég kaptunk levelet, szegény ő ugyan szerencsétlen választott pályáján, most Bécsből el kellett hogy jöjjön, nem kapott helyet. Ahol volt, az a nagykereskedő megbukott⁸⁸², most Váradon próbál szerencsét s ha ott sem sikerül, akkor jön haza gazdának édesatyus mellé, mert ide valóban szükséges egy segítség, csak hogy szegény István helyét ő is nehezen pótolja ki. Lujzi most itthon van, búsul, hogy nem fársángolhat a télen, pedig szép bálókba volt Szentkatolnán⁸⁸³, Elekes⁸⁸⁴ nevű adja. [---]⁸⁸⁵

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 140–141. verso.

57.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Milano, 1858. január 26.⁸⁸⁶

Szeretett kedves testvérem Mári!

Kedves nagyon becses soraid engem igen megörvendeztetek, mert már régolta minden tudósítás nélkül voltam otthonról. Csak azon tudósításod, hogy szegény István olyannyira elbetegesedett és oly kevés reményt nyújt állapotja javulásra, nagyon megbúsított. Ő, szegény szerencsétlen, nem csak testileg elzárva a világtól kellett, hogy szenvedjen, hanem betegséget, végveszélyt

---

⁸⁸¹ Hidegvíz, Nagysejk, községek Nagy-Küküllő vármegye Medgyesi járásában. In: GYALAY Mihály 1989, 512., 667.

⁸⁸² Valószínűleg a bécsi Schlessinger et Comp kereskedőcégről van szó.

⁸⁸³ Szentkatolna, falu Kézdiszéken, Háromszéken.

⁸⁸⁴ A szentkatolnai Elekes család korának híres nemesi famíliája volt, az 1860–70-es években Elekes Endre a kézdivásárhelyi törvényszék bírója volt, az 1880-as években Elekes György országgyűlési képviselő, Elekes Pál királyi kúriai bíró, a 20. század elején Elekes Béla főispán volt. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁸⁸⁵ A levél többi része hiányzik.

⁸⁸⁶ A levél egy része megjelent, lásd RAVASZ István 2014.

és elhervadást is magára kellett, hogy ruházzon. Az ég jó ura tám[!] megkönyörülend őrajta és újból visszatérítendi az egészséges útra. Ha a mindenható főbb akarata másképpen végezte, és őtöt egy jobb máslétre szólítandja, abba is meg kell nyugodnunk. Sajnos fájdalmas évek után úgy egyenként a testvérek sorából azokat, kiket mindnyájan szeretünk, úgy kérelhetetlen elveszteni,⁸⁸⁷ különösen szívünknek még nagyobb fájdalmunk egyéb nem marad, mint remény, resignation⁸⁸⁸. Minden ily enyészetnek van kitéve, a remény csak viszontlátásban helyezve, a megújulás a viszontlátás.

Én áttérve ezen szomorító tárgyról a család több tagjaira, hogy Juli szegényül ment férjhez, ez is a családra nagy csapás, ő maga előre láthatta szegény jövőjét, csakhogy a segedelmezés után férje ügyessége valamit tégyen gyarapodásukra. László hogy most szolidabb és inkább gazdálkodik, az örvendetes. Gábor nékem is írt csigákért, későbbre majd küldendek, vagy magam ha egyszer le menendek, viszek le. Gyula csak szorgalmatoskodjék, mert úgy veszi hasznát. Jóska nékem is írt volt Bécsből, hogy Gidához mégyen, mivel Bécsbe[n] conditióban nem maradhat. Ha ily kedvezőtlenek maradnak, mind[!] eddig a kereskedelmi körülmények,⁸⁸⁹ jobban is tézsi ha haza jövend, és egész szorgalommal, készséggel magát a gazdaságnak adja és atyusnak mindenképpen segítségére leend. A vidéki hírek is nem igen kedvezők, mennyire mássá változott az egykor oly kedves, mulatságos, társalgó kis vidék, de az megkérelhetetlen enyészet mindent lerombol.

---

⁸⁸⁷ A levél sorai nyilvánvalóan a meghalt Zathureczky Lajosra (1819–1855), homoród-szentmártoni birtokosra, a család sorban második gyermekére, illetve a halálosan beteg ifjú Zathureczky Istvánra utalnak.

⁸⁸⁸ A szövegkörnyezet alapján beletörődés, belenyugvás (rezignáció); eredetileg ismeretlen jövő: ismeretlen (latin ignarus); valóság, igazság, tényállás (latin res).

⁸⁸⁹ A forradalom után a Habsburg állam gyors ütemben növelte az adósságait, amelyek 1857-re kisebb gazdasági recesszióba torkolltak. Egyes kutatók szerint még ez a kisebb gazdasági visszaesés is alapjaiban veszélyeztette az egész központosított államhatalmat, megromlottak a külpolitikai kapcsolatai, és egyre inkább sodródott a háborúk irányába. Belpolitikailag is gondjai voltak az államnak, mert a forradalom nem hozta meg a várt strukturális változásokat. Lásd GALÁNTAI József 1985, 21–22.

Az újév napján itteni cs. kir. fő herceg és kormányzó Ferdinand Max⁸⁹⁰ főhercegnek az újévi üdvözlés kifejezésére én is ki voltam rendelve, hol több mint 20 tábornok és mint[egy] 80 tiszt jelen voltak, nagyszerű volt a palotai termék elrendezése, a számtalan sok elegáns és pompás fogatok felvonulása. Az udvart az itteni fő arisztokráciától maga a főherceg nejevel, Charlotta⁸⁹¹ belgia királyi főhercegnével mindketten a legnagyobb díszben és a fényes udvari körzettől körülveve fogadták az audentiai teremben a követségeket és üdvözléseket. A főhercegné egy vörös bársony magyar vállban, kövekkel, gyöngökkel, csipkével kihímezve, egy raportot⁸⁹² értékes hímzésekkel ellátott feje antique moiré⁸⁹³ szoknyába, fején brilliant diadem, egyszóval a legnagyobb fénybe öltözve volt. A főhercegné nagyon szép és nyájas nő, általán kedvelt, még csak 17 éves. Itt az udvar sokkal nagyobb fényben él, mint Bécsben és nagyszerű, többnyire mind rococo ízlésben van minden alla Louis XIV–XV⁸⁹⁴ ellátva, cselédség, equipagaik⁸⁹⁵ derék stb.

E hónap ötödikén, mint már ti is tud[já]tok hírlapokból, halt meg a világhírű ősz hős fő tábornok, gróf Radetzky⁸⁹⁶ itt Milánóban. Radetzky 92

---

⁸⁹⁰ Ferenc József császár öccsét, Ferdinand Maximilian (1832–1867) főherceget 1857 februárjában nevezte ki a Habsburg-birodalomhoz tartozó Lombard-Velencei Királyság (Königreich Lombardo-Venetien) kormányzójává, majd 1859 elején liberális reformjai miatt visszahívta, s egy katonát, Gyulai Ferenc (1798–1868) tábornagyot nevezett ki kormányzójává.

⁸⁹¹ 1857. július 27-től Ferdinand Maximilian főherceg neje, Marie Charlotte Amelie Augustina Victoria Klementina Leopoldina (1840–1927), a Szász-Coburg-Gotha házból való I. Lipót (Leopold Georges Chretien Frederic, 1790–1865), Belgium első királya (1831–1865) leánya.

⁸⁹² A raport mintaelemet jelent, a szövetmintázat állandóan ismétlődő legkisebb eleme.

⁸⁹³ Változatos fényhatású, hullámos mintázatú – többnyire selyem – szövet.

⁸⁹⁴ XIV. Lajos francia király (1638–1715), a „Napkirály” nevét fényűző udvartartásáról nyerte, udvara a pompa egyik szimbóluma volt. XV. Lajos (1710–1774), az udvar által terjesztett nevének a „Hónszertett”, divatos, nőcsábító király hírében állott.

⁸⁹⁵ Öltözetük minden kellékével együtt (szó szerint felszerelés: osztrák-német Equipage). A szó fordítható személyzeteik értelemben is, ám mivel közvetlenül a cselédség szó után következik, az előbbi a valószínűbb. Lehetséges még az étkezészeleik fordítás is.

⁸⁹⁶ Johann Joseph Wenzel Graf Radetzky von Radetz (1766–1858) tábornagy. 1848–1849-ben az itáliai császári-királyi haderő főparancsnoka. 1850–1856 között a Lombard-Velencei Királyság főkormányzója és főhadparancsnoka. 72 szolgálati év után vonult nyugalomba, életének utolsó éveit Milánóban, a császár által rendelkezésére bocsátott Villa Reale-ban töltötte. Balesetben vesztette életét.

éves volt, 76 évet szolgált, több mint 30 csatában volt résztvevő, ő maga nyert is több csatákat. 38 [darab], a legkitűnőbb érdemkeresztek és jeleknek nagy keresztjével volt feldíszítve, ezek közül 7 mint brilliántokban, Európa majd minden hatalmától felruházva, azon kívül az osztrák és az orosz tábornagy botokkal (marschalstab⁸⁹⁷) ellátva, egy orosz brilliántokkal ellátott díszkardnak birtokosa, ausztriai és orosz fő tábornagy, egy itteni és orosz huszárezred tulajdonosa⁸⁹⁸. Meghalálása után a birodalom minden részéből a legkitűnőbb főbb tábornokok, főbb társz [?]⁸⁹⁹ és fő tisztek, orosz, pápai, toscanai, pármái, murdenoi⁹⁰⁰, nápolyi küldöttségek itt megjelentek. 12-én elsőben, miután bébalzsamozták, tevődött ki a gyászravatalra a Villa Reale nevű császári várakban, hol ő lakott és meghalt. Ezen nap fél tíz órakor az egész itteni jelenlevő tiszti kar és a mindenfelől jött idegenekkel együtt gróf Gyulai⁹⁰¹ vezértábornagy⁹⁰² vezénylete alatt egész

---

⁸⁹⁷ Marsallbot (német Marschallstab).

⁸⁹⁸ Középkori-koraújkor eredetű kifejezés, amikor még egy-egy arisztokrata saját költségen állított fel ezredet; akkor még ő volt az ezred ezredese, a tényleges parancsnok pedig az ezred alezredese. A 18. század végére az ezredtulajdonos már csupán protokolláris funkcióval bíró kitüntetett címmé alakult át, amit az uralkodók adományoztak, jobbra saját alattvalóiknak, esetenként más államok uralkodóházai tagjainak és katonai vezetőinek. Nem azonos az ezredelnevezéssel, az egyes ezredeket általában korábban élt jeles hadvezérekről nevezték el.

⁸⁹⁹ Esetleg táborszernagyok.

⁹⁰⁰ Esetleg modenai.

⁹⁰¹ Gyulai (néhol Gyulay) Ferenc József, marosnémeti és nádaskai gróf (1798–1868) táborszernagy, 1857-től észak-itáliai főhadparancsnok (General-Commandant), 1859 elejétől a Habsburg-birodalomhoz tartozó Lombard-Velencei Királyság (Königreich Lombardo-Venetien) kormányzója és a II. hadsereg parancsnoka. Erélyes intézkedései hozzájárultak az 1859-es piemonti felkeléshez, ami az osztrák–szárd-piemonti–francia háborúhoz, majd Lombardia elvesztéséhez vezetett. A sorozatos katonai vereségek miatt, június 16-án az uralkodó leváltja és nyugdíjazza. Gyulainak nem született gyermeke, ezért 1866-ban örökbe fogadta felesége unokaöccsét, Leopold Wilhelm Freiherr von Edelsheim báró (később gróf) vezérőrnagyot (1826–1893), aki felvette a Gyulai nevet is, s e néven az Edelsheim-Gyulai család megalapítója lett. Az ő egyik dédunokája, Edelsheim-Gyulai Ilona grófnő (1918–2013) ment feleségül 1940-ben Horthy István kormányzóhelyetteshez.

⁹⁰² Zathuretzky Károly itt vélhetően Gyulai pozíciójára gondol (lásd Gyulai személyi jegyzetében). Vezértábornagy rendfokozat az Osztrák Császárság (1868-tól Osztrák–Magyar Monarchia) haderejében nem volt. A legmagasabb rendfokozat a tábornagy (Feldmarschall); az alatt,

legnagyobb fényben mintegy 1000 tiszt együtt a díszteremben megjelentünk, hogy az utolsó tiszteletadás megtevédjék a kitételnél. Itt egy ima tartódott, azután egyenként a koporsó körül előlépdelve, mind megtekintettük. Ekkor láttam a sok drágakövekkel ellátot érdemjeleit és más nevezetességeket. A terem egész gyászban volt bevonva, az oszlopokon grófi címerekkel ellátva nagyszerű candelaberek⁹⁰³, mind egynehány 100 darab viaszgyertyákkal ellátva világítottak. Azon kívül egyes halvány mécsek, régi-szerű mécsesekben világítottak, az egész nagyszerű volt. A tábornagy egy nagyszerű díszkoporsóban egész uniformisában, kereken a ravatal körül egyes zsámolyokon az érdemrendjei, kardjai, más kitüntetései kereken rakva, mintegy hat zsámolyon. Az ezredes⁹⁰⁴ az huszár ezredétől, melynek ő tulajdonosa volt, lábánál állott őrt, kereken mind tiszték mindenféle katonai és tiszti rangokkal, gyalog, tüzér, tengerész, lovas állottak őrt. 14-kén volt elsőben a nagyszerű temetkezési pompa, ennél nagyobb-szerű pompát nem láttam és nem is látandok. Egy uralkodó sem temetődhetik el nagyobb fényvel. Az Villa realetől egész a főegyházig mind katonaság, az utca két felén képezett sorfalat. Én egy gránátos zászlóaljjal a főegyház előtt voltam felállva. A menet megkezdésénél a gyászzene megszólalt, amely a koporsót kísérte. Egyszerre megkondultak a harangok mindenfelől. A koporsó fehérre volt emailírozva⁹⁰⁵ nagyszerű felaranyzással és koronákkal. A koporsó egy hatfogatú gyászszekérre volt feltéve, mi igen csinosan és nagyszerűen, kis ágyukra fektetve a felső része, amelynek felcifrázásán minden

---

de majd csak 1915-től a vezérezredes (Generaloberst); az alatt az ún. fegyvernemi tábornokok: a gyalogsági tábornok (General der Infanterie), a lovassági tábornok (General der Kavallerie) és a tábornagyszerű a tüzér és a műszaki szakhoz (Feldzeugsmeister); az alatt az altábornagy (Feldmarschall-Lieutenant, később a német nyelv változása miatt Feldmarschall-Leutnant), az alatt pedig a vezérőrnagy (Generalmajor). E bejegyzés történelemhűen így írattna: Gyulai tábornagyszerű, a Lombard-Velencei Királyság főhadparancsnoka (Feldzeugsmeister Gyulai, General-Commandant in Lombardo-Venetien).

⁹⁰³ Oszlopon lévő gyertya- vagy lámpatartó, a temetések egyik jellegzetes eszköze.

⁹⁰⁴ A cs. kir. 5. huszárezredről van szó, amelynek tulajdonosa Radetzky tábornagy volt, parancsnoka pedig ekkor Leopold Wilhelm Freiherr von Edelsheim ezredes.

⁹⁰⁵ Melírozás: erezés, vagyis a fehérre zománcozott (emailírozott) koporsót arany színű erezet-mintával díszítették.

érdemjelei, pálcái, kardjai és címerei fegőttek⁹⁰⁶, minden gyászban volt felöltöztetve. A koporsó előtt egy gyászba öltözött lovag páncélingbe[n], leeresztett fekete sisakkal lépdelt lóháton. A koporsó után a fia, gróf Radetzki nyugalmazott tábornok⁹⁰⁷, a veje, gróf Wenckheim⁹⁰⁸ magyar mánási öltözetben, Magyarországról főherceg Albert⁹⁰⁹, Ferencz Károly⁹¹⁰, Ferdinand Max Hess tábornagy⁹¹¹, Schlick⁹¹² etc, muszka⁹¹³ és más idegen tisztek lépdeltek, mint egy 70 tábornok és egy 1000 tiszt körül. A koporsó szalagjának széleit tisztek fogták. A fő egyház fő bemeneteléhez megérkezve, hol egy gyászpavillon volt felállítva, az ott felállított gyászzene megszólalt, ez nagy-szerű, igen megható jelenet volt. Itt a koporsó levevődött, a kiállított seregek tisztelegtek és a főegyházban az alatt a koporsó bészentelődött. A fő-papság a legnagyobb fénnel fogadta a bemenetelnél. Onnan kihozva, a menet újra azon az úton a nagyszámú teméntelen katonaság kíséretében,

---

⁹⁰⁶ Feküdtek.

⁹⁰⁷ Theodor Konstantin Radetzky von Radetz (1813–1878) nyugállományú vezérőrnagy.

⁹⁰⁸ (I.) gróf Wenckheim Károly (1811–1892), neje Friderika Alexandra Radetzky (1815–1866), a tábornagy leánya.

⁹⁰⁹ Habsburg-Tescheni Albert Frigyes Rudolf főherceg tábornagy (1817–1895), 1851-től magyarországi főhadparancsnok (General-Commandant), 1859-ben lemond, mivel működésével mindkét fél elégedetlen: Bécsből nézve nem pártolta az erőszakos németesítést, ráadásul a megbékítést a magyar nemesség bevonásával képzelte el; magyar oldalról nézve viszont túlzottan erélyes volt.

⁹¹⁰ Ferenc Károly József főherceg tábornagy (1802–1878), I. Ferenc József császár-király édesapja, felesége 1824-től Wittelsbach Zsófia Friderika bajor királyi hercegnő (1805–1872).

⁹¹¹ Feltehetően két személyről van szó: az ugyanezen levélben fentebb jegyzettel ellátott Ferdinand Maximilian főhercegről, valamint Heinrich Hermann Joseph Freiherr von Hess (1788–1870) tábornagyról, a cs. kir. hadsereg vezérkarfőnökéről (Chef des Generalstabes für die gesammte bewaffnete Macht, 1850–1860).

⁹¹² Franz von Schlik (Schlick) (1789–1862) altábornagy, az 1848–1849-es szabadságharc idején előbb a császári-királyi 3., majd az 1. hadtest parancsnoka. Az 1849. február 26–27-i kápolnai csatát az ő hadteste dönti el a császáriak javára, 1849. augusztus 5-én ő kel át erőszakosan a Maroson. 1849 szeptemberétől lovassági tábornok, az 1859-es osztrák-szárd-piemonti-francia háború idején a június 16-tól a leváltott Gyulai Ferenc tábornagy után a Lombard-Velencei Királyság főkormányzója és főhadparancsnoka, egyben az észak-itáliai II. hadsereg parancsnoka. A vesztes háborút lezáró november 10-i zürichi béke után nyugállományba vonul.

⁹¹³ Orosz.

azok, amelyek fel voltak eddig állítva is, szakaszonként a menet előtt és hátul kísérték egész a Porta orientálén⁹¹⁴ a városon kívül, honnan a vasúthoz egy lovas ezred kísért. A seregek az alatt felállítottak és adták háromszori tiszteleti tüzet⁹¹⁵. A gyászba bévont gőzmozdony, egy [e] célra épített nagy szekér vette fel a koporsót. Azalatt az ágyuk 24–24 lövéseket adtak. A vasút elindításával utoljára tisztelegtek a seregek. Az utolsó 24 ágyulövés jelentette további szállítását, t[udni]i[llik] a tábornagy innen vasúton, Velencéből a tengeren át gőzhajón Triesztbe, onnan Bécsbe, hol 18-dikán nagyszerű fénnel a Duna mellett fekvő Vetzdorf⁹¹⁶ helységbe, hova a kriptába 19-ike eltemetődött. Itt 14-ike roppantul [nagy] nép volt egybegyűlve, az ablakok mind telve nézőkkel, töméntelen nép özönlött volt egybe, mi mind kabátban voltunk kirukkolva és borzasztó hideg volt, de mégis szerencsésen általálltam. 15-én másnap a főegyházba nagyszerű gyászmise tartódott. A főegyház igen nagyszerűen volt felékesítve, a gyászrovatal minden katonai ékesítésekkel feldíszítve, ágyukkal, fegyverekkel, címerekkel, mind egy kis filagória⁹¹⁷, olyformán felállítva, minden négyszegről lépcsők vezettek fel. A lépcsők lábánál alvó orosz lányok voltak felállítva. A nagyszerű oszlopokon a 30 csaták neve volt feltéve, címerekkel. A templom belsője felékesítésére több mint 100 ezer rőf⁹¹⁸ gyászfátyol és 80 ezer sing⁹¹⁹ posztó dolgoztatódott fel. Az egész nagyszerű volt, mintegy 100 ezer pengőben[!] került, de mind a császár költségén. A roppantott függönyök mind araszos arany csipkéekkel voltak beszegve.

---

⁹¹⁴ Keleti kapu, ma Porta Venezia Milánóban.

⁹¹⁵ Dízsörtüzet.

⁹¹⁶ Bécsből északkeletre Kleinwetzdorf, ma Glaubendorf része, a kripta a Heldenberg kastély parkjában található. A kastélykertben az osztrák hadsereg, valamint osztrák, magyar és cseh katonai hagyományőrzők a temetés napján évente korabeli katonai ceremónia szerinti megemlékezést tartanak.

⁹¹⁷ Kis méretű (kerti) pavilon; helyesen: filagória.

⁹¹⁸ A rőf textilanyagok mérésére használt, a kifeszített kar hosszát a mell közepétől a hüvelykujj hegyéig alapul vevő, országonként és vidékenként eltérő régi hossz mérték. A kolozsvári, körmenői, krakkói és lőcsei rőf 62,2 cm-nek; a brassói, budai, drávamelléki, eperjesi, erdélyi, gyöngyösi, kassai és királyi rőf 62,52 cm-nek; a bécsi rőf 77,75 cm-nek; a mérnöki, munkácsi és pozsonyi rőf 78,3 cm-nek felel meg.

⁹¹⁹ Sing: régi hossz mérték, 1 sing kb. 60 cm-nek felel meg.

A sok parádénak már vége lévén, amennyibe lehetett, igyekeztem mindent megemlíteni. A nagyszerű Scala színház a múlt hó 26-ikán nyitódott meg.⁹²⁰ Ezen színház igen nagyszerű. Több 100 – kétszáz pár táncol egy balettben. Azon kívül az operák nagyszerűek, felékesítettekkel stb. ellátva. Csak az idén a község az énekesekkel nincs úgy megelégedve. Én itt sok szépet láttam, gyűjteményeket, képcsarnokokat stb. Én most régi és különbözőféle pénzeket, mármint egy 500 darabot, azok között nagyon ritkákat gyűjtöttem, szándékom egy családi pénzgyűjteményt egybeállítani. Azért kérlek, hogy ha otthon, hol, mi régi pénzeket feltaláltok vagy másoktól kaptok, nékem megtartania, azon kívül, melyek otthon vagynak, senkinek sem odaadni. Tudod, Milinél⁹²¹ voltak az üvegalmáriomba⁹²² felraggatva azok a pléhemlékek, és egynehány papának medaillonja, ezeket is mind tartsátok meg nékem. Ha a besenyői Gyárfáséktól⁹²³ a nyáron egy néhány darabot kapnátok a római pénzekből, nagyon szeretném.

Jó Milit csókoltatom, s köszönöm, hogy írt nékem, örvendek, hogy egészséges, és szép kisliaiban öröme van. Balázst tiszteltetem, hasonlólag Jánost, jó mulatást a fárságon. Ferenc bácsiéket, minden ösmerősöket, tégedet a jó Ignáccal⁹²⁴ együtt számtalanszor csókoltatlak, a kis Gizával együtt az ég áldjon meg! Maradok őszinte szerető, holtig hív testvéred

Zathuretzky Károly

UI. Czetz és Stefanovits, kik éppen itt vagynak, mindnyájan tiszteltetek és csókoltassák kezeidet, Czetz Póli is tiszteltet titeket.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 142–146. verso.

---

⁹²⁰ A milánói Skala, a világ egyik leghíresebb operaszínháza Mária Terézia uralkodása idején épült Piermarini tervei alapján, 1778-ban mutatták be benne az első előadást, tehát az itt említett 1858-as megnyitás bizonyára pusztán évadnyitási időpontot, vagy egy rövidebb felújítási munkálat utáni újból nyitást jelenthet.

⁹²¹ Csereyné Zathureczky Emilia gyűjtő szenvedélyére itt történik először utalás a levelezésben. Tudott tény, hogy Csereyné férje halála után, 1875-ben nyitotta meg imecsfalvi családi kúriájának ajtajait az érdeklődők előtt, ettől kezdődően vált híressé a Cserey gyűjtemény.

⁹²² Polcos szekrény, pohárszék.

⁹²³ A lécfalvi kiterjedt Gyárfás családnak az 1780-as években már létezett sepsibesenyői ága. A besenyői Gyárfás kúria 1790-ben épült, és az 1970-es évekig uralta a falu építészeti arculatát.

⁹²⁴ Szentiványi Ignác.

58.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele szüleikhez

Kisnyujtód, 1858. január 27.

Édes jó mama!

Ma kapa Ignác az anyja számára egy ifjú kocsist, melyet küldünk is ki, de most határ[o]zák, hogy Barót felé menjenek, emiatt késő, hogy Sinkovits-sal közöljük, különben[!] ő írt a postán, mit eddig, gondolom, jó szülőim meg is kaptak. Mikor Miliék hazajöttek, együtt voltunk benn Sinkovitsnál, ő az István változásait igen jóra magyarázza, adja is jobban a jó Isten. Én a bálba menetelről egész lemondtam volt, csak Mili sok biztatása és haragja vett rá, de Brassót is meg kelle járnom, mert itt Vásárhelyt⁹²⁵ semmit nem lehet kapni. Tegnapelőtt mentem be, szóval öt óra alatt benn voltam, eligazítottam vásárait s tegnap, azaz kedden délután 6 órakor itthon voltam, de igaz, hogy borzasztó hideget állék ki, különben igen jó szánút [volt]. Lujzának is, magamnak is olcsó, egyszerű sima fejér köntösöket vettem, úgy virágot és mindent csinost és egyszerűt, csak jó volna, ha Lujza bejöhetne, mert addig nem lehet kivágni a köntösalkat. Ignác bennléte[n] eligazította a rentensájn⁹²⁶ dolgokat, s ki is kaptuk a pénzt, de ezen alkalomtól nem merém elküldeni, az ideit vagy már az [18]57-it is kiadják február vége felé, addig a rentensájnok itt is maradhatnának Milinél. Most ők is jól vannak. A kis Gyula volt egy néhány nap frászbá[n]⁹²⁷ rosszul, de most jól van. Klári⁹²⁸ is volt itt nálunk a múlt héten, kért, írnam meg, ha édes mama egy kevés szilvaízet küldene Lujzától és aszalt szilvát nekik, az idén Papolcon nem termett, Márikára⁹²⁹ bízta volt, hogy ő kérjen, s ő szégyellte. Julitól is ma kaptam levelet, ő nagyon nyugtalankodik, hogy még otthonról levelet nem kapott. Különben jól vannak. Írja, hogy

---

⁹²⁵ Kézdivásárhely.

⁹²⁶ Járadékos.

⁹²⁷ Nyavalytörés, rángógörcs, néha a szélgörcsöt értették alatta.

⁹²⁸ Zathureczky Ferencné kisborosnyói Tompa Klára (1825–1887), idős Zathureczky István sógornője, papolci lakos.

⁹²⁹ Zathureczky Mária. Zathureczky Ferenc és Tompa Klára egyetlen lánya.

Mariskó az Ugronokkal⁹³⁰ újra feladást készítnek, be huncut, alattomos az a Máriskó, hogy tudja tenni magát... Mili a napokba[n] kapott Szász Károlynétól⁹³¹ levelet, nagy örömmel írja, hogy fia, Szász Károly házasodik⁹³², veszi kezületi főnök Bibó egyetlen leányát Antóniát⁹³³, szép, mívelt és igen kedves, jó leány, mint Szászné írja, virágvasárnapján lesz a hitlése⁹³⁴. Szászné nagyon ajánlja István betegeskedését, gyógyulást kíván neki. Mi is Ignáccal együtt számtalanszor csókoljuk Istvánt, s gyógyulást kívánunk. Mikor Lujzát hazavisszük, akkor, ha csak lehet, én menyek ki, mert alig várom, hogy szegényt lássam. Édesatyus kezeit is csókoljuk, úgy az édesmamáét is, Lászlót Lujzát csókolom, s a gyerekeket. Röviden tudok írni, mert gyertyánál írok. Most Lujza a fogát kihúzathatná, Brassóba[n] van egy híres fogdoktor, én ki akartam, de ebbe[n] a hidegbe[n] hogy hosszú útra kihúzássam, nem tanácsolták, nehogy még rosszabb következés legyen. Most hála Istennek, nem fáj. Csókolja Gizella⁹³⁵ is kezeit, Istvánt is csókolja, Ilonát, Bertát. Én újból Istvánt csókolom, s kedves jó szülőim kezeit, holtig engedelmes leányok, Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 148–150.

59.

Zathureczky Gyula levele testvéréhez, Károlyhoz

Barót, 1858. február 9.

Édes Károly!

Leveled tegnap vévén, sietek rá azonnal válaszolni. Én a kötelezvényt aláírva küldöm. Minden tekintetbe[n] a legrosszabbul vagyok, egészségi és

---

⁹³⁰ Az ábránfalvi Ugron család Udvarhelyszék egyik legmódosabb családjá volt, már a 18. Században egyik águk Kovásznára származott, és jelentős papolci birtokokkal rendelkeztek. Lásd PÁLMAJ József 2000.

⁹³¹ Id. Szász Károlyné Münstermann Fanni (1805–1892), férje az 1849-es debreceni kormányban vallás- és közoktatási miniszter volt.

⁹³² Ifjú Szász Károlynak, a költő, volt kézdivásárhelyi pap, majdani püspöknek a második házassága volt ez, első felesége, Szász Polixéna néhány év házasság után, 34 évesen meghalt.

⁹³³ Szász Károlyné Bibó Antónia (1837–1900). Lásd KEMÉNY Mária 1983, 118.

⁹³⁴ Hitlés: egyházi esküvői szertartás, megnevezésében utal a menyasszony és a vőlegény hűségesküjére, hitesküjére.

⁹³⁵ Szentiványi Gizella.

anyagi tekintetben is. A napokba[n] Céckén⁹³⁶ jártam egyezkedni, mivel az olaszteleki jószágot adom Bartha Károlyéknak,⁹³⁷ hogy a Póli néninél⁹³⁸ lévő adósságomat és a tiédet is, valamint a Lujzánál lévőket is vala⁹³⁹ törlesszem, mire fel is megy az egész ára. A mostoha viszonyok minden igyekezetem dacára, tán soha se fogják megengedni, hogy adósságaim tisztázhassam. Jelenleg úgy vagyok, hogy még a háztartási költségeket se tudom hordozni. Azért arra is kérlek, hogy ez évbe a kamatokat fizesd, mert én a magamét se tudom. Azután addig adok el, míg adósságom nem lesz, ha semmim se marad is.

Engedj meg⁹⁴⁰, mivel csak most keltem fel az ágyból, többet nem írhatok most, majd máskor többet. Meghültem már rég, csak húztam, de a tegnap le kellett feküdnöm, most ismét felkeltem, nem tudom kibírom-e egész nap.

Mama is már rég fekszik, betegsége inkább a gyengeség és a gyomrával bajlódik, többiek jól vannak. Mindnyájan csókolnak, én is csókolván, maradtam szerető öcséd

Z. Gyula

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 151–152. verso.

60.

Boérné Zathureczky Júlia levele édesanyjához

Hidegvíz,⁹⁴¹ 1858. február 11.

Édes jó mamám!

Becses névnapja is közeledik, fogadja tiszta szívből eredet[i] kívánságomat, a mindenható Isten éltesse mamát még számos évekig, bár tűrhető

---

⁹³⁶ Vagyis Zathureczky Gedeonnál.

⁹³⁷ Bardócon élő család. Bartha Károly testvére, Bartha Sándor vette el feleségül Zathureczky Lujzát.

⁹³⁸ Kelemen Polixénáról, Zathureczky Gedeon feleségéről lehet szó, erre utal az a tény, hogy Céckén egyezkedik Zathureczky Gyula. Bár a testvér feleségét legtöbbször nem nevezték „néni”-nek, Zathureczky Gedeon és Zathureczky Gyula között 21 év korkülönbség volt, talán ezért érezte úgy, hogy illetlenség lenne csak Pólinak neveznie a sógornőjét.

⁹³⁹ Valaha.

⁹⁴⁰ Bocsáss meg.

⁹⁴¹ Hidegvíz, község Nagy-Küküllő vármegye Medgyesi járásában; In: GYALAY Mihály 1989, 512.

egészségbe[n] és megelégedésbe[n], ezt óhajtjuk és kérjük az Istent Alberttel együtt, hogy hallgassa meg. Szegény jó nagymama érzé neve napját, nem tudjuk, neki talán már terű⁹⁴² is az élet, ha egészséges, akkor éltese az Isten, kívánom, Donáth nénire is gondolok, instálom⁹⁴³, ha mamáék írnak neki is, megírni szíves kívánságom.

Gábortól éppen most kaptam levelet, írja, hogy Lujzi írta, hogy szegény István egészen jobban van, le nem írhatom, mennyire megörvendeztetett ezen hír, csókolom ezerszer, s adja is jobban [lenni] a mindenható... Elgondoltam, most egy éve milyen vígan voltunk Milivel, de ők, amint Gábor írja, hála Istennek, farsangolhatnak. Mili is írta nekem, hogy ha az Isten Istvánt jobban adja, mennek bálba. Itt Baróton is, képzelem, nagy hidegek vannak, de itten már oly rég tart... Pénteken öt hete, hogy hazajöttünk, még alig volt három nap lágyabb idő, úgy annyira elfagytak a malmok, hogy négy hete sehol se lehet örölni, még Szebenbe[n] se, még onnan jó messze az havas⁹⁴⁴ alá viszik örölni, mi is küldöttünk egy kövlöt⁹⁴⁵, beléjön egy pengőbe az őrlés. Rózsival ugyan megnyomorodtam, neki köszvényesek a lábai, alig tud fennjárni, többnyire fekszik, így tudva meg nem fogadtam volna, mert cseléd azt nem kerülheti ki, hogy meg ne fázzék, s ahogy megfáznak a lábai mindjárt rosszul van, a főzőre⁹⁴⁶ is feküdt vagy négy nap lehülésbe[n], de már most jobban van, fenn jár. Vasárnap Földvárine⁹⁴⁷ ebédre hívott volt Alberttel együtt, ő[k] hozzám nagyon szívesek.

---

⁹⁴² Terű: teher.

⁹⁴³ Esedezve kérem.

⁹⁴⁴ Magashegység.

⁹⁴⁵ A köből mint terület-mértékegység legalább húszféle értéken számítható át. Erdélyben a köből 64 bécsi pintet tett ki, 1 pint = 1,415 liter. Egyszerre egy köből terület termését vitték örölni.

⁹⁴⁶ Nagyobb főzőtevékenység.

⁹⁴⁷ Talán Földvári Józsefné Haller Klára (1815–1882), kővárvidéki főkapitány felesége. Ő ekkor Szásznádason, Zathureczky Júlia lakhelyéhez viszonylag közel lakott.

Dobainitt⁹⁴⁸ is voltam, jól vannak, csak Málit⁹⁴⁹ a hideg leli. Édesatyusnak kezeit csókolom, már úgy igazítsa a mi dolgunkat, ahogy jobbnak látja, azt hittem, 5 ezerbe megkapjuk, de ő nem is látta ezt a ruínát⁹⁵⁰, azt gondolja, olyan jó karba[n] van, mind mikor itt lakott. A vidéki ismerőseim, kik rólam megemlékeznek, mindnyájokat tisztellem, Istvánt csókolom, s szívemből örvendek jobban létén. Lászlót is csókoljuk, édesmamáéknak csókoljuk kezeit számtalanszor Alberttel együtt, a kis Bertát is csókolom, maradok édes jó mamának holtig engedelmes leánya Juli.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 153–154. verso.

61.

Zathureczky Gedeon levele szüleinek

Cécke, 1858. február 22.

Szeretett kedves jó Mamám!

Becsés soraival nagyon megörvendeztete – ha általába[n] nem a legvigasztalóbbakat foglalja is, kivált jó Istvánunkat érdeklőleg. Nékem nagy hitem, hogy a jó Isten megsegíti, hogy több évekig köztünk maradhasson, különösen ha a kemény tél rideg levegőjét túlélendi, a tavasz talán enyhet nyújtand beteges lelkületének. Adná az ég, hogy ezen hitem ne csalna, és reményem ne hiúsítaná!

Őszinte[!] megvallva – hibások vagyunk, mind én, de még inkább Jóska öcsém, hogy jó szülőim idáig bizonytalanságba[n] tartók, de én is mind napról napra halogattam, az pedig, hogy Jóska mióta nálam van, hogy nem írt, még eszembe sem juttat. Én pedig legutoljára Szentiványi sógornak írok terjedelmesen, és abba[n a] hiszembe[n] éltem, hogy már idáig abból irántunk

---

⁹⁴⁸ A SZNM Gyászjelentő gyűjteményének Dobay családra vonatkozó gyászjelentőiből kiderül, hogy Dobay Klára férjzett Bán Béláné lakott ugyancsak Szászánadason, valószínűleg róla lehet szó. A Dobay család férfi tagjai az 1848–49-es forradalom és szabadságharcban kiemelkedő jelentőségűek voltak, József és Károly egyaránt ezredesi rangig jutottak el. A családról részletesebben lásd TÓTH Sándor 1909, 86–90.

⁹⁴⁹ Dobay Amália, később Reindl Ernőné. Férje, Reindl Ernő szintén részt vett az 1848-as szabadságharcban.

⁹⁵⁰ Rom (német Ruine).

értésülést vettek jó szülőim, amit idáig remélek is megtörténtnek. Jóska december eleje óta nálam van, s minthogy én a n[agy]váradai és kolozsvári kereskedővilágot üsmerem, lépést se tettem iránta. Várad is egész zsidó világ, és az jószerént rőfös kereskedő sincsen keresztény. Úgy Kolozsvárt is az örményeknél naponta alább száll. A hitelt minden nagykereskedők és gyárosok megszüntették, mert a napontai bukás Bécsbe[n] is megszámlálhatatlan. Higgye, oh jó mamám, hogy Pesten kívül nincsenek sehol jobb hitelbe[n] a kereskedők, mind Szebenbe[n] és Brassóba[n] és ott van még egy kis mozgás, de másutt úgy kihalt, hogy ha ez így megy, vagy a két városba helyet nem kapna, akkor jobb leend pályáját változtatni. Mégpedig egy fél évre Zsibóra⁹⁵¹, onnan ide ki Magyarországra egy terjedelmesebb uradalomba probizálna[?] ⁹⁵², azután 3–4 havot⁹⁵³ utazna, s ha legkisebb vonzalma van, gazda lehetend. Mert jó segítséget csak azután tehetne jó apám mellett is. Mert ha a gazda-rendekező maga nem érti az ügyet, a[z] csak hajdúvá válik, csak machine⁹⁵⁴. Ő szenvedélyes vadász hajlamát most nálam bétöltheté, lőtt egy rakás őzet, nyulat, vadrucát⁹⁵⁵, sőt vaddisznót is, de puskával lővén bele, a bőréből szedtük ki, mikor megperzseltük, csak nagy golyóknak sikerült elejteni. Most sovány és mégis harmadfél mázsásnál⁹⁵⁶ nagyobb kan volt éppen szombaton, expediáltam⁹⁵⁷ a fiúkhöz, az ipamékhoz⁹⁵⁸ és Lőneiékhez⁹⁵⁹, tulajdonképpen az egy a fiúkkal, mert a fiúk ott vagynak koszton, egy hátulsó vaddisznó sódort⁹⁶⁰ derekával, egy őzet, nyulat, vadrucát éppen 129 fontot⁹⁶¹.

---

⁹⁵¹ A zsibói Wesselényi-uradalom korának egyik legmodernebb, okszerű gazdálkodását folytatta, s mivel itt tevékenykedett Kelemen Benjámín, Zathureczky Gedeon apósa, ezért ajánlotta a levélíró azt, hogy öccse oda menjen tanulni.

⁹⁵² Bizonytalan olvasat. Talán a próbaidő megjelölésére használt kifejezés.

⁹⁵³ Hónapot

⁹⁵⁴ Csak gép vagyis nem gondolkodik.

⁹⁵⁵ Vadkacsát.

⁹⁵⁶ Százötven kilós.

⁹⁵⁷ Elküldtem.

⁹⁵⁸ Iпам: apósom. Tájnyelvi szó.

⁹⁵⁹ Bizonytalan olvasat.

⁹⁶⁰ Sódar, vagyis sonka, disznóláb. Lásd CZUCZOR Gergely – FOGARASI János 5, 854.

⁹⁶¹ Régi súlymérték, 1 font = 32 lat, ám ez utóbbinak többféle átszámítása ismert: 32 bécsi és pozsonyi lat = 0,56 kg; 32 budai lat = 0,61 kg; 32 vámlat = 0,50 kg. Erdélyben kétféle fontot használtak: 1 font = 32 lat = 0,45 kg; 1 font = 20 lat = 0,36 kg.

Most is csüngnek a vadak a tornácon. Sokszor sóhajtok, hogy jó szülőim és szeretteink nem részeltethessük belőle. Ha az idő lágyuland, Jóskát diligence⁹⁶² elküldöm oly utasítással, hogy míg haza menne is egy pár napra, Szebenbe[n] szálljon ki és keressen állomást, ha kaphatna, onnan egy pár napra haza rándulhatna. Itt minékünk is oly telünk van, hogy 30 év óta ilyen nem volt. Nagy hó, nagy hideg. Nékem idáig jó hasznot hajtott, ha ezután meg nem bánom, mert az egész Körös folyón⁹⁶³ a forrásától a Tiszáig egy malom se jár, csak az enyém, de rémítő vastag a jég, és még idáig egy cseppet se enged a fagy. Berci és Emil karácsonyi vacation óta a napokba[n] kerülnek bé a kollégiumba, mind a kettő betegeskedett, de hála az égnek, jobban vagynak. Én is és az enyéme most mind jól vagyunk, én ugyan most is veszek hébe-hóba orvosságot, de nékem ősszel az aranyér bajaim voltak nagy mértékbe[n] – a jó atyuséhoz hasonlólag – szédüléssel, de most nincsen soha. Póli választaná⁹⁶⁴ a kis Mariskát, csak várja, hogy az éjszaka rövidüljön, mert nincs kire bízta. Már az egy évet elhaladta, eleven, hamis, éppen olyan, mind Emil, csak hogy rendkívüli kék szeme van és kondor⁹⁶⁵ haja.

A jó atyám számára egy 5 akós⁹⁶⁶ új hordó bort elkészítettem, van már 6 hete, de ebbe[n] a rendkívüli hidegbe[n] nem merem útnak indítani, mert egészen megfagy még a legerősebb újbor is, hát még a 12 éves... Ha enyhül az idő, Lőrinczi Mihály⁹⁶⁷ úrékhoz bé küldöm Kolozsvárra, melyről eleve értesítem jó atyámat, hogy azután rendelkezessék.

Amennyire örvendek a Gáborróli jó híreknek, éppen annyira lever a Gyula könnyelmű lustaságáróli tudósítás. Csudálkozom, hogy a máii világba[n] hogy lehet könnyelműsködni egy fiatalembernek. Ha csak nem számít az atyai örökségre, hogy abból megél... Mint katona, sokszor meg fogja siratni még ő mostani esztelenségét, hát még később, midőn látni fogja az életbe[n], hogy korabeli[ek] szorgalmok útján jólétre vergődtek, és

---

⁹⁶² Postakocsival, akkor menetrendszerű tömegközlekedési eszközzel.

⁹⁶³ A Sebes-Körös Nagyvárad környéki szakaszáról lehet szó.

⁹⁶⁴ Megszakítaná a szoptatását.

⁹⁶⁵ Göndör.

⁹⁶⁶ Lásd az 52. levélhez írt akó-jegyzetet.

⁹⁶⁷ Szentábrahámi Lőrinczi Mihály (1795–1869), kolozsvári unitárius lelkész. Lásd GAÁL György 1981, 105.

ő csak alárendelt és szenvedő helyzetbe jön irányokba. Akkor fogja még érzeni a szülői, testvéri és tanítói jó tanácsok megvetését... Még van ideje, kis szorgalommal utánpótolhatja, de ha még egy év tétlen elrepül, akkor már késő. Gábort most közelebről Jóska útján meg fogom jutalmazni, de rossz fiúra nem vesztegetek, sőt ha meg nem javítja magát későbbre is, se tanácsom, se segélyemre nem számíthat.

Lászlónak hiszem, hogy már nem is leend szüksége tanácsomra, hisz ő már férfiú, de mégis figyelmeztetem, mert szeretem, és érdekembe[n] áll testvéreim előmenetele, hogy iparkodjék, kimélje meg a kr-t is, mert lassan haladhat az ember csak előre, kivált a máj világba[n], ahol csak a pénz uralodik. Az erdővidéki fiatalság előtt áll legalább egy élő példa, hogy ügyes, kitartó szorgalom által tisztos ősi állást lehet szerezni, azt megmutatta Gyertyánfy Jani.⁹⁶⁸ Nem szégyen senkinek a jóba[n] szándokait követni, de soha se kell bármely foglalkozásba[n] is a maga állásáról elfeledkezni. Egy illy embert ezerszerte többre becsül a világ, mint a magos születését⁹⁶⁹, s kivált, ha még élehetlenséggel párosul, mind legtöbbnyire. Pedig biztosíthatom családunk róla, hogy a gőg, kevélység, rangvágy, fényűzés, parasztos betyárság az osztrák birodalom minden területét véve Székelyföldön a leg-honosabb, oka pedig, mert kevesen vagynak, kik üsmernék magokat. És ezen luxus, magok és mások ámitása fog ezer bukásokat előhozni. Hagyjon fel ki-ki a pipere, smárc⁹⁷⁰, dinom-dánomokkal, míg [nem késő].⁹⁷¹ Csókoljuk, jó mama, mindnyájan mindnyáját, szerető fia

Z. Gida

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 155–156. verso.

---

⁹⁶⁸ Bobdai Gyertyánffy János (1821–1896), Gyertyánffy László és Miklós Róza fia, vargyasi nagybirtokos, megyei bizottsági tag, az 1848-as forradalmár Gyertyánffy Ferenc testvére. Gyertyánffy Jánosnak az 1870-es években már szeszgyára, valamint likőrkereskedése volt Vargyason. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye, valamint Központi Értesítő, I. évf. 128. szám, 954. old.

⁹⁶⁹ Magas rangú és/vagy jómódú családba születést.

⁹⁷⁰ A smart angol kifejezés finom, elegáns, kifogástalan megjelenésűt jelent. Ebben az értelemben a smárc a fölösleges ruházkodásra utalhat.

⁹⁷¹ Befejezetlen mondat.

62.

Szentiványi Ignácné Zathuretzky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kisnyujtód, 1858. március 18.⁹⁷²

Édes lelkem jó Károlyom!

Egy kissé megkéstem a válasszal kedves leveledre, de annyira el valánk mindég foglalva, hogy eddig nem tehettem, bár annyira akartam. Mikor leveled kaptam, éppen készülődtünk a bálokra, mit igazán nem reméltünk, hogy menjünk. Lujzival voltunk is kettőbe[n] Szentkatolnán⁹⁷³, szerencsések voltunk az elsőségekben, csinoságban, kívánt jó bálók voltak, nem hiányoztak Lujzinak is a garmakerek⁹⁷⁴, de bizony oly kevés az ügyes ifjúság, oly hitványságok vannak... De a bálónál sokkal jobbak voltak a Miliéknél való estélyek, kettő. Az elsőbe mintegy 28-an voltunk, de a másodikba még többen, azaz 40-en voltunk, kívánatig [ettünk] tortát. Mili meglehetősen egészséges volt, a télbe[n] csak főfájdalommal szenvedett néha, kis fiai pedig igen szép, ép gyermekek lettek, csak sok gonddal élnek szegények, kivált a Balázs⁹⁷⁵ Pesten léte nagyon sokba kerül, alig győzik, a jövedelem pedig nagyon megcsökkent. Mindnyájunknál kevés termés volt a múlt évbe[n], s az is minden igen olcsó, pedig elég kemény tél vala, de a katonaság a télen itt nem volt, Brassó vidékin is nagyon kevés, s ilyenkor az élelmiszernek gyenge kelendősége van.⁹⁷⁶ Én hamvas szerdán vittem haza Lujzát, ő egy fogát húzatta ki, mivel igen sokat szenvedett, s arcában is képe igen eldagadt, amiatt alig tudott az utolsó bálba el is jönni. Baróton meglehetősen találtuk mindegyiket, de mégis szegény István úgy nem halad elő

---

⁹⁷² A levél 1855-ös datálással került be a levéltári rendszerbe. Nyilvánvalóan az 1858-as datálás a helyes, mivel hivatkozik a Radetzky temetésének leírására, amely Zathuretzky Károly 1858. januári levelében található.

⁹⁷³ Szentkatolna, község Háromszék vármegye Kézdi járásában. In: GYALAY Mihály 1989, 790.

⁹⁷⁴ Udvarló, széptevő.

⁹⁷⁵ Cserey Balázs, a Zathuretzky Emilia fia ekkor Budapesten jogot tanult.

⁹⁷⁶ Ha ott lett volna a katonaság, akkor élelmiszert is vásárol, ami fokozta volna az élelmiszer kelendőségét.

a felgyógyulásba[n], még csaknem mind egyformán van. A vízi betegség⁹⁷⁷ elmúlt, de a szívdobogások, nagy köhögések mind tartnak, éppen a tegnappelőtt küldöttek be Sinkovits doktorért⁹⁷⁸, Mili is kiment, hogy újból rosszabbul van. Isten tudja, hogy lesz szegény, azt hiszem, hogy a tavaszt nehezen éri túl, s ha látnád, meg sem ösmernéd, úgy odavan. Atyus sem igen jól volt, a szokott szédülései voltak, de most hála égnek, jobban van. Mama is feküdt egy néhány nap, most ő is jobban van, szegényt a sok bú Istvánért tette beteggé. Mikor hazajöttem, László is bejött velem, itt volt vagy négy nap, de sietett vissza, mert nagy spekulációt űz borral, szesszel, több falukat árendált⁹⁷⁹ ki Gyertyánfi⁹⁸⁰ úrral és Benedek Sándorral.⁹⁸¹ Most is néha jókedvű vig cimborák közt, de sokat komolyodott. Most meg akar házasodni ősszel. Tán ösmered Boér Linkát,⁹⁸² ezelőtt Fogarasba[n] lakott, most mióta meghalt atyja Bibarcfalván, a néjénél van Bartánénál, szép leány vált belőle, s mint mondják, igen jó, az szükséges is volna Lászlónak, hogy megházasodjék. Gida is nemrég írt neki, jól megy dolga, csak István betegsége miatt nagyon desperált⁹⁸³, most újra egy szép nagy szőlőt vett, mindig halad elé. Jóska is ott van nála, tavasszal alkalmasint haza jön gazdának, mert sehol nem kap helyet, Bécsbe kapott volna, de mivel a francia nyelvet nem beszéli, nem kapott, megtanulhatná, de már restelli, de ami azt nézi, atyus mellett is szükséges egy segítség, mert László és István nem segíhetnek. Tercsa nénitől⁹⁸⁴ is kaptunk levelet, azt írja, hogy Paulina⁹⁸⁵, a Károly

---

⁹⁷⁷ Vízkórság, folyadékgyülem, ödéma.

⁹⁷⁸ Füleki Sinkovits Ignác.

⁹⁷⁹ Vett vagy adott bérbe (árrenda: bérbeadás, haszonbér).

⁹⁸⁰ Bobdai Gyertyánffy János vargyasi földbirtokos.

⁹⁸¹ Kisbaconi Benedek Sándor (1830–1892), az olaszteleki református lelkész fia, baróti dulló majd járási főszolgabíró, több egyletnek alapító tagja. Az említett szeszgyár működése a Benedek család levéltára alapján az 1850-es évektől adatolható, a gőzszeszgyárban Nagy Ferenc is tulajdonos volt. Köszönöm Gazda Klárának a Benedek Sándor személyére és a szeszgyárra vonatkozó információkat.

⁹⁸² Nagyberivói nemes Boér Karolina (1839–1907).

⁹⁸³ Kétségbe esett (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

⁹⁸⁴ Tasnádi Nagy Teréz, a levélíró anyai nagynénje.

⁹⁸⁵ Tasnádi Nagy Károlyné Újházy Paulina

bácsi⁹⁸⁶ felesége Svájcba[n] volt, hol az atyjukhoz mentek, mind az Ujházi gyerekek,⁹⁸⁷ kik itthon maradtak volt, s az öreg Ujházi⁹⁸⁸ is odajött Amerikából s ott találkoztak mind, és meg is osztoztatta őket az öreg, a Károly bácsi felesége is kapott 20 ezer pengőrt érő birtokot. Visszajövet Milánó felé jöttek, hol egy néhány nap mulattak, nagyon sajnálják, hogy ottléted nem tudták, hazajövet tudták meg Tercsától. Ők decemberben voltak Milánóba, az öreg Ujházi tavasszal megy vissza Amerikába. Atyus is kapott Genfből levelet, csak képzelj, Katona Zsiga⁹⁸⁹ és atya álnéven Kom Bordo⁹⁹⁰ nagy borkereskedő, igen szépen köszöni meg atyusnak fiáhozi jóságokat. Egy igen-igen szép levelet írt, atyusnak nagyon jól esett, nem is gondolták, hogy megemlékeznek, mert Zsiga Párizsba ment, s onnan megy Bordóba, atyja kereskedőt nevel belőle. Donáth nénitől még nem kaptunk levelet, ő most Tasnádon ül, tavasszal jön be. Julitól nemrég kaptunk levelet, ők igen nagy szegénységgel vannak, most vesz jóságot atyus nekik, de Juli meg van elégedve így is, s tán csak férje is megbecsüli, de be gyenge fiatal... Ha ösmer-néd, tudom, te sem nagyon kedvelnéd. Lakások Hidegvízen van, nem messze Szebentől. Gábor Szebenbe[n] van és jól tanul, de Gyula nem sok örömet fog szülőinknek okozni, ő nem igen jól viseli magát. Tanulásra

---

⁹⁸⁶ Tasnádi Nagy Károly (1801–1860) Gömör-Kishont egyesült vármegye főjegyzője, majd országgyűlési képviselője. A levélíró anyai rokonsága. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

⁹⁸⁷ Ujházi László nyolc gyermeke: Paulin, Klementin és Sándor Magyarországon maradt. Tivadar atyjával emigrált ugyan Amerikába, ám később visszatért Magyarországra. Klára (Joseph Kellerschon felesége), Farkas, László és Ilonka (Madarász Vilmos felesége) atyját követve Amerikában élt. Egyedül Ilonka maradt haláláig Amerikában. BOGÁTI Péter 1976 valamint BOGÁTI Péter 1992.

⁹⁸⁸ Ujházi (Újházy) László, felvidéki földbirtokos, az 1848–1849-es szabadságharc alatt Sáros megyei főispán, a debreceni kormány alatt a Radical Párt elnöke, majd felsőházi tag, később Komárom várának kormánybiztosa, 1848–49-es forradalmár, emigráns. Texas államban élt, ahol emigráns társaival együtt megalapította New-Buda telepet, majd San Antonio-ba telepedett. Ujházi szerepet vállalt a Kossuth-emigráció szervezésében, jó ideig Kossuth texasi letelepedéséért próbált lépéseket tenni. Kossuth 1850-ben a magyar nemzet követévé nevezte ki. Lásd BOGÁTI Péter 1976. valamint NYULÁSZINÉ STRAUB Éva 1998, 23.

⁹⁸⁹ Komáromi Katona Zsigmond 1848–49-es forradalmár, részt vett Komárom várának ostrománál. Lásd: KOMÁROMNAK... 1849.

⁹⁹⁰ Bordeaux, dél-franciaországi település, Franciaország legnagyobb borvidékének székhelye.

nincs panasz, de különben nagy lump. Idevaló újságokat írnék, de nem sok nevezetes van. Gál Sándorné⁹⁹¹ és anyja, Biri mámi hazajöttek Londonból. Mili járt nálok, igen jó móddal jöttek haza, sok bársony és selyem köntösöket hoztak, ezüstöt, fejjerneműt, jól ment nagyon dolgok Londonba[n]. G[róf] Teleki Sándornét⁹⁹² Póli tanította meg magyarul,⁹⁹³ Lédi Binkenstetnek⁹⁹⁴ most a Kolozsvári Közlönybe[n] közlik Spanyolországból írt magyar leveleit, mintha született magyar volna, oly tökéletes. Póli tavasszal Brassóba szándékozik költözni, s ott angol és francia órákat adni s abból élni. Még az öreg Benkőné is jól beszél angolul, ők sokszor látták Nagy Pólit,⁹⁹⁵ a Guszti testvérét Londonba[n], de ő nem nyert még engedélyt a hazajövetelre.⁹⁹⁶

---

⁹⁹¹ Született Benkő Polixéna (1830–1867), Gál Sándor (1817–1866) honvéd ezredes londoni emigrációból hazatért felesége, akiről Berzenczey László azt írja: „A nő hűség mintaképe Csernátoni Benkő Póli, a kalandos Gál Sándor honvéd-ezredes felesége, aki megsztotta férjével a száműzetés keserveit.” Idézi: NAGY Márta 1936, 7–27. Benkő Póli házassága, vélhetően a Gál Sándor súlyos idegbetegsége miatt 1857-re megromlott, Póli és édesanyja Gál Sándor nélkül tértek haza. Lásd EVANS, Robert J. W. 1995. 72–73.

⁹⁹² Mathilde Litez de Tiverval (1836–1910), széki gróf Teleki Sándor (1821–1892), 1848–49-es honvéd ezredes második felesége. Házasságukból négy gyermek született: Sándor (1861–1919), László (1863–1929), János (1868–1937) és Blanka (1870–1920). MÁRKI-ZAY János, Dr. 2009, 11.

⁹⁹³ Gál Sándorné több előkelő angol hölgy magyar oktatásához is hozzájárult, hazatérte után is magyarul levelezett a tanítványaival. Lásd EVANS, Robert J. W. 1995.

⁹⁹⁴ Jane Frances Bickersteth (1836–1870), Teleki Sándor első felesége, akivel Londonban ismerkedett meg. Egyetlen évnyi házasság után elváltak. Lady Bickersteth a Lord Langdale egyetlen lánya volt, jól beszélt magyarul. Bickersteth Johanna néven Spanyolországból magyar nyelven útirajzokat publikált. MÁRKI-ZAY János, Dr. 2009, 11.

⁹⁹⁵ Hermann Róbert megfejtése alapján Nagy Póli hihetőleg tasnádi Nagy Pál honvéd századossal (1823–1874) azonos, aki 1848–49-ben a Woroniecki-vadászcsapatban, majd az abból szerveződő 38. honvédzászlóaljban szolgált, 1849/50 fordulóján emigrált, Londonban telepedett le, ahol előbb rongyszedő, majd tolmács volt, s valamikor 1864 után, hihetőleg 1874-ben hazatért, és Gömör megyében telepedett le, ahol törvényszéki bíróként halt meg. Nagy Gusztáv nem volt 1848-as forradalmár. Köszönöm Hermann Róbertnek az azonosítást.

⁹⁹⁶ A szövegekörnyezetből érzékelhető, hogy szintén valamely honvéd emigránsról lehet szó, konkrét azonosítása nem sikerült.

Most a bõjbtbe volt egy nagyszerű gyűlés Szentgyörgyön⁹⁹⁷ a Szentkereszti⁹⁹⁸ elnöktele alat gazdasági ügybe[n], egy mintagazdaságot akarnak felállítani Háromszéken, hol a gazdák képzõdjenek. Azután két nappal, hogy e gyűlés volt, egy nagy estély volt Lázár Misiéknél⁹⁹⁹ Dálnokba[n], hova is hivatalosak voltunk, összesen 84-en voltunk, tartott másnap reggeli nyolc óráig, tán életembe sem táncoltam annyit, mind ez éjen, csak azt sajnáltam, hogy Lujzi ott nem volt. Én rózsaszín könnyű selyemruhába[n] voltam, négy fehér blond garnir¹⁰⁰⁰ és fehér maslik fejemen, rózsaszín-fehér illusio frizura fehér és rózsaszín virággal, nyakamon 2 sor nagyszemű fehér gyöngy, egyszerűn, csinosan, nagyon elhalmoztak dicsíretekkel. Pedig, amint a múlt évbe[n] elhíztam volt, annyira megfogytam, most újra a sok bevevõ orvosság szemeimért nagyon megrontották étvágyam. Most már fel is hagytam minden kúrával, a sorsra bízom. Néha úgy tapasztalom, hogy jobban van, pedig biz a[z] nincs, most sem tudok dolgozni s így egy levél írásával is két napra rosszabbul van, pedig oly sok jó olvasnivalóink volnának... Lapokat is többet járatunk, úgy mind a Magyar Sajtót,¹⁰⁰¹ K[olozsvári] Közlönyt,¹⁰⁰² Délibábot,¹⁰⁰³ Vasárnapi Lapot¹⁰⁰⁴ és Kertész Lapot.¹⁰⁰⁵

---

⁹⁹⁷ Sepsiszentgyörgy.

⁹⁹⁸ Báró Szentkereszty Zsigmond (1817–1891) honvéd õrnagy, aki forradalmi szerepköréért szebeni várfogságot szenvedett. Árkosi birtokos. Gróf Mikó Imre példája nyomán a háromszéki várhegyi és lécfalvi birtokait tömbösítve hatalmas mintagazdaságot alapított, ezzel példát mutatott a háromszéki gazdák számára, hogyan kell okszerű gazdálkodást folytatni. Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2015, 10–16.

⁹⁹⁹ Dálnoki Lázár Mihály (1820–1904), honvéd százados, forradalmi szerepköréért szebeni várbörtönben fogoly volt. 1867-tõl Háromszék alkirálybírája, 1875-tõl Háromszék vármege fõispánja, 1878-tõl Kézdivásárhely országgyűlési képviselõje. DEMETER Lajos – KISGYÖRGY Tamás 2011, 14.

¹⁰⁰⁰ Blond névvel többnyire a spanyol csipkéket nevezték. Garnírnak a szegélydíszt mondták régi forrásaink.

¹⁰⁰¹ Politikai napilap, 1855-tõl Bécsben jelent meg.

¹⁰⁰² Erdély legnépszerűbb politikai lapja, heti három alkalommal jelent meg. A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon 1856-tõl 1873-ig jelzi megjelenését. Lásd Romániai Magyar Irodalmi Lexikon 5/1, 19. Sajtótörténet címszó.

¹⁰⁰³ Szépirodalmi folyóirat, 1853-tõl 1858-ig kisebb megszakításokkal mûködött.

¹⁰⁰⁴ Valószínûleg az 1854-tõl megjelenõ *Vasárnapi Újság* hetilapról lehet szó, ugyanis Vasárnapi Lapok cím alatt jóval késõbben, csupán az 1930-as években jelent meg újság.

¹⁰⁰⁵ Valószínûleg Entz Ferencnek a *Kertészeti Füzetek* címû szaklapjáról lehet szó, amely 1854–1866 között jelent meg. A következõ kertészeti szaklap csak 1857-tõl (*Kerti*

Ignác olvasgatja fel nekem, mikor ideje engedi, mert én nem igen tudok, mert a kertekhez fogunk nemsokára. Sok szép virágmagokat behozattattam Pestről, széppé akarom tenni kertünket. A nyáron fürdőre szándékozom menni. Hát lesz időm a kertészetre, most Ignác egy kertészt fogadott, ki a fákat megtakarítsa és a kertet rendbe hozza. Ignác is nagyba[n] belekapott a fatenyésztésbe, most szép nagy is a kertünk, te nem voltál itt, miolta megnagyítottuk. Istenem, bár csak ne volnál oly messze, be jól esnék, ha néha láthatnálak... Mennyit emlegetünk... Gizella ha egy mappát lát, már mondja, hogy abba[n] van Károly bácsi. Ő szegényke a tegnapelőtt meghimlőzött, de nem nagyon beteg vele, inkább míg kivert rajta, addig volt rosszul, csihányhimlő¹⁰⁰⁶. Anyósoméktól is kaptam levelet, ő is betegeskedett a télbe. Hamariék¹⁰⁰⁷ jól vannak kis fiokkal¹⁰⁰⁸ együtt. Ferenc bácsiékat a fársáng óta nem láttam, akkor jól voltak Márikával együtt. Márka most jobban nekifogyot, de mindig oly kedvetlen. Házasság még a farsangra egy sem történt, de egy néhány van történendő, különösen Bartha Pali venni akarja Gyertyánfi Rózát,¹⁰⁰⁹ nem tudom, milyen házasság lesz. Írtad volt, édes Károlyom, hogy mily sok szép régi pénzt gyűjtöttél. Én eléggé sajnáltam, hogy nem nálam hagytad a többi pénzeid, azokat édesatyus beadta a leendő Erdélyi Magyar Múzeumnak¹⁰¹⁰, úgy a páncélinget is, ki is jött még tavaly az erdélyi lapba[n]. Már ha csak lehet, szerzünk afféle pénzt, milyent írtál Török Ferencéktől, ezután vagy magadnál tartsd, vagy ha haza jössz, én jó gondját viselem.

Gazdaság), majd 1866-ban (*Kertész Gazda*) jelent meg. Köszönöm Nagy Zsolt etnopológusnak a lap azonosításában nyújtott segítségét.

¹⁰⁰⁶ Csalánkiütés. Lásd CZUCZOR–FOGARASI 1862, I, 887–889. Köszönöm Magyar András Lászlónak, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum könyvtárosának a szó megfejtésében nyújtott segítségét.

¹⁰⁰⁷ Hamary János századosról és feleségéről, Szentiványi Karolináról lehet szó, aki a levélíró férjének a rokonságához tartozott. Nagyszebeni lakosok voltak.

¹⁰⁰⁸ Valószínűleg Hamary Béla, a Hamary család egyetlen nagykort megért fiúgyermeke.

¹⁰⁰⁹ Bobdai Gyertyánffy Rozália, vargyasi nagybirtokos Gyertyánffy János testvére.

¹⁰¹⁰ A majdani Erdélyi Múzeum Egyesület 1859-ben jött létre Kolozsváron. A Zathureczky család már a múzeum megalakulása előtt támogatta az intézményt, és Károly a későbbiek során is állandó levélkapcsolatban állott Finály Henrikkel, az Erdélyi Múzeum Egyesület titkárával.

Megengedj, édes Károlyom össze-vissza írt levelemért, Ignác éppen József napjára van Potsánál,¹⁰¹¹ de meghagyá, megírtam, hogy ugyan csókoltat.

Gizella is csokol, én is megszámlálhatatlanszor, Czetczet mind tiszteljük, úgy Pólit¹⁰¹² is ha látod, s téged pedig, szeretett jó Károlyom, újból ezerszer-ezerszer csókollak. Köszönöm, hogy nem restelsz nekem oly körülményesen leírni. A Radetzki temetése leírása bárkinek dicséretére vált volna, egész ott képzelém magam. Írj, ha még időd engedi. Nem hallád-é a magyar csalogányt, Bogyó Rózát¹⁰¹³ énekelni? Mert a lapok ugyan ditsírik, Milánóba mily dalt adot... Jártál-e bálba? Írj mindenekről! Csókollak ezer meg ezerszer téged, igaz szerető testvéred,

Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 78–79. verso.

63.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Tosai előerődítmény¹⁰¹⁴ Milánó előtt, 1858. április 4.

Szeretett kedves testvérem, Mári!

Kedves soraidat a napokba[n] kapva, igyekszem reá válaszolni. Én éppen ma, húsvét első napján írok a Milánó előtt fekvő Tosai

---

¹⁰¹¹ Pótsa József (1836–1903), Háromszék legendás hírű főispánja volt 1877–1903 között, számos közintézmény, egyesület létrehozása fűződik a nevéhez.

¹⁰¹² Czetz Polixéna, Czetz Károly testvére.

¹⁰¹³ Valószínű Bogyó Róza szopránénekes, a Nemzeti Színház tagja, életrajza szerint ugyanis ő aratott sikereket Olaszországban. Lásd Magyar Színházművészeti Lexikon, internetes forrása: <http://mek.niif.hu/02100/02139/html/index.html> (Utolsó megtekintés 2016. február 28.)

¹⁰¹⁴ Milánót (s több várost, például Krakkót, Przemyslt stb). ún. övvár-rá építették ki. Az ilyen városokat 2–3 erődív vette körül, az egyes erődövek egymással harcászati összeköttetést biztosító főerődök és fiókerődök láncolatából álltak. A külső erődív előtt, általában a bevezető utak mentén ún. előtérállásokat (előerődítményeket) alakítottak ki, amelyek feladata az ellenfél közeledő hadoszlopainak szétbontakozásra kényszerítése volt, illetve rohamának késleltetése addig, ameddig a saját főerők elfoglalják helyüket a fő- és fiókerődökben; ha ez megtörtént, az előtérállásokat általában nem védték tovább, azok védőrsége visszavonult a külső erődívonalba.

erődítményből¹⁰¹⁵, hol őrállomáson vagyok, hova tegnap kirendelődtem, és ma újból innen visszamégyek Milánóba állomásomra. Örömmel értettem meg leveledből, hogy te, Ignác, kis Giza, Miliék és jó szülőim, testvéreim, hála az égnek, meglehetősen jól vagynak, csak szegény István folytonos szenvedései aggasztanak és szomorítanak. Legalább részletileg letellett, a fársángot is élvezhettétek, ami különösen Luiznak jól jöhetett ki, úgy is nagy aggodalommal volt a fársáng iránt. Én magam nem voltam egy bálba[n] is, itt úgyszólván nincsenek és nem is adódnak bálok, mert itt általában nem táncolnak, csak a közép [és] alsóbb osztályok inkább báloznak. Egy kivétel, amit itt „velionoknak” neveznek, t[udni]i[llik] álarcos bálok, hol több ezer maszkok megjelennek és különbözőféle csoportokban, különbözőféle táncokat legfeltűnőbb lépések és lejtésekkel táncolnak. Ilyen inkább elegáns velionbe megjelenik, mint néző, az Udvartól kezdve le, minden főbb család és társaság. Ez annyiba[n] nagyon mulatságos, a különbözőféle alakokat és csoportokat tekinteni, de mégis sokat különböznek a mi szokásaink szerint tartandó maszkbáloktól, mert ezekben kevés társalgás, inkább tánc és bohócozások viszik a főszerepet. Egy ilyen velionba[n], ami a Scala színházban adódott, én is mint néző részt vettem, igaz, nagyon jól veszi ki magát a ropantul fényesen kivilágított terem, a sok ezerekre menő maszkokkal, nézőkkel, hasonlólag a fényes páholyok a legelőbbskelőkkel teletömve. Az maszköltözetek között feltűnnek az itten divatozni szokott, velencei modorban öltözött nők, t[udni]i[llik] feketébe[n], egy fekete fátyollal, az egész fejtől kezdve különbözőféle rétegekben rakva a fátyolt, magát földig bétakarni, és fekete bársony félmaszkkal az arcokat elfedni. Nemkülönben szokásos, és majdnem általános a debardenrök¹⁰¹⁶ öltözéke, ami igen feltűnő s majdnem illetlen. Azon kívül vagynak opera maszkbálok, hanem ezek nem oly kitűnők, mint a velionok. Az udvarnál is volt négy vagy öt nagy estély, hova kevés volt hivatalos, és majd minden osztályból, de különösen az itteni fő arisztokráciával volt megtöltve, akiknek a főherceg mindenképpen nagyon hízeleg. Udvari bál egy sem volt. Az udvari estélyek nagyon gazdagul voltak rendezve és pazarilag, egyes bokkréták virágokból amelyek a dámáknak

---

¹⁰¹⁵ Porta Tosa, Milano középkori erődítésének a része.

¹⁰¹⁶ Egy hajó szállítmányát partra szállító/rakodó személy, illetve az ilyen ruhába mint jelmezbe öltözött bálozó (francia debardeur).

kiosztódtak, 100 frank értékűek, hát képzelheted, mily gazdag és pazarlólag, ha csak virágra oly sokat költöttek... A bálokról áttérek a farsáng végnapjaira, az világhírű milanoi korzókocsikázásra. Itt Milanóba régi szokás szerint a farsáng egész öt nappal megnyújtódik,¹⁰¹⁷ így hamvazó szeredán és a reá következő csötörtökön történnek a legnagyobb farsangi bohoncozások,¹⁰¹⁸ és tartódik a korzó – ami abból áll, [hogy] egy óra körül délben, le a főbb utcákon, téreken, a hely tele több ezerre menő nézőkkel, hasonlólag az ablakok, állványok mindenütt telve. Etájt megindultak különféle maszk csapatok, négy-, hatlovú, nyolclovú szekerekkel, különféle mithológia[i], más képeket ábrázoló csapatok, mint a rajzolás, mesterségek, művészek, tudósok csapatjai. A szekerek is ehhez hasonlólag vagynak alkotva, mint egy csalznak¹⁰¹⁹, szán, trónos¹⁰²⁰ stb. Ezek különféle öltönyökbe, zászlókkal vagynak ellátva. Azokon kívül még megjelenik számtalan sok maszk gyalog, mindenféle bohócok, torzalakok. Mihelyt az első szekér maszk mutassa magát, akit elől-hátul talál, coriandoli-val meghajgálja – így nevezik a gipszből készített mintegy lencseszem, oly nagyságú kis golyókat, ezek nagyon hasonlítanak a koriander maghoz, tán onnan is [jön a] nevek. Ilyen koriandori-val, amely köből számra és több ezer mázsa kel el, minden maszk, szekér, majd minden kíváncsi néző, az ablakból lenézők el vagynak látva, ahhoz készített kalánnyal, minden előremelőre, vagy kit elől, hátul találnak, nőre, férfira, előkelőre, idegenre, esmerősre, akárki légyen, maszk vagy nem, reaszórják, vele meghajgálják. A kocsikban előhaladók felszórják az altonyokon¹⁰²¹ ülőkre, felhányják az ablakokról leszórókra, így egy folytonos gipsz és coriandori-zápor van. Hasonlólag cukrokkal, édességekkel, narancssal, virágokkal egymást hajgálják, mások kis légballo-

---

¹⁰¹⁷ A milanoi karnevált Carnavale Ambrosiano-nak is nevezik. Egy monda szerint Ambrosius püspök egy zarándoklaton volt, és úgy ígérte híveinek, hogy azért megy oda, hogy megtisztuljon és tiszta lélekkel irányítsa a farsang végeztével a böjti periódust a hívei körében. A püspök késve ért haza, és hívei azért nyújtották meg a hamvazószerda utáni vasárnapig a farsangot, hogy a püspök jelenlétében tudják megtartani a böjt első napjának miséjét. Azóta Milanoban tovább tart a karnevál, mint a más vidékeken. Napjainkban szombatig tart ez.

¹⁰¹⁸ Bolondozás, bohóckodás. Tájszó.

¹⁰¹⁹ Lehet a csolnak (csónak) is, ami a szekér kialakítására és díszítésére utal.

¹⁰²⁰ Trónos: trónszék van a szekérre rögzítve.

¹⁰²¹ Valószínűleg alkotmányokon, emelvényeken, hogy a nézők jobban lássák a menetet.

nokat eresztettek le a felsőbb emeletekből a nép közi, vagy egyébb apróságokat hajgálnak le, ami nagy gyúródást¹⁰²² és nevetséget szül. Ez a bohózat tart két nap, amire számtalan sok idegen, mindenfelől, egybetolul. Az idén itt volt a madenai¹⁰²³ főherceg és hercegnő, több számtalan idegen. Az ötödik napon, t[udni]i[[llik] vasárnap vagon az úgynevezett kocscikázó korzó – Corso di carrozza –, ez abból áll, hogy mindenki, kinek csak szekere és lova van, szekereivel vagy lóháton megjelenik. A legfőbb udvari equipage-októl¹⁰²⁴ le a mindenféle fiakerekig a széles ropantott hosszú Francesco corso-n le a Porta orientale-ig, s attól ki, a még egyszer oly hosszú szabad Corso orientale téren, két rendben egymás mellett a legszebb, drágábban ékszerezett kocscik, külömbféle hercegek, grófok, gazdag bankárok és a gazdag cselédséggel ellátva, fel s le, 1-től egész este 6 óráig kocsiznak. Ez az idén nagyon szép volt, és sok szép fogatot lehetett látni, fényes kocscikat látni a legfeltűnőbb modorba[n], a régi spanyol udvari szokásos viselettől a mostani legújabb divatozóig. Ezek a napok Milano fénynapjai, itt minden[ki] ki akarja magát mulatni és ki akar tenni magáért ezeken a napokon.

A böjtben adódott a Scalában, és azidőn itt általános köztetszést nyert, itt először adódott a „Tell Vilmos” opera¹⁰²⁵, nagyon gyönyörűn ütött ki, és folytonosan zsúfolva voltak a termek. Gyönyörű jelenetek és szép melódiák jönnek elő. Különösön az itt, a pétervári színháztól vendégszerepeket adó Mocegni énekes nagyon-nagyon kitűnőleg énekel. Nékem is ezen opera

---

¹⁰²² Tülekedést, lökdösődést.

¹⁰²³ Modena 1859-ig szuverén hercegség Észak-Itáliában. Az 1796. évi campoformioi békében Napóleon a Cisalpin Köztársasághoz csatolta. III. Ercole Rinaldo herceg 1803. évi halálakor leányán, Mária Beatricén keresztül Károly Antal osztrák főherceg örökölte. A levélben az ő unokájáról, az 1846-tól urakodó V. Ferencről (Habsburg-Estei Ferenc Ferdinánd Geminianus, 1819–1875) van szó, aki az 1859. évi észak-itáliai háborúban (lásd a 76. levélhez írt lábjegyzetet) osztrák oldalon harcolt. A háborúvesztés után, 1849. augusztus 19-én a modenai nemzetgyűlés dinasztiaját detronizálta, majd 1860. március 18-iki határozatával csatlakozott a Szárd-Piemonti Királysághoz. V. Ferenc felesége Adelgunda Augusztia Sarolta bajor királyi főhercegnő (1823–1914) volt.

¹⁰²⁴ Felszerelés (osztrák-német Equipage).

¹⁰²⁵ Gioacchino Rossini operája Friedrich Schiller Tell Vilmos című drámája alapján keletkezett, ősbemutatója 1829-ben volt.

legjobban tetszett, és az itten adott új balett, Rodolfo.¹⁰²⁶ Hasonlólag adódott egy új opera, *Gone, de ez nem tetszett annyira, a Nabucho sem*¹⁰²⁷. Itt egy operát vagy balettet látni, igaz, nagy különbség, különösen ha jól adódik, mint akárhol másutt. Bogy Róza¹⁰²⁸ tudtom szerént itt nem szerepelt az idén, egyebütt tán?

Az idén itt is szokottnál keményebb tél volt, és úgyszólván, most csak tavaszodik. Pénzszűkéről általános a panasz mindenütt. Nagyon örvendek, hogy kertetek úgy szépül, és annyira kedveli Ignác a kertészetet, mert ez egy szép és nagyon hasznos foglalkozás! Lehet, ha az Isten éltet és a körülmények engedendik, jövő évben vagy ősszel, vagy tavasszal én is lemenedek, s újból egymást a hosszú távollét után láthatandjuk... Czetz Póli férje, Juzbasits kapitány Pólivál együtt e hó 23-ika mentek le egy transporttal¹⁰²⁹ Erdélybe, hol Orláthon¹⁰³⁰ maradandnak is, tőlök küldtem le egy kis ládát, amelybe[n] több különféle könyveimet és újságokat leküldtem azon meghagyással, ezen ládát Orláthon Lange hadnagynak általadnia. Lange hadnagy brassai születés, én őt megkértem, valami alkalommal Brassóba Remenyikéknek megküldeni, honnan azután Barótra csak kiküldethetődik. Ha tik egy néhány hét múlva, vagy Miliék bémennének Brassóba, hát akkor megemlíthetnétek Remenyiknél, hogy a ládát ha megkapják, Barótra valamiképp küldődjék ki, nehogy elveszen... Az is örvendeztet, hogy László annyira a *speculatio*¹⁰³¹, és nem a tivornyázás után áll. Jól teszi, ha

---

¹⁰²⁶ Talán Giuseppe Verdi-nek a Luisa Miller című darabjából készült játékaról lehet szó, ugyanis ennek a férfi főszereplője Rodolfo. Az operának 1849-ben volt az ősbemutatója, és 1851-től kezdve játszották intenzíven.

¹⁰²⁷ Zathureczky Károly mint császári-királyi tisztt, esetleg politikai színezetű ítéletet is alkothatott. Az olasz hazafiak nem egy esetben írták ki a falakra a Nabucco zeneszerzője, Verdi nevét, főként operái előadásának estéjén; ám betűszó gyanánt: Viva Emanuele Rex d' Italia. II. Viktor Emánuel (Vittorio Emanuele II di Savoia, 1820–1878) 1849. július 28-tól volt a később az egységes Olaszországot megeremtő Szárd-Piemonti Királyság, 1861. március 17-től az Olasz Királyság uralkodója, ott is a II. sorszámot használva.

¹⁰²⁸ Bogy Róza, szopránénekes.

¹⁰²⁹ Szállítmánnal.

¹⁰³⁰ Szebentől 15 km-re fekvő település.

¹⁰³¹ A *speculáció* szónak ebben az időszakban elsősorban gazdasági, üzleti használata olvasható ki a levelekből, vagyis az üzleti ágak közti lavírozást, gyors változtatási képességet értettek alatta.

megházasodik, csakhogy érdemes feleséget végyen. Szegény jó Julit eleget sajnálom, hogy oly élhetetlenül ment férjhez. Jóska bár már egyszer okosodnék, ha felhagy a kereskedéssel, légyen testileg-lelkileg iparkodó gazda, mert másképpen bajos leend az megélés. Sajnálom Miliéket, hogy oly sok költséggel élnek, de légyen az az egy vigaszok, hogy legalább Balázs jó nevelést nyer. Gidának szándékom írni, de még mindeddig nem írtam. A pénzem iránt egy kevésbé sajnálom, hogy elajándékozták, mert én úgyis idővel az Erdélyi Múzeumnak a még gyűjtendőkkel együtt odaajándékoztam volna, és szándékom, hogy ha több évek múlva is, ha egy ajándékot tészek, legyen a családnak méltó és egy tetemes nevezetesebb ajándék. Ez az ok, miért én gyűjtök. Ha csak lehet, Dónát nénitől kérjétek fel, ha még megvan az a római aranypénze, a gyűjteményem számára, mondjátok meg, szándékom, és hogy már sok ritka szépeket egybegyűjtöttem. Ezután semmit, se könyvekből, csigákból, kövekből, egyszóval semmiből el ne ajándékozdjék, míg egy nagy általános nem történend mitőlünk.¹⁰³² Ferenc bácsiéket, Marikát mind csókoltatom, Miliéket, Jánoséket, a kis fiakot számtalanszor, jó szülőimnek kezeit, testvéreimet egyen-egyen. Szegény jó Istvánért kérem a jó ég urát, hogy segítsen az ő szenvedésein. Édes jó Márim, kíméld szemeidet, hagyj is fel minden kúrával, legfentebb hideg vízzel mosogasd. Ha közelebről írsz nékem, tudasd, hogy dőlt el az dolog a Hallernétől atyusra igazságtalanul tukmált ezerek dolga [felől], mert erre kíváncsi vagyok.

Tégedet, édes jó Márim, Ignáccal, kis Gizával együtt számtalanszor csókoltatlak. Czetz csókoltassa kezeidet, tiszteli Ignácot, Jánost. Az ég áldjon meg, csókold a kis Gizát nevemben meg.

Maradok holtig szerető testvéred, Zathureczky Károly.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 157–162. verso.

---

¹⁰³² Nagyon érdekes jelei ezek a mondatok annak, hogy a Zathureczky család egyes tagjai már az 1850-es években tudatosan gyűjtötték a műtárgyakat, és az is látható, hogy a múzeumi megőrzést tartották a fő célnak. Ez a kulturális gondolkodás vezethetett a Székely Nemzeti Múzeum megalakításához.

64.

Szentiványi Ignácné Zathuretzky Mária és Cserey Jánosné Zathuretzky Emília levele szüleiknek

Imecsfalva, 1858. április 9.

Édes jó Mama!

Szerencsésen hazaérkeztünk, a gyermekeket is jó egészségbe[n] találtuk. Milinek nagy főfájdalma volt az útba[n], ma megköpölyözték¹⁰³³, egy fertály vért vettek ki. Nem volt semmi nagy változása, tán jobban adja az Isten. Gyulacskát be akarták oltani, de amit Sükösd¹⁰³⁴ adott oltó üvegecskét, nem volt semmi méreg¹⁰³⁵ benne. Mili azon kéri édesatyust, hogy Mihály Antitól kérjenek testimoniumot¹⁰³⁶ az ágostonfalvi¹⁰³⁷ dologba, atyus tudja az egész dolgot. Doktor Sinkovits küldi ezen pepszin¹⁰³⁸ porokat gyomorerősítés végett, vegyen napjába bé hármat, amíg benne tart, e hora¹⁰³⁹ még itt vagyok. A certoniát¹⁰⁴⁰ addig hagyja el, a többi utasításait megírta a doktor s küldi a kenőcsrecepteket is.

---

¹⁰³³ Lásd a 71. levél köpölyözés-jegyzetét.

¹⁰³⁴ Egerbegyi Sükösd Sándor (1808k. – 1887. ápr. 29) 55 esztendőn át szolgálta Erdővidéket orvosként. Kolozsváron szerzett diplomát, már tanulmányai befejezése előtt részt vett részt a Hunyad megyei kolera leküzdésében. A 2. székely huszárezrednél 8 évig, Szébenben 20 esztendeig volt orvos, ezt követően haláláig Baróton szolgált. 1848-ban szebeni orvosként mindent megtett az erdővidéki kolera leküzdésében. Lásd BENKŐ Levente 2011, 3.; KALÁSZATOK 2004, 35; BARABÁS Sándor ifj. 1881.

¹⁰³⁵ Hatóanyag, orvosság.

¹⁰³⁶ Tanúságtétel (latin).

¹⁰³⁷ Ágostonfalva, Erdővidék határától nem messze lévő, Brassó megyei település. Az erdővidékiek ma is itt ülnek vonatra.

¹⁰³⁸ A pepszin igen fontos fehérjebontó enzim, nagy szerepe van az emésztés során. Gyomorbajok némely esetében gyógyszerül használják. Kérődző állatok gyomrából vonják ki.

¹⁰³⁹ Hónapra.

¹⁰⁴⁰ Belsőleges használatú csersavas erősítőszert, helyesen: ceratonia (c. siliqua). A szentjánoskenyérfa mediterrán térségben élő, nagy termetű fa. Virágai kicsik. A termést és annak magjait hasznosítják. Az örölt termést karob néven is ismerik, a kakaópor helyettesítésére használják. A termés magjából ételsűrítő anyagot készítenek. Hasmenéses betegségben szenvedőknek, gyomorgyulladás ellen és állapotos nőknek az ismétlődő hányinger ellen adják.

Topánkát küldjük édesmamának, ha igen nagy, küldje vissza édesmama, kicseréljük. Mili jobban van, fel is kel, én menyek haza, csókoljuk kezeit édesatyusnak, mamának, Lászlót, Istvánt, Lujzát, Jóskát csókoljuk, mind gyógyulást kívánunk Istvánnak, ne csüggedjen el, azt üzeni Sinkovits, ha kívánják, hogy kimenjen a doktor, ezen alkalomtól¹⁰⁴¹ tudassák édesmamáék, kimegy akármikor szívesen. Csókolom kezeit jó mamának, Mari.

Csókolom kezeket, Szentkeresztyné¹⁰⁴² csütörtökön indul el, meglehet, hogy akkor nap Vargyasra megy. Istvánt különösen csókolom, és írják meg, hogy mikor küldjük ki Sinkovitsot, ő jó szívvel kimenyen akármelyik nap, mi is kiküldjük. Csókolom kezeket, Mili.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 199–199. verso.

65.

Zathureczky Gedeon levele szüleikhez

Cécke, 1858. április 14.

Kedves jó Atyám!

Kolozsvárról hazaérkezve vettem becses sorait, s hogy idáig nem válaszolhattam, az idő az oka. Hogy hogy állunk idő dolgába[n], elég leend belőle annyit írnom, hogy még semmit se vetettünk, mert nem vethettünk a sok eső mián. A szénánk is pedig mindenütt fogytán jár. Egy két ökrös szekerecske széna 50–60 frt. Kolozsvárt vettem jutányosabban ökröket, mint itt jár, de ketteje nem válván alkalmas jármossá, két közepes jó erőbe[n] lévő ökröt kelle helyette vennem 515 frt-on, amelyet pedig Kolozsvárt vettem 460 frt-on, különb. A szeszgyár számára a tengeri köblét 12 frt-tal vettem, tiszta búza 11–12 frt, rozs 9 frt, zab 6 frt 36 kr és 7 frt is. Bükkönny¹⁰⁴³ még vettem, hogy többet vethessek, 12 frt 30 kr köble, pedig az se tiszta, hanem zabos. A szőlőnyíráshoz csak tegnap kezdheténk, holott máskor meg is volt ez időre metszve. A Körös örökösön árjába[n], eddig a fagy,

---

¹⁰⁴¹ Vagyis attól az embertől, akitől ezt a levelet kiküldik.

¹⁰⁴² Valószínű Szentkeresztly Istvánné Daniel Annáról (1815–1862) lehet szó, aki Vargyaszon született.

¹⁰⁴³ Borsókavirág a hüvelyesek rendjéből. Takarmánynövény. 18–20 hét alatt fejlődik ki. A mag megőrölve marha- vagy sertéstáp, de baromfieledelnek is alkalmas.

most pedig a víz mián nem indíthatom útnak a rég ígért kevés bort, de most rövid időn forduland, s remélem, céljához utasíthatom. A túrót nehogy elvesztegessék az idén, a hunyadi¹⁰⁴⁴ vásáron 40–45 és 50 frt-on is fizették párját a juhnak, egy d[a]r[ab] bárány most is Váradon 8–9–10 frt. Egy pár 2, 3, 4 éves rideg¹⁰⁴⁵ sovány sertés ára 50 p[engő]frt, a tavalyi malac ára 30–35 frt veszik. A kisjenei¹⁰⁴⁶ uradalom kétezer drb 10 hónapos malacát 43 p[engő]frt-on vették meg a pestiek, és ily ár mellett is házról házra járnak a sertésért, pedig pénzsűke van világszerte, s mégis hallatlan árak. Ispánym¹⁰⁴⁷ és 3 béresem fekszik, szeszgyár, erdő, gazdaság mellett csak magamba[n], jó időtöltésem van... Váradról az éjjel 11 órakor másztam haza. Méghozzá Erdélyből hazajövet¹⁰⁴⁸ se kocsis, se hetesem¹⁰⁴⁹ nem volt. Suhárd Jóska és Takó Gergely társaikkal honn nem létembe[n] a korcsmán verekedést kezdtek, a vége az lett, hogy (Kála Miskát, az igaz, a legnagyobb tolvaj volt a vidéken, jól esett) agyonverték. A verekedés eredetét Jóska tudja, mert még itt létébe lopták volt el a Suhárdék kerekeiket s verték kutyájokat agyon, abból származott, denique¹⁰⁵⁰ ők a tömlöcbe ülnek, s még Suhárd Jóska ellen van két tanu is, hogy ő ütötte volna agyon, ámbár nem érdemlenek egy lépést se tőlem, de mégis már odavittem az ügyet, hogy Gergely a héten kiszabadul, de Suhárd Jóskát még egy hó múlva ha kivehetem, akkor is kezességre, és így nem tudom, hogy jutand a család haza, mert Szent György napkor indulandok – nem nagy bánatomra. A szesz ára most hágott csak 10 p[engő]frt-ra is iccēja¹⁰⁵¹, és így jóval olcsóbb mint Erdélybe[n]. A fennebbiek szerint nem igen járhaték még végére jó atyám bizományának, hogy végezzek Hallerrel, de különben is Hallerrel pénz

---

¹⁰⁴⁴ Valószínűleg vajdahunyadi.

¹⁰⁴⁵ A rideg állattartás hagyományos állattenyésztési mód volt. Az állatot télen sem terelték istállóba, hanem a legelőn maradt.

¹⁰⁴⁶ Valószínűleg köröskisjenői (Arad vármegye, járási székhely).

¹⁰⁴⁷ Ispán (latin comes, szláv zsupán) ez esetben a magánuradalom első embere (a tulajdonos után), általában egy vármegye király (1920-tól kormányzó) által kinevezett előjárója.

¹⁰⁴⁸ Cécke a történelmi Partium területén fekszik, ez a mondat jelzi, hogy az itt lakó embereknek külön lokális identitásuk volt, nem érezték magukat erdélyieknek.

¹⁰⁴⁹ Az egy hétre szegődött béres megnevezése.

¹⁰⁵⁰ Végre-valahára (latin denique).

¹⁰⁵¹ Erdélyi (kis) icce 0,707 liter, magyar icce 0,848 liter; pozsonyi icce 0,839 liter.

felett végezni lehetetlen. Ő nem üsmer méltánylatot, hálát, ha egy kr. forog szóba, rosszabb a zsidónál. Én ugyan rövid időn megkísértem, de eleve tudom, célhoz nem vezetend, törvényesen fellépni pedig akkor lett volna ideje, amikor én legelsőbb jó atyám felszólítottam, mert most minden ügyvéd tudja, hogy egy év és 1 nap alatt, ha a végrendeletet nem expediáltatja¹⁰⁵² az érdeket fél, elévül, hanem ha a mások által expediáltatódott, kezdjék a pert: én tehetségemhez képest elvégzek mindent, mit tehetek, de eleve figyelmeztetem jó atyám, erre semmit se kell számítani, akármikor valami kerülendne, mint lottónyereményt kell tekinteni. Jó István egy pár becsüje megörvendeztete. Adja az ég hogy irányába táplált reményem törést ne szenvedjen. Ha oly erőbe lehetne a nyár elején, hogy az jöjjön néki, sokkal jóltevébb lenne a mi enyhébb levegőnk, s más annyival gyógyszerűbb az oloszországi. Szentgyörgy napján a n[agy]várad vasútvonal¹⁰⁵³ tökéletesen elkészítve a forgalomnak átadódik, és így közelebb leendünk Bécshez, mind Kolozsvárhoz.¹⁰⁵⁴ Gábor levelével megörvendeztetett Szebenből, eleve azt hittem, Jóska írja, s midőn majd végigolvastam, akkor nézem, hogy Gábor. Én is csak ráérjek jóságát egy 5 p[engő]frt-ossal spec-kelt¹⁰⁵⁵ sorral fogom viszonzni. Úgy nagy örömömre szolgált, hogy Gyalán fogott a jó szó, ő fogja legtöbb hasznát venni. Póli és Giza egészséges, a kis Marit elválasztották, egészséges, erős gyermek. Csókoljuk minyájan és minyáját, s maradok holtig szerető fiok,

Zathureczky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 163–164. verso.

---

¹⁰⁵² Hajtatja végre (latin *expedio*).

¹⁰⁵³ A Nagyvárad–Püspökladány vasútvonalat 1858. április 24-én adták át, ezt a pályaszakaszt nagy nehézségek árán valósították meg, mivel a mocsaras részek lecsapolását és a futóhomok megkötését is meg kellett oldani.

¹⁰⁵⁴ Kolozsvár felé későbbben, csupán 1870-ben építették ki a vasútvonalat.

¹⁰⁵⁵ A levélbe (borítékjába) tesz bele egy bankjegyet (spékelt: tűzdelt, bélelt, esetleg mellékelt).

66.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Milano, 1858. május 20.

Szeretett kedves jó szülőim!

Édesatyámnak e hónap hatodikáról szóló levelét a nékem kegyesen küldött 40 p[engő]forintokkal és a nemességi bizonyítvánnyal¹⁰⁵⁶ 15-ikén kapva, igyekszem válaszolni. A bizonyítványt az ezredhez benyújtottam, és ez elegendőnek nyilvánítottam. Egy kevés aggodalommal voltam, hogy talám[!] jó szülőim nem kapván levelem, és én majd meg késenek a bizonyítvány benyújtásával, de így éppen jókorra érkezett meg.

Mi e hónapnak 26-dikán innen az kis contractióba¹⁰⁵⁷ menendünk egy néhány mértföldnyire innét falvakra, onnan három hét múlva ide újból vizsztatérendünk, de újból július elején a nagy contractióba, Sommába, viszont onnan még egy második contractióba Pádua környékire, honnan csak október végével jövünk végképpen ide vissza. Így az egész nyarat nagyobb szerű gyakorlatokkal töltendjük el. Nagyon örvendek, hogy jó szülőim, hála az égnek, jó egészségben vannak. Csak szegény Istvánt már jobban adná az jó Isten! Édesatyusnak örökös foglalkozást ad a sok építés, és a tavasz magával hozza a sok elfoglalkozást. Nagyon sajnálom, hogy az szigorú tél oly sok károkat okozott a gyümölcsfákban. Itt az gazdáknak nagyon jó időjük jár, általában bő esztendő várnak és jósolnak. Fog-e édesatyus az idén Előpatakára kúrára menni? Minden esetre, el ne hagyja, mivel ezen víz ivása oly jót tézen.¹⁰⁵⁸ Édes

---

¹⁰⁵⁶ Zathureczky János, Márton és Dénes 1598-ban kapott nemesi címet Prágában Rudolf királytól. Turóc megye 1747 júniusában adott pecsétes papírt Zathureczky Ádámnak, amelyben írásban igazolja a vármegye a család ősi nemességét. Valószínű, erről a papírról tesz említést Zathureczky Károly.

¹⁰⁵⁷ Összevonás (latin *contractio*), ma is használatos katonai szakkifejezés. Több alakulat koncentrálása egy helyőrségbe vagy gyakorlótérre, kiképzés, új harceljárás begyakoroltatása, új fegyver megismertetése stb. céljából.

¹⁰⁵⁸ Az előpataki borvíznek fennmaradt egy 1861-es nyomtatott reklámszövege, ebből látható, hogy e korban „lépdaganot, májdugulás, aranyér, kő, nyálkás vagy kemény gyomor ellen, de még számtalan betegséget gyógyít” Ekkor már pár éve külföldön is forgalmazták. Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2015 b.

jó mama is a szokott víz ivását remélem, az időn is megkezdí. A levelében említi édes jó atyus, hogy a kertelés mily nagyon elfoglalta az idén. Vajon nem lehetne-e az eleven kerteket nálunk is megkezdíni? Itt mindenütt eleven kertekkel vagynak a földek békerítve, ez minden évben nyíródik s annál lombosabban és sűrűbben gyarapul, míg már egyes kertek egész vastag fa és tövis-tuskókká alakultak. Hogy a tavaly a gyümölcsös kertek oly gazdagon jövedelmeztek, s különösen a szilva, ez újból bizonyítsa, hogy mily hasznosok a gyümölcsfák.¹⁰⁵⁹ Én tavaly magam láttam Szlávóniába[n], mennyire jövedelmez, ha mindjárt csak 3-ik, 5-ik évben is bőven terem.

Jóska otthon van-e, vagy Gidánál? Én róla nem tudok semmit. Czetz főhadnagy tisztelteti édesatyámat, csókoltassa mamának kezeit. Testvéreimet egyen-egyen csókoltatom. Jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, az ég urától minden jókat kívánva, maradok holtig szerető engedelmes fíjok

Zathureczky Károly hadnagy

Ha jó szülőim írnak, kérem továbbra is ide adressálni a levelet, mert innen megküldetik a különbféle állomásokra. Boldog Pünkösti Innepeket!

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 165–166. verso.

67.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz

Kisnyujtód, 1858. július 3.

Kedves szeretett jó Károlyom!

Barótról hazaérkezve kapom kedves leveled, mely mintegy balzsamul szolgálta beteg, bánatos szívemnek, sajnálom, hogy én levelemmel kénytelen vagyok néked bánatot okozni, a jó Isten megsokallá szegény jó

---

¹⁰⁵⁹ Az erdélyi gyümölcsstermelés és -kutatás hőskora végeredményben ekkortájt kezdett kibontakozni. Ürögdi Nagy Ferenc a Mentor cím alatt közreadott „népkönyv”-ben a szokásokat hozta fel példaként, akik az okszerű gyümölcsstermesztés meghonosításában élen jártak, ő már az 1840-es évek elején ajánlotta például a szilvatermesztést, amely nagy hasznot tud hajtani. Az erdélyi nevezetesebb gyümölcsstermelő helyeket számbavevő munkájában viszont még nem említi a Zathureczky István gyümölcsösét, és Udvarhelyszéken, Háromszéken elég visszafogott gyümölcsstermelésről szól. Lásd NAGY Ferenc 1842, 4–5, valamint 66–67.

Istvánunk szenvedéseit, ó mert csak kín volt már néki az élet, ő itt múlt hó 22-dikén reggeli 6 órakor, igazán úgy írhatom, hogy egy jobb életre szenderült át, mert oly csendesen múlt ki, hogy ő sem vette észre halálát.¹⁰⁶⁰ Mi kimentünk volt Voldorfra¹⁰⁶¹, onnan csütörtökön, azaz 15-dik Juni mentünk Barótra, akkor már szegény nagyon gyengén volt, lábai rendkívül el voltak dagadva, igaz, lélegzete könnyebb volt, de mégis óhajtotta, hogy kihozassák a doktort¹⁰⁶² Vásárhelyről¹⁰⁶³, hogy még egyszer nézze meg, „mert velem, édes Marim, úgys érzem, hogy slusz¹⁰⁶⁴”, ezt mondá szegény. Pénteken hozzám a kertbe ült egy karszékbe a fák alatt, hová minden nap kivitték, ő vette észre halálát, de úgy megerősítette magát, hogy egy szóval sem árulta el, csak halála előtti vasárnap mondta Balónénak (egy hivatalnokné), jól tudom, hogy én gyógyíthatatlan vagyok, csak szülőim és testvéreim sajnálom, s ezekért veszem ezt a sok rossz orvosságot. Szegény vette is tíz egész hónapig, egész az utolsó óráig, akkor éjjel nem aludt, de nyugtalan sem volt. Reggel kérte mamát, reggelijét adná jobbkor, hogy vehesse be az orvosságot, be is vitték, 6 órakor elibe tette mama, félig kiitta a findzsát¹⁰⁶⁵ s oly csendesen múlt ki mellette, hogy mama ott volt a szobába[n], semmit észre nem vett, mikor megfordul, látja, hogy mintha elaludt volna, még szemét is behunyta, nem kellett lenyomni. Ily csendesen lett vége szegény sokat szenvedett testvérünknek. Betegsége Hercz bajtel Vaserzucht¹⁰⁶⁶ volt, s igen-igen meg volt szíve növe, de még élhetett volna legfennebb 6 hétig, de ez a véletlen tüdőgutaütés¹⁰⁶⁷ vete véget szenvedéseinek. Utolsó időbe[n] nagyon keveset beszélt, igen mélyen

---

¹⁰⁶⁰ Zathureczky Istvánnak, 1856. júniusi kiszabadulását követően csak két esztendő adatott meg, a még a kufsteini várbörtönben a helyi alpesi klímától kapott betegsége vitte el. A történetesek 1858. június 15-ére teszik halálát, nem a levélben említett 22-ére, és úgy tartják, Imecsfalván halt meg, Baróton temették el. In: BONA Gábor 2009, II., 570. Az 1848–1849-es szabadságharcról értékes és az erdélyi hadszíntérre vonatkozóan egyedi adatokat szolgáltató emlékiratait Hermann Róbert adta közre HERMANN Róbert 1996, 323–342.

¹⁰⁶¹ Dombos község.

¹⁰⁶² Nyilvánvalóan Sinkovits Ignác doktorról van szó.

¹⁰⁶³ Kézdivásárhely.

¹⁰⁶⁴ Vége (német Schluss).

¹⁰⁶⁵ Gömbölyded porcelán kávéscsésze, gyakran finoman kiképzett fémtartóval; arab eredetű, Magyarországra török közvetítéssel átkerült szó.

¹⁰⁶⁶ Lásd az 56. levélhez írt vízkór-jegyzetet.

¹⁰⁶⁷ Tüdőembólia.

elgondolkozva ült mindig, emlegette néha mindegyik testvért, tégedet is, és utóbbszori otlélémben mondá, hogy örvend, hogy benned nem csalódott, olyan lettél, milyennek remélt, hogy leendessz¹⁰⁶⁸, igyekezz is, édes Károlyom, ily jó, gondolkozó és takarékos fiúnak maradni, hogy szegény bánatos szülőinknek legyen bár ennyi vigaszok.

Szegényt aztán csütörtökön, azaz 24-dik temették el, nagyon sokan voltak, mi szeredán érkeztünk volt ki, de még akkor sem volt legkisebbet is elváltozva. Mikor eltemették, úgy meg volt ifjodva, szépülve, hogy mindenki bámulta, csak ajkai kezdettek volt brantozódni¹⁰⁶⁹. A torba[n] mint egy 102 volt az, ami rend, s úgy még a többi, szegény mama is kikísérte, igen szép idő volt. Lajos mellé temették,¹⁰⁷⁰ nem egy sírba, csak egymás mellé. Azelőtti nap, hogy meghalt, azt kérdezte, Jóska, virágzik-e Lajos sírján az akácfa, mit ültettem? Szegény akkor nem gondolá, hogy alig négy nap, s az őáltala ültetett akác az ő fejénél virít. Oh Istenem, mily szomorú is az élet... Az Isten vigasztaljon téged is, édes Károlyom, mert tudom, mily mélyen fogod te is érzeni e kitűnő testvér elvesztését. Szegény atyus, mama csaknem vigasztalhatatlanok, s Mili még most sem tud magához jönni, mindig sír, még egy szerencse, hogy holnap megy a kászoni fürdőre,¹⁰⁷¹ mégis egy kis elvonódása lesz. Mama tegnap ment Előpatakra,¹⁰⁷² atyus kedden megy, Lujza, Jóska, László honn maradnak. Gyula is Előpatakon. Gábor a jövő héten jön haza, és szegény Juli is betegedni [fog],¹⁰⁷³ képzelheted, mint féltjük őtet. Isten őrizz szerencsétlenségtől! Donáth nénit a napokba[n] várjuk be.

Szinte feledém írni, mily mostoha volt a sors, hogy eltemették szegény Istvánt, egy nappal utána beérkezett Gida gyorszekéren, hogy megírtuk, mily rosszul van István, meg akarta őtet látogatni, éj-nap jött, de mégis megkésett, mégis jó volt bentléte szülőimre való nézt is. Mi tegnap egy hete

---

¹⁰⁶⁸ Érdekes megjegyzés annak ismeretében, hogy a két fivér közül Károly a császár tisztje lett, István viszont a császár ellen harcoló sereg tisztje volt az 1848–1849-iki szabadságharc idején.

¹⁰⁶⁹ Torzulni (brant vagy bront: a baj, nyavalya régies alakja).

¹⁰⁷⁰ Ifjabbik Zathureczky István és Zathureczky Lajos sírja a baróti régi, ún. Zathureczky-temetőben található. Lásd DEMETER László 1997.

¹⁰⁷¹ Kászonyakabfalva település határában, a Salutaris forrás környékén kiépült fürdőtelep.

¹⁰⁷² Az előpataki fürdőn a Zathureczky családnak a századvégen saját villája volt.

¹⁰⁷³ Vagyis szülés előtt áll.

jöttünk haza, ma egy hete kaptuk a tudósítást, hétfőn újra kimentünk, keddet Gidával töltöttük, szeredán mi is hazajöttünk, ő is hazament. Ő jól néz ki, egészséges, dolgai is igen jól mennek. Én egész levelem csak habozva¹⁰⁷⁴ írom, most jövék haza Imecsfalváról¹⁰⁷⁵ s gyertya mellett írok. Holnap menendők vagyunk Brassóba, hogy holmit a gyászhoz megvásároljak, de az ide való pénzsűkiről még csak fogalmad sincs, nem tudom, mi lesz, ha így tart. Külömben az idén itt a Székelyföldön jó termést remélünk, a vármegyéken¹⁰⁷⁶ sehol semmi, s mint Gida mondja, Magyarországon is sem széna, sem gabona, csak a törökbúzába[n]¹⁰⁷⁷ van minden remények, mert a mi [...] is jobban néz ki, sok előmenetelt vennél észre rajta mióta [---] tud. Istenem, mind várom, hogy egyszer már köztünk légy, kedves Károlyom, ó mily nagy hiány nékem a te távolléted, ezt senki ki nem pótolja... Mennyit emleget Ignác¹⁰⁷⁸ is, Gizella is, agyoncsókolnak, Mili is csókolgat, neki oly szépek kis fiai, adna az ég több örömet benne, mint Balázsba meg a sok költésre, igaz, nem sokra ment,¹⁰⁷⁹ no de még gyermek is. Ide való újdonság semmi nevezetes, sem erdővidéki. Szajdel Rózsi¹⁰⁸⁰ is meghalt Udvarhelyt¹⁰⁸¹, őt úgy emlékszem, ösmerted. Sokszor kérdeznek idevaló ösmerőseid, s mondják, hogy tisztelnek, de név szerint igen hosszas is volna leírni. Anyósom, Könczeiné,¹⁰⁸² Karolina, Hamarok is¹⁰⁸³ meghagyták, hogy megírjam tiszteleteket. Köszönöm, lelkem a szép könyvet, szép dísze lesz

---

¹⁰⁷⁴ Bizonytalanul, lassan.

¹⁰⁷⁵ Imecsfalván lakott a levélíró testvére, Csereyné Zathureczky Emilia.

¹⁰⁷⁶ A székely székek 1876-ig külön közigazgatási egységet képeztek, nem tartoztak a vármegyékbe.

¹⁰⁷⁷ Kukorica.

¹⁰⁷⁸ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

¹⁰⁷⁹ Cserey Balázs problémás gyermek volt, családjá sokat költött a nevelésére, de nem tanult eléggé jól.

¹⁰⁸⁰ Szajdel János Székelyudvarhely főbírája volt az 1820–1830-as években. SZIGETHI Gyula Mihály 1828, 1753. Szajdel Rózsira nem sikerült adatot találni.

¹⁰⁸¹ Székelyudvarhely.

¹⁰⁸² Kézdiszentléleki és karatnai családnév.

¹⁰⁸³ A Hamar családnak Futásfalván, Kovásznán voltak birtokai. A család történetéről lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2011.

tékánknak¹⁰⁸⁴, s kedves emlék, bár csak viszonzhatnám valamivel... Köszönöm a szép szárított virágokat, oly szép épen eljöttek, ugyan csókollak értek. Különb is csókollak ezer- meg ezerszer, kedves, felejtethetlen jó Károlyom, jövőre többet írok, téged szerető testvéred, Mari.

Szegény István utolsó olvasmánya a te hazaküldött könyveid valának, azokat lapozgatta, mikor utolszor kinn valék én ez évbe[n]. Nyolcszor látogattam meg, Mili 11-szer, bár többször is tehattük volna...

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 167–168. verso.

68.

Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Somma¹⁰⁸⁵, 1858. szeptember 1.

Szeretett kedves testvérem Mári!

Megengedj oly hosszas hallgatásomért. Én szándékoztam többször írnia, de közbejött különböző akadályok, a nagyon fárasztó, hosszas hadi gyakorlatok, ide Sestobóli¹⁰⁸⁶ általjövésünk, ezek mind hátráltattak, és más részről szándékoztam a Lago maggiore – „a nagy tó” – leírását és azon tett kirándulásaimat közölni.

Én július 29-ikén, augusztus 4-ikén és 18-ikán háromszor tettem kirándulást a tavon hosszabb megsejmlélésre. A Lago maggiore, vagy a nagy tó Olaszország legnagyobb tava¹⁰⁸⁷, természeti nagyszerű szépségeire is az legelső. Sestotól kezdve, hol a Ticino folyó kifoly belőle, a tónak legfelsőbb pontjaik Magadino¹⁰⁸⁸ svájci városig hossza 11 mérföld, szélessége

---

¹⁰⁸⁴ (Könyv)tárunknak. A téka jelentése a népnelvben eredetileg felfüggesztett vagy falba mélyesztett (falitéka), esetleg lábakon álló és padra, ritkábban földre állított (talpas vagy lábastéka) szekrény.

¹⁰⁸⁵ Kisváros Olaszországban a Lago Maggiore közelében, attól délre.

¹⁰⁸⁶ Esetleg Sesto Callende a Lago Maggiore déli csücskénél, a Ticino kifolyásánál.

¹⁰⁸⁷ Csak a második (212 km²), a Garda-tó nagyobb (370 km²); összehasonlításl a Balaton 650 km²-es. In: CHOLNOKY Jenő szerk. 1934, 7.

¹⁰⁸⁸ Magadino, város Svájcban, Locarno közelében.

különböző, legszelebb Palánza¹⁰⁸⁹ és Lavino¹⁰⁹⁰ városok között, hol a tónak jobb oldaláni öblében a híres csodaszépségű Boromeoi szigetek¹⁰⁹¹ fekszenek, itt másfél mértföld széles. Mélysége különböző. Szépségét emeli és mintegy csodaszerűvé alkotja az aztat különösön jobb partján¹⁰⁹² fénylő Alpesek különb csúcsai és emelkedései, így a Monte Rosa¹⁰⁹³ nevű alpes, 15.000 láb magasságú, hóval fedve és jeges-halmazokkal. Nemkülönb Monte Maro¹⁰⁹⁴ – Fletschorn¹⁰⁹⁵ – és a háttérbe[n] St. Gothárd alpesek,¹⁰⁹⁶ ezek emelkedéseitől a tónak színéig lépcsősön lenyúló hegyláncok, halmok, gyönyörű szőlőhegyekkel, gesztenyeerdőkkel, számtalan helységekkel, egyes lak-, kat[olikus] templomokkal, kápolnákkal, rommokkal fedve. Közbe[n]-közbe[n], különösön a svájci részen lerohanó vízesésekkel át-szeldelve. A természet ezen tónak valójában bűbajos környezetet kölcsönzött, és még ehhez a tavoni élénkséget, a sok gőzösök ide-tova hajókázása, kisebb-nagyob vitorlás csónakok, halászladikok hemzsegése, a partján fekvő nagyszerű helységek és több városok, gyönyörű villák és a szép szigetek élénk benyomást szülnék. Július 29-ikén a Radetzki¹⁰⁹⁷ nevű hadigőzösön, ami egy gyönyörű szép hajó, hat ágyúval, a legnagyobb az egész tavon – többnyire mind tiszték, tettük az első kirándulást Sestotól a Ticino folyón felevezve, a tóba béérve a tónak bal-,¹⁰⁹⁸ vagy piemonti partján fel-tűnik, mint legszebb pont Árona városa, egy nagy, kiterjedt, gazdag kereskedőváros több gőzösök állomásával, egyszersmind vasúti állomással, mert

---

¹⁰⁸⁹ Pallanza, olaszországi település.

¹⁰⁹⁰ Laveno-Mombello, város a Lago Maggiore közepe mellett, Olaszországban.

¹⁰⁹¹ A Borromeo-szigetek egy szigetcsoport a Lago Maggiore kanyarjában, minden szigetnek külön neve van (Szép sziget, Isola Madre, Halászkok szigete stb). A szigetcsoport a levél által említett nevét a Borromeo családról nyerte, aki palotákat is építtetett egyes szigeteken.

¹⁰⁹² A korabeli és a mai katonai szaknyelvben a folyásirány szerint említették a jobb és a bal partot, a Lago Maggiore pedig lefolyással bíró tó; eszerint itt a nyugati partól van szó.

¹⁰⁹³ Olaszország és Svájc határvonalán fekvő hegyvonulat, legmagasabb csúcsa 4634 m.

¹⁰⁹⁴ Olaszország Umbria tartományának hegysége.

¹⁰⁹⁵ Az Alpok svájci részén lévő, 3985 m magas csúcsa.

¹⁰⁹⁶ Szent Gotthárd-hágó, az Alpok egyik legfontosabb útvonala itt hatolt át.

¹⁰⁹⁷ Helyesen Radetzky.

¹⁰⁹⁸ Zathuretzky Károly itt „megszegi” a fent említett katonai szabály, s a hajó haladási iránya szerint jelöli meg a partot, mivel Arona a folyásirány szerint a jobb partra esik.

innen viszen a vasút Turinba¹⁰⁹⁹ és tizenkét óra alatt Genuába¹¹⁰⁰ a Középtengerhez,¹¹⁰¹ ez a legnagyobb kereskedőhelység a tó partján, de mi legnevezetesebbé teszi, az a hegy ormain fekvő várrom, a híres Borromeoi család ősvára, ettől és a vártól egy néhány száz lépésnyire fekvő szeminárium¹¹⁰² és az amellet felállított 106 láb magasságú ércszobor Boromeoi Szent Károly¹¹⁰³ tiszteletére, aki itt született, mint milánói érsek halt meg, jámborságáért, jótetteiért a szentek közé soroltatott, és itt Lombardiában számtalan templomok stb. vagynak tiszteletére. St. Carlo Boromeo, a szobor, óriási nagy, ércablákból egybeillesztve, 1670 körül Boromeo Cardinalis,¹¹⁰⁴ egy a családból állította fel, egymilliöttszázezer húszasba került akkor felállítása. A feljárás igen nehéz és veszedelmes, mert kívülről kell lajtorján felmászni. A kilátás nagyszerű a fejből. A fejében 5–6 ember sétálhat, és könnyen 12 ember elfér (de nem crinolin¹¹⁰⁵), a szeméből lehet kinézni, az orrába is három ember ülhet, a karjaiban különösen, melyet ki tart, egész mint egy tornácban lehet járnia. A Bibliába, mit egyik kezébe[n] tart, mint egy karosszékebe[n] lehet ülni. A szobortól nem messze, a szeminárium mellett mutassák azon szobát, hol született, s több ereklyétet. Szembe[n] Aronával, osztrák parton ha felfelé evezünk, a jobb oldalán a tónak emelkedik Angera vára, aljába[n] a várossal. Ezen két várak, az aronai és ange-riai, úgyszólván a kapuját képezik a tónak, mert itt a tó keskenyedik s újból kitágul. Az angerai vár nagyon jó karban van és még fenn áll, gyönyörűen veszi ki magát cikcakkos falaival és lovagi korból származó tornyaival, amellet az olasz ízlés és újkor szépségeivel szépítve fénylik szikla alapján.

---

¹⁰⁹⁹ Torinóba.

¹¹⁰⁰ Genova.

¹¹⁰¹ Földközi-tenger, de azon belül a Genovai-öböl a Ligur-tenger része.

¹¹⁰² Faiskola (latin semen, seminarium), ma főként felsőoktatási intézmények és egyházi iskolák tanóra-formája.

¹¹⁰³ Borromei Szent Károly (1538–1584), római bíboros, milánói érsek majd püspök, neves egyházpolitikus, Milano környékének legjelentősebb szentje.

¹¹⁰⁴ Bíboros (pápaválasztói joggal is rendelkező) érsek.

¹¹⁰⁵ A krinolin (a francia crinoline szóból) női ruhafajta volt a 18–19. században. Eredetileg lószőrből és gyapotfonalokból készült kemény szövetet jelentett, amely 1830 körül jelent meg. 1850 körülre azonban már keményített alsószoknyát vagy fémből készült keretet jelentett, amely a korban elterjedt széles szoknyák formáját adta.

Ez a hajdan római, később az angerai határőrgrófok vára volt, most a Borromeoi családé. Fenneb evezve a tavon a piemonti parton előtűnnek Medina, Lésa, Belgirate, Magogna¹¹⁰⁶ helységek sok szép épületekkel, kertekkel, villákkal, az osztrák parton¹¹⁰⁷ Ranco, Ispra és a legnevezetesebb Besozzo mellett a tónak partjain borzasztó meredek sziklák oldalában, úgyszólván bévésve Catharina di Sasso¹¹⁰⁸ nevű templom (Catharina sziklatemploma) egy-két épülettel borzasztó meredekségen. Ezen templom arról nagyon érdekes, hogy itten a templom felett fekvő kőszirtekből egy sziklacsúcs ez előtt 300 esztendővel egy szélvész alkalmával lerohanván, a toronynak fedelén, a templom fedelén annak belkárpitján áttörve, mintegy függőlegesen fent a légből függőleg megállott és azóta úgy áll, alig egynéhány gyenge téglától tartva ezen több 100 mázsányi nehéz szikladarab. Ez egy a legnevezetesebb fizikai jelenetek közül, azért nagyon érdekes. A templom egyik oltárán szemlélhető egy szentnek múmiája, kinek ezen templom megvédése tulajdonítódik, azért ide [a] nép messziről búcsúra vándorol. Egy kétségkívüli nagyszerű jelenet a számtalan kis ladikkal a szikla partjához evezni látni, és úgy a tekervényes lépcsőkön a szikla hasadásai által képezett ösvényeken különbözőféle vegyületű és színezetű népet a templomhoz özönlenni látni. Mi is a gőzössel megállottunk, és kis ladikkal szálltunk ki a partra a templom megszemlélésére, ezen pontokat, elhaladván, fennebb evezve a tavon, ami itt mindinkább szélesedik és terül, meglepőleg kezdenek a Borromeoi szigetek előtűnedezni, mint valami bűbájosság által elővarázsoltva a tó medréből. Nagyszerű környezetétől körülháromolva tűnik elő a tónak tündére – Isolla bella –, a Szép sziget, ez a legszebb és legmeszebb alkotású is. Ezen Isola bella – még 1670 körül egy darab kopár szirt –, egy a borromeoi híres család tagja által, roppantott munka, szorgalom által alakítódott ezen fényponttá. 10 terrassok vezetének az aljától kezdve tetejéig a szigetnek, mely, mint a tompított cukorsüveg tűnik elő, kősziklából kivágva, az által[a] nyert hely gyönyörű növényekkel, virágokkal

---

¹¹⁰⁶ Magognio, ma Stresa külkerülete, annak déli szegélyén.

¹¹⁰⁷ Lombardia 1859-ig tartozott az osztrák császársághoz, az osztrák vereség után előbb Franciaország része lett, majd a szárd-piemonti királyság fennhatósága alá került.

¹¹⁰⁸ Santa Catherina del Sasso, sziklatemplom a Maggiore-tó keleti partján, ma Leggiuno községhez tartozik.

béültetve, számtalan szobrok vázákkal felékítve és [a] föld minden szépségével díszítve, mint valami cukormunka vagy tündérkert, függőlegesen egyik terasz a másik felett, kőszikla, fehér sziget lombbal, számtalan növényekkel koronázva nyúlik fel 120 láb magosságra, hol több szobrok és messze kilátás fejezi be tetőpontját számtalan lombos fákkal, narancs, babér, egyéb exotikus növények között vezető sétánnyal. A sziget hátulsó részén fekszik a hercegi kastély, de még nincs egészen kiépítve. Egy fogadó is van a szigeten az utasok számára. A második sziget Isola madre, ezzel egy vonalban távolabb a tó közepében nevezetes az itteni botanikus kertről és az ottan szabadban növő troppiai növényekről. A harmadik sziget Isola Giovanni egy kis villával, Palanzával szembe[n], csinos. Még vagy a Halász sziget, de ez tekintélytelen. Az Isola Bellától nem messze a piemonti parton fekszik Strésa helység több villákkal, ezek között nevezetes Villa Savoja, hol egy piemonti savojai hercegné¹¹⁰⁹ száműzetve él, mivel egy gárdaezredeshez férjhez ment. Fennebb fekszik Báveno város, ettől nem messze van Ferriolo¹¹¹⁰ híres kőbányákkal, honnan a milanoi főegyház számára is a követet építésére és faragványokra tördelték, most is Amerikába is vizik. A tó öblének másik oldalán fekszik Palánza¹¹¹¹ város, annak további előkarimáján nyúlik el Intra város,¹¹¹² ezen két helyek mind gyönyörű szép épületekkel, kertekkel, kikötőkkel díszlenek. Intra mellett nevezetes Villa Priana, most Villa Poniatowsky, Poniatovsky lengyel herceg¹¹¹³ villája különös

---

¹¹⁰⁹ Maria Elisabeth Maximiliana (1830–1912) szász hercegnő a Wettin-házból. Ferdinand Maria Albert Amade (1822–1855) herceggel kötött első házassága révén Savoya hercegnője. 1856-ban rangon aluli házasságot köt Nicola Giuseppe Effisio (1825–1912) szárd-piemonti ezredessel, ezért vonul önkéntes száműzetésbe. Édesanyja Savoyai Margitnak (1851–1926), aki I. Umberto (1844–1900) olasz király (1878–1900) felesége.

¹¹¹⁰ Helyesen Ferriolo.

¹¹¹¹ Pallanza.

¹¹¹² Intra és Pallanza városok napjainkban egyesültek, Verbania név alatt. Ma Olaszországhoz tartozik.

¹¹¹³ József Antoni Poniatowsky (1762–1813) lengyel herceg. 1780-tól a Habsburg-birodalom tisztje. 1789-ben hazatér lengyel földre, 1792–1794 között a poroszok ellen harcoló lengyel hadsereg főparancsnoka. 1807-től a Napóleon által kialakított Varsói Nagyhercegség hadügyminisztere, 1809-től a francia haderőn belüli lengyel hadsereg parancsnoka. Részt vesz az 1813. október 16-i lipcsei csatában, a francia vereség után, 16-án, menekülés közben az Elster folyóba fullad.

építésmódjáról és kertjéről. Intrával szembe[n] fekszik az osztrák parton Lávénó, egy megerősített kikötő a tónak a hegyek közé benyúló öbölbe[n]. Itt vagyon állomása az két hadi gőzösnek, ide is evezünk bé és szálltunk ki a partra, eddig a tónak fele része, de a legszebb fele. Lavénoba¹¹¹⁴ ebédeltünk, ez egy csinos kis helység. Mivel a gőzös itt álmásában megmaradt, délután mintegy három óra tájt innen Ticino nevű gőzöson, mely utazókkal rakva volt – köztök a hollandiai király testvére, a Niederlandi hertzeg nőjével Szász-veimari hercegnővel¹¹¹⁵ – sok idegenekkel visszautaztunk. Mivel a bandánk¹¹¹⁶ velünk volt és több darabokat jádzott a hajón, ezáltal a társaság nagyon élénkké vált. Sestóba megérkezve, a tónak további megtekintését csak augusztus 4-ikén folytattam egész fel végig, Czetz főhadnagy társaságába[n]. Augusztus 4-ikén 5 órakor reggel [a] Ticino gőzöson elindulva – még a nap nem kelt volt fel –, annál gyönyörűbben szemléltük a napfeljötté által rózsaszínűre festett alpesek hóval fedett bérceit. Különös, felséges szép jelenet volt a Monte Rosa alpes,¹¹¹⁷ gyakran különb színezeteket öltve magára, mind újra visszanyerte hősínét. A tavon felevezve, a Palanza – Intra – Lávero és a Boromeoi szigetek által környezett öbölbe béérve, nagyszerű behatást szült, itt a négy részre oszló tavat az Fletschorn¹¹¹⁸ és a Napoleon által épített Simplon út,¹¹¹⁹ mely a Szt. Gothardon¹¹²⁰ át Swe-ciába és Franciaországba viszen, az magos hegyek és bércek oldalain itt a háttérből előtűnőleg szemlélni. Palánziát elhadva, fennebb a piemonti¹¹²¹ parton feltűnt több helység között Canero¹¹²², hol az tó közepén lévő

---

¹¹¹⁴ Ma Laveno-Mombello, Olaszország.

¹¹¹⁵ III. Vilmos (1792–1890) holland király (1849–1890) testvérének felesége. Lujza porosz királyi hercegnő, aki Frigyes holland királyi hercegehez ment feleségül 1825. május 21-én. Teljes nevén Luise Auguste Wilhelmine Amalie (1808–1870) porosz királyi hercegnő, házassága révén Lujza holland királyi és oránia–nassau hercegné.

¹¹¹⁶ Katonazenekarunk.

¹¹¹⁷ Olaszország és Svájc határvonalán fekvő hegycsoport, legmagasabb csúcsa a 4634 métert is eléri.

¹¹¹⁸ A Pennini-Alpok egyik, 3985 m magas hegygerince.

¹¹¹⁹ A Simplon-utat hadi céllal építették 1801 és 1805 között, Nicolas Céard mérnök tervei alapján.

¹¹²⁰ Hágó, az Alpok egyik legjelentősebb közlekedési útvonala.

¹¹²¹ Piemont, olasz régió, hajdan különálló királyság, székhelye Torino.

¹¹²² Helyesen: Cannero.

szigeteken fekvő régi várakban több századokon át híres rablók fészkeltek, míg a leghíresebb közülök, Mánárd, Maria Visconti¹¹²³ milanoi hercegtől elfogott, és így rablásai megszűntek. Az osztrák parton feltűnőbbek Porto¹¹²⁴, nagyon szépen fekszik, Luino az Convelli¹¹²⁵ család híres, antik-szerű villájával, fentebb Macagno¹¹²⁶, továbbá a piemonti részen Cannobio több régi várkastélyokkal, különösen nevezetes itt Cannobioval, hogy itt egy a tóra nyúló völgyben, mi védve van a hideg és szelek ellen, szabadon az narancs, citrom, olajfák, babérfák stb. nőnek, egész[en] mint déli Olaszországban, olyszerű növényélet van. Itt a tó már elkezd mind keskenyedni, inkább hegyek közé szorul, számtalan vízesések rohannak le a hegyekről és szép panorámát képeznek. Briságo¹¹²⁷ és Pino előtt a svájci határt elérve és aztot ott által is eveztek. Tessin – Ticino¹¹²⁸ nevű svájci kantonnak a határába és területébe, már Brisságo¹¹²⁹ Swaic – itt már az épületeken is sok részben feltűnnek a faépítkezés különbségei. Brisságóban nevezetes a nagy kantoni szivargyár,¹¹³⁰ fennebb elértük Asconát. Itt a tó mind keskenyül, mígnem Magadinen¹¹³¹ és Locarno városok között végződik. Magadinonál ömlik belé a Ticino a tóba. Locarnonál kiszálltunk a partra, ültünk egy órát. Locarnóban Svájcban megtekintettük a várost, sok szép épületjei vagynak, a tóra gyönyörű a kilátás. Itt még nevezetes egy templom, hova a feljárás mind barlangok között viszen fel a hegy tetőjéig, innen lehajózva a tón vissza, a gőzhajón ebédeltünk, sok francia, spanyol, angol, hollandus volt, egy hollandiai család volt a hajón kik éppen hosszabb ideig voltak az idén Pesten, meghallván, hogy én Czetzel magyarul beszéllek, mindjárt

---

¹¹²³ Filippo Maria Visconti (1392–1447), Milano uralkodója.

¹¹²⁴ Helyesen: Portolago del Lago Maggiore.

¹¹²⁵ Luino városban a Covelli család lakott, tehát valószínű a családnév helytelenül szerepel a levélben.

¹¹²⁶ Helyesen: Maccagno.

¹¹²⁷ Helyesen: Brissago.

¹¹²⁸ A Tessin és a Ticino ugyanazon dél-svájci kanton elnevezése, az első forma réto-románul, valamint franciául hangzik így, a Ticino megnevezés az olasz forma.

¹¹²⁹ Brissago – nagyváros Ticino kantonban.

¹¹³⁰ A híres Brissago-i cigarettagyár 1847-től állította elő az első rangú Virginia cigaretta egyik formáját, Brissago Originale név alatt. Svájc egyik leghíresebb dohánygyára volt ez a gyár.

¹¹³¹ Helyesen: Magadino, ma Gambarogno része Svájcban.

kérdezte, ugye az magyar beszéd. Ő, mint nékem mondta, többször volt a nemzeti színházba[n], úgy tetszett a nyelv, jóllehet nem ért magyarul. Egy gazdag kereskedő, hosszabb utazásokat téssen. Az augusztus 18-iki utam csak egy a hadigőzöson tett kirándulás volt a tóra. Édes jó Márim megengedj hogy oly habarra¹¹³² és össze-vissza írtam, és bé is mocskolódtott levelem. Innen ebbe[n] a hónapban teszek az ide közel fekvő környékbe kirándulást. Mi még a jövő hónap közepéig itt maradunk, akkor elsőben mégyünk télire vissza Milánóba. Én most egy néhány napig rosszul voltam, most újból jobban érzem magamot. Jóskának a napokban írtam, Czetz is itt van, tisztelteti Ignácot, Jánost, csókoltatja kezeiteket, hasonlólag Milinek is. Hogy töltöttétek ti a nyarat? Itt is most az idő egy keveset változó-kony. A kis Gizát csókoltatom, Ignácot tiszteltetem s csókoltatom Ferenc bácsiékat, Miliéket, Jánost, Balázst, eddig nagyott nőtt, a kisfiúkat, anyósodékat, ha írsz haza, jó szülőimnek kezeit, testvéreimet egyen-egyen. Az ég áldjon meg, édes jó Márim, csókollak számtalanszor s maradok holtig szerető testvéred

Zathureczky Károly hadnagy

UI. Hogy van Ignác? Mondjad néki, hogy az olasz konyha itt nem tet-szenék néki, de bizony Jánosnak sem, nagy [a] különbség a nyujtodi s az olasz között. Csókoltatom Ignácot, kívánok jó esztendőt a szüretben.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 169–176. verso.

69.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez

Kolozsvár, 1858. szeptember 2.

Kedves jó atyám!

Hálát az égnek, hogy lábfájdalmai enyhültek, adja is az Isten, hogy mielőbb megszűnjenek fájdalmaikkal terhelni. Tegnap és ma a Balázs¹¹³³ elhelyezésével foglalatoskodtam, de mondhatom, hogy nagy dolog, mert afelett, hogy többet kérnek, mint Pesten, azt kellett elérnem, hogy ne csak

---

¹¹³² Kapkodva.

¹¹³³ Cserey Balázs.

kidobódják a költség, és én meg is vagyok most nyugodva elhelyezésén. Szállása, taníttatása, felügyelet, fűtés, gyenge takarítás stb. van Rozsondai József német nyelvtanárnál (a volt apácai papnak a fia, Károllyal együtt tanult, csakhogy idősebb). A discursusok¹¹³⁴ németül fog folyni, s így legalább amit a németbe eddig profitírozott,¹¹³⁵ nem felejt el, de 300 p[engő]frt egy évi fizetés. Kosztra Lőrinczy úrékhoz jár, hová a számára a legjobb hely szintén, massával edgyütt kerülend havonként 20 p[engő]frt. Tehát mégis egy száz pengővel olcsóbb mint Pesten, addig iparkodtam, de remélem még kétannyival jobban is leend felügyelete.

Köszönöm jó mamának és atyámnak a küldött túrót és bőröket. Nagy nehezen kaphaték szekereket a síremlékre, most viszi Kálnoki Bedő Áron 9 mázsába per 3 frt 36 kr, köröspataki Kis István 9, Rákosi Csiki István 7 még így 96 frt-ért, én ebből csak felét akartam kifizetni, de mégis tudva a pénzsűkét, 60 frt-ot kifizettem, jó atyám, a még hátra lévő 30 frt-ot kérem kifizetni. Ezt is kifizettem volna, de akkor nem lenne függeléke a furmányosoknak¹¹³⁶. A festéket is küldöm, azzal a kövek egy asztalos által befestendők. Most csak arra kell ügyelni, hogy a Lajos inscriptiója¹¹³⁷ a Lajos sírja felől, az Istváné felőle essék, és jó mély és nivelált¹¹³⁸ alapot kell egy ügyes kőmívessel a földbe rakatni, különben kajszán¹¹³⁹ találna állani. Újból kérem Lászlót és Jóskát, azon temető hely csúszos, és erős tölgy oszlopos és vizes[?] s verge feketére vagy zöldre¹¹⁴⁰ festett szintésbe vétetni, én fizetek mindeneiket, és cosmos¹¹⁴¹ kaput reá zárral.

---

¹¹³⁴ Párbeszéd (szó szerint közlés, latin discursus).

¹¹³⁵ Megtanult (szó szerint hasznot húzni, német profiteren).

¹¹³⁶ Jelentése: *rég* fuvaros. A mondat jelentése: mivel tartozásunk van a fuvaros felé, így rendesen elvégzi a megbízatást.

¹¹³⁷ Felirat (a sírkőre).

¹¹³⁸ Elegyenesített, elegyengetett.

¹¹³⁹ Csálén, ferdén, rosszul.

¹¹⁴⁰ Feketébe vagy zöldbe hajló (latin vergo).

¹¹⁴¹ Talán valamilyen fém kaputípus lehetett.

Kelemen Eleknek¹¹⁴² most extra nem írhatok, mert a góbék¹¹⁴³ indulnak, hanem minden, akár leend, amit megírt, csak hogy ő ne hagyjon a kijövetelbe. Imrét¹¹⁴⁴ annyira dresszíroztam¹¹⁴⁵, hogy ma-holnap több ember lesz az apjánál. Evvel ugyan még nem nagyot mondtam. Póli is jól volna különben, de a hóba le fog betegülni,¹¹⁴⁶ adná csak az ég szerencsésen. A fiúk egészségesek. Csókoljuk mindnyájokat s maradok szerető fiok

Z. Gida.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 177–178. verso.

70.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz,

Kisnyujtód, 1858. szeptember 28.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Már két leveledre vagyok adós a válasszal, megengedj, hogy oly soká kések, de fő oka az volt, hogy mindig vártam, hogy mindenről kielégítőleg írhassek, s azt most sem tehetem. Juli már 6 hete, hogy Baróton van, minden órán várjuk a tudósítást megbetegülése felől,¹¹⁴⁷ s arról akartam néked is bizonyost írni, de azt még most sem tehetem. Édes jó Károlyom, én nem tudok oly szép, érdekes és tanulságos leveleket írni, csak egyszerű életünk folyásáról s családunk mindegyik tagjáról tudok néked írni, csókolunk megszámlálhatatlanszor. Köszönöm, hogy nem restelltél mindent oly körülményesen¹¹⁴⁸ megírni, mintha csak ott volna az ember, úgy lehet képzelni, mindnyájunknak nagy időtöltésül szolgálnak levele[i]d. Már én ott kezdem meg, hol más levelem elvégeztem még a nyár kezdetén.

---

¹¹⁴² Kelemen Elek (1831–1890), szucsági földbirtokos, Zathureczky Gedeonné nagybátyja.

¹¹⁴³ Góbé: Székelyföldön használatos kifejezés, szó szerinti jelentése furfangos ember, de használják általánosítva, a székely emberek megjelölésére.

¹¹⁴⁴ Talán nagyernyei Kelemen Imre (1837 k.–1901), később Sepsiszentgyörgyön telekönyv vezető. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹¹⁴⁵ Neveltem, formáltam (szó szerint idomítani, német dressieren).

¹¹⁴⁶ Szülés előtt áll.

¹¹⁴⁷ Szülése felől.

¹¹⁴⁸ Itt: részletesen.

Szegény István halála után szülőim Előpatakra mentek, hol édesatyus nagyon beteg lett volt, lábai borzasztón eldagadoztak és kisebztettek volt, már egész desperált¹¹⁴⁹ volt, hogy kivált egyik lábát elveszíti, de Sinkovits doktor úrnak¹¹⁵⁰ sikerült meggyógyítani. Most még csak egy kis daganat van, de már egészen jobban van. Én is egyszer látogattam meg Előpatakon, akkor érkezett oda Donáth néni is, ő is eljött velem és ment a kászoni fürdőre. Előpatak az idén nagyon silány volt, úgyszólván senki nem volt, egy nagy bál volt, mikor az új sétatért felszentelték, ez a birtokosság költségén készült, hol a régi billiárd volt és az áruló bódék, a Maurer háztól a Gidófalvi házig igen szép fedeles séta, félfől béablakozva, nagyon emeli Előpatakat.

Az idén Kovászna és Kászon voltak látogatottak, itt egyik helyt sincs semmi újítás. Mili is a kászoni fürdőn volt gyermekeivel, azoknak jót tett, néki nem igen. Soha sincs tökéletes egészsége. Donáth néni is ott volt, ő ezelőtt mintegy héttel ment ki Milivel Baróra, ott tölti a telet. Jól néz ki, egész megifjodott, az ajtai¹¹⁵¹ jószágot eladóvá tette, megkínálta atyust vele, de atyusnak sem pénze, sem kedve oly drágán megvenni, 10 ezer pengőt gondola ő, hogy kap. Atyus azt mondja, 6-ot ha megér, mert a jobb földek már ki vannak váltva. Donáth Imrének van egy testvére Kolozsvár mellett férjnél, az akarja megvenni, néni Tasnádon szándékozik házat venni s örökké ott lakni. Daniel Imre¹¹⁵² is házasodik, veszi Horváth Albert volt főtiszt leányát Rózát¹¹⁵³, már az eljegyzés meg is volt, Róza napján, azt mondják. Rauber Ferdinánd¹¹⁵⁴ is odakint házasodik, csak azt nem tudom,

---

¹¹⁴⁹ Reményvesztett (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

¹¹⁵⁰ Sinkovits Ignác, szentkatolnai birtokos, korának híres orvosa.

¹¹⁵¹ A Donáth családnak nagyajtai birtokai voltak.

¹¹⁵² Daniel Imre (1890–1869), 1848 után székelyudvarhelyi kerületi biztos, majd Szébenben főkormányiszéki tanácsos, 1862-ben Háromszék főkirálybíró-helyettese. Vargyason lakott. DANIEL Gábor, vargyasi id. 1896, 235–236.

¹¹⁵³ Petrichevich Horváth Róza (1830–1891), P. Horváth Albert és zágoni Szentkereszty Zsuzsa lánya, backamadarasi birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye, valamint DANIEL Gábor, vargyasi id. 1896, 236.

¹¹⁵⁴ A Rauber család plankensteini előnévvel írja magát. Rauber Ferdinánd (1803–1883) Rauber Miklós és Daniel Jozefa legkisebb gyermeke, jegyző, miklósvárszéki táblabíró. DANIEL Gábor, vargyasi id. 1896, 98. Az 1848-as forradalomban csonka keze miatt élelmezési biztos, az olaszteleki kastély tulajdonosa. Rauber Ferdinánd nőtlen maradt. FEHÉR János 2016, 79; valamint PÓTSA János, Hatolykai 1942, 107.

kit veszen. Mostanság sok házasság történt, Geréb István¹¹⁵⁵ elvette innen Nyujtódról a Gálné leányát, Elizt,¹¹⁵⁶ szép fiatal leány. Tompa Miklós,¹¹⁵⁷ ki veled tanult Brassóba[n], elvette Csoma Julcsát,¹¹⁵⁸ Tamási Matyi¹¹⁵⁹ Geréb Birit,¹¹⁶⁰ azoknak a kisia már előre meg is született, most a jövő hónapba[n] a szép Pekri Adélt¹¹⁶¹ hozzák Háromszékre, s bámulj, ki, Gyárfás Gergely¹¹⁶² Besenyőről, Czecz ösmerni fogja, egy a legneveletlenebb ifjak közül, mégis oly szép nőt kapának... és a testvére, Gyárfás Juli férjhez ment egy Pongrácz nevezetűhez, mikor visszajöttök, még leány sem lesz, úgy mennek férjhez nyakra-főre. Hóni is, Szabó Nándorné elszökött egy Kulitska nevű tiszttel, most itt ülnek Vásárhelyt,¹¹⁶³ a tisztt beadta a kvitálását,¹¹⁶⁴ nem tudom, miből élnek meg. Most úgy van, hogy Pap Lui is házasodik,¹¹⁶⁵ a szegén István fogoly társa, el is ment ki, Fehér megyéből veszen egy igen gazdag kriscsori¹¹⁶⁶ leányt, első unoka¹¹⁶⁷ Lázár Misinével.¹¹⁶⁸ Pap Luinak jó párti, csak szegény leánynak igazán szükséges a 100 ezer pótlás, nem csúf, de verhetetlen. Kicsi Gizánál nem sokkal magasabb. Úgy volt, hogy a két Gyertyánfi leány¹¹⁶⁹ is megy férjhez, de ez elmaradt mind a kettő.

---

¹¹⁵⁵ A Geréb család árapataki előnévvel írja magát, a 19. században Árapatakon, Imecsfalván, Tamásfalván voltak birtokaik. Geréb István a Geréb Ádám és imecsfalvi Imecs Teréz fia volt.

¹¹⁵⁶ Buda Eliz (?–1878). Lásd PÁLMAJ József 1901, 175.

¹¹⁵⁷ Ifj. Tompa Miklós, kisborosnyói birtokos.

¹¹⁵⁸ Csoma Juliánna, ifj. Tompa Miklósné (1840–1884), a zágoni Csoma család tagja.

¹¹⁵⁹ A Tamási családnak Árapatakon volt kúriája.

¹¹⁶⁰ Geréb Borbála Tamási Mátyásné, árapataki előnevű.

¹¹⁶¹ Petrovinai Pekri Adél, Pekri Dénes cikmántori birtokos lánya. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹¹⁶² A SZNM gyászjelentő gyűjteménye szerint Pekri Adél Gyárfás Ferenc felesége volt. Gyárfás Gergely 1876-ban besenyői főbíró. Lásd *Nemere* 1876. 09. 23., Hirdetés rovat.

¹¹⁶³ Kézdivásárhely.

¹¹⁶⁴ A tisztt beadta *felmondását*. Quitter (francia): lemond, elhagy, eltávozik.

¹¹⁶⁵ Bona Gábor szerint kézdivásárhelyi Pap Lajos nőtlen maradt. (Lásd BONA Gábor 2000, 553.)

¹¹⁶⁶ Kristyor, ma jobbára román lakosságú falu Hunyad megyében.

¹¹⁶⁷ Unokatestvér.

¹¹⁶⁸ Dálnoki Lázár Mihálynak a felesége borbereki Gillyén Anna volt. Az unokatestvér neve ismeretlen.

¹¹⁶⁹ Bobdai Gyertyánffy Erzsébet és Mária, Vargyason éltek.

Nékünk is egy unokatestvérünk, Nagy Fánni¹¹⁷⁰ a szegény Guszti¹¹⁷¹ testvére férjhez ment egy szepességi jó birtokú német fiúhoz, de a nevet biz én elfeledtem. A Károly bácsi feleséginek újra egy kisfia¹¹⁷² született. A szegén Ida¹¹⁷³ első fia meghalt, ő egy Matalai nevezetűhöz ment volt férjhez, most született a második fia. Most oly divatba jött itt, hogy első unokatestvérek összeházasodjanak, hogy neked is jó volna egy a Károly bácsi¹¹⁷⁴ szép leányai¹¹⁷⁵ közül. Itt Erdélybe[n] négy házasság történik, minden első unokatestvérek közt, ha a mi Jóskánk elveszi Márikát¹¹⁷⁶ öt lenne, de ebből bajosan lesz valami. Atyus nagyon neheztel bácsira,¹¹⁷⁷ de nem is ok nélkül. Arról a pénzsűkiről, mi itt van, nincs fogalmad, mit egyrésről a történendő pénzváltozás idéz elő. Atyusnak nem fizetnek emberei, valami kevéssel adós bácsinak, s hogy azt meg nem tudja néki most atyus adni, borzasztón piszkolódik, pedig ha törvényesen követelné sem tartoznék addig atyus néki megadni, míg jobbágyai részéről ki nem elégítődik. Bácsi csakugyan nagyon meg van irányunkba[n] változva, mióta házas,¹¹⁷⁸ most a leányát sem bocsátja hozzánk. Ignác ott volt ezelőtt tíz nappal s kérte, Márikát ereszteni hozzánk, azt felelte, hogy sem Imecsfalvára¹¹⁷⁹ sem Nyujtóra soha, mert nálunk megszokja a pompát, vendéget és dologtalanságot. Ezt eddig soha sem mondhatta senki rólunk, mit tehetek róla, ha a sors így

---

¹¹⁷⁰ Tasnádi Nagy Fanni, később Schmör Gyuláné. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹¹⁷¹ Tasnádi Nagy Gusztáv (1819–?) fiatal legényként meghalt. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹¹⁷² Tasnádi Nagy András (1858–1865). Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹¹⁷³ Tasnádi Nagy Ida (1832–1894), Matolay Viktorné, Tasnádi Nagy Károly lánya. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹¹⁷⁴ Tasnádi Nagy Károly(1801–1860), id. Zathureczky István sógora, Gömör vármegye főjegyzője, országgyűlési követ, 1848-ban az igazságügyi minisztériumban osztályvezető. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 79.

¹¹⁷⁵ Tasnádi Nagy Károlynak öt leánya volt ekkor: Ida, Etelka, Izabella, Teréz és Ilka. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹¹⁷⁶ Zathureczky Mária, a Zathureczky Ferenc papolci birtokos lánya, a levélíró unokatestvére.

¹¹⁷⁷ A kontextus alapján bizonyára Zathureczky Ferencről, a levélíró atyai nagybátyjáról, papolci birtokosról van szó.

¹¹⁷⁸ Felesége kisborosnyói Tompa Klára.

¹¹⁷⁹ Csereyné Zathureczky Emília, a levélíró testvére lakott itt.

büntet, hogy szemeim miatt dolgozni nem tudok, e[z] nem az én hibám. Én soha nem kérem a leányát, nekem nem kegy, sem Milinek a nálunk léte, néki volna jó, hogy abból a hegy alatti fészekből kibújjon vajegy napra. Egész nyáron nem voltak sem nálam, sem Imecsfalván, félnek, nehogy a cifraság rájuk ragadjon, mert ők a csinoságot annak nevezik. Úgy volt, hogy az őszön kimegyünk Gidához, s minthogy a vasút Váradig van, felmenyünk Pestig, de az elmaradt amiatt, hogy pénzt semmiből nem kapunk. Az idén pedig nagyon jó termés volt a tavalyihoz képest mindenbe[n], de csakis a Székelyföldön, s mégis olcsó minden élelmi cikk. Almánk is lett elég, a héten mindég szedettem, van bizonyosan 50 köböl, azért ment lassan, hogy kézzel szedtük. Gidáéknak a napokba[n] írtam, hogy nem menyünk ki. Ő egy igen szép síremléket készíttetett Kolozsvárt István és Lajos számára, egy nagy magas pirámis igen szép talpon, egyik oldalt Istvánnak felírás, hogy 48–49-be[n] a hazáért harcolt s az azt követő szenvedés idézte a halálát elé, még több is, de nekem csak ennyi jut eszembe. Közéből, hogy Zathureczky Gedeon két elhunyt testvérének emeltette emlékül, más oldalt szegény Lajos felirata, köszín az egész, 265 forint ezen pirámis, s a hozatal Kolozsvártól Barótig 96 forint váltó, három szekér hozta. Atyus kőművessel rakatott meg egy talajt, s úgy állították fel, most kőfalba akarják [az] egész temetőt venni, s fákkal körülültetni, szép temető lesz.¹¹⁸⁰

Miliék is elhozták Balázst Pestről, mert nem győzték tovább a költéseket, ezer pengőbe került évenként. Most Kolozsvárt van, ott mégsem éppen oly drága, itt is sokba jön a koszt, 17 p[engő]frt [egy] hónapra, együtt van a Gida fiaival, azonkívül szállása egy Rosondai nevűnél van, 30 p[engő]forint havonként, ez nagyon drága, az a német tanító Rosondai ösmer tégedet. A két kisebb fiai Milinek ügyesebbek lesznek, mint Balázs, a legkisebb nagyon kedves gyerek, olyan különben, mint egy kis cigány. Most a szüretre kimenyünk mi is az új váltott jószágba,¹¹⁸¹ Miliék is kijönnek, úgy lehet, ők Kolozsvárra is mennek Balázst meglátogatni. Én a múlt hetekben[n]

---

¹¹⁸⁰ A Zathureczky temető Barót északkeleti részében található, és a település legrégebbi temetője, a reformátusok és a görög katolikusok temetkezési helye. A 18. századtól az 1960-as évekig használták, ma 32 sírhelyet lehet benne azonosítani. Lásd DEMETER László 1996.

¹¹⁸¹ Valószínű a vámosgálfalvi területről van szó.

voltam Baróton, Lujzát vittem haza, ő nálam volt öt hétig, oly szép leány vált belőle, hogy nonplusultra¹¹⁸², együtt voltunk ketten a tusnádi fürdőn 14 nap, Cserei Jánossal egy födél alatt voltunk szállva. Azon a fürdőn kevesen voltak nagyon, de mondhatom, a vidékről majd minden nap voltak látogatóink, úgy mint a két gróf Kálnoki,¹¹⁸³ két gróf Mikes,¹¹⁸⁴ Lázár Dénes,¹¹⁸⁵ Simén György,¹¹⁸⁶ br. Apor Gejza,¹¹⁸⁷ Balasiék,¹¹⁸⁸ Pap Luiék¹¹⁸⁹ s még többen, hallánk is hazajöttünkör Donáth nénitől leckét, hogy mért grófozunk annyit, elkényesedik az ízlésünk, a magunkféle úrfiakkal aztán nem találjuk el magunk. Mi biz egyet sem hittünk,¹¹⁹⁰ de mit tehattunk volna, ha jöttek, s jól találták magokat velünk... Itt bizony mi a pártit illeti, sem a magunk féléje közt, sem a más közt Lujzira nézt nem írhatok senkit, mert kinek ő tetszik, a[z] neki nem tetszik, megint ki néki is tetszenék nem veheti el, mert a pénz, a vagyon nagyon nagy, a mostani életbe mindenki csak az után kap, de legalább annak körébe jobban telik az idő. Mi Luizzal igen jól találtuk magunkat. Mili nagyon kedvetlen mindig, s így néki nem tetszik sokszor, hogy nekünk miért van jókedvünk, pedig bíz a[z] nálunk is ritkán van. Bár te köztünk volnál, kedves szeretett Károlyom, mily sok minden össze-vissza beszélőnk volnának, mennyit emlegettünk Luizzal is, Ignáccal is, Istenem, miért tart a végzet oly távol? László házasságáról még semmi bizonyost nem írhatok, a ház épül számára az Incze udvarba[n].¹¹⁹¹ Jóska folytatja most atyus mellett a gazdaságot, szegény sokszor megkeseredik atyus szidásai miatt. Gábor a

---

¹¹⁸² Több a tökéletesnél (szó szerint minden mértéken felül, latin non plus ultra).

¹¹⁸³ A Kálnoky grófi családnak Sepsikőröspatakon és Miklósváron voltak kiterjedt birtokai.

¹¹⁸⁴ A Mikes család grófi ága Zaboláról, Uzonból írta magát.

¹¹⁸⁵ Valószínűleg csiktaplocai Lázár Dénes (1829–1882), későbbi csiki főispán.

¹¹⁸⁶ Valószínűleg sárdi Simén György, akinek felesége, vargyasi Rauber Róza (1802–1886) családi barátságban volt a Zathureczky családdal. Simén György és családja Kelementelkén élt. Lásd PÓTSA János, Hatolykai 1942, 107; JÓZSA András 2014, 11.

¹¹⁸⁷ Valószínűleg altorjai Apor Géza (1833k–1886), cs. kir. kamarás. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹¹⁸⁸ A Balási család kászoni birtokos család volt.

¹¹⁸⁹ Pap Lajos, ifjabbik Zathureczky István kufsteini fogolytársa, forradalmár.

¹¹⁹⁰ Hívtunk.

¹¹⁹¹ Baróton.

napokba[n] megy Óvár¹¹⁹², úgy megnőtt, fél fővel magasabb nálamnál, Gyula is most jól tanul Udvarhely¹¹⁹³. Hát képzeld, a boldogtalan Mányi¹¹⁹⁴ férhez akart menni Lukátsfi Sándorhoz¹¹⁹⁵, de László nem hagyta. Úgy volt, hogy télire guvernántot¹¹⁹⁶ kapok a házhoz, de már csak tavasszal kapom, akkor Ilonát és Bertát¹¹⁹⁷ is idehozom, hogy Gizellával együtt nevedjenek, jobb ha házi nevelést kapnak. Bertából igen szép leányka vált, Ilona is sokat formálódott és ügyesedett, alig várom, hogy a nevelés megkezdődjék. A Homonnainé fia is már nagy, beszél jól németül, magyarul és olá hul. Anyósom is tudakol és tiszteltet mindig. Én már a család minden tagjairól írek neked, csak szegény jó mamáról és nagymamáról, Tercsiről nem. Szegény mama Juli sorsán búsul, hogy miből élnek meg, sokat, úgy édes atyus is. Külömben mama egészsége sebb, mint ezelőtt, nagymama¹¹⁹⁸ is még jól van, Ábris is,¹¹⁹⁹ Tercsa¹²⁰⁰ is.

Ignác is nagyon sokat emlegetett, te vagy az ideálja, örökké sóhajtozza, hogy bár közelebb volnál. Biz azt én is szeretném. Most Háromszék is nagy előhaladásokat tesz. Ma van Szentgyörgyön¹²⁰¹ az első lóverseny, ulánusok¹²⁰² fognak futni, és azután a székely parasztok saját lovaikon. Nem tudjuk még, hogy fog kiütni, egyszersmind lókiállítás is van. Én annyi mindent össze-vissza írtam, csak el tudd, édes Károlyom, olvasni. Ignác, Giza,

---

¹¹⁹² Zathureczky Gábor a Magyaróvári Gazdasági Felsőbb Tanintézetet látogatta ebben a periódusban.

¹¹⁹³ Székelyudvarhely.

¹¹⁹⁴ Zathureczky Lajos özvegyéről lehet szó.

¹¹⁹⁵ Lukátsfy Sándor (1827k–1894), 1848-as honvéd, homoródszentmártoni birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹¹⁹⁶ Eredeti jelentése: kormányzó. Itt a szövegkörnyezetből ítélve valószínűleg házi tanítót, nevelőt kell érteni alatta.

¹¹⁹⁷ Zathureczky Ilona és Berta, Zathureczky Lajos árva gyermekei.

¹¹⁹⁸ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, Tasnádi Nagy Julianna édesanyja.

¹¹⁹⁹ Tasnádi Nagy Ábrahám.

¹²⁰⁰ Tasnádi Nagy Teréz.

¹²⁰¹ Sepsiszentgyörgy.

¹²⁰² A lovasság egy lengyel eredetű csapatneme, jellemző harceszközük mintegy 3-4 méter hosszú szálfe gyver volt. Az ulánusokat az I. világháború elején szüntették meg. A cs. kir. 8. ulánusezred egy százada ekkoriban Medgyesen állomásozott, talán (de ez nem bizonyítható) ennek katonái vehettek részt a versenyen. Ennél közelebb nem voltak ulánusok Sepsiszentgyörgyhöz, a második legközelebbi ulánusalakulat Csernovicban volt.

Miliék mind csókolnak számtalanszor, adja az ég, hogy mentől hamarább közöttünk láthassunk... Czetet is tiszteljük mindnyájan. Vigyázz, édes Károlyom, egészségedre, kér téged szívből szerető testvéred Mári.

Testvéri hű érzelemmel csókol Ignác. Czetet is barátilag üdvezlem[!].

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 179–182. verso.

71.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz

Kisnyujtód, 1859. január 4.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Mind vártam, hogy kedves leveleddel megörvendezettsz, de látom, hasztalan, csak betegség ne tartana vissza, inkább a sok dolog miatt ne érkeznél,¹²⁰³ mert itt is sok betegségek uralkodnak, de ottan jobb és egészségesebb a levegő tán, mint itt. Itt az időjárás nagyon rendetlen, eleinte nagy hidegek és szelek voltak, most pedig csaknem szép tavaszi napok vannak.

Édes jó Károlyom, levelem [18]58-ba[n] kezdtem, de most 859-be[n] végzem, adjon az ég neked boldog újévet, óvjon minden bajtól s adjon legfőbbképpen jó egészséget. Mikor levelem kezdtem, mi úgy egy december 20-dik[án] volt, vendégeim érkeztek, nem tudám elvégezni, aztán elvittem magammal Barótra, hogy ott végezzem, ott még inkább nem érkeztem rá. De rendkívül megörvendettem, hogy oda írtál, és ebből láthatám, hogy egészséges vagy. Írad, hogy nékem is írtál, de én még leveled nem kaptam. Mi kinn voltunk karácsonyra, Ignác Voldorfot¹²⁰⁴ is megjárta, onnan tisztelnek tégedet. A kis fiú nagy, a Homonnaiéké a második leendő, én is megírtam, hogy te is megemlíted őket leveleidbe[n], ez igen jól esik nekik. Én Baróton voltam az alatt, míg Ignác Voldorfon, jól telt időnk a családba[n]. Donáth néni sokkal vígabb kedélyű most, mint hajdan, még mind foly atyussal a nagyajtai¹²⁰⁵ jószág dolga,¹²⁰⁶ sok akadályok merültek fel, de

---

¹²⁰³ Jellegzetes tájnyelvi forma. Nem érkezik rá = nem ér rá.

¹²⁰⁴ Dombos község.

¹²⁰⁵ Nagyajta (Háromszék vármegye, a Miklósvári járás székhelye). In: GYALAY Mihály 1989, 655.

¹²⁰⁶ A nagyajtai jószág a későbbiekben fontos helyszín volta család életében.

mégis csak megveszi atyus, pedig nem nagy kedvet mutat hozzá, igaz, nem drága, mert most nyolcezer pengőn új pénzbe[n] állapotok meg. Baróton innepelt Balási Sándor¹²⁰⁷ is, jelen volt a kontraktusok megírásán, nem volt bezzeg oly víg István nap, mint szokott máskor lenni. Kevesen is voltak, szegény szülőink és mi is, hogy is ne, mikor egy oly elfeledhetlen testvér névnapja volt. Tán írta volt néked Gida, milyen szép síremléket küldött szegényeknek még az őszön, fel is tették... Gidáéknak újra egy kis leányok született, de még elfeledték megírni, minek keresztelték. Tudod a Suhárd család kitelepedett volt kertésznek, hazaszöktek, szerencsére ő azt mondja, Lujinak keresztelték.¹²⁰⁸ Máriskó¹²⁰⁹ is Baróton van, bezzeg letette eszét a férjhez menetelről, úgy odavan, hogy lehetetlen, hogy sokáig éljen. Őt nyavalyatörésben gyógyították, nagyon erős orvosságokkal éltették, s az igen elgyengítette. Ilona oly jól kezdette kinőni magát, hogy tán még jobb forma lesz, mint Berta, különben ő is szép gyermek. Most egy ideig nálam volt, most újból csak Gizellával vagyunk. A napokban fából vettem neki egy Calotz¹²¹⁰ katonát, ez igen nagy becsben van előtte, hogy Károly bácsi. Még nem kezdettem tanítani semmire, de magától már egy pár éneket megtanult. Miliék is künn voltak, a gyerekeket otthon hagyták, ők is jól vannak, hála [az] égnek. Eleget szenvedett szegény Mili, ideje, hogy jól legyen. Nagy gyönyörűsége van kis fiaiba[n], két szép gyerek is, egyik szőke, a más mint egy kis cigány, a kisebb valódi Cserei. Ferenc bácsiék nem voltak künn, ő még gyenge az ősszel kiállott mejjhártyagyulladás után. Márika kész nagy-leány, általános hír, hogy Jóska veszi, csak mi nem tudunk róla... Persze nincs is semmi s nem is hiszem, hogy legyen. László is 24-dik február akarja lakodalmát megtartani Boér Linkával,¹²¹¹ szép és igen jó leány vált belőle, s így reméljük, jó nő is leend. Nem lesz senki a hitlésén¹²¹², csak Bartha

---

¹²⁰⁷ Balási Sándor (1822 k.–1867), kászonimpéri birtokos, szolgabíró.

¹²⁰⁸ Zathureczky Lujza neve nem szerepel a Zathureczky Gedeon 1873-as gyászjelentőjében, valószínű kisgyermekként meghalt.

¹²⁰⁹ Talán Zathureczky Lajos özvegyéről Farkas Máriáról lehet szó.

¹²¹⁰ Ismeretlen szó.

¹²¹¹ Boér Karolina.

¹²¹² Esküvőjén. Egyházi esküvői szertartás, nevében utal a menyasszony és a vőlegény hűségesküjére, hitesküjére.

Károly¹²¹³ és Gyertyánfi¹²¹⁴ tanúk, mi sem leszünk künn. Jóska most otthon van, és jó segítségére atyusnak. László is folytatja nagyba[n] a szeszfőzetést, édesmama örvend, rajta mentjük a szalonnát.¹²¹⁵ Karácsonyra leöltek 6 disznót, 745 font volt szalonnájuk, 188 font a hátsója, nem is emlékszem, hogy Baróton többet ily kövérek híztak volna, utoljára mérni is alig tudtuk. Bár te is közöttünk innepelhetél volna... Mikor adja a jó Isten, hogy együtt legyünk? Be nagy hiány vagy nekem, édes jó Károlyom, bár csak közelebb volnál... Gábor is messze Óváratt¹²¹⁶, minden levelébe[n] csókoltat tégedet, ő nagyon meg van ott elégedve, és nagy örömmel tanulmányozza a gazdaságot, igaz, sokba kerül szülőimnek, de legalább hasznát veszi. Csak az a szomorító, hogy ott sincsenek kivéve a sorolás alól s jövő is őtet is találja, aki vagy megváltás pedig nagyon sokba jön.¹²¹⁷ Nem tudom, hogy győzik jó szülőim most, hol úgy sincs semminek ára és oly szűk a pénz, de ez mégsem kedvetleníti úgy jó szülőim, mint szegény Juli sorsa.¹²¹⁸ Isten tudja, hogy lesz vele. Ó ha látnád, mily végtelen élheterlen, ügyetlen egy ember az a sógor, hidd el, Cserei János semmi vagy minek is nevezzem hozzá képest, nincs annak több fogalma az életről, mint egy öt éves gyermeknek, s amellett semmi de semmi birtoka vagy pénze, hogy a cselédet atyus fizeti, gabonát, mindent, mi egy házhoz kell. Le sem tudom írni, csak elbeszélni lehetne, [a]hogy ők vannak, szegény Juli mindig sír, mert most látja által, mily lépést tett, nem is merünk semmit már említeni, úgy el van keseredve. Szülőim úgy akarták, hogy elhagyja, de erre nem lehet bírni, oly vakon szereti azt az embert, hisz nem is lenne rossz, csak oly végtelen élheterlen,

---

¹²¹³ Nagyborosnyói Bartha Károly (1823–1896), bardóci birtokos.

¹²¹⁴ A vargyasi Gyertyánffy család valamelyik tagja.

¹²¹⁵ A szeszfőzés maradékával, a malátával etették régebben a disznókat.

¹²¹⁶ Magyaróvár, 1939-től Mosonmagyaróvár, város Győr-Moson-Sopron megyében.

¹²¹⁷ A katonai sorozás terhétől nehezen lehetett megszabadulni,

¹²¹⁸ A régi székelyföldi rendszer szerint a lányt csupán az ún. kiházásításig, tehát a hozománnyal való ellátásig kellett a szülőknek eltartaniuk, azután annak eltartása a férjet terhelte. A fiúk pénzzel való ellátása, családi ügyeinek a rendezése viszont egészen a vagyon hivatalos megosztásáig az apa feladatkörei közé tartozott. Zathureczky Máriának a húgára, Júliára és apja viszonyulására való utalása azt jelzi, hogy a felvidéki származású család az erdővidéki környezetben ugyanezen norma szerint élt, ezért tartották nyomasztónak azt, hogy a lányukról is kell gondoskodniuk.

ostoba. A gyerek¹²¹⁹ is beteges amiatt, hogy Juli szoptatja, s oly bús tejet¹²²⁰ szopik mindig. Ha látnád, hogy gyűlöli Donáth néni azt az embert, hogy hogy mert megházasodni oly minden vagyon nélkül, s magát tartatni egy oly családdal, hol oly számosan vannak, de már hasztalan, nem segíthetünk a dolgon. Csak jó szülőim sajnálom, hogy öregségekre ily bánat érte. Gyula Udvarhelyt¹²²¹ tanul, nagyon jól igyekszik. Balázs¹²²² Kolozsvárt, ő is jól viseli magát. Nagymamáéktól¹²²³ is kaptunk levelet, jól vannak szegények, de ott¹²²⁴ oly végtelen szükség van, hogy a marhák étlen dögölnek el, s a nép már most éhezik, mi lesz ott még tavasszal... Már 3 éve, hogy semmi termés nem volt egész Gömörbe[n], bár szegény nagymamáék közelebb lagnának... Mindenikről írek. Édes jó Károlyom, az én leveleim nem oly érdekesek, mint a tied, csak annyiba[n] remélem, hogy érdeke[s] lesz, hogy néked is jól esik mindegyikről tudni valamit. Ignác is most egészséges, sokat emleget tégedet, sokat olvasunk, azaz ő olvas nékem, mert az én szemeim a köpölyözés¹²²⁵ után tán még rosszabbul vannak. Nem tudom, mi gyógyítaná meg. Amiatt kedvetlen is vagyok biz én többnyire mindig. Újévre Ignác nekem éppen oly pecsétnyomót csináltatott, mint a tied. A fogaimmal is sokat szenvedtem, tán el is vesztetem őket. Most már nem is gyógyítom. Tulajdonképp a foghússal, még a nyáron fogházgyulladást kaptam, gyógyítottam három hónapig, de még most is mindegyre kel meg. Isten tudja, hogy lesz. Hűlésből kaptam, azt mondja a doktor. Julianna napra kimegyek, akkor Lujzát behozom. Belőle oly szép leány vált, egészen jobb forma, mint volt, a különbségeiből is sokat hagyott. Donáth néni nagyon meg van

---

¹²¹⁹ Zathureczky Júliának két gyermeke érte meg a felnőttkort, Boér István és Boér Ida.

¹²²⁰ A gyermeknevelési elvek szerint az anya lelkiállapota hatással van a gyermek állapotára. Ha az anya búsul, az a gyermek fejlődését is befolyásolja. Erre utalhat, hogy bús tejet iszik a gyerek, éppen ezért beteges lesz.

¹²²¹ Székelyudvarhely.

¹²²² Cserey Balázs.

¹²²³ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, Tasnádi Nagy Julianna édesanyja.

¹²²⁴ A Tasnádi Nagy család legnagyobb része ekkor Felvidéken élt.

¹²²⁵ A köpölyözés lényege: vérelvonás a bőrből azzal a céllal, hogy a mélyebb, gyulladt területek vértartalmát csökkentésék. A melegített kicsi üvegharangot a megsebzett bőrre nyomták. A hűlő levegő szívó hatást fejtett ki, ezáltal a seben keresztül a gyulladásból vér és néha genny is távozott.

vele elégedve, most azért nem hoztuk el, hogy mamának segítsen, mert szégyen alig győzi a sok bajt. Két párti fenyegeti, de azok elől menekül ide, Vargyasról Gy Jani¹²²⁶ és Bartha SÁ,¹²²⁷ de inkább leánynak marad, mint ezekhez menjen. Czeczet Ignáccal együtt tiszteltetjük, téged ezer- meg ezerszer csókolunk, lelkem Károlyom. Mária.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 183–184 verso.

72.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Milano, 1859. január 8.

Szeretett kedves jó szülőim!

Örvendek, ha soraim a béállott újévben mindnyájokat kívánt jó állapotban találják. Én is meglehetősen jól érzem magamot, ami testi jóllétemet illeti, de másképpen az itteni körülmények szerint egyoldalúlag, és minden legkevesebb jó nélkülözése nélkül tengődözünk.

Most küldöm haza, mit remélek, levelemmel együtt kézhez kapandják jó szülőim, az én eddigi pénzgyűjteményemet, különféle érmekből és emlékpénzekből. Körülbelül mintegy 1200 darabból áll. Én a postán küldöm, hogy biztosabban kézhez juthasson. Az itteni körülmények kényszerítnek, hogy innen leküldjem. És könnyen egy háború¹²²⁸ állhatnék bé, ami előre nem látható. Ez okból jobb, ha otthon marad. Én ezen gyűjteményemet nagy bajjal gyűjtöttem egybe, s egyszersmind leírása is készen volt mintegy 60 táblákban bérakva, reméltem, hogy én személyesen bemutathatom. De most hosszabb időre nincs arra reményem. Ha, ami előre nem látható, történnék valami velem – ami [a] végzet határozatja –, azon esetben ezen gyűjteményemet ajándékozzák szülőim vagy az Erdélyi Nemzeti Múzeumnak, vagy ha a múzeum létre nem jönne, egy vagy más oskolának, egy szóval azon esetben rendelkezések alá maradand. Mostan pedig arra kérem

---

¹²²⁶ Valószínűleg Gyertyánffy János vargyasi birtokos.

¹²²⁷ Bardóci Bartha Sándor, végül ő lett a Zathureczky Lujza férje.

¹²²⁸ Ekkor már kilátásban volt az 1859. évi észak-itáliai háború.

jó szülőimet, hogy a pénzek úgy maradjanak, [a]hogy bépakolva leküldtem és ne bontódják fel, mert könnyen elhányódhatnak.

A jövő levelemben írandok hosszasan, ha körülményeim engedendik.

Én az ég oltalmába ajánlva szülőimet, testvéreimet, családjukat, számtalanszor egyen-egyen csókoltatom, hasonlólag a magyarországi atyafiakat. Donáth néninek kezeit csókoltatom. Czetz is mindnyájoknak tiszteletét nyilvánítja énáltalam, és kezeit jó szülőimnek csókoltassa.

Jó szülőimnek kezeiket csókoltatva, testvéreimet is egyen-egyen, minden ösmerősöket tiszteltetve, állandó jó egészséget kívánva, maradok holtig engedelmes hív fiok

Zathuretzky Károly hadnagy.¹²²⁹

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 185–186. verso.

73.

Zathuretzky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához

Milánó, 1859. január 27.

Szeretett kedves testvérem Mári!

Itten ez évben izgatott kedélyek nyugtalanságai között léptünk át az új évben. Még eddig mind a körülmények hangulatjától vezettetve, nem voltam annyira megállapodva gondolataimmal, hogy néked válaszolhassak, de most újból csend és nyugtató rendes útjába tért vissza, a kedélyek lecsillapodva várják a jövőt. Én a napokba[n], gondolom e hónapnak 10 vagy 12-kén írtam haza, amely alkalommal az én eddigi pénz és emlékéremgyűjteményemet is, mindössze 1200 darabot egy 200–250 forint értékben hazaküldtem, egyszersmind azon kéréssel, hogy ezen csomó, amelybe bépoggyázva elküldtem, ne bontódják fel, mivel könnyen egyes darabok elhányódhatnak. És szándékom, hogy ezen gyűjteményem, mi nékem sok fáradságban és költségben került, ne hányódják és szóródjon el, hanem majd, ha egykoron hazajövök, újból elrendezendem. Történnék a jövőben, ami még előre nem látható, egy háború és abban velem – egy, ami

---

¹²²⁹ RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 185–186. verso.

embereknek és különösen nekünk legközelebbi sorsunk –, azon esetben ajándékozta tetszés szerént az Erdélyi Múzeumnak, vagy ha az létre nem jönne, egy iskolának, vagy a család béléltása szerént rendelkeződjék. Gondolom, hogy hozzátok is eddig különbféle hírek jutottak el az olasz eseményekről, de legyetek megnyugodva, még eddig semmi olyas aggasztó nem történt, és mi itt készen állunk elég erővel és éber figyelemmel. Lesz-e háború vagy nem, ez a mindennapi beszéd tárgya – az a jövő titka.¹²³⁰ Pénzgyűjteményem további szaporításával a mostani körülmények között felhagyandók. Mi is itt ezen karácsonyt nagyon egyhangúlag és kedvetlenül töltöttük el, hogy most fársáng vagyon, aztat csak a naptárból tudom, mert itt semmi az embert a karneválra nem emlékezteti. A színházban a napokban hallgattam a két Marchisi testvérnök¹²³¹ bájos éneklését, Semirámis operában¹²³². Hasonlólag mulattatja bájos lejtéseivel a balettkedvelő nagy számú nézőket Puquini, derék, kedves táncosnő. Telünk még eddig nem volt és nem is lesz, t[udni]i[llik] havunk. Meglehető hidegek voltak, de többnyire mérsékelt meleg, szép napjaink vagynak. Egészségem mind meglehető, jól voltam eddig. Kedves Márim, nagyon sajnálom, hogy fogaidal oly sokat szenvedsz, legjobb leend, ha hozzászoktatod fogaidat a hideg vízzel való kimosáshoz. Én egy év óta gyakorlom, azóta nem is fájnak fogaim. Naponta többször hideg vízzel, ez a hűlést is kiveendi. Szegény Juli szerencsétlen férjhezmenetele engem is nagyon megbúsított, s különösen, hogy élhetetlen, semmi az férje. Hanem, kedves Márim, a sorsnak azon változtatatlan végzetje már kétszer ajándékozott mindnyájunkat meg ily egyénnel, t[udni]i[llik] Máriskával¹²³³ és most Alberttel.¹²³⁴ Azért kérek, kedves Márim, hogy igyekezzetek annyira, mennyire lehet, egyes erővel a Juli sorsán könnyíteni, és őtet szegényt bús könnyeitől óvni, mert így ingatag egészsége minél hamarabb tönkre jutand, s ez által is csak még nagyobb

---

¹²³⁰ Lásd a76. levélhez írt lábjegyzetet az 1859. évi észak-itáliai háborúról.

¹²³¹ Barbara Marchisio világhírű operaénekes és testvére, Teresa Marchisio. VÁRNAI Péter, 1975, 233.

¹²³² Semirámis – Gioacchino Rossini operája, 1823-ban mutatták be Velencében, azt követően az olasz operaházak repertoárjának kedvelt darabja volt.

¹²³³ Néhai Zathureczky Lajos feleségéről, Farkas Máriáról van szó. Többszöri apró megjegyzés utalt arra, hogy élhetetlennek, nem teljesen ép eszűnek tartották a családtagok.

¹²³⁴ Boér Albert, a Zathureczky Júlia férje.

nyomorúság hárul reánk. Juli is testvéreinek jót akaró tanácsaira hallgasson, s ha nem akar tőle elválni és vele maradand is, igyekezzék aszerént, mint az körülmények kívánják, magát elhatározni, hogy ha férje mindenre is alkalmatlan, ő maga elszánt és kész akarattal vonja magát azon terhek alá, melyek elkerülhetetlenek. Ha egy árendát¹²³⁵ vagy valami kis jószág kezelését is általveszik, vigye Juli annak kormányzását és kezelését, inkább megfeszített erővel, és semmi rendelkezést ne bízson férjére. Férje elégedjék meg azzal, hogy őtöt túriks. Erre igyekezzetek, minden idegen beavatkozást a család belső viszonyaiban mellőzzetek, mert az úgy sem segitend, csak árt, egyes akarattal és határozattal lehet ezen is segiteni. Mert édes Márim, te tudod, családunknak úgy is sok ellenei vagynak, és képesek aztat állítani, hogy csak vagyon és haszonvágy vezérel minket tetteinkben. Eztet mellőzni kell és igyekezzünk testvérileg szegény Juli testvérünknek is nyugtát megalapítani. Lajos és Máriskó helyzete is éppen ily, majdnem kedvetlen eset volt. Említéd, hogy általánoson hiszik, hogy Jóska veendi el Mariát,¹²³⁶ ebben az a nézetem, hogy ha kölcsönös szenvedély egymás iránt vagyon, és az akadályok elháríthatók, nem volna éppen oly rossz. Hanem ha Jóska egy más pártit találánd, jobb ha ahhoz lát, ha egykor házasodni akar, aztot reájok és a körülményekre kell bízni. Említi Ignác¹²³⁷ levelében, hogy Gál szomszédotok eladóvá tette birtokait. Fájdalom, hogy napról napra így elpusztulnak a jobb családok, minek az oka egy vizzályos, megfordított gazdálkodásban minden rendszerelv nélkül rejlik, s amit jövőben, sajnos, de előreláthatólag még többen bébizonyítandanak. Szegény nagymama¹²³⁸ is öregségére sokat kell, hogy megéljen, bár szegények közelebb volnának... Ha írsz, csókoltatom kezeiket. Gidáékat is tiszteltetem, csókoltatom. Az ő családja már annyira megszorodott, hogy már nem is tudom, hányan vagynak, úgy gondolom, négyen vagy ötön. Bár Lujzinak akadna egy illő pártija, az eddigiekkal nem vesztett semmit. Örvendek,

---

¹²³⁵ (Haszon)bérletet (árenda: bérbeadás, haszonbér).

¹²³⁶ Zathureczky Mária, Zathureczky Ferenc papolci birtokos lánya. Igazából az említett Zathureczky József első unokatestvére volt. A nemesi családok körében nem volt ritka eset, hogy unokatestvérek egymással kötöttek házasságot.

¹²³⁷ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

¹²³⁸ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, Tasnádi Nagy Julianna édesanyja.

hogy más fogalmai vagynak, mint eddig az életről. A jó Milinek kívánok örömet fiaiban, az jó Isten nevelje és növelje! Jánosékat csókoltatom. Anyósodékat, Hamariékat hasonlólag tiszteltetem. Lászlónak kívánok örömet, megelégedést és szerencsét és előhaladást új gazdaságában. Azon hír, hogy Daniel Imre házasodik, mondhatom, igen meglepett, mert azt csak nem hihetem, hogy még oly öregségére¹²³⁹ az esze elmenyen. Tán ma-holnap még megérem, hogy Cserei Rózsi¹²⁴⁰ is férjhez mégyen, Rauber is megházasodik stb.

Te írád, édes Márim, és Ignác is említi, hogy egy új pecsétnyomót met-szettél Bécsben, én a pecsétet egybenhasonlítottam az enyémmel, nagyon hasonlít és nagyon csinos, a rózsák még úgy szólva a te pecsétnyomódban csinosabbak. Donáth néninek csókoltatom kezeit, Balásiékat¹²⁴¹ tiszteltetem. Cserei Balázsnak kívánok minden jót névnapjára. Ferenc bátyámékat tiszteltetem, Márikával együtt. Gábort, Gyulát csókoltatom, örvendek jó igyekezeteken. A kis Ilonát, Bertát csókoltatom, a kis húgomat, Gizát hasonlólag, örvendeztet, hogy nem felejtették el Károly bátyjokat. Kedves jó Márim, az Ég ura áldjon meg, adjon jó egészséget, örömet néked, vigasztaljon bánataidban. Csókol tégedet számtalanszor szerető testvéred,

Zathuretzky Károly

Édes jó Ignácom! Én köszönöm, hogy oly jó voltál és nekem írtál. Kívánom, hogy névnapodat éljed meg sok számos éveken át családdal együtt örömben és egészségben. Czetz is hasonlólag fejezi ki kívánatját és tiszteletét irányatokba. Az ég áldjon meg, csókol téged igaz szerető rokonod, Károly.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 187–190.

---

¹²³⁹ Daniel Imre említett házassága 48 éves korában történt, özvegy volt. Zathureczky Károly ezen megjegyzése arra utal, hogy 50 év közelében már nem tolerálta az erdővidéki közvélemény az újraházasodást.

¹²⁴⁰ Nagyajtai Cserey Rozália (1810–1880).

¹²⁴¹ Kászoni birtokos család.

74.

Zathuretzky Luise levele testvérének Károlynak,

Barót, 1859. január 27.

Szeretett kedves Károlyom!

Ismét egy év sülyedt a feledékenység tengerébe, és mit hozott az új magával? Még nem tudhatjuk. S habár merülnek is fel keblünkbe kétséges gondolatok a jövő iránt, Istenbeni erős bizalmunk újból szétoszlatják kételeyeinket. Így vagyunk mi, édes Károlyom, oly igen távol tőled, és képzelheted bánatunkat amiánn, hogy nem kezdhettek együtt az évet, és most közelgő névnapodat is távol kell töltenünk egymástól. Adja az ég, hogy még sok új évet és Károly napokat érj, kívánt meglegedés között, óvjon minden balszerencsétől. Bízzál az Istenben és ő megéltet tégedet utadon. Ezt kívánjuk Czetz főhadnagynak is, és hogy már egyszer szaporodjanak a csillagok nyakatok körül¹²⁴², és jöjjetek nemsokára épen és egészségesen körünkbe, hová már oly igen régen várunk.

Leveledet és a pakétot¹²⁴³ e hó 15-én kaptuk, a pakkot feltöretlen eltettük, és kérjük az Isten[t], hogy nemsokára te magad ismertess meg tartalmával.

Szegény szüléim sokat tűnődnek érted és Gáborért,¹²⁴⁴ mert ő már a tavasz sorozás alá fog jönni, de ha csak lehetséges, szüleim ki fogják váltani.¹²⁴⁵ Tőle csak most a napokba[n] kaptunk levelet, írja, hogy az intézet oszolni kezdett a sorozás miánn, mert nincsen kivétel a tanulók között. Írja, milyen sok elfoglaltatása van, most készülnek Ausztriába Albrecht herceg¹²⁴⁶ gazdaságát

---

¹²⁴² A Habsburg-birodalom katonai és rendvédelmi egyenruháin a rendfokozati jelzéseket az állógalléron viselték.

¹²⁴³ Csomagot (német Pack).

¹²⁴⁴ Zathureczky Gábor ekkor Magyaróváron gazdasági szakképzésen volt.

¹²⁴⁵ A védkötelezettség alá a férfi azon év január 1-jétől tartozott, amelyben betöltötte 20. (1888-tól 21.) életévét. A katonai szolgálatot, bizonyos feltételekkel, adóként funkcionáló ún. hadmentességi díjjal (Militär-Taxe) ki lehetett váltani, ami 1859-ben 1500 forint volt. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 36–37., 93.

¹²⁴⁶ Habsburg-Tescheni Albert főherceg (1817–1895). A herceg híres mezőgazdász volt, birtokainak egyike épp Magyaróváron volt.

megnézni, ő meg van elégedve és szorgalmason tanul. Gyula is Udvarhelyt¹²⁴⁷ jól igyekszik. Máritól is csak most kaptam tudósítást, neki a szemei és fogai fájnak, egyébiránt jól vannak. Szegény Mili nagyon rosszul volt torokgyulladásba[n], de most már jobban van, a gyermekek és János is jól vannak. A papolciak¹²⁴⁸ nem voltak itt az ünnepeken, jól vannak, most Klári és Márika bálba[n] voltak Kovásznán, Márikával nem bírtak, úgy táncolhatnék volt. Hogy mi eredménye volt a bálnak, még nem tudom. Semsei Dénes¹²⁴⁹ teszi a szépet neki. Háromszéki újság, hogy Cseh Kati¹²⁵⁰ menyen férhez egy hivatalnokhoz,¹²⁵¹ és talán Lóri¹²⁵² is Barta Petihez,¹²⁵³ miután Pál úr¹²⁵⁴ Gyertyánfi Rózát itt hagyta, erdővidéki újság, mit talán tudsz is, a Daniel Imre leendő házassága Horvát Rózával. A László esküvője jövő hó 24-dikén lesz meg Boér Linkával, egy szép kis szőke lánnyal, nagyon szeretik egymást, tavaszig a felső házba[n] fognak lakni, és ez után a volt Intze házba, azt építteti atyus nekik fel, igen csinosan. Jóska most ment ki Háromszékre, ott lesz vagy egy hétig. Én is Donáth nénivel bémegegyek, de csak az után, ha az új asszony idejő.¹²⁵⁵ Juli hál' Istennek jól van, a kis leánya beteg volt, de már jobban van, itt van a férje is, ők mind csókolnak.

Hát édes Károlyom, te hogy vagy? Egészséges vagy-e? Szüléim és mi mind, hál' Istennek, azok vagyunk. Nagymamáéktól¹²⁵⁶ is kaptunk levelet, jól vannak. Mama küld neked, lelkem, ide zárva négy pengőt, költsd el kedvező körülmények közt. Én már annyit is írtam, lelkem, hogy meg is unod olvasni, ideje is, hogy bevégezzem, írdál te is, mikor csak időd engedi. Donáth néni és szüléim számtalanszor csókolnak, nem különben Juli, Boér,

---

¹²⁴⁷ Székelyudvarhely.

¹²⁴⁸ Zathureczky Ferenc családja.

¹²⁴⁹ Semsey Dénes 1868-ban a málnásfürdői fürdő tulajdonosa volt. Lásd L. A. 1868.

¹²⁵⁰ Szentkatolnai Cseh Katalin (? –1917), Cseh Ignác lánya.

¹²⁵¹ Künnle József, ügyvéd, később országgyűlési képviselő, a sepsiszentgyörgyi Kaszinó elnöke. Lásd TÓTH Szabolcs Barnabás 2010, 466.

¹²⁵² Szentkatolnai Cseh Eleonóra (1830–1906)

¹²⁵³ Cseh Eleonóra gyászjelentője szerint a férje Bartha Pál, nem pedig Bartha Péter volt. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹²⁵⁴ A vargyasi Gyertyánffy Róza férje Bartha Pál volt.

¹²⁵⁵ Általános szokás volt, hogy az új asszony a férje házához költözött.

¹²⁵⁶ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, Tasnádi Nagy Julianna édesanyja.

László és én számtalan ezerszer, Czetz főhadnagyot tiszteljük, Isten áldjon édes jó Károlyom, és újból csókol forrón szerető testvéred Louise.

Számtalanszor csókol szerető anyád ezer áldásokat kérve rád az egek urától, légy az Úrba[n] bíró¹²⁵⁷, nem hagy el. Juli is csókol ezerszer. Újból csókol szerető anyád, Nagy Julianna.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. 191–193.

75.

Zathuretzky Károly levele szüleihez

Milánó, 1859. március 24.

Szeretett kedves jó szülőim!

Már hosszabb idő óta hallgattam és nem írtam haza, de mivel a körülmények még mind oly formán állnak, hogy békéhez kevés kilátásunk vagy, ellenkezőleg, az háború úgyszólván előttünk, és napról napra közeledik¹²⁵⁸, ezen okból portékáim egy részét bepakolva ezen hónap 4-ikén leküldtettem Orláthra¹²⁵⁹ a Juzbasits kapitány, Czetz Póli férjéhez adressálva, azon kéréssel, hogy ő Sükösd Jóskának¹²⁶⁰ Szebenbe[n] adja által, vagy ha Sükösd ott nem volna, Bardotz rector úrnak.¹²⁶¹ Amit leküldtem, egy fekete ládába vagy bepakolva, és áll négy darab finom fehér len ingből, a tarka takaróból, mit Mária nékem kötött volt, gúnya vagy ruhanémű nincsen benne, mivel aztat mind itt tartottam meg. Azonkívül egy néhány darab könyvekből, az Scheda major által kiadott híres mappából¹²⁶² 4 darabból, mert az olasz tartományokat itten

---

¹²⁵⁷ Nyilvánvaló elírás, Urban bízó.

¹²⁵⁸ Az 1859. évi észak-itáliai háborúról lásd a „76. levélhez írt lábjegyzetet.

¹²⁵⁹ Orlát, Szeben megyei település.

¹²⁶⁰ Sükösd József, szebeni kereskedő.

¹²⁶¹ Bardótz Dániel (1870–1872), a nagyszebeni református iskola tanítója, nagybaconi származású ember.

¹²⁶² A Habsburg-birodalom második katonai felmérése (1806–1869) során Josef Ritter von Scheda (1815–1888) hadmérnök őrnagy (később tábornok), a Bécsi Katonai Földrajzi Intézet Lithográfiai osztályának vezetője, 1856-ban adta ki „Az Osztrák Császárság általános térképe” című, színezett rézmetszésű, 1:576.000 méretarányú munkáját. A 4 sorban és 5 oszlopban elhelyezett összesen 20, folyamatos I–XX. számozású térképszelvényt a Vezérkar hadműveleti térképként használta, mivel más áttekintő térkép nem állt rendelkezésére.

tartottam, a pecsétnyomóm felső részéből egy darab vörös carrival¹²⁶³. Azonkívül benne vagyon mintegy 50 darab table, amelyekben a pénzeim voltak bérakva, leírásokkal együtt, erre nagyon kérek figyelni, hogy a legkevesebb se hányódjék el a leírásokból. Két medaille vagy emlékpénz, és egy kis kék skatulya, egy régi, nagyon ritka cseh pénz is vagyon bétéve. A láda nem volt bészárva, mikor leküldtem, mert innét egy tiszt vitte le, a kulcs nála is vagyon, ő azzal együtt, mivel a ládát nem pakoltam tele, ő belépakolta lemenetelkor holmi portékáit, ennél fogva nyitva adódik a kulccsal együtt által. Én megkértem Sükösdöt, hogy egy kedvező alkalommal küldje el Barótra, vagy jó szülőim, ha Sükösd vagy a rector általvette, vitessék el onnan. A portékáim más részét, mivel az új rendelet szerint csak egy részét szabad magammal vinni ha ki találunk innét táborba szállni, annál fogva bepakolva az fő raktárba az álladalmi poggyászok között hagyandom hátra, mint minden más tiszt is, mivel a kétséges állás miatt mindent előre el nem küldhetek és minden nap is használatban vagyon. Ezelőtt három nappal jöttem vissza Velencéből, hol egy néhány napokat töltöttem és holmi dolgok eligazítása végett az ezred által kiküldve voltam. Gyönyörű szép város. Mi most folytonos mozgás, tevékenység között vagyunk, az egész nap elfoglalva. Hanem már alig várjuk, hogy vagy jobbra, vagy balra az egész dolog eldőljön. Czetz tisztelt[et]i testvéreimet, csókoltassa szülőim kezeit. Ő most első kapitánynak ebben a napokban lesz is, és még ezelőtt három héttel lett volna, ha felyülről újra szám feletti¹²⁶⁴ tisztetektől nem osztottak volna bé, én is most negyedik vagyok főhadnagynak, most én is lettem volna főhadnagy,¹²⁶⁵ ha más ezredektől újra nem osztottak volna számfeletti főhadnagyokat. Így is van félig-meddig reményem, mert helyek most ürülnek, ha az ezrednek általengedik a helyeket. Holnap még itt vagyon mintegy 15 darab pénzeim, ezeket a postára feladom és leküldöm, ezek a legeslegutolsó pénzdarabjaim, többet nem is gyűjtök. A 15 darab pénz között

---

¹²⁶³ (Vörös színű) pecsétviasz (latin cera signatoria).

¹²⁶⁴ Számfeletti (Überzählig) volt az a tiszt vagy altiszt, aki a haderő állományába tartozott, de bármely okból éppen nem volt beosztva egyetlen alakulatba sem. Hadilétszámra emelés esetén a szolgálattételre behívott legénységhez őket osztották be az egyes alakulatokhoz.

¹²⁶⁵ Lásd a 14. levélhez írt jegyzetet az előléptetésről és a rangszámról (sorrendről). A bécsi Hadiléváltárban fennmaradt személyi anyaga szerint 1859. április 5-én léptették elő főhadnagy (akkor Oberlieutenant, ma Oberleutnant) rendfokozatba. In: Kriegsarchiv 3882. doboz 88. irat 2. o.

vagyon egy darab arany a Zsigmond magyar király idejéből és 14 darab különbözőféle ezüstpénzek, ezeket megnézhetik jó szülőim, s kérem azután a többiekhez tennie. Mi mind készen állunk a legelső parancsolatra, ami jó, innen táborba szállnia. Én most eddig meglehetősen jól voltam, csak fogaim fájtak nagyon, mintegy hétig szenvedtem vele. Testvéreimet egyen-egyen csókoltatom. Mi van Gáborral? Megkapták-e, vagy nem a leküldött tárgyakot? kérem velem tudatni. Édes jó szülőimnek kezeit számtalanszor csókoltatom, hasonlólag nagymamáékot, Gidáékot, Donáth néninek kezeit, Miliéket, Mariéket, Juliéket, Ferenc bácsiéket. Az ég Urától minden jókat kívánva, maradok

Holtig engedelmes fiok

Zathuretzky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 195–196. verso.

76.

Zathuretzky Károly levele szüleihez

Mortáriai¹²⁶⁶ tábor Piemontban, 1859. május 11.¹²⁶⁷

---

¹²⁶⁶ Helyesen: mortarai (Mortara).

¹²⁶⁷ 1859-ben Habsburg-ellenes felkelés tört ki Piemontban (Lombard-Velencei Királyság, Königreich Lombardo-Venetien). I. Ferenc József április 28-án bejelentette a háború megindítását a felkelőket támogató Szárd-Piemonti Királyság ellen, amelynek oldalán másnap a Francia Császárság is hadba lépett (Gyulai Ferenc tábornagy itáliai főhadparancsnok, egyben a Lombard-Velencei Királyság kormányzója 1858. szeptember 27-én jelentette először Bécsbe, hogy francia katonai intervencióra számít Észak-Itáliában). Az osztrák hadsereg május 20-án Montebellónál, majd június 4-én Magentánál csatát veszített. I. Ferenc József június 16-án leváltotta és nyugdíjazta Gyulait, helyébe kinevezte Franz von Schlik lovassági tábornokot. A hadműveleteket ekkortól elvileg Heinrich Freiherr von Hess (1788–1870) tábornagy, vezérkarfőnök (1850–1860) irányította, ám a harctéren a főparancsnoki teendőket saját kezébe vevő uralkodó élete első, egyben utolsó, saját maga irányította ütközetében, a június 24-i solferinói csatában az osztrák haderő döntő vereséget szenvedett. Az Osztrák Császárság rákényszerült a július 11-ei villafrancai fegyverszünetre, majd a november 10-i zürichi békeszerződésben kénytelen volt lemondani Milánóról és egész Lombardiáról III. Napóleon (1808–1873) francia császár (1852–1870) javára, aki ezeket a tartományokat később átadta az 1861-ben megalakult egységes Olasz Királyságnak cserébe Savoya tartomány és Nizza átengedéséért. Bővebben lásd: BENCZE László 2001. Az 1859. évi észak-itáliai háborúban Zathuretzky Károly főhadnagy mint századparancsnok részt vett a montebelloi, a magentai és a solferinói ütközetekben. In: Kriegsarchiv 3882. 88. irat 4. Főhadnaggyá (Oberlieutenant, ma már Oberleutnant)

Szeretett kedves jó szülőim!

Hosszas kóborlás után újból annyi időm és nyugtom maradt, hogy legalább jó szülőimmal tudósíthatom, hogy- és holléte mről. Mi első húsvét napján Milánóból kiindultunk, egy rögtöni parancs következtében, azon a napon alig egy-két órával a parancs vétele után Pávia¹²⁶⁸ felé, azon a nap április 24-én Birascoban¹²⁶⁹ érkezünk az egész dandárral¹²⁷⁰. Én ezredem az 4-ik császárvadász¹²⁷¹ Alexander von Hessen¹²⁷² brigadejában – dandárjában – vagyon. 24-én a 3-ik zászlóaljakkal Casoratéban,¹²⁷³ 25-ik Cvazanoban, 26, 27, 28-ik ott állomásoztunk, 29-ikén onnan Triulzióban¹²⁷⁴, 30-ikán Bereguardonál¹²⁷⁵ két hadcsapattal, t[udni]i[llick] az 5-ik és 7-ik¹²⁷⁶ a Ticinot¹²⁷⁷ átálléptük, azon a nap Piemontban előnyomulva egész Trumelloig¹²⁷⁸ jöttünk, hol két dandár táborozott, azon a nap Pávia felől is a 3-ik

---

nem sokkal korábban, 1859. április 5-én léptették elő (befördert) a cs. kir. 31. gyalogezred gyalogezred állományában (im k. k. Infanterie-Regiment No. 31.). In: uo. 2.

¹²⁶⁸ Padua.

¹²⁶⁹ Helyesen Binasco.

¹²⁷⁰ Az osztrák haderőben 1857-től 1860-ig egy hadseregbe 3-4 hadtest tartozott, egy hadtestbe 2-3 hadosztály, egy hadosztályba 2-3 dandár, egy dandárba 2-3 ezred, egy ezredbe 4-5 zászlóalj vagy osztály, egy zászlóaljba vagy osztályba 4-5 század vagy üteg (lásd még a 10. levélhez írt jegyzetet a századról). In: GLÜCKMANN Károly–VÁGHÓ István szerk. 1898, 471. A hadsereg hadrendi számát római számmal jelölték, az összes többi hadrendi elemét arabbal. Az Osztrák–Magyar Monarchiában és 1945-ig a Magyar Királyságban ismert rendszer 1883-tól lépett életbe: hadsereg arab; hadtest római; hadosztály, dandár, ezred arab; zászlóalj és osztály római; század és üteg arab; szakasz római; raj arab hadrendi szám.

¹²⁷¹ A gyalogság mint fegyvernem egyik csapatneme. A császárvadászok elitalakulatnak számítottak. Fő harc eljárásuk laza csatárlánc előreküldése volt a csata megkezdésének ki-kényszerítésére, majd visszavonulás a főerők arcvonalaiba.

¹²⁷² Alexander Ludwig Georg Friedrich Emil von Hessen und bei Rhein (1823–1888) 1852-ben lép át az Osztrák Császárság haderejébe a hesseniből. 1859-ben az észak-itáliai háborúban altábornagy (Feldmarschalleutnant). Az 1866-os porosz–osztrák háború idején a Német Szövetség osztrák oldalon harcoló 8. hadtestének parancsnoka.

¹²⁷³ Ma Casorate Primo, Paduától Ény-ra lévő település.

¹²⁷⁴ Trivolzio.

¹²⁷⁵ Lombardiai település, Pavia megyében.

¹²⁷⁶ Az 5. és a 7. hadtesttel (Armee-Corps, hadcsapat).

¹²⁷⁷ Folyó, osztrák-német neve Tessin.

¹²⁷⁸ Tromello.

hadcsapat előnyomult. 1-ső májusban Mortarába, hol most vagyunk, érkezünk, innen 2-ikán Candia felé egész a Sesia folyóig előnyomultunk, anélkül, hogy az ellenséggel egybetalálkoztunk volna. 3-ik, 4-ik, 5-ik Casa Ciserchiában, 6-ik, 7-ikén Le Mantéban, a Sesia¹²⁷⁹ folyó partján előőrsön vagyok, 6-ikán megtámadottan azzal a csapattal, hanem a folyónak kidagadása miatt nem közelíthettünk, egy néhány gránátot hozzánk általküldve, tovább visszahúzódott. 3-ikán volt egy egybeütközés Candia mellett Gál dandárja és az ellenség között, hol egy elesett és hét még megsebződött, az főherceg Károly gyalogezredtől az ezredessel¹²⁸⁰ együtt. 8-án elhagyjuk Le Montét, átlépjük Palestro mellett a Sesiát, előnyomulunk egész Casalé fele Stropiano¹²⁸¹ helységben, hol újra előőrsön és csak egy órányira vagyunk eltávozva Casale erősségtől. Innen egy parancs következtiben rögtön kettős marschban¹²⁸² visszatérünk ide Mortarába, hol ma mintegy 100 ezer ember áll. Eddig mind rossz idők jártak, folytonos esőzés, 11 nap alatt csak egyszer háltam házban, mind a szabadban. Hála az égnek, hogy egészséges vagyok. Nagyobb esetek még eddig nem történtek egyes eseményeket kivéve, ezen a napokban ha valami nagyobb szerű létrejövend. Forradalom ütött ki Toscánában, Pármai hercegségekben, ennek következtében mintegy 100 ezer francia és piemonti egyesülve a hercegségek felé nyomult, ezért mi is előnyomulandunk. Olvasom a felszólítást, Magyarországon szabadcsapatok állítódtak fel és állítódnak, legjobb, ha testvéreim egybe sem lépnek bé, hanem otthon maradnak, ha nem szükség éppen eljönni.¹²⁸³

---

¹²⁷⁹ Osztrák-német neve Tseschra.

¹²⁸⁰ Karl Windisch-Graetz herceg (1821–1859), 1859-től ezredes, a június 24-i solferinói csatában hal hősi halált.

¹²⁸¹ Stroppiana.

¹²⁸² Kettős menetben (német doppelter Marsch), vagyis két oszlopban végrehajtva a menetet, egymástól olyan távolságra, hogy az ellenfél egyazon alakulata már éppen ne tudjon rajtaütni egyszerre mindkét oszlopon.

¹²⁸³ 1859 késő tavaszán Klapka György (1820–1892) és Perczel Mór (1811–1899) 1848–1849-es honvédtábornokok irányításával Genovában, 120 fővel megalakult a Magyar Légiónak magva. Nem sokkal később már öt zászlóalj állt Klapka György parancsnok rendelkezésére, több, mint háromezer katonával. A július 11-ei villafrancai fegyverszünet értelmében a Magyar Légiónak, amelyhez ekkorra csatlakozott három 1848–1849-es honvédezredes, Gál Sándor (1817–1866), Kiss Mikós (1820–1902) és széki gróf Teleki Sándor (1821–1892) is, fel kellett oszlatni. Az észak-itáliai háború hírére először a törökországi

Azelőtt, hogy Milánóból eljöttem, írtam haza és leküldtem a Stefanovits főhadnagy kötelezvényeit 900 p[engő]frt és két Rentenscheint¹²⁸⁴, nem tudom, kapták-e kézhez szülőim. Stefanovits arra kér, hogy ha el találna esni, azon esetben vagyon néki egy mostoha nőtestvére Stefanovits Mária Lugosban Bánátban, hogy annak azután ha utána tudakoztak szülőim, küldjék meg ezen obligatit¹²⁸⁵. Nekem, jó szülőim, ha írnak, a tábori posta útján kézhez kapom, csak pénzt nem kell, hogy küldjenek, mivel nincs reá most szükségem. Kérem, minél előbb tudósítjanak[!], hogy vették-e levelem és az előbbit is... Én most csak nagyon röviden írok, a jó Isten bizodal-mában ajánlom magamat, csókoltatom jó szüleimet és testvéreimet, ha időm engedi, írandok többször is és tudósítom létemről, itt a földön egy mezőben a nagy melegségben írom soraimat. Czetz is tisztelteti szülőimet. Az égtől minden jókat kívánva, testvéreimet csókolva, jó szülőimnek kezeit számtalanszor csókoltatva, maradok holtig engedelmes, hív fiok

Zathuretzky Károly főhadnagy.

Leveleimet, mit mától fogva írandok, kérem, továbbra is megtartania. Márinak legközelebről írandok. Ignácékat,¹²⁸⁶ Cserei Jánosékat, Juliékat, Ferenc bácsiékat mind csókoltatom, hasonlólag a Magyarországiakat.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 200–201. verso.

---

emigrációban élő magyarok között támadt mozgolódás, sokan olasz földre siettek, s be-léptek a légióba. Magyarországon az ő útkjáról szereztek tudomást, s többen – Törökor-szágon át – megindultak Itália felé; azonban komolynak minősíthető szabadcsapat szer-vezéséről nem szólnak a források.

¹²⁸⁴ Járadék-dokumentumot.

¹²⁸⁵ Kötelezvény, biztosíték (latin obligatio).

¹²⁸⁶ Szentiványi Ignác.

Zathuretzky Károly levele Szentiványiné Zathuretzky Máriához

Piemont Alagna hadiszállás¹²⁸⁷, 1859. május 16.

Szeretett kedves testvérem Mári!

Mily hosszas idő már, hogy én titeket nem tudósítottalak, és én is viszont rólatok nem vettem semmi hírt! A múlt hó 24-ikén nagyon gyorsan, éppen első húsvét napján délben elhagytuk Milánót, 30-ikán bényomultunk Piemontban, egész Trumelloig,¹²⁸⁸ onnan másnap Mortarában, azaz 1-ső május, 2-ik május egész a Sésia folyóig Candia¹²⁸⁹ felé nyomultunk elő. Ezen idő alatt, amióta Piemontban vagyunk, folytonos esős, nagyon kevés szép időnk vagyon, jelenleg is mind ess. 3-án a mi hadosztályunktól¹²⁹⁰ egy dandár, a Gál tábornok¹²⁹¹ dandárja egy kisebb csatát állott ki, 4-én Casa Cischerchianál vagyunk táborban, 5-én vagyok egy osztállyal¹²⁹² Le Mantiéban¹²⁹³ előörsön, a Piemont és francia osztályoktól megtámadódnak, akik 12 fontos¹²⁹⁴ gránátokat általlőnek és azzal visszavonulnak, ez az első

---

¹²⁸⁷ A hadműveleti területen a seregtestek (önálló hadművelet megvívására képes alakulatok) vezetési pontjainak székhelye. A hadsereg- és a hadtestparancsnokság részére főhadiszállást (Armee- Hauptquartier, Corps-Hauptquartier), a hadosztály- és a dandárparancsnokságnál törzshadiszállást (Divison-Stabsquartier, Brigade-Stabsquartier) alakítottak ki. In: GLÜCKMANN Károly-VÁGHÓ István szerk. 1898, 455., 461., 456. Zathureczky Károly vélhetően a legutóbbira gondol levelében, nem arra a helyre, ahol ő megszállt (aludt).

¹²⁸⁸ Tromello, település, Pavia megye, Olaszország. Nem tartozott a történelmi Piemont-hoz.

¹²⁸⁹ Candia Lomellina, település, Pavia megye, Olaszország. Nem tartozott a történelmi Piemont-hoz.

¹²⁹⁰ A Paumgarten-hadosztály, parancsnok Franz Xaver von Paumgarten altábornagy (1811–1866).

¹²⁹¹ Ludwig Freiherr von Gaál vezérőrnagy (1815–1877).

¹²⁹² Zászlóaljnak megfelelő csapattesttel.

¹²⁹³ Le Monétier-les-Bains, Haut-Alpes megye, Franciaország.

¹²⁹⁴ Ma a lövegeket úrméretben (a csőben végigfutó lövedék átmérője) határozzák meg. A 19. század közepén még fontban adták meg, ami alatt a kirepülő lövedék tömegét értették,

egybejövésünk eddig. 7-ikén elhagyjuk felállásunkat, és a hadsereg nagyobb része jobbra felvonul és átlépi a Sesia folyót csinált hidakon. Ezen a napon 7-ikén először háltam házban és ágyban 8 nap óta és húztam le a lábbelimet. Eddig nagyon gyengén éltünk, és a rossz idő által sokat szenvedtünk. 8-ikán Stropinában, 9-ikén a mi előőrseink csak fél óra távolságra a Casálei¹²⁹⁵ szárd erősségtől a mi ezredünk,¹²⁹⁶ legközelebb az ellenséghez, ezen a napon Stroppinát védelem állapotban helyezzük, az egészséget torlászokkal elzárjuk. 10-ikén egy rögtöni vett parancs következtében visszatérünk a Sesián és jövünk Mortarában vissza, honnan 11-ikén haza is írtam, ott ezen a napon több mint három hadsereg, tőlünk mintegy 100 ezer ember van egyesítve. 12-ikén mind Mortarában szabad táborban, 13-ikán elhagyánk Mortárát és jövünk ide Alagnába¹²⁹⁷ mind reserve¹²⁹⁸ állomásokban, hol a mi dandárunk 14-én, 15-én és ma még állomásoz, lehet holnap, holnapután innen tovább vonulunk újra, közelebb a határszélekhez, minek főbb oka a forradalom a római birodalomban,¹²⁹⁹ a toscanai és parmai hercegségekbeni kiütése, és azon kívül mintegy 100 ezer francia benyomulása az olasz hercegségekben. Ezek nem engedig[!], hogy előnyomuljunk, más-képp már rég Turinban¹³⁰⁰ volnánk, ezekben a napokban megválnak, mi tör-ténik. Olvasom, hogy önkéntes csapatok állítódnak fel.¹³⁰¹ Te tám[!] már

---

tömör vasgolyóval számolva, függetlenül attól, hogy az adott lövedék valóban tömör volt-e vagy robbanóanyaggal, gyújtóanyaggal stb. töltött. A font így mint elvi mértékegység átszámítása hadseregenként eltérő volt, de 1 font mindenütt hozzávetőleg 0,5 kg-nak feltethető meg.

¹²⁹⁵ Casale Monferrato.

¹²⁹⁶ A nagyszebeni 31. gyalogezred (k. k. Infanterie-Regiment No. 31. Großherzog von Meckenburg-Sterlitz), parancsnok Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811–1890).

¹²⁹⁷ Alagna, Pavia megye, Olaszország.

¹²⁹⁸ Tartalék (német Reserve).

¹²⁹⁹ A levélírás idején már nem létezett római birodalom. Zathureczky Károly bizonyára a Német-római Birodalomra gondolhatott, amely viszont 1806-ban, II. Ferenc lemondásával úgyszintén megszűnt.

¹³⁰⁰ Ma Torino, Piemont székhelye, ma Olaszország negyedik legnagyobb városa. Itt élt ekkor Kossuth Lajos.

¹³⁰¹ Az osztrák hadvezetés megkísérelte szabadcsapatok felállítását a Habsburg-birodalmat addig kiszolgált olaszokból – nem sok sikerrel.

tudod eddig, hogy főhadnagy lettem.¹³⁰² Mint kapitány, úgy elmennék az szabad csapatokhoz, de mint főhadnagy, úgy nem. A mi ezredünk az Prinz von Hessen¹³⁰³ Brigadéjában¹³⁰⁴ 5-ik armee Corpsban¹³⁰⁵ vagy hadcsapatban [van]. Ha írtok, leveleimet Paviaba címezzétek, mivel ott a 4-ik zászlóalj tőlünk hosszabb állomásban marad, és onnan a tábori posta útján könnyen megküldődik nekem. Czetz is tiszteltet, itt vagyon. Édes jó Márim, légyetek jó reménnyel irántam és ne búsuljatok, a jó Isten nem hagyand el, vigasztaljátok jó szülőimmet. Annál nagyobb örömet szerzend az egykori viszontlátás, amidőn remélem, hogy hosszason együtt maradhatunk is. Tiszteljed és csókoljad nevemben a magyarországi atyafiakat és Gidáékat, Miliéket, Jánosékat, Ferenc bácsiékat és Lászlóékat, Juliékat, Luizát, Jóskát, Gábort, Gyulát, csókoltatom hasonlólag jó szülőimnek kezeit. Gábor, Gyula, Jóska ne lépjenek bé, ha nem szükség vagy nincsenek kényszerítve, a szabad csapatokba¹³⁰⁶, inkább folytassák tanulóikat. Édes jó Márim, tégedet Ignáccal és kis Gizával együtt számtalanszor csókoltatlak, a jó Isten mindnyájatokat áldjon meg és tartson, ne felejtsetek a távolban is szerető testvéreketek.

Zathuretzky Károly főhadnagy.¹³⁰⁷

---

¹³⁰² A bécsi Hadilevéltárban fennmaradt személyi anyaga szerint Zathureczky Károlyt 1859. április 5-én léptették elő főhadnagy (akkor Oberlieutenant, ma Oberleutnant) rendfokozatba. In: Kriegsarchiv 3882. doboz 88. irat 2.

¹³⁰³ Lásd a 76. levélhez írt Alexander ... Hessen-jegyzetet.

¹³⁰⁴ Dandárában (német Brigade).

¹³⁰⁵ Az 5. hadtestben (Armee-Corps), parancsnok gróf Philipp Franz Stadion-Warthausen und Thannhausen altábornagy (1799–1868).

¹³⁰⁶ Nem lehetetlen, hogy Zathureczky Károly szándékosan, a cenzúra kedvéért írta ezt a mondatot levelébe, ugyanis tudjuk, hogy a család több tagját megfigyelték. István, Péter és Tamás 1849 óta állt megfigyelés alatt mint politikailag gyanús (politische Verdächtiger) személy (in: A Bach-korszakban politikai szempontból rendőri megfigyelés alatt állottak nyilvántartó lapjainak névmutatója. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, N. 25., 26., K/162.c. – K/164. 49. o.); 1852-től viszont Jánost, Lajost, Károlyt (a katonatiszt azonos keresztnévű rokonát), Sámuel és Zsigmondot is megfigyelés alá vonták (u.o. 155. o.). Igaz, őket mint nem gyanúsakat (politische Unverdächtiger), de mégiscsak megfigyelték, amire Károly mint katonatiszt akár rá is jöhetett. Ezt erősíti meg, hogy a megfigyelték listáján éppen Gábor, Gyula és József nem szerepelnek.

¹³⁰⁷ RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 202–203. verso.

78.

Zathuretzky Károly levele szüleihez

Tábori állomás, St. Nazzaro de Burgondi, 1859. június 2.

Szeretett kedves jó szülőim!

A múlt hó 11-kén Montarából írtam utolsó levelem haza, és ugyan az hó 16-ikán Márinak az alagnai táborból. Én tudom és érzem, hogy jó szü-
lőim aggodalommal vagynak irántam, és mind tudósításokra várnak, én
teszem is, hogyha csak alkalom adhassa magát arra, úgy most is éppen in-
duló készletben vagyunk, de az alkalmat felhasználva, tudósítani akarom
jó szülőimet. 11-ik[étől] egész 16, 17-ik, 18-ik körül[ig] Mortarában és
Alagnában állomásoztunk. 19-ikén elhagytuk Alagnát, és egy nagyszerű út
hátratevése után Pávián át Vacarizába,¹³⁰⁸ Lombárdiába visszatértünk volt,
t[udni]i[llik] csak a mi hadtestünkől két dandár. Onnan Vacarizából reg-
gel 5 órakor csinált hajóhidakon 20-ik a múlt hónapnak átlépjük a nagyon
kidagadt Pó folyót, a mi Operations-lineánkot¹³⁰⁹, honnan még más három
dandárral egyesülve gróf Stadion altábornagy¹³¹⁰ parancsnoksága alatt
Vaghera¹³¹¹ város felé, ami csak egy néhány órányira fekszik Alessandria fő
erősségtől,¹³¹² egy nagyszerű tábori kémszemlét¹³¹³ az ellen felé viszünk vég-
hez, ennek következtében Casteggio,¹³¹⁴ Brondazzo,¹³¹⁵ Calcabio és főleg
Montebello¹³¹⁶ helységek előtt egybeütközésre kerül az ellennel. Ezen

---

¹³⁰⁸ Vaccarizza, Pavia megye, Olaszország.

¹³⁰⁹ Hadműveleti vonalunkat (német Operations-Linie), vagyis Zathuretzky Károly alaku-
lata átlépett egy másik alakulat részére kijelölt sávba. A Pó folyó eredetileg az 5. és a 3.
hadtest (parancsnok herceg Edmund Schwarzenberg altábornagy /1803–1873/) közötti
sávhatár volt, amit ekkor délebbre vontak meg.

¹³¹⁰ Az 5. hadtest (Armee-Corps) parancsnoka, gróf Philipp Franz Stadion-Warthausen
und Thannhausen altábornagy (1799–1868).

¹³¹¹ Voghera, Pavia megye, Olaszország.

¹³¹² Az alessandriai erődtámaszt a 18. században építették ki, a vidék stratégiai fontosságú
véderődje volt.

¹³¹³ Harcfelderítést (nyíltan, saját egyenruhában) az ellenfél vonalai mögött.

¹³¹⁴ Casteggio, település Pavia megyében, Olaszországban.

¹³¹⁵ Ma Castelletto di Branduzzo, Pavia megye, Olaszország.

¹³¹⁶ Ma Montebello della Battaglia, Pavia megye, Olaszország.

egybeütközés és csata, ami montebelloi nevet viseli,¹³¹⁷ az első az egész eddigi hadjáratban. Itt legelsőbben voltunk a franciák és szárdokkal¹³¹⁸ első egybeütközésben. Mitőlünk voltak három dandárnak elő csapatjai tűzben, ami későbbre nagyobb kiterjedést vévén, három dandár nagyjából részletesen részt vett, a mi ezredünk¹³¹⁹ Calcabábionál, Brandazzo előtt csatázott, ellenünk több mind három francia ezred[!] és sok lovasság volt. Mi ezredünktől csak az 1-ső és gránátus¹³²⁰ zászlóalj vett részt az ellen. Az én zászlóaljamban oldavást egy helységet, Castelettot¹³²¹ megvédelmezni volt kirendelve, és az egész dandárnak visszavonulását, hátravonulását takarnia éppen az én századom volt elől, de az ellennel visszavonulás után nem került csatázáshoz, csak kisebb csapatokkal az én zászlóaljamtól. A franciák, kik az ütközetben magokat kétszer is felváltották és megerősítést¹³²² nyertek, mivel a vasútvonal a kezekben lévén, gyorsan segílyt kaptak, mintegy 40 ezer emberrel állt, legkevesebbre számítva, ellenünk. Mi csak mintegy 10 – 12 ezer emberrel vettünk részt, ezért ez egy nagyon véres, négy óráig tartó csatázást hozott elő. A mi ezredünktől tiszt három sebződött meg, a legénységből 58 elesett és mintegy 96 megsebződött, 15 elveszett vagy elfogódtak mint megsebesültek. Az ütközet után minden megállás vagy evés nélkül újra az Pón általkeltünk, az egész éjszakán át masírozva¹³²³, úgy, hogy 24 óráig minden evés-ivás nélkül, úgy szólva folytonosan talpon léve, minegy 10 mérföld¹³²⁴ utat tettünk, ez egy a

---

¹³¹⁷ Az 1859. május 20-i, osztrák vereséggel végződött montebellói csata a háború egyik döntő ütközete volt, lásd a 76. levélhez írt lábjegyzetet az észak-itáliai háborúról.

¹³¹⁸ A francia 1. hadtest Baraguay d’Hilliers tábornagy (1795–1878) és a szárd-piemonti hadsereg négy hadosztálya Alfonso Ferrero LaMarmora tábornok (1804–1878) parancsnoksága alatt.

¹³¹⁹ A nagyszebeni 31. gyalogezred, parancsnok Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811–1890).

¹³²⁰ A gyalogság mint fegyvernem egyik csapatneme, mintegy jól kiképzett, válogatott katonákból álló nehézgyalogság, fegyverzetükhöz még a gyalogsági kard is hozzátartozott, ellentétben a sorgyalogsággal.

¹³²¹ Ma Branduzzoval egybeforr, Castelletto di Branduzzo néven.

¹³²² Patrice MacMahon altábornagy (1808–1893) francia 2. hadteste érkezett be csata közben 40 ezer katonával.

¹³²³ Menetelve.

¹³²⁴ 1 bécsi mérföld 7585,92 m, 1 magyar mérföld 8353,6 m, 1 német mérföld 7420 m, 1 angol mérföld 1609 m, 1 francia mérföld 4452 m; nem derül ki, hogy Zathureczky Károly melyiket említi levelében.

legkifárasztóbb hadi járatokhoz, ami csak előfordulhat, [hozzá]tartozik. Én 21-ik reggel 6 óra körül visszaérve, a csata után annyira ki voltam fáradva, hogy se enni, se inni nem tudtam, mintegy három órányi alvás után előbb jöttem újra magamhoz, aztot nem is gondolják jó szülőim, hogy én eddig milyen könnyen, még minden strápációt¹³²⁵ eddig szerencsésen kiálltam, csak 21-ik voltam egy keveset rosszul, hat héti hadjárás után, hála az égnek, eddig még mind jól vagyok. 26-ik[ig] mind a Pó hídjánál, szabad táborban, künn a réteken, esőben tanyáztunk, csak 26-ik jöttünk újra vissza Piemontba, hol most állunk. Tegnapelőtt Vercellinél¹³²⁶ a franciák, báró Zobel¹³²⁷ parancsnoksága alatt nagyon megverettek. Csak eddig a mi időjárásunk itt nagyon kedvezőtlen volt, mert majd minden nap ess és sokszor két nap is minket egybeáztat, míg újra fedél alá kerülünk. Czetz is itt van, hasonlólag Stefánovitz is kapitány lett, mind tiszteltetik jó szülőimet. Én április elejétől fogva még otthonról, se pedig Máritól semmi tudósítást még nem kaptam. Ha jó szülőim írnak, vagy Mári, adressálják levelem an dem K.K. Ob[er]lientenant Carl von Zathuretzky in Rr Culoz¹³²⁸ 31. Infr. Rgt. Zu Pavia in der Lombardie, jóllehet énnékem nincsen bizonyos állomásom, mivel én az 5-ik hadtestben¹³²⁹ a hassiai herceg Sándor dandárjában vagyok, de tőlünk a 4-ik zászlóalj vagyom, mint őrsereg, Paviában, hát onnan minden levelek az ezredhez megküldődnek, oda kell hát adressálni levelem, honnan a tábori posta útján megkapom. Pénzre most nincs semi szükségem az egész háború alatt, azért kérem jó szülőimet, ne is küldjenek most egy krajcárt is. Kérem jó szülőimet, minél hamarább tudósítani engemet hogylétekről, mit én is, ha csak tehetem, minden hónapban legalább egyszer szülőimnek, egyszer Márinak írandok. Tudósítsanak szülőim arról is, hogy a Stefanovits kapitány levelét, obligációit és az én levelemet, mit Milanóból még leküldöttünk [...] ¹³³⁰

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 204–205 verso.

---

¹³²⁵ Megterhelést, fáradságot (német Strapaze).

¹³²⁶ A Vercelli környékén folyó csatákról lásd BENCZE László 2002.

¹³²⁷ Báró Zobel altábornagy.

¹³²⁸ Lásd a következő levélben lévő jegyzetet Karl Ritter von Culoz altábornagyról.

¹³²⁹ Parancsnoka gróf Stadion altábornagy. BÁNLAKY József.

¹³³⁰ A levél további része megszakad.

Szentiványiné Zathuretzky Mária levele Károlyhoz

Előpatak, 1859. június 5.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Nem képzeled mily nagy örömet szerzett nékem kedves leveled, mert éppen a legnagyobb desperatióba[n]¹³³¹ tanált, azelőtti nap terjedt volt itt el a hír, hogy a Colocz¹³³² ezredből 14 személy maradt meg, gondolhatod, mennyire búsultunk Milivel együtt, ő is igen megörvendett levelednek, csak a jó Isten őrizze meg továbbra is... Mind sajnáltuk, mennyit kelle csak most előre is kiállanod, s Istenem, ki tudja, még mennyi van hátra, míg vége lesz e háborúnak, imádkozunk, hogy a jó Isten megtartsa. Nem tudom, e leveled kapod-e, de próbából csak írom, s azon a postaúton addressálva, hogy írtad, tán csak megkapod. Én itt vagyok a fördőn 28-dik május óta Ignáccal, Gizával és édesatyussal, szeredán túl itt lesz mama is velem négy hétig, mert én 6 hétig leszek összesen. A napokban itt volt Cserey János is, ő megy Tusnádra, Mili a gyermekekkel honn marad, Balázs is hazajön nyárára, tán még Gida két fiai is bejönnek. Pólitól¹³³³ a tegnapelőtt kaptam levelet, ők is jól vannak. Gidának haszna van, az olaszországi háborúba sok szeszt és ökröket adott el, nagy szerencse nekik, hogy a vasút Váradig van, amiatt bővebb a pénz azon a vidéken, nem úgy itt, ha most a sok ló besorolásával¹³³⁴ meg nem szaporodik. Tőlünk nem vettek el egyet is, atyustól sem, Miliéktől kettőt, de jó annyiból, hogy ki is fizetik becsü árba. Már most híre van, hogy szarvasmarhákat vesznek másokon, tőlünk is fognak, csak meg is fizessék... Itt is a múlt hetekbe annyi minden zavart hírek voltak, hogy ijesztgettek az Előpatakra jöveteltől is, de mivel tudjuk, hogy

¹³³¹ Reményvesztettségben (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

¹³³² Zathureczky Károly ezredéről, a nagyszabeni cs. és kir 31.-ről van szó a hírekben, mivel az ezredtulajdonos (Regiments-Inhaber, lásd az 57. levélhez írt ezredtulajdonos-jegyzetet) 1849–1862 között báró Karl Ritter von Culoz altábornagy (1785–1862) volt. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 589., 710. Zathureczky Mária a családnevet írhatta rosszul.

¹³³³ Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna.

¹³³⁴ A hadsereg hadilétszámra emelésekor a katonai szolgálatra fizikailag alkalmas lovakat is besorozták.

még eddig semmi okunk a félésre, csak eljöttünk. Még nincs is itt senki, csak Gidófalviék, Tuzsonné¹³³⁵ meg vagy két ösméretlen. Szegény Gidófalvi Gábort¹³³⁶ te ösmerted, ő is itt van, meg van már három éve háborodva, eszibe már nem is él soká, gutaütést is kapott, pedig még fiatal ember. A szép Zétál Lotti¹³³⁷ a Horváth Miklósné meghalt a múlt héten, tudom, ösmerted, azért írom meg. Mióta elmentél, már sok elhalt az ösmerősökből, de sok is szaporodott újdonság[?] mindenfelé.

Már most írok családunk minden tagjáról. Hogy szegény nagymama¹³³⁸ meghalt 2-dik márc[ius], azt tán eddig tudod. Eleget hitták be Tercsit¹³³⁹ atyusék lakni, nem jó, nem tudja Ábrist¹³⁴⁰ elhagyni. Meglehet, hogy látogatni valamikor bejön, de hogy itt maradjon, úgy nem. A többi rokonok jól vannak, Ferenc bácsiék¹³⁴¹ is mind jól vannak. Márka olyan, mint volt szegény, elég komoly, hallgató, de elég jól néz ki. Nem tudok most senki partiját.¹³⁴² Donáth néni is kiment végképpen lakni Tusnádra.¹³⁴³ Nem képzeled, mekkorát változott az a Donáth néni, nem ké-pibe[n], mert úgy egész meg van ifjodva, de módjába[n], aztán még fősvényebb, mint ezelőtt. Egész Halléréknek[?] él, csak elbeszélni tudnók a sok csudáit, itt nem leírni. Lajosnak, míg itt volt, örökké ígérte a köntöst, s amikor elment, egy új pengős kerek kalapot vett helyette. Julinak is ígérte, hogy felsegíti, minthogy szegény férjhez menetelt lelt, s hát a nagy segedelem 12 asztalkeszkenő¹³⁴⁴ és egy abrosz volt. Én gondoltam, hogy legalább is 100 p[engő]frt-ot ad szegény Julinak, a gyermeknek, minthogy keresztanya

---

¹³³⁵ Talán Tuzson Jánosné Szabó Zsuzsanna (1815?–1889), Tuzson János honvéd őrnagy felesége. DEMETER Lajos 1993.

¹³³⁶ Gidófalvi Gidófalvi Gábor 1849-ben, a tömösi csatában hadnagyként vett részt. NAGY Sándor 1896, 77.

¹³³⁷ Seethal Karolina, Petrichevich Horváth Miklósné (1836–1859), szülei sepsiszentiváni birtokosok voltak. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹³³⁸ Tasnádi Nagy Gedeonné Zabari Szontagh Juliánna, a levélíró anyai nagymamája.

¹³³⁹ Tasnádi Nagy Terézia.

¹³⁴⁰ Tasnádi Nagy Ábrahám.

¹³⁴¹ Zathureczky Ferenc.

¹³⁴² Partiját, vagyis udvarlóját.

¹³⁴³ Vélhetően elírás. Dónáthné Gergely Julianna Tasnádon halt meg. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹³⁴⁴ Asztalkendő vagyis textilszalvéta, az abrosz anyagából készítették.

volt, 10 p[engő]frt-ot adott. Eleget példálódtam a régi aranyára, hogy ha neked adná a pénzgyűjteményedhez, mert megvan neki most is, de azt is Hallernek adja, hogy gyűjtsön ő is pénzeket, ő oly önző, hogy semmit sem tenne. Szegény Juli is pünköszt után hazamegy Hidegvízre, most a jószág kezekre jött, tán csak jó sorsok lesz ezután. Szegény édesatyusék eleget tettek érettek, csuda, hogy azt elgyőzték. Pünkösztre ide jön Juli, itt búcsúznak el tőle. Lászlóék is ide jönnek, nekik is épül a szép ház, őszre kész lesz. Jóska folytatja most a gazdaságot (itt még nincs toborzás), csak szegény Gábor a besorolást kerülhetné ki. Nyárára ő is haza jön. Gyula Udvarhelyt,¹³⁴⁵ szegény ő is nagyon beteg volt, mejjhártyagyulladásba, de már jobban van. A Lajos leánykái is jól vannak. Ilona már köt és tanul, Márisnyó¹³⁴⁶ még nem mene férjhez. Szegény jó mama tűrhető egészségbe[n] van a sok baj és bánathoz képest, most miattad tűnődik sokat. Ignác is meglehetősen jól van, igen sokat sóhajtoz, téged szeretne sokszor látni. Csak képzeld, a Rentensájnokat¹³⁴⁷ egyikünknek sem adták még ki, azt állítják, nincs pénz, így vagyunk mindenfelé a pénzzel. Megengedj, lelkem jó Károlyom, hogy ily össze-vissza írt levelet küldök neked, de nem elég női¹³⁴⁸ szemem, hogy még egyszer letisztázzam. Már minden reményem ebbe a vízbe helyeztettem, ha e[z] sem használ, nem tudom, mi gyógyítja meg szemeim. Anyósom is ide jön e hónap végén. Hamarnénak újra leánykája született, már van egy fia s egy leánya. Könczeiek, írtam volt, hogy elváltak. Már végzem levelem, azon reménybe[n], hogy nemsokára újra írhatok. A mindenható Isten őrizzen meg minden szerencsétlenségtől. Giza egy óráig siratott, mikor leveled néki felolvastam, hogy mért nem jössz haza. Czeczet ugyan tiszteljük mindnyájan, az Isten őrizze meg őtet is, hogy jöhessenek még valaha együtt haza. Csókoltat Ignác, édesatyus, Giza is ezer- meg ezerszer. Írj, lelkem jó Károlyom, ha vagy egy szabad órád lesz, ó mert minden gondolatunk most nálad. Csókollak, lelkem téged, forrón szerető testvéred Mária.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 206–207. verso.

---

¹³⁴⁵ Székelyudvarhely.

¹³⁴⁶ Zathureczky Lajos özvegye.

¹³⁴⁷ Járadék-dokumentumokat.

¹³⁴⁸ Elírás lehet, egyértelmű, hogy *nem elég jó a szemem* lenne a helyes.

80.

ZathuretzkyKároly levele szüleihez

Verola nuovai tábor, 1859 június 13.

Szeretett kedves jó szülőim!

Tegnapelőtt vettem jó szülőim sorait, én igyekszem röviden, mivel az időm engedi, válaszolni. Én St. Nazzaroi táborból írtam utoljára, úgy gondolom, a múlt hó 25-én, ennek a hónapnak elején írtam haza. Azóta nagyszerű események történtek. Mi Piemontot elhagytuk e hónap 3-án, a Ticinón visszatértünk. Már 4-én a franciák Magenta¹³⁴⁹ körül általtörtek, mintegy 200 ezer emberrel Milano irányában. Ezen általnyomulásokat az nagyon elősegítette, hogy a híd, a vasút[i] híd, ami [a] folyón általviszen, mi-kor felvettetődött¹³⁵⁰ általunk, nem sikerült tökéletesen, és így több kőlábak és oszlopok megmaradtak, eztet felhasználva a francia sereg, amíg mi hadcsapataink még odaérhettek volna, nagy erővel általtörtek, így e hónapnak 4-én egy igen nagy és véres ütközetre került [sor], amely déltől kezdve egész éji tíz óráig tartott és változó szerencsével, mígnem a franciák visszaverettek és így a csatamezőt megtartottuk. A mi egész 5-dik hadcsapatunkból¹³⁵¹, mivel egy igen nagy és hosszú utat kellett tegyünk, csak a mi dandárunk¹³⁵², s ebből is csak tizenkét század a mi ezredünkben¹³⁵³ vett részt, én olyan szerencsés voltam, hogyis ezen nagy és nevezetes ütközetben még részt vehetem, és szerencsésen által is álltam, 7 óra délutántól kezdve egész 10 óra estvéig folyt a csata és amellet még a sötétségben is. Másnap, 5-dik[én], újból megkezdődött, de a franciák visszanyomattak. Mi azon a nap, jól lehet az csatát megnyertük, mégis felső parancs következtében és más

---

¹³⁴⁹ Az 1859. június 4-i, osztrák vereséggel végződött magentai csata a háború egyik döntő ütközete volt, lásd a 76. levélhez írt lábjegyzetet az észak-itáliai háborúról.

¹³⁵⁰ Felrobbantatott.

¹³⁵¹ Az 5. hadtestből (Armee-Corps), parancsnok gróf Philipp Franz Stadion-Warthausen und Thannhausen altábornagy (1799–1868).

¹³⁵² A Hessen-dandár, parancsnok Alexander Ludwig Georg Friedrich Emil von Hessen und bei Rhein (1823–1888).

¹³⁵³ A nagyszzebeni 31. gyalogezred, parancsnok Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811–1890).

okokból visszahúzódtunk.¹³⁵⁴ 6-ik Milano odahagyódék, hasonlólag 7-ik Pavia, hol a hidak mind elrongáltattak általunk, azon kívül az álgjuk bésezegettétődtek¹³⁵⁵. Piave erősségét is elhagytuk, így az egész hadsereg lassan-lassan visszahúzá magát Verona elejébe és Mantua környékére¹³⁵⁶ a Minciohoz¹³⁵⁷. Már a jövő mutatja meg, mi történik. Az elesettek, sebesültek, elszórtak számát a mi hadseregünktől¹³⁵⁸ mintegy 14.000 emberre számítják¹³⁵⁹, azok között 120 tiszt esett el. A franciák vesztesége¹³⁶⁰ majd hasonló. Fmlt¹³⁶¹ Dr. Reischach¹³⁶², generális Dürfeld megsebesültek¹³⁶³, generális dr. Lebzelter¹³⁶⁴ elesett, generális Boér,¹³⁶⁵ erdélyi születés, e hónapnak 8-ikán Melegnanonál elesett és így számtalan a veszteség, több ezredek, májorok stb. Ha jó szülőim írnak, adressálják Veronába, amíg nem tudom, hogy hol és mint fogunk állomásolni. Három vagy négy nap alatt,

---

¹³⁵⁴ A magentai csata valójában osztrák vereséggel végződött. Lehetséges, hogy Zathureczky Károly főhadnagy ezt expressis verbis nem merte leírni, inkább körülírt fogalmazással utalt rá.

¹³⁵⁵ A hátra nem vihető, így az ellenség kezébe jutó álgjuk használhatatlanná tételére használt korabeli katonai műszó.

¹³⁵⁶ A magentai vereség után az osztrák hadsereg visszavonult a még Radetzky tábornagy által kiépített ú. v. várnégyszögbe: Verona, Peschiera, Mantova, Legnago erődítményeibe.

¹³⁵⁷ Folyó Lombardiában.

¹³⁵⁸ II. hadsereg, parancsnok Gyulai Ferenc tábornagy (1798–1868), vezérkari főnök Franz Kuhn von Kuhfeld ezredes (1817–1896).

¹³⁵⁹ A II. hadsereg hivatalos veszteségi jelentése szerint 1368 halott, 4358 sebesült, 4000–5000 eltűnt. Történelmi számítások szerint mintegy e három kategória együtt 11.000 katonára lehetett. In: BENCZE László 2001, 159.

¹³⁶⁰ Az 1859. június 6-i francia jelentés az előbbi három kategóriára összesen 8000 katonát említ, történelmi számítások szerint ez valós adat lehet. In: BENCZE László 2001, 154.

¹³⁶¹ Altábornagy (német Feldmarschall-Lieutenant, ma már Feldmarschalleutnant, hivatalos rövidítése FMLT).

¹³⁶² Sigismund Freiherr von Reischach vezérőrnagy, hadosztályparancsnok (1809–1878).

¹³⁶³ Josef Freiherr von Dürfeld vezérőrnagy (1802–1869), dandárparancsnok, sebesülése olyan súlyos volt, hogy 1859. szeptember 8-án egészségi okból rendelkezési állományba helyezték (in Disponibilität).

¹³⁶⁴ Wilhelm Friedrich von Lebzelter (1788–1859) altábornagy, hadosztályparancsnok, hősi halált halt június 4-én a magentai csatában.

¹³⁶⁵ A kézdivásárhelyi születésű nagy-berivói Boér Imre vezérőrnagy (1808–1859), dandárparancsnok hősi halált halt június 8-án Melagnano mellett.

remélem, elérjük Verona környékét. Búsít, hogy jó testvéreim oly sokat be-
tegek, hála az Istennek újból, hogy jobban vagynak. Gidának mindenesetre
későbbre is jó haszna leend, mert a háború és a sok sereg eltartására nem
elég Lombárdia, Magyarországból is hozatódik minden ide. Piazenzai
erősségben tegnap csak zab 80 ezer mérő vettetett a légbe, borzasztó a pusztulás.
Se Jóska, se Gábor nehogy valami önkéntes csapatba bélépjenek¹³⁶⁶
vagy katonaságban, hagyják el ezen terveket, hogy ha [volna] is, légyenek
otthon szorgalmatosak és tanuljanak, a jövő[ben] nagy hasznát veendik.
Stefánovits kapitány köszönteti jó [szül]őimnek gondoskodásokért. Luizát,
Julit kislányával, [Gá]borékat, Miliéket, Gidáékat, Lászlóékat, egyszóval
mindnyájokat számtalanszor csókoltatom, és tiszteltetem testvéreimet
egyen-egyen. Maradok jó szülőimnek számtalanszor csókolva és tisztelve,
holtig engedelmes fiók. Czetz is tisztel[te]ti testvérimet és csókoltassa szü-
lőim kezeit, jó egészségben vagyon. Zathuretzky Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 208–209.

81.

Zathuretzky Károly levele Szentiványiné Zathuretzky Máriához

Tornierai tábor Mincio partján, 1859 június 26.

Szeretett tesvérem Mári!

Három nappal ezelőtt reggel vettem utolsó leveledet, de mily nagy ese-
ményeket azóta általálltam, arról nincs képzeted. Éppen azon a reggel, mi-
dőn leveledet átvettem, elhagytuk a valedioi tábort és indultunk a Mincion
át Solferinoba, egy helységbe, mely ezen nap óta történeti nevezetes le-
end¹³⁶⁷. 24-dik június jó reggel korán megkezdődött egy borzasztó nagy

---

¹³⁶⁶ Lásd a 77. levélhez írt jegyzetet a Zathureczky család egyes tagjainak megfigyeléséről.

¹³⁶⁷ Az 1859. június 24-i, osztrák vereséggel végződött solferinói csata a háború végső
döntő ütközete volt. A solferinói csatával egy időben, San Martino mellett Benedek Lajos
(1804–1881) altábornagy 8. hadteste 24 ezer katonával megállította a szárd-piemonti had-
sereg 30 ezer fős, személyesen II. Viktor Emánuel (1820–1878) király vezette hadtestét,
visszaszorította a Garda-tó felé, s arcvonalával felfogta a Solferinótól visszavonuló osztrák
főerőket (In: BENCZE László 2001, 200–202, 217–220). Ő volt az egyetlen osztrák

csata és ütközet, mely reggel 4 órától estve 9 óráig tartott egy két mértföldnyi hosszú területen. Azon hadcsapat, amelynél én is voltam, a hadnak közepit képezte, és a legnagyobb ütközetnek és nyomásnak volt kitéve. Én reggeltől kezdve egész délutáni 6 óra körül voltam tűzbe[n]. A mi ezredünk¹³⁶⁸ borzasztó sokat veszített el, közel 30 tisztet és 500 legényt¹³⁶⁹. Én is, de csak gyengén, megsebződtem délelőtt 10 óra körül, de mégsem hagytam el az csatahelyet, egy elgyengült gránát darab egy darab követ is felütvén, talált hátban és hátulról reám dobott és vak ütést¹³⁷⁰ hozott elő. Most azonban sokkal jobban vagyok, hideg vizet tettem reá, a daganat lelohadt. Hálát adok az ég urának, hogy ily szerencsésen megszabadultam. Ezen borzasztó gyilkos csatából, a legvéresebből, mi ezen században verődött, mi részünkről mintegy 180 ezer¹³⁷¹ katona, az elleniről 250 ezer¹³⁷², így majd egy fél milliányi ember harcolt egymás ellen. A mi hadsergünk[!] több mint 20 ezer embert veszített el. Eszerint a francia hadsereg is.¹³⁷³ Czetz, Stefánovits, ők mind jól vagynak, szerencsésen átalállták. Én 4-e e hónapnak a

---

tábornok, aki sikert tudott elérni az 1859. évi háborúban, amiért megkapta a Katonai Mária Terézia Rendet és tábornaggyá léptették elő. 1860-tól a császári-királyi haderő vezérkarfőnöke (Chef des Generalstabes für die gesammte bewaffnete Macht). 1866. július 3-án viszont döntő vereséget szenved a poroszoktól a königgrätzi csatában.

¹³⁶⁸ A nagyszebeni 31. gyalogezred, parancsnok Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811–1890).

¹³⁶⁹ A cs. kir. 31. gyalogezred az 1859. május 20-i montebellói csatában 172 katonát veszített, ebből 53 halt hősi halált, 99 súlyosan megsebesült, a többi fogságba esett vagy eltűnt. A június 4-i magentai csatában az ezred vesztesége 86 fő volt, ebből hősi halált halt 1 tiszt és 27 altiszt, illetve legénységi állományú katona (akkor e két kategóriát egybe számolták), súlyosan megsebesült 2 tiszt és 40 katona, fogságba esett vagy eltűnt 16 katona. A június 24-i solferinói csatában 940 főt veszített, ebből elesett 3 tiszt és 277 katona, súlyosan megsebesült 19 tiszt és 550 katona, fogságba esett vagy eltűnt 1 tiszt és 90 katona. In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 709.

¹³⁷⁰ Vérést (bőrszakadást) nem okozó sebesülés.

¹³⁷¹ Valójában 140 ezer katona. In: BENCZE László 2001, 193.

¹³⁷² Valójában 207 ezer katona, ebből 160 ezer francia és 47 ezer szárd-piemonti. In: BENCZE László 2001, 187–189.

¹³⁷³ A hivatalos adatok szerint 21.737 osztrák császári, 12.720 francia császári és 5521 piemonti királyi katona halt hősi halált, sebesült meg súlyosan vagy tűnt el. Alakulatarányosan a legnagyobb veszteséggel Benedek Lajos altábornagy 8. hadteste fizetett az egyetlen részgyőzelemért: 11.604 katonával. In: BENCZE László 2001, 220–221.

magentai csatában, most 24-e a solferinoiban, így két nagy ütközetben vettem egy hónapban részt, az ég ura, remélem, megőrizend továbbra is, és így reményem titeket látnia. Holnap vagy holnapután újra újból nagy ütközet leend¹³⁷⁴, még mind láttam a franciák táborát, hogy szemlátomást szaporodik, és előttünk ütik fel sátraikat. Elekes Misinek¹³⁷⁵ a testvérét is nagyon nehezen a karján megsebzették, úgy gondolom, Veronában [van] a kórházban. Én minél hamarabb újból írandok. A császár ő maga vette itt nálunk a főparancsnokságot át¹³⁷⁶, de szerencsétlenül ütött újból ki ezen csata is, kevés remény, ha így folytassuk, a megnyerésre. Csókoltatom testvéreimet egyen-egyen, Ignácot, mindnyájotokat számtalanszor csókoltatlak, jó szülőimnek kezeit [is].

Az ég áldjon meg, csókol holtig szerető testvéred

Zathuretzky Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 210–211.

82.

Zathuretzky Károly levele szüleinek,

Mirandola Verona mellett, 1859. július 4.

Szeretett kedves jó szülőim!

Tegnapelőtt kaptam kezemhez jó szülőim és testvéreim hozzám intézett sorait, akkor Veronában lévén táborban, hova azelőtti nap a Mincio folyó partjától visszavonultunk, és hol, úgyszólván, az egész hadsereg felállítva vagonon. Innen jöttünk ide ki az Ets folyó partjára, azon pontra, hol az út Tyrolis felé vezet. Utolsó levelem óta, melyet a magentai ütközet után

---

¹³⁷⁴ A solferinói csata után már nem következett nagyobb ütközet, hamarosan fegyverszüneti tárgyalások kezdődtek.

¹³⁷⁵ Elekes Mihály(1830–1899), szentkatolnai birtokos, 1848-as honvéd főhadnagy. Több fiútestvére volt, pontosan nem tisztázott, ki lehetett a sebesült. György, Pál, Károly neve ismert a század végéről.

¹³⁷⁶ I. Ferenc József maga vette át a hadműveletek irányítását, s élete első, egyben utolsó csatáját, a június 24-i solferinóit el is veszítette.

írtam volt¹³⁷⁷, azután tetete a mi visszavonulásunk egészen Mincioig, hol a valedioi táborban 20–21–22-ik voltunk, onnan 23-ik általkeltünk a Minción és újból előnyomultunk, minden ellenállás nélkül, egész Solferinoig, hol éppen mivel a mi 5-ik hadseregünknek¹³⁷⁸ kirendelése volt állomást vennie, itt megállottunk, a mi dandárunk és általa a mi ezredünk, és éppen én a századdal voltam kirendelve, mint előcsapat¹³⁷⁹, alig közeledve Solferinohoz, már kivevőleg mutatkoztak a hegyeken a francia csapatok, nemkülönben a szárd és francia tábor volt kivehető. Rövid idő múlva ezen csapatok visszahúzódtak. Azon a nap nem történt semmi kölcsönös egybeütkezés, csak a seregek hátulról előnyomultak felállásaikba. Én még mindjárt csatárfelállást¹³⁸⁰ vettem a tér felé vezető két ponkon¹³⁸¹, hol az egész éjszaka is felállva maradtunk, mígnem másnap ezen pontokon ütközetre került [sor]. A mi legnagyobb hibánk abban áll, hogy nem volt oly formán, amint szükséges lett volna, oly erővel ezen fontos hegyek és helység sereggel el látva, csak a mi és egy más dandár, nagyon csekély erővel, foglaltunk itt helyet. Reggel, 24-dik[én] 4 óra körül már a franciák több pontokon előnyomultak, éjszaka 2 óra körül hallatszott a táborokban a riadó. A francia sereg egész erejét egyesítve ezen közép felálláspontra, centrumon, amelyeken a legnagyobb erőfeszítéssel nyomult elő reggel 5 órától 12-ig. A mi gyenge dandárunk tartotta ezen felállást a tízszeres erő ellen, a mi részünkről [mint]egy négy ágyú felelt, míg ők 40 darabbal válaszoltak, a segítség későre megérkezett, de már akkor nem voltak a hegyek tarthatók, az egész csata a helysége, templomra és a hegyen fekvő kastélyra terült el. Borzasztó volt ezen csata, a nagy zaj, folytonos ágyúzás, a számtalan sebesültek... A helységet még több ideig tartottuk, de már nem volt tartható, mind a francia tömegek nagy csapatokban, mindenfelől és oldalról felőnk

---

¹³⁷⁷ Nyilván a szüleinek írt előző levélről van szó. A solferinói csatáról a testvérenek tudósított korábban.

¹³⁷⁸ Helyesen: vagy II. hadsereg vagy 5. hadtest. A II. hadsereget a 2., 3., 5., 7. és 9. hadtest alkotta, ezen belül a 31. gyalogezred az 5. hadtest Paumgarten-hadosztályának Hessen-dandárába tartozott.

¹³⁷⁹ Mai terminológiával elővéd, amelyet azért küldenek előre az ellenfél irányába, nehogy az meglephesse a főerőket.

¹³⁸⁰ Csatárláncot, vagyis századát arányosan széthúzta egyes sorban a két szélső pont között.

¹³⁸¹ Domb, a környezetből kiemelkedő terület.

nyomultak, úgyhogy előlről és két oldalról kezdtek löni, és már a hátuljról is keríteni. Az egész csata a Solferino bévevésével el volt döntve, jóllehet a bal szárny a térségben és a jobb szárnyunk elein győztek, de vissza kellett a centrum áttörésével magukat vonják. A két részről több mint 350 ezer¹³⁸² ember vett valósággal részt az ütközetben, mintegy 1 mérföldnyi¹³⁸³ területen. A lipcsei nagy népütközet¹³⁸⁴ óta még nem volt oly sok erő egy ponton kifejtve. Ezen nagy és eldöntő csatát megnyerhettük volna, ha az illendő helyekről rendelkezések történnek és illő megerősítések, nem pedig egy ok nélküli vesztéglés a sereg nagyobb részének hátul felállásokban, így ma győztesek[sic!]¹³⁸⁵ vagyunk, a rossz dispositio,¹³⁸⁶ idő elvesztés a fő okok. A mi ezredünk nagyon jól viselte magát, de sokat is veszítettünk, egyezer ember közül is mintegy 23 tiszt elesett, megsebződött. Én is gyengén megsebződöttem, de csak egy darab gránáttól, de már elmúlt és csak tompa ütés volt. Hála az Istennek, hogy általéltem ezen véres napot. Az előtte és ezen napon nem ettünk semmit, csak csupa vízzel [éltünk], ami alig volt kapható a roppantul hőségben. 25-ik csak délben, miután már 24-ike estve visszavonultunk volt, amidőn volt alkalmunk újból egy darab kenyeret és szalonnát enni. Kár és sajnos, hogy oly sok vér folyt el ok nélkül. A László sógora Boér Miklóst, akiről nékem tett a levélben említést, itten ma találtam, ő a mi ezredünknel most káplár¹³⁸⁷ lett, jól vagyon, szerencsésen álltalállotta az ütközetet, jól viseli magát, és a körülmények mellett, amint most állnak, majd elő is léphet. Ő tisztelteti Lászlót, csókoltassa testvérét

---

¹³⁸² Lásd a 81. levélhez írt jegyzetet a létszámadatokról.

¹³⁸³ 1 bécsi mérföld 7585,92 m, 1 magyar mérföld 8353,6 m, 1 német mérföld 7420 m, 1 angol mérföld 1609 m, 1 francia mérföld 4452 m; nem derül ki, hogy Zathureczky Károly melyiket említi levelében.

¹³⁸⁴ A napóleoni világháború legnagyobb ütközete, az ún. „népek csatája”. Lipcse térségében, 1813. október 16–18. között több, mint 130 ezer francia, illetve mintegy 300 ezer osztrák, porosz és orosz katona harcolt egymás ellen. In: PILCH Jenő 1930, 70–72.

¹³⁸⁵ Valójában az 1859. június 24-i solferinói csata a háború döntő vereségét jelentette a Habsburg-birodalomnak.

¹³⁸⁶ Rosszul kialakított harcrend mint térbeli elhelyezkedés (latin dispositio: elrendezés, beosztás, felosztás).

¹³⁸⁷ Tizedes (osztrák-német Korporal), aki még a legénységi állományba tartozott, nem számított altisztnek.

Linkát, a Berta bátyját Bibarcfalván. Az ég tudja, hogy és miképpen folyik jövőben dolga [---]¹³⁸⁸

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 212–213. verso.

83.

Zathuretzky Károly levele szüleihez

Domegliara Verona mellett, 1859. július 22.

Szeretett kedves jó szülőim!

Utolsó levelem ennek hónapnak elején, gondolom, második vagy harmadikán írtam haza, amelyben nyolc darab aranyat, azaz Napoleon d'ort¹³⁸⁹ is hazaküldtem, értéke 80 forint. A Stefanovits kapitányét, nem tudom, vették-e jó szülőim vagy nem, remélem, eddig csak haza érkezett.

Gondolom, már eddig jó szülőim is tudják, hogy e hónap 12-ikén a béke¹³⁹⁰ Villafrancába megkötődött, Ausztria elvesztette Lombardiát, Franciaországnak átengedi, ki aztat Piemontnak[sic!] ajándékozta.¹³⁹¹ Toszkánai, mádenai hercegek visszatérnek országaikba, és Olaszország egy szövetséges államot fog képezni¹³⁹² a pápa előülése alatt, a német szövetség¹³⁹³ mintája szerént. A mi császárunk is, mint a velencei királyság ura, részt

---

¹³⁸⁸ Mivel nincsen köszönő formula és aláírás, bizonyára a levél még folytatódhatott valamikor.

¹³⁸⁹ Fizetőeszköz: Napóleon-arany.

¹³⁹⁰ 1859. július 11-én a villafrancai fegyverszünetet írták alá, a békeszerződést november 10-én Zürichben.

¹³⁹¹ Lásd a 76. levélhez írt lábjegyzetet az észak-itáliai háborúról.

¹³⁹² Az egységes olasz állam 1861. március 17-én alakult meg, II. Viktor Emánuel (Vittorio Emanuele II di Savoia, 1820–1878) királlyal mint államfővel az élén, aki 1849. július 28-tól volt a később az egységes Olaszországot megeremtő Szárd-Piemonti Királyság uralkodója, mindkét államban a II. sorszámot használva.

¹³⁹³ A Német Szövetséget (Deutscher Bund) a napóleoni világháborút lezáró bécsi kongresszuson, 1815. június 8-án alakították meg az összes német állam és négy szabad város (Bréma, Hamburg, Frankfurt am Main, Lübeck) részvételével. Poroszország tartományai között a két Preussen (Nyugat- és Kelet-Poroszország) és Posen (Poznan) nem tartozott hozzá, viszont Ausztria a német tartományai (Németalföld, Luxemburg és dániai Holstein) után igen. Az 1866. évi osztrák–porosz háborút lezáró, augusztus 23-i prágai békéig állt fenn.

veszen a szövetségben. Lombárdiában állítólag nagy az ingerültség, mert ott egy külön Lombárdiai Királyságot Milanóval, mint székhellyel óhajtottak, nem pedig piemonti tartományságot. Hála légyen az ég urának, hogy ez a véres háború bévégződött, mert úgyis nekünk kevés kilátásunk volt, hogy nyertesek légyünk a túlnyomó erő ellen, s azon kívül is egy általános ellenséges országban, hol úgyszólván minden lakos ellenségünk volt, és ahol tehette, ártott, az ellennek pedig kész szolgája. Ezen hadjárat, ámbár rövid volt, de mégis roppantul rongála, azon kívül nagyon tanulságos lehet, ha szemügyre veszik, a hadi főnökökre. Itt mi egészen az szokott mi sistematisch hadjáratunkkal¹³⁹⁴ az ellenét egész a miénkkel ellenkezőt találtunk, és mindenestre előnyesebbet[!], úgyhogy sokat tanulhattunk ha akarunk és használhassuk jövőben. Az ellen – itt csak a franciákról beszélék¹³⁹⁵ – kiképzettség minden tekintetében túlhaladja a miénket. A béke megkötése nagyon hamar történt, ennél előnyösebbet nem nyerhettünk volna, ahol a mi drága jóakaró barátjaink, a poroszok, angolok, oroszok, de különösen a kétszínű, csalfa porosz politika,¹³⁹⁶ egyebet nem kívánt, hogy Mántuát is adjuk Piemontnak, hasonlólag Veronát, az egész Velencei Királyságot, hasonlólag Velencét is tegyük szabad várossá, egyszóval az ellenünk nem kívánt annyit tőlünk, mint az úgynevezett jót akaró barátok. Az ingerültség a hadseregben s az egész birodalomban nagy az poroszok ellen, majd kölcsönrel fizetünk, mert nemsokára ő kerül a táncra, Napoleon rendre híjja

---

¹³⁹⁴ Az ún. szisztematikus hadviseléssel az osztrák tábornokok, mindenben a részletesen kidolgozott tervekhez ragaszkodva, lépésről-lépésre akartak mindent végrehajtani, s akkor sem hagytak ki előre megtervezett hadmozdulatokat, ha a pillanatnyi helyzet alakulása azt követelte volna. A franciák ezzel szemben csak nagy vonalakban terveztek előre, s gyakran rögtönöztek a mindenkori helyzetre reagálva, eltérve a tervektől. Az osztrákok például 200 méterről nyitottak sortűzet három sor egyenkénti, előrehaladás közbeni váltásával, s 60 méterről indították a szuronyrohamot váll-váll mellett zárt alakzatban; a franciák viszont már 900 méterről leadták az első lövéseket, s a test-test elleni közelharc kezdetét közvetlenül megelőzően sem ragaszkodtak mereven az előírásokhoz. A franciák ráadásul modernebb kézfegyverekkel rendelkeztek, amit csak némileg enyhített, hogy az osztrák félnek a tűzérsege volt korszerűbb.

¹³⁹⁵ A szárd-piemonti hadsereg, noha francia tiszték is voltak kiképzőik között, inkább követte az osztrák mintájú szisztematikus hadviselést, mint a sokkal rugalmasabb franciát.

¹³⁹⁶ A porosz vezetés várta az alkalmat, hogy mikor veheti át a Német Szövetség irányítását az osztráktól, ami 1866-ban háborúhoz is vezetett Poroszország és az Osztrák Császárság között.

a táncba komáit. Itt még mi mind előőröket tartunk, csakhogy sokkal ki-
mért[ebb], kevesebb számban. Három hadtest marad még jelenleg itten
hadi lábon¹³⁹⁷, az 5-ik, amelyikben mi is vagyunk, a 7-ik és 8-ik hadtest, mi
még elsőtől fogva itten az Ets folyó partján, a Tirolisba vezető utak mellett
és vasút mellett fekvő helységeekben vagyunk 10-ik óta bészállásolva. Ha-
nem a mi ezredünknek Verona van, mint állomási hely kijelölve, hova a
napokba[n] el is indulandunk, hát ezután kérem oda, Veronába adressálni
leveleim. Így a mi ezredünk újra itt marad, más sok új ezredek újból kivi-
vődtek, kik alig, hogy az orrokat ide beüték... Mi itt újra kínlódunk, mert
a katonának legrosszabb, különösen a tisztnek, Olaszországban. A mi ez-
redünket a császár megdicsérte jó viseletéért az ellenség ellen a több csa-
tákban, hasonlólag minden felől, míg sok más ezredekről másképp véle-
kednek. Az ezredesünk¹³⁹⁸ kapott mind kitüntetés, a vaskorona lovag
rendjelét¹³⁹⁹, két őrnagy, négy százados, azok között Czetz is, és két főhad-
nagy, s két hadnagy a katonai érdemkeresztet – Militär Verdienst Krieg.¹⁴⁰⁰
Hat más tiszt, azok között én is, legfelsőbb megdicsérést – allerhöchste Be-
lobung¹⁴⁰¹ – az Magenta csatában tanúsított vitézségért, jó vezetésért stb,
ami a hadseregi rendeletben is közhírré tevődött – azon kívül még mi is
külön dekretumban¹⁴⁰² megkapjuk. A legénység között sok érdemjel osztó-
dott ki. Mint tiszt, olyformálag egy ilyen megdicséréssel is meg lehet elé-
gedni, mivel ez a Conduit listába¹⁴⁰³ béíródik, és a jövőre nézve befolyással

---

¹³⁹⁷ Hadilétszámra emelten vagy mozgósítva.

¹³⁹⁸ A cs. kir. nagyszabeni 31. gyalogezred parancsnoka (Regiments-Commandant) 1857. április 30. és 1860. január 31. között Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811–1890) volt, aki az ezred 1859-es észak-itáliai helytállásáért megkapta a Katonai Mária Terézia Rendet és a von Kilianshausen nemesi nevet. In: BLAŽEKOVIC, Karl von szerk. 1867, 616., 688.

¹³⁹⁹ Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztály. In: BODROGI Péter – MOLNÁR József – ZEIDLER Sándor 2005, 57.

¹⁴⁰⁰ Katonai Érdemkereszt (helyesen: Militär Verdienstkreuz), amihez csak 1860-tól rendszeresítették a hadidíszítményeket, illetve majd csak 1914-től lettek osztályai (fokozatai). In: BODROGI Péter – MOLNÁR József – ZEIDLER Sándor 2005, 82.

¹⁴⁰¹ Oklevél formájában, kísérő fémjel (ruhára tűzhető érdemérem) nélkül adományozott uralkodói kitüntetés.

¹⁴⁰² Oklevél, okirat, leirat (latin decretum, osztrák-német Dekret).

¹⁴⁰³ Minősítési lap, a dicséreteket és a fenyítéseket nyilvántartó személyi okmány (osztrák-német Konduite). Zathureczky Károly egyébként a Személyi minősítési lapja szerint két

vagyon. Czetz ma innen elment, ő a 4-ik zászlóaljhoz tevődött át, s azzal mégyen le Erdélybe, Orlátra. Én is szerettem volna lemenni, de most nem lehetett, hanem mégis az ezredest meg fogom kérni, hogy engedje, mivel egészségem kívánja, [hogy] szabadságra lemenjek, s egyszersmind legalább a telet ottan töltssem Erdélybe[n]. Mindenesetre nékem nagyon szükség, mert újból az háború előtti és az alatti kiállott strapaziák¹⁴⁰⁴ és nyugtalan-ságok úgyannyira elgyengítettek, hogy ha szabadságot nem kapok, kény-szerítve vagyok legalább egy évre ideiglenesen nyugalomba menni, mert ha újból itt maradandok és minden itteni nyugtalan-ságokat folytatom, úgy képtelenné leendek jövő idői szolgálatra, különösen egy beálló új háború-ban, ezért most kötelességem magamot kímélni. Stefanovits kapitány tisz-telteti jó szülőimet, s kéri, azzal a nyolc darab arannyal a körülményekhez képest nemzeti kölcsönt vásárlani. Egy ló megrugása következtében a lá-bam szára meg volt dagadva, s az által kényszerítve egy-két napig a szobá-ban maradni, de most jobban vagyok. A melegség borzasztó nagy, egy hol-nap óta itt még nem esett. Ami útiköltségemet illeti, ha lemenendek sza-badságra, aztot itt egybeállítom, s kiségetem magamot, abból az okból nem szükség ide, hogy szülőim küldjenek. Most utamot Nagyvárad és Gida felé veendem, remélem, hogy ha tervem sikerülend, hat hét múlva otthon leen-dek, mindenesetre közelebről tudósítom jó szülőimet körülményeimről. Testvéreimet egyen-egyen csókolom. Gábor most, mivel az újoncozás megszüntetődött, kikerülte a sorolást, de mégis nagyon jó lesz, ha jó szü-lőim most idejekorán az ő kiváltásáért¹⁴⁰⁵ lépéseket teendenek és el nem halasszák, mert ki tudja, mit rejt a jövő. Jó szülőimnek kezeit számtalanszor csókolva, testvéreimet hasonlólag, maradok

holtig engedelmes, hív fiok

Zathuretzky Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 214–215. verso.

---

kitüntetését kapott, de a halála évében lezárt dokumentum nem adja meg elnyerésük évét: Hadiérem (Kriegs-Medaille), Katonai Tiszti Szolgálati Jel I. osztálya (Offiziers-Dienst-zeichen I. Klasse). In: Kriegsarchiv 3882. 88. számú irat 1. o.

¹⁴⁰⁴ Megterhelés, fáradtság (német Strapaze).

¹⁴⁰⁵ Lásd a 74. levélhez írt jegyzetet a hadmentességi díjról (a besorozás pénzbeni megvál-tásáról).

84.

Szentiványiné Zathuretzky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1859. augusztus 9.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Nem is tudom, hogy kezdjem levelem, s azt sem, hová adressáljam, de hozzáfogtam azon reménybe[n], hogy tán csak megkapod, ha Veronába adressálom. Nagyon nyugtalanok vagyunk miattad, nem vagy-e beteg, hogy oly régen nem írálsz, mert mind a lapokból olvassuk, a tifusz¹⁴⁰⁶ nagyon uralkodik egész Olaszországba[n], ó, a mindenható Isten őrizzen meg tégedet e nagy betegségtől. Reméljük is, hogy a csatákba[n] megőrzi, meg fog továbbra is. Ó édes Károlyom, mennyit búsultunk a lefolyt háború alatt miattad, s mily nagyon köszönjük, hogy oly jó valál, s borzasztó nyughatatlanságunkba[n] mindig kedves leveleiddel megnyugtatól. Az Isten csak azért is megsegít tégedet, hogy szegény jó szülőinket mindig tudósítani kívántad minden veszély után. Mi már Előpatakon voltunk, úgyszólván, a háború kezdetén, s ott ért még a béke is, én hét hétig voltam ott, első tíz nap édesatyus, Ignác és Gizával, azután négy hétig volt anyósom,¹⁴⁰⁷ Gyöngyösiné,¹⁴⁰⁸ édesmama, Luji¹⁴⁰⁹ és Berta, használhattuk a kúrát, minden fényűzés nélkül. Soha tán ily üresek a fürdők nem voltak, még most látszik valóba[n] a pénzsűke, csakis a[z] ment, aki el nem kerülheté. Belsőországi családok csak 3 volt, nem mertek jönni, távolabb[i] vidékekről nem, csak Háromszékről volt egy néhány család, aztán Tolnai Gáborék¹⁴¹⁰, g[róf]

---

¹⁴⁰⁶ A ruhatetű által terjesztett kiütéses tifusz az antibiotikumok feltalálása előtt rettegett betegség volt.

¹⁴⁰⁷ Szentiványi Józsefné Köntzei Mária (1796–1863), voldorfi lakos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴⁰⁸ Csehi Ágnes (1812–1883), Gyöngyösi István vargyasi unitárius lelkész, esperes felesége.

¹⁴⁰⁹ Zathureczky Lujza beceneve.

¹⁴¹⁰ Tholnay Gábor (1820–1895), 1848–49-i honvéd őrnagy, m. kir. honvéd alezredes, országgyűlési képviselő, a nemzeti párt alelnöke, nyáradselyei és szentlászlói birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

Nemes Ábel,¹⁴¹¹ g[róf] Bethlen Gábor,¹⁴¹² Turi Gergelyné¹⁴¹³ és mi, ennyiből állott, na még Rauber Obesterné¹⁴¹⁴, Potsa major¹⁴¹⁵. Keresztapád¹⁴¹⁶ mindig igen nagy részvétellel tudakolódott utánad, az ő fiai is¹⁴¹⁷ ott voltak, panaszolt egész, míg a béke be nem állott. Nem is írtuk, semmi fürdői vígság nem volt, mint máskor, és nem is fogott senkit. Kovásznán, Borszéken, Kássonba[n]¹⁴¹⁸ sehol sincs úgyszólván senki.

Amíg Előpatakon voltunk, 7 hét alatt öt hétig folyvást esett, tett is kárt eleget mindnyájunknak a víz, mind a szénába[n], mind a gabonába[n], most foly nagyobbán az aratás, szalma elég [van], de szeme nincs a gabonának, kivált a rozsnak, egyáltalába[n] egy a legrosszabb gazdasági éveknek ez év. Én, ahogy hazajöttem, Lujit¹⁴¹⁹ is hoztam magammal Milihez. Szegény Milinek újra egy kisfia született, Bélának keresztelték, Ferenc bácsiék voltak a keresztszülők. Már van négy fiok,¹⁴²⁰ szép és eleven gyermekek a kisebbek, Balázs is szinte oly magas, mint én, szép fiú, dicsírték is,

---

¹⁴¹¹ A gróf Nemes család Hidvégről írta magát. Nemes Ábelről kevés információnk van, 1847-ben hidvégi szeszgyártulajdonos volt. Lásd KÖVÁRY László 1847, I., 224.

¹⁴¹² Vélhetően bethleni gróf Bethlen Gábor (1811–1872), kerlési birtokos. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴¹³ Talán homoródszentmártoni Biró Mária (1841–1888), tamásfalvi Thury Gergelyné. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴¹⁴ Vélhetően Pótsa Veronika (1808–1871), Carl Rauber von Plankenstein und Karlstetten (1790–1869) felesége. Ezt a feltételezést megerősíti, hogy a levél együtt emlegeti Pótsa majossal. PÓTSA János, Hatolykai 1942, 106. Rauber Károly az orláthi cs. kir. I. román határőr gyalogezred alezredeseként ment nyugdíjba, s haláláig a Zathureczky családi fészekhez közel élt: „gestorben am 23/4. 1869 Szepsi-Szent-Ivanyi (Siebenb.)”; in: Verzeichnis der Stabsoffiziere 1815–1900. Kriegsarchiv, Wien, 1951, 789. o.

¹⁴¹⁵ Pótsa János (1804–1885) őrnagy. Lásd PÁLMAJ József 1901, 362; PÓTSA János, Hatolykai 1942, 106.

¹⁴¹⁶ Zathureczky Károlynak Rauber Károly volt a keresztapja, felesége, Pótsa Veronika a keresztanyja. Lásd Olaszteleki Református Egyházközség vegyes anyakönyvei (1810–1843), kereszteltek, 28.

¹⁴¹⁷ Rauber Károly fiai: István, Ottó, valamint Gyula aki később cs. kir. kamarás, huszárs kapitány lett. PÓTSA János, Hatolykai 1942, 107.

¹⁴¹⁸ Előpatakon kívül a kor leglátogatottabb fürdője volt a felsorolt három székelyföldi helység.

¹⁴¹⁹ Zathureczky Lujza.

¹⁴²⁰ Cserey Balázs, Ákos, Mihály és Béla.

hogy jól tanol, de most is oly lágy, hallgatag, mint ezelőtt. Szegény Mili mindig búsul rajta. A kis Béla holnap lesz három hetős. Lujit viszem haza jövő kedden, ötöt a hideg nagyon lelte az idén, csak most hadta el. Különben igen jól néz ki, akadt is parti Előpatakon, de egybe sincs haszon, inkább leánynak maradjon, mint ily férjhez meneteleket tegyen, még az ideje sem múlt el, akadhat jobb parti is.

Donáth néni mindenképpen Balásit¹⁴²¹ akarta volna, de neki sincs kedve házasodni, Lujinak sincs kedve hozzá menni, így jobb volt, hogy elmaradt az egész. Földvári¹⁴²² most is a régi hitvány ember, jó volt, hogy ez a házasság elmaradott volt, ő most veszi Réz Rózát,¹⁴²³ te tán nem ösmered, olyan leány, mint ő férfi, szép pár lesz. Szegény atyusnak még ő kellett volna vőnek Boér¹⁴²⁴ mellé, lett volna kire költeni s kit tartani. Szegény Juliék elmentek mindjárt pünkösöd után, ő nagyon is beteg volt azután, hogy kiment, kis leánya egészséges. De oly szegények, hogy arról nincs fogalmad, úgyszólván semmijek. Én nem lettem volna oly nagylelkű, mint édesatyus, beparancsoltam volna ide lakni, mégis könnyebb volna tartani. Amit vett volt is édesatyus jószágot, még azt sem kapták kézhez, addig pedig otthonról kell tartani szegényeket. Úgy is elbúsulta magát Juli, úgy elfogyott, olyan, mint egy árnyék szegény, elég szomorú dolog, mert mama soha sem tud bú nélkül lenni, nagyon érzi az ő sorokat, úgy atyus is, segítik, amivel lehet, de egészen nem tarthatják. Mennyivel jobb lett volna, ha ez az egész házasság elmarad, de nem lehetett ellene szegülni. Ha szegény jó István itt volna, nem lett volna semmi e házasságból, de már akkor tehetetlen beteg volt, ő mily végtelenül gyűlölte Boért, hogy átlátta, hogy nem életre való. Gidáéktól is a napokba[n] kaptunk levelet, ott is¹⁴²⁵ ropant nagy vizek voltak júniusba[n], Gidának sok kárt okoztak. Ő sokat járt a vízbe[n], meghűlt s tüdőgyulladást kapott volt, de már egészen jobban volt, mikor Póli¹⁴²⁶ írt. Az ő fiai¹⁴²⁷ is már megnőttek, ahogy Balázs mondja, s jól

---

¹⁴²¹ Valószínű a kászoni birtokos család valamelyik tagja.

¹⁴²² Földvári Gábor, maroscsapói birtokos.

¹⁴²³ Réz Róza (? – 1863), Földvári Gáborné. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴²⁴ Zathureczky Júlia férje, Boér Albert.

¹⁴²⁵ Céckén, Nagyvárad közelében.

¹⁴²⁶ Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna.

¹⁴²⁷ Zathureczky Gedeonnak három fia közül Albert és Emil volt ekkor a kolozsvári uni-tárius gimnázium diákja.

tanulnak, ők egy koszton vannak Kolozsvárt, most Gizellát¹⁴²⁸ is beadták nevelőbe, már 9 éves leányka. Mi is toldottunk most egy szobát ide a kert felől, a ház mellé. Ősszel hozzák ide Ilonát, Bertát,¹⁴²⁹ Gizával¹⁴³⁰ együtt hármok mellé egy német nevelőnét veszünk, hogy kezdjenek tanulni, mert Giza is most ősszel 6 éves lesz, alig is várja a tanolást. Én még csak kötni tudtam megtanítani. Miliről már írek neked, hogy most már jól van, János¹⁴³¹ is jól van, megvan az ő szokott időtöltése, a dodelizés¹⁴³² Gerébbel, Imets Misivel¹⁴³³ s Gyárfás Lajossal,¹⁴³⁴ vendég van most is elég Imecsfalván, mint régen. Az imecsfalviak közül sem nem mentek férhez, sem nem házasodtak, még Csoma Pepi is leány. Ő most Asbothéknál[?] ¹⁴³⁵ van Brassóba[n], Militől még kitelt neki. László is benn volt Linkával¹⁴³⁶ a keresztelőbe[n]. Kedves kicsi asszonyka Linka s igazán jó feleség Lászlónak. Azt hiszem, hogy a telet még atyuséknál töltik, a szép új házba majd családotól költöznek tavasszal, ha élnek. Jóskát rég nem láttam, jól van, különben ő folytatja most a gazdaságot, van dolga elég. Ferenc bácsi el akarja kérni őszire vadászni, jól is fog esni egy kicsi nyugodalom. Márikát¹⁴³⁷ sok felől fenyegeti a szerencse, két Szörtsei,¹⁴³⁸ két Köntzei¹⁴³⁹ s Bartha F¹⁴⁴⁰ akarják megkérni, vagy tán inkább szerencsét próbálni, már nem tudom, melyik fogja kegyét megnyerni. Ő jól néz ki, most nem oly kövér, de oly komoly, mint mindig. Gábornak írt édesatyus, hogy

---

¹⁴²⁸ Zathureczky Gizella (1850–1915) a Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna lánya, később Örley Béláné.

¹⁴²⁹ Zathureczky Ilona és Berta, a Zathureczky Lajos árva gyermekei.

¹⁴³⁰ Szentiványi Gizella.

¹⁴³¹ Cserey János.

¹⁴³² Valamilyen társasjáték.

¹⁴³³ Vélhetőleg Imecsfalvi Imecs Mihály (1822–1875), kisborosnyói lakos.

¹⁴³⁴ Lécfalvi Gyárfás Lajos (1817–1896), 1848–49-es honvéd őrnagy, zabolai lakos.

¹⁴³⁵ Asbóth Albert lécfalvi birtokos ekkor Brassóban élt, őrnagy volt. Talán róla lehetett szó.

¹⁴³⁶ Boér Karolina.

¹⁴³⁷ Zathureczky Mária (1840–1867), a Zathureczky Ferenc papolci birtokos lánya, később dálnoki Gál Zsigmondné.

¹⁴³⁸ A szörcei Szörcesey (vagy Szörtsey) családnak több férfi tagja élt ekkor, nem azonosítható pontosan, kire gondolt a levélró.

¹⁴³⁹ A Köntzei család Karatnáról, Kézdiszentlélekről írja magát.

¹⁴⁴⁰ Talán nagyborosnyói Bartha Ferenc (1831 k.–1904), zágoni birtokos. SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

hazajöjjön,¹⁴⁴¹ 24-ik augusztusra várjuk is. Őtet is sokat lelte a hideg, de most jobban van. Szegényt már rég nem láttuk, minden levelébe tudakolódik utánad. Gyula is most tán jól tanul, de László még sincs megelégedve magaviseletével. Most szorosabb regulába¹⁴⁴² is vetik, igen maguk kényére nőnek fel, úgy látszik, Udvarhelyt.¹⁴⁴³ Tercsától¹⁴⁴⁴ is kaptunk nem rég levelet, ő nem szándékozik bejönni, hanem hol Ábris¹⁴⁴⁵ fog lakni, ő is oda megy. A többi magyarországi rokonokról egyebet nem írhatok, mind jól vannak. Károly¹⁴⁴⁶ bácsinál is született egy kis leány,¹⁴⁴⁷ tán már a 15-dik gyerek, de nem él több kilencnél. Géza¹⁴⁴⁸ Pesten most tett cenzurát ügyvédségre Domokos Antival¹⁴⁴⁹ együtt. Te úgy tudom, Antit ösmered, ő most Badian[?] Mór egy ügyvéd mellet 800 p[engő]frt fizetésbe márciusig[?]. Háromszéken nem történt sem halál, sem házasság. A Gyárfás fiak a régiek mindenbe[n], most is Kovásznán vannak. Horváth Laccit¹⁴⁵⁰ nem igen lehet látni, beszélük, hogy Rauber Rózát¹⁴⁵¹ veszi. Misi¹⁴⁵² ő

---

¹⁴⁴¹ Magyaróváron tanult ekkor.

¹⁴⁴² Szorosabb regulába vagyis szigorúbb rendre fogják a gyereket.

¹⁴⁴³ Székelyudvarhelyen.

¹⁴⁴⁴ Tasnádi Nagy Terézia.

¹⁴⁴⁵ Tasnádi Nagy Ábrahám.

¹⁴⁴⁶ Tasnádi Nagy Károly.

¹⁴⁴⁷ Tasnádi Nagy Ilona, sz. 1859. május 13-án, később Zaturcsai Zathureczky Albertné. Lásd KOMÁROMY András, Dr. 1899, 80.

¹⁴⁴⁸ Tasnádi Nagy Géza (1837–1868), Nagy Károly és Ujházy Paulina fia, köz- és váltóügyvéd.

¹⁴⁴⁹ Valószínű alsócsernátoni Dr. Damokos Antal (1833–?) a bécsi és budapesti egyetemen hallgatott jogot. 1861-ben a marosvásárhelyi Királyi Táblánál dolgozott, majd később a kolozsvári, marosvásárhelyi és tordai királyi úrbéri törvényszék elnöke lett. PÁLMAJ József 1901, 35.

¹⁴⁵⁰ Nagyvárad és teleki Horváth László (1836–1908) gyermek honvéd volt 1848-ban, majd résztvett a Garibaldi-féle olasz szabadságharcban. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület alapító tagja, a református egyház főgondnoka volt (SZNM gyászjelentő gyűjteménye). 1861 januártól 1862 augusztusig volt az olaszországi Magyar Légión tizedese, az I. huszár században szolgált. LUKÁCS Lajos 1986, 306.

¹⁴⁵¹ Plankensteini báró Rauber Róza (1840 k. –1900), Horváth Lászlóné. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴⁵² Nagyvárad és teleki Horváth Mihály (1830–1898), 1848-as huszár főhadnagy, Torda vármegye alispánja, Fogaras valamint Kisküküllő vármegye főispánja. Bona Gábor szerint nőtlén maradt. BONA Gábor 1998. II. 76. valamint SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

boldog házas, de odaki lakik, Lázár Tónit¹⁴⁵³ vette volt Csíkból. Lázár Misiék-nél¹⁴⁵⁴ újra nagy táncos Anna napja¹⁴⁵⁵ volt, mi is hivatalosok voltunk, de nem mentünk sehova táncos multságba mióta szegény István meghalt, még a gyászt nem tesszük le egy darabig.¹⁴⁵⁶ István jó barátját Pap Lajost tán te nem ösmered, a Pap Majorék¹⁴⁵⁷ fia, ők is gyakran vannak Imecsfalván. Most az öreg Pap nagyon beteg. Nem tudom, te ösmered-e Dobai Lajost.¹⁴⁵⁸ Ez most a legnagyobb újság, válassza el Didrichnét, veszi el,¹⁴⁵⁹ s ha látnád, milyen pár lesz... Minya[?] még nem ment férjhez, de azon járassa gazdasszonyát. Fábi-ánnét már férjhez is adta, most pedig úgy elesett nyavalyatörésekor¹⁴⁶⁰, hogy elől egy foga sem maradt. Horváth Józsi is meghalt Olaszteleken. Cserei Elek¹⁴⁶¹ itt van Kovásznán nagyon betegen, a fia Gábor úgy elgaraszkodott mindent, hogy maholnap semmije sem lesz. Én édes Károlyom, eléggé összevissza írtam, mi csak eszembe jutott. Írj, ha időd engedi, nyugtass meg hogyléted felől. Mili meghagyá, és Luji, János mind, hogy számtalanszor csókolnak. Ó, mennyit emlegetünk mind, bár csak a ti ezeredeteket hoznák Erdélybe Istenem, vagy akárhová, csak ott ne lennétek... Mily borzasztó melegek lehetnek ott, mikor itt is már három hete, hogy tart a nagy forróság és szárazság, hogy is tudjátok ki állani? Bár csak ősszel hazajöhetnél, mily nagy öröm volna mindegyikünknek! Ignác is csókol megszámlálhatatlanon, mindig utánad sóhajtoz. Azt mondja Giza is, írjam meg, hogy tiszteli, csókolja Károly bácsit, azt izeni, jöjjön haza. Oly barna leányom van, s oly nagy, hogy mintha tíz éves is

---

¹⁴⁵³ Csíktaplocai Lázár Antónia, Horváth Mihályné.

¹⁴⁵⁴ Dálnoki Lázár Mihály.

¹⁴⁵⁵ Lázár Mihály felesége Gillyén Anna volt, ezért tartottak Anna-napi multságot.

¹⁴⁵⁶ Háromszéken még napjainkban is a közvetlen hozzátartozót legalább egy évig gyászolják, ebben a periódusban nem illik táncba menni. A közvélemény ítélete súlyosan sújtja azt, aki nem tartja be a gyász időszakát.

¹⁴⁵⁷ Kézdivásárhelyi Pap Mihály (1784–1865), császári-királyi őrnagy, Pap Lajos édesapja. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴⁵⁸ Dobói Dobai Lajos (1835?–1875). SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴⁵⁹ Dobai Lajos gyászjelentője szerint felesége Eperjesi Rózália volt. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁴⁶⁰ Többnyire az epilepszia régies és népies megnevezése.

¹⁴⁶¹ Nagyajtai Cserei Elek (1801–1865). 12 évi súlyos szenvedés után hunyt el. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

volna. Tiszteljük Czetz¹⁴⁶² és Stefánovitsot,¹⁴⁶³ nagyon örvendettünk, hogy egyiket sem érte semmi veszély a csaták tüzébe[n]. Az ég őrizzen meg továbbra is mindhármainkat. Kedves, szeretett Károlyom, csókollak ezer meg ezerszer, írj lelkem, csókol újból téged szerető testvéred Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 216–219. verso.

85

Boérné Zathuretzky Júlia levele szüleihez

Hidegvíz, 1860. január 19.

Édes jó mamám!

A Luiza levelét kaptuk, amit az ünnepek után írt, nagyon megszomorított a szegény jó Miliék kedves kis Istvánjok¹⁴⁶⁴ halála, be nem gondoltam volna, hogy az az erős, ép gyermek olyan hirtelen elhal. Mári írta volt, hogy milyen szörnyű kínokat állott ki az a kis ártatlan, de én mind szegény Milit féltettem, de legyen hála Istennek, a mind Luiz írja levelébe[n], ahhoz képest tűrhetőn van. Már ha az Istennek szent akarata volt, jobb oly kis korába[n], mint mikor nagy.

Kedves jó mamám, még ebbe[n] az új évbe[n] nem is írtam jó mamának. A mindenható Isten adjon kedves jó szülőimnek ez új évbe[n] egészséget, s még éltesse számos új éveket érni, s őrizze meg szomorúságtól, ezt szívünkben kívánjuk. Kezeiket csókolom Alberttel együtt. Mü is az új évet, hála Istennek, egészségesen kezdtük, a kis Idánkkal¹⁴⁶⁵ együtt már jártunk táncot, kedves kis eleven gyermek, csak a fogai jönnek szörnyű későre, azért még nem választom el. Albert a hidegit¹⁴⁶⁶ visszakarta volt, de már elhatta, csak tojásos bort¹⁴⁶⁷ csináltam neki.

---

¹⁴⁶² Czetz Károly.

¹⁴⁶³ Vélhetően Stefanovits Mihály.

¹⁴⁶⁴ Cserey István (1849–1860).

¹⁴⁶⁵ Boér Ida (1858–1901 után), később Hoós Jánosné.

¹⁴⁶⁶ Hideglelést vagy hidegrázást: magas láz okozta borzongást.

¹⁴⁶⁷ A forralt bor egyik fajtája. A felmelegített, cukrozott fehérborba tojássárgát kavartak.

A Linka¹⁴⁶⁸ szerencsés megszabadulásán¹⁴⁶⁹ szívemből örvendek, és amint Luiz írja, hogy olyan jól van, hála Istennek. Az Isten tartsa meg a kis Izabellát,¹⁴⁷⁰ s tartsa meg szülőit, Lászlót, Linkát csókoljuk. Az év végén igen sok bajunk volt a cselédek betegségével, különösen a főzőnőm belhártya¹⁴⁷¹ gyulladásba volt szörnyű veszedelmesen, doktorral kellett, hogy gyógyíttassuk, feküdt vagy két hétig. Máriskának is a torka kezdett volt kelni, de én vízikatariát[?] tettem rá s jobban lett. Jól voltam a jó Trézisivel,¹⁴⁷² hogy itten volt, ő a gyermekhez látott, én a betegekkel bajlódtam, de már egészségesek. Jantsó¹⁴⁷³ is egy hete, hogy megszabadult, ide hozta Albert, ide utánok küldöt Samu bácsi, elvitette őket Radnótra. Nekem igen rosszul esett Trezsitől elválni, s neki is, már nagyon összeszoktunk volt. Jantsó haza fog menni Vásárhelyre, megígérte, hogy Barótra is elmegy. Még bizonytalan, mi pályát fog választani vagy kapni, az Isten adna valami jó állomást szegényeknek, nagy dolog olyan semmi nélkül menni, mint ők. Bár hozzánk közel jönnének, azt óhajtanám...

Édes jó mama kezeit csókolom az jó ugorkáért, éppen ünnep szombatján kaptam, Szebenből Józsaék hozták el, én általok megkapok holmit, amit jó mama küldött, kolbászt, s tüdőst, vérest, s amiket odahaza hagytam volt holmit, azokat is megkaptam, meg egy darabocska István napi tortát is, kezeit csókolom. A kolbászból akkor estvére csináltam leveset, mikor Jantsó kiszabadult, nálunk volt vacsorán. Ő szegény két év óta nem ett volt kontol[?] levest. Luiza azt hiszem, Háromszéken van Miliéknél, mert amint

---

¹⁴⁶⁸ Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

¹⁴⁶⁹ Vagyis a szülése miatt.

¹⁴⁷⁰ Zathureczky Izabella (1859–1939), Zathureczky László és Boér Karolina gyermeke, később Bogdán Arturné.

¹⁴⁷¹ Valószínű, hogy mellhártya gyulladás.

¹⁴⁷² Valószínű, hogy Boér Teréz (1823–1875), a levélíró Zathureczky Júlia sógornője, vagyis Boér Albert testvére.

¹⁴⁷³ Nyujtódi Jantsó Tamásról (1829–1875) lehet szó, akinek felesége Boér Teréz volt. Nyujtódi Jantsó Tamás a kézdivásárhelyi katonai nevelőintézetben tanult, 1849-ben a honvédek sorába beállt, a 82. honvédzászlóaljban szolgált, 1849. július 23-án Szemerjánál sebesülést szenvedett, a Marosszéki Honvédegylet tagja volt. Bona Gábor nőtlennek tudja, és nem említi, hogy 1860. januárig fogságban lett volna, ám a levelezésben említett adatok erre utalnak. Marosvásárhelyen halt meg. BONA Gábor 1998, II, 118. valamint SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

írta volt, hogy be fog menni Mariékkal, ahogy a Kazintzi[?] bál, ünnepély huszadik[án] lesz, a[z] holnap van, az Isten adja, hogy vígan lehessenek. Mü is meg voltunk hívva fársáng első vasárnapján egy estvélyre a perceptorékhöz¹⁴⁷⁴ [---]¹⁴⁷⁵ nagyon jó emberek, vígan voltunk, de jókor hazajöttünk, mert Ida is velünk volt, meg többen is voltak hivatalnokok, azok hosszabban mulattak, úgyhogy ennyibe[n] mü is tudjuk, hogy farsang van, csak az Isten egészséget adjon, hogy élhessünk naponta. Szegény Dobaiéknál voltunk vasárnap, az igazi szomorú háztáj. A szegény Nagy Dandiné életéhez semmi remény, vízkórságban¹⁴⁷⁶ van s szívbetegségbe[n], a szíve körül is víz, mint a szegény Istvánnak volt. Ide jött volt a férjével karácsonyra, hogy a család mind együtt volt, de nem megyen szegény többet haza. Most a férje hazament Milivel s rendelte, hogy holmit igazítsanak, de megint visszajön. Az a Turi[?] Móricné is olyan gyenge, jó, hogy másállapotja is okozza, de délelőtt tud csak fellenni, délután nagyon fullad, megyen, fekszik le, s még márciusba[n] kellene megbetegednie.¹⁴⁷⁷ Sajnálom azt a szegény jó öreg Dobai nénit s Lizát, mennyit kell azoknak kiállani. Mind a Turi élete is bizonytalan, mint a doktor mondja, ha meg tud betegedni, de kétséges. Moritz¹⁴⁷⁸ Szentgyörgyön van.

Károly odahaza van, vagy Miliéknél? Ötet is ugyan csókoljuk, úgy mindegyik testvéremet, Ilonát, Bertát, tanul[ja]nak egészségesen[?].

Nekünk nagyon hó nélküli telünk van, némelykor nagy száraz hideg, máskor eső és lágy idő. Fával eddig jól voltunk, mert a nagy fákat levágatta Albert csűrnek, s amit abból kifaragtak, azt tüzeltük.

Édes jó mama, mind gondolom, hogy valamiből kapunk pénzt, egy néhány forinttal, úgymint 7 pengővel, vagyis 17 frt 30 kr Anna béribe tartozunk, instálom jó szüleimet, mert úgy tudom, hogy ottan lakik, neki a kezibe adni, és ha az idén a Rentenseinom¹⁴⁷⁹ kijön, a kilenc pengőt abból kivenni, mert azt csak kiadják, vagy ha valamiből kapunk, köszönettel

---

¹⁴⁷⁴ Adószedő, latin.

¹⁴⁷⁵ Két olvashatatlan szó.

¹⁴⁷⁶ Lásd az 56. levélhez írt vízkórság-jegyzetet.

¹⁴⁷⁷ Valószínűleg szülnie.

¹⁴⁷⁸ Móritz Sándorról lehet szó, mivel az ő felesége volt Dobay Leontina.

¹⁴⁷⁹ Járadék-dokumentum (német Rente: járadék, Schein: hivatalos irat).

megküldjük. Kezeiket csókoljuk jó szüleimnek Alberttel együtt. Mamának bajos az írás, de instálom, Jóskával íratni, ő ír szívesen, hogy tudjunk hogyan lételekről. Újabban kezeiket csókolva, maradok

Holtig tisztelő lányok Juli.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 223–224. verso.

86.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez

Cécke, 1860. január 22.

Kedves jó szülőim!

Én az új évet egy nagyon fontos újsággal kezdem meg, ugyanis nóm tegnap estvéli 6 órakor bizony hosszás vajúdása után egy nagy fiúval örvendeztete meg, ki is e hó 26-án a keresztségbe béiktatandva István Lajos nevet nyerend.¹⁴⁸⁰ Keresztapácul pedig felhívom jelen sorommal Jóskát és Gábort. Gábort erről külön értesítendem, keresztanya pedig leend Kati sógorasszonyom¹⁴⁸¹, mert ő még egynél se volt keresztanya. Szaporodunk, hogy legalább jó szülőim aranylakodalmán az ötven évi becses időt ugyanannyi számmal képviselhessük, amit mi, hogy jó szülőimmal megérjünk s megülhessünk, könyörögve kérjük s reméljük Istentől!

Az ipom¹⁴⁸² Katival 18-án érkezet hozzám, két nap vadászgattunk, s éppen 21-én ment vissza, mely nap estvéjén meg is született. Őt is éppen most tudósítám. Ott az öregasszony most is a régi betegségébe[n] kínlódván, emiánn anyósom¹⁴⁸³ sehová se mozdulhat. Kati egész magyarba¹⁴⁸⁴ volt a múzeumbálba[n], igen helyes, de mondhatni, túl drága, csak a párta¹⁴⁸⁵ gyémántkövei 700 p[engő]frt-ra vagynak becsülve. Már magam is magyar öltönyről gondolkodom, mert itt sehova se mehet az ember anélkül. Luizát

---

¹⁴⁸⁰ Zathureczky István Lajos (1860–1928), Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna fia.

¹⁴⁸¹ Kelemen Katalin.

¹⁴⁸² Após, vagyis Kelemen Benjámin.

¹⁴⁸³ Kelemen Benőné Bod Katalin.

¹⁴⁸⁴ A magyar díszruhának ebben a periódusban nagyon erős divatja érzékelhető.

¹⁴⁸⁵ Női fejdísz, elsősorban lányok használták.

szeretném magyar öltönybe látni, de azt is szeretném, hogyha pártáját letehetné¹⁴⁸⁶ – de szerencsével.

A Gábor megváltására¹⁴⁸⁷ küldött 1000 p[engő]frt[ról] szóló térítvényi vevényt vettem. Nem tudom, befizettek-e jó szülőim érette, mert az újoncozás jelenleg visszavonatot, de hogy egész évbe elkerülhető legyen, azt kétlem. Mindazonáltal, ha még bé nem fizették, nem kell sietni újabb rendeletig. Ő írt nékem, írja, hogy nagyon bízott, hogy ez évbe[n] nem sorolták volna bé, részint, mert nagyon rosszul néz ki betegeskedése óta, másfelől a sorozó bizottmány tagja D. Pabst¹⁴⁸⁸ egyetemi igazgatójok, s ennek is kegyét bírta. De jó egyszerre ezen siklandós[?] helyzetet kettévágni.

Már írok az időről is. Az ősz óta szakadatlan esik. Az őszi vetéseim rosszak és mennyiségileg is éppen 1/3-át vettem, [mint] mennyit akartam. Az idő hátráltatott. A télen kétszer volt nagy árvízünk, most készül a harmadik, mert már egy pár nap óta szakadatlan esik. Havunk még semmi sem volt, sarunk oly nagy, hogy hat ökörrel kocsizzák a fát és a malomvecturát¹⁴⁸⁹ a szeszgyár részére. Hogy drágaság leend, elkerülhetetlen és csalhatatlan – részint az általános háborús kilátások¹⁴⁹⁰, de biztosan a

---

¹⁴⁸⁶ A párt a lányok szimbóluma volt, a párt a letévése a férjhezmenést jelentette.

¹⁴⁸⁷ Lásd a 74. levélhez írt jegyzetet a hadmentességi díjról (a besorozás pénzbeni megváltásáról).

¹⁴⁸⁸ Pabst Henrik Vilmos (1798–1868) a Magyaróvári Császári és Királyi Gazdasági Felsőbb Tanintézet igazgatójává vált 1850–1861 között, emellett juh- és szarvasmarha-tenyésztést, valamint üzem- és becsléstant tanított. Életrajzírói szerint “Pabstnak köszönhető, hogy az intézet laboratóriumai, egyéb felszerelése, az általános elméleti képzés színvonala megközelítette az európai társintézményekét.” Hallgatóival a korszak modern gépeit is megismertette, 1857-ben mezőgazdasági gépgyár alapítására is engedélyt szerzett. Több mezőgazdasági tankönyv és szakkönyv szerzője volt. Lásd FÜR Lajos, dr – PINTÉR János, dr (szerk.) 1988, II, 662–665.

¹⁴⁸⁹ Fuvart (latin vectura: vitel, fuvar, szállítás, hordás).

¹⁴⁹⁰ Egyfelől a levegőben lógott egy újabb déli háború lehetősége: Bécsben nem gondolták véglegesnek a jelentős észak-itáliai területek 1859-ben történt elvesztését, s az egységes Olaszország megteremtése sem ért véget; másfelől egy északi háború is érlelődött: a IV. Frigyes Vilmos porosz király által létrehozott Német Unió és az I. Ferenc József osztrák császár irányítása alatt álló Német Szövetség között bármikor kitörhetett. Mindezek az ellentétek majd csak 1866 nyarán vezettek nyílt porosz–osztrák, egyidejűleg olasz–osztrák háborúhoz.

terméketlenség [miatt]. Ez évbe tökéletesen elhordott[a] a Körös [egy] 22 köblös¹⁴⁹¹ földemet, annyira, hogy 20 év kell, míg az ismét valamit termend. Malmom pedig annyiba került, hogy örökösön nem ér annyit. S még csak annyit jövedelmezett egész évbe[n], mint másszor egy hó alatt. Minden tekintetbe[n] válságos időket érünk. Ha megtanultuk azon axiomát¹⁴⁹², hogy *rebus in angustis animosus appare ac fortis*,¹⁴⁹³ most hasznát vesszük, mert most ki ésszel, szívvel, lélekkel helyt nem áll – de uh.

Szentiványi sógor is most írt és felhívott, hogy ha valahonnan 10 ezer p[gő]ft-ot szerezhetnék. Fáj, hogy nem szolgálhatok. Könnyebb lenne 10 ezer katonát vasba adni¹⁴⁹⁴, mind annyi pénzt kicsinálni. Csókoljuk jó mamát s testvéreimet, Lászlót neje és kis leányával. Hallottam, mily kitörő kedve volt a házszentelés- és keresztelésen, de nem is ok nélkül. Csak hogy nehogy ő is bátyját kövesse... Csókolom jó atyá[ma]t s maradok szerető fia
Z. Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 231–232. verso.

87.

Boérné Zathuretzky Júlia levele szüleikhez

Hidegvíz, 1860. február 3.

Kedves jó szülőim!

Nyugtalan vagyok, hogyanlétekről még karácsony óta mit sem tudok, ez a múlt hónap nagyon egészségtelen volt, mikor nem gondolta az ember, akkor hűlt meg. Kis Idám is nagyon beteg volt, a szemfoga is jött, de egyszerre berekedett és különösen kezdett köhögni, nekem rögtön a brune[?] ¹⁴⁹⁵ jutott eszembe, nem is mulasztottuk el, rögtön doktort hozatunk, s kértem, hogy valami gyenge hánytatót adjon, mert novemberbe[n]

---

¹⁴⁹¹ A köböl mint terület-mértékegység legalább húszféle értéken számítható át. Legelő esetében Erdélyben mintegy fél holdat jelentett.

¹⁴⁹² Alapigazságot, alapvető tételt.

¹⁴⁹³ Idézet Horatius II. könyvének 10. ódájából. Magyarul, Szabó Lőrinc fordításában így hangzik: „Áldd helyed bátran, ha szorít a sors, és légy szilárd”.

¹⁴⁹⁴ Felszerelni.

¹⁴⁹⁵ Bronchitisz.

volt oly formán, és Sükösd doktor¹⁴⁹⁶ úr is azt adott, el is találta, hála Istennek, rendelt 12 port. Szörnyű bajos volt betölteni, nem akarta venni, de erővel beadtam, s az vagy háromszor meghánytatta, s úgy lett jobban. Mondta a doktor, jó volt, hogy előre [---]¹⁴⁹⁷ s nem gondoltam, hogy csak fog jönni a baj. Pedig féltem ahhoz a doktorhoz folyamodni, hogy nekem a nyárba[n] olyan erős orvosságot adott volt.

Luiza, gondolom, még Háromszéken van. Márinak is most írtam, ő nekem régen írt volt. Hát Linka¹⁴⁹⁸ hogy van és a kis Izabella, László? Jóska nem ment farsangolni. Írta volt Mari, hogy készülnek egy nevezetes Kazinczi-bálra. Károly is most odahaza lesz. Szegénynek, noha eltölt neve napja, fogadja tiszta szívből eredő kívánságunkot, az Isten éltesse még számos évekig egészségbe[n], őrizze minden csapásoktól, amint megőrizte szegényt a sok csatákba[n], ezután is kérjük a teremtőt, ne hagyja el, Alberttel¹⁴⁹⁹ együtt. Albert csókolja, s egybegyűjtött vagy 5 darab régi pénzt, s küldi Károlynak. Kedves jó szülőimnek is kezeit csókolja. Most nagyon magamba[n] vagyok, hogy Trézsi¹⁵⁰⁰ elment, akkor éreztem leginkább, mikor Idácska beteg volt. Jól esett nekem, Laurentzné, az törvénybíróné, hogy megtudta, mindjá[rt] általjött. Dobai Máli¹⁵⁰¹ is itt lakik, de őtet most igen régen nem láttam, mindég odahaza van, mert szegény Nagy Daniné igen rosszul van, mintha szegény Istvánt látnám, úgy van a vízkórságba[n], elébb a szíve körül volt a víz, de most az egész testit elfogta. Sajnálom szegényt. Béföttet kívánt, s odaadtam a jó birsalmát, amit Linka adott volt. Amint hallom, Moritz¹⁵⁰² hazajött, megígérte volt, hogy jó szülőimet meglátogassa, de úgy látom, nem volt.

---

¹⁴⁹⁶ Sükösd Sándor, Miklósvárszék orvosa.

¹⁴⁹⁷ Olvashatatlan szó.

¹⁴⁹⁸ Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

¹⁴⁹⁹ Boér Albert, Zathureczky Júlia férje.

¹⁵⁰⁰ Jancsó Tamásné Boér Teréz.

¹⁵⁰¹ Feltehetően Dobai Amália, Reindl Ernőné, a dobói Dobai család tagja.

¹⁵⁰² Mivel a Móricz név a Dobai családról való beszámoló közepén található, így feltételezhető, hogy a köpeci születésű sepsiszentgyörgyi Móricz Sándor (1820–1882) honvéd ezredesről, Dobai Clementine férjéről lehet szó. Móricz Sándor a székely utászok vezetője, a székelyföldi hadosztály vezérkari tisztje volt. Őrnagyi szerepköréért Aradon 12 év várfogságra ítélték, de kegyelmet kapott és 1852-ben szabadult a fogságból. 1856–58 között

Jantsó adott nekem sok német lapot, bekötve is van, oly forma képekkel, mint az Ihtusfiente[?], az Garten lande¹⁵⁰³, igen sok jó olvasnivaló van benne. Ha közelebb volna, milyen örömet most odaadnám jó atyusnak olvasni... László vagy Jóska lesz oly jó, hogy ír, jó szülőim ha nem érkeznek, őket csókolom, jó mamának kezeit. Károlyt is tiszteltetem. Az Isten őrizze mindnyájokat betegségtől. Most mi is mindhárman, hála Istennek, jól vagyunk, Idácska még köhög. Csak bár egészség legyen, már az Isten a telet is csak eltölti, alig várom, hogy tavasz legyen.

Bogdán Mariska szülőit¹⁵⁰⁴ tiszteli, s kéri megmondani Borisnak, hogy írasson neki, mert megígérte volt, s várja. Én meg vagyok Mariskával elégedve, jól viseli magát s jól bánik a gyermekkel. Szegény jó Mili hogy van a nagy bánat után? Baláznak is neve napja van, az Isten adná, hogy örömet csinálna szülőinek, hisz még az ő hibái, azt hiszem, helyrehozhatók regulával¹⁵⁰⁵. Hát Gyöngyösiné¹⁵⁰⁶ hazajött, rá is gondoltam Ágnes napján. A vidéki ösmerősöket tisztelem, kedves jó mamának, atyusnak kezeiket csókoljuk s maradok holtig tisztelő lányok Juli.

U. i. Luiza olyan jó volt, írt volt mindenről, hogy Tercsa¹⁵⁰⁷ is írt s jól van, s tavasszal Ábrishoz¹⁵⁰⁸ megyen lakni, tehát nem jön be szegény. Ha ír jó mama, csókolom.

Hidegvíz, 3. 2. 1860.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 225–226.

---

elvégezte a bécsi műszaki főiskolát, majd fürdőigazgató, a bikszádi aranybánya igazgatója lett. Lásd BONA Gábor 2000, 527–528.

¹⁵⁰³ Talán a Gartenlaube nevű hetilapról lehet szó, melyet Berlinben adtak ki.

¹⁵⁰⁴ Bogdán András, a háromszéki takarékpénztár vezérigazgatója és Kain Mária lehettek a Bogdán Mariska szülei, akikről a levél említést tesz, a SZNM Gyászjelentő gyűjteménye alapján.

¹⁵⁰⁵ (Rend)szabályokkal (latin regula: átvitt értelemben /rend/szabály).

¹⁵⁰⁶ Gyöngyösi Istvánné Csehi Ágnes, a vargyasi unitárius pap felesége.

¹⁵⁰⁷ Tasnádi Nagy Teréz.

¹⁵⁰⁸ Tasnádi Nagy Ábrahám.

88.

Boérné Zathuretzky Júlia levele szüleihez

Hidegvíz, 1860. február 12.

Kedves jó mamám!

Le nem írhatom, mennyire megörvendeztettek becses sorai, hogy hála Istennek, jó atyussal együtt egészségesek.

A jó Isten megadja érni kedves jó mamának egy néhány nap múlva becses nevenapját. Amit tiszta szívből kérjük a jó Istent, hogy éltesse kedves jó mamát még számos évekig jó atyussal együtt, s adjon békétűrést és erőt a sok gondok és bajok elviselésére, s őrizze meg szomorúságtól, s adja egészségben megérni becses nevenapját, kezeit csókolva kívánjuk Alberttel együtt. Édesatyus levelét tegnap kaptuk, s Albert ma el is ment Szebenbe, minden dolognak pontosan végére jár és mindenről válaszolni fog atyusnak. A pénzt is elviszi az ügyvédnek, de Albert is azt mondja, azzal Török tartozik, nem atyus. Már Albert mindenről írni fog, mihelyt Szebenből hazajön. A három új forint után valóért kezeit csókoljuk. Ma egyszerre kaptam levelet szegény Militól, nem is gondolám, hogy most nekem ír. A jó Mári is írt egy egész árkost,¹⁵⁰⁹ leírja az egész Kazinczi ünepélyt¹⁵¹⁰ és a nagyszerű fényes bált, s írja, hogy tőlem nem kapott ez évbe[n] levelet, én pedig írtam, még Ignácnak¹⁵¹¹ is gratuláltam, hanem azt hiszem, eddig megkapta. Még jó mama is ír a bálról. Mári oly jól leírja, el is képzelem, milyen lehetett, bizony szép lehetett annyi férfi és nő mind

---

¹⁵⁰⁹ Árkus, régies kifejezés a nagy méretű írópapírra.

¹⁵¹⁰ 1859. október 27-én volt Kazinczy Ferenc születésének száz éves évfordulója, melyet a vidéki városokban is megünnepeltek, a sajtó rengeteg ünnepségről tudósított. Sepsiszentgyörgyön 1860. január 29-én fényes ünnepség keretében tartották meg Kazinczy centenáriumát, melyet magyar díszruhába öltözöttek bálja követett. Az ünnepről tudósítás jelent meg: Politikai Újdonságok, 6. évf. 6. szám, 1860. február 9. „Ugylátszik, hogy a Kazinczy-ünnepélyek eltiltása Erdélyre nem terjed ki” – írja a Politikai Újdonságok 1860. január 19-i száma. Ez a kommentár arra utal, hogy az ünnepségek magyar identitás erősítő szerepét a hatalom nem nézte jó szemmel.

¹⁵¹¹ Szentiványi Ignác.

magyarba[n].¹⁵¹² Jó mama írja, hogy Idacskát¹⁵¹³ eddig mért nem választottam el, de a fogai miánn nem mertem, hogy oly nehezen jöttek, s amint írtam is, hogy milyen rosszul volt, nem tudom, mit csináltam volna vele, ha nem szoptott volna, de már csak elválasztom. Másképp egészséges, csak szörnyű sokat bajlódik a mejjbeli katerussal¹⁵¹⁴, mindig húst ennék és sült almát. Bizony is szerettem volna, míg Trési¹⁵¹⁵ itt volt, elválasztani. Most a napokba[n] Jantsó¹⁵¹⁶ idejön, ők még Radnóton vannak, de amint írta Jantsó, hogy nem sokat lesz állomása [Radnót], adja az Isten. S hát szegény Károly, ő nem fár-sángol, csak hogy másképp egészséges volna, de mint írja mama, hogy gyengélkedik, most érzi szegény a sok fáradságot. A háború miánn egész özveroncsolta a testit¹⁵¹⁷ a sok kimerültség. Amint látom, a régi pénzeket kapta, csókoljuk számtalanszor. E héten voltam Dobainitt, szegény Nagyné már egész megtelt volt, a férje után staféta ment volt, s megint megjött szegény, de nincs az élethez semmi remény, a doktor is megmondta. E[z] van, dagadozott vízkórságba[n] van. Tóni[nak is?] is minden órán várják a betegülését, fekszik, nagyon el van gyengülve, egészen szánnivaló háztáj. Moritz is tűnődik, hogy lesz a kimenetele szegény nejinek.

Szegény Póli¹⁵¹⁸ ha neki fia van, s azt ugyan jól tették, hogy Istvánnak kereszteltették, s Isten őrizz, hogy azért meghaljon.¹⁵¹⁹ Ha ír, instálom megírni, hogy csókolom Gidát is, Pólit is, Dónát néninek is instálom megírni, kezeit csókolom.

---

¹⁵¹² Díszmagyar, vagy magyar ruha.

¹⁵¹³ Boér Ida.

¹⁵¹⁴ Katarus (lat.), hurut, hörgőgyulladás.

¹⁵¹⁵ Jancsó Tamásné Boér Terézia, a levélíró sógornője.

¹⁵¹⁶ Jancsó Tamás.

¹⁵¹⁷ Sebesülését lásd a 81. levélben.

¹⁵¹⁸ Kelemen Polixéna, Zathureczky Gedeon felesége.

¹⁵¹⁹ A székelyföldi névadási szokásoknak bonyolult rendszere volt. Úgy tartották, nem szerencsés egy már elmúlt névnapú névre keresztelni, mert akkor meghalhat a gyermek. Hasonlóan szerencsétlen előjelnek vélték, ha egy meghalt családtag nevére keresztelték a gyermeket, mert úgy vélték, ez halált hozhat a gyermekre. Ez az utóbbi hiedelem olvasható a Zathureczky Júlia levelében.

Jó atyusnak kezeit csókolom, hogy Annát¹⁵²⁰ kifizette, mi adtunk volt neki 15 frt 45 krajcárt, s a szakácsnének általadta a csizmáját egy új forintba, azzal tartozunk, az nem volt leírva, azt instálom, ha jó mama megadja néki. Az ő bére volt 30 forint váltóba és egy pár új csizma. De elment karácsony előtt egy hónappal s az egy új forint abba húzódott le, azt instálom neki megmondani. Mama egy pengőt ad, nem tartozunk semmivel, mert azt a hónapot mi sem hagyhatjuk ingyen.

Mári vagy Mili most kimennek azt hiszem, s be szeretnék én is közelebb lakni, de így is megnyugszom, csak a jó Isten adja, hogy jó szülőimet és testvéreimet egészségbe[n] tudjam. Kezeiket számtalanszor csókolom Alberttel együtt, s maradok holtig tisztelő lányok Juli.

U.I. Linkát, Lászlót, kislányát, Károlyt csókolom, Ilonát, Bertát. Ami a Luiz dolgát illeti, talán legjobb a jó Istenre bízni, mert abba[n] bajos a tanács. Jó szülőim a legjobbat akarnák, azt tudom.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 227–228.

89.

Zathureczky Gábor levele szüleihez

Magyaróvár, 1860. február 22.

Édes jó mama!

A levelet pénzzel együtt e hó 20-án kezemhez vettem, kezeiket csókolom édes jó szülőimnek érette.

Édes jó mama mint írta, hogy téli rokot¹⁵²¹ vegyek 25 ftért, már mérettem volt is egy téli rokot, de a szabó a kelmével meg akart csalni, mert egy megfordított rokot¹⁵²² csinált volt nékem, és én visszaadtam, és most Mosonba[n]¹⁵²³ csináltatok a télirok helyett egy viselő rokot, mert nagyon szükségem [van] reá, mert ami van, a télen elfeslett. Azért most csináltattam egy viselő rokot, és

---

¹⁵²⁰ Anna, Zathureczky Júlia szolgálója.

¹⁵²¹ Ruhát.

¹⁵²² Vagyis egy használt ruhának az anyagát kifordította, nem új anyagból készítette a ruhát.

¹⁵²³ Moson (Moson vármegye, Magyaróvári járás) és Magyaróvár (ugyanott járási székhely) 1939-től egyesítve Mosonmagyaróvár. In: GYALAY Mihály 1989, 621, 650–651.

egy magyar nadrágot,¹⁵²⁴ mert itten is mind magyar nadrágba járnak. Nagyon szép idők járnak, [a] hó már felolvadt, egész tavasz van úgymondva.

Nékünk a napokba[n] volt Szent Miklósrá¹⁵²⁵ excu[r]siókn¹⁵²⁶. Megnéztük az ottani nagy cukorgyárt és szeszgyárt. A cukorgyár maga öt millió forintba kerül, s naponta csak 1800 frt adót fizetnek róla, és 1300 embernél többen dolgoznak benne. A Szent Miklósi uradalom a báró Sináé¹⁵²⁷, minket ottan megvendégeltek. Vissza mikor Szent Miklósról jöttünk, az előttünk lévő vagon kiugrott a vasból, de ezt hamar észrevették és megállították, mi mindnyájan kiszállottunk a vagonból, és senkinek se történt semmi baja, csak öt órát kelet trázsalnunk[!], amíg a vagon helyreállították.

Sorozás hogy nem lesz ebbe[n] az évbe[n], én írtam meg Gidának, ha sorozásra kerül is a dolog, mégis könnyen kimenekülhetek.

Mili néniéket, Máriéket csókolom, Julis, László, Linkát, Károlyt, Lujzát, Ilonát, mindnyájokat csókolom. Édesatyusnak kezeit csókolom, hasonlóképpen kezeit csókolom, maradok háládatos fiok Gábor.

Édes Jóska,

Kérlek, hogyha kívánságom bételjesítenéd. Az egész csak annyiból áll, hogy küldd el nékem mind a két szemeszteri bizonyítványom. És küldjél oltó ágakat. Éngem megkért az itteni professzor, hogy írjak oltó ágakért. Küldjél a narancs mesáncker[?]¹⁵²⁸, nyári eper¹⁵²⁹ és üveg fontos

---

¹⁵²⁴ Testhez símuló, szűk, zsinórozással ellátott nadrág.

¹⁵²⁵ A történelmi Magyarországon 39 Szentmiklós találhatóIn: GYALAY Mihály 1989, 791. Közülük a térbeli elhelyezkedés alapján Lébény- vagy Moson- (e kettő végeredményben ugyanannak a településnek a két megnevezése).

¹⁵²⁶ Kirándulásunk.

¹⁵²⁷ Lébény- vagy Mosonszentmiklóson a cukorgyárt 1848-ban alapította báró Sina György Simon (1810–1876). E gyár Európa egyik legnagyobb cukorgyára volt, csupán 20 évet működött, a következő évtizedben is vezető szerepet játszott a bécsi és pesti cukorpiacra. Lásd BÖRÖNDI Lajos 1994.

¹⁵²⁸ Ismert a *Beregi sóvári* alma tévesen *Masánszki*-ként való megnevezése (pl. Mezőtúron), de valószínűbb, hogy itt a valódi *Masánszki almáról* esik említés, amely a 19. században népszerű német eredetű világfajtaként volt jelen a piacon. A *mesáncker* e fajtának a népi névváltozata lehet. Ennek és a levélben előforduló további növényneveknek a jegyzetelését köszönöm Nagy Zsolt etnopolológusnak.

¹⁵²⁹ Az eperalma elnevezés egész Erdélyben elterjedt, s különböző fajtákat jelölhet. Háromszék környékén és a Szilágyságban általában a piros színű almákat nevezték eperalmának.

almákból¹⁵³⁰, azonkívül kis lazaroni almából¹⁵³¹. Körtékből pedig veres belúból, eleinte moskolár[?] körtéből¹⁵³², a bodosi körtvéből¹⁵³³ is. Szilvák-ból cseresznye szilva, fekete ringlotból, madárka szilvából¹⁵³⁴, tojás¹⁵³⁵ és királyszilvából¹⁵³⁶. Mindenből két ágat a névvel együtt küldj el, hogy tudják, melyik miféle. Ezen kívül két ágat a petrezselyem szőlőből¹⁵³⁷ és abból a nagy zöld szőlőfajból, amely az istálló bütin¹⁵³⁸ van.

Ezeket küldd el nékem, mikor időd lesz, de kivált a szőlőt el ne felejt-
sed, minden ágára tegyél numerust, és aszerént írd le a neveiket, hogy me-
lyik miféle fajból való. László csak írjon, hogy mikor akar fiatal

---

A levélben a narancsalma és az eperalma közvetlenül egymás mellett való említése azért is érdekes, mert e két almafajtát általában együtt nevezik meg a korabeli szakmunkák is. A nép tudatában több esetben (például Tordán és környékén) a két különböző fajtát együttesen nevezték narancsalmának.

¹⁵³⁰ Nagy, lapos, könnyen kásásodó alma. Nevét a termés nagyságáról kapta, amely darabonként eléri az egy fontot, azaz a kb. 0,56 kg-ot. Az *üveg* ennek helyi, s általában Székelyföld nagy részén is elterjedt megnevezése.

¹⁵³¹ Nem azonosítható.

¹⁵³² A moskolár szó a muskotály helyi változata lehet, mint jelző azonban utalhat több ún. muskotályos ízű körtefajtára is.

¹⁵³³ Bár nem kizárt, hogy létezett az erdővidéki Bodosról elnevezett körtefajta, hisz volt a gyümölcsnemesítésnek 19. századi hagyománya a községben, de jóval valószínűbb, hogy a Bodori körtére (azaz a Bodor-féle iskolai körtére) kell gondolnunk.

¹⁵³⁴ Nem azonosítható.

¹⁵³⁵ Sötétkék, tojásdad alakú szilva, más néven magyar tojásszilva. Változatai a kék, valamint a piros tojásszilva. A pontatlan megnevezés utalhat ugyanakkor több más, tojásdad alakú szilvafajtára.

¹⁵³⁶ Kék színű szilvafajta, amelynek magvairól nyerték a 19. században az ún. Royer kajszin szilvája nevű fajtát. A szilva nagy megbecsülésnek örvendő gyümölcs volt Erdélyben. Termesztése a 19. század végi filoxeravész után vált jelentősebbé, mikor Magyarország (s ezen belül Erdély is) elvesztette szőlőültetvényei nagy részét s így a bortermelést fokozatosan az égetett szeszes italok (pálinka) készítése váltotta fel.

¹⁵³⁷ Fodros levelű (innen a petrezselyem elnevezés), ritka szemű, rossz terméshozamú szőlőfajta. Ezért is megdöbbentő, hogy a levél írója e fajtából is vesszőt kér, sőt hangsúlyozza később, hogy „kivált a szőlőt el ne felejtsetd”. Ez a fajta Erdélyben szinte teljesen kipusztult a 19. század végi filoxeravészkor. Mint őshonos borszőlő főként a tokaji hegyeken volt elterjedt. Erdővidéken ez a fajta csak nagyon kis mennyiségben lehetett fellelhető a 19. század közepén.

¹⁵³⁸ Az istálló külső falán.

platánuszokot hogy küldjek, mert küldeni fogok. Tégedet csókollak és maradok testv[éred] Gábor.

Számadolás:

A kosztot, vacsorát, reggelit kifizettem 13 decembertől egész 13 januáriusig összesen 18 frt 50 kr.

Szálás januárius.....9 frt
Ágynemű októb[er], novemb[er], decemb[er] és januáriusért... 4 frt 20 kr
Excursio Szt. Miklósra belekerült ..... 6 frt
Könyvkötőnek..... 2 frt 30
Egy csizmát csináltattam és egyet megtalpaltattam, fizettem.....7 frt
Olajért, mosásért adtam.....2 frt 65 kr
Most a levélért.....25 kr
Levélhordónak.....5 kr

Summa 49 frt 95 kr

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 229–230. verso.

90.

Zathureczky Gábor levele szüleihez

Magyaróvár, 1860. július 17.

Édes jó szülőim!

Én a pénzt 10-ik[én] ennek a hónapnak megkaptam; kezeiket jó szülőimnek csókolom, Gidának is köszönöm jóságát! Én most édes szülőimnek tudokra adom, hogy e hó 30-án a vizsgáink megkezdődnek, és hogy 12-én a jövő hónapnak, ha a jó Isten megsegít készen leszünk vele. Mint édes jó atyus írta, hogy helyet nem kaptak számomra, én jártam a direktornál és ő fog nékem helyet szerezni, megígérte, hogy fogok tavaszig helyet kapni. Ő vinni fog akkor haza, hogyha míg itt leszek, helyet nem kapok, hogy hová folyamodjam. Mint Gida írta, hogy a nagyobb uradalmakba utazzam és ott töltsék egy néhány napot, hogy mindent megnézzek, azt tenni is fogom, mielőtt hazamennék.

Itten már a búzát is¹⁵³⁹ learatták, nagyobb részit be is hordották, az árpát ezelőtt három héttel már lekaszálták. Itt is nagyon rossz idők jártak, mind-egyre esett, kivált a szénacsinaláskor többnyire az eső rendbe[n]¹⁵⁴⁰ kapta, és

---

¹⁵³⁹ Áthúzott szó: *már*.

¹⁵⁴⁰ Lekaszált sorokban.

egy hétig úgy állott. Mint írja Jóska, hogy az árvíz sok kárt tett, az elég sajnós. Én azért a két hónapért mindent kifizettem, csak még augusztusba[n], amíg itt leszek, azt nem fizethettem ki, mert nem tudom, hogy meddig leszek itten. Én most kérném édes jó szülőimet, hogy ha hazamenetelemre annyi pénzt küldenének, hogy Bécset is megnézhessem, mert most a legjobb alkalmam van, hova az igaz, hogy 28 frt-ba belékerül, de ki tudja, mikor lesz még alkalmam megnézni. Énnékem egy új kuffert¹⁵⁴¹ is kell, hogy vegyek, mert ez, amelyik most van, úgy egybe van szakadva, hogy a holmimot belé se is tehetem. Mikor feljöttem, még a vonaton annyira szétment volt, hogy zsinórral kellett megkötözni, hogy a holmim ki ne hulljon.

Én azért az útra és itten arra a fél hónapra, meg egyéb költségem lesz a bizonyítvány kivételnél, és ajándékot kell adnom valamit. Összesen útra, mindenre kérnék 120 frt hogyha lehetséges volna.

Én mostan nem [a] legjobb egészségbe[n] vagyok megint, mert a hideg kirázott és most a[z] kínoz, hanem már jobban vagyok. Édes jó szülőimnek kezeit csókolom. Gidát, Máriaéket, Miliéket, Lujzát, Lászlót, Linkát, Károlyt, Jóskát, Gyulát, mindnyájukat csókolom, Ferenc bácsiéket tisztetem.

Szalánczy is tiszteli édes jó szülőimet és Gidát, köszöni, hogy Gida fáradott, de már a bátyja helyet kapott Bécsbe[n].

Édes jó szülőimnek kezeiket csókolva, maradok háládatos fiok
Zathur[eczky] Gábor

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 235–236. verso.

91.

Zathureczky Gábor és Gyula levele szüleinek

Székelyudvarhely, 1860. október 10.

Édes jó szülőim!

Megérkezésem után másnap Kiss professzor¹⁵⁴² úrhoz felmentem Gyulával, hogy felvennének, mint rendkívüli tanulót. Másnap tanári gyűlés

---

¹⁵⁴¹ Börönd, nagyobb méretű utazótáska (német Koffer).

¹⁵⁴² Valószínűleg Kis Ferenc (1816–1887), 1845–1881 között az udvarhelyi református kollégium teológia valamint történelem professzora. 1854–58, valamint 1875–80 között a kollégium rektora volt. Lásd GÖNCZI Lajos 1895, 48–49, valamint 59.

volt, és elhatározták, hogy a kormány rendeletinél fogva másképp nem vehetnek fel, csak mint vendéget, de így bizonyítványra se számíthatok. Most magánszorgalom által tanulok és járok a magyarázatokra, kivéven a görögöt és latin nyelvet és azokat a tárgyakot, amit hallgattam.

Ilonát¹⁵⁴³ meglátogattam, ő most egészséges és tanulgat szorgalmason.

Kezeit édes szüleimnek csókolom, Lászlóékat is csókolom Lujzával együtt. Édes szülőimnek kezeit csókolva, maradok, Gábor.

Édes jó szülőim!

Bocsánatot kérek, hogy még eddig nem írhattam, de a tanulással annyira el voltam foglalva, hogy semmiképp sem tehettem. Ahogy megérkezünk, másnap bementem a tanárhoz, s megmondotta, hogy kedden censuráznom¹⁵⁴⁴ kell, otthon is készültem volt ugyan, de még nem voltam elkészülve, s azért sokat kellett tanulnom. Letéve a cсурát, felolvasták a clasificatiot¹⁵⁴⁵, s mindenbe[n] kitűnőt kaptam, s így már megnyertem egy osztályt. Most tanulnivalónk elég van. Gáborral egy szobába[n] lakunk. Szegény Gyárfás Bendinek¹⁵⁴⁶ a karja eltörött s még nem jött ki. Az expóval¹⁵⁴⁷ mind meg vagyunk most elégedve, mert jól lakunk s vacsora is jó van. Balásznak s Gábornak is fogadtunk gazdasszonyt, csak hogy mind az engem s mind a Balászéból amit haza vittünk, csak egyet hoztunk el, a többit vagy ellopták, vagy elhányódott otthon. Különben egészségesek vagyunk, hasonlót kívánva maradok engedelmes fiok, Z. Gyula.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 237–237. verso.

---

¹⁵⁴³ Zathureczky Ilona a Zathureczky Lajos és Farkas Mária lánya.

¹⁵⁴⁴ Vizsgáznom kell. Nem azonos az állami ellenőrzés (klasszikus cenzúra) intézményével.

¹⁵⁴⁵ Osztályzatokat (mint számszaki értékelést).

¹⁵⁴⁶ Lécfalvi Gyárfás Benedek (1846 k.–1920). SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁵⁴⁷ Vélhetően ételt szállítottak ki neki valahonnan (latin expotatio: kiszállítás).

Zathureczky Gábor levele szüleinek

Magyaróvár, 1860.¹⁵⁴⁸

Kedves drága szülőim!

Az újévnek reám nézve díszesebb kezdete nem lehet, mint ha gyermeki szeretetem kedves drága szülőimnek új emlékoszlopot emel szívemben. Azon jótéteményeket, melyekben [az] elmúló évben részesítettek kedves, drága szülőim, ma eszembe juttatom, s megújítom azon föltételemet, hogy a jövő években minden nap múltával érdemesebbé tehessem magamat kedves drága szülőim szeretetére. Most egyedül buzgó ügyekezetem által, miszerént jó emberré lenni törekszem, jelenthetem ki hálámat. Az Isten ajándékozza meg kedves drága szülőimet állandó jó egészséggel, s hosszú, boldog élettel, teljesítsen minden kívánásokat, mellyeket szívemben hordozok, kisebbitse kedves drága szülőimnek nehéz gondjait, s édesítse az öregség terheit gyermekeikben való örömök által. Ez legbuzgóbb kívánása

kedves drága szülőim

Engedelmes fiának

Gábor

Édes jó szülőim!

Úgy hiszem, hogy leveletem édes szülőim későre fogják megkapni, mert itt ezen a környéken mostan oly nagy hó van, hogy a postakocsi már két napja, hogy nem érkezett még ide, a győri vonalon se lehet menni, és mostan nem is megy a nagy hó miatt.

A múlt hónapban írtam egy levelet, amelyben megírtam volt, hogy a pénzt megkaptam, úgy hiszem, hogy eddig leveletem meg is kapták. Testvéreimet mind csókolom, és boldog új évet kívánok.

---

¹⁵⁴⁸ A levél keltezése nem tartalmaz hónapot és napot, sem keltezési helyszínt, ám a szövegkörnyezetből látható, hogy év elején, Magyaróvárról írta Zathureczky Gábor.

Jóskának most csak annyit írok, hogy a hercegi uradalomban¹⁵⁴⁹ a Kazsimiri határon egy közvadászat volt, a direktorunk¹⁵⁵⁰ is ott volt és még sokan tőlünk az intézetből, és 548 nyulat lőttek, azon kívül nagyon sok fogolymadarat.

Már nyolc napja, hogy itten folytonosan havaz és hideg szél fú, úgy-hogy bent itten a városba[n] 2 lábnyi¹⁵⁵¹ magasságú hó van, még soha se volt itten ilyen tél, amint az itteni polgárok mondják. Édes mamának a kezeit csókolom a megígért nagy rákért.

Itten most nincs semmi neveze[te]s, hogy a gazdászati dolgokról írnék, mert semmi excursiónk¹⁵⁵² az időjárás miatt nem volt. Szalántzi János¹⁵⁵³ is szülőimnek boldog új évet kíván, Jóskát tiszteli.

Kezeit csókolva maradok,

Gábor

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 238–239. verso.

93.

Zathureczky Gábor levele szüleinek,

Keltezés nélkül, 1860¹⁵⁵⁴

Édes jó szülőim!

Én mostanig nem írhattam, mivel a vizsgákkal nagyon el voltam foglalva a tanulással, 2 hétig tartott a vizsgánk és minden héten három tárgyból kellett, hogy vizsgát tegyek, hanem már rajtok szerencsésen átjöttem, és bizonyítványom is kedvezőleg esett ki. A bizonyítványom ide van zárva, küldöm, hogy édes szülőimnek is megmutassam. Minket, az első éveseket

---

¹⁵⁴⁹ A magyaróvári uradalom 1822-től Károly főherceg birtokába tartozott

¹⁵⁵⁰ Vélhetően Pabst Henrik Vilmos, a magyaróvári iskola igazgatója.

¹⁵⁵¹ Három láb közel egy méter; Zathureczky Gábor valószínűleg a bécsi lábra gondol, ami 31,6 cm; az angolszász láb 30,48 cm.

¹⁵⁵² Kirándulásunk.

¹⁵⁵³ Valószínűleg a szenttamási Szalánczy család tagja.

¹⁵⁵⁴ A levélen egyáltalán nem szerepel keltezés.

nagyon szorosan megcensuráltak¹⁵⁵⁵, aki megbukik, azt egy évig prakziszra¹⁵⁵⁶ küldik és azáltal egy egész éve el van veszve, mert más évbe újból kell azon tárgyakat hallgatnia, de én ezt szerencsésen kikerültem, és ha lehet mindég is ki fogom kerülni. Én a m. frt-unk új pénzbe[n] e hó 10-dikén kezemhez kaptam, kezeit édes szülőimnek csókolom érette, és törekedni fogok jó viseletem és tanulásom által visszapótolni. Amint tudni fogják édes szülőim, a 10 frt régít és a 10 frt új pénzt kezemhez vettem. Most utóbb Csunyon¹⁵⁵⁷ voltunk demonstráción¹⁵⁵⁸, a gróf Zicsi¹⁵⁵⁹ birkaistállóban. Ottan a legszebb birkák voltak, volt 20 darab kos eladó, minden kosnak az ára 600 frt, ezekből volt három Párizsb[an] és mind a három prémiumot¹⁵⁶⁰ nyert. Nagyon szép épület van a kosoknak, úgy néz ki, ha az ember kívülről megnézi, mintha egy bálház volna, nagy ablakkal.

Én a 20 frt 30 kr új pénzbe vagy 10 frt régi és 10 új frt-ot következőkre adtam ki: a három helyi excursióm 11 frt 25 kr, került vacsora és reggeli a múlt hóba 8 frt 25 kr-ba újszerűbe, lámpa olaj 1 frt-ba új pénz.

Itten küldöm a nyugtatványt a 40 frt-omnak, amelyet a téli szemeszterbe[n] fizettem volt, ha a nyáriét lefizetem, azt is el fogom küldeni. Én, Istennek hála, most egészséges vagyok, amit édes szülőimnek és testvéreimnek is kívánok. Juliánna napjára írtam volt, nem tudom, mama és Juli megkapta-e? János bácsit, Mili nénit Lujzival együtt, Márit, Ignác bácsit,¹⁵⁶¹ Julit, Bercit, Jóskát, Gyulát tisztelem és csókolom, hasonlóképpen Bertát, Ilonát, Gizellát. Ferenc bácsiéknak, Donát néninek kezeit csókolom.

Az oltóágakat mostan küldöm, 13 féle almát és 6 féle körtefát, mindenféléből 3 ágat, hanem roppantul drága, minden oltóágért az interes¹⁵⁶² kasájába 3 kr-t kellett, hogy fizessenek, már most megválnak, hogy megfoganszík-

---

¹⁵⁵⁵ Tanulmányi előmenetelük alapján kiválogattak (szelektáltak). Nem azonos az állami ellenőrzés (klasszikus cenzúra) intézményével.

¹⁵⁵⁶ Tanulmányainak megfelelő gyakorlati munkavégzésre.

¹⁵⁵⁷ Dunacsún (Komárom vármegye, Rajkai járás). In: GYALAY Mihály 1989, 432.

¹⁵⁵⁸ Szakmai bemutatón (latin demonstratio).

¹⁵⁵⁹ Vélhetően Zichy Manó gróf (1808–1877), mivel neki voltak Dunacsúnon birtokai.

¹⁵⁶⁰ Díjat.

¹⁵⁶¹ Szentiványi Ignác.

¹⁵⁶² Itten: a kölcsön kamata.

e ha eloltsák, mert akár bizonyosan többet is meg fog érni, ha csak megfoganszanak. Mindenféle fajra a neve reá van írva az oltóágakon.

Mosonba[n],¹⁵⁶³ a szomszéd városba[n] nagy égés volt a cukorfabrikába[n], egy magazin égett el, melybe[n] 500 mázsányi cukor volt, több mint fele kárba ment, a más részit meg homokkal betakarták, és a tüzet megfojtották és újból kidestillálták.

Lászlónak küldök itten egy levelet, kérném édes szüleimet, ha átadatnák neki.

Itten a levélpapíroson Óvár van lerajzolva, az várból nézve, balra az a nagy épület a gőzmalom, annak a háta megett van éppen az én szállásom. Jobbról meg van a Nagy utca rajzolva, és elől, ami kertek látszanak, az is az intézeté, a tanárok mulató helyek.

Édes szüleimnek kezeiket csókolom, és maradok háládatos fajok, Gábor Károlynak is most írni fogok, őtet is tisztelem, ha valaki ír neki.

Itten, mint édes atyus a bizonyítványomba[n] látni fogja, hogy első osztály nagybetűvel annyit tesz, mint nagyon jó, a más pedig, amely kisbetűvel van, annyit tesz, mint jó. Itten három osztályzás van, úgy mint kitűnő, az újaknak még egynek se adtak, aztán nagybetűvel írva grosserste vagy nagyon jó és kiserste vagy jó, ez az itteni osztályzat.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 240–241. verso.

94.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez

Cécke, 1861 február 2.

Kedves szülőim!

Sietek válaszolni jó atyám közelebbi levelére. Mostani körülmények közt a legbecsesebb a pénz, és mégis a legszűkebb. Nékem havi szükségleteim meghaladják a 3 ezer p[engő]frt-ot, s minthogy actu¹⁵⁶⁴ a rossz utak miánn a szesz ára

---

¹⁵⁶³ Lásd a 89. levélhez írt jegyzeteket. A cukorgyár Lébény- vagy Mosonszentmiklóson volt, amely egyesült később Mosonmagyaróvárral.

¹⁵⁶⁴ Egyúttal, egyidejűleg, ezzel párhuzamosan (latin actu eodem).

is csökkent, a gabona pedig emelkedik, a szeszt pincébe rakni kellett, még több capitalis¹⁵⁶⁵ kell. Hanem ellenkezőleg, a sertés, ami eddig a legbecstelenebb volt, most egyszerre keresetté vált, és így ha az ember egyszerre több pozíciót tart, hol egyik, hol másik von ki a szükségből. Így történt most is, hogy mihelyt jó atyám azon ezeres szükségességét tudatá, eladtam itthon 100 drb harmadfű¹⁵⁶⁶ sertésem, javítva pénzt 30 p[engő]frt-on, és így ideiglenesen segíték magamon. Az ezer p[engő]frt-ot örömet adom a Luiza kifizetésére,¹⁵⁶⁷ felségelésére, és kérem is őt, hisz csak meg lehet győződve, hogy rosszat tanácsolni nem akarom, hogy ne válogasson. Mindennek megvan a maga ideje, s ami még mint serdülőnek megjár, egy ért korú lánytól szolid gondolkodást s határozást vár a világ. Fontolja meg azt, hogy szegény leány, és midőn szegény leány ha egy maga sorsú, életre való, becsületes egyént kaphat, a[z] csak szerencse, mert nem a sok birtokba[n] és címbe[n] áll a boldogság, hanem a becsületes életrevalóságban. Hisz midőn én nősültem, még egy talpalatnyim sem volt, és most hálá az égnek, sok nagysággal nem cserélek. A jövőt kell szem előtt tartani, ezen esetbe[n] is áll az a közmondás, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. De a jelen esetre és egyéniségre, ki irántadi vonzalom s családunk iránti tiszteletből fellépik, ezt állítani nem lehet, mert ő¹⁵⁶⁸ a te sorsodhoz illő partie, és nyugodtabb jövőre számíthatsz vele, mint ezer mással, néki személyi külsője, születése, anyagi állása, míveltsége, erkölcsös magaviselete, szorgalma minden kifogáson felül áll. Áll azon a polcon, hogy akármely erdélyi nagyságos háznál, mint kérő, sikerrel felléphet. Kedves jó Luizám! Lásd Tercsa nénénket,¹⁵⁶⁹ akadtak illő kérői, de ő elvből nem ment egyhez se, el volt határozva özvegy egyedüli anyját el nem hagyni. Látod te, és megfontolhatnád azt, hogy minden áldozaton kívül néked lenne az a szerencséd, jó szülőinkhez öreg napjaiba[n] legközelebb

---

¹⁵⁶⁵ Régies: tőke.

¹⁵⁶⁶ Kétéves növendékállat. Születésekor (általában tavasszal) az első, 1 éves korában a második és 2 éves korában a 3. füvet vagyis legelőt érte meg.

¹⁵⁶⁷ A levél további részleteiből nyilvánvaló, hogy a hozomány megteremtésének a költségeire kellett a pénz.

¹⁵⁶⁸ A levélíró nem nevezi néven, de Nagyborosnyói Bartha Sándorról van szó, aki később Zathureczky Lujza házastársa lett.

¹⁵⁶⁹ Tasnádi Nagy Teréz, a levélíró nagynénje.

lakhatni.¹⁵⁷⁰ Te ezt még nem érzed, de értem és érzem én, kit a sors tőlök és szeretett testvéreimtől ily messzire taszított. Én remélem is, hogy te ezeket átlátod, s jó szülőimet s minket testvéreikül megörvendeztetsz, s felfogadtam, hogy ha csak egészségem nem gátol, te leszel, kinek a lakadalmára el is megyek. Úgy is életembe[n] csak a magaméba[n] voltam, se idegenébe[n], se egy testvéremébe[n] nem valék szerencsés. Kedves Luizám, én fiscalisnak¹⁵⁷¹ csak azért csapéék fel, mert szeretnék boldognak látni, és azért, mert egy igyekező fiatal embert semmivel is többre becülök, mint egy egész vármegyével bíró élhetlent vagy éppen pazarlót – abból gazdag ember lehet, de ez utobbiból csak koldus. Élő példa nálunk Beöthy Zsiga¹⁵⁷² és még más ezer, nálatok Thury Gergely,¹⁵⁷³ s még egy légio. Hát Bartha Lajos¹⁵⁷⁴ mit örökölt? Vagy Gyertyánffi Béni?¹⁵⁷⁵ S egyik se cserél sok ezer nagysággal. S éppen a máj világba[n], ahol a nyomás következtébe[n] a pénzszükséglet elviselhetlenné kezd válni, szerencsés az a nő, ki oly férjet kaphat, ki a napi tűnődésektől felmenti. Még a rómaiak is azt tartoták, hogy „megfázik a szeretet meztelen.”¹⁵⁷⁶ Örvendeztess meg választásoddal. Most nekünk örömet okoznál, magadnak pedig idővel! Az ég áldjon! Csókoltat Póli is, Kati¹⁵⁷⁷ és bátyád!

Az én Istvánom¹⁵⁷⁸ egészséges, úgy Póli is. Lászlót övéivel, Károlyt, mindnyáját egytől-egyig csókoljuk kedves anyánkkal együtt. Maradok szerető fiok,

Zathureczky Gida

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 248–249. verso.

---

¹⁵⁷⁰ Zathureczky Lujza Bardócsra ment férjhez, ez a település Baróttól mindössze 7 km-re, a Zathureczky család ősi fészektől, Olasztelektől pedig csupán 3,5 km-re volt.

¹⁵⁷¹ Államkincstári alkalmazottnak (latin *fiscalis*) vagy ügyvédnek.

¹⁵⁷² Beöthy Zsigmond (1819–1896), költő, jogász, 1861-től országgyűlési képviselő.

¹⁵⁷³ Tamásfalvi Thury Gergely (1826 k.–1888), 1848–49-i honvéd százados, később főispán, országgyűlési képviselő. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁵⁷⁴ Bartha Lajos (1819 k.–1870), Felső-Fehér vármegye képviselője és főbírája. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁵⁷⁵ A bobdai Gyertyánffy család az 1880-as években már vargyasi nagybirtokos család. Benjámin nevű tagját nem ismerjük. Lajos Brassóban kereskedőként halt meg, János, Erzsébet és Mária neve maradt fenn a SZNM Gyászjelentő gyűjteményében.

¹⁵⁷⁶ *Friget amor si nudus; de használatos volt Sine Cerere et Baccho friget Amor* formában is.

¹⁵⁷⁷ Kelemen Katalin, a levélíró sógornője.

¹⁵⁷⁸ Legifjabb Zathureczky István, ekkor még csecsemő volt.

95.

Zathuretzky Gedeon levele szüleihez

Cécke, 1862. május 3.

Kedves jó szülőim!

Sokáig nem tudva hazunnan semmit, nagyon jól esett egyszerre a Luiza, Károly és Gábor leveleit vehetnem. Azóta én is mind készülök válasszommal, de időm nem volt máig. Ma pedig a havaseső a szobába szoríta, s elhatározám – várakozási díjba – mentől többet írnom. Legelőbb is úgy hiszem, közös nyomort emlétek, ha azt írom, hogy ily időjárást, amilyen e tavaszon, az öreg emberek 1816-ba emlékeznek, hogy lett volna. Egész ápril[is] folytonos északi szél és kemény fagyokkal [járt], most kezdődött a hideg fagyos eső. Gyümölcs, bor semmi, se makk, a gabonákat is megrontotta, egész veressé perzselte az utolsó fagy. Tegnap Hallernél voltam, oda jött Mansberg,¹⁵⁷⁹ a Sandrina¹⁵⁸⁰ férje, ők most Telegden¹⁵⁸¹ laknak rég óta, s testvérének, ki Hanoverbe[n]¹⁵⁸² lakik és Poroszor[szá]g szélébe van birtokok, egy levelét közlé, melybe[n] írva van, hogy Németor[szá]gon általában[n] ápril[is]be[n] oly hó esett, hogy az őszgabonák elfagytak, s most kiszántásokkal foglalkoznak, krumplit vetendők bele, s méghozzá oly adókot vetettek ki a hadak felszerelésére, hogy nem hiszi, hogy egy jószág is legyen, mely az adón kívül a cselédfizetést fedezze. S efelett minden úrnak minden különbség nélkül lovait elszedték az ágyúk – szóval a katonaság – részére. Szükség, drágaság, pénzbukás és háború egyforma közel [van] kilátásba[n]. Nálunk is a tiszta búza köble 12–14 frt. o. é.¹⁵⁸³ Rozs 7 frt 56 kr, tengeri 5 frt 20–60 kr, 1 f[on]t¹⁵⁸⁴ hús Váradon 12 g[a]r[a]s, egy rossz bárány fehér 4 frt o. é., fekete 5 frt o. é., egy fejős tehén 80-tól 150 frt o. é., egy

---

¹⁵⁷⁹ Báró Mannsberg Ágost bécsi lakos.

¹⁵⁸⁰ Göncruszkai gróf Kornis Alexandrina (1825–1916), br. Mannsberg Ágostné.

¹⁵⁸¹ Mezőtelegd.

¹⁵⁸² Németországi nagyváros, Alsó-Szászország fővárosa.

¹⁵⁸³ Az ezüstalapú forint 1750–1892 között, az aranyalapú korona bevezetéséig volt elsődleges törvényes fizetőeszköz. Két fő típusa, a konvenció (k.) és az osztrák-értékű (o. é.) 60, illetve 100 krajcárt ért.

¹⁵⁸⁴ Angolszász eredtű tömegmértékegység, 1 font megfelel 45,36 dkg-nak.

pár rideg sertés 50 frt o. é., egy pár közönséges ökör 300 frt, ezere a téglának 16–18 o. é., ezere a cserépnek 24-től 30 frt-ig o. é., egy pár suchos deszka¹⁵⁸⁵ 1 frt 50 kr o. é., egy pár 8 öles gerenda fenyő 24-től 32 frt-ig o. é. Egyedül a kövér ökör és a szesz nincs arányba[n] a terményekkel aránylag. Egy pár jó kövér ökör 320–50 frt-on felül nem megy el. Elment a Sterné 160 db 480 frt-on o. é., de oly ökrököt sohase láttam, a Csáky gulyából¹⁵⁸⁶ valók voltak mind, és egész tavaly fűvön híztak, december óta moslék és darán, egyre másra párját 26 mázsára becsülték, Párizsba vitte eladni a bécsi mészáros, és sokat fog megérni, mert ott ezüstért és legalább értékes bankóért adja el.

A húsvét ünnepén itthon voltunk. Sok vendégeink voltak, s köztök Szigeti Miklós¹⁵⁸⁷ is nejével itt ünnepeltek.

Pünkösdre Póli megy Szucságba,¹⁵⁸⁸ a kis Irént¹⁵⁸⁹ hazahozandó, egész télen ott volt és betegeskedett hidegleléssel. Az ősszel kapta ottlétünkkel, s azóta odaszorult. Marit¹⁵⁹⁰ az ipamék¹⁵⁹¹ sehogy se akarják hazaadni, nagyon eleven, beszédes és tudja magát kedveltetni, nála nélkül egész pusztaság lenne. Még az öregúr is mindent megenged néki, ő a kedvence. Én pedig itthon kell hogy maradjak, mert hízó ökreim e tájba[n] lesznek eladandók, ünnep után ismét rögtön [---]¹⁵⁹² nagyvásár, s ez és teménytelen sok bajaim az okai, hogy régótai kedves szándékom is megghiúsul, jó Luiza örömnepén¹⁵⁹³ is jelen lehetni. Pedig most is nagyon lekötelezett levelével, legyen meggyőződve, hogy de édes-örömet tenném, de teljes

---

¹⁵⁸⁵ Sukk, sug – régi hossz mérték. Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár szerint kb. egy láb-nak felel meg. EMSZT XI, 954.

¹⁵⁸⁶ A Csáky család a Hajdú-Bihar megyei Körösszegapáti községben, a körmösdi pusztán alakította ki a híres gulyáját. A margittai birtokokkal is rendelkező család a 18. században még „svájcer teheneket” tenyésztett, a 19. században viszont a körmösdi pusztán Kollárszky Pál uradalmi tisztartó nemesítési tevékenysége nyomán a magyar szürke gulyája vált országos hírűvé. Lásd PAPP Klára 2011, 244.

¹⁵⁸⁷ Szigeti Csehi Miklós 1860-ban vette feleségül Zathureczky Gedeon sógornőjét, Kelemen Katalint. Lásd BONA Gábor 2000, 660.

¹⁵⁸⁸ Szucságban élt Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna édesapja és családja.

¹⁵⁸⁹ Zathureczky Irén kislányként meghalt.

¹⁵⁹⁰ Zathureczky Mária, később Dindár Istvánné.

¹⁵⁹¹ Apósom. Ebben az esetben Kelemen Benjámín.

¹⁵⁹² Olvashatatlan 4 betűből álló rövidített szó.

¹⁵⁹³ Nyilvánvalóan Zathureczky Lujza esküvőjéről van szó.

lehetetlenség tetemes veszteségem nélkül. Adjon az ég neki egészséget és meglegedést, majd kipótlom máskor inkább kétszer is ez egyszeri fontos mulasztást. De én felteszem, Sándorral¹⁵⁹⁴ hogy ő még hamarabb megörvendeztet látogatásával, mint az évek óta igen-igen várt, de minden reményekkel kétségbe ejtett Ignác¹⁵⁹⁵ sógorom.

A Károly levelén örvendettem – örvendettem olvashatni, hogy ha legalább egy évre is, tisztitól megszabadult, vajmi sok most egy év! Több történhetik, mint egy század alatt! Ő szíves volt megemlékezni kérelmemre, és környülményesen leírta az árapataki Trauschenfels¹⁵⁹⁶ féle jószágot, s közli [az] eladási szándékot. Sok gondra szolgáltatott ez nékem alkalmat, s tökéletesen e levél közv[etít]ésével se voltam tisztába, hogy megvegyem-e vagy se? De számításom, s különösön a jövőtől félsz csak ez utolsóira dönték nézetem, mert egy szükség s háború¹⁵⁹⁷ áll előttünk. Én a jószágom megvétele után annak felszerelésére 10 ezer p[engő]frt-ot vettem kölcsön, ennek lefizetése 1863. nov. 1 lenne, addig csak 1 p[engő]frt-ot fizetek, de most módom lévén benne, felmondtam, és az ökreim eladása után rögtön ki is fizetem, akkor nem leszek senkinek e földön adósa. Másodszor szándékom az idén a házam felépíteni, itt pedig vajmi sokba kerül az építés, mert az itteni és a székelyföldi építési anyagok és bő mesteremberek közt az az arány, mi 50 kr valora¹⁵⁹⁸ és 1 p[engő]frt között. Következőleg, ami ott 6 ezer húszason felépíthetendő, nálunk annyi pengő frt a föld ár [á]ba[n] éppen-éppen ellenkező arányba[n] van. A nálam volt testvéreim tudni fogják tájékozni magokat, hogy az idén tett vásárommal mily figurát nyert a kertem. Alól megvettem az öreg bíró-féle 5 nagy köblös¹⁵⁹⁹ kertet, a ház háta megett meg azon 6 hátból álló kaszálót, amely a jegyző kertje hátulján

---

¹⁵⁹⁴ Bartha Sándor.

¹⁵⁹⁵ Szentiványi Ignác.

¹⁵⁹⁶ A Trauschenfels család brassói jeles patrícius család volt, tagjai közül jelentősebb híre volt Georg Friedrich von Trauschenfels szenátornak, valamint Eugen Trauschenfels történész-publicistának. A család házassága révén a prázsmári származású brassói Barbenius családdal is rokoni kapcsolatba lépett.

¹⁵⁹⁷ Lásd a 87. levélhez írt jegyzetet egy újabb háború lehetőségéről.

¹⁵⁹⁸ Értéke.

¹⁵⁹⁹ A köből mint terület-mértékegység legalább húszféle értéken számítható át. Legelő esetében Erdélyben mintegy fél holdat jelentett.

van. Már ez utolsó feltörve, megtrágyázva, és Kolozsvárról és Pestről hozott legjelesb oltványokkal be is van ültetve az egész. Krumpli, burgundi répa¹⁶⁰⁰ és gyalog paszullyal¹⁶⁰¹ bévetve és így majd 10 köblösre¹⁶⁰² szaporodott ismét a kertem. E[z] volt Céckén a legdrágább vásár, és van 1500 frt-om váltóba [benne]. De visszatérve az előbbi jószágra és állásomra, ezen adósságom kifizetése és az építések 16–17 ezer forintom veendő igénybe. Most már – hogy rövidséget ne szenvedjek, és üzletem folytathassam, nekem kell 12 ezer frt o. é.¹⁶⁰³ a gazdaságon kívül, holott 1-a maji számláim össze[ge] csak a Sz[ent]t György napkor kitel¹⁶⁰⁴ cselédeim bérök 2518 frt 80-ba kerül o. é. s még van hét, akinek karácsony vagy újév a termésnapja. No most már ha én ezen jószágot megveszem, 25–26 ezer fr-ton, az igaz, 1-a Juni és 1-a August két angariába¹⁶⁰⁵ kifizethetném, de adósságom megmaradna, és szeptemberbe[n] [ahhoz], hogy szeszgyáram részére a marhát és gabonát bévásárolhassam, kellene a megmaradotthoz vagy 5–6 ezer pengő adósságot esmét vennem. És kérdés, egy devalvatio¹⁶⁰⁶, egy rendkívüli drágaság nem hozna-é mégis zavarba – így pedig nyugodtan aluszom, és több pé[n]zem marad, mint [amit] azon jószág béhozna. Így megfontolva, úgy hiszem, jó szülőim és Károly is igazat adandnak, pedig megvallom, inkább szerettem volna nem tudni, hogy eladó, annyira vonzódom hozzá és rokonaim közelébe. Legalább nagyobb ürügyem volna többször bé-bé rándulni, s ha mindezek dacára ez a mostoha idő meg nem ijeszt, mégis belévágok, mert ősz vetéseim kitűnők voltak, a rozs szárba és benne a kalász megfagyva, úgy a tavasziak is, a legnagyobb megfontolást okozza.

---

¹⁶⁰⁰ Burgundi répa: cukorrépa, takarmányrépa.

¹⁶⁰¹ Gyalog paszuly: Alacsony szárú, nem felfutó gyalogbab, bokorbab.

¹⁶⁰² A köböl térfogatot mérő mértékegység volt. Erdélyben egy köböl 64 bécsi pintnek felelt meg, 1 pint 1,4147 liter volt. A föld mérésénél a köbölt átvitt értelemben használták, a 10 köblös föld azt jelentette, hogy 10 köbölnyi vetőmagot lehetett rajta elvetni. Magyar Néprajzi Lexikon, köböl címszó.

¹⁶⁰³ Osztrák értékben.

¹⁶⁰⁴ A cselédeket a gazdasági év folyamán többnyire kétszer bérezték: Szent György napkor és karácsonykor. A szegődtetés is e két periódusig szólt, ekkor kellett kifizetni a teljes munkájukat. A Szent György napkor kitel cseléd tehát azt jelenti, hogy eddig szegődtetett cseléd.

¹⁶⁰⁵ Negyedévi járandóság, negyedévi fizetség.

¹⁶⁰⁶ Leértékelődés.

Pedig karácsonytól fogva 1-a ápriliséig 750 db sertésből kaptam 19 ezer frtot o. é., s e 3000 frt-on kívül amely e hó 20-án fizetendő, mind elment. Meghagytam jövőre 200 db kocát, 24 kr-os¹⁶⁰⁷ idej malacom van 520 db. Az igaz, hogy május végével leendő 40 hordó szeszem egyszerre eladandó, az 8000 frt, az ökreimből ismét 8 ezeret kapok, a szilvapálinkából megvan még 44 hordóval, s most juttat eszembe, hogy szégyellem, hogy Lászlónak máig se küldhettem. Még azon is járt az eszem, nem volna-e kivihető, hogy ott megfogadna egy fuvarost, aki ide vagy 200 vagy 300 üveg előpataki vizet hozna¹⁶⁰⁸ és egy kis túrót, és innen visszavinné a szilvóriumot. Fele bért én fizetném, fele bért ő. A székely eljönne ide 30–40 frt-ért o. é., és én szívesen fizetném. Ő kifizetné az üvegeket és töltést, és a szilvórium árából levonná. Ha lehetséges ezen terv sikerítése, tudasd, László, hamarjába[n]. Szaporodik a család, az ég áldja meg a kis Lászlót¹⁶⁰⁹ szüleinek s családjunk[na]k öröme. Lászlót csókolom kis magzatjával. Csak egészséget adjon a teremő – ezt szokta volt szegény Donáth bátyám¹⁶¹⁰ is mondani.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 244–247. verso.

---

¹⁶⁰⁷ Krajcáros.

¹⁶⁰⁸ 1861-ből Fördör Sándor előpataki haszonbérőnek egy nyomtatott reklámjából idézve: „...naponta érkeznek a kereskedők, kik ezen valódi Előpataki borvizet bépecsételt üvegekben kereskedés végett tovább szállítják télben is úgy mint nyárban. Itten helyben egy kupás üveg borviz jól bédugva és a Borszéki módra beszurkozva, de még ezüst stanióllal és a főkut bélyegivel lepecsételve, csak 2 ujkrajczár. Évenkint sok ezer üvegeket töltetek, és azért tapasztalásból mondom, hogy ezen borvizet jól bédugva két évig is el lehet tartani. A múlt évben Nagybecskerekre, Aradra, Szegedre, Pestre és Nagyváradra sok borvizet küldöttem”. Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2015b.

¹⁶⁰⁹ Ifj. Zathureczky László (1862 k. – 1906), Zathureczky László és Boér Karolina fia, később baróti jegyző, takarékpénztári igazgató. Lásd Székely Nép 1906. július 9.

¹⁶¹⁰ Néhai nagyjait Donáth György(1792–1848), valamikor Erdővidék királybírája volt, majd az 1848-as forradalomban a székely haderő háromszéki dandárjának a parancsnoka. A levelezésben gyakran emlegetett „Donáth néni” vagyis tasnádi Gergely Julianna férje. BONA Gábor 2000, 311.

Kelemen Benő levele id. Zathureczky Istvánhoz

Szucság, 1863. március 4.

Kedves jó barátom!

Három heti Zsibón töltött időzésem után tegnapelőtt hazajöttömmel örömmel értesülék Miklóshoz¹⁶¹¹ írt becses leveledből mind jólléteket, mind afelől, hogy gyümölcsseimből szaporítani óhajtasz. Nagyon büszke lehetnék, ha a te hangyaszorgalommal kiállított gyümölcsösödhöz – mi terjedelme s fajtái különböző soksága tekintetiben az enyimet sokszoroson túlhaladja – bár egy galyocskát tudnék olyat, mi még nálad hiányzik, csatolni, de ez ábránd lenne! Küldök azért néhány példányt az előttem becsesb fajtákból, miket tegnapi holdteltivel meg is szedtem.¹⁶¹² Igen szívesen küldök magtönkölyt¹⁶¹³ is, mi magos, szellős tanyán díszlik jobban, s vetése májusba[n] se késő. Mindezek elszállítására, gondolom, az általad említett n[agy]ajtai fuvaros lenne legbiztosb, mire nézve rendelkez, tudatva ily fuvarossal, hogy Kolozsvárra jöve a volt gubernátori, most Bánfi Albert¹⁶¹⁴ piaci házána¹⁶¹⁵ keresse fel a Wesselényi fiúk szállását, hol a hozzád küldendő tönkölyös zsákot megtalálандja, s avval együtt viendheti az abba csomagolt oltó ágakat is. Ha azonba[n] én elébb kaphatok bizonyos alkalmat, használandom azt, ellen esetben, ha egy hónapot késne is az elszállítás

---

¹⁶¹¹ Szigeti Csehi Miklós, Kelemen Benő veje.

¹⁶¹² A termékenységvarázsló rítusok leggyakoribb válfaja, jellemző sajátossága, hogy a telő hold időszakában kezdenek bármilyen új feladathoz hozzá, hogy a tevékenység sikeres legyen.

¹⁶¹³ A tönköly búza a hidegre kevésbé érzékeny búzafajta volt, talán ezért ajánlotta Kelemen Benő az apatársának ezt a búzafajtát.

¹⁶¹⁴ Bánffy Albert (1818–1886), báró, földbirtokos, híres gazdász. Krasznai főispán. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók marosvásárhelyi közgyűlésén válaszüti lakcímmel jelzik. SZABÓ József szerk. 1865, 9.

¹⁶¹⁵ Valószínű a kolozsvári Szent Mihály templom melletti ún. Bánffy palotáról van szó. A Bánffy György erdélyi gubernátor által építtetett palota 1773–1786 közt épült fel Johann Eberhard Blaumann német építész tervei alapján. Lásd WEISZ Attila 2010.

se baj, mert tapasztalatom szerint leghamarabb foganszik s virít a tőke télies mezejében¹⁶¹⁶ történt oltás.

Mi, Istené [a] dicsőség, egészségesek vagyunk mindnyájan [a] jelenben. Pólitól¹⁶¹⁷ most vevénk levelet, írja, hogy ők is jól vannak, Pistit kivéve, kit a hideg még néha most is nyaggat. Irénről pedig írja, hogy a kövérségtől pofájából szeme és orra alig látszik ki.

Gidát Zsibón találtam, ki ott makkolt,¹⁶¹⁸ 600 darab sertésért jött volt látogatni, egészsége helyre állt, vagy 5 napot töltöttünk együtt, vadásztunk is, de nem nagy szerencsével, de hazamenet kipótolta ára, mert ő saját erején egy nagy vadsertést ejtett el, s emellett vadász társai egy másikat és két őzet, mikből minket is részeltetett.

Kedves barátom, arra kérnélek, tudatnád velem, ha a fülei hámorba[n]¹⁶¹⁹ készítenek-é még cséplőgépet, s az eddig készíttetekből vidéketeken van-e vagy egy használatban, s minő eredménnyel... S ha [a] célnak megfelelő gépet tudnak kiállítani, mi egynek ára? S mikorra tudnak egyet kiállítani? Engedj meg, hogy ily vállalattal terhellek, de ha tőled kaphatok tájékozást az aztán teljesen kielégítendő. Mindnyájan titeket öelve, maradtam

Öszinte barátod

Kelemen Benő

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 248–249.

97.

Zathureczky Gedeon levele szüleikhez

Cécke, 1863. szeptember 28.

Kedves jó szülőim!

Ez az év rendkívüli vala, mint a tavalyi is, de a szárazságot kárpótolta mind a tavalyit, úgy az ideit is kedves szülőim, testvéreim, rokonaim s jó barátaink

---

¹⁶¹⁶ Mézga, a fa téli nedve.

¹⁶¹⁷ Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna, a levélíró lánya.

¹⁶¹⁸ Makkoltatás: a sertések téli, makkal való etetése.

¹⁶¹⁹ Füle (ma Erdőfüle) településen 1842 és 1886 között működött a vidék legjelentősebb vashámora. A hámor jelentős szerepet játszott 1848-ban, itt öntötték ugyanis Gábor Áron 1848-as forradalmár ágyúíühöz a golyókat, de itt készült a szebeni nevezetes vashíd is.

látogatása. A Kelemen család csakugyan úgy kitett az idén magáért, hogy örökre leadósított, soha se hiszem, hogy viszonyozhassam ennyi jóságok. S mikor ilyenek történnek, nem csuda, hogy arra a meggyőződésre jutottam, hogy semmi sincs lehetetlen e világon. Igazán meglepetve érzök magunk, midőn Rózsi néni, Rózsa¹⁶²⁰, Lajos¹⁶²¹ és az ügyes, kedves Lorencz Mili megérkezének. Én is iparkodtam minden örömet, kedvet elővarázsolni.

Az építésem e héten végetérend, szüretünk okt[óber] 9 s 10-én leend. A Jorgai[?] ¹⁶²² szüretet is e héten elvégezendjük, fele termésem lett, körülbelül 3 ezer véka. Az apróságokról referálnak majd Rózáék. Most egy levéllel Lászlónak vagyok adósa, nagyon jól esett, hogy valaha írt. A mi sertésesgazdáink teletetni hajtják bé egész Székelyföldre, Fehéregyházára mennek Lovasiék stb.

Gyuláról úgy értesültem, mintha jogot hallgatni Kolozsvárra jönne. Ha feláll, minthogy már fel is állt a jogakadémia,¹⁶²³ én is azt hiszem, hogy látogatott leend, s ajánlom is, hogy jöjjön Kolozsvárra. Jövőre fogadok szálást, és Berciékkel egy helyt lehet az ő felügyelete alatt. S még meglehet, hogy koszon is együtt lehetnek. Mindenesetre ha Kolozsvárra jövend, szeretném, hogy eleve tudósítana róla, hogy én is, legalább ha más által is, elhelyezéséről gondolkodhatnék. Amennyivel drágább leend Kolozsvár, de annyival bővebb is leend a keresettsége[?].

Az erdélyi-galíciai nagy termésnek befolyása leend reánk is, máris érezhető, hogy nem fel, sőt lenyomja a termények árát. Csokolom Pólivall együtt mindnyájokot, az ég áldja, maradok szerető fiok

Zathuretzky Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 252–252. verso.

---

¹⁶²⁰ Nagyernyei Kelemen Rozália (1833–1886), Beke Sámuelné, a levélíró felesége nagy-nénje, ekkor oltszemi lakos.

¹⁶²¹ Nagyernyei Kelemen Lajos (1840–1917), ügyvéd, Háromszék megye tisztii főügyésze, később a sepsiszentgyörgyi tűzoltó egylet főparancsnoka, Zathureczky Berta férje lett. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁶²² Bizonytalan olvasat.

¹⁶²³ A kolozsvári magyar tannyelvű jogi akadémia beindítását az 1863 júniusi szebeni országgyűlésen határozták el. A király 1863 augusztusában ennek beindulására költségtételt is rendelt. Lásd KOKOLY Zsolt 2010.

Zathuretzky Károly levele szüleihez

Mántua,¹⁶²⁴ 1863. október 3.

Szeretett kedves jó szülőim!

Az édesatyus levelét, úgy tegnap Márinak a múlt hónap 25-éről írt levelét kaptam, mind a két levélből örömmel értettem meg, hogy hálá az Istennek, meglehetősen jó egészségben vagynak családunk minden tagjai. Én a múlt hónap közepéig nem a legjobban voltam, oly hideglelés-forma változatokkal, hanem most jobban vagyok. Itten általában a rendkívüli levegő, ami a mocsáros és vizes fekvésű helyiségektől jó, nagyszerűleg előidéz a hideglelést, úgyszólván a ritkaság közé tartozik, akit itten a hideg vagy egyszer ki nem lelt volna. Az itteni lakosok is úgy szenvednek általa, mint az idegen. Egész zászlóaljokban századonként 60–70 beteg vagyok¹⁶²⁵, amit egyfelől az itteni terhes és nehéz szolgálat is előidéz. A Pó¹⁶²⁶ melléke még egészségteleőbb. Én még mind itten benn vagyok Mántuában, úgy lehet, hogy a télen által benn is maradok, mivel engemet az ezredes még augusztusban az ezredi öltöztető és adjustírozó intézet¹⁶²⁷ (Regiments adjustierung)¹⁶²⁸ vezetésével bízott meg. Eztet rendesen egy kapitány és még egy tiszt közösen vezetik, mivel a kapitány júliustól fogva beteg, tehát az egész még eddig reám van bízva és én vezetem s felügyelek az

---

¹⁶²⁴ Ma Mantova, a lombardiai, azonos nevű megyében, Olaszországban.

¹⁶²⁵ A viszonyítás érdekében: egy század békelétszáma 150 fő körül mozgott, hadilétszáma 250 fő volt.

¹⁶²⁶ Észak-olaszországi folyó.

¹⁶²⁷ A szót a sor fölé beszúrta Károly.

¹⁶²⁸ A katonák ruházati és ruházati felszerelési cikkekkel történő ellátását biztosító részleg. Ekor Regiments- (Divisions-, etc.) Adjustierung-Anstalt, az I. világháború idején Montur-Verwaltungs-Anstalt. Ezred-szinten általában két tiszt vezette, az állandó parancsnok gazdászati végzettségű volt, nem állandó helyettesét az ezred állományból vezényelték, olyan tisztek közül, akik (például sebesülés vagy betegség miatt) bizonyos, de belátható ideig nem voltak alkalmasak harctéri szolgálatra. Személyi minősítési lapja szerint Zathureczky Károly főhadnagyot 1861. január 4-én helyezték át szolgálati visszaváró (rendelkezési) állományba (überfasst in dem zeichischen Rückschluß), amit például tartós betegállományra alkalmaztak; s 1863. május 6-án vették vissza (eingereicht) a cs. kir. 31. gyalogezred állományába (zum k. k. Infanterie-Regiment No. 31.). In: Kriegssarchiv 3882. 88. irat 2. oldal.

egészre. Annival könnyebb, hogy mostan más szolgálatot nem tészek, és a künn lévő nedves fekvésű erődítményekbe nem kell kimennem és szállásolnom, hanem ahelyett itten bent és jobb szálláson vagyok. Itten magában a városban Mántua egészségesebb, mint a körül fekvő környék. Az ezred egy évig itten fog maradni, csak azután ha váltódik fel. Tőlünk a 3-ik zászlóalj lement Szebenbe. Én most itten kellett hogy maradjak, nem is kéreztem el, mivel már ha újból szolgállok, egy darabig itten kell maradnom fent az ezrednél. A volt madénai herceg csapatai, amelyek 1859-től fogva itten az osztrák seregnél maradtak volt, mostan a hónapnak elején a herceg személyesen jelen léve, felosztatta a hadseregit¹⁶²⁹, egy néhány nap óta naponként csapatokban Bassanóból ide, innen haza szállítódnak. A tisztek mind visszamaradtak, a legénységből is vagy 800 körül, ezek béosztódnak, úgy a tisztekből is vagy 30 a mi hadseregünkbe, a többi nyugalmaztatódik. Másképpen itten a legnagyobb csend uralog. A pénz itten is meg kezdett szűkülni. Az időjárás most esős, nedves, a ködök kezdnek béállani, ami sokáig itten megtart. Mántua magában sok szép épületekkel és templomokkal bír. Itten született Virgil¹⁶³⁰, Mántua előtti egy kis Pietole¹⁶³¹ nevű faluban. Érdekes a régi hercegi gazdag kastély és vár.¹⁶³² A lakokban elég kimerítőleg olvasom az erdélyi országgyűlés folyamát,¹⁶³³ úgy minden egyéb tárgyakot is.

---

¹⁶²⁹ Az Osztrák Császárság az 1859-es észak-itáliai háborúval elvesztette Modena és Reggio Hercegséget, amelynek uralkodója (1846–1859) Habsburg-Estei V. Ferenc (1819–1875) volt. A modenai nemzetgyűlés 1859. augusztus 19-én megfosztotta trónjától a dinasztíát, majd 1860. március 18-i határozatával az olasz egységet megeremelő Szárd-Piemonti Királysághoz csatlakozott. A háborúról lásd a 76. levélhez írt lábjegyzetet.

¹⁶³⁰ Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70 – Kr. e. 19), költő, az Aeneis szerzője.

¹⁶³¹ A római időkben Andes.

¹⁶³² Palazzo Ducale, más néven Gonzaga palota, valamint San Giorgio vár, a reneszánsz korban keletkezett palotához a későbbi hercegek is hozzáépítettek. Ma Európa egyik legnagyobb palotakomplexuma.

¹⁶³³ Az 1863-as országgyűlés egyike volt Erdély legbotrányosabb országgyűléseinek. A nyári választásokon bizalmat nyert 49 román, 44 magyar és 33 szász jelölt mellett az uralkodó minden nemzetből 11-11 regalistát nevezett ki. Az országgyűlés 1863. július 15-én nyitotta meg a kapuit Nagyszebenben. A megválasztott képviselők, tiltakozásként az alkotmány be nem tartásáért, nem tekintették legitimnek az országgyűlést, ezért tömegesen távol tartották magukat attól: megjelentek Szebenben, de csak az ünnepi misére mentek el. Az uralkodó dühében új választásokat írt ki, de úgy sem tudta megtörni a rendek tiltakozását. Végül az uralkodó

Édesatyusnak csókolom kezeit jóságáért, hogy Czetznek kifizeti helyet-tem tartozásomat, Gábornak, hogy sikerült az eperfaival és selyemmel az idén,¹⁶³⁴ csak folytassa. Mária írja, hogy szegény Jóskának sok kárt tett a jég, én nagyon sajnálom, több szerencsét kívánok. Lászlóékat, Juliékat, Luizáékat, Gábort, Gyulát, Jóskát mind számtalanszor csókoltatom, jó mamának és atyusnak kezeiket számtalanszor csókolom, és állandó jó egészséget kívánok. Beke bátyámat,¹⁶³⁵ úgy a többi vidékbeli ösmerőseket mind tiszteltetem, Riegert¹⁶³⁶ köszöntöm.

Az égtől minden jókat óhajtva, maradok holtig hív, engedelmes fiok,
Zathureczky Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 253–254. verso.

99.

Zathureczky Gyula levele szüleihez

Kolozsvár, 1864. február 8.

Édes jó mama!

Az óhajtva várt nap, t. i. édesmamának névnapja, közeledik. Mily ünnepnap ez rám nézve, azt csak az tudja, ki oly jó anyának, mint az enyém, névnapját megéri. Hálát adok az Istennek, hogy édesmamát számunkra megtartotta, s kérem, hogy engedje még számos éveken át, a legjobb egészségben, örömmel s meglelégedéssel névnapját megérni.

Julinak is kívánom, hogy számos és boldog névnapokat érjen.

---

kénytelen volt fejet hajtani az ország akaratának, és Budára hívta össze az országgyűlést, ezzel önként elismerte a magyar alkotmány ide vágó passzusait. Lásd PÁL Judit 1996.

¹⁶³⁴ A selyemhernyó-tenyésztést Erdélyben a Wesselényi család szorgalmazta. Bár az 1840-es években ez az ágazat viszonylag elterjedt volt, az 1850-es években csaknem teljesen visszaszorult egy olyan betegség miatt, mely a gubókat támadta. A téma szakirodalma szerint csupán később, 1879 után kezdett ismét terjedni a selyem előállítására. Lásd TAKÁTS Róza 1992–94, 163. A Zathureczkyek Wesselényiékkel való kapcsolatai talán elősegíthették az újabb lendületet, Háromszéken ugyanis még az 1880-as években is idegenkedtek a selyemhernyó-tenyésztéstől.

¹⁶³⁵ Beke Sámuel (1824 k. – 1883), oltszemi lakos, Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna testvérének a férje.

¹⁶³⁶ Valószínű Rieger Antal.

Ez az első levelem, melyben hazulról eljövésem óta, jó egészségemről tudósíthatom szülőimet, mert a többibe csak betegségemről írtam, s nagyon örvidenek, ha otthon is mindnyájan egészségesek volnának. Gida 4-én ideérkezett s a tegnap ment vissza, ők is Pistát¹⁶³⁷ kivéve mind jól vannak, Pistát a hideg még mindig rázza. Ő lovat venni jött volt ide, de nem kapott, az egész télen ló nélkül volt, mert az egyik elpusztult. Most írni fog Kelemen bácsinak,¹⁶³⁸ s megkéri, hogy szerezzen az ő számára egy néhány darab erdélyi lovat.¹⁶³⁹ Nálók is nagy hidegek voltak, de mégse[m] oly nagyok, mint itt. Most, mikor jött a gyorskocsissal, a Királyhágón a nagy síkság miatt 6 óráig jöttek keresztül, 24 embert hoztak ki a falukból, s csak azok segítségével tudtak átjönni, oly sík az út. Itt másodszor is nagy hidegek voltak, s csak most kezdett egy kicsit lágyulni, nekem itt a szobába[n], amellet, hogy minden héten elégetünk egy szekér fát, s flaner kapcába[n] járunk, mégis elfagyott 4 lábujjam s az egyik laktársamnak is. Ilyen hideget nem is értem soha, s mégis a piac folytonosan teli volt magyarországiakkal, kik gabonát vettek, innen már el is hordották, most Tordáról s M[aros]vásárhelyről hordják. Nagyváradon a rozs most is 8 frt, a búza 10 újfrt. Itt olcsóbb, de nem sokkal, a zab vékája 70 kr. Csudálkozom, hogy nálunk ahelyett, hogy drágult volna, még olcsóbb lett, azt hiszem, meg fog ott is minél hamarabb drágulni. Ez a nagy hideg sok kárt tehetett a gyümölcsfákba[n]. Itt a sétatéren¹⁶⁴⁰ különösen a gesztenyefák mind elhasadtak. Gidánál a múlt hetekbe[n] nagy vadászat volt, a budai s pesti löveldéből hét-hét tag volt nála, s még számos vadászok, lőttek 4 vaddisznót s őzeket is, hozott ide is őzet, s Szucságba is vitt. Ott mind jól vannak, az öreg bácsi¹⁶⁴¹

---

¹⁶³⁷ Zathureczky Gedeon kisia.

¹⁶³⁸ Kelemen Benő.

¹⁶³⁹ Az erdélyi ló több tájfajta közös, összevont neve, melyek közül a leghíresebb a hucul, a mokány és a székely ló volt. Ez a lófajta valamennyire a lipicai fajtához hasonlított. PALÁDI KOVÁCS Attila 2001, 620.

¹⁶⁴⁰ A kolozsvári sétatér az 1830-as évektől épült ki Kolozsvár egyik mocsaras helyén. Az 1850-es évekig inkább Népkertnek nevezték. A levél írásának periódusában a Sétatéri Bizottság elnöke gróf Mikó Imre volt. [https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A9tat%C3%A9r_\(Kolozsv%C3%A1r\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A9tat%C3%A9r_(Kolozsv%C3%A1r))

¹⁶⁴¹ Kelemen Benjámin.

betegeskedett, abba a nagy hidegekbe Tagsatzungjai¹⁶⁴² voltak itt, s egy hé-
tig minden nap be kellett jönni, s hihetőleg akkor meghűlt. Most jobban
van. Tisztelik s csókolják mamáékat.

A censuránk¹⁶⁴³ március 10-én kezdődik, s most nagyon el vagyunk a
tanulással foglalva. Az egész római jogból kell censuráznunk, a[z] még nem
volna baj, csak a kézikönyvünk volna értelmesebb, de az olyan értetlen,
hogy 3, 4 féléből utána kell, hogy olvassunk, míg valamit megértünk. A fiúk
censurája lejárt, jól feleltek s jó kalkulust¹⁶⁴⁴ is kaptak, Bercinek¹⁶⁴⁵ csak egy
primája¹⁶⁴⁶ van, a többi 8 eminentia¹⁶⁴⁷, Emilnek¹⁶⁴⁸ 3 primája s 6 eminenti-
ája. Most tanulnak Gizával s az Antos leánykaival¹⁶⁴⁹ együtt táncolni. Hol-
nap a karneválba[n] franciát fognak táncolni,¹⁶⁵⁰ most a karneválba[n] 4-
től 8-ig a gyermekek, 8–12-ig a nagyok táncolnak, s egyszersmind masku-
rás bál¹⁶⁵¹ is [lesz]. Itt a farsangon 2 napot kivéve minden nap bál volt, a
tegnap volt a vívóda fényes bálja, minket is meghívtak egyenkint, Laji s
Szabó laktársaim ott voltak, de én nem mehettem el, én a holnapiba fogok
elmenni, hogy lássam, hogy táncolnak Berciék. A bálokról nem igen látszik
a pénzhány s a szükség, mert amint beszélnek, oly fényes öltözettel voltak,
amit csak álmodni lehet.

Atyus hogy van? Miliék, Máriék, Juliék, Lujzáék, Lászlóék s a gyermekek,
hát Jóska, Gábor, Ilona, Berta¹⁶⁵² hogy vannak? Káruy írt-e levelet s hogy van?
Gábor rest levélíró, nem ír, pedig most is írtam Bartha Domokostól neki.

---

¹⁶⁴² Tagsatzung: naponta tartott törvényszéki ülés.

¹⁶⁴³ Tanulmányi vizsga.

¹⁶⁴⁴ Minősítést, osztályzatot.

¹⁶⁴⁵ Zathureczky Albert, a Gedeon fia.

¹⁶⁴⁶ Egyese, akkor a legmagasabb osztályzata.

¹⁶⁴⁷ Kiemelkedő, kiváló osztályzata, közvetlenül az egyes után következett.

¹⁶⁴⁸ Zathureczky Emil, a Gedeon fia.

¹⁶⁴⁹ Valószínű rétyi Antos József lányáról, Ilonáról (1852–1870) vagy Antos János lányáról, Kláráról (1852–?) lehet szó, ugyanis Antos János kisebb lányai később születtek, József másik lánya, Kata pedig nem élt már ekkor. Lásd Magyar nemzeti zsebkönyv 2. 1905, 7–8.

¹⁶⁵⁰ A 19. század elejétől egyre népszerűbbé váló francia négyes táncról (quadrille) van szó.

¹⁶⁵¹ Maszkabál.

¹⁶⁵² Zathureczky Berta (1855–1924) később Kelemen Lajosné, író, zeneszerző, a magyar dalárdamozgalom nagyja. Életéről lásd Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, 1991, II, 676, Kelemenné Zathureczky Berta címszó.

Atyusnak kezeit csókolom, s testvéreim, sógoraim is csókolom, s mamának kezeit csókolva s jó egészséget kívánva, maradok engedelmes fia

Gyula

Laji csókolja kezeit mamának s atyusnak, a többieket tiszteli. Giza is mindnyájokat csókolja, a fiúk levelet írnak. Benczédi¹⁶⁵³ menyen Londonba márciusba[n].

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 258–259. verso.

100.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Mántua, 1864. február 10.

Szeretett kedves szülőim!

Sok közbe jött akadályok eddig mind hátráltattak, hogy válaszoljak. Egyfelől szándékomban is volt fényképezett arcképemet megküldeni, de eztet csak mostan tehetem, ezek is silány példányok, mivel téli, borús napok lévén, ezek gyengén sikerültek. Hanem ha az Isten éltet, későbbre mellképbe levéve és fényképezve számosabb példányban fogom családunk tagjainak megküldeni. Itten ide mellékelve küldök három példányt, egyet mamának, egyett Julinak és egyet Luiznak. Szívesen küldenék Linkának¹⁶⁵⁴ is, de csak hat darab sikerült a 12-től közül ennyire is. Abból két darabot Milinek és Márinak küldök, egyet pedig fel kellett, hogy Bécsbe küldjek, mivel az öszves hadsereg tiszti kara egy fényképezett albumot ezredenként¹⁶⁵⁵ állíttat egybe a császár

---

¹⁶⁵³ Valószínűleg Benczédi Gergelyről (1838–1906), a kolozsvári unitárius kollégium későbbi tanáráról, majd igazgatójáról van szó. Benczédi Céckén nőtt fel, és Zathureczky Gedeont „második apjának” tekintette. Életrajza szerint éppen 1864 márciusába indult el előbb Göttingába, majd onnan még azon évben Londonba tanulmányi útra. A fiatal, életvidám Benczédi kora egyik meghatározó egyénisége volt. Lásd GÁL Kelemen Dr 1939, 79–82.

¹⁶⁵⁴ Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

¹⁶⁵⁵ Sajnos a cs. kir. 31. gyalogezred tablója, amelyen Zathureczky Károly főhadnagy szerepel, négy intézményben sem lelhető fel: bécsi Kriegsarchiv és Heeresmuseum, budapesti Hadtörténelmi Levéltár és Hadtörténelmi Múzeum.

őfelsége számára. Ez okból vétettem én is mostan, ilyen kedvezőtlen, borús időbe[n] le magamot, mert meg kellett, hogy legyen.

Itten is kemény télünk és bő hó volt, amellet nagy fagyok. Most kezd újból felderülni, de még most is van hó, ami máskor itten nagy ritkaság. A mi ezredünk még mind itten van, úgy látszik, itten is marad, mert Olaszországból nem visznek csapatokat kifelé. Az egészségemet illetve én is eleget bajlódom catharrus-sal¹⁶⁵⁶ és köhögéssel.¹⁶⁵⁷ A napokba[n] kaptam szegény jóbarátom, Czetz százados¹⁶⁵⁸ haláláról tudósítást, ami nagyon megsomorított, és általában az ezredben nagy részvétet keltett, mert mind nagyon szerették és becsülték. Nékem kevéssel újév előtt írt, igaz, abban panaszt, hogy szenvedőleg érzi magát, de semmi sem gyanított, hogy oly hirtelen haljon el – nyugodjék szegény békével.

Azon tárgy felől, mit atyus megemlített levelében, még nem kaptam semmi felszólítást mindeddig. Az újszülöttet a családban, a kis Lajost¹⁶⁵⁹ az ég tartsa meg és nevelje a család örömére. Linkáékat, Lászlót és kis fiúkot s Gizellát mind csókoltatom.

Én édes jó mamának kívánok állandóbb és jobb egészséget, adja az ég, hogy Juli testvéremmel együtt névnapjokat örömmel és meglelégedéssel még számos éveken át érhessek meg.

Szegény Gyulát is sokszor érik betegségek, mi őtet nagyon hátráltassa a tanulásban. Már legalább hogy Kolozsvárt meg van alapítva az jogtan – így célszerűbben is végezhet.

A gazdákra nézve általában mind kedvezőtlen korszakok vagynak, a pénzsűke igen általános. Jóskát is sajnálom, hogy oly sok csapás éri. Gábortól nagyon szép, és ne is hagyja fel a selyemtenyészés folytatását.

Édes jó atyus ügyeljen az egészségére, úgy mama is, ahol csak lehet, kíméljék magokat. Különösön atyus a szemeit. Juliékat mind gyerme-

---

¹⁶⁵⁶ Megfázásos betegség, ami akár még a 19. század közepén is halálos kimenetelű is lehetett. Mária Terézia is »fullasztó hurutban (Catharrus suffocativus) sélődővén« halt meg. In: SZÁLLÁSI Árpád 1998, 39-43.

¹⁶⁵⁷ Előtte kihúzza: *náthával*.

¹⁶⁵⁸ Lásd a 44. levélhez írt jegyzetet Czetz Károlyról.

¹⁶⁵⁹ Zathureczky Lajos (1864–1914), Zathureczky László fia(?), baróti földbirtokos, később törvényhatósági bizottsági tag.

keivel, Boérral együtt tisztelem, csókoltatom. Úgy Lujzékot, Sándort,¹⁶⁶⁰ a kis Zsigát¹⁶⁶¹ is. A vidékieket és helybelieket mind köszöntetem. Testvéreimet mind csókoltatom, jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, maradok holtig engedelmes, hív fiok,

Zathuretzky Károly főhadnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 260–261. verso.

101.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Mántua, 1864. március 22.

Szeretett kedves jó szülőim!

E hónapnak 5-ről és 8-ról szóló mindkét rendbéli leveleket, a nékem jó szülőimtől kegyesen küldött 70 frt[-tal] együtt kézhez kaptam. Én újból százsoros hálával mondok köszönetet ezen nékem nyújtott felsegélésért, ami által nehéz körülményeimből kisegítettem magamot, ámbár meg kell vallanom, hogy fáj nékem annak tudata, hogy a mostani pénzsűk viszonyok között jó szülőim újból ily nagy áldozatot hoztak értem. A jó Isten megsegít, hát hosszas időnkig képes lések így magamot minden adósság nélkül fenntartani. Csak reményem van, hogy nékem is már valahára jobbra fog előléptetés által anyagi állapotom fordulni. Jelenleg egészséges és jól vagyok, de nagyon elfoglalva, mert ennek a hónapnak elején állítódott egybe egy egész cipész osztály, azaz vagy 80 schuster, ezekkel rövid időn egy néhány 1000 darab lábbelit kell készíttessenek. Az egész elrendezése, béosztása reám bízódván az ezeredtől, hát ez sok bajt és nyughatatlanságot adott. Most már rendbe hoztam és foly a munkálódás. Ez hátráltatott, hogy nem írhattam, mert ha nappal nem írok, estve nem tehetem, a szemeimet kell kímélnem, a télen egy keveset meggyengültek. Itten minden a régi állapotban. Háborútól mostan nem lehet újból tartani, minden csendes. 26-án jó ide Szebenből, azaz ide érkezik az ezredünk 3-ik zászlóalja, így az

---

¹⁶⁶⁰ Bartha Sándor, Zathureczky Lujza férje.

¹⁶⁶¹ Bartha Zsigmond (1863–1897), Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia, bardóci lakos, később magyar királyi állam-építészeti mérnök.

ezred három zászlóaljjal leend egyesülve. [Az elmúlt] napokba[n] Máritól is kaptam levelet, én nékiek csak az innepeken írandok, előbb nem lehet. Jóskának és Bartha Sándor sógoromnak névnapjaikra nem is gratuláltam, hát most utólagosan tészem, az ég áldja és tartsa meg mindkettőjüket.

Jó mamának csókolatom számtalanszor kezeit, hogy oly jó volt és nékem írt, úgy Julit is csókolom jóságáért. Gidának is majd a jövő hónapban írandok. Szívemből sajnálom a kis Iréne¹⁶⁶² halálát, adjon az ég vigasztalást! Lászlót, Linkát, a kis Izabellát,¹⁶⁶³ Lacit és Lajost, mind csókolatom. Miliéket, Máriékat hasonlólag a gyermekekkel együtt. Sajnálom szegény Luizát, hogy annyit gyengélkedik. A kis Zsiga¹⁶⁶⁴ már most nagy legény eddig... Az itteni időjárás is nem a legszebb, hol ess, hol hideg áll bé, hanem már minden nagyon zöldülésnek indult.

Jó mama és atyus vigyázzanak egészségekre, és kíméljék mindketten magokat, mert a sok nyughatatlanság újból igen kimerítendi. Gábor ha egyszer ír, megörvendeztetne, ha holmit említend a belső gazdaságról is. Egyáltalában a nagyobb változásokról elmenetelem óta. Mi sikerrel volt és van kilátás az selyem és eperfa tenyésztésre? A cselédek kik, és hogy van az elrendezés stb.

Luizáékat fiastól Sándorral együtt csókolatom, úgy tiszteltetem Bartha Károlyt is. Albertet,¹⁶⁶⁵ a gyermekeket csókolatom, a vidékbelieket tiszteltetem, úgy Sükösdéket¹⁶⁶⁶ és Riegert¹⁶⁶⁷ is. Kapitány Stefánovits,¹⁶⁶⁸ ki egyszer 1855-be[n] volt nálunk és Imecsfalván is, mind a két fülére megsüketült, most Bécsbe ment magát gyógyíttatni. Jóskának kívánom, hogy jobb esztendő és több szerencsével érhesse meg névnapjait. Én boldog és szerencsés húsvéti innepeket kívánok, hogy tölthessék szülőim és testvéreim jó egészséggel és meglegédeccsel. Gyulát is tiszteltetem. Újból megújítva hálás köszönetemet a nékem hozott áldozatokért, maradok

---

¹⁶⁶² Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna kislánya.

¹⁶⁶³ Zathureczky Izabella.

¹⁶⁶⁴ Bartha Zsigmond (1863–1897), Bartha Sándor és Zathureczky Lujza kislánya.

¹⁶⁶⁵ Boér Albert, a Zathureczky Júlia férje.

¹⁶⁶⁶ Valószínű, hogy inkább a miklósvárszéki orvosról van szó, mint a brassói kereskedő Sükösdről.

¹⁶⁶⁷ Rieger Antalról lehet szó.

¹⁶⁶⁸ Stefanovits Mihály.

szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, testvéreimet is egyen-egyen,
holtig engedelmes, hálás, hív fiok

Zathuretzky Károly főhadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 266–268. verso.

102.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez,

Cécke, 1864. április 9.

Kedves jó szülőim!

Az én régi jó tanítóm szerencsésen megérkezve Szucságba, mindnyájan ott ülök meg az ünnepeket. Megültük, mert a rossz idők nem engedtek ki a házból. Ott volt Gyula és Kelemen Lajos is, kiknek csonka héten kezdődvén censurájok, egész ünnep alatt folytonosan tanultak. Minthogy Kelemen Eleknek¹⁶⁶⁹ most nem írhatok, annyi levelet írtam egyszerre, de rövid időre néki is írandok. Őt csókoltatom, és azt mondom, hogy Lajosnak¹⁶⁷⁰ az évi szorgalma, magaviselete dicső, minden jóra reményt nyújt. Ők harmadik laktársuk, Szabó Miklóssal a zsbói¹⁶⁷¹ tiszt fiával egy hétre lóháton Zsibóra rándulnak vakációzni. Mü pedig valahogy hazajöhetve Szucságból, itt egy hét óta örökös havazás miánn mind benn ülve beszélgetünk, módunkba[n] volt magunkat mindenről jól kibeszélni, s e[z] feledteté az idő mostohaságát is. Emberi emlékezet óta itt ily hideg, havas idő ápril[is] hóba[n] még nem volt. E[z] órába lépék bé hozzám Sepsyügyvéd[!] Horvát gr[óf] Zichy Domonkossal¹⁶⁷² 10 rőf¹⁶⁷³ székely szürke posztót nadrág és

---

¹⁶⁶⁹ Nagyernyei Kelemen Elek (1804–1872), szucsági földbirtokos, Kelemen Lajos édesapja. SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁶⁷⁰ Nagyernyei Kelemen Lajos.

¹⁶⁷¹ Zsibó, szilágysági város, a Wesselényi család ősi fészke.

¹⁶⁷² Zichy Domokos, volt veszprémi püspök, Bihar megyei birtokos. Lásd BIRÓ Vencel 1942.

¹⁶⁷³ A rőf textilanyagok mérésére használt, a kifeszített kar hosszát a mell közepétől a hüvelykujj hegyéig alapul vevő, országonként és vidékenként eltérő régi hossz mérték. A kolozsvári, körmendi, krakkói és lócsei rőf 62,2 cm-nek; a brassói, budai, drávamelléki, eperjesi, erdélyi, gyöngyösi, kassai és királyi rőf 62,52 cm-nek; a bécsi rőf 77,75 cm-nek; a mérnöki, munkácsi és pozsonyi rőf 78,3 cm-nek felel meg.

atillának¹⁶⁷⁴ – mert ő is olyanba jár – nékem ajándékba. A lovakra, csikókra mesteruram a legjobb gondot fordította. Az apám által Pista fiamnak ajándékozott csikó még megépült az úton, most pedig egy héti zabolás után még reá se lehetne üsmerni. A Pista és [a] magam nevébe[n] is csókoljuk érte nagy tata kezeit. A Cseréy-féle csikók sem voltak sokkal jobb bőrbe[n], egynek dagadt léve még otthon is a lába, Szucságba[n] nagy kínok között kifakadt, azt ott is hagytam, ha meggyógyulna. A gyeplőköt¹⁶⁷⁵ köszönet mellett vettem, meg is tartom. Kifizettem az árát, de a János sógor hámjait¹⁶⁷⁶ meg nem tarthatom, mivel oly forma ócska hámjaim nékem is vannak, s így visszaküldöttem. Éppen a vetés derekán voltam ünnep hetébe[n], s azóta egy szemet se tudtunk vetni. Gyermekeim és nőm most mindnyájan egészségesek: Gizellát június végével telvén 4 éve, hazahozzuk. Ezalatt 2200 frt-ot fizettem érte o. é-be[n]. Bercit és Emilt szándékszem Szebenbe vinni nyárára német nyelvre, jó tanítójok, Benczédi¹⁶⁷⁷ az akadémiára ment egyet, én vittem bé Váradra. Az én öreg barátomnak is megmutattam a vasutat. Most kezdett csak desperálni¹⁶⁷⁸, hogy ha az idő nem derül, Miklós¹⁶⁷⁹ is hogy menend haza? Póli küld jó atyámnak egy vaddisznó sódort¹⁶⁸⁰ kóstolóba, szép és jó szokott lenni. A túró és puliszkalisztet, mind egyéb[?] csemegéket nagyon köszönjük. Többfelőlről majd szóval teend előadásokat az én jó tanítóm, ha az Ég hazavezérlendi.

A Jánosnak szóló levélbe[n] van lovainak ára, 240 frt. Az én jó Juli testvéremnek is írtam, ő is oly jó volt, írt nékem. Gábort és a hozzánk tartozandókat csókolgatjuk, jó anyám kezeit csókolva, maradtam szerető fiok
Zathuretzky Gedeon

Az ipom egész desperált lett volt, de benn ünnepeelve helyre jött, most kezd épülni, rég is hogy betegeskedik – friss és egészséges.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 262–263. verso.

---

¹⁶⁷⁴ Atilla – rövid, zsinóros kabát, a magyar úri viselet része.

¹⁶⁷⁵ Hosszú szíj, a lovak irányítására használták.

¹⁶⁷⁶ A ló igába fogására használt bőr szíjrendszer.

¹⁶⁷⁷ Benczédi Gergely.

¹⁶⁷⁸ Kétségbe esni (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

¹⁶⁷⁹ Szigethy Csehi Miklós.

¹⁶⁸⁰ Sódor, sódar – füstölt sonka.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Mantua, 1864. május 14.

Szeretett kedves jó szülőim!

Rég de rég kellett volna hogy írjak, a nagyon sok teendőim mellett hátráltatott az, hogy a jobb kezemen az mutató ujjamat a körömméreg¹⁶⁸¹ elfolyta volt vagy három hét óta, csak egy néhány nap óta javult annyira, hogy könnyebben írhatok. Másfelől egészségem tűrhető. Itt még mind csúf esős idők járnak. Ide mellékelve küldök mamának egy darabot és Linkának is egyet fényképemből. A múlt hónapban írtam volt Gidának is, néki is megküldtem egy példányban arcképemet.

Mostan az ezredben is valahára történt egy kevés előléptetés, a múlt hónapban lejött a legfelsőbb engedelem, hogy a megürült helyeket előléptetés által bé lehet tölteni. Mi ezredünkbe még 1859 óta voltak helyek, mostan rövid időn egy májor¹⁶⁸² lett alezredes, két kapitány májor és 4 főhadnagy – a négy idősebb rangú – kapitány. Én mostan rangba[n] a 4-ik vagyok¹⁶⁸³, így inkább lehet reményem, hogy legalább egy év lefolyta alatt százados lehetek, ha közbe nem jönnek akadályok.

Máriéknak is a napokba[n] írandok. Luizáék remélem, jól vagynak, úgy Linkáék, Juliék, Miliék, Máriék, Jóska, Gábor, Gyula, László, egy szóval a család minden tagjai. Én édes jó atyusnak és mamának kezeiket számtalanszor csókolom, boldog innepi napokat és minden jókat, egészséget óhajtvá, testvéreimet egyen-egyen csókolva, úgy minden ösmerőseinket tisztelve, maradok holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly főhadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 264–265. verso.

¹⁶⁸¹ Valószínű gennyes vagy gombás körömbetegség.

¹⁶⁸² Őrnagy (német és osztrák-német Major).

¹⁶⁸³ Lásd a 13. levélhez írt jegyzetet az előléptetésről és a rangszámról (sorrendről).

104.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Legnano,¹⁶⁸⁴ 1864. október 23.

Szeretett kedves jó szülőim!

Szeptember 5-én elhagytam Mántuát, egy század parancsnokságát átvéve, az ezred felszerelésit általadva.¹⁶⁸⁵ Folytonos Mántuábani ülés meg kezdte rongálni egészségemet, eztet ezredesem¹⁶⁸⁶ béléltva, a legnagyobb megdicsérés és megelégedés kifejezésével, felmentett ezen terhes és nagy felelősséggel járó szolgálattól, egyszersmind, mint századparancsnok, attól fogva kapitányi szolgálatot¹⁶⁸⁷ tészek, itten is elég van felelőség és teendő, de másfelől sokkal kellemesebb és könnyebb a szolgálatom. Egész szeptember hónapjában a Pó folyó jobb partján, közel a határszélhez töltöttem el, egészségemre jó befolyással volt. Október 1-ső [napján] visszatértünk Mántuába, hol egyszersmind a hadsereg létszáma következtében 50 legényt szabadságra bocsátottunk századonként. Az előléptetési kilátások újból egy kevés időre hátráltak, mivel az egész hadseregből mintegy 50 ezer elbocsátódva, ez okból az üres helyek bétöltésit felfüggesztendik. Ilyen a mi sorunk, erre is el vagyunk készülve.

E hónapnak 16-án az egész ezreddel együtt elhagytuk Mántuát és környékit, és 18-án ide érkezve ezen Legnano¹⁶⁸⁸ város és vár mostani állomásunk,

---

¹⁶⁸⁴ Legnano, Milano megye, Olaszország.

¹⁶⁸⁵ Személyi minősítési lapja (in: Kriegsarchiv 3882.) erre nem tér ki, lásd a 98. levélhez írt, a ruházati ellátást biztosító részlegről írt jegyzetet.

¹⁶⁸⁶ A cs. és kir. 31. gyalogezred parancsnoka (1861-?) Anton Ritter von Dormus ezredes (1815-1897). In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 712. Miután az ezred történetéről írott könyvet 1867-ben adták ki, az biztos, hogy akkor még ő volt az ezred parancsnoka, azonban arról sehol sem lelhető fel adat, hogy meddig állt az ezred élén. Az 1857-1860 közötti ezredparancsnok, Josef Freiherr von Dormus ezredes (1811-1890) öccse.

¹⁶⁸⁷ Akkor is és ma is egy-egy beosztáshoz (esetünkben a századparancsnokhoz) „-tól -ig” rendfokozatokat rendeltek (esetünkben I. osztályú hadnagyit, főhadnagyit és I. és II. osztályú századosit). A levél e kitétele úgy értendő, hogy Zathureczky Károly főhadnagyi rendfokozattal töltött be maximum századosi rendfokozattal betölthető beosztást.

¹⁶⁸⁸ A még Radetzky tábornagy által kiépített ú. várnégyszög alkotói: Verona, Peschiera, Mantova és Legnago erődítményei.

hol a télen által maradandunk is. A rendkívüli sok betegségek következtében az ezred nagyon sok legényt veszített el, maga az ezredes is, úgy a tiszt kar nagyobb része mind lebetegedett volt, ennek folytán legfelsőbb rendelet érkezett Mántuát elhagyni és más állomást váltani, így történt, hogy oly véletlenül változtattuk az állomást. Legnano az Etsch¹⁶⁸⁹ folyó partján fekszik, nem messze Páduától, nem nagy város, hanem drága, most sokat esik az eső.

Mivel már Legnano marad mint állomás, hát kérem ezután ide címezni a levelet. A jó Mária leveléből megértettem szomorúan a szegény jó Mária¹⁶⁹⁰ oly hirteleni halálát, Ferenc bátyámat is mostan sok csapások érik. Remélem, jó szülőim mind jól vagynak, jó atyám, mama és egytestvéreim. Gida írt volt nekem augusztusban. Gyula hol és hogy van? Gábor, Jóska mivel foglalkoznak? Régtől nem kaptam levelet, ezért nagyon keveset is tudok otthonról, László, Linka gyermekeivel, úgy Juliék[ról]. A háromszékiekről¹⁶⁹¹ már írt Mária. Luiznak is már két fia vagyon, az Isten éltesse őket. Mária említette levelében, hogy Jóska kijárt Magyarországra. Gidáról örvidenek, hogyha közelebbi levélben említenének róla is. Donáth néni¹⁶⁹² hol él mostan? Hogy vannak Beke bátyammék,¹⁶⁹³ Sükösd d[okto]rúrék,¹⁶⁹⁴ Bardócon Sándor,¹⁶⁹⁵ Károly, őket mind tiszteltetem, úgy Kelemen Elek bátyámékat¹⁶⁹⁶ is. Riegert¹⁶⁹⁷ is köszöntetem, egyáltalában minden ösmerősöket.

[A] gazdaság sok csapásokat szenvedett ezen évben újból, Erdélyben általában szomorú kilátásai vagynak a gazdáknak. Jó mama és atyus ügyeljenek egészségeikre, mert az őszi nedves idők könnyen hűléseket idéznek elő. Jó szülőimnek csókoltatom számtalanszor kezeiket, testvéreimet csókoltatom egyen-egyen. Maradok holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly főhadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 271–273. verso.

---

¹⁶⁸⁹ Adige vagy Etsch, folyó Olaszország északi részén.

¹⁶⁹⁰ Gál Zsigmondné Zathureczky Mária, Zathureczky Ferenc lánya.

¹⁶⁹¹ Itt nyilván az imecsfalvi, a papolci és a nyujtói rokonokat érti „háromszékiek” alatt.

¹⁶⁹² Tasnádi Gergely Julianna.

¹⁶⁹³ Beke Sámuel.

¹⁶⁹⁴ Sükösd Sándor.

¹⁶⁹⁵ Bartha Sándor.

¹⁶⁹⁶ Nagyrnyei Kelemen Elek.

¹⁶⁹⁷ Rieger Antalról lehet szó.

Zathureczky Gedeon levele szüleihez

Cécke, 1864. október 31.

Kedves jó szülőim!

Legelsőbb[en] is forró kívánságok[at] amidőn megköszönném, kérem az Istent, éltesse, egészségbe[n] tartsa meg gyermekeinek, és gyermekeit kölcsönösön, hogy sokáig ne érezzük a bánat és szomorúság keservét!

Ma írtam Márinak is, úgy Lorencz Méliéknek Homoródra¹⁶⁹⁸ ahová lakadalmába hivatalosok valánk, úgy írék Bélának¹⁶⁹⁹ is Kassára. Az idő beszorított a szobába hideg esőzéssel. Gyula és Kelemen Lajos, úgy Berci és Emilt tegnap küldém vissza Kolozsvárra. Gyuláék e hóba nálunk voltak, a fiúkot pedig a szüreti két héti vakációra hazahozattam, mert már egy éve múlt, hogy nem voltak itthon. Ők jól mulattak, ha borunk semmi se lett is, mint például nékem 160 kapaalja¹⁷⁰⁰ szőlőmbe lett 100 icce¹⁷⁰¹, és egy néhány polcon szőlő enni. A szüreteléstől vígadhattunk, voltunk 26[-on]. Tegleden¹⁷⁰² is voltak szüretre, egész reggelig táncoltak, úgy Juricskayéknál¹⁷⁰³ is igen sokan léve, a székelyek reggelig rúgták jókedvvel, nagy hódításokat is tettek. De mindazért gazdasági helyzetünk éppen oly aggasztó, mint a jó atyáméké, semminek sincs ára. A nyomtatásból¹⁷⁰⁴ még tavaszra is marandand. Tengerink fele részbe[n] ért meg a béállott korai fagyok mián. Napszámost az ősön három hétig egyet se kaptam, most volna elég. Vetni még majd semmit se vetettünk, amit vetttem ezelőtt 5–6 héttel hat ökörrrel, vas

¹⁶⁹⁸ Helység a régi Nagy-Küküllő vármegye kőhalmi járásában.

¹⁶⁹⁹ Tasnádi Nagy Béla (1831–1908) Tasnádi Nagy Károly és első felesége, Gömör Kammilla fia, 1848-ban igazságügyi minisztériumi osztályfőnök, 1890-ben pénzügyigazgató Kolozsváron. BONA Gábor 1998, II, 539.

¹⁷⁰⁰ Kapavágásnyi.

¹⁷⁰¹ Erdélyi (kis) icce 0,707 liter, magyar icce 0,848 liter; pozsonyi icce 0,839 liter. Lásd még az 52. levélhez írt akó-jegyzetet.

¹⁷⁰² Mezőtelegd, Bihar vármegye.

¹⁷⁰³ A Zathureczky család által összegyűjtött gyászjelentők közt fennmaradt Juricskay Mórné gyászjelentője, a Juricskay család ekkor Örvénd Bihar megyei településen élt.

¹⁷⁰⁴ A gabona kicsépelése valamikor a szemek kitaposásával, kinyomatásával történt.

ekéssel, a[z] se kelt ki, oly kemény a föld, félbe kellett hagynunk, most pedig a folytonos esőzés akadályoz, ha kiderül és az idő engedendi, még ezután vetünk. Sertéseimbe[n] az őszön is a torokgyík¹⁷⁰⁵ sok kárt tett, pedig még a[z] volna, ami pénzzé tehető lehetne. Most a makkra hajtottam, vettem gr. Zichytől 800 frt, a kocáim és a kanok az én erdőmön vagynak. A fiúk szeptember óta már 500 frt-ot vettek igénybe, bárha terhes most pénzt csinálni, de nem sajnálom, csak az eddigi útról le ne térjenek. Ők Gyulával lesznek együtt, sőt Balázs is vélek van, míg Gyula alkalmas szállást szerzend, mert Nemegeyeiéknél nem adhattak szállást, szállás pénzt 150 frt-ot fizettek. A rendes tanokon kívül francia, német nyelvből, vívás és muzsikából kapnak órákat, az úszásból felszabadultak a nyáron, nagy nyereség Emilre, ki nagyon félt a víztől. Berci pedig igenis bátor volt, ő már addig is tudott természetesen úszni. Az idén én is egész merejébe¹⁷⁰⁶ újba építettem a malmom, az is vagy 700 frt-omba került, amellelt a gátam a sok árvíz elvivén, három hónapig kínlódtam, míg készen lett, mert midőn egy darabig haladtunk, jött az ár és még több kárt tett, így jártunk négy ízbe[n].

Fancsikát¹⁷⁰⁷ november 9-[én] licitálják, jó, hogy nem elegyedtünk vásárba, mert ebbe[n] a szűk pénz idejébe[n] adósságot csinálni, nem lehet meglábalni¹⁷⁰⁸. E percbe[n] volt itt a fancsikai csósz és mondá, hogy tegnap a helység szerződött és megvette 92 ezer pfrt-on. Nem tudom, hogy fogja kiteremteni, mert az egész helységnek sincs 500 frt-ja. Jóskát úgy látszik házassági jövője is gátolta volna, hogy vásárba bocsátkozzunk. Bizony szeretném, ha valamelyik testvérem helyeztethetném, oh! Ferenc bácsinak¹⁷⁰⁹ is írtam volt, hívtam ki, hogy hozza ki a szerencsétlen Klárit¹⁷¹⁰ és próbáljuk meg

---

¹⁷⁰⁵ Népies neve a torok gyulladással megbetegedésének, ha erősebb duzzadással és nyelési nehézséggel kapcsolatos. Emberek esetében főleg a gyermekek diftériáját, állatoknál pedig a lépfenést, a sertésvészes torokgyulladást értik a kifejezés alatt.

¹⁷⁰⁶ Teljes egészében, az alapokig.

¹⁷⁰⁷ Ma Kárpátalja nagyszülősi járásában fekvő település.

¹⁷⁰⁸ Megtenni, meglépni.

¹⁷⁰⁹ Zathureczky Ferenc, a levélíró atyai nagybátyja.

¹⁷¹⁰ Zathureczky Ferencné Tompa Klára.

Pesten a Pólya intézetét,¹⁷¹¹ onnan több kedély- és elmebetegek kigyógyulva jöttek megénkbe is haza.

A főzéssel¹⁷¹² nem tudom, hogy leszek a télen. Takarmányom van bőven, hogy azt némileg értékesíthessem, főznék, és hogy trágyát[?] csinálhassak, de biz addig egynehány ezer frt-ot kell szereznem.

Jó atyám és anyám képe hiba nélkül megérkezett a mű örömünkre, hogy türethőleg találták, bizonyosága, hogy a kis Mári megüsmerte. Ő most szorgalmason tanul. Szereti Klotild kisasszonyt, a kisasszony is még idáig meg van elégedve a mi körünkbe[n], és mű is vele kölcsönösen. Béállva a rossz idők, nem nagy reményem van, hogy jó atyám ez évbe házamnál ölelhessem, bajosan akad útítársra. Az ipom¹⁷¹³ is desperált¹⁷¹⁴ a kijövetelről, azt írta, mihelyt Kelemen Elekkel¹⁷¹⁵ fogószik jó atyám – a báytja nem sokat tesz fel róla az elhatározottságban – már én anyira nem sértem, bízom az ő tevékeny lelkébe[n], minthogy már példával bébizonyította, hogy megkeresett. Csókoltatom őt is, az övéit, úgy Bartha sógort és Luizát. Nagyon komódos¹⁷¹⁶ emberek ezek az én sógoraim, hogyha még reményt se nyújtnak, hogy valaha ajtóm bénýissák, de egy betűt se írnek soha, pedig az is jól esnék néha. Az egész familiát mind egyen-egyen csókoltatjuk, Póli is Gizellával együtt. Gábor szíves megemlékezését köszönöm, egészséget, kitartást kívánok részére! A mostani gazdálkodás a megpróbáltatás ideje, aki ezt megláballhassa, még remélhet jobbat is, de most kétszeres szorgalom és számítás, utánnézés kell mindenbe[n]. Itt is egymást éri a sok nagy bukás, különösön a haszonbérlok nagyba[n] buknak. Csókolva őt, csókolva jó szülőimet az enyémeikkel együtt, maradtam szerető fiok,

Zathureczky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 274–275. verso.

---

¹⁷¹¹ Pólya József 1842-ben nyitotta meg a budapesti városligeti birtokán az ország első elmeógyógyintézetét. Érdekes, hogy a levél írója még 1864-ben is ezt az intézetet említi, holott ez az intézet állítólag csak 3 évet működött, és az 1850-es évektől már a Schwartzer-Intézet vette át a helyét. 1862-ben már Erdélyben, Nagyszébenben is megnyitotta kapuit egy elmeógyógyintézet. FÓNAGY Zoltán 2014.

¹⁷¹² Nyilván pálinkafőzés.

¹⁷¹³ Apósom.

¹⁷¹⁴ Kétségbe esett (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

¹⁷¹⁵ Nagyernyei Kelemen Elek.

¹⁷¹⁶ Rátarti, ma beképzelt.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Legnano, 1865. február 7.

Szeretett kedves jó szülőim!

Ezen évben küldött mind a két levelet kézhez kaptam a pénzöszvegekkel együtt, forró hálámat és számos köszönetemet kérem ezért elfogadni, úgy az új évbni, mint a névnapi szíves kívánatokért is. Én nem tudom másképpen hálámat mindezekért kifejtteni másképp, csak azon forró óhaj-tásaim által, hogy a teremtő jó Isten szülőimet, testvéreimet egyen-egyen tartsa meg, és áldja meg! Hála az Istennek, hogy szegény jó mama most jobban vagyon. Oh! Kímélje is magát, ne járjon pincébe és padlásra! Hiába, a sok nyughatatlanság kimerítette, azon kívül is a múlt évi szerencsétlen körülmények is sok bajt és gondot adtak. Szegény szülőimnek is mostan kell az életpályájokon a legnehezebb, terhesebb harcot küzdenie a mostoha csapások ellen... Amint édes atyus is említette levelében, nagyon célszerű gondolat, hogy Lászlónak és Gábornak átadni szándéka a jószágot árendába¹⁷¹⁷. Sok nyughatatlanságtul menekednének, és más felől is a jószág nem idegen kézbe jönne, így nem is rongálódnék. Már a jó szülőim tapasztalásaira és béléltésaira bízva, intézkedendének oly formán, hogy nyugodal-makat gyarapíthassák a bizonyos jövedelem mellett.

Nagyon megörvendeztetett, hogy névnapomról megemlékezve, mind szülőim, mind testvéreim, úgy ösmerőseim is köszöntöttek, kiknek kérem mindnyájoknak üdvözleteimet kifejeznie.

Máritól is kaptam a napokban egy terjedelmes levelet, melyben, oly jólesőleg, nékem mindenről körülményesen tudósított. Hiába, az ember csak örökké az övéi köréhez vonzódik vissza... Minden, csak nem oly csekély tudósítás is jóltevőleg hat reánk, mert a nagyvilág csak rideg benyomásokat hagy hátra. A jó Luiza is hogy annyit szenved, örvendek szívemből jobban lettén, úgy azon is, hogy kis fiai is épek, egészségesek és jól vagynak. Ötet Sándorral és fiaival együtt, úgy Lászlót, Linkáékat, gyermekeket mind csókoltatom.

---

¹⁷¹⁷ (Haszon)bérbe (árenda: bérbeadás, haszonbér).

Én hálá az Istennek, meglehetősen jól vagyok. Szegény Stefánovits kapitány,¹⁷¹⁸ mind a két fülével megsüketült és mostan nagyon beteg Bécsben fekszik, mégyen nyugalomba.

Szülőim kezeit számtalanszor csókolom, maradok holtig engedelmes fiok, Zathuretzky Károly főhadnagy.

Édes jó Gábor!

Köszönöm, hogy oly jó voltál, és két rendben is nékem írtál. Szegény Jóskát csókoltatom, remélem, újra egészsége visszatérend. Te pedig légy továbbra is segítségre jó szülőimnek, hiába, te vagy mostan legközelebb körülbe[n], könnyítsd terheiket. Beke Battyámékat,¹⁷¹⁹ Riegert,¹⁷²⁰ Sándort[?],¹⁷²¹ egyszóval minden ösmerősöket tisztelem. Ne feledd továbbra is téged ölelő testvéredet, Károlyt.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 281–282. verso.

107.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Legnano, 1865. július 4.

Szeretett, kedves szülőim!

Márítól kaptam a napokban levelet. Nagyon megörvendettem, midőn olvasom, hogy szeretett kedves szülőim a jó Isten kegyelméből megérték, hogy aranylakadalmok napját innepelhessék, úgyszintén, hogy családunk tagjai oly számosan jelen lehettek ezen nagy és magasztos innepélyen. Annál inkább sajnálom, hogy én és Gida nem lehattünk jelen. Gyula és a Gida fiai is benn voltak, úgy Balázs is – dicséri Mári, hogy a fiak ügyesek, Gyulát is, hogy jól tanol és igyekezik. Ezen igazán nagyon örvendek, mert így csak megélhet a jövőben is. A gazdaságiakról is tudósít, mint látom, az idén is újból szomorú kilátások vagynak a gazdáknak. Itten milyen szerencsések

---

¹⁷¹⁸ Vélhetően Stefánovits Mihály (1829–1902), Zathureczky Károly egyik felettese.

¹⁷¹⁹ Nagyerneyi Beke Sámuel, oltszemi birtokos, a Zathureczky Gedeon sógora.

¹⁷²⁰ Rieger József híres sepsiszentgyörgyi tanító fiáról, Rieger Antalról lehet szó. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy segítette a Rieger név megfejtésében.

¹⁷²¹ Egymásra írt szavak miatt bizonytalan az olvasat.

az olaszok, a legjobb időjárások voltak, a selyemtenyésztés nagyon jól és gazdagon az idén fizetett. Sokan már másodszor is tenyésztenek az idén, mert az időjárás arra alkalmas. Búza, zab már mind le van takarítva. A repce nagyon jól sikerült, de különösen a ricinus olaj¹⁷²² növény nagy dúsan díszlik és nagy reményt nyújt termésével, ez igen gazdagon fizet. Ezen ricinus olajfa az úgynevezett csuda fa, minálunk is volt egy néhány példányban a Karikában. Ennek egész magyaró¹⁷²³ nagyságú magvai vagynak, ez olyan olajos tartalmú. Mint a kukoricát, úgy nevelik és kapálják, sorba vetik, de a legkövérebb földet kívánja. Általában ezen Legnago vidéke dúsan tenyészt minden[t] és gazdagon.

Hogy és mire ment nálunk a selyemtenyésztés? Gábor remélem nem hagyott fel, mert eztet kitűréssel és idővel lehet csak hasznossá és fogantossá tenni nálunk is.

Mint az szegény erdélyi gazdaság sorsa, éppen olyforma lábon áll az én pénzbéli állapotom is, több a kiadásom, mint a bévételem, de erről nem tehetek, mert összes fizetésem 44 frt ezüst lévén, ebből hónaponként Uniformirung-Banda¹⁷²⁴ stb, kell fizessek 15 frt, marad öszvesen minden kiadásokra 29 frt, ebből kell mindent kiálljak, amellet már szeptembertől fogva mint főhadnagy, századot vezénylek¹⁷²⁵, és az egész század költségei pótlására, úgy mint talpra,

---

¹⁷²² A *Ricinus olaj* kifejezés a szövegben aláhúzva. A *Ricinus communis* növény olaját haszajtként alkalmazták. Lásd Révai Nagy Lexikona, 1924, 16. kötet, 262.

¹⁷²³ A székely nyelvjárásban *magyarónak* mondják a mogyorót.

¹⁷²⁴ Elképzelhető, hogy beosztásának megváltozása okozhatott eladósodáshoz vezető kiadásokat, ám ennek nem az új beosztás, a századparancsnokság átvétele az oka, sokkal inkább az előző beosztásból való távozás. Ő volt az ezred ruházati és felszerelési ellátásáért felelős tiszt, ezen a vonalon pedig lehettek olyan hiányok (a készleteket alkotó ruházati és felszerelési cikkek darabszámában), amelyeket a távozó parancsnoknak kellett a kincstár számára befizetnie. A mai napig, ha valaki egy olyan beosztásból távozik, amely anyagi felelősséggel (is) jár, a korábban általa vezetett szakterület/szervezet hiányaiért anyagilag és erkölcsileg egyaránt felelős. Az is elképzelhető, hogy a levélben az Uniformierungs-Bund (tisztok és altisztek alakulatonként létrehozott önkéntes pénzalapja egyenruházati cikkek beszerzésére) vagy az Uniformierungs-Fond (államilag létesített egyenruházati alap) szerveződésekre történik utalás, ebben az esetben Zathureczky Károly főhadnagy levele valószínűleg ekképp értelmezhető.

¹⁷²⁵ A Személyi minősítési lapok (in: Kriegersarchiv 3882. 88. irat 3. oldal) 1869-ben említik először századparancsnokként (Compagnie-Commandant), ám mivel személyi iratanyaga hiányosan maradt fenn, ez nem zárja ki, hogy 1865-ben is századparancsnoki

lábbeli helyreállítására, a század irodájára, az őrmester írásai és kiadásai fizetésére kapok csak hónaponként 9 frt, a kiadás pedig 15 és 16 frt hónaponként. Ezt a századparancsnokok kell reápótolják¹⁷²⁶, mert a létszám szerint fejenként 8 és fél krajcárt ad a magas kormány, egy krajcárt sem többet, és az öszves irodai kiadásokon egy 1 frt 90 kr, hol ez áll 6 frt egyedül, még nem is számítva a különbözőféle protocollok¹⁷²⁷ bévásárlását, amit koronként 3 és négy forinttal is kell darabonként vásárlani. Én mióta ezen 12-ik századot¹⁷²⁸ vezénylem, eddig többel mint 50 forinttal¹⁷²⁹ ezüstben pótoltam a kiadásokat, ha megtartandom, mint százados a századot, akkor csak megjárna, de ha általodom egy más századosnak is, legfentebb 10–15 forintot remélhetek visszakaphatni, mert e[z] már így megszokott, bévett szokás. Régentén, mikor nagyobb legénységi szám volt

---

beosztást töltött volna be, annál is inkább, mivel ugyanezen dokumentum 4. oldala szerint 1859-ben mint századparancsnok vett részt az itáliai háborúban. Más kérdés, hogy a citált irat 2. oldala szerint 1861. január 4-én áthelyezték szolgálati visszaváró (ma rendelkezési) állományba (überfasst in dem zeichischen Rückschluß), amit például tartós betegállomány esetén is alkalmaztak, s 1863. május 6-án vették vissza ezrede állományába (eingereiht im k. k. Infanterie-Regiment No. 31.); korábbi leveléből láttuk: éppen a ruházat-elátási területhez. Az viszont érdekes, hogy a Kaiserlich-königliches Armee-Verordnungsblatt (Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1865, a továbbiakban Verordnungsblatt évszám.) 1865-ös évfolyamában neve nem szerepel, jóllehet ebben a heti folyóiratban minden kinevezést leírtak. Ez, egybevetve a Személyi minősítési lapokkal, azt engedi feltételezni, hogy nem kinevezett, csak megbízott századparancsnok volt. Zathureczky Károlyt más forrás szerint is ideiglenesen (ami tartós is lehetett) valóban rokkantállományba küldték: „Zathuretzky von Alsó-Zaturcsa, Carl Oberlieutenant der Infanterie-Regiments Freiherr von Zuloz Nr. 31. mit 1. April 1861, als zeitlich invalid”. In: Verordnungsblatt 1861. No. 10. vom 8. März 1861. Personal-Angelegenheiten, 30. o.

¹⁷²⁶ Ilyen előírás vagy elvárás nem létezett. Elképzelhető, hogy Zathurecky Károly főhadnagy, mihamarabbi századosi előléptetése érdekében, meg akarta mutatni: különb a többi századparancsnoknál, hiszen saját pénzét sem sajnálja a reábízott alakulat fejlesztése érdekében, tehát megbízása (vesd össze az előző jegyzettel) végleges kinevezéssé emelhető. Az más kérdés, hogy szülei felé mivel indokolta megemelkedett kiadásait.

¹⁷²⁷ Az 1906-ban Budapesten kiadott katonai szótár szerint a das Protocoll jelentése jegyzőkönyv vagy iktatóhivatal, itt azonban inkább előírt, a szabályzatban leírt holmikát, esetleg szabályzatokat (előírásokat tartalmazó szolgálati könyveket) jelent.

¹⁷²⁸ A nagyszebeni cs. kir. 31. gyalogezred (k. k. Infanterie-Regiment No. 31.) egyik alapvető harcászati alosztálya.

¹⁷²⁹ A *többel mind 50 forinttal* aláhúzva.

századonként¹⁷³⁰ és nagyobb pótlékot adott a kormány, és másfelől is néha kaptunk pótlékokat; de ez a nagy sparrolási systemával¹⁷³¹ elenyészett, amit meghagytak pótlékot, az úgynevezett ezeredi szépítő kasszába¹⁷³² tétetődik, így mi nem láttunk semmit belőle. A századosok, kik itten 90 frt mint első, és 80 frt mint második századosok¹⁷³³, hónaponként fizetést hoznak, ezek könnyen adhassák a pótlást, de én csupa becsületből, mivel egyedül vezetek mint főhadnagy századot, hát kell, hogy én is így mindent pótoljak a zsebemből. Én a legjobb akarat mellett is nem jöhetnek ki ilymódúlag, azért ilyen körülmények között, amíg nem leendek százados, hogy jobb fizetésbe lépjek, hát kényszerítve vagyok szülőim segedelméhez folyamodni, ámbár, az igazat megvallva, örökké nagy tusába kerül nékem és nagyon fáj, hogy látva, tudva terhes viszonyait, még én is kénytelen vagyok búsítani, de mitévő légyek, adósságokat nem csinálhatok, mert nincs mivel fizessem, ily forma jövedelemmel a kiadások kényszerúsége mellett ki nem jöhetnek. Amellett fejezőműt is kellett mostan magamnak hozassak, hiába ez is két év eljövetele után nagyon megrongálódott, jóllehet, hogy közbe-közbe még hozzávásárolgattam pótlásul. Ez igen nehezen sújt, úgy hogy Milánóban, az akkori ottani körülmények mellett, mint hadnagy, sokkal jobban éltem fizetésemmel, mint 1859 óta¹⁷³⁴ mint főhadnagy. Arra kérem hát jó szülőimet, 30 vagy 40 forint bankjegyben, ha csak lehetséges, nem sokára engemet megsegélleni. Hogy testvéreim ezen segítségem által jövőre nézve ne csonkuljanak örökségükben, eztet nékem felírni és vonni, mert ha az Isten éltet, egy néhány évig, mint kapitány fizetést húzhatok,

---

¹⁷³⁰ Az állam háborús fenyegetettsége és/vagy anyagi helyzete függvényében a hadsereg békelétszáma gyakran változott; lásd a 10. levélhez írt jegyzetet a század felépítéséről.

¹⁷³¹ A *sparrolási systemával* szövegrész aláhúzva. Költségvetési szigorítást, költségvetés-csökkenést jelent.

¹⁷³² Az *ezeredi szépítő kasszába* szövegrész aláhúzva. Alakulatonként létesített önkéntes pénzalap az elhelyezési körülmények javítására (például az irodák, körletek díszítésére). Noha elvileg nem volt kötelező a belépés, gyakorlatilag a tiszték kirekesztették maguk közül azt, aki nem járult hozzá rendszeresen anyagilag.

¹⁷³³ A tiszti rendfokozatok sorrendje akkor alulról felfelé: II. osztályú hadnagy, I. o. hadnagy, főhadnagy, II. o. százados, I. o. százados, őrnagy, alezredes, ezredes.

¹⁷³⁴ 1859. április 5-i hatállyal léptették elő (befördert) főhadnagy (Oberlieutenant) rendfokozatba a cs. kir. 31. gyalogezred állományában (im k. k. Infanterie-Regiment No. 31.). In: Kriegsarchiv 3882., 88. számú irat 2. o.

hát azáltal magamot jobb lábra állíthatom, és idővel nyugdíjam mellett is jobban kijöhetek. Most ha kapitány leendek is, alig leend nagyobb kiadásom a századra is, így inkább marad hónaponként még valamim, de így semmi. Lehet, hogy mivel újból 10 legényt¹⁷³⁵ századonként elbocsátanak, a hadserget leszállítják és több itteni állomásokat¹⁷³⁶ felhagynak, hogy a mi ezredünk is innen vagy Páduába, vagy Velencébe jó. Már megválnék, arról tudósítanom, hanem addig még mind ide kérem címezni leveleiket.

Lászlóékot, Luizékot, Juliékot mind csókoltatom, úgy Jóskát, Gábort, Gyulát, tiszteltetem Beke bátyámékot, a bardóciakat¹⁷³⁷ mind, Sükösd doktorékot,¹⁷³⁸ Riegert,¹⁷³⁹ Gyöngyösiéket¹⁷⁴⁰, Kelemen bátyámékot.¹⁷⁴¹ Édes mamám, úgy gondolom, Előpatakán¹⁷⁴² leend. Kezeiket számtalanszor csókolom, úgy a jó atyusét is. Minden rokonaimot csókolva, maradok jó szülőimnek holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly főhadnagy

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 283–286. verso.

108.

Zathureczky Gedeon levele szüleikhez

Cécke, 1866. január 13.

Kedves jó szülőim!

Én szerencsésen érkeztem haza, mind Szucságba, úgy Céckén és Váradon hagyott családom tagjait túrhetőleg találtam, amennyibe[n] mind Gizella, úgy Mari is a két hét alatt betegségekéből felgyógyultak. Még szerencse, hogy

---

¹⁷³⁵ A *10 legényt* szövegrész aláhúzva. A költségvetési szigorítás, költségvetés-csökkentés egyik elemeként a hadsereg békelétszámának (az állami pénzen éppen sorkatonai szolgáltatásokat teljesítők számának) csökkentése.

¹⁷³⁶ Helyőrségeket.

¹⁷³⁷ A *bardóciakat* szó aláhúzva. Bardóc faluban élt ekkor Bartha Sándor és Zathureczky Lujza

¹⁷³⁸ Sükösd Sándor.

¹⁷³⁹ Rieger Antalról lehet szó.

¹⁷⁴⁰ A vargyasi Gyöngyössy család.

¹⁷⁴¹ Kelemen Benjámin, a Zathureczky Gedeon apósa.

¹⁷⁴² Előpatak, fürdőhely Háromszék peremén.

mindkettő Váradon léve, az orvosi segély könnyen eszközölhető vala, különben nyomorúságos egy ünnepe lett volna jó Pólimnak két beteg gyermekével. Így is elég baja volt Nagy Sándorral, ő is már jobban van. Gizella sárgaságba esett volt, a kis Mári pedig skarlátba, most egészen hámlik a bőre. Hála az égnek, jól vagynak. Furcsa ez az élet, míg családunk ünnep szombatjára mind összegyűlt egymást ölelhetni és jó atyám névnapját ünnepelni, a távolba[n] kedves rokonunk, bátyám – anyám még egyetlen jó testvére ünnep szombatján vála meg két évi szomorodása után övéitől,¹⁷⁴³ és éppen István napján tévék örök nyugalomra. Orvosolhatatlan betegségét eleve tudva a közelebb levők, úgy én is, kit nemrégibe[n] mintegy búcsúvételképpen meglátogata, látva a jó lélek kínos fájdalmait, könnyebben nyugszunk meg a gondviselésbe[n]. Nyugodjék meg jó anyám is, fájdalmát enyhítse az a tudat, hogy reá nézve a halál csak jóltevő volt! Géjza¹⁷⁴⁴ öcsémtől vettem az elsőbb levelet, tudósítást Pestről, ő megküldé képét is, azután a Béláét,¹⁷⁴⁵ ezen levélbe[n] terjedelmesen léve közölve az egész gyászesemény, ide mellékelem.¹⁷⁴⁶

Károly öcsémtől is vettem levelet, ő mindig szenvedő helyzetbe[n] van és kevés reménye, bár első a főhadnagyok között az előléphetésre¹⁷⁴⁷. Fogaival szenvedett sokat, úgy anyagilag is, de mégse panaszkodik, érzi, tudja, hogy közös ezen nyomor pénzsűke mindnyájunknál. Nálánál szűkebben az egész garnizonba[n]¹⁷⁴⁸ senki se él, mégse jöhet ki, ő pedig soha semmi multságba[n], se közünnepélybe[n] részt nem vesz, ahonnan becsülettel kimene-külhet¹⁷⁴⁹, nem jelenik meg, de hiába! Az ottani pénzforgalom és hadi állás kétszeres drágaságot idéz elé.

---

¹⁷⁴³ Tasnádi Nagy Ábrahám 1865. december 23-án hunyt el. Lásd KOMÁROMY András 1899, 79.

¹⁷⁴⁴ Tasnádi Nagy Géza (1838–1868) ügyvéd, tasnádi Nagy Károly és Ujházy Paulina fia, a levélíró első unokatestvére. Lásd KOMÁROMY András 1899, 79.

¹⁷⁴⁵ Tasnádi Nagy Béla (1831–1908) Tasnádi Nagy Károly és első felesége, Gömöry Kamilla fia, 1848-ban igazságügyi minisztériumi osztályfőnök, 1890-ben pénzügyigazgató Kolozsváron. BONA Gábor 1998, II, 539.

¹⁷⁴⁶ A melléklet hiányzik.

¹⁷⁴⁷ Lásd a 14. levélhez írt jegyzetet az előléptetésről és a rangszámról (sorrendről).

¹⁷⁴⁸ Helyőrségben (osztrák-német Garnizon: helyőrség).

¹⁷⁴⁹ A tisztekkel szemben elvárás volt a részvétel a társadalmi életben. Bizonyos eseményeket az alacsonyabb rendfokozatú és beosztású tisztek elkerülhettek, de nem mindent, ha nem akarták, hogy kirekesszék őket.

Most írok Béláéknak is, s minthogy első levelemben[n] nem illő, később megtudakolandom kímélettel a jó Ábris¹⁷⁵⁰ végső rendelkezését¹⁷⁵¹ is.

Julit és övét, Luizát és övét Póllival együtt csókoltatjuk, az ég őrizzen mindnyájunkot ez évben[n] több gyászeseeménytől. Lászlókat csókoltatjuk a kis keresztfiunkkal együtt.¹⁷⁵² Hát nem javult-é, nem kezd-é nevének megfelelni? Inkább most kívánatos, hogy nevének megfeleljen, mint nagykorába[n]! Sok bajom és fennakadásom volt a gyárammal, még most is egy nagy reformot kell tegyek nagy költséggel, az új rendszerhez készülve. Szeszem van elég, s minthogy a felállításkor a tángyérim¹⁷⁵³ elcserélték, magos fokú szeszt most nem főzhetni, ennél fogva bár drágult a szesz, de mégis a régi ár szerént adok, ha Lászlónak kellene.

Márinak is írok még ma. Csókolom testvéreim és jó szülőim Póllival együtt és Pistával, ki nő naponta, de a pajkosságban[n] is. Az ég áldja mindnyájokat. Maradtam szerető fiok

Z. Gedeon.

Cécke, jan[uár] 13, 1866

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 291–292. verso.

109.

Zathureczky Károly levele szüleihez,

Pádua, 1866. január 22.

Szeretett kedves jó szülőim!

A napokban[n] kaptam Gidától levelet, amelyben szomorúan tudósít szegény néhai nagybátyánk, Ábris elhunytáról. Sokat szenvedett, úgyhogy mostani türelmei¹⁷⁵⁴ között a halál jótétemény volt személyére, de annyival fájdalmasabb reánk, közel álló rokonaira, különösen reám is, mivel egy élő testvérét is jó mamának meg nem ösmerhetém. Szegény jó mamát vigasztalja legalább annyiban[n], hogy a megboldogult gyógyíthatatlan betegség-

---

¹⁷⁵⁰ Lásd a tasnádi Nagy Ábrahámról szóló jegyzetpontot e levélben.

¹⁷⁵¹ Végrendeletét.

¹⁷⁵² Ifj. Zathureczky Lajos

¹⁷⁵³ Tányér(j)aim.

¹⁷⁵⁴ Valószínűleg nagy türelemmel viselte betegségét.

ben szenvedett, így a végzet ezen reámérésével meg kell nyugodjunk. Légyen csendes nyugalom és béke porainak!

Hogy az innepekre bément¹⁷⁵⁵ Gida Gyulával együtt, hiszem, jó szülőimet örömmel töltötte el és kellemesen lepte meg. Hála az Istennek, hogy otthon is, úgy Gidáék és minden rokonaink tűrhető jó egészségben vagynak.

Én is körülményeimhez és a mostani időjáráshoz képest meglehetősen [jól] vagyok, hanem másfelől itten egy néhány pontokban kell jó szülőimnek felvilágosítást adjak jelenlegi állásom felől.

Az ezredben egy őrnagy nyugalomba jelentette magát¹⁷⁵⁶, ha ez nyugalomba lép, és a helyébe egy százados az ezredben őrnagy leend, abban esetben én lépendek elő századosnak¹⁷⁵⁷, így egy néhány hónapok alatt legalább reményem százados lehetni. Így is még egy másik hely is fog ürülni, hogy ezen év folytán csak előlépendek, igaz, mind 2-ik osztályú századosnak az legelső évben, mivel [---]¹⁷⁵⁸

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 213–213. verso.

110.

Cserey Balázs levele nagymamájához

Kolozsvár, 1866. február 13.

Édes jó nagymama!

A vizsgák közepén vagyok mostan, egy vizsgát folyó hó 9-én tettem le a nemzetgazdászattól, s a jövő vizsga is mindjárt itt van, ugyan is írásbeli lesz az erdélyhoni jogból f. hó 16-án, szóbeli 23-án. A jogászbál is megvolt

---

¹⁷⁵⁵ Vagyis Erdővidékre utazott.

¹⁷⁵⁶ Kérelmezte nyugállományba (nyugdíjba) helyezését.

¹⁷⁵⁷ Az állománytáblákon, amelyekben meghatározták (s meghatározzák ma is) egy-egy alakulat szervezetét, létszámát és fegyverzetét, az egyes beosztásokhoz hozzárendelték azt a legalacsonyabb és legmagasabb rendfokozatot, amellyel az adott beosztás betölthető volt. Századparancsnoki beosztást a gyalogságnál elvileg főhadnagy, II. osztályú százados és I. o. százados rendfokozatú tiszt tölthetett be. Értelemszerűen egy tiszt akkor léphetett elő rendfokozatban, ha az „előtte lévők” közül is valaki felfelé mozdult el rendfokozatában. Az egyes alakulatoknál ugyanis az állománytábla azt is rögzítette, hogy egy adott rendfokozatot hány fő tölthet be az adott alakulatnál egyazon időben.

¹⁷⁵⁸ A levél többi része hiányzik.

február 10-én, s ámbár az idén a legnépesebb volt, mégis a tiszta jövedelem nagyon kevés.

Nem akartam elmulasztani azt, hogy édes jó nagymamának levelet írjak s egy pár szóval jót kívánjak névnapjára.

Tiszta szívből kívánom, hogy nagymamát az Isten számos évekig éltesse az egész család örömeire, egészség, öröm és meglegedés közt folyjanak le az évek, melyeket a földön fog tölteni édes nagymama, s adja az Isten, hogy a gyémánt lakadalmat is egészségesen megülhessék családi körükben, semmi bú ne szomorítsa soha egy napját se éltében, hanem a legjobb egészségben és örömök közt teljenek a napok és évek.

Szegény Gyula a farsangot rosszul töltötte, mivel beteg volt és az egész farsangot bálók helyett ágyban feküve töltötte, azonban most jobban van, s ezen a héten már fel is kelhet. Nagyatyusnak, édes szülőimnek kezeit, Lászlót, Julit, Luizát, Jóskát, Gábort, Linkát, Mári nénit csókolom.

Adja az Isten, hogy Juli néni is számos névnapot tölthessen, az eddiginél jobb egészséggel, több öröm és kevesebb gond között.

Édes jó nagymamának kezeit csókolva, számos névnapot kíván, hogy éljen, szerető unokája,

Cserey Balázs

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 294–295. verso.

111.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Montagnana, 1866. május 2.

Szeretett kedves jó szülőim!

Nagyon régen hallgattam írásommal, vártam, amíg meglephetném előléptetésemmel. Éppen ma kaptam meg kinevezésemet kapitánynak¹⁷⁵⁹ – tehát 1-ső májustól fogva léptem elő és kapom jövőre fizetésemet is mint

---

¹⁷⁵⁹ A kapitány szó aláhúzva. 1866. május 1-jei hatállyal léptették elő (befördert) II. osztályú százados (Hauptmann 2. Klasse) rendfokozatba a cs. kir. 31. gyalogezred állományában (im k. k. Infanterie-Regiment No. 31.). In: Kriegsarchiv 3882., 88. számú irat 2. o. A századost – nem hivatalosan – mondták kapitánynak is.

kapitány. Sok hosszas nyűgök után hálá az ég urának, megérhettem eztet is. Másképpen egészségem meglehetősen jó. A múlt hónap 26-án nagyon hirtelen a mi zászlóaljunk felsőbb rendelet következtébe[n] kijött volt ide a Pó környékére, hanem újból a napokba[n] visszatérünk Páduába és a környékére, azért kérem, továbbra is leveleimet, mint eddig, Páduára¹⁷⁶⁰ adressálni. A kilátások igen harciasak¹⁷⁶¹, mi csapataink lassanként hadilábra állítódnak¹⁷⁶², mindenre készen kell légyünk. A béke fenntartás[ár]a mindenestre szükség volna, de a körülmények kényszerítőleg folynak bé, úgy-hogy egy békés megoldás nagyon nehéz.

Lehet, hogy rövid idő alatt én is két ládában innen leküldendem holmi portékáimat, azon esetben ezen portékák innen Orlátra¹⁷⁶³ mennek, és onnan írandok Sükösd úrnak,¹⁷⁶⁴ vagy Bardotz rektor¹⁷⁶⁵ úrnak is az kivételire és Szebenbe vitelére. Én részemről mindenre el vagyok készülve, bízom a mindenható Isten további védelmébe[n] is. Nagyon örvendek, ha jó szülőim, testvéreim és rokonaink mind egyen-egyen jó egészségnek örvendenek. Számtalanszor csókoltatom testvéreimet, nem különben köszöntetek minden ösmerősöket. Márinak és Gidának is írok, jó szülőimnek

---

¹⁷⁶⁰ A Páduára szó aláhúzva.

¹⁷⁶¹ A még IV. Frigyes Vilmos (1795–1861) porosz király (1840–1861) által létrehozott Német Unió és az I. Ferenc József (1830–1916) osztrák császár (1848–1916) irányítása alatt álló Német Szövetség között bármikor kitörhetett a háború a német egység megteremtésének hegemóniájáért. A konfliktus 1848–1849-ben már majdnem háborúhoz vezetett, ám I. Miklós orosz cár közbenjárására 1851 tavaszára lecsillapodott. Bismarck (Otto Eduard Leopold von Bismarck /1815–1898/, Lauenburg hercege, Bismarck-Schönhausen grófja, porosz kormányfő és külügyminiszter /1862–1871/, majd német szövetségi /1866–1871/, végül német birodalmi kancellár /miniszterelnök, 1871–1890/) 1866. április 8-án Ausztria-ellenes szövetséget kötött II. Viktor Emánuel (1820–1878) olasz királlyal (1849. július 28-tól az egységes Olaszországot megteremtő Szárd-Piemonti Királyság, 1861. március 17-től az Olasz Királyság uralkodója), mivel Olaszország további területi igényekkel lépett fel az Osztrák Császársággal szemben. A konfliktus 1866 nyarán vezetett nyílt porosz-osztrák, egyidejűleg olasz-osztrák háborúhoz. Lásd még a 115. levélhez írt lábjegyzetet az 1866. évi porosz-osztrák és olasz-osztrák háborúról.

¹⁷⁶² Mozgósítás, vagyis a békelétszám felemlése behívásokkal hadilétszámra.

¹⁷⁶³ Község Szeben megyében.

¹⁷⁶⁴ Sükösd József szebeni kereskedő.

¹⁷⁶⁵ Valószínűleg Bardócz Dániel.

számtalanszor kezeiket csókolva, az ég urától kíván áldást háládatos, holtig engedelmes fiok

Zathuretzky Károly kapitány

Montagnana¹⁷⁶⁶, 2-ik májusban 1866.

UI. Az új állomásról minél bővebben és hamarább még írandok

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 296–297. verso.

112.

Zathureczky Gyula levele Zathureczky Gáborhoz

Kolozsvár, 1866. május 9.

Édes Gábor!

Múlt hó 29-én írott leveledre mostanig nem válaszolhaték, a küldött pénzért jó szülőim kezeit csókolom. Mária írta volt szegény mamának betegségét, ami amennyire megszorított, annyira vigasztal leveled, hogy jobban van, adja az Isten, hogy most teljes jó egészségbe[n] érje levellem, valamint titeket is mindnyájan. Balázs¹⁷⁶⁷ is rosszul volt, meghűlt valahogy a feje, s rettenetes fő- és szemfájása, illetőleg szemgyulladás volt, hanem a doktor, aki még mind jár hozzám, észrevette s megvérszípóztatta¹⁷⁶⁸ a füle tövit, s most jobban van, vele is megitatott egy pár Budai keserű vizet,¹⁷⁶⁹ minthogy a gyomra is el volt romolva. Én fenn járok ugyan, de egy nap jól, másnap rosszul vagyok, s most is egész patikát kell tartani. Használok pirulát, iszom valami keresű vizet, valami kenőccsel kenem a gyomrom, s fürdök reggel s estve, úgyhogy majd az egész nap kurálással telik el. Először májgyulladás volt, s azután májdaganat és keményedés, a daganat még most is megvan. Isten tudja, már mikor leszek

---

¹⁷⁶⁶ Város Veronától délnyugatra mintegy 25 km-re. A még Radetzky tábornagy által kiépített várnégyszög (Verona, Peschiera, Mantova, Legnago) alkotóiból Legnago kettős hídfő volt az Etsch (Adige) mellett, Montagnana ennek volt előretolt erődtámasza az Etsch bal partján.

¹⁷⁶⁷ Cserey Balázs.

¹⁷⁶⁸ Vélhetően piócákkal kezelte.

¹⁷⁶⁹ A budaörsi keserű vizet 1863-ban kezdte palackoztatni Saxlehner András kereskedő Hunyadi János márkanév alatt. A viznek hashajtó hatása volt, ezért gyomorbetegségek esetén sikeresen alkalmazták.

egészen jól. A doktor minden nap bíztat, de látom, még mind csak sínylődöm, holnap 5 hónapja, hogy beteg vagyok. Szucságba is szegény Katit¹⁷⁷⁰ erősen féltették, hanem most már veszélyen kívül van. Két gyermeket szült, az egyik-től szerencsésen szabadult¹⁷⁷¹, de a másik halva volt, a doktor vette el. A fiú él s szép gyermek, vasárnap délután szülte. A jövő héten Gidáék is megjönnek tán Szucságba. Én jórészt itt fogok innepelni, mert a kúra miatt nem mehetek ki. Gida mielőtt bé mentünk volt karácsonyra, adott 100 frt-ot, amit atyus mondott neki, hogy adjon, többször nem is adott. Ők a fiúkkal együtt jól vannak. Nekünk most sok tanulni valónk van, jövő hónap végivel tán megkezdjük a vizsgát s július 20–25-én tán bévégezzük, csak egészséget adna az Isten, de így a tanulás is alig fog. A háborús hírek mind erősebbek, amint beszélük, Szászország és Poroszország közt már meg is kezdődött¹⁷⁷², azt is mondják, hogy őfelsége mindent meg fog adni mentől hamarabb. Szegény Károly, ő megint részesül a háborúba[n], csak Isten szegényt megóvja. Itt a katonaság jó és megy minden nap, megint új sorozás lesz 18-tól 25-ig kivétel nélkül, amint mondják, már el is jött a Guberniumhoz¹⁷⁷³ a rendelet. A hideg tán ott se volt tarós s nem ártott? Mert mindenfelé volt 24-én, de már másnap szép idő lett, itt minden nap van egy egy kis eső most, de mégis inkább szárazság van. Enyed¹⁷⁷⁴ körül a rozs már kihajtá a fejét, az idén tán, 4 évi rossz termés után lenne valami, csak hogy jég s más elemi károktól az Isten megóvja. A gabona, marha drágul, az agio¹⁷⁷⁵ megy fel erősen, most lehetne pénzt csinálni, csak volna miből. Jó szülőim kezeit csókolva, titeket is mindnyájan csókolva, az Istentől egészséget kíván szerető testvéred Gyula.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 298–299. verso.

---

¹⁷⁷⁰ Kelemen Katalin, Kelemen Benő szucsági birtokos lánya, 1860-tól Szigethi Csehi Miklós felesége.

¹⁷⁷¹ Ikerterhességről van szó. Az egyik gyermek élve született, a másikat (a halott gyermeket) az orvos, valószínűleg császármetszést alkalmazva, kivette az anyából.

¹⁷⁷² Az 1866. évi porosz–osztrák és olasz–osztrák háborúhoz vezető konfliktusról lásd a 111. levélhez írt lábjegyzetet; a háborúról a 115. levélhez írt lábjegyzetet.

¹⁷⁷³ 1695-ben felállított, 1879-ben megszüntettet, hatáskörében és struktúrájában többször változtatott, közvetlenül az uralkodónak alárendelt erdélyi kormányzati főhatóság, szó szerint Kormányzóság.

¹⁷⁷⁴ Nagyenyed.

¹⁷⁷⁵ Ársiója: kereslete, keresettsége, becse, keletje.

113.

Zathureczky Gyula levele szüleihez

Kolozsvár, 1866. május 25.

Gábornak írt levelemben [n] arról tudósítam jó szülőim, hogy jobban vagyok, de fájdalom, újból csalódám, mert alig jártam ki egynehány napig, még sokkal rosszabbul levék, s még mind csak rosszul vagyok, a sok csalódás miatt már reményem is elvesztettem, hogy mostanába [n] jobban legyek. Két hét óta két orvos jár minden nap hozzám, mind a kettő jeles orvos, s megtettek mindent, mit tehettek s még sincs látható eredmény. Azt javasolják, hogy menjek meleg fürdőre, a váradira,¹⁷⁷⁶ s ott fürödjem és igyam a seltai vizet.

Gidáék innep szombatján érkeztek meg, s csak is a három innepre jöttek, mert Gida sok bajai miatt nem maradhat tovább, tegnapelőtt már visszasa is mentek. Gida is hosszason szenvedett gyomor katarusba¹⁷⁷⁷, s az innepken sem volt a legjobban. Minthogy én betegségem miatt nem mehettek ki hosszabb időre, fogadott egy üveges fiakert¹⁷⁷⁸ s abba [n] kimentem első innepen délelőtt, de ismét rosszul lettem, s jókor délután hazajöttem. Ő is minden nap bejött hozzám s meglátogatott, ki akart vinni magához, hogy ott gyógyíttasson, Póli néni is hitt¹⁷⁷⁹ hogy menjek ki, mert legalább jól utánam látnak, Gida értekezett is az orvosokkal, hogy mit ajánlanak, s azok azt mondták, hogy várjak még egy pár hetet s akkor vigyen Váradra a fürdőre, s ő avval a szándékkal ment el, hogy jövő hónap 24-ike körül béküld utánam s a fiúk után. Emilt Balázssal bé fogja küldeni a száldobosi¹⁷⁸⁰

---

¹⁷⁷⁶ Nagyvárad mellett két termálfürdő található, a hat kilométerre fekvő Félixfürdő, valamint a Váradtól kilenc kilométerre lévő Püspökfürdő. A level keletkezésének időszakában mindkét fürdő nagyon látogatott volt. Lásd PÉTER I. Zoltán 2009.

¹⁷⁷⁷ Hurut (latin catharrus).

¹⁷⁷⁸ Zárt felépítményű, személyszállító két ló vontatta kocsí.

¹⁷⁷⁹ Hítt, vagyis hívott.

¹⁷⁸⁰ Az erdővidéki Székelyszáldobosnak az ún. Hegyfark alatt 2 forrása volt, melyeket 1866 körül egy részvénytársulat hideg-, illetve meleg vizes fürdőkké építtetett ki, „már is sok látogatóik vannak s már is üdvös hatásuk jelentkezik; vegytanilag észlelve mind eddig nem voltak” – írta Orbán Balázs 1868 körül. ORBÁN Balázs 1991, 4, 222.

vagy bibarcfalvi¹⁷⁸¹ fürdőre, s ahogy hazamegy, írni fog szülőimnek. De ma azt mondák az orvosaim, hogy mentől elébb menjek, még ha a jövő héten lehet, akkor elmenyek, mert a késedelem rossz, s megígérték, hogy írni fognak a váradi fürdőorvosnak, leírják betegségem, s az utánam fog látni. S ez indíta engem arra, hogy szülőimnek írjak, s mennyire lehet, megnyugtassam. Nekem is nagy lelki fájdalmat okoz, hogy tanulásommal elmaradtam, mert a legjobb akarat mellett se tudok egy betűt is tanulni, még olvasni se, különben is el van tiltva a tanulás, most már a censura¹⁷⁸² előtt el kell mennem, ami különben nem baj, mert október elején letehetem a vizsgát, mint-hogy ebbe a félévbe jártam fel egy nehányszor, s a tanárok is tudják, hogy beteg vagyok, de én októberbe[n] az államvizsgát szerettem volna letenni, de így lehetetlen, ha az Isten egészséget ad, leteszem majd máskor, mert azt akkor teheti le az ember, mikor akar[ja]. Betegségem ennél fogva tanulásom nem szakítja meg, csakis a censuráért októberbe[n] itt kell lenni. Ha az Isten könyörülne már rajtam, s öt hónapi betegségem elvonná legalább július közepéig, úgy megkísérleném októberbe[n] egyszermind az államvizsgát is letenni, de erre legkevesebb három hónapi folytonos tanulás kellene, s abba[n] az esetbe[n] Gidánál maradok októberig. Gidának írt Károly, ő kapitány lett s jól van, mondja Gida, hogy Károly ily jó kedélyű levelet még egyszer sem írt, mint most, csak szegényt az Isten veszélytől megóvja.

Édes szülőim, mint mindig, úgy most is levelem pénz kéréssel kell bézárnom, Isten látja, mily örömet megkímélném szülőim azon aggodalmaktól, mit folytonos pénz kéréssel ebbe[n] a pénzszük[e] világba[n] okozzok, de nem tehetem, mert ez a betegségem roppant sokba jött, s hogy az orvosokat kielégíthessem, s Kolozsvárról elmehessek, megint csak szülőim jóságát kell igénybe vennem. Egyik orvosnak, ki már öt hónapja, hogy minden nap ide jár, adtam ugyan 40 frt-ot, de ez nem elég, a másiknak nem adtam még semmit, az is már két hétnél tovább járt, s még amíg elmehetnék, jární fog. Kosztom se fizettem még erre a hónapra ki, ott is csak kell

---

¹⁷⁸¹ A híres bibarcfalvi magnéziumos összetételű ásványvíz palackozása ismert tény, ám fürdőjének említése nem ismert ebből a korból.

¹⁷⁸² Tanulmányi államvizsga.

vagy egy kr, mert elég jut úgy is Gidának is, s hogy kimehessek,¹⁷⁸³ az is költségbe jó, mert most Gida nem küldhet utánam, neki is írni fogok holnap, hogy mit határoztak az orvosok. Az ágynemű s egyéb portékám, mit nem vihetek magammal, itthagynom, s azt majd Balázs júliusba hazaviszi. A[z] sincs, mibe belépakolnom a magammal viendő portékáim, mert csak a nagy ládám van, azt pedig nem vihetem magammal, minthogy a postán¹⁷⁸⁴ kell bizonyosan mennem. Gidának említettem a nekem adott 100 frt-ot, s azt mondta, hogy írni fog atyusnak, hogy ne küldje ki, mert úgyis neki kell még küldeni. Menetelem ideje jó szülőim válaszától függ, azért instálom, ha lehet, hamar írni. Balázssal s a fiúkkal együtt jó szülőim kezeit csókoljuk, testvéreim, sógoraim s a gyermekeket is csókolva, Istentől minden jókat kíván jó szülőim engedelmes fiok

Gyula

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 300–301. verso.

114.

Zathureczky Gyula levele édesanyjához

Kolozsvár, 1866. június 6.

Édes jó mama!

A küldött pénzt, valamint a túrókat¹⁷⁸⁵ is vettem, miért jó szülőim kezeit csókolom. Éppen most írek Gidának is, melybe[n] tudósítom, hogy e hó 10 vagy 12-én indulok hozzá s onnan Váradra. Legyenek mamáék megnyugodva felőlem, igaz, hogy hosszas a betegségem, de már Istennek hála,

---

¹⁷⁸³ Mivel Zathureczky Gedeon Cécén lakott, a beteg Gyula pedig Kolozsváron volt ekkor. A két település között légvonalban is több mint 130 km távolság van, ám a magas hegyeken átvezető út nyilvánvalóan nem volt olcsó. A két település között nem volt ekkor még vasúti közlekedés.

¹⁷⁸⁴ Postakocsival, ami akkor menetrendszerű tömegközlekedési eszköz volt.

¹⁷⁸⁵ A kászu téglalap alakú fakéreg-darab, a kisebbik középátlója mentén kettőbe tört, vékony hánccsal vagy fenyőággal az oldalán összetűzött, kéregfüllel ellátott időleges tartóalkalmatosság. Luc- (veres-) és jegenye- (fehér-)fenyő kérgéből készítették, mert ezek őshonos fenyőfajták a Székelyföldön. Az ilyen edénybe préselt tehén- vagy juhtúró nagy biztonságban volt szállítható, mert a fenyőgyanta megvédte a levegőtől.

veszélyen kívül vagyok, s hogy gyökeresen kigyógyulhassak, arra még kell vagy 6 hét, de azután legalább nem félhetek, hogy folytonosan kínozzon, s újból meg újból előálljon. A váradi fürdőt azért rendelik az orvosok, hogy a májba letérő keménységet eloszlassa, az előpataki vizet pótolja a Seltai víz,¹⁷⁸⁶ amit iszom, s minek még nagyobb hatása van, mint az előpatakinak. Leginkább az szomorított s szomorít, hogy a kúra nagyon költséges, éppen most, mikor tudom, hogy jó szülőim is mily bajjal tudnak vagy egy kr-hoz jutni, s én folytonos pénzkéréssel növeltem gondjaikat, s emellett a fagy még a jövő reményt is mind megsemmisítette.¹⁷⁸⁷ De Váradon nem fog annyiba kerülni, mert ott a fürdő, ami itt sokba jött, olcsóbb, különösen a múlt hónapba[n] s még most is egyik nap úgy mint a másik, 3 frt-ba került. Ez a hatodik hónapja, hogy folytonosan beteg voltam, sok kínt s fájdalmat állottam ki, de mégis tán nagyobb volt a lelki szenvedés, amit azon tudat okozott, hogy jó mamáéknak betegséggel bűt és aggodalmat okozok, de most hálá az Istennek, egész jobbulásnak indultam, s meg lehetnek mamáék felőlem egészen nyugodva, s annál is inkább, hogy egy oly jó testvér közelébe[n] vagyok, mint Gida. A tanulásba[n] sem lesz semmi elmaradás, mert hozzáfogtam, s a fürdön s Gidánál elkészülök s októberbe[n] leteszem a vizsgákat, s avval a szekérrel, mivel Balázs kijő, hazamegyek. A tanáraink is egész részvételt voltak s vannak irányomba[n], még ők bíztattak, hogy csak menjek a fürdőre s ne aggódjam, mert ők készek a vi[zs]gák elfogadására bármikor, ha most le nem tehetem is, s így nem veszíthetek egyebet, csak hogy a nyarat nem tölthetem otthon s később csókolhatok kezét jó mamáék jószágáért. Balázs a censuráit¹⁷⁸⁸ jövő hónap 30-án végzi, s így 31-én indulhatnak Emillel együtt haza, ők egészségesek, s csókolják

---

¹⁷⁸⁶ Talán a Selterswasser néven, keménycserépben forgalmazott híres észak-németországi vízről lehet szó, amelyet már a 18. században Oroszországtól Indiáig, Afrikától Észak-Amerikáig forgalmaztak. Ezt a vizet 1581-től kezdődően májproblémák, depressziós betegségek, veseproblémák kezelésére ajánlották.

¹⁷⁸⁷ Székelyföldön nem ritka az április végi, ritkábban a május eleji fagy. A kései fagyok elsősorban a gyümölcsstermésben okoztak jelentős károkat. Mivel az április végi fagyokra számítanak a gazdák, így kialakult egy sajátos vetési kalendárium, csupán a fagyra nem érzékeny veteményt vetették el május előtt. A fák virágzását viszont nehezen lehetett befolyásolni.

¹⁷⁸⁸ Vizsgáit.

szülőim kezeit. Itt most szép idők vannak, nagy meleg s eső is van, a hideg itt is sok kárt tett, de mégse annyit, mint más helyeken, a hidegre jött egy meleg eső, s az helyrehozta a terményeket, úgyhogy nem maradt nyoma e hidegnek. Gidáéknál se volt Istennek hála fagy, de Váradon túl, úgy néz ki, minden mint késő ősszel, azt mondják, kik Pest felől jönnek. Bár nálunk is kiújulna holmi. Gidáék most egészségesek, Szucságba[n] is jól vannak.¹⁷⁸⁹ Adja az Isten, hogy jó szülőim is, testvéreim s egész családunk is a legjobb egészségnek örvendjen[ek]. Atyusnak kezeit csókoljuk, testvéreim is csókolom, s jó mamának is kezeit számtalanszor csókolom s mindnyájoknak a legjobb egészséget kívánva, maradok jó mama szerető fia, Gyula

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 302–303. verso.

115.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Montagnana, 1866. június 19.

Szeretett kedves jó szülőim!

Innen írok és szándékom tudatni, hogy és hol vagyok. Mi május közepén innen elmentünk volt vissza Padua környékére, honnan, mivel az események a Pó folyó mentén naponta komolyabbá és fenyegetőzőbbé válva, az egész dandár¹⁷⁹⁰ elhagyta 14-ik[én] ezen hónapnak Páduát, ide levonódott. Mi itten várakozó állásban vagyunk, egész harci készen[létben], minden pillanatban számítva megtámadásra, ami már nagyon hamar bé is fog következni.¹⁷⁹¹

---

¹⁷⁸⁹ A levélíró Zathureczky Gedeon apósára, Kelemen Benőre és az ő családjára gondolt, ők laktak Szucságon.

¹⁷⁹⁰ A cs. kir. 31. gyalogezred akkor a gróf Otto von Welserheimb (1815–1866) ezredes vezette Welserheimb-dandárba tartozott. Welserheimb ezredes az 1866. június 24-i custozzai csatában halt hősi halált. In: WAWRO, Geoffrey 1997, 116.

¹⁷⁹¹ Bismarck német szövetségi kancellár 1866. április 9-én össznémet nemzgyűlés összehívását javasolta, amelyet Ausztria elutasított. 1866. június 15-én I. Vilmos porosz király, majd német császár június 20-án II. Viktor Emánuel olasz király (1849. július 28-tól az egységes Olaszországot megteremtő Szárd-Piemonti Királyság, 1861. március 17-től az Olasz Királyság uralkodója) hadat üzent az Osztrák Császárságnak. Bajorország, Baden, Frankfurt, Hannover, a két Hessen, Nassau, Szászország és Württemberg Ausztriát; Anhalt, Bréma, Hamburg, Lübeck, a

Én ide leírom a címzésesemet[!] ¹⁷⁹², mivel tábori postahivatal ¹⁷⁹³ fogja ezután kezelni a leveleket, hát ezen címzés az, mi alatt könnyebben megkaphatom: Dem K. K. Herrn Hauptmann der 31. Inf[an]t[erie] R[e]g[imen]t 7-ten Armee-Corps Carl von Zathuretzky.

Brigade Graf Welsersheimb zu Montagnana. ¹⁷⁹⁴

---

két Mecklenburg, Oldenburg és Thüringia Poroszországot támogatta. A június 27-i skalnitz-i és münchengrätzi kisebb osztrák vereséget és a szintén 27-i trathenau-i kisebb győzelmet követően, a 247 ezres, Benedek Lajos (1804–1881) tábornagy vezette osztrák hadsereg a július 3-i, Königgrätz és Sadowa közötti csatában (ma Csehország) döntő vereséget szenvedett a 250 ezres, gróf Helmuth Karl Bernhard von Moltke (1800–1891) tábornagy irányította porosz hadseregtől. A csatát nem kis mértékben az döntötte el, hogy a poroszok már hátultöltő, az osztrákok még előltöltő puskákkal harcoltak. Egy porosz hadtest, a Kis-Kárpátokon átkelve, Pozsonyig jutott, s csak azért nem vonult be Bécsbe, mert Bismarck elérte I. Vilmosnál a hadműveletek leállítását és a béketárgyalások megkezdését. I. Ferenc József osztrák császár július 22-én lemondott Velencéről Franciaország javára, amely annak ellenére átengedte az északi-italiai tartományt Olaszországnak, hogy az a háborúban a Habsburg-Tescheni Albert Frigyes Rudolf főherceg (1817–1895) tábornagy irányította június 24-i custozzai csatában (Alfonso Ferrero Lamarmora /1804–1878/ tábornagy ellen) és a báró Wilhelm von Tegetthoff (1827–1871) tengernagy vezette július 20-i lissai tengeri ütközetben (Carlo di Pellion Conte di Persano tengernagy /1806–1883/ ellen) is vereséget szenvedett az osztrák hadseregtől és hadiflottától; ezt az augusztus 12-i osztrák–olasz béke szentesítette. Július 26-án megkötötték a nikolsburgi fegyverszünetet, majd az augusztus 23-i prágai békében az Osztrák Császárság elismerte a Német Szövetség megszűnését, Hannover, Hessen-Kassel, Nassau, Holstein és Frankfurt annectálását, Holstein tartományt átengedte Poroszországnak, amely viszont elismerte Ausztria integritását. A háborús vereség rákényszerítette Ausztriát a már hosszabb ideje érelődő kiegyezésre Magyarországgal. Az 1867-ben Poroszország által életre hívott Észak-Német Szövetség már az 1871-ben kikiáltott Német Császárság előképe volt.

¹⁷⁹² Nyilvánvaló elírás: *címzésesemet*.

¹⁷⁹³ A levelezést részben fedetten (titkosítva) intéző katonai szervezet. A hadseregpáncsnokság mellé tábori postaigazgatóság (Feldpost-Direktion), a hadtestpáncsnoksághoz tábori postaküldöttség (Feldpost-Expositur), a dandárpáncsnoksághoz tábori főpostahivatal (Haupt-Feldpostamt), az ezredpáncsnoksághoz tábori postahivatal (Feldpostamt) települt. Az alakulatok nagyság szerint csökkenő sorrendje akkor: hadsereg (Armee), hadtest (Armee-Corps), dandár (Brigade), ezred (Regiment), zászlóalj vagy osztály (Bataillon, Abteilung), század vagy üteg (Compagnie, Batterie). A zászlóaljnál és attól lefelé már nem létesült tábori postahivatal. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 474–475.

¹⁷⁹⁴ Zathureczky Károly százados úrnak, a 7. hadtest 31. gyalogezrede, gróf Welsersheimb dandár, Montagnana.

Későbbre csak az ezred és a 7-ik Armee-Corps (azaz hadtest)¹⁷⁹⁵ és az dandár után lehetséges a levél kézhezkapása, mivel a hadjárat alatt minden postai kezelés megszűnik.

Egészségem meglehetősen jó, fogatkozásaim is nincsenek. Elég leverőleg olvastam, a fagy mennyi kárt tett, és mennyi sok reménytől fosztá meg a gazdákat, bizony a sok nyűg és nyomorúságból nehezen gázolunk ki. Itten boldog ezen Olaszország, nagyon bő bor és gabonatermések vagynak, már aratják a gabonát mindenütt, egy szóval, kedvező időjárásuk vagyon.

Márinak írtam volt e hónapnak elején, remélhetőleg kapta levelem. Kérem vele is tudatni az adressemet, hogy tudja, az írást hogy és hova intézze.

Mi itten egy egész hadtest fel vagyunk állítva. A napokban volt főherceg Albert itten, mint főparancsnok,¹⁷⁹⁶ vizsgálni a tájékat. Mi Legnágótól¹⁷⁹⁷ nem vagyunk messze. Úgy látszik, a harc elején az Pó és Ets folyó mentén fejlődik ki¹⁷⁹⁸. Szegény Gyulát sajnálom, hogy annyira beteges. Testvéreimet, Gidáékat, Gyulát, Gábort, Jóskát, Lászlót nőjével, gyermekeivel együtt mind csókoltatom, úgy Luizáékat, Juliékat családostól, férjestől,

---

¹⁷⁹⁵ Parancsnok báró Joseph Freiherr von Maroicic de Madone del Monte (1812–1882) altábornagy.

¹⁷⁹⁶ Habsburg-Tescheni Albert Frigyes Rudolf főherceg (1817–1895) tábornagy, 1866-ban az észak-itáliai osztrák csapatok főparancsnoka, korábban, 1851-től 1859-ig magyarországi főhadparancsnok (General-Commandant).

¹⁷⁹⁷ A még Radetzky tábornagy által kiépített várnegyszög: Verona, Peschiera, Mantova és Legnago erődítményei. Legnago kettős hídfő volt az Etsch (Adige) mellett, a Mincio mentén kiépített Mantua összeköttetését biztosítva az Etsch bal partjával.

¹⁷⁹⁸ Az olasz haderő Alfonso Ferrero Lamarmora (1804–1878) tábornagy vezetésével, mintegy 140 ezer katonával, két oszlopban, a Pó és mellékfolyója, a Mincio folyó felől vonult fel, anélkül, hogy gyanította volna az osztrák főerők közeledését. Habsburg-Tescheni Albert Frigyes Rudolf főherceg (1817–1895) tábornagy 82 ezer katonával a Verona és a Garda-tól déli csücske közötti Custoza (ma Sommacampagna része) község térségében lepte meg az éppen egyesülő olasz főerőket. Az 1866. június 24-i custozzai csata kezdetén a Ludwig Freiherr von Pulz ezredes (1822–1881) vezette osztrák lovasság szét-szórta az olasz balszárnyat, elvágva ezzel a teljes olasz hadsereget utánpótlási vonalaitól, majd az osztrák gyalogság indult rohamra, előbb beszorítva az olaszokat Custozzába, majd kiverve őket a községből. Lamarmora tábornagy elmenekült a csataterről, a jelen lévő II. Viktor Emánuel (1820–1878) olasz király hiába igyekezett helyreállítani a rendet, az olaszok visszavonulása kaotikus menekülésbe torkollott. A közel kétszeres túlerő elleni osztrák győzelem alapvetően a jobb vezetésnek volt köszönhető.

a bardóciakat mind, egy szóval minden rokonainkat, ösmerőseinket tiszteltetem.

Jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, maradok holtig engedelmes fiok

Zathuretzky Károly százados.¹⁷⁹⁹

Remélem, hogy édes jó mama mostan jobban vagyon, úgy atyus is tűrhetőleg. Az ég ura adjon mindnyájoknak állandó jó egészséget. A Szabó főnök¹⁸⁰⁰ sógora, br. Reichlin, ki mint kapitány volt honn, az legidősebb fiú, Károly¹⁸⁰¹ mágior lett, és mint őrnagy itten vagy[on] a 76-ik gyalog ezrednél¹⁸⁰², együtt velem, Montagnába[n]. Károly.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 304–305. verso.

116.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Simering, 1866. július 20.

Szeretett kedves jó szülőim!

Tegnap délután vasúton érkezünk ide Olaszországból, 17-ik[én] hagytuk el, a vasútra felszállva Casarsán¹⁸⁰³ az olasz földet. Mi itten

---

¹⁷⁹⁹ Zathureczky Károly százados 1866-ban az itáliai hadszíntéren mint a cs. kir. 31. gyalogezred (parancsnok 1861–? valószínűleg Anton Ritter von Dormus ezredes /1815–1897/; in: BLAŽEKOVIC, Karl von szerk. 1867, 712) századparancsnoka részt vett a június 24-i custozzai ütközetben. Ekkor is, miként az 1859-es háború idején is, megfenyítették (No. 43 ex 1859 és No. 37 ex 1866 számon), mivel magyar nyelvű feljegyzéseket készített (für formenungarische Schriftungen). Miután feljegyzései nem maradtak fenn, nem tudni, hogy mit írt le azokban, ám előjárói feltehetően nem tudtak magyarul, így feljegyzéseit eleve mint gyanúsakat kezelték. In: Kriegsarchiv 3882. 88. számú irat 4. o. Lásd még részletesebben RAVASZ István 2013, 163.

¹⁸⁰⁰ Gyulafehérvári Szabó Ádám csíkszentmártoni birtokosról lehet szó, az ő felesége volt báró Reichlin Meldegg Vilma.

¹⁸⁰¹ Báró Reichlin Meldegg Károlyt 1882-ben császári-királyi altábornagyi rangban jelzik. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, Szabó Ádámné Reichlin Meldegg Vilma gyászjelentője.

¹⁸⁰² A Welsheimb-dandár másik alakulata (k. k. Infanterie-Regiment Baron von Paumgarten Nr.76.)

¹⁸⁰³ Casarsa della Delizia, település ÉK-Olaszországban, Pordenone megyében.

concentrálódunk,¹⁸⁰⁴ rövid napok alatt eldőlend vagy így, vagy amúgy sor-sunk.¹⁸⁰⁵

Én még mindeddig, hála Istennek, jól vagyok. A meleg, por miatt, különösen a vízszerűért sokat álltunk ki Olaszországban. Ma éjszaka háltam 30 nap óta újból fődél alatt és ágyban. Lehet, csak még egy napot maradunk itten Bécsnek egyik Lienéján¹⁸⁰⁶, másfelé veszünk fordulatot. A Königgratzi csatában¹⁸⁰⁷ Zaturetzky Maximilián mind főhadnagy a 33-ik gróf Gyulai nevét viselő ezredtől¹⁸⁰⁸ elesett. Ő szegény a tiza-dobói Zaturetzky fia volt. Úgyszintén – Jóska emlékszik rája –, Demény Sándor,¹⁸⁰⁹ a nevelőházban volt Vásárhelyt,¹⁸¹⁰ ez is mint kapitány a Gyulai ezredből. Szám-talan nagy az elesett és megsebesültek száma.¹⁸¹¹

Kérem Márinak is tudatni, hogy mi van velem és hol vagyok, úgyszintén ide jegyzem fel a címzésemet is: Den K. K. Herrn Hauptmann Carl von Zathuretzky der 31. Inf. Regm. 9-ten Armee-Corps, Brigade Graf

---

¹⁸⁰⁴ Csoportosulunk.

¹⁸⁰⁵ Habsburg-Tescheni Albert Frigyes Rudolf főherceg (1817–1895) tábornagyot és észak-itáliai hadseregének mintegy felét, benne Zathuretzky Károly százados ezredét, a cs. kir. 31. gyalogezredet az 1866. június 24-i győztes custozzai ütközetet követően átvezényelték a porosz hadszíntérre, mivel a július 3-i königgrätzi vereség nyomán a porosz csapatok Bécs felé közeledtek. Harcokban azonban ott már nem vettek részt: a háború véget ért, mielőtt átértek volna. Július 20-i levelét vélhetően ezért írhatta Bécs közelében. Az észak-itáliai Verona térségéből a Semmering-hágón át vezetett a legrövidebb út Bécsnek, ráadásul akkor ott már megépítették a vasútvonal is.

¹⁸⁰⁶ Bécs külső védelmi vonalán (német: Linie).

¹⁸⁰⁷ Az 1866. évi porosz–osztrák háború döntő csatája, lásd a 115. levélhez írt lábjegyzetet az 1866. évi porosz–osztrák és olasz–osztrák háborúról.

¹⁸⁰⁸ Zathuretzky Miksa mint II. osztályú hadnagy 1861. november 1-től teljesített szolgálatot a cs. és kir. 33. Gyulai gyalogezredben. In: Kaiserlich-königliches Armee-Verordnungsblatt No. 40. vom 10. October 1861. Personal-Angelegenheiten. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1861. 143. o. Zathuretzky Károly következő levelében helyesbít: Miksa mégsem esett el, de él.

¹⁸⁰⁹ Egy újsághír szerint Demény Sándor, a 33. számú Gyulai magyar gyalogezred kapitánya a Münchengrätz és Jicinnél június 28–29-én zajló ütközetekben esett el. Lásd: *Sürgöny*, 6. évf. 167. szám, 1866. 07. 24.

¹⁸¹⁰ Valószínűleg az 1823-ban megnyitott kézdivásárhelyi Székely Katonanevelde, későbbi nevén Székely Katonai Nevelő Intézet.

¹⁸¹¹ Az osztrákok 24 ezer halottat és sebesültet és 20 ezer foglyot vesztek, a poroszok 9 ezer halottat és sebesültet.

Welsersheimb¹⁸¹², zu Wien, mert mi 7-ikén a 9-ik hadtestbe tétettünk¹⁸¹³ által. A jó szülőimnek csókoltatom számtalanszor kezeiket, úgyszintén csókoltatom testvéreimet, rokonainkat, tiszteltetek minden ösmerősöket. Nagyon sietve írok. Maradok holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 308–309. verso.

117.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Istriai tengerpart, Isola Capo d`Istria,¹⁸¹⁴ 1866. augusztus 28.

Szeretett kedves jó szülőim!

Utolsó levelemet Simeringből e hónapnak elején írva tudattam, hogy újabb rendelet következtibe[n] a Duna mellől délre jöttünk le, azaz 8-ikán ennek a hónapnak felülve, a vasúton 48 órai éj- és nappali út után 10-ikén Görtzben¹⁸¹⁵ kiszálltunk, onnan 12-é[n] az Isonzo folyót átlépve, előnyomultunk St. Lorenzoi¹⁸¹⁶ helységben, aközben a fegyverszünet és békealkudozások megkezdődvén¹⁸¹⁷, hát beszállásolódtunk, ottan maradván 16-ik augusztusig. 17-ik[én] rendelet jött, hogy a mi dandárunk induljon

---

¹⁸¹² A dandár, amelybe a cs. kir. 31. gyalogezred is tartozott, új parancsnoka Johann Töply von Hohenvest (1817–1818) ezredes (majd még ugyanabban az évben vezérőrnagy) lett, miután gróf Otto von Welsersheimb (1815–1866) ezredes, dandárparancsnok az 1866. június 24-i custozzai csatában hősi halált halt. A dandárt Zathureczky Károly százados vélhetően azért említi levelében Welsersheimb-dandár néven Töply-dandár helyett, mert hivatalosan még nem történt meg a névváltoztatás (nem jelent meg a ma közlönnyként aposztrofálható *Armee-Verordnungsblatt* esedékes számában).

¹⁸¹³ Parancsnok: Ernst Ritter von Hartung (1808–1879) vezérőrnagy.

¹⁸¹⁴ Ma Koper kikötőváros Szlovéniában, Triesztől délre.

¹⁸¹⁵ Görz: város az Osztrák Császárság, majd az Osztrák–Magyar Monarchia Görz és Grdisca tartományában az Isonzo (Soča) folyó mentén. Ma kettévágva két országhoz tartozik: olasz fele Gorizia (friuliul Gurize) szlovén fele Nova Gorica; mindkét országban megyeszékhely.

¹⁸¹⁶ Kisváros az olaszországi Goriziától mintegy 7 km-re nyugatra.

¹⁸¹⁷ Lásd a 115. levélhez írt lábjegyzetet az 1866. évi porosz–osztrák és olasz–osztrák háborúról.

Istriába, 17-ik[én] jöttünk Monte Falconeba¹⁸¹⁸, 18-ik[án] Triestbe, 19-ik[én] ide Isola¹⁸¹⁹ nevű helységbe. Az ezredtől itten csak 3 század van, az ezred törzskara Bujéba¹⁸²⁰, 9 század Pirano¹⁸²¹ városában a tengerparton, a más része a dandárnak Capo d`Istria városában, és a belső Istriai tartományban [van] elhelyezve. Ezen Isola helység a tenger partján fekszik Capo d`Istria városa és Pirano városa között, közel ide magas hegyek fekszenek, sok jó gyümölccsel, dinnyével, szőlővel bővölködik. Tengeri hal is nagyon elég. Nem nagy helység, mintegy 5000 ezer¹⁸²² lakossal bír. Én mostan, hála az Istennek, meglehetősen jól vagyok, a sok nyughatatlanságok után egy kevés kinyugvás jót téveszen. Mi itten még egy darab ideig maradandunk, amíg elküldjük a mi legénységeink egy részét haza¹⁸²³, azután fogunk állandóbb állomásokba elhelyeztetődni. Az egész hadsereg egy nagyszerű átalakulásnak és újraszervezésnek néz elejébe¹⁸²⁴. Addig, míg nem látom, mi és hogy, miképpen dőlnek el a legfőbb kérdések, addig az időig magamról nem rendelkezhetek. A jövő muta[ta]ndja meg, hogy és miképp végzek magam felől is. Gidától tegnap kaptam levelet, amelyben körülményeiről ír, Gyuláról is tudósít, nemkülömben említi, hogy a Tisza-Dobai Zathureczky Max főhadnagy él és Berlinbe[n] fogva¹⁸²⁵. Én is későbbre a lapokban kaptam tudósítást felőle, hogy él, minek nagyon örvendek.

---

¹⁸¹⁸ Helyesen Monfalcone, ma kisváros Olaszországban, Görz (Gorizia) és Trieszt között.

¹⁸¹⁹ Ma Izola a szlovén tengerparton.

¹⁸²⁰ Ma Buje Horvátországban, a szlovén tengerpart közelében, Kopertől mintegy 15 km-re délre.

¹⁸²¹ Ma Piran a szlovén tengerparton.

¹⁸²² Nyilván 5000 lakosról van szó.

¹⁸²³ A háború végét követő leszerelésről, vagyis a hadilétszámról a békelétszámmra történő visszaállásról van szó.

¹⁸²⁴ A kiegyezéssel párhuzamosan, az 1866. évi háború tapasztalatai alapján, a teljes haderőt átszervezték, amelynek előmunkálatai már 1866 nyaratól megkezdődtek. Zathureczky Károly százados vélhetően ezekre utal levelében. A változásokat a véderőről szóló 1868:XL. törvénycikk, illetve a honvédségről és a népfelkelésről szóló 1868:XLI. és 1868:XLII. törvénycikk szentesítette, s az akkor kiadott végrehajtási utasítások véglegesítették. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 93.

¹⁸²⁵ Vélhetően porosz hadifogságba esett a königgrätzi csatában, vesd össze az előző levéllel.

Gida említést tett, hogy a szegény Komsa fiát bésorolták, és mégpedig 12 évre¹⁸²⁶, és hogy a mi ezredünkhöz volna sorolva. Én utánatudakoztam, ezen hónapba[n] jött ide vagy 500 újonc, de azok között nincsen. Abba[n] vagyok, mivel – mint Gida írja –, Fogarasba vitték s ottan tanítják, hogy ötlet a Sándor gyalogezredhez – a 2-ik ezredhez, hova Rákos is tartozik – sorolták. Gábor mondja meg az öreg Komsának, hogy a fia írja meg, hol van, melyik századnál, hol, ki a kapitánya. Ha a mi ezredünkbe[n] van, akkor utánalátandók, amit lehet, mindent megteszek érte, ide az én száza-domhoz is veszem idővel Privat dienernek¹⁸²⁷ is. A 12 évi szolgálatért is, mihelyt is rendesebb állapot lép be, tehetünk lépéseket, addig is ne csüggedjen el. Gábor ha megtudja Komsától, hogy hol van a fia, tudósítson arról engemet. Az én címzésem An den K. K. Herrn Hauptmann Carl von Zathuretzky der 31-er Inftr. Reg 9-er Armee-Corps Brigade Graf Welsersheimb, zu Isola neben Capo d`Istria in Istrien.

Remélem, hogy jó szülőim, testvéreim, rokonaink mind meglehetősen jó egészségben vagynak. Luizékat, Juliékat, Laszlóékat családjaikkal, úgy Jós-kát, Gábort, Gyulát mind csókoltatom, rokonainkat, ösmerőseinket mind számtalanszor tiszteltetem, ha jövend rendelet új állomásunkról, hát jó szülőimet arról tudatandom.

Ég uratól könyörgök jó szülőimnek egészséget és meglegedést, kezeiket számtalanszor csókolja holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly kapit[ány].

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 310–311. verso.

---

¹⁸²⁶ A védkötelezettség alá a férfi azon év január 1-jétől tartozott, amelyben betöltötte 20. (1888-tól 21.) életévét, ám a (sor)katonai szolgálati kötelezettség (Dauer der Dienstpflicht) 12 éve három részre osztatott. A férfi 3 éves tényleges szolgálatot követően 7 évre (mozgósítás esetén elsődlegesen behívandó) tartalékállományba került, majd további 10 évre póttartalék-állományba. A póttartalékosokat mozgósítás esetén csak az első 2 évben hívták be kötelezően (így jön ki a 12 év), de már a haderő III. vonalának számító népfelkelésbe (k. k. Landsturm, 1868-tól emellett m. kir. Népfelkelés). A hátralévő 8 évben önkéntesként vonulhatott be ez utóbbiba. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 37., STROMFELD Aurél 1911, 36–43.

¹⁸²⁷ Magánszolga. Zathureczky Károly százados vélhetően az ún, tisztiszolgára (Offiziersdiener) céloz, amelyből századonként 4 volt rendszeresítve az állománytáblán (in: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 110.), ebből legalább 1 mindenkor funkcionált, a további 1-3 főt mozgósításkor vagy harc nélküli feladat (például belső karhatalomként történő alkalmazás, megerősített járőrözés stb.) esetén állíthatták szolgálatba.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Gedeonhoz

Laibach, ¹⁸²⁸ 1867. március 19.

Szeretett kedves testvérem Gida!

Mind készültem, hogy néked írjak, tudósítsalak, most mint az napokban otthonról kapott levélből megértem, Jóska testvérem már nálad vagy, ezen alkalommal néki is üdvözlöm névnapját, a jó Isten segítse meg és tartsa meg, légyen nékie is több szerencséje, mint eddig! Mama tudatja velem, hogy június hónap vége felé talám Nagy-Baconba[n] zsinat leend¹⁸²⁹, akkorra várja bé Pólit is leányával együtt. Az én szabadságom anynyiba[n] egy változást szenved, mivel én elején nem egyszerre fél évi szabadságra menendek, hanem betegség miatt nyolc hétre, azután meghoszszabbítom úgy, hogy ily módon is vagy 6 hónapig majd kihozhatom. Amellett kettős haszonnal leend egybekötve, elsőben megkapom teljes fizetésem, másadszor, ha az ezred valahova innen elmozdítódik, vagy pedig a szolgálat szükségeli, nem szólíthatnak bé, kivéve, ha valóságos háború-eset áll bé, ha pedig csak úgy hat hónapra megyek, akkor az ezredestől¹⁸³⁰ függ kedve és kénye szerint a béhívás. Az időtáját elmenetelemnek veled tudatandom. Még most áprilisben várnom kell, míg egy néhányan visszajönnek a szabadságról, lehet május közepén, vagy vége felé elmehetnek. Jelenleg szenvedőleg vagyok mellcatarrussal¹⁸³¹, ami ennél az örökös változó időjárásnál nem csuda, hogy kifejlődik, és nem is akar megszűnni.

---

¹⁸²⁸ Ma Ljubljana, Szlovénia fővárosa.

¹⁸²⁹ Az 1867-es nagybaconi zsinat az erdélyi református egyház körében jelentős változásokat hozott. Az egyházi szolgák hivatali kötelességei közé emelte a himlőoltások ellenőrzését, de a lelkészeknek nagyobb gazdaságirányító hatáskört engedélyezett, kiemelve ezek szerepét a fák oltásában, faiskolák létesítésében. Lásd JUHÁSZ István 1947, 92–93.

¹⁸³⁰ A cs. és kir. 31. gyalogezred parancsnoka (1861–?) Anton Ritter von Dormus ezredes (1815–1897). In: BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk. 1867, 712. Miután az ezred történetéről írott könyvet 1867-ben adták ki, az biztos, hogy akkor még ő volt az ezred parancsnoka, azonban arról sehol sem lelhető fel adat, hogy meddig állt az ezred élén.

¹⁸³¹ Hurut (latin catharrus).

Azon nagy változás, mely hazánk kormányzatában béállott¹⁸³², megörvendeztetett. Remélem ha még egy időközben az béke nem háborítódik, vagy külső vészek nem hárulnak reánk, hazánk boldogabb sorsra vergődhetik, béketűrés és erényesség mindent meggyőzend, a mi állásunkra leend ez is befolyással. Különösen az védrendszer felállítása¹⁸³³ szükségessé téveszen egy közelebbi elhelyeztetést az országhoz vagy az országban magában – vederens¹⁸³⁴. A vasút kiépítése Nagyvárad és Kolozsvár között rövid időn remélhető.¹⁸³⁵ Katonai szempontból is indokolják minél hamarábbi bévitelét két vonalnak Erdélybe, Marosvásárhely és Károlyfejérvár¹⁸³⁶ stb. irányában. Hogy tölték Póli, leányaid, különösen Giza a fársángot, Giza első bálozásait remélem kielégítő és nem untató emlékekkel [töltötte], fiúid Kolozsváron [vannak]? Én is itt voltam, mint néző, vagy négy bálon.

Pólit, gyermekeidet számtalanszor csókoltatom, úgy Jóskát is. Alig várom, hogy újból valakit lássak családunkból, hiába, négy év távollét nagy hézag az életben... Amellett ezen négy évben életemnek legkellemetlenebb napjait is kellett eltöltnem.

Az ég ura áldjon meg mindnyájatokat, és védjen, segítsen. Csókol számtalanszor téged, hálára kötelezett testvéred

Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 312–313. verso.

---

¹⁸³² A levélíró valószínűleg a kiegyezésre (annak folyamatára) céloz levelében, amely ekortájt vette kezdetét. 1867 februárjában megalakult az új Magyar felelős kormány, amely tárgyalásokat kezdeményezett I. Ferenc József uralkodóval. A levél keletkezésének időpontjában az új kormány törvényváltozásokat kezdeményezett, melyeket március végén nyújtottak be a parlamentbe. Ezek a törvénymódosítások és az elkezdett tárgyalások vezettek az osztrák-magyar kiegyezéshez.

¹⁸³³ A kiegyezést követően állították fel a cs. kir közös Hadsereg (k. k. Heer) mellett az önálló Magyar Királyi Honvédséget és a Magyar Királyi Népfelkelést, amelyet az uralkodó a véderőről szóló 1868:XL. törvénycikkkel, illetve a honvédségről és a népfelkelésről szóló 1868:XLI. és 1868:XLII. törvénycikk szentesített.

¹⁸³⁴ Majd meglátjuk, majd kialakul (olasz: vedremo).

¹⁸³⁵ A Nagyvárad-Kolozsvár vasútvonal megvalósítására vonatkozó szerződést 1868. december 16-án írták alá. Lásd GIDÓ Csaba 2011.

¹⁸³⁶ Ma Gyulafehérvár.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Laibach, 1867 május 2.

Szeretett kedves jó szülőim!

Eddig mind még halasztottam válaszomat, mivel szándékom volt tudatni azon változást, amelyen az ezred általment, s egyfelől még bizonyosabbat írhatni szabadságom felől is.

Az ezred egy zászlóalj az parancsnoksággal együtt ma ment el Fiuméba¹⁸³⁷, 4-ikén mégyn az második zászlóalj szintén Fiuméba, itten marad még két hónapig a harmadik zászlóalj, azután júliusba[n] innen ez is elmegy Horvátországba, Károlyvárra¹⁸³⁸. A történet úgy hozta, hogy azon zászlóalj, amelynél én is vagyok, a harmadik marad itten egész júliusig. Az én szabadságomat illetőleg annyiba[n] jelenleg egy kis halasztás támadott, mivel azon főhadnagy, aki a századomat itt [át]veszi és szabadságom alatt vezényli, ennek a hónapnak csak huszadikán érkezik ide a szabadságossal, ezért ennek a hónapnak utolsó napjaiba[n], mindenesetre 1-ső júniusba[n] bizonyosan innen, ha a jó Isten segít, elutazandok. Szándékomba[n] van, amit úgy is intézek, éppen a pünkösdi innepekre Gidánál lennie, ő tudatta, hogy László is akkortájt megígérte hozzá kijönni, így vele haza is utazhatok.

A jó szülőimtől nékem leutazásomra küldeményezett 60 frt[-ot] megkaptam, miért is számtalanszor csókolgattam kezeiket. Szomorúan értesültem, hogy a sok esők folytán áradások álltak bé, és másfelől újra a gazdaságokban az idő rossz befolyással van. Itten is mostan sokat ess.

Jó szülőim és testvéreim, remélem, jó egészségben tanálja levelem.

Azelőtt még, hogy elutazom, tudatandom jó szülőimet elutazásom napja felől. Minden ösmerősöket tiszteltetek.

Lászlót csókolgattam, számítok arra, hogy véle Gidánál találkozom, mint ő megígérte Gidának. Linkát¹⁸³⁹ a gyermekeivel együtt, úgy Luizékat,

---

¹⁸³⁷ Ma Rijeka horvátországi kikötőváros, olaszul Fiume, németül Sankt Veit am Flaum (elavult) vagy Fiume, latinul: Vitopolis, Flumen, Tersattica.

¹⁸³⁸ Feltehetően Károlyváros (ma Karlovac Horvátországban), Károlyvár ugyanis a trianoni Magyarországon, Heves megyében fekszik.

¹⁸³⁹ Zathureczky László felesége, Boér Karolina.

Juliékat, Miliéket, Mariékat mind csókoltatom, Gyulát, Gábort, Ferenc bátyámékat, egyszerűen a család minden tagjait. Jó szülőimnek kezeit számtalanszor csókolva, az ég Urától minden jókat kívánva, maradok holtig engedelmes, hív fiuk, Zathureczky Károly százados.

Rauber¹⁸⁴⁰ generalis úr tisztelteti atyust.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 314–315. verso.

120.

Zathureczky Gyula levele szüleihez

Papolc, 1867. május 6.

Édes jó szülőim!

Engedelmet kérek előre is, hogy itten létem óta csak most írok először, de az innepek előtt azért nem írtam, mert úgy voltam értesülve, hogy szülőim és mind az egész család békén, s így szóval mondhatom el, mit levélbe írnék. S hogy nem reménységünk szerint történt, azt mind sajnáltuk, de hála az Istennek, [hogy]¹⁸⁴¹ szülőim nem betegség miatt maradtak honn.

Én ittlétem¹⁸⁴² óta egészséges vagyok, s állapotom is jó, még úgy látszik, a mozgás s a friss havasi levegő s víz jót tesz nekem. Eddig csak volt dolog kevés, míg vetés, trágyázás s kert körül elvégződött, de már most beállottak

---

¹⁸⁴⁰ Miután a levél Laibachban (ma Ljubljana, Szlovénia fővárosa) kelt, vélhetően Josef Rauber von Plankenstein und Karlstetten (1792–1869) vezérőrnagyról van szó, aki nyugdíjasként Ljubljanában élt, s ott is halt meg. Az ismeretség a családdal onnan adódhat, hogy bátyja, Carl Rauber von Plankenstein und Karlstetten (1790–1869) az orláthi cs. kir. 1. román határőr gyalogezred alezredeseként ment nyugdíjba, s haláláig a Zathureczky családi fészekhez közel élt: „gestorben am 23/4. 1869 Szepesi-Szent-Ivanyi (Siebenb.)”; in: Verzeichnis der Stabsoffiziere 1815–1900. Kriegsarchiv, Wien, 1951, 789. o. (Carl), 790. o. (Josef); illetve onnan is adódhat, hogy Maria Rauber von Plankenstein und Karlstetten (1831–?), mint Zathureczky Károly, Olasztelek községben született, szűk egy évvel őt megelőzően, 1831. augusztus 24-én (Károly 1832. június 24-én). Rauber Károly Zathureczky Károlynak keresztapja is volt.

¹⁸⁴¹ Kiszakadt laprés.

¹⁸⁴² Mivel Zathureczky Ferencnek egyetlen lánygyermek, Gál Zsigmondné Zathureczky Mária 1864-ben váratlanul (gyermekvesztés közben) meghalt, így az idős földbirtokos segítségként Zathureczky Gyulát papolci birtokára magához vette, és fiaként nevelte. Gyula először ekkor, 1867-ben jelentkezett Papolcra, miután a Kolozsváron elkezdett tanulmányait befejezte.

megint a pauzák, amit különben nem szeretnék, hogy hosszason tartson. Ferenc bácsi¹⁸⁴³ a télen sokat betegeskedett, folytonosan köhögött, alig múlt el a köhögés, kezdődött a szemfájás, mi itt, úgy látszik, járvány,¹⁸⁴⁴ mert sokaknak fáj. Klári néninek¹⁸⁴⁵ is most kezdett fájni, a bácsié most múlik. János bácsi¹⁸⁴⁶ pénteken itt volt, én nem találkoztam vele, mert éppen oda voltam¹⁸⁴⁷ vadpávára¹⁸⁴⁸ a havasba[n]. Ő, amint mondja, jól vannak. Mili is az innep után jobban volt. Holnap vagy holnapután felmegyünk látogatni hozzájuk, s ha szép idő lesz, 18-án e hóba[n] Ferenc bácsi is kijön velem Barótra, s ott lesz, míg mi elindulunk Lászlóval, s adja az ég, hogy szülőimmet s mindnyájokat jó egészségbe[n] találjuk akkor is, valamint jelen soraim is. Ferenc bácsiék tisztelik, csókolják szülőimmet, valamint a család minden tagját. Én is kezeit jó szülőimnek csókolom, s testvéreim is csókolva, maradok jó szülőim engedelmes fiok, Gyula

Paplc, 6-ik máj[us] 1867.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 316–316. verso.

121.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Lászlóhoz

Fiume, 1867. november 18.

Szeretett testvérem László!

Leveled kétszeresen megörvendezettete, megértve belőle örömmel, hogy a jó Linka jól van, és egy szép ép kis Viola Júlia¹⁸⁴⁹ keresztleányom is tagja

---

¹⁸⁴³ Zathureczky Ferenc.

¹⁸⁴⁴ A 19. század közepén Erdélyben veszélyes járványos szembetegség kezdett terjedni. A trachoma a járványos kötőhártyagyulladás egyik fajtája volt, amely hosszú távon több ember vakságához vezetett. A szembetegségek kezelésének ekkor még nem volt hagyománya. Bár Brassóban rövidebb ideig működtek szemorvosok, a szem megbetegedéseinek kezelésével a vidéki kisemberek magukra voltak hagyva. Lásd FODOR Ferenc 2000.

¹⁸⁴⁵ Nagyborosnyói Tompa Klára, Zathureczky Ferencné

¹⁸⁴⁶ Cserey János.

¹⁸⁴⁷ Valószínűleg vadászni.

¹⁸⁴⁸ A Kárpátokban elég nagy mennyiségben található siketfajd népies megnevezése.

¹⁸⁴⁹ Zathureczky Viola (1867–1955), később pávai Vajna Miklósné. Zathureczky Viola élete folyamán jeles közéleti tevékenységet folytatott, a sepsiszentgyörgyi Jótékony

családunknak. A jó Isten tartsa meg, nevelje és óvja, tartsa meg szülőit is, úgy a többi testvéreit. Én nagyon sajnálom, hogy a körülmények mostoha-sága távol tartott[ak], és az annyira fontos innepélyen személyes részt nem vehettem. Köszönettel tartozom Gyulának, úgy Gizának, hogy a két ke-resztszülőket helyettesíték.

Gidáék bé nem menetelén egész október végéig csudálkozom, én úgy gondoltam volt, hogy már meg is járta Erdélyt, ezen okból én nékiek csak ennek a hónapnak elején is írtam Céckére levelet, azon feltevésből kiin-dulva, hogy addig már hazatértek. Máritól is éppen egyszerre a te leveled-del kaptam levelet, ők tűrhetőleg vagynak, úgy Miliék is. Izabella¹⁸⁵⁰ Nyúj-tódon, onnan engemet csókoltatott Mári által. Szegény Julin bizony én is búsulok, hogy oly sok nehézségekkel küzdödik, nagy baj az ők dolgok, bár lehetne rajtok valahogy segítenie. Eddig Luiza is talám szerencsésen szaba-dult¹⁸⁵¹, amit adjon az ég ura. Én Gábornak írtam volt, így ő nem volt honn. Csak ezek a nedves téli napok meg ne ártsanak a jó mamának s atyusnak! Atyusnak hála Istennek, hogy ennyire is jobbra fordult egészsége. Hiába, a tél unalmas leend a sok benn ülés kényszerre miatt.

Rieger pajtást¹⁸⁵² tiszteltetem, hogy van most? Örvendek, ha jól. Sükösd d[okto]r úrékat,¹⁸⁵³ úgy Beke bátyámékat¹⁸⁵⁴ és Benedek Sándor úrt is tisz-teltetem.

Simonfi d[okto]r¹⁸⁵⁵ úrhoz azon kérésem, hogy mikor Gábor nékem, vagy közelebbről otthonról írnak, röviden tudósítson légyen oly szíves,

---

Nőegylet elnöknője lett, rovatvezetője volt a Székely Nép című napilapnak, neve alatt egy szakácskönyv is megjelent 1938-ban. Lásd *Erdővidéki Hírlap*, 8. évf. 32. szám, 4.

¹⁸⁵⁰ Zathureczky Izabella.

¹⁸⁵¹ Vagyis szült.

¹⁸⁵² Rieger Antalról lehet szó.

¹⁸⁵³ Sükösd Sándor.

¹⁸⁵⁴ Valószínű Beke Sámuel oltszemi birtokos, a Zathureczky Gedeon feleségének rokonsága.

¹⁸⁵⁵ Kibédi Simonffy Sámuel (1817 –1898) orvos. Milánóban végezte az orvosi egyetemet, 1848–49-ben honvéd főorvos, Bem József tábornok tábori orvosa volt. A szabadságharc bukása után Lengyelországba emigrált, majd onnan hazatérve Nagyajtán, Baróton, majd Oklándon volt körorvos. Annak a szeszgyáros Benedek Józsefnek a Lina nevű lányát vette feleségül, akivel Zathureczky László együtt gyártotta a szeszt. Simonffy Petőfi Sándorral is közvetlen barátságban volt, és az utolsó volt, aki Petőfit a segesvári csatatéren látta. Baróton halt meg, sírja a Zathureczky-temetőben található. Lásd DEMETER László 1996;

mivel engemet érdekel tudni, hogy mi is volt a pogány sírokba[n], hányat nyitottak fel és hová adódtak a tárgyak.¹⁸⁵⁶ Én a Hont¹⁸⁵⁷ hordatom, és abban olvastam a tudósítást, hogy Bardóc és bibarcfalvi határ között elvonuló hegyen tanáltatott pogány sírdomb stb. Mivel már eljövetelem előtt mondotta volt dr. Simonfi, hogy ásatni fog, így úgy gondolom, ő ásatott.

Bartha Károlyt, Sándort, Luizáékat a gyermekekkel tiszteltetem és csókoltatom. Hát a jó komám és ángyomasszony¹⁸⁵⁸ hogy van, no most még több szóttetés kell a két lányra,¹⁸⁵⁹ hanem ne búsuljon, megsegíti a jó Isten. Hát Lacika¹⁸⁶⁰ tanol-e, úgy Boér István¹⁸⁶¹ is, hát Álmos, Lajoska mi[t] csinálnak, a Geschäfteles,¹⁸⁶² ha mehet, jobb a politizálásnál. Sok gabonát hordnak ki mostan is Magyarországról Francia-, Német-, és még Oroszországba is. Gidáék nem hiszem, hogy most már bent légyenek, eddig vagy megjárták, vagy bé sem menendenek.

Szülőimnek csókoltatom számtalanszor kezeiket, úgy Gábort és Julit gyermekeivel együtt. A kis Violát az ég ura nevelje, érhessük meg a kívánságod szerint, hogy lakadalmán keresztszülői jelen lehessenek. Tégedet

---

DEMETER Lajos 2006, 185–198. Köszönöm Hoffmann Edit baróti történésznek, hogy Simonffyra vonatkozó szakirodalmat ajánlott.

¹⁸⁵⁶ 1867–68-ban Bardóc és Bibarcfalva közötti Bőjte nevű helyen bronzkori halomsírokat tártak fel. Az ásatás során 9 halmot vágtak át és ezek belsejében 6 db sírt találtak. Mivel ez az ásatás egyike volt az erdővidéki terület első régészeti feltárásainak, így jelentős érdeklődés övezte. Viszonylag részletes tudósítás olvasható Orbán Balázs leírásában, eszerint azt Udvarhely vármegye főtisztje, Daniel Gábor vezettette és a feltárás az ő költségén történt. Orbán Balázs úgy tudja, hogy Rauber Nándor és Simonffy doktor kissé alább, a Likaskő környékén kutattak, ahol egy keserű sót tartalmazó forrást találtak, melyben római cseréptöredékek kerültek elő. ORBÁN Balázs 1991, 4, 222–223.

¹⁸⁵⁷ Jókai Mór által 1863-ban alapított, majd 1865-től (közben Urházy György által) szerkesztett „politikai, nemzetgazdasági és irodalmi napilap”, Pesten jelent meg 1882-ig, akkor a Hon és az Ellenőr egyesüléséből egy folyóirat keletkezett Nemzet címmel.

¹⁸⁵⁸ Sógorasszony, az idősebb fiútestvér felesége.

¹⁸⁵⁹ Székelyföldi szokás szerint a lánygyermek születése után az anya nekikezdett a kelengyébe szánt tárgyak megszövééséhez vagy -szövetéséhez.

¹⁸⁶⁰ Ifj. Zathureczky László.

¹⁸⁶¹ Boér Sándor és Zathureczky Júlia kisfia.

¹⁸⁶² Üzletelés (német üzlet: Geschäft).

csókolthatlak gyermekeiddel együtt, az jó Linkát is, az ég urának oltalmába ajánl mindnyájatokat szerető testvéred és komád

Zatureczky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 317–318. verso.

122.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Buccari,¹⁸⁶³ 1867. december 3.

Szeretett kedves szülőim!

Máritól a napokban kaptam levelet, amelyből örömmel értettem meg, hogy jó szülőim, hála a jó Istennek, [a] körülményekhez képest tűrhető, jó egészségben vagynak. Én is meglehetősen jól vagyok. Ennek a hónapnak 1-én századommal ide Buccariba, 2 óra távolságra Fiumétól állomásba, felváltani egy más századot, kijöttem. Itten a nyártól fogva egy század rendelkezve ki, mivel a két itteni politikai pártok között sok és gyakrani súrlódások történtek, t. i. a magyar és horvát nemzeti párt között.¹⁸⁶⁴ Ezen hely a magyar tengerpart második kikötője, mintegy 2500 lakossal, egy sziklák közé mélyen bényúló tengeröböl képezi a kikötőt. A város maga nagyon magasan fekszik, 8 sor ház lépcsőzetenként emelkedve egy félkörben övedzi egy kőszikla oldalát, amelynek tetején egy régi hajdani „Zrinyi” féle

---

¹⁸⁶³ Ma Bakar Horvátországban, Fiumétól délre, olasz nevén Buccari, magyarul Bakar, régiesen Szádrév, a Római Birodalom idején Velcera.

¹⁸⁶⁴ 1848-ban nem pusztán a magyarok, de a horvátok is megpróbálták kivívni a teljes politikai függetlenségüket. Az osztrák birodalomtól való távolodásukat úgy fejezték ki, hogy 1861-től kezdődően szorosabbra próbálták fűzni a magyarokkal a kapcsolatot, de próbálták tudatosítani azt is, hogy egy nagyobb illír egység igényét fenntartják. Magyarország hajlandó lett volna lemondani a szlavón megyékről egy önállóbb horvát közigazgatás megteremtése érdekében, de Fiumét és az 1860-ban Zala megyéhez tartozó Muraközt semmiképp sem akarták elveszíteni. 1866-tól egyre intenzívebbé váltak a tárgyalások. A horvát Strossmayer püspök vezetése alatt álló Nemzeti Liberális Párt mellett egyre erősebb hangja volt az Eugen Kvaternik által alapított Jogpártnak, amely a középkori horvát királyság jogait hangsúlyozva egy nagyhorvát állam kivívását tűzte ki célul. Az említett súrlódásoknak ez lehetett a háttere. Lásd NAGY Mariann – KATUS László 2015.

vár¹⁸⁶⁵ fekszik. Ezen várban van mostan századom bészállásolva. Itten velem még egy főhadnagy vagyom, mivel a hadnagyom az újoncokkal Fiumében maradt.¹⁸⁶⁶ Szállásom meglehetősen jó és meleg. Mostan itten is szükség van már a meleg szobára, mert el kezdett esni, és csúf szelek fújnak. Lehet, egy vagy két hónapig maradunk itten, az is lehet, egész márciusig. Örömmel értettem meg, hogy Luiz testvérem is szerencsésen szabadulhatott¹⁸⁶⁷, úgyszintén Gidáék is benn valának, ők egyszersmind keresztszülők is. Adjon az ég örömet a kis Károlyban, szülőinek és nagyanyjájéknak és apjának. Mária tudatott, hogy mily tervvel vagyom a Gida apósa¹⁸⁶⁸ Vargyas felől,¹⁸⁶⁹ úgy a Gida szándékáról is. Lászlótól is kaptam volt levelet. Gábor hogy van? ha érkezik,¹⁸⁷⁰ alkalmilag írjon nékem is. Hát édes jó atyus hogy van? Hogy van mama? Csak mindketten kíméljék és légyenek az idő béhatása ellen óvatosak. Hogy gazdasszonykodik Ilona? remélem, szorgalmatos. Szegény Juli mostan Idáját¹⁸⁷¹ nélkülözi, hiába, a nevelés szükséges, őket mind csókkoltatom, úgy Luizékat [is] gyermekeivel együtt. Sándort,¹⁸⁷² Károlyt mind tiszteltetem. Linkát¹⁸⁷³ gyermekeivel, a kis keresztleánnyal együtt csókkoltatom, tartsa és óvja meg minden rosszaktól az ég ura. Lászlót, Gábort mind tiszteltetem. Rieger barátomat¹⁸⁷⁴ hasonlólag, örvendek, ha meglehe-

---

¹⁸⁶⁵ Bakar várát a törökök ellen építették ki. Először a Frangepánok tulajdona volt, majd a szigeti Zrínyi Miklós (e néven a IV.) házassági szerződés és egyezség útján szerezte meg, s egészen 1671-ig, Zrínyi Péter kivégzéséig volt a család tulajdona. Itt őrizték Csengics ágát is. Mivel a Zrínyiektől elkobozták, Habsburg birtok lett; és az általuk kinevezett várkapitányok kormányozták.

¹⁸⁶⁶ Egy századba elvileg négy tiszttartozott, egy százados, három alantostiszt (Subaltern-Offizier) és egy tiszti beosztást betöltő hadapród tiszthelyettes tartozott. In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 110., STROMFELD Aurél 1911, 63.

¹⁸⁶⁷ Mármint a terhességétől. Ekkor született ifj. Bartha Károly, aki mindössze egy hónapot élt.

¹⁸⁶⁸ Kelemen Benjámín.

¹⁸⁶⁹ A Wesselényi családnak Vargyason is voltak birtokaik. Mivel Kelemen Benő a Wesselényi birtokok gazdatisztje volt, így gyanítható, hogy ezen birtokokkal kapcsolatosan voltak komolyabb gazdasági-pénzügyi tervei.

¹⁸⁷⁰ Vagyis ha ideje van.

¹⁸⁷¹ Nagyvajdalfalvi Boér Ida, később Hoós Jánosné.

¹⁸⁷² Bartha Sándor, Zathureczky Lujza férje.

¹⁸⁷³ Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

¹⁸⁷⁴ Lásd a 121. levél Rieger-jegyzetét.

tős jól van, jó időtöltést kívánok nékie a hosszú téli napokon. A vidékieket, Beke bátyámékat mind üdvözlöttem.

Édes jó mamához azon kérésem is vagyon, ma kaptam újból levelet szegény Czetz Pólitól, Juzbasitsnétól, ők szegények annyira nyomorult állapotban vagynak, hogy Szebenbe[n] nem maradhattak többé, mivel a[z] sem volt, mivel magoknak fát vegyenek. Így Vajda-Rétsére, Fogaras mellé vonultak, ottan egy Popa Maior nevű vette magokhoz, ad szabad szállást és ingyen fát. Ő kér, hogy akármiféle élelmiszerral, ha lehet, segítsék szülőim, mert sokszor alig van mit enniek. Ha valami főzelékkal, túróval stb. ha mama segíthetné, hát csak Fogarasba kell küldeni egy Nehrer¹⁸⁷⁵ nevű kereskedőhöz, aki nékiek Vajda-Rétsére kiküldi. Juzbasits kapitányné Czetz Póli asszonynak Vajda-Rétsén.¹⁸⁷⁶ Fogarasba[n] Nehrer kereskedésébe átadni.

Ilonát csókolgatom, engedelmet, hogy sok gondjaikat még ezzel is szaporítom, hanem nagyon sajnálom nyomorú voltokat. Amellett Czetz Póli hat hétig beteg volt typhusban¹⁸⁷⁷ Szebenben – bizony nyomorú sorsra jutottak.

Jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, az ég urától minden jókat esdekelve, maradok holtig engedelmes fiok

Zathuretzky Károly százados

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 321–322. verso.

123.

Zathureczky Károly levele szüleikhez

Buccari, 1868. január 14.

Szeretett kedves jó szülőim!

Gábornak a múlt év utolsó napján írt levelét megkaptam, fájdalom, hogy [a] betegség mind jó atyámat, mind a jó mamát megfosztotta az régi

---

¹⁸⁷⁵ Az 1870-es években Alexander Nehrer kereskedőnek a fogarasi piacon volt rőfös- és vegyes kereskedése.

¹⁸⁷⁶ Ma nem létezik ilyen nevű település Fogaras környékén. Lehetséges, hogy Reusor faluról van szó, ez Fogarastól délkeletre található, a mundrai láp szélén.

¹⁸⁷⁷ A tifusznak két válfaja van: a hastifusz és a kiütéses tifusz. A háborúk és a szegénység velejárója általában a kiütéses tifusz, amely a ruhatetűn keresztül terjed. A kiütéses tifusznak általában a szövődményei voltak veszélyesek. Az antibiotikumok feltalálása óta a betegség visszaszorult.

derült és megnyugdott karácsonyi innepek megülésétől. Hiába, ilyen az emberi sors, a rosszban nagyobb mértékben kell részesülnünk, mint a jóban, és folytonos küzdelem életünk, hanem a bizalom a mindenható jó Istenben enyhítse fájdalmainkat és szenvedéseinket, adja vissza legalább a tűrhető jó egészséget továbbra is.

Gidától is kaptam levelet, közölte velem, hogy Nagy Samu,¹⁸⁷⁸ Béla és Géza, Gyula,¹⁸⁷⁹ úgy Balázs¹⁸⁸⁰ Pestről hozzá kirándultak, és együtt innepeltek. Emil nem jöhetett el sok tanulási miatt, Pista pedig Kolozsvárt innepelt, mivel himlős volt akkortájt. Családja mind jól és tűrhető egészségben vagynak. Donáth néninek is írtam a napokban, mivel Mári velem tudatta volt, hogy néni tudakozódott Milinél, hogy én Fiuméből közöljem a szabályokat és a feltételeket a felvételre a tengerészeti akadémiára¹⁸⁸¹, hova Helei szándékozik fiát adnia. Én mindenről tudósítottam.

Örvendek, hogy szegény László is jobban van, bizony tavaszon egy célszerű¹⁸⁸² gyógyítás után kell lásson, hogy egészsége újra helyretérjen. Luiznak az szenvedet csapás¹⁸⁸³ kitartására kívánok békés megnyugvást abban, amiről mi magunk nem tehetünk, adjon az ég nékie vigaszt más gyermekeinek egészségében és megtartásában. Gábor oly jó volt, tudatta az Weselényi javak hogy és mikénti eladását is velem. Miliék, Mariék, Juliék így mind tűrhetően vagynak, Ferenc bátyám is újból betegeskedik. Az időjárás

---

¹⁸⁷⁸ Tasnádi Nagy Sámuel (1821–1893), kúriai bíró, a levélíró unokatestvére. A Tasnádi Nagy család jolsvai ágából származott.

¹⁸⁷⁹ Zathureczky Gyuláról lehet szó, mivel a Tasnádi Nagy családban nem volt senki ebben a periódusban Gyula nevű.

¹⁸⁸⁰ Cserey Balázs, vagyis Cserey János és Zathureczky Emília fia.

¹⁸⁸¹ Feltehetően a fiumei cs. és kir. Haditengerészeti Akadémiáról (k. u. k. Marine-Akademie) van szó, mivel Zathureczky Károly mint katona ennek tudott utánajárni. Az 1856-ban alapított, négyévfolyamos iskolába betöltött 14. és be nem töltött 16. életév közötti fiúk kerülhettek be, amennyiben megfeleltek a következő követelményeknek: állampolgárság, testi alkalmasság, „kielégítő” erkölcs, hat tantárgyból tett sikeres fevételi vizsga. Az évfolyamonként 100–130 növendék „fizeteses, féldíjas, alapítványi, kincstári ingyenes” kategóriákba soroltattak, az utóbbiba állami alkalmazottak, köztük katonatisztek családtagjai kerülhettek be. In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I., 246. Ugyancsak Fiumében működött a polgári Magyar Királyi Tengerészeti Akadémia is.

¹⁸⁸² Az *egy célszerű* szó kétszer szerepel a kéziratban.

¹⁸⁸³ Bartháné Zathureczky Lujza ekkor vesztette el alig egy hónapos kisfiát.

is nagy befolyással van az egészségre. Általában az idén mindenütt sok hó és kemény tél van, itten is, ami ritkaság, vagy négy nap hó és nagy fagy volt. Én hála Istennek jól vagyok, úgy gondolom, még egy hónapot maradok itten, akkor újból visszamégyek Fiuméba. Már annak idejében tudattam szülőimet minden változásokról.

Rieger barátomat¹⁸⁸⁴ tiszteltetem szívesen, kívánok nékie boldog, szerencsés újévet. Beke bátyámékat, mind a két d[okto]r urat hasonlólag.

Luizáékat, Lászlóékat, Linkát gyermekeivel, úgy Juliékat mind csókolatom, hasonlólag Ilonát és Gábort is, minden ösmerősöket tiszteltetek.

Jó szülőimnek leghőbb és forróbb kívánataim kíséretében számtalanszor kezeiket csókolva, jó egészséget kívánva, maradok holtig engedelmes fiok
Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 335–336. verso.

124.

Zathureczky József levele édesapjához

Cécke, 1868. január 20.

Édes jó atyus!

Mind készültem a napokban, hogy egy pár sort írjak, és most éppen Gida bátyám ír jó szülőimnek, én is kívántam egy pár sort hozzacsatolni, és körülményeimről tudatni. Én a napokban kaptam Bartha Jánostól levelet és egy fél évi arendát¹⁸⁸⁵. Az első fél évi angárával[?] ¹⁸⁸⁶pedég úgy állok, hogy rábízta volt, hogy a bardóci papnénál levő kötlevelem váltsa ki, de ő ezt nem tette mindeddég. Én a minap egy levelemben[n] egy kissé keményen odaírtam néki, talán neheztel is, mint leveléből látom, és most azt írta, hogy a napokban el fogja a kötlevelem küldeni, már még várok márciusig, mert azt írja, hogy a kamatját egy évre kifizette, tehát márciusban kitelik, és ha akkor se küldené el, kénytelen leszek másképpen gondolkozni.

---

¹⁸⁸⁴ Rieger Antalról lehet szó.

¹⁸⁸⁵ Haszonbért (árrenda: bérbeadás, haszonbér).

¹⁸⁸⁶ Helyesen angária, olasz eredetű szó, jelentése járandóság, illeték, évnegyedes fizetés.

Én most jó szülőimnek küldöm a tavalyi tartozásom, azaz 100 ft-jába, és egyszersmint küldök az árvák részére¹⁸⁸⁷ kamatot 22 frt[-ot]. Most még nem tudom az árvák pénzét törleszteni, mert Ferenc bátyámnak tartozom 100 frt v[áltó] é[rték] és 8 frt kamattal, és a kötelezvényem ideje februáriusban lejárt, s így azt gondoltam, mivel a kamatja is nagyobb, mint az árvaké, attól menekülök először és azután, ha az Isten megsegít, csakis az árvák pénze van hátra törlesztenem. Én édes atyust instálom, hogy Ferenc bátyámnak küldje el a tartozásom, mit ide csatolva küldök, 108 frt v[áltó] é[rték], melyért a kötlevel megsemmisítését kérem. Én különben jó egészségben vagyok, melyet jó szülőimnek is szívemből kívánok, testvéreim egyről-egyre csókoltatom, s jó szülőim kezeit csókolom, maradok engedelmes fiok Jóska.

UI. Gábornak ugyan köszönöm, hogy írt, én is mentnél elébb fogok levelére válaszolni, addig is csókoltatom.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 323–324. verso.

125.

Zathureczky József levele édesanyjához

Cécke, 1868. február 10.

Édes jó mama!

Örömmel fogom tollam kezembe, hogy a jó Isten édes jó mamát betegségéből felgyógyította, és megadta mindnyájunk örömére, hogy a mi jó anyánk újból becses Julianna napját megérhette. Adja az ég ura, hogy még sokszor örvendhessünk jó mama becses névnapján, s adjon jövőre nézve több örömet és meglelégedést és hosszas, jó egészséget, ezt tiszta szívből óhajtja és kívánja engedelmes fiok, és óhajtja, hogy jövőre személyesen kívánhassa, mit szíve érzelme sugall.

Örömmel olvasám a tegnapelőtt vett László leveléből, hogy jó szülőim mindnyájan most túrhető egészségben vagynak, mit kívánok, hogy az Isten hosszasan megtartson. A László levelére, mi a jószág dolgát illeti, Gida még azért nem felelhetett, mivel már egy hete, hogy a vármegye ügyébe[n]

---

¹⁸⁸⁷ Az elhalt Zathureczky Lajos leányairól, Bertáról és Ilonáról lehet szó.

Szalontára¹⁸⁸⁸ bizottmányba működik, de mára várom haza, és hiszem, hogy meg fog örövendeni, hogy Gyertyánfi átveszi a jószágot, mert Daniel öméltósága, úgy látszik, csak gúnyt kíván csinálni, de majd meg fogja bánni.

Mi hálá az Istennek, mindnyájan egészségesek vagyunk. Gizát kétszer vitték Váradra¹⁸⁸⁹ a bálba, és mind a kettőbe[n] nagyon feltűnt, jól mulattak. Póli, Giza mindnyájan csókoltassák[!] jó szülőim kezeit. A napokba[n] kaptunk Károly testvérünktől is levelet, ő is jól vagyon, egészséges, szintúgy Máritól is, ők is mind jól vagynak, levelére válaszoltam is.

Ami engem illet, meg vagyok elégedve sorsommal, de valami kilátásom nem igen van, azért jórészt egy év múlva haza fogok menni, hogy ha a sors meg nem változtatja tervem. Elfoglaltatásom van bővön, azért jól telik, különben a világtól egész elzárkózva élünk, amióta eljöttem, sehun se voltam, csupán egyszer Váradra valami gúnyát vásárolni. Hogy Juricskainé elholt, most oda se járunk, és így a vidékbe nincs is olyan család, hova járának Póliék, legfennebb egyszer egy évbe[n] Váradra. Gida, ő minden héten megy Váradra, és ha van valami dolgunk, ő azt eligazítja. Időjárásunk változékony, hol hó, hol meleg napok, de mégse[m] oly és bő, mint a tavaly. Egy hét múlva reméljük, hogy hozzáfoghatunk a tavaszi dologhoz, most a malacok fiaztatásával vagyok inkább elfoglalva, [---]¹⁸⁹⁰favágatással, trágyázattal és [---]¹⁸⁹¹ásokkal. A héten Váradra vagy négy r[end?]¹⁸⁹² rozst beszállítottam, el volt adva 7, [---]¹⁸⁹³ köble¹⁸⁹⁴, itt jó ára van a gabonának, a tiszta búza 12 frt vé¹⁸⁹⁵-be is elkel, a héten azt is 100 köblöt beszállítunk, az mind külföldre megy.¹⁸⁹⁶

---

¹⁸⁸⁸ Nagyszalontáról történik említés a levélben. In: GYALAY Mihály 1989, 393., 775.

¹⁸⁸⁹ Nagyváradról van szó.

¹⁸⁹⁰ Hiányzó laprés.

¹⁸⁹¹ Hiányzó laprés.

¹⁸⁹² Hiányzó laprés.

¹⁸⁹³ Hiányzó laprés.

¹⁸⁹⁴ A köböl mint terület-mértékegység legalább húszféle értéken számítható át. Legelő esetében Erdélyben mintegy fél holdat jelentett.

¹⁸⁹⁵ Forint váltó érték.

¹⁸⁹⁶ Az 1868–69-es esztendőt a magyar gazdaságtörténészek a különleges gazdasági fellendülés esztendeinek tartják, amit elsősorban a magas gabonaáraknak és a nagy termésnek tulajdonítanak. A pénzbőséghez hozzájárult az is, hogy az 1866-os háború után az osztrák állam nagy

Én most levellem bezárom, s jó [szüleim] kezeit csókolom, testvéreim egy[en-egyen], úgy a rokonokat, s maradok eng[ede]lmes fiok

Jóska m[anu] pr[opria]¹⁸⁹⁷

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 325–326. verso.

126.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Buccari, 1868. március 11.

Szeretett kedves szülőim!

Rég kell vala, hogy írjak, tudassam hogy- és mibenlétemről. Én, hála az Istennek, meglehetősen jól vagyok. Úgy volt, hogy ezen hónapnak elsőjével századommal együtt visszatérek Fiuméba, de a múlt hónapnak utolsó napjaiban itten is újból kihágások történtek, mivel az itteni hivatal nagyon gyenge, erélytelen és gondatlan, hát a rend fenntartására katonaságnak kellett közreműködni. Ez annyiba[n] nékem is bajt okozott, hogy sok elfoglaltsom[!] volt ezáltal, és a zavargók vizsgálat alá tétettek.

Buccari 1848 előtt a magyar tengerparthoz tartozott, mostan is a többség óhajtja az egyesülést Magyarországgal.¹⁸⁹⁸ Az itteni két követ is mind unionisták, de vagynak itten újból sok foglalkozás nélküli egyének, hivatal nélküli hivatalnokok, egyes bujtogatók, kik különösen a „pánszláv” érdekekben

---

mennyiségű papírpénzt bocsátott ki, ennek köszönhetően hatalmas befektetési láz indult el, ez a folyamat a partiumi övezetben fokozottan érzékelhető volt. Lásd EGYED Ákos 2007, 39.

¹⁸⁹⁷ Sajat kezűleg (latin).

¹⁸⁹⁸ Fiume (ma Horvátországban Rijeka) az 1868:XXX. törvénycikkkel Magyarországhoz került vissza mint az anyaországtól különálló felségterület („separatum Sacrae Regni Coronae adnexum corpus”, röviden corpus separatum). Olasz nevén Buccari, magyarul Bakar, régiesen Szádrév (ma Horvátországban Bakar) ekkor nem vált magyar felségterületté, továbbra is Horvátország Modrus-Fiume vármegyéjének Sušaki járásába tartozott. In: GYALAY Mihály 1989, 467. ; ZENTAI László 2001, II. kiadás, 28. szelvény. Ez magyarázza a Zathureczky Károly leveleiben említett magyar–horvát ellentéteket is. Bakar Mária Terézia kései uralkodásától (1779. április 23-tól) a napóleoni világháborúig (1809-ig) tartozott Magyarországhoz. Fiuméba 1848. augusztus 26-án vonult be a horvát hadsereg, s a város 20 évig Horvátországhoz tartozott. A horvát országgyűlés (szábor) 1868-tól 1918-ig vitatta Fiume hovatartozását. In: FEST Aladár 1906.

is működnek, ezek fel akarták a hivatal gyengeségét használni és demonstrálni, s egyszersmind fenyegetőztek az kormánypártiakra. Utoljára kihágások következtében a királyi biztos Cseh¹⁸⁹⁹ úr szorosabb rendszabályokhoz nyúlt, így nekem is, mint az itteni katonai parancsnoknak, erélyesen fel kellett lépjek. Hanem már az rend helyre van állítva és le van minden csendesítve. A század, úgy lehet, hogy még jövő hónapban itten marad. Mostan egész tavaszi idők járnak, a fák kezdenek kihajtani és zöldülni, tavaszi ibolya már volt a múlt hónap közepén kapható. Néhány nap nagy melegek voltak itten, hamar tavasz lesz.

Olvastam az újságokból, hogy mily rendkívüli nagy havak voltak az idén Erdélyben, csak a nagy árvizektől örözzön meg a teremő. Máritól is kaptam tegnap levelet, melyben tudatja, hogy ők is, úgy jó szülőim és családunk más tagjai is mind tūrhető jó egészségnek örvendenek, tartsa is meg a jó Isten mindnyájokat, és védje veszélyektől.

Bartha Sándor sógoromnak, úgy dr. Sükösd úrnak¹⁹⁰⁰ boldog Sándor napokat óhajtok, hogy megérjenek, úgy a kis „Sándor” öcsémnek¹⁹⁰¹ is Barócon minden jókat óhajtok. Hogy vagynak Juliék, Lujza, László, Linka, a család más tagjai, úgy a gyermekek? Hogy tölt el a farsang? Minő kilátás van a vetésekben, egyszóval ezek mind érdekelnek, és kérem közelebbi levelekben tégyen ezekről Gábor említést. Gidának, abba[n] Jóskának is a napokban írok, egyszersmind köszöntöm József napját.

Az öreg Beke bátyámnak kívánom, érje meg jó egészségben több éven át József napját. Rieger barátomat¹⁹⁰² számtalanszor tiszteltetem, a napokban néki is írandok, igaz, rég kellett volna írnom, de hiába, közbe-közbe akadályozva voltam.

---

¹⁸⁹⁹ Az uralkodó 1867. április 11-én szentkatolnai Cseh Ede (?–?) udvari tanácsost nevezte ki királyi biztosnak Fiuméra és területére. 1870. július 29-én mentette fel és nevezte ki ifjabb gróf zichi és vásonekeői Zichy Józsefet (1841–1924, beosztását 1873. február 26-ig töltötte be) fiumei és magyar–horvát tengerparti kormányzóvá. FEST Aladár 1906.

¹⁹⁰⁰ Sükösd Sándor, Miklósvárszék orvosa. Lásd Zathureczky Mária és Csereyné Zathureczky Emília 1858. ápr. 9-i levelének lábjegyzetét. Éppen 1868-ban a Nemzeti Kalendárium alorvosként jelöli meg. Lásd *Nemzeti Kalendárium 1868*, 54. évf., 67.

¹⁹⁰¹ Ifj. Bartha Sándor (1864–1886), Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia.

¹⁹⁰² Rieger Antalról lehet szó. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy segített a Rieger név megfejtésében.

A vidékbelieket tiszteltetem, a bardóciakat¹⁹⁰³ mind tisztelem, Luizát gyermekeivel együtt csókoltatom. Úgy Juliékat [is], mit csinál Idácska?¹⁹⁰⁴

Lászlóékat, Linkát a gyermekeikkel együtt csókoltatom. Ilonát csókoltatom, úgy Gábort is számtalanszor. Mikor közelebről ír, legyen oly jó, tudasson körülményesen minden gazdasági dolgainkról is stb. stb.

Jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, minden jókat, állandó jó egészséget óhajtva, maradok holtig engedelmes, hív fiok

Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 329–330. verso.

127.

Zathureczky Károly levele testvéréhez, Gedeonhoz

Buccari, 1868. május 6.

Szeretett kedves testvérem Gida!

A napokban vettem egy levelét Márinak, amelyben tudatja, hogy hálát az Istennek, családjunk tagjai meglehetősen jól vagynak, csak fájdmason értesített, hogy te voltál rosszul, és egy kihülés következtében sokat szenvedsz, különösen fogaiddal. Én tapasztalásból tudom, hogy mit tesz ez, mert eléggé részesültem fogfájdalmakban.

Én néked ezen következő gyógyszereket és egyszersmind olyanokat, amit magam tapasztalásából tudok, hogy következetes használat után, nagyon jó eredményeket szül, úgymint:

Anatherin szájvíz Popptól Bécsből. Anatherin-Mundwasser¹⁹⁰⁵, hanem az valódit, egy üveg 1 frt 40 kr, ezzel megéred egy hónapig. Ez nagyon jót téshen, erősíti a foghúst, az odvas fogakat védi stb, amióta 1862 óta folytonosan használom, jól lehet nagyon gyengék a fogaim, mégsem szenvedek. Azon kívül naponta a Poppische Anatherin Zahnpastát¹⁹⁰⁶, vagy a Pfeffermentische-Zahnpastát¹⁹⁰⁷, fogpépet, ez is nagyon jó, mivel ez által

---

¹⁹⁰³ A Bardócon élő Bartha család tagjairól van szó.

¹⁹⁰⁴ Boér Ida.

¹⁹⁰⁵ Anatherin-szájvíz. Anaestheticum: érzéstelenítő szer.

¹⁹⁰⁶ Popp-féle Anatherin fogkrém.

¹⁹⁰⁷ Mentolos fogkrém.

minden lerakódások, nyálkák eltávolítódnak. Nagyváradon kaphatsz és okvetetlen kezdjed használni. Azon kívül kihűléses fájdalmaik ellen mostan Bécsben egy híres fogorvos egy nagyon jó és egyszerű szert használ, itten volt egy ösmerősöm, aki annak a rendelése szerént ezen kenőt külsőleg, amelyik állcsont fáj, békenni véle és erre hamar elmúlik, úgymint ebből áll:

Glycerin folyadékot¹⁹⁰⁸ (olaj) két drachmát¹⁹⁰⁹ és egy néhány grán ópiumot¹⁹¹⁰ együttvegyítve, külsőleg békenni, az orvos vagy gyógyszerész a mértékit eltanálandja, mivel a recipét (nincsen itten ösmerősöm Laibachba), nem küldhetem, ilyformálag készítesd meg a gyógyszertárban és dörzsöld bé a fájós állcsontot, de a szájvizet el ne felejtse használatba vennie.

Hogy van a jó Póli, Giza, Márka, Berci, Emil és Pista? úgy Jóska testvérem is? ötet tiszteltetem.

Én még mind itten vagyok Buccariba, a meleg már igen nagy, a fák mind elvirágoztak. Kilátásunk inneni elmenetelre bizonyosan még nincs, jóllehet egy esemény következtében mostan általában úgy vélekednek, hogy az ezred innen a tengerparti vidékről minél hamarább elmenend végképpen. Ezen esemény ebből áll: május 1-ső napján déli 1 órakor egyszerre Fiumében a nagy laktanya¹⁹¹¹ egész lángba borult, a felső fedél alatti osztályban voltak a raktárak, magazinok a századoktól és ezredtől. 3 napig mind égett, csak tegnapelőtt tudták eloltani. Szerencse, hogy szélcsend volt, egy néhány perc alatt oly borzasztó tűz volt, hogy a 3-ik emeletből alig tudta a legénység magát és holmiját megmenteni. Bészakadtak a 3-ik, 2-ik emelet, az épület egész új volt, csak ezelőtt két évvel építtette a város, szerencsére, hogy kiválva, egy ponkon elkülönítve állott, így a tűz nem harapódzott el. Így is éjjel-nappal kellett oltani, mivel a raktárak telve voltak, a kárt számítják mindennel együtt 300 ezer forintra. A mi századainknak minden portékája elégett, csak két század, ami egy más laktanyában van, mentette meg a magazint. Az én

---

¹⁹⁰⁸ A glicerín színtelen, szagtalan, viszkózus vegyület, amelyet az élelmiszer- és a kozmetikai ipar is széles körben alkalmaz. A túl sok (vagy tömény) glicerín azonban szárító hatású lehet, mivel a bőr felső rétegeiből a víz könnyen elpárolog.

¹⁹⁰⁹ Angol mértékegység, 1 drachma 3,888 gram. Görög pénz nem lehet, mivel Görögország 10 évvel ezen levél kelte után alakul majd csak meg.

¹⁹¹⁰ Helyesen grain, mértékegység, 1 grain 64,79891 gramm. Az ópium fájdalomcsillapító szer.

¹⁹¹¹ Egyes források szerint Mária Terézia, más források szerint Károly császár gyalogsági laktanya.

századomtól is nagy része a portékáknak oda volt letéve, itten csak kevesebb fele, mivel felsőbb rendelet következtében csak a legszükségesebb portékákat szabadott ide kihozni. Így a kijövetelkor is én fizettem a magam pénzből egy fuvart, hogy holmivel[!] többet kihozhassak, így csak a[z] mentődött meg, ami itt van. Elégett 34 fegyverem minden felszer[el]éssel, vagy 150 pár új nadrág, több kabát, vagy 125 pár új cipők, stb, azon kívül vagy 30 köpenyeg. Ahhoz még az én tulajdon károm járul, én is, mikor ide kijöttünk, remélve, hogy azon portékáim, amit ide ki nem hozok, legbiztosabban ottan lesznek, hát a magazinba[n] hagytam, ottan elégett kevés kivétellel, csak a[z] maradt, ami itten volt. Minden könyveim, irataim, több képek, egy része [a] fejréneműnek, lepedők stb, több apróságok még,¹⁹¹² minden mappáim,¹⁹¹³ amiket 1866-ba vettem volt Olaszországról, közel 30 frt ezüstbe[n] az értéke ezen mappáknak, két nagyobb, egy kisebb táskám. Károm 120–130 frt-ra mégyen, ezért nem kapok semmit mint kárpótlást. Írásom annyi, hogy már harmadnapja írunk, hogy beadjuk a sok kimutatásokat, jönnek újból a Comissiók¹⁹¹⁴. Mivel én is 30 újoncot kellett volna kapjak ezen hónapban, így nincs miben felöltöztetnie, kell hogy újból felszereljenek. Miből eredt a tűz, nem tudhatni. Egy ór állott örökké a felmeneteli bójárásnál a raktárunkhoz, és ez egy nagy vas ajtóval el volt zárva. Lehet, hogy kéménytűztől, t[udni] i[llick] muszka kürtők¹⁹¹⁵ vagynak, és a takarításnál lappancsok¹⁹¹⁶, ha bé nem zárják, könnyen oldalt, ha a kéménybe[n] tűz támad, kitörhet. Lehet, hogy amint béseperték, a korom leülepedett, mivel a konyhákban főztek, éppen úgy egy 12 órakor voltak elkészülve a főzéssel, így a szikra a koromba békapva, lassan meggyulladt, és a lappancsokon kitörvén a fedélezetbe, ami itten lapos és törpe, békapván, [a] tüzet, mivel egy szalmaraktár is volt, könnyen továbbterjesztette, amellet a nagy szárazság is elősegítette. Én éppen 30-ik[án] voltam Fiuméba[n] megnézni a nagy magazint, és holmi tárgyakat

---

¹⁹¹² Itt egy sűrűn kihúzott olvashatatlan szó következik.

¹⁹¹³ Vagyis: térképeim.

¹⁹¹⁴ (Vizsgáló) bizottságok.

¹⁹¹⁵ Bizonyos építési stílusú kémény-kürtök.

¹⁹¹⁶ Huzatszabályozó-reteszek. A kályha és a kémény között kiépített csatornában lévő retesz, amelynek mozgatásával a láng nagyságát lehetett változtatni: minél nagyobb volt a nyílás, annál nagyobb volt a huzat ereje, így gyorsabban égett a fa, nagyobb volt a láng.

ki akartam venni, de elhalasztottam azon okból, hogy mivel nem volt időm. Szándékoztam 8-ik vagy 9-ik bémennie kihozni a holmit, így a véletlen rövid időn tönkretette tervemet is.

A jó Pólinak csókoltatom kezeit, csókolom gyermekeidet is, Jóskát, tégedet ölelve és csókolva, maradok szerető, hálára kötelezett testvéred

Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 327–328. verso.

128.

Zathuretzky Károly levele testvéréhez Gáborhoz

Buccari, 1868. május 25.

Szeretett kedves testvérem Gábor!

Utolsó leveledet e hó 16-ról Barótról írva vettem, hála Istennek, hogy jó szülőim, testvéreim és rokonaink tűrhetőleg megvagyunk. Értesítésedet a gazdálkodás és kertészetről érdekeltséggel olvastam át, úgy azon tudósításodat is, hogy Barót haladásnak indult.

A színház a népnevelésre nagy befolyással van, tehát állandósítása vagy koronkénti ottani jádzás jó befolyással leend.¹⁹¹⁷

Cukorgyár is nagy hasznót hozna. Erdővidék fekvése, kőszene¹⁹¹⁸ és vizei által gyártelepekre alkalmas. Én tudattam volt, hogy azon tüzesettel, amelyben a fiumei laktanya leégett, nékem több károm történt, sietve akarom véled közölni, a jövő hónap elsején én innen századommal együtt visszatérek Fiuméba, egy más század váltand fel, így egész fél évet töltöttem itten, nagyon meg-

---

¹⁹¹⁷ Baróton a színjátszásnak korai gyökerei vannak. Kolozsvári vándorszínészek hatására már 1816-ban Baróthi Nemes Jádszók Delectans Társasága néven műkedvelő színjátszó csoport alakult itt. Lásd ENYEDI Sándor 1969, 52. Az önkényuralom korában országszerte a magyar színjátszás az ellenállás egyik fontos terepe volt, ezért kiemelten lelkesedtek egy-egy újabb színházi próbálkozásért. Sajnos a levél előzményeit nem ismerjük, a kézirat lezártáig nem sikerült megfejteni, milyen kezdeményezésről volt szó Baróton.

¹⁹¹⁸ A Kőpec környékén előforduló „lignitszerű barna kőszénről” éppen 1868-ban Orbán Balázs is megemlékezett. A nagyobb léptékű szénkitermelésre csupán évekkel később, 1872-ben került sor, amikor a marosvásárhelyi székhelyű Erdővidéki Bányagyűjt Rt. ipari méretű kitermelést kezdett a vidéken. FARKAS Aladár 2014, 17.

untam volt már, jóllehet Fiumében sincs semmi különös, de mégis inkább kedvelem. Az itteni ivóvíz legjobb, amit még eddig életemben ittam, kőszik-lákból omladoz ki, folytonosan kristálytiszta és jéghideg.

Az erdőkre nézve azon megjegyzésem van, bár fordítanának nálunk nagyobb gondot általában az erdőgazdálkodásra és -használatra, hogy ne[hogy] végtére oda jussunk, mint itten a rossz erdőkezelés miánn. Másfelől Erdélyt és a Kárpátokat nagy előny kecsegteti, mert társulatok szándékoznak alakulni mostan előre Erdély erdőit kiaknázni hajóépítési fákra.¹⁹¹⁹ Különösen csere, szilfa és fenyőfáknak nagy a jövője, már [a] fiu-me-i kereskedőházak Aradon túl, Erdély szélén dolgoztatnak s maholnap tovább is, mivel rendkívül meg kezdett a hajóépítésre szükséges fa apadni. Sok még megbánja, ki legelő kedvéért az erdőt kiirtotta, annak nagyobb hasznát vette volna. Másfelől a dongafát is nagymérvben dolgoztatják stb. Örvendek, ha Beke bátyám megkapja nyugdíját. Rieger¹⁹²⁰ tiszteltetem, [- -]al¹⁹²¹ is tudassad alkalmilag, hogy 1-sőül Fiuméba tértem vissza. László-ékat, Linkáékat, Juliékat, Luizékat, Miliéket, Máriékat, Gyulát, Ferenc bátyámékat, úgy Ilonát mind csókoltatom, hasonlólag kezeiket számtalanszor jó szülőimnek. Az ég téged áldjon meg. Csókol szerető testvéred

Zathuretzky Károly százados.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 331–332. verso.

---

¹⁹¹⁹ Zathureczky Károly éles szemmel meglátta, mekkora érték van a Kárpátok zöld aranyában. Bár igaz az, hogy a határszáron már ekkortájt elindult az erdőkitermelés, a szélföldi nagyobb mérvű erdőkielés csak néhány évtizeddel később, a vasút kiépülése nyomán valósult meg.

¹⁹²⁰ Rieger József (1781 k.–1852) híres sepsiszentgyörgyi tanító fiáról, Rieger Antalról lehet szó. Köszönöm Demeter Lajos helytörténésznek, hogy segítette a Rieger név megfejtésében.

¹⁹²¹ Szakadt laprés.

Zathureczky Károly levele szüleihez

Fiume, 1868. június 11.

Szeretett jó szülőim!

Első júniusban eljöttem Buccariból, és azóta századommal együtt itten vagyok. Mindeddig nagy hőség és szárazság uralkodott, ma kezdett esnie, így a levegő megfrissült.

Egészségem hála az Istennek jó, mostan naponként fürdök egyszer a tengerben, ez nagyon jót téssen, különösen hűlésben szenvedőknek, más-képpen is erősítő.

Újból egy csapat újoncok, azaz tavaly bésoroltakból érkezett ide, mostan ezekkel és a legújabb szerkezetű Reglementekkel¹⁹²², amik most jelentek meg, vagyunk elfoglalva.

A nagy meleg és por, szél itten kellemetlen, és a sok kösziklás hegy, amelyeken mászkálnunk kell. Remélem, hogy mind a jó mama, úgy atyus is az előpataki vizet jó sikerrel használandják. A napokban írtam Gidának is, tudattam véle, úgy Máriverrel [is] ittenléteimet. Hogy vannak jó szülőim, testvéreim, Luiza, Juli, Linka, úgy László, Gábor, Gyula, Berta, Ilona, a gyerekek, egy szóval a családunkhoz tartozók? A nyári idény ad eleget elfoglalkozást... Bardócon, Olaszteleken remélem mind jól vagynak. Rieger¹⁹²³ barátomnak nem írtam, hanem itten ezen levelemben, ha már utólagosan is, üdvözlem névnapját. Kívánok jó egészséget, megelégedést, a teremtő Isten óvja meg ötten minden kellemetlenségektől, érjen meg még több névnapokat barátaik körében. Úgyszintén előre ezen alkalommal köszöntöm Lászlót és Lacikát is, hasonlólag óhajtok nekik jó egészséget és boldog számos névnapok megérését.

Június első napjaiban felállították az 5-ik zászlóalj Szebenbe[n], mostan tervelik egy 6-ik zászlóalj felállítását is, ezeknek a hivatása az újoncok, szabadságosok tanítása leendő. [A] 4-ik, 5-ik, 6-ik zászlóalj közösen egy

¹⁹²² Szabályzatokkal (osztrák-német Reglement).

¹⁹²³ Rieger Antalról lehet szó.

rezerva-ezredet képeznek, az alezredes parancsnoksága alatt.¹⁹²⁴ Még tisztek innen nem mentek oda, hanem ha a kinevezések a zászlóalj parancsnokáénak megtörténendik, akkor egy néhány lemenend, én is óhajtanék,¹⁹²⁵ ha csak lehet, odamennie, már meglátom, hogy lesz.

Jó szülőimnek kezeiket számtalanszor csókolva, testvéreimet, családkunk minden tagjait ölelve és csókolva, az ég áldását kérve mindnyájokra, maradok holtig engedelmes fiok,

Zathuretzky Károly százados

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 333–334. verso.

130.

Cserey Balázs levele nagymamájához

Brassó, 1868. augusztus 7.

Édes jó nagymama!

Sietve írom ezen pár sort elindulásom előtt édes jó nagymamának, hogy tudósítsam arról, hogy Nagy Samu nem jött el, mivel egy előre nem látott akadály gördült útjába, amit nekem ugyan megtiltott, hogy hazajövetelem előtt közöljek, de már szinte honn vagyok, s így közölhetem azon újságot, hogy Samu bácsi a budai Császár fürdőbe jegyet váltott Czékus Ilonával, s a lakadalom valószínűleg a jövő hónapba[n] lesz,¹⁹²⁶ s ezen

---

¹⁹²⁴ A népfelkelésről szóló 1868:XLII. törvénycikk alapján minden ezred bázisán, egy alezredes („második ezredes”) parancsnoksága alatt felállításra került egy népfelkelő-ezred. Azok légénységi állományát csak háborús helyzet esetén hívták be tényleges szolgálatra, azonban tiszti és altiszti állománya béke idején is funkcionált, többek között intézte az anyaezred újoncokkal történő kiegészítését, illetve évente kiképezte néhány hét időtartamban a népfelkelőket. Kötelezően 9 évfolyam (34–43 éves férfiak) került adott esetben behívásra, a 16–21 évesek és a 43 évesnél idősebbek háborús helyzet esetén önként vonulhattak be. Kiképzést (katonai előképzést) kaptak a népfelkelő-ezredekben a 19–20 évesek is. In: STROMFELD Aurél 1911, 41–43; 70.

¹⁹²⁵ A népfelkelő-ezredek békében is meglévő törzsei anyaezredük állomáshelyén települtek, ami a cs. és kir. 31. gyalogezred népfelkelő-ezrede esetében Nagyszebent jelentette. Zathureczky Károly százados nyilván közelebb szeretett volna kerülni szülőföldjéhez.

¹⁹²⁶ Nagy Sámuel és Czékus Ilona esküvőjére 1870. április 16-án került sor. KOMÁROMY András 1899, 79.

akadály miatt nem jöhetett. Édes jó nagyszülőimnek kezeit számtalanszor csókolja szerető unokájuk

Cserey Balázs.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 337. verso.

131.

Boér Ida levele nagyatájának, Zathureczky Istvánnak

Marosvásárhely, 1869. január 1.

Kedves Nagyatyám!

Nagyatyám, kinek ezüst fűrtidre

Újra egy új évnek napja szállt,

Ha előtted, hallgatván beszédeidre,

Hó óhajtásom tetszést talált,

Akkor rám derül öröm sugára,

S rózsát hintvén életed útjára,

Kívánom, hogy még hosszára

Terjessze az élet ura.

Kedves Nagyatyámnak szerető unokája

Boér Ida.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 341. verso.

132.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1869. február 13.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Örömmel olvastam leveledből, hogy te is egy véges[?] csinos bálba vétél részt. Itt is Szentgyörgyön¹⁹²⁷ megtartoták a Honvéd emlékbált, de azt

---

¹⁹²⁷ Sepsiszentgyörgy, Háromszék megye.

mondják, nagyon kevesen voltak. Mikesné¹⁹²⁸ volt a bálanya. Gyárfás nem akarta leányait elbocsátani, de Mikesné mégis kivitte, hogy mind a 3 ott volt¹⁹²⁹ és igen csinosan, mint mondták, látszik, hogy Mikesné öltöztette fel. Túriné¹⁹³⁰ is ott volt és negyedig fekete selyem ruhába[n], nem igen mélyen gyászolja anyját. A bál előtt volt Ignác napja, itt volt a Gyárfás család, a két g[róf] Kálnoki,¹⁹³¹ nagyon sajnálták hogy itt nem találtak, b[áró] Bornemisza¹⁹³² is itt volt, Gyárfás Berci és Miliék, azelőtti nap Mili tudósít[otta] ötöt meg Gyárfásné[t],¹⁹³³ hogy Mikesek¹⁹³⁴, Zétal¹⁹³⁵, Horváth Laci, Bornemisza és Kálnokiak jönnek és Sándor Alberték,¹⁹³⁶ én már Gyulát, Jóskát vártam, és Pótsa majorékat,¹⁹³⁷ Ferenc bácsiékat, a véletlen úgy adta, hogy mindenik akadályozva volt, és így a 26 vendég helyet 14-en voltunk, sajnáltam a sok ételt mi meg maradt, meg is írom, mi volt.

---

¹⁹²⁸ Mikes Benedekné Moser Zsófia (1839–1921)

¹⁹²⁹ Zabolai Gyárfás Lajos lányai: Gyárfás Berta (később csíktaplocai Lázár Domokosné), Gyárfás Mária (később ponori Ponori Sándorné), valamint Gyárfás Emma.

¹⁹³⁰ Tamásfalvi Thury Gergely 1869 és 1872 között országgyűlési képviselő volt. Életrajza szerint két felesége volt, kadiczfalvi Török Terézia és homoródszentmártoni Biró Mária. PÁLMAJ József 1901, 445.

¹⁹³¹ A levélben valószínűleg gróf Kálnoky Dénes (1814–1888), 1865 és 1875 között Háromszék főkirálybírója, a Főrendiház tagja, belső titkos tanácsos, a Székely Művelődési és Gazdasági Egyesület alapítója és első elnöke; illetve gróf Kálnoky Pálról van szó.

¹⁹³² A kászoni származású báró Bornemisza család Erdély főnemesi családjai közé tartozott. A család 19. században élő tagjai közül a háromszéki nemességgel Bornemisza Károly (1840–1911) volt komolyabb kapcsolatban, felesége Mikes Etelka révén. Bornemisza-Szolnok-Doboka vármegyében élt, ahol 12 esztendeig főispán is volt. A Mikesek révén Illyefalván is volt egy kúriája. Lásd PÁL Judit 2009, 70.

¹⁹³³ Lécfalvi Gyárfás Lajosné csíkszentdomokosi Sándor Mária.

¹⁹³⁴ Mikes Benedek gróf családjáról lehet szó.

¹⁹³⁵ Seethal család, a Kálnokyval rokoni kapcsolatban lévő család.

¹⁹³⁶ Csíkszentmihályi Sándor Albert (1829–1887k) 1848–1849-es forradalomban hadnagy, később jogász. Lásd BONA Gábor 1999, 84–85.

¹⁹³⁷ Pótsa János.

Fekete leves agykaramellal[?]¹⁹³⁸, fasírozott kapor makarónival, malac sonkás makarónival, aszpik disznófősjattal, hús hajtva gárnérral¹⁹³⁹, zöld-paszuly kolbásszal, báránysült kétféleképpen, pulykasült, bélpecsenye vad-lére¹⁹⁴⁰, íros tészta¹⁹⁴¹ ápolva, ezt az egyet Pista készítette, rózsaszín és sárga leves fagylalt, diótorta, mandula perec, sparizevind[!]¹⁹⁴² fánk, körte celtli¹⁹⁴³, két féle birs sajt, alma és a sültékhez cifra kompótok. A vendégeim annyira el voltak ragadtatva, hogy Mikesnét egész kíváncsivá tette, hogy én azt a kitűnő szakácsot hol kaptam, mert másnap nála volt nagy ebéd, Túriék is ott voltak és mind az én ebédem beszélték, így jártunk, csak bár a család lett volna itt.

Mikes Etelka¹⁹⁴⁴ és Mikesné úgy volt, tegnapelőtt idejönnek, de egyik gyermek treinet[?]¹⁹⁴⁵ kapott, így most nem jönnek. Jó is, én éppen ma pakolok, reggel indulunk Barótra, rémítő rossz az út. Ignác¹⁹⁴⁶ az estve jött haza Brassóból, pénzt keresett, hogy Gidának küldjön, sehol nem kapott.

---

¹⁹³⁸ A fekete leves Spártában disznóhúsból és vérből készült savanyú levesféle volt, görög neve haimatia vagy bafa. A nyugati szláv köznép is készített ilyen levest savanyított céklából és lisztből, amelyhez az örmény konyhában még füstölt kecskehús is kerül. A modern nyelvtudomány a kifejezést a magyar szakácsmesterségből eredezteti, ahol fekete színű mártásfélét jelentett, amely színét a beletört főtt vértől, esetleg borba áztatott piritott kenyértől vagy szitán áttört, főtt szilvabéltől kapta. Számos más népnél is megtalálható a fekete levesnek nevezett, vérrel készült étel – ilyen a kacsavért tartalmazó lengyel czernina és a disznó vagy liba vérből készülő svéd svartsoppa. Az *agykaramell* a disznó agyvelőjéből készült levesbetétet jelenti.

¹⁹³⁹ Körítés, köret (német Garnierung).

¹⁹⁴⁰ Vadas bélszín. A marhabélszint vagy -vesepecsenyét 2-3 napig páclében hagyták állni, majd füstölt szalonnával megtűzdelték és betolták a sütőbe. Amikor félig megsült, mellérakták a pácléből kiszedett zöldségeket, meglocsolták a páclé egy részével..

¹⁹⁴¹ Íróval készült étel. Az író a vaj köpülése során visszamaradt édes, zsíros folyadék, amellyel meggyúrták a tészta alapanyagát.

¹⁹⁴² Spanyolszél fánk, ma is létező sütemény. Helyesen: spanischevind fánk.

¹⁹⁴³ Téglalap alakú, keményebb sütemény, a meggyúrt tésztát reszelt körtével vagy apróra vágott aszalt körtével dúsitották. A fenti ételmegfejtésekben köszönöm Kisbán Eszter segítségét.

¹⁹⁴⁴ Mikes Etelka (1842 k.–1893), br. Bornemisza Károlyné. Gr. Mikes Benedek lánya. Férje, Bornemisza Károly később Szolnok-Doboka megye főispánja lett.

¹⁹⁴⁵ Valószínűleg a huzat megnevezése.

¹⁹⁴⁶ Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

Reményik Guszti¹⁹⁴⁷ ígért e hó végére 12 percent¹⁹⁴⁸ előkamat fizetéssel. Ez a Hamarné még csak nem is válaszol leveleinkre, Isten tudja, mit akar, ő csak könnyebben kaphatna a házára pénzt. Pólinak szeredán neve napja, és amiatt szégyellek írni is, hogy fizetni nem tudtunk. Ferenc bácsinak sem volt. Ő újra valami földeket vett. Imecsfalván voltak Gyulával együtt, bácsi ott is maradt, Klári,¹⁹⁴⁹ Mariska, Gyula itt voltak ebéden, tegnapelőtt itt is háltak. Jánoséknak¹⁹⁵⁰ sok volt a bosszúságok újra, a héten mindkét kocsisok elhagyta, a lovak mellbe beteges, valaki azzal ijesztette meg, hogy ha megdöglök, meg kell fizetni, s azok biz elszöktek. Ők is holnap akarnak indulni, ha kocsist kapnak. Én is viszem Anist Julinak, legalább annyiba[n] segítem, hogy Julinak a tíz hó két hétre csak 40 váltóforintot kell adni, a többit én adom gabonába[n], élelemben[n] gyerekeinek, legalább evvel megnyug[od]va lesz. Most végzem is levelem, majd ha hazajövök, többet. Jóskát még nem láttuk. Dovert Luizra én is jól emlékszem, ha meglátod, üdvözlöm, úgy Szabónét is, Bertát is Gizával együtt csókoljuk. Juliskát is csókolom, ha látod, és Hamari Bélát¹⁹⁵¹ is. Hamari¹⁹⁵² házába[n] alol valami gitárkészítő lakik, fia is tán ott kosztos, azt mondta volt Hamari, azt az asszonyt bírta meg a pénz felvétellel, Isten tudja, úgy van-e. Gizella, Ignác, én ugyan csókolunk, adná Isten, láthatnánk egymást mentől előbb, mint egy álom tűnt el rövid ittléted ideje. Írtam volt néked, de már levelem nem talált Baróton, a kocsis bizony ellopá a csürkét, mert én ketőt tettem volt fel. Csókollak, szeretett jó Károlyom, sokszor. Roppant sár van, mind ess az eső. Mária.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 343–344. verso.

---

¹⁹⁴⁷ Reményik Gusztáv néhány évvel később, 1876-ban a Brassói Általános Takarékpénztár ellenőre. Lásd MIHÓK Sándor szerk., 1876, 112.

¹⁹⁴⁸ Százalék.

¹⁹⁴⁹ Zathureczky Ferencné Tompa Klára.

¹⁹⁵⁰ Cserey János.

¹⁹⁵¹ Hamary Béla Hamary Jánosnak és Szentiványi János lánytestvérének a gyermeke volt.

¹⁹⁵² Valószínűleg Hamary János (1798k–1869), nyugalmazott huszárszázados.

133.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz

Nagyszeben, 1869. április 2.

Szeretett testvérem Gábor!

Táviratilag küldött szomorú és leverő tudósításodat déli tizenkét óra-kor kaptam. Nagyon-nagyon leverőleg hatott reám szegény derék jószívű testvérünknek, Lászlónak halála, mindnyájunkra súlyos csapás az ő elvesz-tése, családjára, szegény Linkára, gyermekeire és jó szülőinkre.

Én, fájdalom, az idő rövidsége miatt a temetésre már nem érkezhettem el, és őtet nem láthattam többé. A jó Isten legyen irgalmas és védelmezője az ő árváinak, nőjének, adjon néki örök és békés nyugalmat!

Gidának táviratoztam [a] nagyváradi postahivatalhoz, onnan [az] élesdi postahivatal által Céckére, mert másképpen nem kapja meg, tudattam, hogy tudósítson, szándéka-e béjőnni, úgy itten megvárom, hogy együtt menjünk haza. Én már készülődtem, hogy menjek haza, de nem lehet, mivel az posta éjszaka csak ma indul, így már haza nem érhetek a temetésre. Elég e fájdalom, hogy még a legutolsó napokba[n] se lehetek ottan.

Vigasztaljátok jó szülőimet, szegény mamát és Linkát, úgy testvérei-met. Igyekszem, ma írok még külön levélben is Gidának, hogy ha lehet, egy néhány napra hazaránduljak. Tudósíts mindenről!

Csókol mindnyájatokat, szegény Linkát, gyermekeit, megszorodott testvéred

Zathuretzky Károly

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 345–345. verso.

134.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1869. április 3.

Kedves öcsém, Károly!

Most vevém a leverő telegrammot. Inkább hittem volna halálom, mint ezen csapásról még álmodtam volna is. Szédülök belé és tántorgok.

Szegény jó öcsém! Életpályája derekán, annyi apró árva! Félek, maga után vonandja jó szülőimet!

Póli meghűlt és lázas, hideglelést kapott, egy hét óta ma kelt fel, mind gyulladós bajtól félnek. Hájnik[?] a gazdám[at] tüdőszélhűdés érte, 68 éves, 12-szer volt tüdőgyulladásba[n], az orvosnak nincs reménye. Az öreg Árgyillán, mint másodsegédem, egy hó óta fekszik elhanyagolt tüdőgyulladásba[n], még hozzá mért[et] is semmi áron se kapni, 4 cselédem külső, azon felül nincs hetes,¹⁹⁵³ kertész, szobalány és konyhaszolgáló 8 frt[on], bár a hetes 6–7 frt a konyha szolgáló [---]¹⁹⁵⁴ mégse kapni: soha illy szemét helyzetbe[n] nem voltam. Méghozzá minden nap ess, minden dolgunk hátra! A pusztán félben minden építésem, nem kapok mesterembert, nem kapni faanyagot, minden le vagyon a vasút számára foglalva. Írok az ipamnak is – ő is beteges – fáj a lelkem! Fáj, hogy én nem mehetek. Mégis átkoztam, miért vevék ennyi nyűgöt a nyakamra. Mi tévők lesztek, ha bémentek? Hogy helyezitek el a gyermekeket? A felkelhetőket el kellend adatni, hogy el ne pusztuljanak, a gyárt haszonbérbe adni, de én most nem gondolkodhatom. Szívesen magamhoz vennék bár egy gyermeket. Az ég áldjon, írj hazulról. Ölel szerető véred

Z. Gida

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 346–346. verso.

135.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Nagyvárad, 1869. április 26.

Kedves szeretett Károlyom!

A sors nem akarja, hogy sebeink béhegedjenek, újokkal tetőzi. Ma du. 4 órakor a pusztára menve, itt Váradon a vasútnál feltartott egy levélhordó és kézbesíti Pestről Nagy Samutól azon tudósítást telegram[on]¹⁹⁵⁵, hogy ma reggel Cserey Balázs főbe lőtte magát, s rögtön induljak eltemettetni és

---

¹⁹⁵³ Egy heti munkára megfogadott napszámos.

¹⁹⁵⁴ Kiszakadt laprész.

¹⁹⁵⁵ Távirati úton.

ügyei tisztázására. E percbe érkezém vissza. Nem volt elég lelkem szegény Milinek írni, hanem első Márival tudatám ezen csapást, hogy ő módolja ki tudtul adását. Ilyen a máii fiatalság, tévesztett irány okozza a lélek betegségét. Az ilyenek leghálátlanabbak a szülők iránt, s nem ők az áldozatok, hanem a szülők. Szegény jó Mili! Ön áldozatával teremté fiának ki a szükségleteket, és mi a jutalom, ez a vége – aki a maga helyzetét fel nem üsmeri. Amint a telegramból fejtem, adóssági viszonyai kárhoztatták ezen lépésre. Hajnalba menyek haza, onnan vissza, innen Pestre, hogy temetési és más zilált viszonyait rendezhessem. Én már félek az I[ste]n csapásától is. Az ég óvjon mindnyájunkat. Ölel szomorú, szerető véred,

Zathuretzky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 347–347. verso.

136.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1869. május 24.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Oly sok levélírás jutott mostanság részemre, hogy azt sem tudom tisztán, mikor írtam hozzád... Örömmel olvastam előmeneteled¹⁹⁵⁶, az Isten éltessen hosszason, hogy élvezhesd sok fáradaimaid gyümölcsét! Az innepeket Baróton töltöttük, és mivel Mili betegsége miatt¹⁹⁵⁷ a leánykák konfirmálására be nem mehettem, most arrafelé mentem és őket is kivittük volt innepelni. Egész Erdővidék a bánat és sírás völgye, szomorú gyászolókkal találkoztunk, merre mentünk, mindkét Danielné nagyon bús,¹⁹⁵⁸ úgy a Gyertyánfi ház szegén

---

¹⁹⁵⁶ Nem érthető, hogy Zathureczky Mária mit ért ez alatt. Zathureczky Károlyt 1866. május 1-jei hatállyal léptették elő (befördert) II. osztályú százados (Hauptmann 2. Klasse) rendfokozatba, s már azt megelőzően kinevezték századparancsnoki beosztásba.

¹⁹⁵⁷ Csereyné Zathureczky Emíliának egy hónappal korábban öngyilkos lett a fia, Cserey Balázs. Valószínű, ez az esemény miatt nem merték a depressziós Emíliát magára hagyni.

¹⁹⁵⁸ 1869. április 29-én elhunyt Daniel Imre vargyasi birtokos, akit neje, P. Horváth Rózália gyászolt. Néhány hónappal a halála után született meg szintén Imre nevű fia. Lásd DANIEL Gábor, vargyasi id. 1896, 97 valamint SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

Lujika miatt, a Rauber fiak is mind igen bánatosok¹⁹⁵⁹, kivéve Károlyt,¹⁹⁶⁰ ki folyvást iszik, és már anyját torkon ragadta egyszer. Jobb is volna, [ha] az örültek házába vinnék, haszontalan rossz fiú, az apja halálát is ő idézte elő, felboszszantván szegény jó öreget. Szegény Róza¹⁹⁶¹ nyavalyatörést¹⁹⁶² kapott bújába[n], mennyi csapása van a végzetnek.

Tegnapelőtt estve jött Mili is haza Barótról, tegnap ott voltam. Szegény még mind[ig] oly kétségbeesetten siratja a szerencsétlen Balázst, pedig búcsúlevele megnyugtathatná. De ő még amiatt vádolja magát, azt vette fejébe, ha annyit nem mondta volna neki, mért oly ügyetlen, nem hitette volna úgy el magával élheteretlenségét és ügyetlenségét. Tudja Isten, ez már az ő titka volt és marad, mért kívánta eztet tenni. Gyula ugyan megmondta nekünk, mért tette, amit mi is Ignáccal¹⁹⁶³ gyanítottunk ezelőtt felőle, olvasván a férfi titkos betegség című könyvet. Titokba[n] legyen írva, és égesd is el ezen levelem, ő nagymértékbe[n] szenvedet az ponária[?]¹⁹⁶⁴ borzasztó

---

¹⁹⁵⁹ A Rauber családnak dupla gyásza volt 1869-ben. Josef Rauber von Plankenstein und Karlstetten (1792–1869) vezérőrnagy ekkor halt meg Ljubljanában. 1869. április 23-án meghalt Rauber Miklós és Daniel Jozefa fia, Rauber Károly (1790–1869) nyugalmazott ezredes is. Lásd DANIEL Gábor, vargyasi id. 1896, 97.

¹⁹⁶⁰ Id. Rauber Károlynak és feleségének Pótsa Veronikának volt egy úgyszintén Károly névre keresztelt fia. Lásd NAGY Iván 1862, 9. kötet, 661.

¹⁹⁶¹ Vélhetően plankensteini báró Rauber Róza (1840 k. –1900), Horváth Lászlóné, őt emlegetik a korábbi levelek. Kissé nehezíti a beazonosítást az, hogy id. elhalt Rauber Károlynak is volt egy Róza nevű testvére (1802–?), aki Simén Györgyhoz ment férjhez. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, valamint NAGY Iván 1862, 9. kötet, 661.

¹⁹⁶² A nyavalyatörés szűkebb jelentése epilepszia (morbus sacer, morbus convulsivus). Tágabb értelemben a nyavalyatörés megfelel a görcs (szívgörcs), tetanuszos merevgörcs jelenségével is.

¹⁹⁶³ Szentiványi Ignác.

¹⁹⁶⁴ A panaria (panaritium, panaris, paronükhia stb.) körömgulladás vagy körömágyi da-ganat. Rendkívül fájdalmas betegség és néha a kéz teljes bénulásával járt. Ez viszont nem volt titkos betegség, hiszen jól látható. Inkább hihető, hogy a lupanaria (bordély) elírásáról lehet szó, ahonnan több fájdalmas gyulladást, betegséget (tripper, kankó, szifilisz) lehetett elkapni. Ezt támasztja alá a titkos férfi betegség és a szemérem szó említése. Lehetséges olvasat még: onania (önkielégítés), ami a Tissot-tól származó korabeli orvosi felfogás szerint súlyos bajok (gerincsorvadás, impotencia, vakság) előidézője is volt. Köszönjük dr. Magyar László Andrásnak, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársának a szó megfejtésében nyújtott segítségét.

következésébe, mit túlságos szemérmességem nem engedett, hogy idejébe[n] doktorral közölte volna, és most igen nagyba erőt vett rajta, onnan volt pár év óta roppant levert kedélye, és az ősszel egy Gyulához írt levélbe[n] céloz ezen szerencsétlen betegségére és egy[ben] utal [rá], hogy egy halállal szeretne véget vetni sok tünődésinek. Gyula ezért megfeddte és többet nem írt hozzá. Átolvastam Pestre menetele óta írt leveleit a legutolsóig, anyjához intézve, azok mind a legjobb kedéllyel, sőt vígan vannak írva, és biztatja anyját, hogy mentől előbb sok gondozások, költségek meg kívánja azzal hálálni, hogy hivatalt vállal, melynek pontosan eleget fog tenni. Én utolsó esetiről, Mili megnyugtatóására megmondtam szegény szerencsétlen betegségét is, de ő azt állítja, hogy mi Gyulával csak az ő megnyugtatóására gondoltuk ki, pedig Gyula bizonyosan tudja, hogy igaz, hisz Kolozsvárt is emiatt akarta magát meglőni, akkor Gyuláék gyógyították is, aztán sehol semmi ok nem merül[t] fel, amiért meglője magát. Barátai, kikkel utolsó percig volt, sem tudtak semmi okot. Portékáit hazahozták tegnap, óráját is elküldötte Samu.¹⁹⁶⁵ Ő magára fogta szülőihez írt levelibe, hogy nem tanult, és nem igaz, mert megkaptuk bizonyítványait, hogy szorgalmasan járta az egyetemet. Így semmi kétség nem marad fenn: betegsége miatt tette. Tedd meg, írd valamelyik nap Milinek, körülbelül mikor a kép felől írsz, írd meg te is, fürkésződtél, mi lehet ezen tette oka, egyebet nem képzelhetsz, utolsó vele találkozáskor említett egy titkos betegséget neked, s te ennek tulajdonítod főbelövését, mivel az az betegségben szenvedők többnyire így vetnek véget életuntségüknek. Írd ezt neki, ez meg fogja őtet nyugtatni, nekünk hinni nem akar és mind magát vádolja, mért szidta annyit, szegény szánandó kétségbeesésébe[n]. János könnyen veszi. Mili azon kér, ha ezen Balázs fényképe után egy olajképet készíttetnél, és mivel ez az egy jól talált fénykép van, küldd újból vissza, Brassóba[n] utánfényképeztettük 12 példányba[n], de rosszul találták. Csak ily mellkép legyen, aztán mondd meg, lelkem a festőnek, haja szőke, de meg kezdett volt sötétedni, szakála és hajszíne egyenlő, szemöldöke és bajusza sötétebb volt hajánál egy grádussal¹⁹⁶⁶, és szempillái igen hosszúak, sötétek, szemlencséje igen nagy, majd fekete, a körülete sötét sárgászöld úgy, hogy együtt sötétet

---

¹⁹⁶⁵ Tasnádi Nagy Sámuel, a levélíró unokatestvére.

¹⁹⁶⁶ Fokkal.

mutatott, szája igen piros, arca színe igen sápadt szőke bőr, mind szakála, mind haja kondor¹⁹⁶⁷. Szegénynek hogy kinéz képéből a bánat... Tudasd lelkem, mi lesz ezen olajkép ára, és körülbelül mikorra lesz készen, írj ezek felől Milihez. Ignác is Voldorfot megjárta, kapott Hamaritól¹⁹⁶⁸ 600 frt-ot, el is küldöttük Gidának. Bár a többit is megadná, amit ígért, és a nádasi¹⁹⁶⁹ részt is általvenné, 1500 pfrt-ba hagyta Ignác néki, ha ő nem veszi, más többet adna, csak a per eldőlne. Bár az Derma¹⁹⁷⁰ kárpótlást és véglegest¹⁹⁷¹ adnák ki már egyszer, az is jót segítene. Itt a Hincz jószágot 25-dik Januari árverezik, sok vevő van, 14-től 20 ezer pfrt-ig lesz erdő nélkül, jó volna, ha pénz volna. Űgy lehet, Cseh Józsi¹⁹⁷² veszi meg, mivel neki Hincz majd 10 ezer pfrt-tal tartozik. Ignác csókol, édes Károlyom, Miliék, Gyula, ő is most Imecsfalván [van] vagy 4 napra, a család minden tagjai meglehetősen vannak, csak búval. Juliskát is csókoljuk, tégedet sokszor,

testvéred Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 349–350. verso.

137.

Zathureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1869. június 25.

Édes jó Károly!

Leveled tegnap este kapván, kívántam mentől elébb a segély öszvegét elküldeni, éppen pénzünk lévén, atyus rögtön általadott 30 frt. o. é, mely öszveget ide csatoltam. Én tegnap érkeztem meg H[omoród]sz[en]tmártonból, mivel az udvarhelyi¹⁹⁷³ gyámhatóság Ilona és Berta részekre

---

¹⁹⁶⁷ Göndör.

¹⁹⁶⁸ Hamary Jánostól, Szentiványi Ignác sógorától.

¹⁹⁶⁹ Valószínű Szásznádas, Segesvártól északnyugatra lévő Maros megyei település.

¹⁹⁷⁰ Talán valami bőripari kárpótlás.

¹⁹⁷¹ Esetleg jogerős, jogi-pénzügyi értelemben lezárt.

¹⁹⁷² Valószínűleg Cseh József (1818–1888) szentkatolnai birtokos, Háromszék királybírájának id. Cseh Józsefnek a fia. PÁLMAY József 1901, 102, valamint SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

¹⁹⁷³ Székelyudvarhely.

gyámnak nevezvén ki, ki kellett mennem, mert Gyepesnek¹⁹⁷⁴ új utat nyitnak meg és ugyan az árvák földiken kell a tanorok¹⁹⁷⁵ végén általvinni, és ezáltal ottan lévő törökbúza¹⁹⁷⁶ földből 50 öl¹⁹⁷⁷ hosszán és 3 öl szélesség[ben] az útnak kiváгатik, hanem oly formán lett a községgel azon egyezményem, hogy az árvák cserébe[n] a községtől hatannyi értékű földet éppen a csűrös kert végibe[n] levő tanorokhoz csatlódott, mely egyszersmind többet is ér, mert kicsibe[n] a szituációba levéve a tanorok melletti rész, a községé szinte annyi, mint az árvák egész földjöknek, mely átváгатik, egyharmada, és úgyis az árvák földjén azon rész ekeút¹⁹⁷⁸ volt, és az utalás miánn semmi ott nem termett. A szentmártoniak is megköszönték, hogy a cserét elfogadtam, mert ha nem egyezek belé, akkor mindenütt a patakfénken kellett volna járniok és 6 hidat tartani. Künn volt a dulló¹⁹⁷⁹ Jakab Gyula¹⁹⁸⁰ is, ő az közutak[?] részéről az egyezményt elkészítette, és örvendett, hogy az árvák ezáltal nyertek. Ő is tervezte, mely részt adják cserébe, figyelmez[tet]ett, hogy másba, egyezésbe ne egyezzek bele, mert úgyis azon utat bármivel is megvennék vagy kicserélték volna. Az fogadót újból kiadta Kozák Mihálynak.

Linka, gyermekek mind jól vannak, nemkülönben Jóska is. A szeszgyár csakis júliusba[n] két hétig fog megállni, az alatt új blazeneket¹⁹⁸¹ kell bétenni, mert mind elfőtt a fája, és könnyen szerencsétlenség történhetik, mert ha nagy gőzt eresztnek belé, szétnyomja. Már közelebb egyik legényt a gőz megégetett csúful, a blazenen lévő üvegtartó rész tetejére állván, a blazen-fa kiegészett lévén, nem bírta meg és az a réz kijött, amint a ventilt¹⁹⁸²

---

¹⁹⁷⁴ Község Udvarhely vármegye Homoródi járásában. In: GYALAY Mihály 1989, 488.

¹⁹⁷⁵ Falukapu, amellyel a falu szélén az utat lezárták, ezzel megakadályozták az állatok elcsellengését.

¹⁹⁷⁶ Kukorica.

¹⁹⁷⁷ 1 budai öl megfelelt 2,9790 méternek, 1 bányáöl 2,0258 méternek, 1 selmeci öl 2,0220 méternek, 1 bécsi öl 1,8964 méternek.

¹⁹⁷⁸ Mezőgazdasági út.

¹⁹⁷⁹ Szolgabíró, tájszó.

¹⁹⁸⁰ Jakab Gyula Homoród-járásai szolgabíró, 1878-ban a Székelyegyleti Első Takarékpénztár felügyelőbizottsági tagja. Lásd MIHÓK Sándor Szerk. 1878, 6. kötet, 122.

¹⁹⁸¹ A szeszfőző kazán valamely fa alkatrésze.

¹⁹⁸² Szelep.

megnyitotta, és amint azon legény leszökött, inge beléakadt az üveg rezébe és a gőz a hátán végigcsapott és súlyoson megégette, hanem most jobban van. Így is szerencséje volt, hogy azon blazenbe[n] nem főtt, csak a lezárt benne levő gőz volt, mert ellen esetben meghalt volna. És így fél az ember most a masinába bémenni is, míg új blazen nem tevődik. Ősz gabonák¹⁹⁸³ kitűnőek, meg igen jók, mert nagyobbára meg van dőlve. Tavasz,¹⁹⁸⁴ kivált [a] törökbúzák olyan szépek, hogy ilyenkor soha szebb nem volt. Gyümölcs kevés körte lesz, egy néhány szilva, kétszeri fagy és hernyó[k] sokasága tönkretették. Így gyümölcs [cs]akis kóstoló lesz, kivált téli. Vetemény, egy szóval egyéb minden szép. 19 és 20-án 10 órakor éjjel, virradóra borzasztó szélvészek voltak, Udvarhelyszéken a Sóvidékin¹⁹⁸⁵ Korondon¹⁹⁸⁶ 40 épséget¹⁹⁸⁷ tökéletesen széthányt, a legvastagabb fákat derékba kettétörte, 10 öl távolságba elvitt egész csúrt, felkapva a levegőbe, s többet 90 darab szarvasmarhánál a havasba[n] a Sóvidékin a fa agyonütött. Itt is sok épületet meg rongált, hanem nem oly nagymértékbe[n]. [A] méhek rajzanak, hanem most újból nagy esőzések vannak, félün[k], hogy a vizek megint kiáradnak. Én a szénafüveket mind kiadtam harmadába sarjúval¹⁹⁸⁸ együtt, olyformán, hogy mind az egyes tag egy eke-, egy kasza- és [egy] aratónapot¹⁹⁸⁹ köteles adni, és így többet nyer az ember, mert pénzzel sem lehet napszámot kapni, mind útcsinálni vannak. A cigányok Molduvába¹⁹⁹⁰ mentek bé téglavetni, minden ezer téglá után égetetlen egy aranyat adnak, és pedig minden nap egy pár ezeret vet, ki rendesen [dolgozik], s nagyon sok munkás mind eltávozott. Az aratás is ma-holnap, 14 napok alatt vagy még hamarább, megkezdődik, és így ha [a] szénát mi csináltuk volna meg, [az] aratásba[n] sok kárt vallottunk volna, így pedig, míg más szénát csinál, az alatt

---

¹⁹⁸³ Őszi vetésű gabona.

¹⁹⁸⁴ Tavaszi vetés.

¹⁹⁸⁵ A Sóvidék (Salzgebiet) a Székelyföld tájegysége, a Kis-Küküllő és a Korond-patak völgyében, le Szovátiáig. Erdélyben az egyetlen olyan tájegység, amely nevét ásványkincséről kapta.

¹⁹⁸⁶ Udvarhelyszéki település.

¹⁹⁸⁷ Házat telkestől.

¹⁹⁸⁸ Másodszor vagy harmadszor kaszált fű.

¹⁹⁸⁹ A mezőgazdasági szezon alatt ledolgozott három munkanapról lehet szó, amelyért nem pénzzel, hanem aszénatermés harmadával fizettek.

¹⁹⁹⁰ Moldva történelmi tartomány.

arathatunk. A vizek mind igen nagyok a nagy záporok miánn. Mama Előpatakáról most vasárnap fog hazajönni. Atyus meg van gyengülve nagyon, és még zsímbesebb, mint volt. Ma éppen a belső leányt¹⁹⁹¹ ok nélkül elkergette, a gazdasszony is el akar menni, igaz, roppant zsímbel, nem tudják kiállni, minden ételbe rendesen hibát kap, az miánn sokat kell szenvedniök. Máskülönben mind jól vannak, úgy Juli is. Gida levelét e percbe[n] olvasom, jól vannak, Berci a jogból Váradon cenzúráz¹⁹⁹², szabadságon ott maradt, lehet, Besztercére fog ő is menni azután. Kelemen bácsit¹⁹⁹³ kivitte pünkösdbe[n] Gida,¹⁹⁹⁴ és a Püspök fürdőbe¹⁹⁹⁵ annyira javult [a] lába, hogy bokáit, mint Gida írja, összeveri és tíz évvel fiatalabb. Riegerrel¹⁹⁹⁶ még nem közöltem leveled. Minden jót kívánok, csókollak,

Zathureczky Gábor

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 351–352. verso.

138.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1869. szeptember 19.

Szeretett kedves Károlyom!

Oly rég várok kedves leveledre, hogy legnagyobb félelmet állom ám ki, hogy talán betegség tart el a nekünk írástól. Ha nem tudnám, hogy a hadi gyakorlatok foglalnak el, amit már említettél volt Baróton, levelemmel sem akartam bajt okozni, tudva, mennyire el vagy foglalva. Eddig tán már szűnt sok dolgotok. Képzelem, mily jól fog a nyugalom esni.

---

¹⁹⁹¹ Leginkább komorna, szobalány, aki a személy körüli teendőket látta el.

¹⁹⁹² Valószínűleg tanulmányi vizsgát tesz, nem azonos az állami ellenőrzés (klasszikus cenzúra) intézményével.

¹⁹⁹³ Kelemen Benő szucsági birtokost, a Zathureczky Gedeon apósát.

¹⁹⁹⁴ Céckére, Partiumba.

¹⁹⁹⁵ Nagyváradtól délkeletre, Váradszentmárton községben lévő fürdőhely. Régi neve Szent László fürdő.

¹⁹⁹⁶ Rieger Antáról lehet szó.

Én csak 10 nap óta az almaszedetéssel voltam nagy mérvben elfoglalva, ma értük végét és jól esik a nyugalom, bár jönnél a télen egy pár napra hozzánk, hogy részesednél belőle. Legalsó számításba[n] lett 60 köből¹⁹⁹⁷, a vadalmafáink is jól viselték magokat, ecetet is készítettünk, jó téli körtve is lett egy 5 köből legalább, a gabona felét pótolja kissé, csak az egerek el ne pusztítanak. Barótról senkit nem láttunk eljöttünk óta, levelet kaptunk, hogy jól vannak, a kis Idát is hazahozták. Gidáéktól és [a] magyarhoni rokonoktól levelet nem kaptunk. Mili most meglehetősen van, csak békételen menti ki dolgait, vigye azt ajánlottam, fogadjon ügyvédet, s aztán annak rendelkezék, de sem Gyula, sem Jóska nem segíthet, elég dolgok lévén. Gyulát e nyáron nem láttam, ez évbe[n] a papolciak¹⁹⁹⁸ nem is jártak ide. Közelebb Tolnai Gábor volt vendégem, nagyobb leánya is fiával, Orbán Balázs¹⁹⁹⁹ is volt itt, a Gyárfás család két rendbe[n], az öreg Apornéék ugyan, kérdezett titeket is. A szegény Jantsónét egy hétig tartottam itt, képzeld szép 17 éves leánya Lina tifuszba[n] elhalt. Sinkovits²⁰⁰⁰ gyógyította, nem lehetett megmenteni, pedig ez neki jobb keze volt, szépen dolgozott masamád²⁰⁰¹ és szoba munkát. Ez az év meghozza minden családnak bánatát, de a miénk tán mégis legérzékenyebb és legnagyobb veszteség volt szegény 6 kiscsi árvának.²⁰⁰² Ez a szegény Jantsóné is oly kétségbeesett. Henter

---

¹⁹⁹⁷ A köből mint mértékegység legalább húszféle érteken számítható át, Erdélyben egy köből 64 bécsi pintnek felelt meg, 1 pint 1,4147 liter volt.

¹⁹⁹⁸ Vagyis a Papolcon lakó id. Zathureczky Ferenc, ennek neje Tompa Klára, valamint a náluk tartózkodó, Papolcon élő Zathureczky Gyula.

¹⁹⁹⁹ Vélhetően báró lengyelfalvi Orbán Balásról (1829–1890) van szó. Fő műve: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból. Orbán Balázs több szálon kötődött Csereyné Zathureczky Emíliahoz, Csereyné levelezéséből tudjuk, hogy A Székelyföld leírása kéziratát is a Székely Nemzeti Múzeumnak szánta. A székelyföldi alapkutatókat 1862-től végezte el, tehát 1869-es útja már nem a nagy munkája adatgyűjtéséről szólhatott. Lásd LÉNÁRT Anna 2011, 12–13.

²⁰⁰⁰ Sinkovits Ignác.

²⁰⁰¹ Helyesen: masamód. Eredeti jelentése kalaposlány, itt inkább ruhakészítő.

²⁰⁰² Az 1869-ben elhalt Zathureczky László gyermekeiről van szó: Izabella, László, Lajos, Álmos, Viola és Janka.

Sándorné²⁰⁰³ is elhala. Eresztevéni Anti²⁰⁰⁴ itt van tíz nap óta, kérne Pestre alkalmazást ha nyerhetne. Most folynak itt is a sorozások²⁰⁰⁵, nekünk is hét cselédünk van kiírva. Gyárfás Berci²⁰⁰⁶ most menekült végképp ki. Itt is nyujtói Pótsa Ferike, kártyán sokat vesztvén, meglőtte volt magát, de sajna[sic!] jól van, kivették a golyót a mejjéből, nem sértett nemesebb részt, némelyek azt is mondják, Lengyel Kati[?] leányába szeretett, és hogy az hozzamenni nem akar, azért tette volna. Nettinek most férje major²⁰⁰⁷ itt Vásárhelyen. Bár azt érnők meg, hogy te volnál itt őrnagy. Mili Csíkba[n] volt Mikóéknál,²⁰⁰⁸ Brassóba is Ákost²⁰⁰⁹ ő vitte be. Balási József is a napokba[n] meglátogatta őket is, minket is, meglátogatta atyusékat is, kedves ember, nagyon megfihéredet [a] haja. El akartunk Borszékra menni, de egy hétig a legcsúfabb idők voltak, Gyula nem jött velünk, így itthon maradtunk, de háromszori felkészülődés után végre a héten Ilona, Giza és Jantsóné bejártunk a Sósmezőre.²⁰¹⁰ Igen szép időt kaptunk, még Zágont szeretném megjárni. Mili Brassóba[n] kapot egy lábon álló órát preventbe²⁰¹¹ Benkő Sándornétól, volt egy Cserey kapitány ki Napóleon

---

²⁰⁰³ Gyulay Anna (1813k–1869), Sepsiszentiváni Henter Sándor (1806 körül –1870) nagyjait birtokos, Miklósvárszék királybírájának a felesége. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, valamint Székely Nemzet, 1898. október 10.

²⁰⁰⁴ Eresztevényi Antal (1816 k.–1881), eresztevényi birtokos, később Háromszék vármegye levéltárosa. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁰⁵ A sorozást évente tartották mind a cs. és kir. közös Hadsereg (k. u. k. Heer), mind a m. kir. Honvédség részére. a gyakorlatban a vármegyei alispánból, a járási főszolgabíróból vagy a városi katonaugyi előadóból, a vármegyei vagy a városi főorvosból, a cs. és kir. katonai kerületeken (Militär-Territorial-Bezirk) vagy a m. kir. honvédkerületeken belüli hadkiegészítési járáások hadkiegészítési főtisztjéből álló sorozóbizottság (Stellungs-Commission) hajtotta végre. In. GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 52–63., RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I., 124.

²⁰⁰⁶ Lévfálvi Gyárfás Albert (1820 k – 1887) bitai földbirtokos. Lásd SZABÓ József (szerk.) 1865, 12. Valamint SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁰⁷ Őrnagy.

²⁰⁰⁸ A Mikó családnak Zsögödön volt egy csíki ága. A levél írásának időpontjában Mikó Mihály, Mikó Antal, vagy ennek fia, Mikó Bálint, később csíkvármegyei főispán lehetett a meglátogatott Mikó család.

²⁰⁰⁹ Cserey Ákos, Csereyné Zathureczky Emília fia.

²⁰¹⁰ Sósmező, határszéli település a berecki szorosban.

²⁰¹¹ Vélhetően előzőleg, előleg gyanánt kapott egy órát.

korába[n] francia háborúba[n] részt véve, onnan hozta, már akkor régiség [volt], oly alakja van, mint egy szentségnek, mit a papok feltartnak, széle szép általtört munka, szélönk festve ezüst, sehol semmi évszám, egy helyt repariert in Presburg²⁰¹². Mili a Múzeumnak fogja adni,²⁰¹³ nem jár mert sehol nem tudták megjavítani. Tegnap Kálnoki Pál²⁰¹⁴ járt itt, de mi Imecs-falván voltunk, ott volt Gyárfás Gyuri²⁰¹⁵ családjával, szép kis fia van. Eresztevényi²⁰¹⁶ tiszteltet, a leánykák csókolnak. Ignác a vettetéssel van elfoglalva, jó idők vannak, s naponta készül vetés után Voldorfra, mert a sógor még mind nem fizetett. Szégyelem Gidának megírni is, de nem kapunk sehol [pénzt]. Ignác csókol, én is ugyan csókollak és várom kedves leveledet, téged szerető testvéred Mári

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 353–354. verso.

139.

Rieger Antal levele barátjához, Zathureczky Károlyhoz

Barót, 1869. október 16.

Nagyon tisztelt barátom Károly!

Szegény [---]²⁰¹⁷ László özvegyét újból egy keserű csapás találta, a múlt szeredán [---] még reggel egészséges és virgoncz volt, jól reggelizett, egy

---

²⁰¹² Javítottatott Pozsonyban.

²⁰¹³ Csereyné Zathureczky Emília gyűjtéséről ez az első feljegyzés a levelekben. A feljegyzésből egyértelmű, hogy Csereyné ezt a tárgyat még az 1859-ben létrejött Erdélyi Múzeumnak szánta, mivel 1869-ben még nem jelzi semmi azt, hogy a Székely Nemzeti Múzeum megalapítására készült volna.

²⁰¹⁴ Gróf Kálnoky Pál 1869-ben Bereckben a Deák-párt képviselő-jelöltje, majd képviselője volt. Lásd PÁL Judit 2011, 353.

²⁰¹⁵ Lécfalvi Gyárfás György (1822–1899) birtokos, később kolozsvári lakos. Felesége tarcsafalvi Pálffy Mária. Négy gyermekük volt, Samu, Pál, Endre és Etelka. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰¹⁶ Eresztevényi Antal (1816k–1881), Háromszék levéltárosa, esetleg Eresztevényi László. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰¹⁷ A lap felső fele szakadt, így az első három sor hiányos.

ostor fonás [---] hirtelen frászt²⁰¹⁸ kapván, hanyatt bukott, s ezen bukás által, hihetőleg agyvelőgyulladást kapván, a perctől többet nem szólott, s nagy görcs, fájdalmak közt, azon éjjel megszűnt élni, és a tegnapi napon hült tetemét Szilárd testvére mellé, örök nyugalomra helyeztettük. Nyugodjék békével ez kisdéd ártatlan. Képzelheted, mely hirtelen csapás ez Linkára való nézt, aki még most is untalan a végzés ellen zúgolódik, szegény László halála végett, s minduntalan öngyilkosságról ábrándoz, mind hasztalan a vigasztalás és jótanács adás, hogy magát szórakozás által erősítse. Isten vigasztalja meg őtet valahára.

A nagyon tisztelt öregek meglehetősen egészségben vagynak, csak szokása szerint atyus minduntalan zsimbel, és szegény mamának sok keserű pillanatotkát szerez. A háromszéki rokonok a folyó hó 20-án fognak ide érkezni, innen Cserei és Sz[en]tíványi a szüretre fognak menni, Juliék és Lozúzáék kivéven a kisdéd Zsigát,²⁰¹⁹ kit is a veres himlő²⁰²⁰ megköt, de egyéb-iránt nem veszedelmes, mind egészségesek, úgy Gábor is. Ez utóbbi egy sergyárt alakít Köpe²⁰²¹ companistájával²⁰²², az öregúr szeszgyártermibe[n], úgy Gyula (ki ma érkezett ide) Frankendorffal²⁰²³ Papolczon egy szeszgyárt, adja a Teremtő, hogy sikeres legyen fáradságok.

Hát a nagy manőverek után kinyugodtad-e magadot, egészséges vagy-éd? És mi újság vagyon a nagy világ terén? Én részemről csak vegetálok, s érzem, hogy közeleg a nagy vándorút, minden nap külön-különféle változásaim vagynak, ám legyen az Úrnak szent akaratja. Jóska egészséges, a

---

²⁰¹⁸ Bajor–osztrák eredetű szó, jelentése „görcsös roham, epilepszia”; a közép-felnémetben „veszély, féltelenség, düh, ájulás”; a magyar nyelvben gutaütés, nyavalyatörés, rángógörcs.

²⁰¹⁹ Bartha Zsigmond, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia.

²⁰²⁰ Kanyaró (latin morbilli), heveny erősen fertőző, cseppfertőzéssel terjedő betegség, amelynél a magas láz és a hurutos tünetek mellett a bőrön lencsényi, sőt nagyobb – többnyire kerek – piros foltok jelennek meg. Szövődménye tüdőgyulladás is lehet.

²⁰²¹ Köpe Vilmos, később is sörgyártulajdonos. A Közgazdasági Értesítő 1884. dec. 11-i száma szerint ekkor Baróton Köpe Vilmos ászoksört, márciusi sört, salvator bajor sört állított elő.

²⁰²² Cégtársával, tulajdonostársával.

²⁰²³ Frankendorf Ferenc(?), az 1848–49-es forradalomban hadnagy. Lásd BENKŐ Levente 2011b, 27

gyárba[n] Linkánál²⁰²⁴ foglalatoskodik, ez most is mind régebb, jól adja ki a szeszt.

Ágnes gazdasszonyom szívesen tiszteli és csókolja kezeit a kapitány úrnak. Én pedig maradtam minduntalan tisztelő, őszinte öreg barátod
Rieger Antal

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 355. verso.

140.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz,

Kis-Nyujtód, 1869. november 7.

Kedves jó Károlyom!

Mi még a tegnap, úgymind 6-dik[án] érkezék haza, Gizella a járványos vörös himlőt megkapta és azzal egy hétig igen nagy főfájdalmat állott ki, most egészen jobban van. Lujzánál mindegyik gyerek benne volt, Linkánál Lajoska, de a kis Margitot kivéve már mind jobban voltak. Szegény mama is gyöngékedett, atyus is napról napra gyengébb, és annyira indulatos, haragos, békételen, hogy nem csuda, ha szegény jó mamát ez az örökös izgatottság leteszi. Jóskát felszólítottam, írjon néked, hogy intézték az árvák ügyét, de a terv szerinti elintézésből semmit sem tettek. Minden maradt a Linka kezén, egy 15 húsz forintig fizet öröklési járulékot, elég jól megy eddig a gyár dolga is, csak meg ne bánnák engedékenységeket, nehogy szegény árvák rovására káros legyen, az oly túlzó természetekben mint Linka is kevés állandóságot lehet remélni. Alig 6 óra, hogy szegény jó László elhunyt, és már férjhez menetel jár eszébe[n], amit gyakran emleget maga is, úgy látszik, Gyertyánfira számít, de ez is gyerekekkel²⁰²⁵ nehezen veszi el, tartok tőle, egy év alatt aki veszi, hozzá megy. Néha siratja férjét, más percbe[n] férjhez menetelről beszél, mivel úgy mondja, László ötlet úgyszem szeretete, szerencsétlen természetű nő. Jól járt a kis Álmos, hogy elholt, még a kettős leánya is jól járna, a más 3 életrevaló, ügyes gyerekek,

---

²⁰²⁴ Az elhalt Zathureczky Lászlónak, Boér Karolina férjének Nagyajtán, később Baróton volt szeszgyára.

²⁰²⁵ Zathureczky Lászlóné Boér Karolinának ekkor még öt élő gyermeke volt.

az Isten hagyja meg. Szerencse, hogy Linka is hallgat Jóskára, s ő is, ha látná, hogy kárt tesz gyerekeinek, nem hagyná, de azt még nem lehet mondani róla.

Ma Milinél voltunk, szegény Balázs képe oly jó, mit te küldöttél, hogy jobbat soha nem láttam, csak haj, szakál egy satirunggal²⁰²⁶ kellett volna világosabbnak lenni, de az egypár év alatt meg leszen annyira világosodva, aztán mely olcsó... Te is, mikor pénzed engedi, vetesd így le magadot, jobb, mint bármely olajkép.

Gyula két rendbe[n] járt Baróton, néki is kellemetlensége volt, alig tudja gyárát megindítani pénz nemléte miatt. Bácsit kedves oldalbordája úgy felhergelte, hogy nem akart semmit adni, sőt készült, hogy megsemmisíti végrendeletét és jótékony célokra hagy mindent. Gyula már egész elcsüggedve volt, idegentől pénzt nem kaphatván, hipotéka,²⁰²⁷ nem lévén fekvő birtok, de valahogy tüstént visszamenne. Barótról írta nekem, hogy bácsi meggondolkodott, adott pénzt kölcsön és e hó közepén megindul a gyár. Szegény Gábor is nagy küzdelemmel tud sörházával előhaladni. Tudja Isten, atyusnak hogy megváltozott természete, haragszik szegény Gáborra és semmivel segíteni nem akarja, pedig mily tiszta nyereség lesz, ha felállhat a serház. Szegényt mind-egyre elutasítja a háztól. Mili mondta, hogy decemberen túl nem ad kosztot sem néki, sem Köpének, a főzőnek, bár legalább ezen két személyre való kosztal lett volna segítve. De szegény Gábor mégis segedetlen²⁰²⁸ munkálkodik, most a nagy jégvermet készítette a Zsiga- kertbe a szilvafák felől. Mondta Sükösd, hogy látott, örvendettünk, hogy jól vagy, Isten őrizz, nehogy dalmáciai lázadók²⁰²⁹ ellen vigyenek... Bár ne vennék oly kicsibe azt a lázadást, a megemlegetett keleti kérdés²⁰³⁰ vajon nem ott kezd-e bomladozni? Isten őrizzen egy nagy háborútól... Háromszéki újság semmi. Mikesnél a negyedik keresztelőre

---

²⁰²⁶ Kézi beavatkozással a már kész képen: satírozással, árnyalattal.

²⁰²⁷ Jelzalog, fedezet (latin hypotheca); ingatlan elzálogosítása a hitelező jogának bejegyzésével a telekkönyvbe.

²⁰²⁸ Segítség (segéd, segéderő, segédmunkás nélkül marad.

²⁰²⁹ Lásd a 126. levélhez írt jegyzetet a dalmáciai magyar–horvát ellentétekről.

²⁰³⁰ A korban „keleti kérdés”-nek az Oszmán Birodalom gyors hanyatlásával összefüggő balkáni problémakört nevezték. Több nemzet készült kivívni függetlenségét, ezzel párhuzamosan az Osztrák–Magyar Monarchiának, az Orosz Birodalomnak és Olaszországnak területi aspirációi voltak főként a Balkánon, de a két utóbbinak a Török Birodalom más területein is.

készülnek.²⁰³¹ Kálnoki Felixék²⁰³² elmentek telelni. Berde²⁰³³ gyűléseket tartott, felszólítván a katona osztályt fázás²⁰³⁴ és montán[?] pénzről²⁰³⁵ oskolák részére lemondjanak, de ezek igen ingerülten követelték, hogy nekik kiadják. Fel voltak bujtogatva. Az erdőn ide kik felajánlották az őket illető 32 ezer pfrt-ot Baróton felállítandó oskolára, s ha ott nem lehetne, a szentgyörgyihez, de a kincstárnál semmit nem akarnak tudni a kifizetésről, meddig Bécsből nem rendelik. Ignácnak is az idén gyenge szüretje volt, 80 veder bor, de ez jó, a sógorával most sem találkozott, egy 14 nap múlva már nyakára megy, hogy fizessen. Ugyan csókoltat Gizellával együtt. A magyarországiaktól rég nem kaptam levelet. Gida Gizellája²⁰³⁶ megy férjhez Örley Bélához,²⁰³⁷ ügyes fiú, ahogy Jóska mondja. Évek óta ez első eset, hogy estve ily hosszú levelet tudjak írni. Juliskát ha látod, csókolom. Sándor küldött kottákat Bertának,²⁰³⁸ tudd meg az árát, hogy Berta küldhesse meg. Csókollak, kedves jó Károlyom, őrizzen Isten betegségtől. Ma bosszúságom volt, egy szép bordót²⁰³⁹ hozattam Pestről, a mértéket a szabó elvesztette, oly rövid, hogy használhatatlan, pedig 155 újfrt-ot [fizettem], visszaküldöttem. Csókollak lelkem, Mili és János is. Mári

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 356–357. verso.

---

²⁰³¹ Gróf Mikes Benedeknek a hatodik gyermeke volt Mikes Ármin (1868–1944), ő született 1868-ban, tehát az ő keresztelőjéről lehet szó. Valószínű, a levélíró azért negyedik keresztelőt említ, mert a gróf második feleségétől, Moser Zsófiától valóban a negyedik gyermek volt Mikes Ármin, aki később jelentős szerepet játszott Erdély ipartörténetében: erdőgazdasága a monarchia egyik legnagyobbja lett 1918-ra, felvásárolta a máramarosi és a montenegrói erdősegeket is. Feleségével, Bethlen Klementinával együtt Zabolán árvaházat, szövődét alapított. A zabolai birtokán kétszintes kastélyt építtetett és létrehozta a nagy hírű zabolai ménest. Lásd JÁNOSI Csongor 2018, valamint POZSONY Ferenc 2002.

²⁰³² Gróf Kálnoky Félix (1824–1889) kőröspataki birtokos, cs. kir. huszárőrnagy, a zalán-pataki üveghuta alapítója, szeszgyártulajdonos, a brassói takarékpénztár elnökségi tagja.

²⁰³³ Berde Mózes (1815–1893) jogász, az 1848–1849-es forradalom idején erdélyi kormánybiztos, országgyűlési képviselő. Az unitárius egyház, valamint az erdélyi iskolák támogatója.

²⁰³⁴ Téli tüzelőfa-járulék.

²⁰³⁵ A számla végösszege, vagyis járandóság (francia montant).

²⁰³⁶ Zathureczky Gizella.

²⁰³⁷ Örley Béla, Örley Kálmán országgyűlési képviselő fia, bíró a nagyváradi kir. törvényszéken, majd a szolnoki törvényszék elnöke, később Zathureczky Gizella férje.

²⁰³⁸ Zathureczky Berta.

²⁰³⁹ Bordó színű, közelebbről itt nem meghatározható ruhadarab.

141.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1869.²⁰⁴⁰

Édes Károlyom!

Tegnapelőtt vettük leveled, örvendünk, hogy jól vagy. Ki nem mondhatom, mennyire sajnálom Czerbeszt, ez az esztendő ugyan meghozza a rosszat mindennek. Mili azon kér, legyen a Balázs képe oly rámába[n], mint az én Sikótól való képem,²⁰⁴¹ hogy íróasztalra lehessen tenni, nem teszen semmit, ha valamivel többbe kerül is. Köszöni, hogy fáradsz érte. Először megnyugtatta leveled a betegség felől, délután felém fordult, vajon nem te írad-e Károlynak? Alig tudtam meggyőzni, hogy nem, mondtam, te ezelőtt több évvel vetted észre e betegséget és még meg is szólítottad érette. Igazán félek, hogy még megőrül, annyira vádolja magát, hogy hátha az ő bánása miatt tette. Pedig Mili kivált ez évbe[n] még igen is gyöngéd volt hozzá, János ellenkezőleg, ő most sem érzi, örökké a lovakba[n] van esze. Gyárfásék a Gréti lakadalmazásból most jöttek haza, van kritika elég, róják a magyarországi úrfiakat, úgy lehet, azok nem tették a szépet.

Mama is tegnap ment Előpatakra, ugyan csúf idők, és a meleg után hidegek járnak. A család többi tagjai jól vannak, János is megy Tusnádra, Mili honn marad, neki pedig a magányosság valóban nem jó. Voltaképpen nem vádolhatná magát, mert hiszem tisztán, hogy később az örület kifejlődött volna nála, már a múlt nyáron egészen más volt, mint régebben, hallgatabb és néha annyira blőd²⁰⁴² szegény, hogy négyszer, ötször szólítottuk, meddig felelt, aztán semmi de semmi nem érdekelt, csak elbócsúzása volt érzékenyebb. Szegény már akkor szívébe[n] hordozta, vagyis fejébe[n] tervét. A leánykák 15-ig maradnak még Brassóba[n], úgy látom, csak tervnek maradt, hogy tégedet meglátogathassunk. Szeptember[ben] szeretnénk

---

²⁰⁴⁰ Pontos datálás nélkül.

²⁰⁴¹ Sikó Miklós (1818–1900) festő, Barabás Miklós tanítványa, az 1848–1849-es forradalomban főhadnagy. 1861-ben festette meg Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária arcképet, amely ma a Székely Nemzeti Múzeum képtárának a gyűjteményében található.

²⁰⁴² Bamba, hülye (német blöd).

Gidához kimenni Mili és a leánykák. Be jó lesz, ha augusztus[ban] hazaindulhatsz és újból láthatunk... A Rauber Károly örülete annyira ment volt, hogy az anyját is meg akarta fojtani, jószágot követelt, hogy Bartha Márit, a József leányát elvegye, s hogy nem adott anyja, meg akarta fojtani, alig vették ki [a] kezéből, elég szerencsétlenség. Most pedig Raubernét piszkolják ellenségei, hogy mért küldte tébolydába...

Ahogy leveled kaptam, felküldöttem az erdőre, hogy a kászuakat²⁰⁴³ megrendeljem, igyekezni fogunk, hogy mentől előbb megkapd, úgysem eszel nálunk itt túró, legalább így juttassunk. Csakhogy ily esős idő jár, félős, hogy nem éppen tökéletes lesz, igyekezni fogunk, hogy jót kapj. Elég, ha a vitelbért fizeted. Ignác számtalanszor csókol. Hát Hamari János Szebenbe[n] azt mondotta volt, innep utáni vasárnap megy, hogy a pénzt nekünk elküldhesse, ugyan nem pontos katona...

Juliskát csókoljuk, sajnáljuk kellemetlenségeit. Midőn a képet Milinek postautánvétellel megküldöd, írd akkor, nehogy azt képzelje, hogy valamelyikünk néked írta Balázs betegségét, te tőle tudod, mikor még itthon volt, egy kis ártatlan hazugsággal nem vétkezünk. Csókollak, szerető Károlyom, Mili is csókoltat sokszor tégedet. Szerető testvéred Mária.

Oly reszketeg lett kezem, hogy ma-holnap olvashatatlan lesz írásom. Én is előpataki vízzel élek, szemeim rendkívül meggyengültek az írás miatt.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 362–363. verso.

142.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Jóskához

Cécke, 1869. november 12.

Kedves öcsém Jóska!

Az este vettem leveled, se a Gábor, se a Bercitől vett levelekre még idáig nem válaszolhattam, hanem az éjjel oly havazó leve északi széllel, mely mind e percig dühöng, hogy mindenkit a szobába szorítja, és ez már ma a

---

²⁰⁴³ A kászu fakéregből készített edényfélése, amelyet elsősorban vadgyümölcsök gyűjtésére használtak, de különleges étel – a kászutúró – is ebben készült (a juhtúró a fenyőkászuha nyomkodták, amiben érdekes és különleges fenyőízlet kapott). Székelyföldön leginkább a pásztorok értették ennek az edényfajtának az elkészítését, ők árusították a kászutúró is, ezért írja a levelezés, hogy az erdőre (vagyis erdei legelőre) küldik a megrendelést.

negyedik levelem. Tegnap délután indulá[na]k el pedig a szucsági emberek az ipam itt szorult marháival, attól tartok, kivált a bivalfélét megöli az úton. Azért is maradt oly későre, hogy mikor el kellett volna lássák, akkor minden marháim lehullottak a láb- és szájfájásba,²⁰⁴⁴ még máig is vagyok olyan, mely járni, felkelni nem tud, elhullva körmei. Hozzájárult az is, hogy ipam most senkivel se rendelkezhetvén, zilahi és zsibói szüretjéről csak most került haza, s most Szucság is rosszul áll gazda dolgába[n], pedig a fiatal Kelemen Eleknek is volt közte [szőlője], de úgy látszik, neki főbb gondjai vannak. Egész Magyaror[szá]gon csak 1/3-át vetették el az őszieknek, tengeriföldbe senki se vethetett. Céckén sincs az oláhoknak 10 láncc²⁰⁴⁵ vetések. Nékem az ugarokat még szept[emberben] elvetvén, vagy 8 láncot, a pusztán is ugyanennyit, és mind a két helyt 25–25 hold repcét, ezt augusztusba[n], ezek szépek, de tengeriföldbe 10–12 láncon kívül nem vethettem: a tegnapi 8 köb [---]²⁰⁴⁶ ezenfelől baromállatnak maradt, és most egy láb hó borítja. Ezen eseménynek befolyása leend a gabona áremelkedésére. Most ugyan nincs ára, de mégis 1/3-dal drágább, mint nálatok. A paszulynek köble²⁰⁴⁷ a fehérnek 8 frt, a tarkának 5–6 frt. A szesz itt 2 kr-ral olcsóbb mint nálatok, a rozs és a tengeri pedig 5 frt, ezért nem lehet haszonnal főzni, mi mián gyáram a télen is vesztegel. A széna pedig éppen ellentétbe[n], áll. Az öreg béresné meghalt, maradt 6 kis szekerecske széna is tőle, a vasútépítő angolok 120 frt-on vették meg. Ismét Zilahynak²⁰⁴⁸ Teglegden maradt még kevesebb szénája a Miskolczy Laci²⁰⁴⁹ udvarába[n], azt is 120 frt-on adtam ugyanazoknak. Itt egy öl²⁰⁵⁰ szénának 80 frt [az] ára. Az

---

²⁰⁴⁴ Láb- és körömfájás, a szarvasmarhák ragályos betegsége.

²⁰⁴⁵ Régi mértékegység: egy láncc négy öl, vagyis körülbelül 4,80 m.

²⁰⁴⁶ A papír átázása miatt olvashatatlan szó.

²⁰⁴⁷ A köből mint mértékegység legalább húszféle értéken számítható át, Erdélyben egy köből 64 bécsi pintnek felelt meg, 1 pint 1,4147 liter volt

²⁰⁴⁸ Zilahy József a 19. század elején Mezőtelegden volt református lelkész, majd később Nagyváradon esperes volt. Valószínű, hogy Zathureczky Gedeon az ő fiát, id. Zilahy Lajost említi, aki 1848-ban főügyvéd, Tisza Kálmán barátja. Lásd KARACS Zsigmond 2000, 99.

²⁰⁴⁹ Miskolczy László (1819–?) biharmegyei főszámvevő. KEMPELEN Béla 1913, 7. kötet, 226.

²⁰⁵⁰ Az öl régi hossz mérték, 1 öl megfelelt 1,89648 méternek; ám itt inkább térfogatra használja a levélíró, ezért köből lehet, ezt lásd az előző lábjegyzetek egyikében.

izsópallagi²⁰⁵¹ szénámért jó rendin²⁰⁵² kapok 3000 frt, Stern akarja megvenni, ott helybe[n] etetvén meg; és mégis a ló, szarvasmarha méregdrága, annál becstelenebb a birka, 4 frt párja az anyajuhnak.

Én Bercinek uto[lsó] levelembe[n] reményt nyújtottam volt, hogy önkénteskedése²⁰⁵³ letelvén, együtt jövünk haza, de úgy látom, hogy nem tudom a naponta előgördülő akadályokat leküzdeni, és későbbre kell, hogy maradjon. Hajnik elbetegesedett, pedig idáig se sok hasznát vehettem, a béres gazda pedig, Sándor, egy részeges tolvaj, mindkettő újévkor változván,²⁰⁵⁴ míg az újakot helyreállíthatom, idő kell még hozzá. Az egész or[szá]gba[n] január 3-án egyszerre kezdődik a népszámlálási összeírás,²⁰⁵⁵ és nékem, mint felügyelő tagnak, adának 12 helységet. Minthogy dec[ember] 15-ére Bercinek tisztí vizsgát tenni megint Szebenbe kellend mennie, bárha nov[ember] hóra elküldtem az 50 frt-ját, ide mellékelek számára 30 frt-ot, oly kérelemmel, hogy ezt alkalmilag küldd el neki angariája²⁰⁵⁶ pótlásául, oly feltétellel, hogy valami melegebb ruhát csináltasson, spórolván hozzá a dec[emberi] angariából is. A télen pedig

---

²⁰⁵¹ Izsópallaga: Bihar vármegye Élesdi járásában fekvő település. In: GYALAY Mihály 1989, 531.

²⁰⁵² A kaszálás során keletkező sorokat Erdélyben *rend*-nek nevezik. Valószínű, a jó rendben való vásárlás és etetés azt jelenti, hogy nem takarták és gyűjtötték egybe a lekaszált fűvet, hanem ott a mezőn megetették.

²⁰⁵³ Egyévi önkéntesek: mai szóval tartalékos tisztjelöltek; ez magyarázza a levélben négy sorral lejjebb említett tisztí vizsgát is. Erre a típusú egyéves szolgálatra 17. életévüket betöltött fiatalok, de a már 20. életévüket betöltött, besorozott férfiak is jelentkezhetnek. Korabeli meghatározás szerint: „Belföldiek, kik védképesek s erkölcsi minősítéssel bírnak, s tudományos előképzettségüket beigazolni képesek (...) egyévi önkéntesnek (Einjährlig-Freiwillige) hívjuk s tényleges szolgálatukat (...) csapatnál (...) róhatják le (...) Az egyévi önkéntesi intézménynek az a célja, hogy egyrészt azon ifjak, a kik magukat magasabb tanulmányokra szánták (...) ne vonassanak el három évre tanulmányaiktól s életpályájuk biztosításában érzékenyen ne akadályoztassanak, másrészt, hogy egyúttal az alantos tisztekben, hadapródokban, orvosokban és katonai tisztviselőkben háború esetén beálló nagyobb mérvű szükséglet az egyévi önkéntesek útján fedezhető legyen.” In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 65–66.

²⁰⁵⁴ Újesztendő napján lejár a szerződése a két említett szolgának.

²⁰⁵⁵ A kiegyezés után megvalósuló első magyar népszámlálás, már 1867-ben kezdték szervezni, de csupán 1870 első napjaiban valósult meg.

²⁰⁵⁶ Az *angaria* szóval a postai futárszolgálatot jelezték régen. Itt: havi juttatásként értelmezhető a használata.

óhatatlan szeretném jó szülőim és mindnyájotokat meglátogatni, mert tudod, hogy tavasszal sok a baj-dolog, pedig jórészt a Giza összekelése²⁰⁵⁷ is ha a fárságra talál esni, akkor megint továbbra marad. Most mindenből pénzt kell csinálnom, de vajmi kevés, amiből lehet. A gabonát jelen árába[n] nem adom, pedig a stafirungra 5–6 ezer o. é. frt kell. 15 ezert beépítettem a pusztára – ház, pince, góré²⁰⁵⁸, csűr mind készen, most méhest és léces kerítéseket csináltatok a télen, a tavaszon megint egy nagy istállót, azután Izsópallagát kezdem építeni, és így sohase fogyok ki, következőleg pénzem se leend soha. Szentiványi sógor évek óta biztat, de már háromfertály éve,²⁰⁵⁹ hogy már a biztatást is meguntá, annyival inkább a fizetést, se kamat, se pénz. Csereyék se írtak ápril[is] óta, legalább nem biztatnak, a néhai Balázsért költötteket hogy mikor téríték meg, pedig ha én nem vagyok, hárommannyiba is belékerült volna, és te képzelheted, hogy mellette privatim nékem is mennyibe került, amiről említést tenni nem is akarok, s mit tettem, tettem testvéri szeretetből.

Szegény László! Hovatovább inkább érzem azt a nagy veszteséget, és hogy a sors oly mostoha, újabb csapást mére a szenvedő, ártatlan asszonyra. Csak az ég erőt adjon néki és egészséget – én hiszem, gyermekeibe[n] kárpótolni fogja a teremtő. Örömmel olvasom minden tudósításból, hogy jól viselik magok. Linkát csókoltatjuk kisdedeivel Póli és Gizával együtt. Mondd meg, hogy a sírkő dolgába[n] el fogok járni, hanem hogy bészállítható legyen tavasz előtt, bajosan hiszem. Különben még odáig tudósítalak. Tudom, mind Gábor, úgy Gyulának sokat kellend küzdeniök, míg minden akadályt elháríthatnak. Kicsibe kezdhetik, míg lassan-lassan szerencse mellett tőkék a nagyobbani kezelést megengedheti, de hiába, mái időbe[n] aki nem mozog, elvész! Én is abba[n] a hitbe[n] vagyok, hogy a drága borföldön a jó ser kívánandja kelendőségét, hisz itt a nagy és olcsó bor világába[n] is roppant a fogyasztás és hova tovább nagyobbul, csak egészségök legyen és kitartások, fáradságok jutalmazva leend. Bizony nagy örömünk lenne, ha te és Gábor is valahára megnősülve, magatok ügyét rendbe hozhatnátok! Jó atyámnak lába kibomlása én azt hiszem, egészségére jóltevőn fog hatni, azt talán nem is lehet és nem is kell bégyógyítani.

---

²⁰⁵⁷ Esküvő.

²⁰⁵⁸ Góré, a kukoricakas vagy -tárolóeszköz megnevezése.

²⁰⁵⁹ Háromnegyed éve.

Ideje is volna, ha az Isten annyi kiállott betegség után jobbra fordítaná egészségét! Csókoljuk mamámmal s testvéreim s hozzánk tartozandókkal egyetemben. Szüretünk víg és népes vala, bár borom nem lett a várt mennyiség, mert 32 törköly után 16 hordó lett a veres és főtt borokon²⁰⁶⁰ kívül – vastag volt a haja a szárazság miánn. Minket is annyira hátrált[atott] az idő, hogy 5 napig tarta, de Juritskay[?]²⁰⁶¹ csak tegnap végzé bé harmadfél²⁰⁶² hétig szűrve folytonos esőbe[n], úgy Beöthy²⁰⁶³ is. Csókolunk Pólim s Gizával téged, Gábort, Gyulát – tőle van egy éve, [hogy] nem vettem levelet. Ölel szerető bátyád

Zatureczky Gedeon

Bercinek mondd, tanuljon! Használja az időt!

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 358–359. verso.

143.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1869. december 11.

Szeretett öcsém, Károly!

Rég adósod vagyok válaszómmal, soraim vételéig Berci ott is leend nálad. Semmi reményem, hogy a tisztí vizsgát kiállják, kivált német nyelven. Nem látták a fiúk soha át a nyelvtudás hasznosságát, nem azt, hogy annélkül csak félemberek az életbe[n], s hova tovább, annál inkább áll ez. Ha a katonáskodástól megszabadul, csak iparkodjon haza, mert a jogból még sok hátra, legalább ne veszítse mind a kettőt.²⁰⁶⁴ Én abba[n] a reménybe[n]

---

²⁰⁶⁰ Az *égett bor* vagy *főtt bor* a borpárlat vagy törkölypálínka régi elnevezése.

²⁰⁶¹ A Juricskay családból Juricskay Pál 1760-ban szerzett nemesi levelet, felesége Kornis Borbála volt. A család két ágon, József és Pál ágán terjedt tovább, sok gyermekük közül majdnem mindenki Bihar vármegyében lakott és gazdálkodott. MAGYAR NEMZET-SÉGI ZSEBKÖNYV II., 1905, 304–306.

²⁰⁶² Harmadfél – a másfél régi megnevezése.

²⁰⁶³ A besenyői és örvéndi Beöthy család köréből számos biharmegyei előljáró, főispán, 1848-as forradalmár, író került ki. A családnak több tagja élt ekkortájt Bihar vármegyében. Lásd NAGY Iván II., 1858, 3–6.

²⁰⁶⁴ Vélhetően jogász lett volna mint tartalékos tiszt, háború esetén mint katonai tisztviselő.

voltam, hogy a télen haza mehetendek, de már látom lehetetlenségét. Januárba[n] a családdal fel kell mennem Pestre parafernum²⁰⁶⁵ vásárlásra, de csak úgy, ha addig 4 ezer frt-ot kicsinálhatok, pedig ennek sok és nagy akadályai vagynak. Berci e hóba 180 frt, Emil 120 frt, Mari 120 frt, Pista 150 frt-ot veve igénybe, hát a sok adó és sok rossz cseléd – és abból se kap eleget – hát az ősz óta egymást érő árvizek ezerekre csinálának kárt, s méghozzá az egész or[szág]g vetetlen maradt. Van tehát mindenkinek baja, de én másnak nem szoktam panaszkodni, csak téged terhellek vele, mert te felfogod. Úgyse ér semmit, úgyse lehet segíteni – és most már képzelem magamnak a szegény Mili, Mária, Juli és atyámék helyzetét, ahol nincs férfi, nincs gazda, hogy hogy is élhetnek? Tegnap írt Mari levelet, írja, hogy Mili sír, búsul, megint ezerekig meg ezerekig megcsalta Imets Feri,²⁰⁶⁶ ezerekre csinált nevékre Contót²⁰⁶⁷, adópénzt elköltötte, hamis vásárokat, szerződéseket csinált stb. Hol az ész, ily bukott embert annyira megbízni? És uram fia, a helyett, hogy elzáratnák, eltitkolják. Mária biztatólag ír, hogy Ignác²⁰⁶⁸ most fáradozik, hogy kielégítsen, de már hitem vesztettem és keresztet vettem az ügyre. Legalább letettem, hogy számítsak, és így nem csalódom. Én most a Gábor serházán segítő, részére – saját szakállamra az ipomtól 2000 frt-ot kértem kölcsön, de még választ nem kaptam, úgy Bartha sógorék mellett is írtam, hogy a jószágveteli ár fizetését prolongálja.²⁰⁶⁹ Emillel közöltem volt nézeted az őtet illető önkénteskedésről, melyre tett vállaszát betűről betűre ide írom: ami a katonáskodási év márciusi hótóli folytatását illeti, nem tartom reám nézve helyesnek, először:²⁰⁷⁰ tanulmányim ez évbe[n] legterhesebbek, mivel az előadásokat, mint az eddigi tapasztalás mutatja, nem járhatám, tankönyveink nem léve, nem készülhetnék el vizsákra. Továbbá a tanév két havába[n] a gyakorlati mértan több hetekig

---

²⁰⁶⁵ A *parafernum* az erdélyi köznyelvben általánosan használt, római jogi háttérű kifejezés a hozomány megnevezésére. Székelyföldön a lány férjhezmenetelekor vitt tárgyait össze is írták, mindenki törekedett a tisztességes hozomány előteremésére. Lásd SZŐCSNÉ GAZDA Enikő 2015c.

²⁰⁶⁶ Imecsfalvi Imecs Ferenc (1812–1894)

²⁰⁶⁷ Számlát.

²⁰⁶⁸ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

²⁰⁶⁹ Halaszt, meghosszabbít.

²⁰⁷⁰ Az *először* szó a szövegben aláhúzva.

távolba[n] történvén, a munkálatoknál kín és hál az osztály. Mint katona, ezekbe[n] részt nem vehetnék, mivel mint a tapasztalat mutatja, annyi időre nem adnak szabadságot. Másodszer:²⁰⁷¹ mi még legfontosabb, jelenleg a mérnöki karhoz²⁰⁷² nem vennének bé mint irodába[n] dolgozót²⁰⁷³, hanem mint közembert, mert csak a 3-ik év végeztével veszik bé mint dolgozót. A diplomai vizsgakor nekünk egy év gyakorlatot kell felmutatnunk, s ha az egy évet a katonáknál mint irodai gyakornok végezhetem, akkor azt az egyetemen bétudják,²⁰⁷⁴ ha pedig mind közember töltöm, azt semmibe se tudva, még egy évet kellene praktizálnom. Azt hiszem tehát ezekből folyólag, hogy ez évről a tényleges katonai szolgálat jövőre, vagy pedig míg végzek, akkorra halasztandó. Én igazat adok néki, csak hogy – kivált ha a dalmáciai zavarok²⁰⁷⁵ mérgesedni fognak tavaszra – kieszközölhető legyen. Mit mondasz reá?

Tudod mi juta véletlen eszembe? Hogy vajon Benedek Juliska²⁰⁷⁶, a Szebeni Rectorné²⁰⁷⁷ él-e? Ha él, s ha valaha látod, köszöntsd nevembe[n], vagy küldd el Bercit hozzá, hogy megismerje. Sok jóval volt István iránt.

Kérlek, ha írsz haza, nyugtasd meg környülményeim felől, hogy tavaszig nem remélhetem jó szülőim meglátogathatni, pedig Bercit magam akartam hazahozni.

---

²⁰⁷¹ A *Másodszer* a szövegben aláhúzva.

²⁰⁷² Az Osztrák–Magyar Monarchia hadszervezetében két ún. különleges törzs (Special-Stab) létezett: a Vezérkar (Generalstab) és a hadmérnök-törzs vagy mérnökkar (Geniestab). Ez utóbbi a harmincéves háború óta létezett, s az 1914-ig (kisebb változtatásokkal) fennállott formáját 1851-ben nyerte el. A korabeli előírások szerint „...oly tisztokból nyeri kiegészítését, kik a felsőbb hadmérnök tanfolyamot »jó« eredménnyel elvégezték (...) A hadmérnök-törzsbe való felvételt (...) a kipróbálás céljából beosztás előzi meg.” In: GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 28., 220., 428.

²⁰⁷³ Az *irodába dolgozott* a szövegben aláhúzva.

²⁰⁷⁴ Beszámítják.

²⁰⁷⁵ Lásd a 126. levélhez írt jegyzetet a dalmáciai magyar–horvát ellentétekről.

²⁰⁷⁶ Bardócz Dánielné Benedek Julianna (1810k–1890). SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁷⁷ A *rector* a 18–19. századi székelyföldi szóhasználatban a nagyobb iskolákban működő tanítót jelölte.

Hát te a honvédségről nem gondoltál?²⁰⁷⁸ Én ha csak mint kapitányt neveznének ki, nem látok hasznot, se könnyebbéget benne, ugyan ezt te jobban érted és érzed. Soha se képzeltem volna, hogy az én Szigethi Miklós sógoromon oly nagy változást tegyen az az őrnagyi állapot – roppant hiú és könnyelmű emberré változott. Nem tudja most dicsőségébe[n] feltalálni magát, feledte a múltat is.

Bizony, kedves öcsém, sokszor elmerengek az egész család férfi és leány tagjain, sógoraikon, és mindannyiszor megdöbbenek. Semmi örvedetes kilátás sehonnan. Egyedül benned volna örömöm sok kiállott szenvedéseid után, csak egészséged sokszor aggasztó. Gyula is szép esze és szorgalma mellett félrelépék, kiesék a turnusból²⁰⁷⁹, de talán még az emberi társaságból is. Az a csekély vagyon nem érdemlé, hogy akkora áldozatot hozzon! És még kérdés, hogy végződik? Bár csak a Lajos leányainak akadna valami szorgalmas szegénylegény pártiak²⁰⁸⁰, többet ér a nagyságosságánál²⁰⁸¹. Az én vőm oly szegény mint párti, de hiszem, megél a jég hátán is, esze és caractere van – úgy hiszem, ez a legfőbb. Én ma d. u. 5 órakor ebédeltem, ekkor jöttem dolgaimból Izsópallagáról. Most estve egy teát ittam, és az az oka, hogy azon 11 óra és néked írok, mert rendesen nem tudok tőle aludni. Póli, Giza mind egészségesek, úgy Mári és Pista is, mind csókolgatnak téged és Bercit is. Az ég áldjon! Tartsa meg egészséged! Ölel szerető bátyád

Zathureczky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 360–361. verso.

---

²⁰⁷⁸ A kiegyezés után sok tényleges állományú tiszt gondolkodott az átlépésről a cs. és kir. közös Hadseregben a m. kir. Honvédségbe, illetve sok korábbi hivatásos katona reaktiválta magát mint honvédtiszt. Az előbbieket azonban meggondolásra készítette, hogy előmenetelükre a magyar hadseregben kisebb perspektíva kínálkozott, mint a közös haderőben.

²⁰⁷⁹ Csoporthól, körből, menetből.

²⁰⁸⁰ Házasság, házasság, házasságra kizemelt személy (partí).

²⁰⁸¹ Rang, itt: uraság.

144.

Szentiványi Gizella levele unokatestvéréhez Zathureczky Bertához

Kis-Nyujtód, 1869.²⁰⁸²

Cher Berth!²⁰⁸³

Je recu ta letre, je me bien rejoui, mais tu a avec moi si de facil que je ne sei coment je de ca repondre, mais je veut dire laverite il ne me plait de cett Monsieur, ni l`un, ni l`autre.

J`espérer nous alons dans un, deux semain a Baroth, anter bien je veut te ambrasez pour cett boucoup etourdir qua tu ma ecrire. Nous alons samdi au Theater, on donne Übrik Borbára et lundí a Papolc, parce que on di, les Onkel et malad.

Je recu de Zathureczky Giza aussi un letre bien long, je croi, tu sait déjà que le petit Pista et brulé mais il rejoui déjà a bon santé. Je me rejoui si que je peu te dir parce que Berczi et a Udvarhely mama a dix que quand nous alons a Baroth, nous alons aussi a Szenmarton seulement nous avec toi. Nous acheteron apre que je ecrie a Ilona deu jolis habit un pepita et un szürke, avec un tunik noir si jantil. Ecrie Berth quon laise que mama ta

---

²⁰⁸² Pontos datálás nélkül.

²⁰⁸³ A levél fordítása magyar nyelvre: „Kedves Berth! Leveled megkaptam, nagyon örülök neki, elnéző vagy velem, mert nem tudom, hogyan válaszoljak, de meg akarom mondani az igazat, nincs kedvemre ez a férfi (úriember), sem egyik, sem másik. Remélem, egy-két hétre Barótra megyünk, nagyon szeretnék megölelni ezért a sok kábulatért, hogy írtál nekem. Szombaton színházba megyünk, az Übrik Borbarát adják, és hétfőn Papolcra, mert azt mondják, hogy a nagybácsi beteg. Zathureczky Gizától is kaptam egy igen hosszú levelet, gondolom, már tudod, hogy a kis Pista megégette magát, de már jó egyézségnek örvend. Nagyon boldoggá tesz, hogy elmondhatom Neked, hogy Berci Udvarhelyen van, és mama mondta, hogy amikor Baróthra megyünk, megyünk Szentmártonba is, csak mi Veled. Miután írtam Ilonának, vásároltunk két szép ruhát, az egyik pepita, a másik szürke egy fekete tunikával, igen kedves. Írod, Berth, hogy engedik, hogy mama vásároljon neked kicsit (borzos kurtli...). Sok levelet kapsz a héten, Plecskó Rózától és Heley Ágnestől is. Nagyon köszönjük a sok almát. Pocsa Flóra itthon van, nem megy többé Mme Vautier-hez. Sok patron²⁰⁸³ csinálok majd neked, jó lesz?Bocsáss meg a csúnya írásoméért, de sok a tennivalóm, nincs időm, kezedet csókolom, és üdvözöllek, és maradok a Te kicsi, kicsi Gizelád.” Franciából fordította: Rátvai Emese Judit.

achete un petit (borzos kurtle²⁰⁸⁴ ugye szükséged van, kérd meg Nagymamát hogy engegye meg vegyél, mert Mama s Ilona most készülnek hogy maguknak vegyenek, s azért sugám meg). Te recu se de boucoup letter cett cemain aussi de Róza Placsko et Heley Ágnes. Nous avons a Dieuse merci si de boucoup pomme. Pocsa Flora et a la maison, il ne va plus chez Madam Vautier. Je te fer boucoup de patron et bien? Permetes moi de mon vilen ecrire mais je boucoup de fair et je ne pas du temp dis la Grang(?) penant que je bese la main et toi je salui et reste

Ta petit petit petit Gizela.

U. I. Te Heizinger s Rajmond azt kérdezték, mennyire van Nyujtód, mert szeretnék a 2 kisaszonykát meglátni, gróf Kálnaki Imrétől, s ő azt mondta, messze van. Be jól tette ugye?

Apának mondta Kálnaki, mert itt nem voltak. Csókollak, égesd el, lelkem, levelem. Bajdó[?] Gábornak mondd meg, az órája itt van, ne aggódjék, be furcsa emberke, ki vele volt... Isten áldjon harmadszor is. Gizád.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 364–365. verso.

145.

Benedek József pap levele Zathureczky Istvánhoz

Olasztelek, 1869.²⁰⁸⁵

Tekintetes gondnok úr! Kegyes jó pártfogó uram!

Mély fájdalommal értesültem hozzám intézett soraiból, hogy kedves fia, a mindnyájunk által szeretett férfiú, a jó családapa, baróti filialis ref. egyházunknak kebli gondnoka, a nemzetnek és hazának egykor egyik testben és lélekben ép és erős tagja, tekintetes Zathureczky László úr nincsen már többé. Az elhunyt érdemes férfiúnak én is többször tapasztaltam irántam szíves jóságát, amire mindenkor hálás érzésekkel emlékszem vissza. Még a betegség folyama alatt egész vidékünk, valahol csak jártam, nagy részvéttel kísérte, hogy vajon mi lesz a dolog kimenetele, általános volt az óhajtás, vajha az Isten megtartaná az ifjú, fájdalom már néhai t[ekintetes] urat, és most annál nagyobb a fájdalom

---

²⁰⁸⁴ Vélhetően borzprémes rövid ruhadarab, kabátka.

²⁰⁸⁵ Pontos datálás nélkül.

a szívünkbe[n] a gyászeset felett. A tekintetes gondnok úrnak már régtől fogva edzik a csapások a szívét a szomorú történetek elhordozására, de mégis hiszem, hogy amint hozzám intézett becses soraiban írva van: ezen gyász esemény egészen leverte [az] édesatyai szívét, s nem igen volt oly szomorú történet a tekintetes gondnok úrra nézve, mely fájdalmasabb érzéseket költött volna fel kebelében. Bizony ha a Mindenható áldotta a t[ekintetes] gondnok urat egyfelől, másfelől a sujtoló verés sem maradt el. De az a mennyei édesatya, ki ha fájdalommal vészi szívünket, bé is gyógyítja a fájó sebeket, vigasztalja meg a tekintetes gondnok urat!

Ami a harangoztatást illeti, azt szívesen megtesszük, bár szolgálhatnánk másképpen, ne pedig ilyen szomorú körülmény közt a tekintetes gondnok úrnak!

A mennynek és földnek ura őrizze, oltalmazza a tekintetes gondnok urat minden szomorú változástól, tiszta szívből óhajtja a

Tekintetes gondnok úrnak mint kegyes pártfogó urának

Fájdalmas szívű alázatos szolgája

Ifj. Benedek József²⁰⁸⁶ olaszteleki ev. ref. pap

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 366–366. verso.

146.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1870²⁰⁸⁷. február 25.

Szeretett kedves Károlyom!

Vasárnap jöttünk Milivel haza Barótról, a hideg és rossz út miatt itthon maradtak a férfiak, úgy Gizella és Mihályka,²⁰⁸⁸ szegény mamát fekvő

---

²⁰⁸⁶ Ifj. Benedek József (1837–1889), olaszteleki református lelkész. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁸⁷ A levéltári besorolásba az 1876-os iratok közt szerepel, viszont ez lehetetlen, mert a levélben él még id. Zathureczky István, Gedeon, Cserey János stb. Tehát a reális évszám 1870 körüli kell, hogy legyen, mivel ebben az évben hal meg idős Zathureczky István.

²⁰⁸⁸ Cserey Mihály Béla (1867. július 1 – 1872. szeptember 17), Cserey János és Zathureczky Emília kisfia.

betegem kaptuk, mikor eljöttünk, már jobban volt, azt mondta, írjam meg neked, ne hallgass a Rieger²⁰⁸⁹ ügyetlen tanácsaira, hogy elhagyd a katonaságot, hanem csak maradj, ameddig jónak látod, hiszen otthon meg nem tudnád a gazdasági rendetlenséget szokni, már pedig meddig szegény atyus él, addig senki nem változtathat rajta. Most Gábornak az a terve, hogy tavasszal kiadja három évre mind a földeket, meddig a vasúti munkálatok folynak, mert dolgost addig leszen bajos kapni. Néki is megkezdődött sörfőzése és igen jó sikert remélnek, jókedvű is.

Gyula sem oly desperált²⁰⁹⁰ most, néki is foly a szeszgyártás, igaz, sok kellemetlenséggel összekötve, de minden kezdet bajjal jár. Szegény Juli, Lujzi mind gyenge egészséggel vannak, mama sincs még ellátva, gazdasszonyt még nem kaptak, a leánykák pedig nem elégségesek. Jakab Gyula²⁰⁹¹ is ott volt, Ilona iránt van szándéka, de azt mondják, igen élhetetlen gazda, akkor gyenge pár válnék belőle, Ilonának nincs is kedve hozzá. Gyárfás Berta²⁰⁹² is elmátkásodott Lázár Domokossal,²⁰⁹³ augusztus[ban] lesz az esküvő, az Alsó Sándoré²⁰⁹⁴ Pütkösti Máriver holnapután, mi is hivatalosak vagyunk. Tegnap hozták haza Gizella nyoszolyóleányi ruháját, de képzeled bosszúságom, én hozzávalókat véve, számítottam, hogy belejön 34 új frt-ba, és ez a számár szabó, hogy Gizella kedvét kinyerje, csinál egy borzasztó puccos köntöst, hozzá veszen még vagy 10 frt és kerül egy tiszta fehér szőr ruha 54 új frt, majd sírtam belé, alig tud az ember egy napról a másokra élni, és egy szabó ostoba fitogtatása miatt fizessen ennyit.

Gizella Ignáccal megy, én nem veszek részt semmi mulatságba[n] ezen gyászévbe[n]. Giza viszen a menyasszonynak egy szép arany medaliont kék szalagon, Pestről hozattam, 9 új frt. Jóska is akar házasodni, de még nem tudom, mikor lesz a kérés, szegény egész pusztára szállott ki. Bartha János nagyon megcsalta. Isten tudja, mikor ad holmit vissza, pedig neki is most

---

²⁰⁸⁹ Rieger Antalról lehet szó.

²⁰⁹⁰ Kétségbe esett (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²⁰⁹¹ Jakab Gyula 1871-ben végül házasságot kötött Zathureczky Ilonával.

²⁰⁹² Gyárfás Berta (1846–1903), Gyárfás Lajos zabolai birtokos második lánya, később csik-taplocai Lázár Domokosné. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁹³ Csiktaplocai Lázár Domokos (1834 k.–1901). SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁹⁴ Alsó Sándor (1842–?) honvéd őrnagy, Alsó Sándor 1848-as százados fia. Felesége uzoni Pütkösti Mária. Lásd ALSÓ László 1903, 120.

volna szüksége. Bartha Lajosné is Bölönbe a férje életére 3000 frt-ig volt biztosítva, azt kiadták, arról jött vissza, nem tudom, te láttad-e, mily szép, berendezett udvarok volt Hidvégén, 10 ezer pfrt-ba adják el Nemes Jánosnak,²⁰⁹⁵ alig marad fenn valami kevesek az adósok kielégítése után, igazán olcsón kapja azt a szép, berendezett udvart. Eddig tán írták neked, hogy szegény Ábris²⁰⁹⁶ jószágait mily olcsón adták el, azt a szép házat és berendezett csinos kőépületekkel ellátott udvarát nagymamának pedig Pelsőcváros 1600 osztrák forinton 1500 hold szántót és kaszálót valami 6000 frt-on, mama kapna 3000 pfrt-ot, 2000 Gidánál volt ebből, ezerrel tartozott atyus, és annak 10 évi, 6 percentes kamatja, így mama igen keveset kapott, éppen 700 forintot, abból 6 percentre 500 pfrt-ot Gyulának kölcsönzött, 200-at Gábornak, s még 400-at kap Gidától általnak [?] azt tán Jóskának kölcsönzi, szegénynek semmi jövedelme nincs, bár ez az 1100 kamatja legyen. Halála után azt nyilvánította, osszuk fel 11-en a szegény László és Lajos árvaival együtt. Még Ábrisanak volt valami bányarészevénye és pelsőci magtára, ha azt eladják, arról is ígérte tudósítani Matolai mamát, mama Béláékkal²⁰⁹⁷ egyformán osztoznak, Samuék²⁰⁹⁸ egytödöt, mint mostoha rokon ág.

Édes Károlyom, rentenschein részedet múlt hóba kiadták, amely teszen 11 frt 30 kr, aztot ide mellékelve küldjük is. A kis b. Reichling is volt itt a múlt hetekben[n], ment ő Sopronba honvéd hadnagynak. Ignác vagy két nap fekvő beteg volt katarusba[n],²⁰⁹⁹ most jobban van, csókol, úgy Gizella is, ő szorgalmasan zongoráz, egész szép és jó francia lapja, nagyon mulattatja. Gida Gizellája esküvője 20-ik március lesz, el is búcsúzott, levélbe[n] megköszönte küldeményeink, Mili egy klárisos arany brossot, én

---

²⁰⁹⁵ Nemes János (1834–1905), főhadnagy, Hidvégén mintagazdaságot teremtett, ellenzéki képviselőjelölt volt. Lásd PÁLMAJ József 2000, I, 339–340; valamint SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁰⁹⁶ Tasnádi Nagy Ábrahám (1814–1865) Zemplén megyei, hazsinai birtokos, tasnádi Nagy Julianna testvére 1865. december 23-án hunyt el. Lásd KOMÁROMY András 1899, 79.

²⁰⁹⁷ Tasnádi Nagy Béla (1831–1908) Tasnádi Nagy Károly és első felesége, Gömör Kamilia fia, 1848-ban igazságügyi minisztériumi osztályfőnök, 1890-ben pénzügyigazgató Kolozsváron. BONA Gábor 1998, II, 539.

²⁰⁹⁸ Tasnádi Nagy Sámuel (1821–1893), kúriai bíró, a levélíró unokatestvére. A Tasnádi Nagy család jolsvai ágából származott.

²⁰⁹⁹ Hurut, köhögés.

egy ezüst kötő kosarat, Giza egy arany medalliont küldöttünk, hogy el nem mehettünk, s tán még tavaszra is dugába dőlt tervünk a kimenetelt illetőleg. Még a Hamaritól²¹⁰⁰ járandó 1000 frt-ot máig sem küldé el Hanenheim ügyvéd, pedig nála van, tán várja, hogy tutor legyen kinevezve és a[z] rendelje. Még Könczei Károly²¹⁰¹ helyett nem neveztek mást, alkalmasint testvérét nevezik, Gyulát.²¹⁰² Én nem bánom, mi már fel vagyunk a felelősség terhe alól mentve. Bár már kikapnók mi is a végleges és derma kárpótlást. Most szebeni ügyvéd Kis Károly kezén van, Isten tudja, mikor kapjuk kézre. Alig várnám, hogy egyszer adósságainktól meneküljünk. Hivatalra nem sok kilátás [van] Ignácnak, azt elhalásszák, kiknek vannak pártfogóik, pedig ő is csak betöltené helyét... A főtitzt rendezett Szentgyörgyön egy fényes bált, de nagyon üres volt, Vásárhelyt is volt a menházra, én is vettem volt tíz lozt, nyertem egy kis porcelán szentelt víz tartót. Pótsáné vett 25 lozt, egyet eladott egy peselneki közembernek, ő semmit sem nyert, az ember pedig a gróf Mikesné²¹⁰³ által beadott szép nagy, kandallóra való gyertyatartót, úgy néztek ki, mint valami csillár. Mili is öt lozt huzatott, ő egy kis pénztárcát [nyert]. Néki örökös sok bosszúságai vannak, most 6 kis [--] ²¹⁰⁴lopták el, az ő ezüstje félét, örökké lopják, borzasztó békétlen, kedvetlen. János²¹⁰⁵ kiállhatatlan, makacs, zsémbes, aztán örökös lóvásárlási dühe van, pedig mily drágák a lovak. Mihályka igen szép, eszes, kedves gyermek, Gyula²¹⁰⁶ is jól tanul, Ákost²¹⁰⁷ csak nyárig tartják Brassóba. Juliskáékat üdvözöljük. Az esperes bátyja már az utolsókon volt, mikor kinn voltunk, jobb is néki a halál, mint olyan élet. Bizony az atyus élete is nem élet többé. Tegnap vala 54 éve, hogy összeházasodtak, igazán szép életidő. Csókollak, kedves jó Károlyom, írj, mikor időd engedi, hogy tudjunk hogylétedről, téged szerető testvérednek, Márinak

---

²¹⁰⁰ Hamary János, Szentiványi Ignác sógora.

²¹⁰¹ Karatnai Könczei Károly (1827 k.–1900) 1848-as honvéd tiszt, később alispán, országgyűlési képviselő. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

²¹⁰² Karatnai Könczei Gyula.

²¹⁰³ Mikes Benedekné Moser Zsófia.

²¹⁰⁴ Olvashatatlan szó.

²¹⁰⁵ Cserey János.

²¹⁰⁶ Cserey Gyula.

²¹⁰⁷ Cserey Ákos.

Kedves Károlyom, ezen levelet már rég megírtam, de azóta Ignác zsebébe[n] Brassót is megjárta, covertje²¹⁰⁸ úgy összepiszkosodott, hogy másba kelle tennem. A 30 kr-t lelkem, találkozásunkkor ha általadom, éppen pénz lévén kezemnél, nem tehetem bele. A család tagjai mind jól vannak, tegnap voltak Imecsfalván is.

Csókollak, lelkem sokszor. Hétfőn reggel az utak járhatatlanok, folyvást ess az eső.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 491–494.

147.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1870. március 25.

Szeretett öcsém Károly!

Az estve vett becses soraidból s kérdéseidből jövék tisztába a rég félbeszakadott levelezésről. Bizony pedig sokszor készültem írni, de most sok dolgom is volt, és vártam hol egy, hol más tárgy létesülése után is. Berci a tavalyról elmaradt jogi censurákat²¹⁰⁹ tette le idáig. Tanuló társam Bölcskény József udvarhelyi²¹¹⁰ elhala, pedig a tavaszon készült ki, hogy meglátogasson. Ő nagy szívességgel volt Berci irányába[n]. A paraphernumok²¹¹¹ bévásárlására egy hetet Pesten tölték márc[ius] elején, Emillel, Nagy Gyulával,²¹¹² Nagy Samuval,²¹¹³ sőt Matolay Viktor²¹¹⁴ sógor is történetesen Pesten lévén, rögtön felkerese és így két napig együtt lehettünk. Igen derék,

---

²¹⁰⁸ Borítéka.

²¹⁰⁹ Itt valószínűleg tanulmányi vizsgákat (latin census: számba vétel).

²¹¹⁰ Székelyudvarhely.

²¹¹¹ Hozományban adott ajándékok.

²¹¹² Bizonyára Tasnádi Nagy Gyula (1849–1924), később történész kutató, 1877-től 1913-ig az Országos Levéltár alkalmazottja. 1898-tól 1908-ig a Századok című történelmi folyóirat szerkesztője. Lásd HÓMAN Bálint, Dr. 1924.

²¹¹³ Tasnádi Nagy Sámuel.

²¹¹⁴ Matolay Viktor (1823–1877) ügyvéd, az 1848–1849-es forradalomban honvéd százados, később homonnai lakos, több újságban is publikált rövidebb cikkeket. SZINNYEI József 1902, 8. kötet, 832.

mívelt, értelmes és szorgalmas ember. Most a minisztérium őt bízta meg a Galíciába vezető vasút helyisége kisajátításával, ebből szép fizetése leend. Gizellát minden akadályok legyőzésével március 20-án, születése 18-ik évfordulóján adók férjhez. Bár [az] egész családból senki se vala jelen, semmi rokonunk, mégis a vidéki üsmeretség és a vejem atyafisága bár fele se volt jelen, 40-re szaporítá a résztvevők számát. Mári leírta, mint valami tatárjárást, a Gyárfáséknáli²¹¹⁵ stafírun²¹¹⁶ előkészületét és a Zámbo²¹¹⁷ leányét. Dacára, hogy vejem nagyon szegény legény, de becsületes, értelmes és szorgalmas. Minden nagy hihó nélkül, 5 ezer frt-ra vásárlék össze 3 nap alatt, pedig nagyrésze mégis háztól is telt ki: bútor éppen 1000 frt igen szép, ezüst készlet 1000 frt, gyémánt garnitúra 500 frt, Kolonicstól a fehérnémük 1500 frt, 15 frt ingek, 15 frt szoknyák, 30 frt zsebkendők tucatszámra, ezen kívül ágynémük, porcelán, üvegek, teakészlet, konyha felszerelés, kis- és al-terítők²¹¹⁸ 4 t[ucat], szekér pro 160 frt d[ara]bja stb – egy költözéssel vagy bármely más csapással vetekszik. Ezen felül kap egyik-egyik leányom 30 ezret, ha élek, most pedig ezen sok egymást érő kiadás nagyon sokszor nagyon. A pusztán mind kiveszett repcém, tisztabúzám²¹¹⁹, ismét semmi bevétel! Emil 1870-be mind végzett mérnök fogja önkéntes egy évét a mérnöki katonai karnál²¹²⁰ kitölteni. Ő egészséges. Elhala szegény Kelemen Elekné²¹²¹ is hosszas betegeskedés után. Éppen írja az ipam²¹²², hogy Eleket hozzám hozza, mert különben Szucságba[n] megbolondul, annyira levert. Kedves öcsém, ha húsvétra hazaméssz, Szebenbe[n] jár[j] végire ha kapnál valami finom neves valami kófic²¹²³ tokaji asszú szőlőt bár 12 üveggel, írd

---

²¹¹⁵ Zabolai Gyárfás Lajos leánya, Berta(1846–?) 1869 szeptemberében ment férjhez csik-taplocai Lázár Domokoshoz. Lásd FEKETE Antal 2008/8, 41.

²¹¹⁶ Kelengye, hozomány, ami használati tárgyakat és pénzt is jelenthetett.

²¹¹⁷ Háromszéken az eddigi kutatások szerint a Zámbo név nem volt elterjedt. Elképzelhető, hogy a közeli, csernátoni Zambler családról érkezhetett a tudósítás.

²¹¹⁸ Rövidítés: *asztalterítők*.

²¹¹⁹ Kenyérgabonám.

²¹²⁰ Lásd a 142. levélhez írt jegyzetet az egyévi önkéntességről és a 143. levélhez írt jegyzetet a hadmérnök-törzsről.

²¹²¹ Id. Kelemen Elekné Szolga Rozália (1807k–1870).

²¹²² I pam vagyis apósom.

²¹²³ Nem valószínű, hogy a ma *fickó*-nak nevezett, vizezett borról lenne szó, ezt kizárja a *valódi finom neves tokaji asszú* leírás.

meg, mi az ára? Hadd küldjem meg húsvét előtt, és vidd haza jó atyánknak, reggel, délbe, estve igyék egy-egy kis pohárral, míg erejét és étvágyát visszanyerheti. Már láttam ily esetet, mondd, hogy én küldtem, mert innen teljes lehetetlen a szállítás. Egy tervem közlöm, Csengery Imre²¹²⁴ jó barátom a honvéd[elmi] miniszter[i]umnál tanácsos, Andrássy²¹²⁵ előtt is nevem már üsmeretes. Ha Imrével alkalmilag beszélnék, és a lehet[ő]ség előállana, hogy kineveznének a honvédséghez őrnagynak, elfogadnád-é? Ha pedig nem sikerülne is, nem vagy compromittálva, te egy lépést se tettél...

A kis Mária most itthon van, nagyon sápadt, sápkórba[n]²¹²⁶ szenved. Mi Pólival hétfőn vagy kedden megyünk bé Váradra, még sok apró-cseprő elintéznivalója vagyon. A vasút készítését át Kolozsvárig ismét prolongálták²¹²⁷ júliusig. Most itt dolgozik a cécei határon, itt van a kövics bánya, innen hordja szét a vonalon. Csókol Póli és családom minden tagja! Az ég áldjon! Ölel szerető véred, Zathureczky.

Jóska utolsó levelében egész desperátával²¹²⁸ lemond a házasságról.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 368–369. verso.

148.

Zathureczky Gedeonné Kelemen Póli levele sógorához

Zathureczky Károlyhoz

Cécke, 1870. augusztus 8.

Édes jó Károly!

Múlt hó 26-ról kelt leveled vettem, s igen jól esett, hogy rólad is tudhatok valamit, igaz, én is rég hallgatok, eltelnek a napok, bárha elég hosszúk is, a sok dolog közt. De ha a restség közbe nem jönne, mégis találhatnék időt, hogy néha felkeresselek egy pár sorral, de gondold, ha valami rossz

---

²¹²⁴ Csengery Imre (1819–1885) 1865–1868 közt Bihar vármegye országgyűlési képviselője, 1869-től a magyar királyi honvédelmi miniszter tanácsosa.

²¹²⁵ Andrássy Gyula gróf (1823–1890), magyar politikus, 1867–1871 között Magyarország miniszterelnöke, 1871–1879 közt az Osztrák–Magyar Monarchia külügyminisztere.

²¹²⁶ Vérszegénység, vashiány.

²¹²⁷ Meghosszabbították.

²¹²⁸ Reményvesztetten.

körülmény jönne, úgy első dolgom volna azt véletek tudatni, azt tik jól tudjátok, hogy szülőimen kívül lelkem leginkább hozzátok vonzódik, s egy nap sem múlik, hogy gondolataim fel ne keressenek. S most pedig felelek hozzám intézett kedves kérdéseidre, legelőször is rólunk. Mik, mondhatni, kínlódunk a gazdasági dolgokkal a sok eső miatt. Van két hónapja, hogy alig van egy nap, melybe[n] ne esnék. Az aratás még mind tart, még a tavasz búzának²¹²⁹ egy része vágatlan, s a zab a földön, de ez általán²¹³⁰ dolog, és csak túrnünk kell, de nem segíthetünk a dolgon.

A termés sem oly jó, mint a múlt évben, de lehet, hogy az ár jobb lesz. Én a tavalyi tiszta búzát most adtam el, mázsánként 4 frt. Lehet, ha még tarthatom, jobb ár[a]t kaphatok, de pénzre volt szükségem, minthogy a cséplőgépet kölcsön vett pénzen fizettem, s még most sem tudom, miből adom meg, minthogy a búza jóval kevesebb volt, mint ahogy számítottam, s a pénzszűke itt is általános, mint ott, s talán másutt is, de csak élünk napról napra, eléggé mérsékelve kiadásainkat. Csak egészség legyen, az most hála Istennek van, leszámítva a változó idő s a sok gyümölcs okozta pár napi változást egyik-másik részéről.

Berci elég szerencsésen kezdette a gazdálkodást, ez nagy áldás, így jobban kedvet kap szorgalmasnak lenni, neki termett 190 köből repcéje, mit el is adott 9 frt-jával s egyéb termése is szép, s már el is nyomtatók, a cséplőgépet, ahogy megérkezett, kivitette, s még bé sem végezte aratását, mikor csépelni kezdett, neki lett az összes termése 1000 zsák és a tengerije is igen szép. Én éppen hozzá készülök dinnyére, ha az idő jobbra fordulna, de éppe[n] most is esik, s magammal viszem négy leányomat, mint hogy most ennyi van. Itt van az Örlei leány, kit én negében[?] ²¹³¹ tartottam s később a nőképző intézetbe vitte bátyja, s a nyári szünidőn ide jött, s Viola, ki nem a legjobb gyermek, minthogy ni[n]cs megszokva az engedelmességhez s nehezen esik a régula²¹³². Ötet egy párszor kilelte a hideg.

---

²¹²⁹ Tavaszi búza, tavasszal elvetett búza.

²¹³⁰ Általános.

²¹³¹ Gyorsan, hamarjában. Tájszó.

²¹³² Szabály, szabályzás.

Emil még mind Kubinba[n]²¹³³ van, ugyan abba[n] az mérnöki állásba[n], most e hó kezepein lejön Pestre katonai gyakorlatra, s talán ha szabadságot kap, egy pár napra haza is. Már igen óhajtanám látni. Gyakran ír, egészséges. Gizáék jól vannak, Béla²¹³⁴ 10 napja jött haza a Karlsbadi fürdőről,²¹³⁵ csak meg van fogyva, de sokkal jobban néz ki. Ők csak a régiek, gondatlanul költenek, néha sok bosszúságot okoznak. A kis leányok egy eleven s igen kedves teremtés, mindent beszél, most ritkábban van itt, de azért igen szeret. Mari foglalkozik mindenféle házi dolgokkal, s meg van elégedve, ő hála Istennek, igen jó természettel van megáldva. Minde[n]be belétalálja magát, ő a zongorát sem hanyagolja el, játszik mindennap.

Pistát a nyárára Kolozsvárt hagytam, hogy tanuljon úszni és lovagolni, ő már igen nagy, hogy itthon megtanulhasson. Ha a ló levetné, nagyon megüthetné magát, s azért akartam rendszeresen taníttatni. Éppen neki is írni akarok, hogy megkérdjem, mikor jönnek, minthogy a két utolsó hetet a szünidőből itt töltik a kis Miklóssal,²¹³⁶ nem árt megváltoztatni a városi levegőt, minthogy mind a kettő igen kifejlett testűek, s a szabad levegő jót tesz. A szucságiakról²¹³⁷ rég nem tudok, ezelőtt öt héttel édesapám meglátogatott, s egyúttal egy kis pénzt hozott, hogy kifizethessem a váltóra felvett tartozásom. Így nem annyira terhelő, mert részletenkint is felveszi, s mikor lehet, akkor fizetek. Az öreg Zilahi²¹³⁸ néha gyengélkedik, a többiek jól vannak. Lajos²¹³⁹ elfoglalta a körjegyzői állomását Szalontán, bár képes volna azt bétölteni. Irénnek Kordánénak²¹⁴⁰ nem rég kis leánya lett, ki egy pár nap múlva meg is holt, én voltam keresztanyja. Őtet gyakran látom, minthogy még Élesden laknak. Az ígért látogatást óhajtvá várom, s bármikor legyen

---

²¹³³ Alsókubin, város a mai Szlovákiában, a történelmi Árva vármegye székhelye.

²¹³⁴ Örley Béla, Zathureczky Gedeon veje.

²¹³⁵ Ma Karlovy Vary, Csehország. A karlsbadi vizet emésztési zavarokra, cukorbetegségre és túlzott kövérség ellen ajánlották, fürdőjét csúzos fájdalmak ellen javasolták. PALLAS NAGY LEXIKONA, 1895, 10. kötet, 170.

²¹³⁶ Szigethy Csehi Miklós

²¹³⁷ Kelemen Benjámín híres mezőgazdászról és családjáról mint Poli szüleiről van szó.

²¹³⁸ Id. Zilahy Lajos (1817 k.–1894) Biharmegyei tisztifőügyész, később a nagyvárad-i tákarékpénztár igazgatója. Nagyvárad-Olasziban élt. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²¹³⁹ Ifj. Zilahy Lajos körjegyző, az író Zilahy Lajos (1891–1974) apja.

²¹⁴⁰ Korda Kálmánné Zilahy Irén.

az, minden időbe[n] igen-igen szívesen és örömmel látunk. Marival együtt csókolunk, maradok téged őszintén szerető ángyod²¹⁴¹

Póli

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 370–371. verso.

149.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1870. október 21.

Szeretett öcsém Károly!

Bárha jó atyánk²¹⁴² hosszas betegeskedése előre készíte a közös sorscsapás eltűrésére, de mégis folyó hó 18-án vett gyászhired levele, megrendíte testembe[n], lelkembe[n]. Bár tudjuk mindnyájan, hogy ezen sors közös mindnyájunkkal, mégse[m] lehet ahhoz hozzászokni. Bárha mi áldhatjuk a teremtőt, hogy ily hosszú, példás életet ada jó szülőinknek, s nem kóstitatá velünk az árvaság keserű kenyerét, mégse óhajtja érzékeny lelkünk ezen végpercet soha, és nem tűrheti keserv nélkül!

Elhunyt jó atyánknak legyenek álmai szelídek, hamvainak könnyűek a sír hantjai. Szelleme lebegjen szentjei között, s emlékét őrizze s tartsa fent a családi kegyelet!

Most pedig, szeretett Károlyom! Gondolkodjunk és gondoskodjunk a család békés fenntarthatásán, nehogy a visszakozás az eddig fennállott békét, szeretetet megghiúsítsa. Addig is, míg egészségem engedendi, és sok zülált dolgaim bévégezhetve, bár a nagyjából november végefélé bémehetnék, a jószág fenntarthatásáról, kezeléséről, ha adósságok, terhek léteznek, azoknak mikénti törlesztéséről tőled, mint aki a közelebbi állásával az egésznek üsmerősebb vagy, kikérem, nézeted közöld soraidba[n], valamint vissza én is addig, míg személyesen végezhetnénk. Bármikor mehetek is bé, én veled egy pár héttel előre tudatandom, hogy ha akkor egy néhány napra szabadságot eszközölhetnél.

---

²¹⁴¹ Az *ángy* napjainkban is használt rokonsági terminus, a testvér feleségére és a nagybácsi feleségére egyaránt alkalmazzák.

²¹⁴² Id. Zathureczky István.

Leverőleg hatott Pólira és egész családomra ezen gyász hír, ők könnyekkel könnyítik szívük fájdalmát. Téged egyenként csókoltatnak Gizellával együtt, ki éppen most itthon vagy látogatóba[n].

Régóta nem válthatván veled levelet, még csak most mellélkelhetem az elenyészett 250 frt-os kötvényed reszléit[?] ²¹⁴³ ide.

Az ég áldjon! Adjon egészséget! Ölel szerető véred

Zatureczky

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 372–373. verso.

150.

Zathureczky Gedeon levele édesanyjához

Cécke, 1870. október 21.

Szeretett jó anyám!

Akármi hosszúra nyúltak a halál előkészületei, s készíte minket is a mindnyájunkkal közös sorscsapás eltűrésére, mégis jó atyánk e hó 18-i halálát tudató sorok leverének, megrendítének, s leginkább fáj nékem annak tudata, hogy hosszas fájdalmai alatt bár egy percnyire enyhíthettem volna fájdalmait, és az, hogy végtisztességén se lehetek jelen leküzdhetetlen akadályok mián!

Mínthogy mindnyájunk közös sorsa ez, s a végzet e titokszerű határozatában, vigasztalást ad egyedül a hit! Vigasztalódjék jó anyám, kedves apánk halálát enyhítse gyermekeinek forró és ernyedetlen szeretete!

Az elhunyt jó atyánknak legyenek álmai szelídek, hamvainak könnyűek a sír hantjai, szelleme lebegjen szerettei közt, s emlékéét őrizze s tartsa fent a családi kegyelet!

Gyászjelentéséből kérek vagy 20 példányt üsmertei közti szétküldés végett.

Ha egészségem engedi, sok zavaraim nagyjából lezárhatom, remélem, november hó vége felé jó anyám s testvéreim ölelhetni. Addig is Pólim s gyermekeimmal, kik mindnyájan a zokogásig vevének részt fájdalmainkban, jó anyám s testvéreim ezerszer ölelve, csókolva, maradtam szerető fia

Zathureczky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 374–374. verso.

---

²¹⁴³ Maradékait.

151.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz

Nagyszeben, 1870. október 24.

Szeretett testvérem Gábor!

Én ide a postával másnap délben szerencsésen megérkeztem. Gidának a napokban írtam mindenről.

Te különösen járj abban belé, hogy ne[hogy] vajegy úrbéres kimaradjon a kárpótlás bé nem adásából,²¹⁴⁴ mert az reánk nagyon káros lenne. Nézd által a szegény atyus jegyzeteit és irományait, abból könnyebb lesz kivennie, hogy és holmi miben áll.

A gazdaságra, marhákra fordíts különös figyelmet, és ügyelj arra, hogy a takarmányt ne fogyasszuk, mind a pakulárral²¹⁴⁵, mind a marhatartás[i] joggal bíró cselédekkel számolj korán, hogy amiben lehet, a széna kímélődjön, mert csak abba[n] lesz valami kis haszon.

A száldobosi²¹⁴⁶ malom dolgában is nem ártana Bartha Károllyal egyezni, értekezni. A felső házat mindenesetre egy-két rend cseréppel fedesd bé, mert másképpen az egész kőfal le fog válni. Egereket minden módon igyekezz kipusztítani a szobából és pincéből, mert másképpen mindent tönkretesznek.

A szomorú jelentéseket²¹⁴⁷ [meg]kaptuk. Mit igazítottál az obligatiókkal²¹⁴⁸, hova tették bé, alkalmilag arról is tudósíts.

---

²¹⁴⁴ Az 1848-as jobbágyfelszabadítás nyomán az úrbéri birtok (vagyis azok a birtokrészek, melyeket korábban a jobbágyok vagy a zsellérek műveltek) az úrbéresek (jobbágyok, zsellérek) kezébe ment át. A földesurak kármentesítését már az 1848: XII. törvénycikk előírta, és mivel évtizedeken keresztül nem történt ez meg, az 1868: XXXIII. törvénycikk 5. §-a a megtérítendő összeg kiszámítását is meghatározta. A kárpótlások elmaradásának az ügye folytonos probléma volt, még 1871-ben is újabb rendeletekkel próbálták biztosítani.

²¹⁴⁵ A juhász román eredetű, erdélyi és moldvai magyar megnevezése.

²¹⁴⁶ Székelyszáldobos, település, 1876-ig Bardóc fiúszékhez tartozott, majd Udvarhely vármegye homoródi járásához.

²¹⁴⁷ Gyászjelentő.

²¹⁴⁸ Kötvény (latin obligatio: kötelem, lekötöttség, lekötelezettség).

Ilona kikészítésére²¹⁴⁹ fordítsatok figyelmet és járjatok jól a dologban, hogy a kiszabott időre minden ki légyen állítva.²¹⁵⁰ Nagyon fontos, vigyél rendes könyvet²¹⁵¹ mind a bévétel, úgy a kiadásokról, mik a háznál előfordulnak, hogy így mindenről tudomással bírij, s lássad és lássuk mi is, miből áll a rendes bevétel, különösen 1-ső novembertől kezdve ez nagyon cél-szerű leend.

Nem volna-e jó, ha annyi üvegre szert tészesz, S[epsi]Szentgyörgyön is Pál István által üveges sört, azaz panteliás sört²¹⁵² árultatni?²¹⁵³

Császár Antinál²¹⁵⁴ a szarvasgomba dolgában járj utána, ha lehetne kapni Gyergyóból.

Ha a hivataltól jön valami a hagyatéki tárgyalás dolgában, értekezz előre Lányival,²¹⁵⁵ mi a teendő. A tüzéségtől itten a lovakot eladták drágán, 150–130 frt is, csak a gyengébb lovak a szekeresektől²¹⁵⁶ s lovasságtól adódtak olcsó, 20 frt–30 frt [áron] el, Brassóba is vittek 30 darab tüzerlovat, azokat eladják e hónap utolsó napjaiban úgy a jövő első vásárnapján, szerdán, csütörtökön, hanem ezek is drágák leendnek.

Folytatás 28-dik október 1870.

---

²¹⁴⁹ Kiházásításra, hozománnyal való ellátására. Zathureczky Ilona Udvarhelyszék későbbi alispánjának, Jakab Gyulának a felesége lett.

²¹⁵⁰ A hozományt a legtöbb székely településen az eljegyzés idejére szépen és jól láthatóan elrendezték, és az esküvő napján közszemlére tették, hogy bárki megtekinthesse, mekkora hozománnyal megy férjhez a lány. A kelengye „kiállításának” jogi jelentősége is volt: ha válásra került sor, és írott jegyzék nem készült a tárgyak mennyiségéről vagy elveszett a jegyzék, könnyen lehetett tanúkat találni a tárgyak mennyiségének és értékének megállapítására. A székely jogrend szerint válás esetén a nő a teljes hozományát visszakövetelhetette, és amennyiben valami elveszett, a férj meg kellett, hogy fizesse annak az értékét.

²¹⁵¹ Könyvelést.

²¹⁵² A levél írója maga adja a megfejtést: „üveges sört, az az panteliás sört...”

²¹⁵³ Az *üveges sört*, valamint a *panteliás sört árultatni* szövegrész aláhúzva.

²¹⁵⁴ Császár Antal (1825k–1883), baróti kereskedő. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²¹⁵⁵ Lányi Sándor, 1849-ben a forradalmi rögtönítélő törvényszék tagja volt, 1868-ban miklós-várszéki bíróként jegyzik. Lásd SÜLI Attila 2015, 218 valamint JÓZSA Lajos 2013, 8.

²¹⁵⁶ Szállítóktól, a haderőn belüli logisztikusoktól vagy hadtáposoktól, korabeli megnevezéssel a vonatalakulatokhoz tartozó szekeresektől.

Mivel dr Sükösd²¹⁵⁷ úr csak holnap menend el, így a levelemet félbeszakasztottam volt, mostan újból folytatom. Ő viszen egy csomagban könyvet, ezeket én küldöm Márinak, alkalmilag küldjétek ki, úgy ezen 4 darab nótát a zongorára, abból kettő a Bertáé, kettő Gizáé, de elsőbben mind a 4 darabot küldjétek Gizának, hogy ő tanulja bé, azután osszák el. A könyvek ne-hogy elvesszenek és ügyelni kell reája, hogy el ne roncsolódjanak. Mondd meg Bertának, a Butgari[?] ²¹⁵⁸ gyászindulót megrendeltem, de még nem jött el, majd abból is küldök nékie egy példányt.

Gidától ezelőtt három nappal kaptam levelet, ő mostan jobban van, Póli és ő családjával együtt szegény jó atyus halála által nagyon megszomorítottak. Írja Gida 21-ről szóló levelében, hogy ha dolgait magában rendezheti, igyekezend novemberben bójönni, mindenesetre tudósítand előre.

Édes Gábor, az erdőre legyél nagy ügyelettel, hogy a télen ne pusztítsák el, inkább ha sokba jönne is, fogadj egy erdőfelügyelőt, mert a Rikán²¹⁵⁹ belőli erdők úgysis már tönkre vannak téve, jövőben az erdőknek nagy leend a becse.

Itten a drágaság nagy, egy tojás a piacon 4–5 kr, alma szebb darabja 2–3 kr, körtve 4–5 kr – bár Brassóban adhatnátok el a mama almájából.²¹⁶⁰

Mamának csókoltatom kezeiket, úgy csókoltatom Luizát, Julit, a leánykákot, Linkáékat, Jóskát s tégedet. Ha időd engedi, írj nékem mindenről.

Csókol tégedet szerető testvéred

Károly

Riegert²¹⁶¹, Köpe urat²¹⁶² tisztelem

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 375–376. verso.

---

²¹⁵⁷ Sükösd Sándor.

²¹⁵⁸ Megfejtethetlen név.

²¹⁵⁹ A Rika Erdővidéket az Udvarhelyszék többi részétől elválasztó hatalmas erdőség, ahol még a 19. század második felében is veszélyes volt egyedül útnak indulni a hegyi tolvajok miatt.

²¹⁶⁰ Napjainkban Barótról viszonylag könnyen megközelíthető Brassó mind vonattal, mind közúton, 70 km-nyi távolság van a két helység között. A levelezés korában ez nem volt olyan egyszerű: a Segesvár–Brassó vasútszakaszt csak 1873. június 1-jén nyitották meg. 1820-ban a Cziráky-összeírás kérdező biztosainak a barótiak úgy nyilatkoztak, hogy Brassó 8 óra alatt közelíthető meg. Lásd: Dr. HORVÁTH Ferenc – Dr. KUBINSZKY Mihály 2002, 7, valamint TAKÁCS Péter 2002, 282.

²¹⁶¹ Rieger Antal.

²¹⁶² Köpe Vilmos, Zathureczky Gábor sörgyárának társtulajdonosa.

152.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1870. november 6.

Szeretett kedves Károlyom!

Kedves leveled egy nappal kapám előbb a kottáknál, Ignác tegnapelőtt éjjel jött haza, magával hozta a Plutarcht,²¹⁶³ melyet kímélve fogunk olvasni és köszönjük Gizával együtt, hogy elküldötted, úgy a más könyveket is. A kottákat is már tanulásba vette, igen köszöni jószágodat, a Battyany mar-sot²¹⁶⁴ már tudja is, a másokból meghagyásod szerint Barótra ad kettőt, egyiket már írja is le.

Mióta hazajöttünk, gazdaság, gazdasszonyság²¹⁶⁵ annyira elfoglaltak, soha nem értem rá néked írni, most az utolsó gazdasszonysági teendővel foglalkozunk, a káposzta elrakatással. A szüret is megtörténék, borzasztó sovanyú 100 veder bor lett, a főtt bor²¹⁶⁶ is ihatatlan, de jó hogy ez is van. Miliéket újra kár érte, 50 veder mustot vett János, vedre 1 firt 20 kr, befojtoták, Bölönnél²¹⁶⁷ ellötte magát, és még az a fátum²¹⁶⁸ is érte, hogy szegény vén Baróthi tüdőgyulladásba[n] meghalt Ákosfalván²¹⁶⁹. A mi kocsisunk is majd meghalt ugyanabba. Gizellának is egy barátnéja, Gidófalvi Berta,²¹⁷⁰ 19 éves tifuszba[n] Szentgyörgyön, a Laci leánya meghalt, azzal van egy lapra fényképezve. Itt torokfájás és tifusz uralkodnak. Szegény szülőknek legnagyobb gyerekek volt.

---

²¹⁶³ Plutarkhosz (egy művét).

²¹⁶⁴ Batthyány-indulót.

²¹⁶⁵ Gazdaasszonyi teendők.

²¹⁶⁶ Az *égett bor* vagy *főtt bor* a borpárlat vagy törköly pálinka régi elnevezése.

²¹⁶⁷ Bölön község (Háromszék vármegye, Miklósvári járás, in: GYALAY Mihály 1989, 383.)

²¹⁶⁸ Sors mint Isten akarata; balsors, végzet (latin fatum).

²¹⁶⁹ Ákosfalva, Maros–Torda vármegye, Marosi Alsó járás, in: GYALAY Mihály 1989, 326.

²¹⁷⁰ Gidófalvi Berta (1851–1870), Gidófalvi László és Bora Polixéna lánya, sepsiszentgyörgyi lakos. SZNM Gyászsjelentő gyűjteménye.

Ignác is megjárta Erzsébetvárost²¹⁷¹ nem a legnagyobb eredménnyel, éppen hogy jogosultságát elösmerték, és most írt Kolozsvárra, ha kikapná pénzét, hogy Gidának, ha bejön általadhatná. Mennyi bajjal, küzdelemmel jut az ember mindenhez... Eddig tudod a szegény Balázs Józsi halálát, vérbe holt el,²¹⁷² 3 leánya, egy beteges fia maradt, ott is rossz helyt járt a halál, mind szegény Lászlónál. Baróton is jól vannak, mama tán Gidával bejönnek Ferenc bácsit is meglátogatni, ő szegény újra rosszabbul van, elkezdettek lábai, kezei dagadni, és a hideg mindég leli²¹⁷³, nem sokáig viszi szegény, pedig nagyon bízik életéhez és igen óhajtana élni. Mili meglátogatta a napokba[n] is.

Már végzem is, lelkem, levelem, ma még sok teendőm van. Gizella újból is köszöni a szép prezentet²¹⁷⁴, Ignác is csókol. János, Mili tegnap itt voltak. Csehné oly ügyetlen volt, visszahozta a kászutúrókat,²¹⁷⁵ jól összeromolva. Juliskát csókoljuk, téged is csókollak lelkem, sok ezerszer, téged szerető testvéred Mári

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 377–378. verso.

153.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1870. november 9.

Kedves jó Károlyom!

Gizella nem talál szavakat a szép kották megköszönésére, és jószágodért, hogy annyit fáradtál, lelkem azon csekélységet, hogy leveled megvéte²¹⁷⁶ tetted fel, ugyan sokszorosan kipótoltad, nem bánám, ha leveled után kellene is fizetni, csak kapjak levelet tőled. És még ily jó vagy, hogy a voldorfi jószágra is kiterjed figyelmed. Ide mellékelve küldöm az igazságos

---

²¹⁷¹ Erzsébetváros rendezett tanácsú város (Kis-Küküllő vármegye, járási székhely, in: GYALAY Mihály 1989, 442.

²¹⁷² Valószínű, hogy vérbaj, vagyis szifilisz.

²¹⁷³ Hidegletés vagy hidegrázás: magas láz okozta borzongás.

²¹⁷⁴ Ajándékot (angol present).

²¹⁷⁵ Kászu: fakéregből készített edény.

²¹⁷⁶ Megváltva, feladáskor fizetve.

kimutatást. Igaz, most a jószág el van hanyagolva, mert egy része egész pusztán állott és a Hamari gondozása alatt is semmit nem javítódott, éppen azért írt és adta az ott való papnak 200 pfrt-ba árendába²¹⁷⁷, hogy ígéreténél fogva javítsa. Két évre van adva, oly kikötéssel, ha vevő akad, ki kell, hogy adja. Nekünk így elhanyagolva fa nélkül is 350 pfrt-ot adott tavaly, adót és egyebeket kiszámítva, így Ignác²¹⁷⁸ 10 ezerbe állapította árát, és 8 ezerig [le]száll, de azon alól semmi esetre nem, mert hovatovább mennek fel a jószágárok, aztán kilátásba[n] van Fogaras felé is egy jó út kiépítése Kőhalom²¹⁷⁹ felé, így előnybe[n] lesz Voldorf²¹⁸⁰. Kérlek lelkem, ezeket közöld Juliskáékkal, ha ők ösmeretesek azon árral, ha eladódik, mi is nekik nem feledjük el a fáradság díj[á]t.

Ó hogy várnám azt az úrbéri papírok kiadatását, most Ignác Sándor Istvánnak²¹⁸¹ is írt Kolozsvárra, ha ő sürgősebben végre tudná hajtani, elküldötte jogosultsági iratát, mit most adtak ki Ebesfalván, igazi sok teketóriába kerül, meddig sajátjához jut az ember. Tolnainak²¹⁸² írni fog éppen vasárnap Ignác, ma megy Brassóba, szombat[on] vissza.

Tegnap Imecsfalván voltunk, Mihályka²¹⁸³ keresztül állá a most uralkodó torok brontot²¹⁸⁴, szerencsére jókor hívták Sinkovitsot²¹⁸⁵, hogy még csak vörös volt de nem brontos. Oly nagy a halandóság Vásárhelyt²¹⁸⁶ a gyerekek közt, több helyen 3 és 4 hal ki egy háztól, azt mondja Sinkovits, a nagyok is kezdik kapni, és a lábmegvizülés, nagy sár az oka. Sinkovits azt mondta Milinek, bácsi alig viszi már négy-öt hétig,²¹⁸⁷ egészen fölözslásnak

---

²¹⁷⁷ Adott bérbe (árrenda: bérbeadás, haszonbér).

²¹⁷⁸ Szentiványi Ignác (1822k–1885), a Zathureczky Mária férje.

²¹⁷⁹ Kőhalom község (Nagy-Küküllő vármegye, járási székhely), in: GYALAY Mihály 1989, 586.

²¹⁸⁰ Dombos község (Voldorf, Nagy-Küküllő vármegye, Nagysinki járás), in: GYALAY Mihály 1989, 425.

²¹⁸¹ Valószínű Sándor István, 1876-ban a kolozsvári Takarékpénztár Szövetkezet felügyelő bizottságának tagja. Lásd Magyar Polgár 10. évf. 133. szám, 1876. jún. 13.

²¹⁸² Talán nyáradgálfalvi Tolnay János, akinek Szentiványi Zsuzsánnavolt a felesége.

²¹⁸³ Cserey Mihály.

²¹⁸⁴ Gennyes gyulladásról lehet szó.

²¹⁸⁵ Sinkovits Ignác orvos.

²¹⁸⁶ A közeli Kézdivásárhelyről (Háromszék vármegye, járási székhely) van szó.

²¹⁸⁷ Zathureczky Ferenc papolci birtokos 1871. március 15-én halt meg.

indult, dacára, hogy cserhajjas erősítő pilulákkal²¹⁸⁸ tartják. Írnál, lelkem, Gidának, sietne be, ő leginkább tehetne kérdést nála a végrendelet felől, nem meri senki elérni, és ő oly határozottan bízik életéhez szegény, hogy nem is említi halálát vagy végrendeletjét, de ha Gida bejönne és kérné, lám bácsi mily móddal írta, azért nem neheztelne és megmutatná, különben Gyula elég rosszul jár. A jövő héten, ha csak lehet, én is Ignácot odaküldöm. Már zárom is levelem be, újból köszönjük a szép kottákat. Giza nagy érdekléssel olvassa a Plutarchot. Csókol Ignác, Giza és én, kedves jó Károlyom, őszintén szerető testvéred Mári

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 379–380. verso.

154.

Zathureczky Gedeon levele édesanyjához

Cécke, 1870. november 24.

Szeretett jó anyám!

A múlt héten kaptam a Gábor levelét, úgy Károlytól is. Én írtam Károlynak és Ferenc bátyámnak, megpróbáltam, hogyha sikerülne a Gyula öcsém biztosítása. Én személyesen akartam jó anyám s testvéreim ölelni, és szintén személyesen végezni Ferenc bátyámmal is, de egy oly nem reméllett akadály gördült utamba, és annyira nagy érdekű, mit nem tudom, hogy és mikor heverhetnék ki. Ugyanis egy n[agy]váradi nagykereskedővel 37 ezer frt-ra csináltam vállalatot, bár ők többen vagynak testvérek, de a legidősebbel szerződtem, aki vezetője volt minden üzletnek. Ő most egyszerre hűlés következtébe[n] olyan veszedelmes beteg lett, hogy megmaradásához nem sok a remény, s attól félek, hogy elhunytával a testvérei nem vállalják át a szerződést. Ebben az esetben annyira meg leszek akadáva, hogy nem is számíthatom, mikor mozdulhatnak [el] hazulról. Ha pedig vagy jobban lenne, vagy elvállalnák a testvérek is a köteleztetést, akkor még van reményem jó anyám s családunk december hóba[n] megláthatni.

---

²¹⁸⁸ Örölt tölgykéregből kivont csersavas tableta, aminek szíverősítő, nyugtató és vértisztító hatása van.

Addig is, ha Károly öcsém hazamenend, amint levelébe[n] említé, ha jó anyám és a testvérek jónak látják, magok tájékozására jó atyánk végrendeletét felbontani, bontsák fel, én részemről kegyelettel veszem atyánk végakarátját, és semmi áron sem szeretnék változtatni, mert Gábor említé levelében, hogy addig nem akarnák felbontani, míg én otthon nem leendek.

Az egész jószág különben is sértetlenül együtt kell, hogy maradjon jó anyám rendelkezése alatt, csak az a teendő, hogy hogy kellene azt a legcélszerűbben, legjövődolmozóbban kezelni? Én azt hiszem, mint jó szülők méltányos utódai, köztünk az enyim és tiéd kérdése nem fog konkolyt szórni²¹⁸⁹, az ég őrizzen viszálykodástól – és hála az égnek, annyira felnöttek és önállókká lettek testvéreim, hogy meg fogják tudni bírálni, hogy mi a méltányosság.

Elég keserves ott is és itt is ez évbe[n] a gazdálkodási viszony, engem is teméntelen kár ért ezzel az idővel. Csak a Kőrös tett két versen 3 ezer pfrt ára kárt gátak, föld és malomba[n]. Szénám, sarjóm nagyrésze odaveszett, és a tavasztakarmányok mind kinn rothadnak. Zab, borsó, lencse, köles, pohánka²¹⁹⁰ mind-mind kicsi, semmi hasznát se veszem. A krumplit felébe ásták fel, de úgy se marad egy se, mind rothad el. Ami kevés ugaron volt, tegnap vettem el sárba, ma megint egész nap esik. Azon kívül még egy szemet se nyomtattunk, a búzakazalok oly zöldek, meg lehet kaszálni²¹⁹¹. Borunk semmi, ami lett, ihatatlan rossz stb. De mindez a panasz mit sem ér, hanem most kell igazán gondolkodni – a magafenntartásról. Berci most jöve haza, 3 hétig a pusztán gazdahelyettes volt. Hát a Jóska házasságából lesz-e valaha valami? Jó lenne Gábornak is megházasodni, most az ideje, vagy végképpen felhagyni. Póival csak Mari van idehaza, kezdi a gazdaszszonykodást. Gizella jól találja magát, szereti férjét s viszont. Ha a megyék

---

²¹⁸⁹ Nem fog viszályt szítani. Konkoly: gyomnövény, első sorban a kenyérgabonában fordul elő. Az érett mag, ha megőrölve a búzalisztbe kerül, a kenyér csípős, bódító lesz, innen eredeztethető az átvitt értelmű kifejezés.

²¹⁹⁰ Hajdina, tatárka. Egynyári, rövid tenyészidejű növény, magja emberi fogyasztásra alkalmas, zölden szénává szárítva jó takarmány.

²¹⁹¹ Nem lehet learatni, takarmányként lehet csak hasznosítani.

rendezve lesznek²¹⁹², Örleynek²¹⁹³ nagy kilátása vagyon jó állomásra, mert tanult és szorgalmas ember. Csókoljuk ezerszer édes jó mamát Pólimmal és gyermekeimmal, úgy testvéreim s rokonaim mind egyenként. Maradtam szerető fia Zat[hureczky] Gida.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 381–382. verso.

155.

Szentiványiné Zathureczki Mária hiányos levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1870²¹⁹⁴

[...] ment be álúton Moldovába, borzasztó[a]n haragszik mindenki, hogy ez a gazember megmenekült büntetlenül. 14 nap Máriskó²¹⁹⁵ is Zágona[n] volt, most elment Búnra²¹⁹⁶, ez egy huncut csel, hogy minden adósságitól megmeneküljön, hamis váltó után van 90 ezer frt nála, a Péceli²¹⁹⁷ jószág be van táblázva 150 ezerig, de annál többet ér, most egy ügyvéd hirdeti, hogy kinek adós Rádai, jelentse magát. Azok váltóikért ha felét kapják, meg lesznek elégedve, azokat kielégítik újra. Harmadik helyen nője van betáblázva 50 ezer frt-ig, és ennek teszik a lefoglalást, így mindenből kivágja magát a gazember, és egy néhány év múlva még eléáll, felesége és leendő gyereke 50 ezer frt-ja így biztosítva leszen, igaz, aljas csalás[i] úton, de most sokat mernek az emberek. Mili is most meglehetősen van, de sokat szenved, szívbaját egyrészt a sok izgatottság is teszi, szegénynek sokat kellett

---

²¹⁹² A Székelyföld (Terra Siculorum) 1876-ig külön közigazgatási egységet képezett öt szék (Aranyos, Csík, Háromszék, Maros, Udvarhely) gyanánt, s nem tartozott a vármegyékhez. Különállásukat az 1876:XXXIII. és 1877:I. törvénycikk szüntette meg, területüket besorozva öt vármegyébe (Torda-Aranyos, Csík, Háromszék, Maros-Torda, Udvarhely). In: GYALAY Mihály 1989, 784. A levélíró vélhetően ennek előkészületeire céloz.

²¹⁹³ Örley Béla.

²¹⁹⁴ A levél első 2 vagy 4 oldala hiányzik, így nem tudjuk megítélni pontos keltezését. A gyász hírek alapján 1870 januárjában fogalmazhatták.

²¹⁹⁵ Zathureczky Lajos özvegye.

²¹⁹⁶ Nagybún. Kis-Küküllő vármegye Erzsébetvárosi járásában. GYALAY Mihály 1989, 389.

²¹⁹⁷ Pest megyei település.

az Imets Feri aljassági miatt bosszankodni, és sokat fizetni, aztán a drága sógor is a régi titkos nöltéseibe²¹⁹⁸, azt persze Imets is felhasználta. Mihályka ép, szép, eszes kis gyerek, Gyula is elég jól viseli magát. Ákos miatt sok bosszúsága van, most külön privátát²¹⁹⁹ kellett fogadniuk, 8 frt havonként, mert mivel nem hall, az oskolába[n] semmit nem tanul, a koszt is 18 frt havonként, így igen sokba kerül és mégis igen keveset tanul, már ez évbe még ott hagyják, aztán itthon taníttatják, úgy is csak gazda lesz belőle, szeme rossz, hallása is. Nekünk napjaink szokott egyformaságban telnek. Gizella zongoraóráját megtartja naponta, dolgozik, aztán estvéneként előolvas²²⁰⁰ németül, most vagy 8 féle német munkát hozattunk, és lapunk is van német. Ignác néha magyarul olvas elő, most egy új regényt, 48 és 49 [a] címe,²²⁰¹ elég érdekes és majd mind való. A papolciakat régen nem láttuk, a rossz utak mindenkit szobába szorítottak. Most megfagyott, bár így maradna, legalább megverődnek²²⁰². Borzasztó sárok vannak, igen rossz és csúf [a] tél. Tegnap óta a Nemere²²⁰³ dühöng, borzasztón poroz, úgyhogy alig lát az ember. Ujvárosi Márit²²⁰⁴ ösmerted-e? Ezen a héten lesz esküvője Szabó Lajossal,²²⁰⁵ udvarhelyszéki.

---

²¹⁹⁸ Valószínű, a nőügyekre utal ez a szó.

²¹⁹⁹ Magántanárt, nevelőt.

²²⁰⁰ Hangosan felolvas.

²²⁰¹ Pontosán nem azonosítható, melyik regényről van szó. Jókai Mórnak A kőszívű ember fiai című kötete jelent meg 1869-ben, ami forradalmi témát feldolgozó regény. Néhány esztendővel korábban, 1866-ban jelent meg Wilhelm Rüstow-nak Az 1848–1849-iki magyar hadjárat története című, kétkötetes munkája magyar fordításban, de ez nem regény. 1868–1869-ben még a Papp Dénes-féle Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez 1848–1849 című kétkötetes könyv is napvilágot látott, de ez sem regény, és nem valószínű, hogy okmánytárat olvasott volna fel nejjének Szentiványi Ignác.

²²⁰² Legalább megfagyna (a föld, a sár).

²²⁰³ Északkeleti szél.

²²⁰⁴ Ujvárossy Mária (1851–1944), előbb csíkszentmártoni Szabó Lajosné, majd válása után 1882-től báró Bánffy Farkas felesége. Második férjével Szemerján építettek lakást. JÓZSEF Álmos 2012, 8.

²²⁰⁵ Szabó Lajos, csíkszentmártoni államügyész. Lásd JÓZSEF Álmos 2012, 8.

Most Zétál²²⁰⁶ és Maurer Misi²²⁰⁷ a közbeszéd tárgyai, egy pár hete hogy Szuézi²²⁰⁸ útjokból visszaértek, került egynek 3000 pfrt-ba. Hoztak jeruzsálemi olvasókat, Jordán vizet, és beleszerettek Eugenia császárnéba²²⁰⁹, ezek útjuk fő élményei. Ha csak lehet, meghozatom B. Pongrácz Emil²²¹⁰ utazónaplóját, ez az alkirály²²¹¹ vendége lévén minden ünnepélybe közel vett részt, már kimutatásokat olvastam tőle, érdekesek. A Benitzky Kufsteini emlékirataira²²¹² is előfizettem volt, de kevés előfizetőt kapván, nem adhatták ki, felszólítottak, rendelkezünk 2 frt-unkkal. Én a felállítandó Battyányi[1] Lajos²²¹³ emlékre utaltam, a Pesti Napló szerkesztőségénél gyűjtenek rá. Itt is felszólítottunk, a Honvéd menház²²¹⁴ alapjához munkával járulni, és kisorsolva a bejött pénz odaadódik, persze bállal egybekötve. Mi Giza részről két szép virágpoharat adtunk, két nagy fehér porcelán

---

²²⁰⁶ Seethal Ferenc háromszéki földbirtokos, Seethal János és Kálnoky Franciska fia. Sepsiszentiványi, majd miklósvári birtokos, az ő nevéhez köthető a miklósvári Kálnoky kastély átalakítása. Pálmay József szerint „Életének egy szép részét az európai és amerikai continensek, Afrika és Ázsia egyes részének a beutazásával töltötte el.” PÁLMAJ József 2000, II, 383 valamint FEHÉR János 2005, 153.

²²⁰⁷ Maurer Mihály (1847-?) Maurer Mihály és Kálnoky Júlia fia, szabadelvű politikus, 1890–1900 közt Brassó megye főispánja. PÁL Judit 2009, 70.

²²⁰⁸ Szeuex egyiptomi kikötőváros .

²²⁰⁹ Eugenia (Maria Eugenia de Montijo Palafox Portocarrero y Kirkpatrick, 1826–1920) francia császárné (1853–1870), III. Napóleon francia császár felesége (1853-tól), aki 1869. november 19-én részt vett a Szeuexi-csatorna avatási ünnepségén.

²²¹⁰ Pongrácz Emil (szentmiklósi és óvári báró, 1842–1886): Szeuexig és vissza. Uti rajzok I-II. Pest, 1870.; vagy ugyanó: Levelek a szeuexi útról. Fővárosi Lapok 1869.

²²¹¹ Iszmail (1830–1895) pasa, az Oszmán Birodalom egyiptomi alkirálya (khedive, 1863–1879). Hatalma modernizációt hozott Egyiptomnak, ám súlyos adósságot halmozott fel.

²²¹² Benitzky Lajost 1849-ben Világosnál fogták el, Komáromban és Kufsteinben raboskodott, majd 1860-ban kegyelmet kapott. Visszaemlékezései csupán 1924-ben jelentek meg, *Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezredes visszaemlékezései és jelentései az 1848–49. szabadságharcról és a tót mozgalomról* címen.

²²¹³ Batthyány Lajos (1807–1849) Magyarország első miniszterelnöke, aradi vértanú.

²²¹⁴ A Honvéd Menház létrehozására 1869-ben Vidats János kezdeményezésére indult gyűjtés. Az emigrációban élő Kossuth Lajos maga is 100 forinttal járult a költségekhez. A rászoruló 1848–1949-es honvédek elhelyezésére szolgáló, 100 férőhelyes intézmény 1871–1872-ben épült fel Pesten. 1881-ben az 1868 őszén megalakult Országos Központi Honvéd-választmány kezeléséből a magyar kormány vette át.

galamb, hátokon szárnya között a virágpohár. Sokfelé kell az oly szűkön bejövő fillérekből juttatni.

Az újév két tragis²²¹⁵ temetéssel kezdődött Háromszéken. Az egyik a szép fiatal 22 éves Vajna Gergelyné Jancsó Etelka²²¹⁶, férjét nagyon szerette, ez az utálatos megcsalta, egy csigán²²¹⁷ nőt szeretett, nője megtudva ezt, szíven lőtte magát. 20 kínos órát élt, és semmi orvosi segínyt el nem fogadott. Midőn férje Sinkovits jelenlétébe[n] bement a szobába, azt mondta, „látod-e, úgy szerettelek, hogy a golyó mellemben[n], szívemet nem találva, nagy fájdalommal mellett egy jaj nélkül meg tudok halni, de most menj szemeim elől pokolba.” Kis 9 hónapos szép leánykája maradt,²²¹⁸ egy levelet hagyott néki hátra, hogy 18 éves korába[n] bontsa fel, címe az: „soha se menj nőül oly férfihoz, kit nagyon szeretsz”. Szegény csak 19 éves volt midőn férjhez ment, vagyonos, egyes leány és kissé mindig fellengzős, sokat olvasott és ez is zavarta. A zágoni Czerék²²¹⁹ unokája volt, a Jancsó Károly leánya Gelencéről, apja öreg világtalan. A második halott a vásárhelyi rektorné, ezt férje szerelmi viszonyba találta a kis pappal, midőn Brassóból jött haza, arra kérte férjét, ne csináljon skandallumot²²²⁰, ő holnapra ügyis meg lesz halva. Ahogy a papot férje kibocsájtotta, ő be is vette a mérget és másnapra halott volt. Tudja isten mily világba is jutottunk, be semmibe veszik az életet.

Már zárom is be piszkos levelem, írnék lelkem, hogy vagy... Csókol Ignác és Gizella, sokszor kedves jó Károlyom, én is megszámlálhatatlanszor, tégedet szerető testvéred

Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 385–386. verso.

---

²²¹⁵ *Tragisch*, vagyis tragikus.

²²¹⁶ A Székely Nemzeti Múzeum gyászjelentő gyűjteménye szerint Vajna Gergelyné Jancsó Etelka 1869. december 30-án halt meg, és 1870. január 1-jén temették Kézdimartonfalván.

²²¹⁷ Valószínűleg cigány.

²²¹⁸ A gyászjelentő szerint Vajna Ilonka.

²²¹⁹ Sepsizoltáni Czirjék Zsigmond (1801–1884) zágoni lakos.

²²²⁰ Botrányt (latin scandalum).

Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjához

Kis-Nyujtód, 1871. február 15.

Édes jó mama!

Mind reméltük, hogy személyesen tehetjük meg szerencsekívánatunk édes jó mamának, Mili, Ignác, Gizella és én mind kézcsókunk mellett számos és egészséges Juliánna napokat kívánunk megérni, kárpótlásul szomorú és szenvedett fáradságos éveieért, mert ha sok örömteljes volt is, de igen sok kijutott volt a fáradságos szomorúból is... Adna Isten a hátralévő évekbe[n] több nyugodalmat, egészséget, örömet, tiszta szívből kívánjuk.

Megemlékezésünk jeléül sem tudunk most semmit küldeni, főként akartam varrni, de ha kimenyünk, ott varrom meg.

A Gyula dolga meglehetősen jól igazodott el, ha Károly be nem jön, tán semmi sem lesz most is belőle. Szegény bácsi²²²¹ már nem viheti hosszasan. Szerettünk volna kimenni édes mamához, de a borzasztó hideg szelek, és rossz út, és még közbe jött bácsi rosszabbul létele tartottak vissza, már Károly el fog mindenenket beszélni. Mili is volt itt a tegnap, egész rosszkedvű volt, hogy ki nem mehetett, pedig most is fáj a feje.

Gábort, Linkáékat, Jóskát csókoljuk. Édes mamának olvasni egy érdekes regényt küldök, aztán Lujinak²²²² is általadhatja édes mama, őket is csókolom.

Gizella vukli²²²³ fája ottmaradt, Giza kéri Bertát, tegye jó helyre. Giza, Ignác csókolják édes jó mama kezeit, én is kezeit csókolva, továbbra is anyai kegyébe magunkot édes jó mamának ajánlva, vagyok halálig engedelmes leánya

Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 387–388. verso.

---

²²²¹ Zathureczky Ferenc.

²²²² Zathureczky Lujza.

²²²³ A blúz ujjának vasalását segítő fa. A vukli eredeti értelme hajfűrt, tincs; itt esetleg jelenthet hajcsavarót is.

Zathureczky Gyula levele édesanyjához

Papolc, 1871. február 16.

Édes jó mama!

Hálát adok az ég urának, hogy ez évbe[n] is megadta azt a gyermeki örömet érnünk, hogy jó mamának névnapját meginnepelhessük, most távol ugyan mamától, mert a családi csapások, melyek két év óta érnek, ismét fenyegetve visszatartanak attól, hogy szívből jövő kívánságaim szóval mondhatnám el mamának.

Én kérem az Istent, hogy jó mamát mindnyájunk örömére, s mint kiterjedt családunk egyetlen összefűző kapcsát, kibe mindnyájunk szeretete összpontosul, s ki szeretetét egyiránt osztja mindnyájunkra, számos éveken keresztül a legjobb egészségben s meglelégedéssel éltesse, a mi örömünkre s boldogításunkra.

Jó Juli testvéremnek is kívánom, hogy névnapját számos éveken keresztül jobb egészségbe[n] s elégedettebben élhesse, s a gondviseléstől rá mért csapások megváltozva, az örömnapiak hosszú sora kövesse. Ferenc bátyám néniékkal együtt mind mamának, mind Julinak számos névnapok megérését kívánják.

Bátyám vagy 10 nap óta nagyon gyengén van, ha jobbra nem fordul, rövid időn a legrosszabbtól lehet tartani. Sinkovics tegnap itt volt. A rendelkezés²²²⁴ e héten megtörtént 2 példányban.

Én édes mamának nem a legpontosabban ugyan, sietek a kölcsönzött pénz percentjét²²²⁵ a múlt évre megküldeni, mi 30 frt-ot tenne o. é., ebből a mama meghagyása szerint az Ilona lakadalmára vett őznek az árát, 6 frt-ot lehúzva, küldök ide mellékelve 24 frt-ot. Csókolom kezeit jóságáért, hogy pénzzavaromon nagyot segített.

Bátyám betegsége miatt most egy felé se mehetek. Szándékom volt, hogy míg Károly benn lesz, vagy egy napra felmenyek, de erről is le kelle mondanom.

---

²²²⁴ Valószínűleg végrendelet.

²²²⁵ A szöveggörnyezet alapján kamatát, szó szerint százalékát (német Prozent).

Gida nem jő-e bé? Bár ebbe[n] a hónapba[n] bėjönne, sok fontos dolgot igazíthatnánk bácsival el.

Kezeiket csókolom. Testvéreim is csókolva, mindnyájoknak állandó jó egészséget kívánva, maradok édes jó mamának

Holtig engedelmes fia Zathureczky Gyula

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 389–390. verso.

158.

Zathureczky Gyula levele testvéréhez Gáborhoz

Papolc, 1871. március 15.

Szeretett testvérem Gábor!

Szomorúan tudatom, hogy szegény bátyám²²²⁶ ma reggeli 3 órakor jobblétre szenderült. Temetése 17-én lesz. Mennyire szeretném, hogyha bejöhetnél, mily nagy szükség lenne rád, fájdalommal hallom hogy Jóska s Juli is beteg. Valaki csak jöjjön bé a családból mert szükségem volna reá. Mama kezeit csókolom, titeket mindnyájan csókolva maradtam

Szerető testvéred Z. Gyula.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 391. verso.

159.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1871. március 19.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Eddig te is helyt vagy szállásodon, és tudni fogod, kell-e menned vagy nem Fiuméba. Levelet tőled nem kaptam még, mivel Papolcon töltöttünk egy pár napot, és ma nézettem meg a postát.

---

²²²⁶ Zathureczky Ferenc papolci birtokos, a levélíró nagybátyja.

Megtörténe a szegény bácsi²²²⁷ halála, a legszebb lélek- és észjelenléttel vett búcsút mindegyiktől, még cselédeitől is. Azelőtti nap Sinkovits még Milivel ott voltak, de már bácsi akkor érezte magába[n], hogy sokáig nem élhet, sírva búcsúzott el Sinkovitstól, Militől, mondta, hogy bár négy évet szeretet volna élni. Kedden estve mindegyiket maga elé hívta. Mondta, szegény Gyula, segíteni akartam neked, és tán utoljára nem sok lesz, amit nekem köszönj, sok bajt hagytam a nyakadba[n]. Akkor Klárinak,²²²⁸ neki, Anikónak, Máriskónak megköszönte, hogy betegsége alatt oly sokat megtettek érte, megáldotta őket, imádkozott és mind csendesebb-csendesebben aludt és vette a lélegzetet, míg szerdán reggeli fél 3 órakor egészen elaludt. Már koporsó sláfnak²²²⁹ minden készen a háznál volt, egy nagy színt állítottak a gabonás elé, be volt vonva kívül-belől fekete posztóval, oda volt szekérre felkészítve a koporsó és széles zöld fenyőfa ölet csináltak ki a kapuig s nagy kaput fenyőlomb és fekete posztóból. Igen nagy, népes temetése volt, a zágoni és papolci oskolák, fiú- és leány, ki voltak állítva fekete zászlókkal, nép volt roppant sok, úri rend egy 160-ig vala, azt nem hívtuk, a rossz út és szűk hely miatt csak ki önként jött, 290 embernek osztatott Gyula csonthús²²³⁰, egy cipó és pálinka, 250-nek főztek bélszélet²²³¹, a szomszédba[n] egy 100-ig való volt a szobákba[n], Pista és Anti főztek és vagy négy szakácsné, igen csinos volt minden. Ceci – Kanyóné és Belosovitsné voltak a gazdasszonyok. Gál Zsigáék²²³² is ott voltak, kis Gizike²²³³ egész rosszul néz ki, mind egy kis halál, kedves ügyes gyerek. Gál egész szépen viselte magát. Mi Sándor Albertné²²³⁴ voltunk Mili és Jánossal szállva, Gizát nem vittük volt el. Szegény bácsit fenn a hegytetőre temették, hol Papolcra mennek bé, a cserefák közé, igen szép hely. Másnap 10 órakor mindegyik

---

²²²⁷ Zathureczky Ferenc papolci birtokos, id. Zathureczky István testvére, Szentiványiné Zathureczky Mária nagybátyja.

²²²⁸ Nagyborosnyói Tompa Klára, Zathureczky Ferencné.

²²²⁹ A *schlafen*, vagyis aludni német igéből származó szó; ebben az esetben valószínűleg a ravatalt érti alatta a levélíró, annak anyagi tartalmában, vagyis a faanyag, a posztó stb.

²²³⁰ Oldalas, viszonylag olcsó húsféle, amelyet nagy mennyiségben érdemes sütni.

²²³¹ Valószínűleg bélszín, másnéven vesepecsenye.

²²³² Dálnoki Gál Zsigmond, az elhalt Zathureczky Ferenc veje.

²²³³ Gál Gizella, Dálnoki Gál Zsigmond és Zathureczky Mária lánya.

²²³⁴ Csíkszentmihályi Sándor Albertné özv. Dessoffy Anna.

jelenlétibe a Gál apósa, sógorai, Tompa Miklós árva bíró²²³⁵, hitesség²²³⁶, jegyző jelenlétébe[n] a végrendeletet felolvasták. Gál azt nyilvánította, meg van vele elégedve, nem fog perelni, már a tárgyaláskor megvállik, hogy fogják magokat viselni. Most csak rövid vagyok, mert fognak be, s a levelet küldeni akarom. Mili háromszor ájult el, Klári is nagyon érzi. Ott volt Nagy Tamásné is. Klári ott marad a háznál, már megvállik, hogy lesz minden. Majd bővebben írok. Csókol Mili, Ignác, Giza és én. Írj lelkem, ha idő enged. Téged szerető testvéred Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 393–394. verso.

160.

Zathureczky Gedeon levele édesanyjához

Cécke, 1871. szeptember 22.

Kedves jó mamám! És szeretett testvéreim!

A Károly becses levelét szept[ember] 7-ről vettem, s siettem volna válasszommal, hogy még otthon találja, de a sok baj mindidáig akadályozza. Legelsőbb[en] is Bihar megyét a forró láz s azzal összekötött hideglelés annyira meglepte, hogy az összes megyének a dézsmája[?] ²²³⁷ se került el, mi miánn se cseléd, se napszámos nem kapható. A pusztámon, hol Berci is lebetegedett, egy hétig egy lélek se volt lábon, a legjobb időben két hétig szünetelt a dolog. Minden munka annyira hátramaradt, hogy a 6 hetí szárazság dacára gabonánk, szénánk, sarjünk ²²³⁸ még most hordjuk össze – bár itt Céckén összehordattam. Ispánom hazajöttömmel elment, rosszul viselvén magát, egy pipogya

---

²²³⁵ Ma gyámügyekkel foglalkozó bíró.

²²³⁶ Feleség, hitestárs.

²²³⁷ Bár láthatólag *dézsmája* szerepel a szövegben, eléggé érthetetlen ebben a kontextusban a szó. Esetleg az 1871. szeptember 27-én szentesített 1871:XLV. törvénycikk (előmunkálatai korábban már ismertek voltak) tartalmáról lehet szó, amelyben 30 millió forint államkölcsönt szavaztak meg az állami beruházásokra (például a fiumei kikötő építésére, a Ferencz-csatorna korszerűsítésére, a közigazgatás átszervezésére vagy az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és a járásbíróóságok létrehozására stb.), s amelyet a vármegyékre vetettek ki.

²²³⁸ Termesztett szálastakarmány-növények második, esetleg további kaszálása.

gazdám már 5 hét óta nem dolgozik, Árgyillán és minden csószöm a betegség mián haszonvehetetlen, le kelle mondanom a komoditásról²²³⁹, egymagamból telt ki minden. 4–5 órakor örökké talpon kelle lennem. Leginkább sarkaim fájnak, ezek érzik a strapát²²⁴⁰. Fiaim, leányaim egytől-egyig beteg[ek], ki egy, ki két hete, hogy fekszik. Egyedül Póli állja még a dicsőséget, ha még ő is beteg lett volna, talán meg kellett volna szöknöm. Giza és Béla hazajöttek egy pár napra, és Giza annyira meghűtötte magát, hogy két hétig feküdt itthon. Béla is többször rentivázott²²⁴¹, úgy Emil és Berci is. Pistát pedig Kolozsvárt fogta el. A nyári tanítója, csakúgyan Benczédi²²⁴² rokona és a mellette lévő fiú is hetekig feküdtek, elannyira, hogy a cselédséggel együtt egyszer 4-nél volt az orvos. Még idáig kikerültem, és egyedül Előpatakának²²⁴³ köszönöm, mert én más-kor is örökké abba[n az] epebajba[n] szenvedtem. A 3 nap egymásutáni fagy elrontotta mind a tengeriket, szőlőt. Oly szép és sok pohánkám²²⁴⁴ volt, hogy 100 köblöt reméltem, úgy elfagyott, hogy egy szem magja se leend. Az őszga-bonák nem eresztenek, kivált az alföldön, és a betegségek miánn nyomtatni se tudván, csak a kezdetén vagyon a nép, s bor se jobb és több mind tavaly. Széna, sarjú alig. A fagy azt okozá, hogy egy pár malac ára 5 frt-tól 10 frt-ig, amilyen máskor 30 frt és 40 volt. A tengeri 9 frt, az árpa 5 frt, tiszta búza 12–13 frt, de mindenki kétségbe esett, hogy hogy teleteti ki. A nagyrész jövőre nem is fiaztat. Makk semmi, az is megromlott. Én éppen a napokba[n] megyek Hunyadra valami hirdetett makklicitálásra, tudom, hogy méreg drága leend, csak aztán makk lenne.²²⁴⁵ A megye szervezése²²⁴⁶ foglalkoztatja másfelől most Bi-hart. Béla²²⁴⁷ is beadta folyamodását az élesdi járásbíróásra, de annyi a com-petens és régi tisztviselők, hogy csak lottónyi nyeremény ha elnyerendi. Ide

---

²²³⁹ A kényelemtől, kényelmességről (latin *commoditas*).

²²⁴⁰ Fáradtságot (német *Strapaze*).

²²⁴¹ Amennyiben betegségről van szó, vélhetően visszaesett (a betegségre).

²²⁴² Benczédi Gergely.

²²⁴³ Valószínű, hogy az előpataki ásványvízzel való ivókúrát folytatott a levélíró.

²²⁴⁴ A hajdina vagy tatárka köznyelvi megnevezése.

²²⁴⁵ A *makk licitálás* alatt az erdő sertéshízalás céljából való bérbeadását kell érteni.

²²⁴⁶ A székely székek közigazgatási különállásának megszüntetése és területük várme-gyékbe tagolása ekkor történt meg.

²²⁴⁷ Örley Béla, Zathureczky Gedeon veje.

csatolom a Bihar lapból virilis²²⁴⁸ bizottmányi tagok 100 első névsorát – bár 300 van de a többi nem érdekel – hogy lássa Székely Gergely²²⁴⁹ az Curián²²⁵⁰, hogy állásom nem hazugság, bár ezen nem lehet elindulni, mert a legnagyobb résznek csak lakhelyéni adója vagyon felvéve, mint a püspöknek²²⁵¹ is, Zichynek²²⁵² stb, úgy Juricskaynak²²⁵³ is csak Örvend, holott még két nagy pusztája nincs bévéve. Nekem sincs a pusztám, hol 700 frt adót fizetek, csak a Curiám[?] ²²⁵⁴. Miskolczy György²²⁵⁵ pedig mindenütt évi adóját beiratván, mint ügyvéd, duplán íratta bé.

Ha jó anyámnak a fürdő használt, azon nagyon örvendek, vigyázzon is jó mama az egészségére. A jó Máritól vettünk volt terjedelmes tudósítást a fürdőidény eseményeiről. Póli mindig készült a válasszal, de most még én se veszekedtem, hogy miért nem ír, mert soha egy napja se volt. Vendégeink mostanság számosan voltak, kivált a tagosítási ügybe[n]²²⁵⁶, kétszer volt egymás után a bíróság, már hálá az égnek, bé is végeztem, csak még egyszer jönnek ki Izsópallaga²²⁵⁷ resignatiójára²²⁵⁸, de kell a télen legalább 10 ezer öl sáncot

---

²²⁴⁸ A helyi (járási, városi) képviselőtestületek tagjait külön meghatározott arányban az adott körzetben legtöbb egyenes adót fizetőkkel (virilisekkel) töltötték fel választás nélkül. E rendszer neve virilizmus volt, amelyet az 1870:XLII. és az 1871:XVIII. törvénycikk alapján állították fel 1872-ben.

²²⁴⁹ Kilyéni Székely Gergely (1821–1897), 1848–1849-i huszár főhadnagy, Háromszék utolsó királybírája, országgyűlési képviselő, a Rikán belőli ref. közösség főgondnoka. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²²⁵⁰ Bíróságon.

²²⁵¹ 1866–1884 között kolozsvári Nagy Péter volt az erdélyi református egyház püspöke. A Királyhágómelléki református egyházkerület, amelynek Nagyvárad a székhelye, későbbben jött létre. Amennyiben a a Nagyváradon székelő római katolikus püspökre gondolt a levélíró, 1868-tól 1885-ig Lipovnitzky István volt a püspök.

²²⁵² Zichy Domokos, volt veszprémi püspök, Bihar megyei birtokos. Lásd BIRÓ Vencel 1942.

²²⁵³ A Juricskay család ekkor Örvend Bihar megyei településen élt.

²²⁵⁴ Bizonytalan olvasat.

²²⁵⁵ Miskolczy György Bihar vármegyei törvényszéki bíró, 1871-től királyi törvényszéki ülnök volt. Lásd: BOROVSZKY Samu 1901, 357.

²²⁵⁶ Tagosítás (commassatio): földbirtokrendezési művelet, a birtokosok/gazdák szétszórt darabokból álló birtokainak összevonása (egy tagban történő kihalása) egy határban.

²²⁵⁷ Bihar megyei település.

²²⁵⁸ Lemondás (valamiről), megnyugvás (valamiben), ez esetben vélhetően birtokrendezésben.

ásatnom, hát még mennyit irtani? Tudom, 3–4 évig se tudom bérendezhetni. Most Izsópallagán is 600 hold leend egy tagba[n], csak mind-mind gaz.

Bár csak az otthoni dolgokat tudnák testvéreim tisztába hozni, hogy valahára jó anyám is megnyugodhatnék... Én Jóska iránt egészen desperálok²²⁵⁹, az az ő házassági dolga rendkívül bosszant. Annyi éveken át függőbe[n] lenni, hisz végtére őt is tönkre teszi, az istenért – férfiasan határozni kell már egyszer vagy jobbra, vagy balra, hisz rövid ez a nyomorúságos élet, s ha ez is örökös készülődéssel telik el, mit várhat, és miként remélheti gyermekeibeni örömét? Károly fogadta, hogy majd írand körülményesen mindenről. Gyulától se kaptam, se egyik testvéremtől se egy sort se eljövetelem óta. Én azt hiszem, hogy az ottani sok csapások után ott a marha ára megcsökken, mert nálunk oly drága, hogy csaknem lehetetlen venni is. Valamelyik erdélyi vásárra kirándulok, béres ökreim változtatnám, és vagy 50–60 drb bornyút is vennék össze. Itt senki még felébe sem vevén ki a sarjúkat, mind magamnak kelle megcsináltatnom. Már 150 béres szekérrel behordattam, dacára, hogy 1 frt 20 és 40 kr napszámot fizettem. Gubicsot²²⁶⁰ idáig szedtettem 300 nehéz mérőt²²⁶¹ az az 120 fontjával, de vetés az egész o[rszá]gba[n] egy csepp sincs. Oly kemény a föld, hogy még egy-két napi esőn kívül hozzá se foghatni és nagyjára keveretlenek is az ugarok.

A Szentiványi Gizella szép képét nagyon köszönjük, ki is fogtak rajtam, hogy a pénzes szekrényembe tartom, ahol legtöbbször láthatom, hogy mily irigy vagyok, hogy közszemlére nem teszem ki, pedig mindenkinek mutogatom, mégpedig azon megjegyzéssel, hogy szerelmes vagyok belé. Hát aztán az a sok fiatal ember hogy ne bámulna! Szeretném tudni, hogy hányan akadtak lépre a fürdőidény alatt, s nem ragadt-é meg valamelyik elválthatatlanul? Az a kis Berta húgomnak sok de sok szerencsét kívánok választottjához, adjon az ég megalégedést a frigyre és áldást!²²⁶² Ha valamikor bizonyos leszek felőle, nem mulasztom el privatim is

---

²²⁵⁹ Kétségbe esett vagyok (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²²⁶⁰ Gubics: a növényeken kialakuló rendellenes sejtszaporulat, sejtburjánzás. Magas cseresav- és gyantatartalma miatt tintát és vézészscillapító kenőcsöt készítenek belőle, illetve textilfestésre és cserzésre használták.

²²⁶¹ Vélhetően mérőt. A mérő régi mértékegység, főleg szemestermények űrmértékét adták meg mérőben. 1 pesti mérő 93,7 liternek, 1 bécsi mérő 61,487 liternek, 1 pozsonyi mérő 62,53 liternek felel meg.

²²⁶² Zathureczky Berta ekkori választottjával, amint a későbbi levelek mutatják, nem jött össze a frigy. Férje később Nagyernyei Kelemen Lajos lett.

soraimmal megkeresni, addig is arra kérem, hogy ő is küldje meg fekete szemöldöke sugárait, hogy abba is gyönyörködhessem. Kati sógorasszony²²⁶³ is valahára béköltözött az ő oldalbordájához²²⁶⁴ Kolozsvárra, de megint megy az apprehension²²⁶⁵, mert az ipam által hívatott fel, hogy Pistát²²⁶⁶ adjam oda szállás és kosztra, de biz én kereken megtagadtam. Ő se adna ingyen, és az ő kis Miklósa, az elkényeztetett fiú, kivel Pistának örökös pere volna, és természetes, hogy mindig ő lenne a vesztes fél, így Benczédinél²²⁶⁷ hagytam mind szállás, mind koszton, fizetem érette 600 frt, de legalább meg vagyok felőle nyugodva. A Benczédi neje²²⁶⁸ egy ügyes, mívelt kis menyecske, és jó gazdasszony, rég ő vitte otthon is a házi ügyeket. Csókolom a család minden tagjait, Juliékat, Linkáékat, Mili, Mári, Luizáékat, az otthoniakat mind-mind hozzám tartozandókkal, s maradtam, kedves anyám ezerszer csókolva, szerető fia

Zathureczky Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 395–396. verso.

161.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Szeben, 1871. október 7.

Édes jó mama!

Én ide²²⁶⁹ szerencsésen megérkeztem 24-ik[én], mindeddig azért nem írtam, hogy vártam, valami bizonyosabbat is írhattak dolgaimról, de mindeddig csak még várakozással vagyok. Lehet, hogy 10-ik[én] mégis elme-
gyek. A napokban kaptam Gidától levelet, én nékie írtam volt, tudattam az otthoni körülményeket s egyszersmind a Berta férjhezmenetelét is, s említettem a mama kívánságát, [hogy] ha lehet, hogy küldjön 600 vagy 700 frt[-

---

²²⁶³ Nagyernyei Kelemen Katalin.

²²⁶⁴ Szigethy Csehi Miklós.

²²⁶⁵ Neheztelés, sértődés.

²²⁶⁶ Legifjabb Zathureczky István, Zathureczky Gedeon legkisebb fia.

²²⁶⁷ Benczédi Gergely.

²²⁶⁸ Benczédi Gergelyné bölöni Mikó Klára (1852–1915)

²²⁶⁹ Nagyszeben, a cs. és kir. 31. gyalogezred (amelyben Zathureczky Károly százados a levél írásának idején szolgált) békehelyőrsége.

ot], mivel a mi részünkről tartozást lehessen Berta stafirungjára²²⁷⁰ kiállani. Ő írt és írja, ha mindjárt sok nehézséggel is jár, hát ezen hónapban küldend mamának örömmel pénzt. Édes jó mama állíttasson ki egy kötlevelet,²²⁷¹ ha megkapják a pénzt, és abban tégye belé, hogy kívánságára hát első helyre is bétáblázzák ezen adósságot az telekkönyvbe Gida részére, vagy pedig ha az úrbéri kárpótlás²²⁷² megjő, azzal visszafizetek, mert én említettem Gidának, hogy azon igyekezendünk, hogy ő is minél hamarább megkapja a pénzét.

Gida bent volt Váradon Emillel az orvosnál, mivel Emil gyengélkedik, így nékem is csak nagyon sietve és röviden írt. Szegény Soósnak az apósa csak az utolsó pillanatokat éli, a nője is idő előtt megbetegedvén meghülés következtében, és veszedelmesen volt egy néhány napig, hanem most már veszedelmen kívül [van]. A fiatal Nuridzsán kereskedőné is gyermekágyban elhalt, 3 kisgyermeket hagyván hátra – ez Temesváry leány volt Brassóból.

Hogy van Mama, Juliék, Linkáék, Lujzáék és a gyermekek, egy szóval a család tagjai? mindnyájokat Bertával együtt csókoltatom. Gábor igyekezzék abba[n], hogy ha az idő engedi, minél előbb a malmot Baróton hozassa rendbe. Írjon ő is alkalmilag, én ma írtam Márinak is. Már a Bécsbe való felutazásom nem bizonyos, mikor történik, még elutazásom előtt tudósítást küldök.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 397–397. verso.

162.

Zathureczky Gedeon levele édesanyjához

Cécke, 1871. október 28.

Kedves jó mamám!

Nagy örömet okoztak rég nem látott sorai és szívből származott jókívánatai – de annál fájdalmasabban esik, hogy sohase[m] lehet gondtalan megpihenése, láncszem módra fűződnek a csapások és terhek. Sokszor

---

²²⁷⁰ Hozományára, kelengyéjére, ami használati tárgy és pénz is lehetett.

²²⁷¹ Kötelezvényt.

²²⁷² Az úrbéri rendszerből fennmaradt jog- és birtokviszonyokat az 1871. december 22-én szentesített 1871:LIII. törvénycikk rendezte.

töröm a fejem rajta, hogy hogy lehetne egy kis pihenést eszközölni. Pedig lehetne, még pedig – ha a Berta férjhez adásával is valahogy elkészülend jó anyám – poroncsoljon velem, bármikor bémenyek Kolozsvárra, kiszálítom kényelmes fiákeren, onnan vasúton, legallább egy fél évet tölthetne körünkbe[n] gondtalan. Erre pedig jó mamának szüksége lenne, mind maga irányába[n], úgy a családéba[n] is, mert így semmi hiányok eszékbe nem léve öcsémnek, eszékbe sem jut a házasság, a magok mielőbbi bérendezése, hogy azáltal mind magukon, mind jó anyámon is segítve lenne. Hátaírozzon jó anyám, úgy is csak egyszer élünk, s az is jó rövidre szabva!

A mostani terhes pénzvviszonyok és sokképpen befektetésem mellett teljes lehetetlenné vált, hogy a Berta stafírozását²²⁷³ készpénzen elősegíthessem, hanem meghozhatná már az én jó sógorom is azt az áldozatot, hogy a már évek óta fizetésre ígért 3500 frt-ból rövid időn 1000 frt-ot teremtsen ki, és azt adja át mielőbb a Berta stafírozhatására, annyival is inkább, mert az ezelőtt 2 évvel fizetett 600 frt az idáig járuló kamatokat se járja ki. Legyen szíves, jó anyám, ezen saját soraim és szívélyes kérésem a sógorral mielőbb tudatni. Bertának ide mellékelek 500 frt-ot, ezzel vegye legelkerülhetetlenebb portékáját. Adjon az Ég néki szerencsét és megelegetést!

Károlytól éppen a szüreten kaptam levelet, ő felső fogai maradványait mind kihúztatván, hogy egész sor fogat tétethessen, megdagadtak, s míg bé nem hegednék, ott kell várnia Bécsbe[n], néki is most adtam 300 frt-ot o. é-ben, hogy célját előmozdíthassam ezen késedelmezés által elesett tervétől, hogy felénk jöhessen.

Szüretünkön igen szép idő volt, de mindössze is 2 1/2 nap tartott, a kevés termés és a[z] se jó, de jobb mégis, mint a tavalyi. Törköly lett 22 sajtó²²⁷⁴ és így 22 hordó bornak kellett volna lenni, ha a szőlő elkészül, de

---

²²⁷³ Hozománnyal, kelengyével történő ellátását, ami használati tárgy és pénz is lehetett.

²²⁷⁴ Valószínűleg sajtár, ami 10-14 literes, fából készült, egyenes dongájú edény.

csak 16 lett, 1 1/2 hordó rác ürmös²²⁷⁵, és vagy 4 cseber²²⁷⁶ mindenféle főtt borokat²²⁷⁷ és egy kevés vereset is csináltam. Vendégünk se volt, nem is hittem, mert mindenki most egyszerre szűrt, csak Örleyk²²⁷⁸ voltak kinn, és Juricskay Dezsővel²²⁷⁹ és Jolánkával.²²⁸⁰

Most igen szép időnk vagyon, most szántunk, vetünk. Én éppen most este indulok a pusztára és hétfőn reggel Váradról egyenest a kolozsvári vásárra, onnan 2[-án] haza. Egymást érik a gyűlések, kiküldetésem, azt sem tudom, melyiket végezzem. A gyermekek most felgyógyultak, Berci azóta nagy beteg volt, mellhártyagyulladásba, mi miánn még most sem igazán vehettem hasznát. Póli egészséges és én, mi kikerültük idáig azon járványos betegséget. Örülök a Gábor előmenetelén, csak arra figyelmeztetem, hogy a vasútra egy kr éró²²⁸¹ se hitelezzen, mert azok mindenkit béhúznak.

Csókoljuk egytől egyig mindnyájokat, csókolva jó anyám számtalanszor, maradtam szerető fia

Zathureczky Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 398–399. verso.

---

²²⁷⁵ Egy hordót háromnegyed részéig megtöltöttek friss, érett, ép szőlőfürtökkel, közé fehérürmöt, kálmosgyökeret, citrom, és narancshéjat, stb. tettek, ezután óborral teletöltötték, majd 4–5 hétig érlelték. Kellő érés után, ahányszor mertek a borból, mindannyiszor felöntötték a hordót óborral. Ezt addig tudták folytatni, amíg a keverék, az „ágy” ízt adó anyagai erejüket nem veszítették.

²²⁷⁶ Egyfülű, vödör alakú edény; egy erdélyi és dunántúli csöbör mintegy 42 liter, egy pozsonyi csöbör 13,4 liter.

²²⁷⁷ A borpárlat vagy törkölypálinka régi elnevezése.

²²⁷⁸ A levélíró veje és annak családja.

²²⁷⁹ Juricskay Dezső örvéndi és mezőtelegdi birtokos, az élesdi járás törvényhatósági tagja, 1914-ig a biharkörösvölgyi takarékpénztár igazgatója. A Biharvármegyei és Nagyvárad Történelmi és Régészeti Egyletegyik mecénása.

²²⁸⁰ Szunyoghné Juricskay Jolán élesdi birtokos asszony.

²²⁸¹ Krajcárt éró.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz

Nagyszében, 1871. november 4.

Szeretett kedves testvérem, Gábor!

Október 31-én reggel ide visszaérkeztem, nagy nehezen eljöhettek Bécsből, [a] fogakat bététtem, de sok fájdalom és költséggel jár. Én tanácsolom, hogy ha valaki be akarja tétetni, hát még korán lásson utána, mert későbbre fájdalmasabb és költségesebb is. A kiadásom a fogakkal együtt, amiért 130 frt-ot fizettem reá, mégyen 300 frt[-on] felyül. A gárda²²⁸² dolgait pedig úgy igazítottam, engemet ezen hónapba[n] béhívtak volna felső kiképzés végett, de a költség olyan roppant nagy, hogy négy év alatt legkevesebb 1200 frt[-ot] kellett volna pótolnom, az az első felöltözés²²⁸³ és bútorzat két szobára²²⁸⁴ belé jö[n] 1000 frt[-ba] s nékem pedig adtak volna 300 frt[-ot] egyszer s mindenkorra, így 700 frt[-ot] kellett volna pótolni, és a nyeresémet, mit az ideiglenes béosztás²²⁸⁵, kiképzés hozott volna, igen kevés a nagy költséghez képest. Amellett 4 év alatt az öltöny szakadoz[ott],

---

²²⁸² A Magyar Királyi (Nemesi) Testőrségről van szó. 1760. szeptember 11-én alapított mint a Habsburg-birodalom első, deklaráltan testőri szervezete. A szabadságharc leverését követően, 1849. november 12-én feloszlatták, s a kiegészítés kidolgozásának folyamatában, 1867. április 21-én állították fel újra (a Nemesi névtag elhagyásával). A kiegészítő személyzet nélkül 45 fős testület tagjait az uralkodó nevezte ki a haderő tényleges állományú tábornokaiból és tisztjeiből, akik ott nem a valóságos rendfokozatukat viselték (a Testőrségtől történt leszerelésük után használták újra), hanem speciális rangosztályokat: kapitány (Garde-Kapitän, a hadseregnél tábornok), főhadnagy (Gardekapitän-Lieutenant, a hadseregnél tábornok), alhadnagy (Garde-Lieutenant, a hadseregnél ezredes), 2 őrmester (Garde-Wachtmeister, a hadseregnél alezredes vagy őrnagy), 40 testőr (Garde, a hadseregnél százados vagy főhadnagy). A rangosztályok osztrák-német neve megmagyarázza, hogy Zathureczky Károly I. osztályú százados (Hauptmann 1. Klasse) miért használja a „gárda” szót. In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I., 488., 669.

²²⁸³ A testőrtiszteknek maguknak kellett elkészíttetniük speciális díszruházatukat a bécsi udvari szabóműhelyben, s az egyszeri alkalommal, a felszereléskor kapott 300 forint messze nem fedezte annak igen magas költségeit.

²²⁸⁴ A testőrtisztektől elvárták, hogy Bécsben „szolgálati állásukhoz méltó” lakást tartsanak fenn.

²²⁸⁵ A testőrtisztek szolgálati ideje 4 év volt, amit az uralkodó meghosszabíthatott, de legfeljebb összesen 10 évig.

hát újból 4–500 forintba került volna az utánpótlás. Engemet hívtak, hogy állandólag jelentsem magamat a magyar testőrséghez, ottan kapok 120 frt[-ot] havonként, igaz, az öltözetre akkor is csak 300 frt[-ot], de annyiba[n] könnyebb leend, mivel az udvari szabónál és Uniformierungnál²²⁸⁶ lefizetés mellett kelmét lehet megrendelni és az állandó otlétel által holmit megta-
karítani és könnyebben lefizetni a hitelezett portékát havonkénti fizetéssel, ha a Gárdához átlépek és ottan 10 évet szolgállok, hát a nyugalomban való lépésemmel kapok 240 frt[-ot], még járulékot évenként a nyugdíj mellé – hát éppen annyi nyugdíjt, mint ha mint őrnagy lépnék nyugalomba, mégis nem kell annyit vesződni és magát rongálni, mint így a csapatnál. Így is akármily tevékenységet fejtsek ki, 10 év alatt többre, mint őrnagyságra, béke idején nem vihetem. Ha pedig háború tanál lennie, hát jogomban áll akkor nékem is, ha kedvem tartja, újból a hadseregbe visszalépni²²⁸⁷, és ot-
tan előléptetődni. Csak béke idején nem többet. Remélem, egy év alatt én is végképpen elérem ezen célt, és egy nagyvárosba[n] nyugodtan, mivel csak 10 napba[n] egyszer ha szolgálatba lépek, szolgálhatok és élhetek. Ez-
tet Bécsben is mind tanácsolták, és meg is ígérték, hogy általvesznek.²²⁸⁸

Mi van Gyulával, mikor mégyen Bécsbe? Bécsbe[n] majd minden nap együtt ebédeltünk B. Runberg Rózával és Antos Lacival,²²⁸⁹ Antos Laci csó-
koltatja mamának kezeit. Írj te is nékem minél hamarább, s tudasd, hogy és mint vagytok otthon s egy szóval, hogy állnak a család dolgai. Márinak is írtam, úgy Gidának is. Linkáékat, Lujzáékat, Juliékat, Bertát, Jóskát mind

---

²²⁸⁶ Zathureczky Károly vélhetően az államilag létesített egyenruházati alapra (Uniformierungs-Fond) utal.

²²⁸⁷ A testőrtisztek hadiállapot esetén kérhették visszavezénylésüket a hadra kelt sereghez (egyben testőr szolgálati állásuk megszüntetését), de béke idején ki kellett tölteniük test-
őrszolgálati idejüket, amelynek letelte után azonban már nem térhettek vissza a hadsereg-
hez. In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán szerk. 2000, I., 488.

²²⁸⁸ A Bécsben fennmaradt Személyi minősítési lapok kiegészítéseiből (Zusatz zur Quali-
fications-Liste) alapján tudjuk, hogy Zathureczky Károly nem szolgált a Magyar Királyi
Testőrségnél. In: Kriegsarchiv 3882. doboz.

²²⁸⁹ Rétyi Antos László (1824k–1888), 1843-tól a Budai Magyar Fonógyár üzletvezetője.
1848-ban ő szállította a honvédség számára a ruházatot. A forradalom után 5 évig Kon-
stantinápolyban volt, majd Bécsben vált elismert kereskedővé. Lásd Székely Nemzet, 5. évf.
153. szám, 1888. okt. 6.

csókoltatom, jó mamának kezeit számtalanszor, s tégedet csókolva, s minden ösmerősöket, rokonokat köszöntve, maradok szerető testvéred, Károly Szegény Kábdebo bankár,²²⁹⁰ a Soós kapitány apósa meghalt.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 401–402. verso.

164.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1871. december 23.

Szeretett kedves Károlyom!

Rég nem tudok már rólad, pedig érdekel hogyléted? Leginkább pedig, hogy mi változást érzel fogaid betétele [után], aztán célszerűen használhatod-é? Nincs-e mégis fájdalmaid véle? Stb. Mert leginkább az győzhet meg engem is, hogy hason eljárásra vetemedjem, mert mióta nem tudok úgy rágni, amint kellene, bár ha nem betegeskedem is, szemlátomást apadok, fogyok. Te, hiszem, az ünnepeket az egyforma katonai tempóba[n] töltended, nem nagy élvezetek közt! Adjon az Ég valahára jobb és megelégedettebb új évet néked! Bár csak családunk sok zilált viszonyai között már te juthatnál megelégedésre, te érhetnéd valaha célotat el! Ezt szívemből óhajtom! Örley²²⁹¹ csakugyan Élesdre vagyon kinevezve segéd járásbírónak²²⁹². Járásbírónak egy oly élteőbb egyént neveztek ki, kinek érdemül tudták be, hogy mind a Bach, úgy a Schmerling korszakba[n]²²⁹³ is szolgált.

---

²²⁹⁰ Kabdebó Ferenc (?), nagyszebeni bankár.

²²⁹¹ Örley Béla, Zathureczky Gizella férje.

²²⁹² A járásbíróságokat az 1871. június 8-án szentesített, az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről, az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok létesítéséről és a királyi ügyészségekről szóló 1871:XXXI–XXXII. törvénycikkek állították fel.

²²⁹³ Két, a meghatározó állami vezető után emlegetett történelmi periódus. A szabadságharc leverését követően Alexander Freiherr von Bach (1813–1893) birodalmi belügyminiszterről (1849–1859) elnevezett, önkényuralommal jellemezhető Bach-korszakról Magyarországon ténylegesen 1850 júliusától beszélhetünk, Julius Haynau (1786–1853) tábornoszernagy katonai kormányzóságának (1849–1850) végétől. A második, az összbirodalmi centralizmust a polgári alkotmányossággal összeegyeztetni kívánó politikával leírható periódus Anton Ritter von Schmerling (1805–1893) államminiszterről (1860–1865)

Szóval azonos számításból tették mint fiatalembernek elébe, hogy a másikkal ne kelljen ingyen pansiót²²⁹⁴ adni, ezt éppen így írták ki a lapok is, még azzal a megjegyzéssel, hogy szerencséje az illetőnek, hogy olyan segédje leendő mint Örley Béla, ki képzett törvénytudó és közelismerést kivívott bíró. Ők már ki is költöztek, a volt patika épületet fogadtam ki számokra 400 frton, most cselédestől itt vagynak nálam, mert még sok dolgok vagyon Váradon a hivatal resignatiójával²²⁹⁵. Legfeljebb jan[uár] 15[-én] ha életbe lép az új rendszer működése²²⁹⁶. Nékünk 27. a végső, 28. az első megyegyűlésünk, nagy készülétek a leendő közigazgatási tisztek választására. Most is túlnyomó megyénkbe[n] a balközép. Ma írtam Gyulának is, ő holmit rendelt volt Bécsből ide Céckére, és még máig se érkezett semmi, írtam, hogy reklamálja. Kíváncsi vagyok, hogy hogy ütött ki a végtárgyalás? Nagyon örvendek ennek a fiúnak, hogy életrevalóságot fejt ki, nem oly tevéketlen[?], mint a többi.

A cséplőgép már hat hete a pusztán van, s ebbe[n] a rendkívüli hidegbe[n] nem kapunk napszámot, bár ha e rövid téli nap 1 frt, napszámot és négyszer pálinkát fizetek, eddig pedig az esőzés hátrált[atott], roppant kár vagyon a kazalokba[n]. Bercit ma estvére várom haza, e[z] nem akkar semmi lenni, csak gazda, noha pedig vajmi kevés kitartással bír. Pedig most keresve keresik az ily embert közigazgatási segéd szolgabírónak – a régi rendszer szerint esküdt – mert annak csak 500 frt a fizetése. Szegény legény, kinek nincs még valamije nem vállalhatja, őt most kínálják, de derogál²²⁹⁷, pedig előbb a káplárság²²⁹⁸, úgy [a] hadnagy. Az ipam²²⁹⁹ megnyerte –

---

kapta nevét. Részletesen e korszakról és az említett személyek életrajzáról lásd: BERZEVICZY Albert 1922.

²²⁹⁴ Szállást.

²²⁹⁵ Lemondás (valamiről), megnyugvás (valamiben), ez esetben vélhetően az előző szolgálati állásról van szó.

²²⁹⁶ A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló, 1870. augusztus 1-jén szentesített 1870:XLII. törvénycikk és a községek rendezéséről szóló, 1871. június 7-én szentesített 1871:XVIII. törvénycikk egyaránt 1871. december 30-án lépett hatályba.

²²⁹⁷ Nincs ínyére, megalázzónak érzi, méltóságán alulinak tartja.

²²⁹⁸ Átvitt értelmű utalás a katonai hierarchia végigjárására: a hadnagy több lépcsőfokkal magasabban helyezkedik el, mint a káplár (tizedes).

²²⁹⁹ I pam: apósom.

leginkább az én közbe[n]járásomra és információmra pro Zilah és Ke-relesty Dániel Gábor ellen a vargyasi pert, leszállították a Danielek keresetét. Már a harmadik fórumon Hajdú Lajos volt Biharmegye[i] adminisztrátor²³⁰⁰ volt a referens benne, pedig Gábor úr is fent ült Pesten vagy 8 nap és ő urai is informáltak mellette. A Rectorné asszonyt Juliskát az egész családjával köszöntöm, az ég áldja! Csókoltatnak Póliék és minden hozzám tartozandók, ölel szerető véred

Zathureczky Gedeon

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 403–404. verso.

165.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1871. pontos keltezés nélkül

Kedves jó Károlyom!

A napokba[n] kaptam kedves leveled, örvendek jólétednek, de sajnál-lak, hogy oly sok dolgaid vannak, és mégis oly nehezen tudsz célt érni feltett szándékidba[n], ezzel tán mind úgy vagyunk, és emiatt néha el is kedvetle-nedünk, de már az élet tőlünk így telik el, csalódás és öröm között. Mióta utolszor írtam, újra tettünk egy pár kirándulást, Berta, Gizella, Ignác és én, voltunk Kőröspatakon a vizitet visszaadni,²³⁰¹ igen szívesen fogadtak és igen-igen csinosan vagy úriasan vannak ellátva. Voltunk a zajzoni fürdőt megnézni, reményünk felett szép és csinosnak találtuk. Csúfolkodnak a szászokkal, pedig mennyi dicséretes van benne, lépten-nyomon tapasztalhatni, kicsi az egész zajzoni fürdő, de különösen sétája meglepően csi-nos, mi nem bántuk meg, hogy megnéztük. Tegnapelőtt szegény jó mama

---

²³⁰⁰ Ha a vármegye király által kinevezett vezetője, a főispán kiskorú volt, nem élt a vármegye-ben vagy meghalt és még nem nevezték ki utódját, helyére adminisztrátort állítottak. Hajdu Lajost (?-?), Bihar vármegye főispáni helytartóját (1862–1865) 1864-ben Debrecen díszpolgárává választották.

²³⁰¹ Valószínű, a sepsikőröspataki Kálnoky családnál voltak, mivel őket említi többször a levelezésben.

látogatására voltunk Kászónba[n],²³⁰² meglehetősen van. Milinek kissé fáj [a] torka, de jobban volt. Kászónnak is van egy kis csinos fedeles sétája, éppen a régi kút felett, a fürdőházak is most jó móddal vannak. Egy ház is épült, mamáék a régi szokott új háznál bírnak két szobát, kevés a vendéglétszám, de a leánykák kedvéért bált rendeztek, hol igen kedélyesen mulattak fél kettőig, azután éji zenét kaptak. Pap Lui²³⁰³ is feljött volt velünk, ott van egy csinos ember, Csiszér nevű, megint Hajós Kolozsvárról, egy tanácsos²³⁰⁴ fia, szép, ügyes fiú, de borzasztó a betegsége, csontszú,²³⁰⁵ már volt Linderizenbe[n],²³⁰⁶ Hallba[n],²³⁰⁷ most karját le fogják szegénynek vágni, de ő azt mondja, hogy levágatja, hogy gyávának ne láttassék, de azután föbe lövi magát balkézzel, már betanult mindent, a lövést is, szomorú szegény szüleire való nézt. Ott vannak Geréb Istvánék,²³⁰⁸ B. Kemény Linka²³⁰⁹ és Kábos Gizell, ez egy rendkívül eszes, kedves leány, aztán Videman kapitányné, Bétsi és testvérei, s több csiki és háromszéki. Másfél nap voltunk fenn, és nagy búval jöttem el, egyik honvéd ló légyhez vágott,²³¹⁰ és kiment [a] lába [a] hely[é]ből, az oly gyorsan dagadott, és rá sem tudott állani. Szerencsére eszembe jutott [az] ecet ágyak²³¹¹, azzal köttettem. Mind untattak, ne induljak haza, de meg kellett tenni, ha el nem tudom hozni, hogy a tisztnek jelentsük a bajt, meg kell fizetnünk. Így elindultunk, persze lépésbe[n] jöttünk 9 óra hosszat, késő éjjel, már a hold lement, mikorra hazaérkeztünk. A sok tünődésbe[n] fáj a fejem. Ignác sem volt velünk, de az Isten

---

²³⁰² A kászónjakabfalvi Salutaris forrás mellé épült fürdő a 19. század vége felé élte a fénykorát. Bizonyára erről a fürdőről lehet szó, mivel ez volt a kor híres, látogatott üdülőhelye.

²³⁰³ Pap Lajos.

²³⁰⁴ A levélben említett tanácsos Hajós János (1819–) miniszteri tanácsos, 1848–1849-ben főhadnagy, a feljebbviteli törvényszék előadója, 1872–1875 közt Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1881-ben ő hozza létre a Székely Mívelődési és Közgazdasági Egyesületet. Lásd SZINNYEI József 4. kötet, 304–305.

²³⁰⁵ Gennyes csontgyulladás, a levélírás korában többnyire halálos kimenetelű betegség.

²³⁰⁶ Azonosíthatatlan településnév.

²³⁰⁷ Ma Hall in Tirol, Ausztria Innsbruck-i járásában.

²³⁰⁸ Geréb István, ozsdolai birtokos, a Rikán Belőli Honvédegylet tagja.

²³⁰⁹ Malomfalvi báró Kemény Karolina, gróf Schweinitz Gyuláné, a marosvásárhelyi jótékony nőegylet tagja.

²³¹⁰ Légy után kapott (valószínűleg hátrafelé), és egyensúlyát veszte kifícamodott a ló lába.

²³¹¹ Fájdalomcsillapítás, bőrregenerálás céljából alkalmazott ecetes borogatás.

oly jó volt, hogy jobban adta. Vásárhelynél egyszerre csak futni kezdett, úgy látszik, a csikarás helyre ment²³¹², és így érkeztünk haza. Csak szegény mamát sajnálom, úgy tűnődött, Idával ide jön hétfőn estvére, kedd[en] itt lesz, szeredán Papolcra, onnan haza. Gyula is jobban lett, most megy gépe Híd-végre.²³¹³ A Jóska dolgát meg nem foghatom, hogy vétette magát az orránál attól a csúf vén leánytól, bár el se venné, mennyi csinos leány van, most lehetne válogatni, alig várom, hogy beszéljek vele. Ha most minden kívánságát beteljesíti, mi lesz belőle, ha nője lesz?

Megtörténék a Lázár Mihály²³¹⁴ instalációja²³¹⁵ is, voltak kétszázan ebéden, Szentgyörgy, Udvarhely, Illyefalva, Vásárhely, Csíkszereda, Oláhfalu és Bereck városok küldöttei és vagy 48 banderista²³¹⁶, a háromszéki nemeség java. Dálnokba[n] 22-én volt a nagy ebéd, Ignác is ott volt Jánossal, négyet lőttek ágyúval, mikor ők odajöttek, hogy a harag megszűnt köztök. Nem voltak ott Mikes,²³¹⁷ a Kálnokiak, Székely Gergely, Gyárfás Imre,²³¹⁸ a többi mind, Pap Lajos is. Igen nagy volt az ebéd és sokféle, az udvaron leveles színekbe[n]²³¹⁹ volt terítve. Túri²³²⁰ is ott volt, nagyon lehangolt, válik feleségétől. Már nője el is vitte minden portékáit. Előbb Túri nem akart válni, most az asszony szeretne békélni, de a férj válik 26 év együttlélet után. Túrit a főispánság fogja megbuktatni, igaz a fizetés 3000 pfrt, de megszűnik követ és királybíró lenni. Most a főtiszt Ignácot vál[asz]t[a]ná első

---

²³¹² A sérült bőrfelszín vagy terület fájdalma elmúlt.

²³¹³ Hídveg, település Székelyföld és Barcaság határán.

²³¹⁴ Dálnoki Lázár Mihály (1820–1904), 1848-as nemzetőr százados, 7 év várfogságra ítélték, amelyből 2 évet kellett letöltenie, 1867-től Kézdiszék, Miklósvárszék és Háromszék alkirálybírója, 1875-től Háromszék vármegye főispánja, 1878-tól országgyűlési képviselő. Lásd DEMETER Lajos – KISGYÖRGY Tamás 2011, 14.

²³¹⁵ Beiktatása, hivatalba helyezése.

²³¹⁶ Arisztokrata kíséretéhez/köréhez tartozó kisnemes. Eredetileg a nemesi felkelést alkotó főúri és vármegyei zászlóalj (bandériumok) tagja, de a 19. század második felére ez már elvesztette jelentőségét.

²³¹⁷ Mikes Benedek gróf (1819–1878), zabolai birtokos, a Vaskorona-rend tulajdonosa.

²³¹⁸ Lécfalvi Gyárfás Imre (1816?–1890), bitai birtokos, a Zabolán élő Gyárfás Lajos testvére. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³¹⁹ Leveles ágakkal fődött ideiglenes szín.

²³²⁰ Tamásfalvi Thury Gergely (1826k–1888), honvéd százados, a levélváltás idején országgyűlési képviselő.

alispánnak, 2700 pfrt fizetés[sel], jó volna bíz az, Szent György lenne a lakás, csak Székely Gergely az ellentárs, már nem lép fel senki, bár kivihető lenne. Jó volna nekünk is a melléklet,²³²¹ mégiscsak borzasztó, mily csigalépésekkel megy az az úrbéri pénz kiadása is. Képzeld, még meg nem kaptuk, hogy Gidát kifizethetnénk, már más mód nincs, ősszel Ignác személyesen kér Pécsi grófnál. Még a Hamari árvák nem voltak itt, mi ígértük volt, hogy utánuk megyünk Fogarasba, nem fogadtak és már lássák... Úgy látszik, tutoruk²³²² félti őket tőlünk, tegyen velük amit jónak lát. A fényképem vétségből itt maradt volt, de biz az rossz is. Már ha hazajössz, lelkem, akkor kézbesítem, én is csak akkor megyek Barótra, mikor te is ott leszel. Mama most Bertát hazaviszi. Nagy gondot ad nekünk, hogy némelyek azt állítják, Berzenczeinek²³²³ semmi vagyona nem volna. Ez baj volna [a] mostani világba[n], már minden esetre addig is lássuk, hogy bizonyost tudjunk. Mili újra hozzád folyamodik általam, a Gyula dolgába[n]. Szentgyörgyön tovább nem hagyják, mivel oly romlott lett az egész rendszer, így Szebenbe vagy Brassóba akartuk, de mivel a német nyelvet nem beszéli, tán igenis visszavetődnek, és most is a Gibráliális[?]²³²⁴ tanulás elébe teszi a katonásdit. Azt kérdi Mili, nem olvastad-é a Vasárnapi lapba[n], hogy Nyíregyházán alakítottak egy kapitány és egy doktor egy honvéd katonaintézetet,²³²⁵

---

²³²¹ Mellékkereset.

²³²² Tanítójuk, oktatójuk.

²³²³ Ifj. Berzenczei Miklós, később főszolgabíró Nagylondán. Ekkor Zathureczky Berta udvarlója.

²³²⁴ Mai ismereteink szerint megfejthetetlen.

²³²⁵ Vélhetően Zathureczky Mária félreérthetett valamit. Nyíregyházán nem volt honvéd nevelő- és/vagy képzőintézet, az első honvéd katonai reáliskola az 1898/1899-es tanévben kezdte meg működését Sopronban. In: RAVASZ István–SZIJJ Jolán szerk. 2000, I, 344-345. Nyíregyházán azonban ekkoriban létesítettek honvédlaktanyát, s a korban minden alakulat saját maga képezte az altiszteket: „1870. február 21-én ismertették Mikecz Tamás dadai járási főszolgabíró február 11-én kelt átiratát, melyben felhívta a várost, hogy a (...) honvédség Nyíregyházára helyezett két alosztálya, a 41. honvéd zászlóalj és 15. honvéd huszár század elhelyezésére laktanyákat létesítsen. A képviselő úgy határozott, hogy egyelőre a lovasság részére a »czügoskerti alkalmasságokat« a bérletből visszaveszi és átalakítja, a gyalogság részére pedig helyiségeket bérel. A (...) 41. honvéd zászlóalj 1871. május 22-én fényes ünnepséggel és gróf Lónyay Menyhért né zászlóanyaságával tartotta meg zászlószentelési ünnepségét.” In: BENE János 2008, 434.

hol a nyelveken és katona tudományokon még egyéb szükséges tudományokban is részesülnek az ifjak. Nem lenne-e jó Gyulát oda adni, és hova kellene írni, folyamodni? Erre lelkem hamar válaszolj, mert 1-ső szeptember beállnak az oskolák, sokat hogy ne mulasszon, erre van Gyulának egész kedve, a nyíregyházira. Ignác ugyan csókol, Gizella, Berta és én sokszor, szeretett jó Károlyom, és kérlek, válaszolj Milinek ezen tárgyra, ahogy teheted. Csókol téged szerető testvéred, Mária.

Kedves jó Károlyom! A beclést Papolcon véghez vitték, de tárgyalás még nem történt. Azt remélik, hogy Gállal²³²⁶ békességesen el tudják igazítani.²³²⁷ Klári²³²⁸ most hökkent meg (vagy kelt ki), hogy a beclés érték szerint ment, s nem ment 100.000-re. A jó Isten tartson meg s hozzon szerencsésen közénk. Testvéri érzelemmel csókol Ignác.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 405–406. verso.

166.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1872. január 8.

Szeretett kedves jó Károlyom!

Első levelem hozzád intézem ez évbe[n], boldog, megelégedett és egészséges légy ez évbe[n], szívemből kívánom, vajha jobb lenne rád való nézt is, mint a múlt volt, bár ne kellene neked is csak remény s várakozással tölteni a napokat, mint nekünk. Mi már elértük a sok csalódás netovábbját, évek óta mindenbe[n] csalódánk, és ez az utolsó legrosszabbul esett, mert olyaktól jött, kiktől legkevésbé vártuk. Rosszul végeztem és kezdettem az ó és újévet, már bele kezdettem újra törődni, s töltjük a napokat, ahogy

---

²³²⁶ Dálnoki Gál Zsigmond, Zathureczky Ferenc veje.

²³²⁷ Zathureczky Ferenc halála előtt végrendeletében a birtokai egy részét nem a feleségére, nem a vejére és unokájára, hanem Zathureczky Gyulára, vagyis testvére legkisebb fiára hagyta. Nyilvánvalóan erre vonatkozik a levél ezen passzusa.

²³²⁸ Nagyborosnyói Tompa Klára, Zathureczky Ferenc felesége.

jönnek. Azt írtam volt, hogy a törvényszéki hivataltól elesett Ignác, amit Donáth²³²⁹ is nagyon sajnált, de Kálnoki vigasztalta, hogy számára egy a legjobb hivatal tartja fel, az árvai elnökséget, mely szép fizetéssel és kevés fáradsággal jár, ezért Ignác az alispánságtól vissza is lépett, mivel a főtiszt is Székely Gergely érdekébe[n] így kívánta. Választás előtt Lázár Mihállyal Ignác találkozáskor, feltűnt Ignácnak, hogy mindenre oly lavírozva felel, mikor Ignác felkérte is, hogy pártjával támogassa, erre ő azt felelte, ő nem elegyedik semmibe, pedig aznap estve Domokos Jánosnál²³³⁰ nagy gyűlést tartottak a Forró²³³¹ érdekébe[n], két nap múlva újra Forrónál, azonban tudatta a főtiszt Ignáccal, adja be 14 nappal előbb kérelmét a kandidálásra²³³², Ignác ezt meg is tette, ő, Gidófalvi Laci,²³³³ Vida²³³⁴ voltak e hivatalra, pedig Vida törvényt nem is tanult, de a főtisztnek érdekében volt Vidát oda tenni, hogy Horváth Laci főjegyzősége biztos legyen. Ignác csak elbámult, mikor a szavazáskor látja, hogy Kálnoki emberei, Mikes,²³³⁵ Kálnoki Pál²³³⁶ mind Vidára szavaznak. Ekkor mondta a főtisztnek, mire magyarázza, hogy a főkirálybíró az ellene van, azt felelte, jaj édes Ignác, nekem a katona osztályt kell pártolnom, ugye szép. Ignác aztán mondta, úgy kár volt, hogy biztatta, ha tudta volna, nem kompromittáltatta volna magát. 36 votumot²³³⁷ kapott, mert 72 balodal[i] nem szavazott, ezek is Ignácnak ígérték volt. Ignác eljött a gyűlésről, különben is nagy lábfájása lévén, 4 nap feküdt, most jobban van, felkelt, lemondott a tiszteletbeli ingyen hivatalokról, iskola tanácsosságról, ami nagyon meglepte Kálnokit, és béjelentette Ignác, hogy alkalmazzanak mindenüvé érdemesebb egyéneket. Igen csúf és

---

²³²⁹ Szörcei Donáth József (1815–1896) királyi törvényszéki elnök, a kovásznai takarékpénztár alelnöke, az Orbai Református Egyházmegye főgondnoka. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³³⁰ Damokos János, alsócsernátoni birtokos.

²³³¹ Angyalosi Forró Ferenc (1808k–1889), alispán, királyi tanácsos.

²³³² Jelöltségre (ez esetben egy bizonyos hivatali tisztségre; latin candidatus: pályázó, jelölt).

²³³³ Gidófalvi Gidófalvi László (1820–1907), 1848–1849-ben honvéd hadnagy, majd főhadnagy, később ügyvéd, árvaszéki ülnök, szotyori birtokos. Lásd BONA Gábor 1998, I, 464–465.

²³³⁴ Vida Dániel (?–1875) 1848–1849-ben honvéd őrnagy, később sepsiszentkirályi birtokos, Háromszék árvaszéki elnöke.

²³³⁵ Mikes Benedek gróf.

²³³⁶ Kálnoky Pál az 1869–72-es országgyűlési ciklusban Bereck kerületének országgyűlési képviselője volt. Lásd PÁL Judit 2011, 353.

²³³⁷ Szavazatot (szó szerint óhajást, kívánságot, fogadalmat: latin votum).

igazságtalan választás ment végbe, az ő emberei mellé kettőt mindig olyant tett, hogy annak bizonyos legyen megválasztása, akit ő és Mikes akart. Bezzeg a főjegyzőségre Bakcsit²³³⁸ a többség kívánatára sem kandidálta²³³⁹, ezért volt a baloldal visszavonulása. Mikesre van a legnagyobb ingerültség, ő úgyszólván a minisztérium spiclije, minden lébe[n] kalán, összevesztek csúfosan Szentkeresztivel,²³⁴⁰ kacagtatják magokat. Székely Gergelyt Lázár Misi buktatta meg, mint a rossz szellem, éjjelenként jelent meg Szentgyörgyön korteskedni²³⁴¹. Többet Ignác sem lesz a Kálnoki pohárköszöntője, tán erre akarta megtartani. Egész Háromszéken Ignác harcolt örökké a mágnások²³⁴² mellett, és sok keletlenségeknek kitette magát, ez a köszönet. A kormány is szép igazságokat követett el, a törvényszéki kinevezésekbe éltes, végzett egyéneket tett apró írónoki afféle állásokra, és tudatlanokat, mint Geréb János²³⁴³ 1000 pfrt-os fizetésre azért hogy Kálnoki és Mikes pártfogolta.

A szegény öreg Jakab Lajos²³⁴⁴ is kimaradt 38 éve[s] szolgálat után. Nem tudom még, Jakab Gyula lett-e dulló és Sándor királybíró. A Berzenczey apját, ki tudományos végzett ember és most is törvényszéki ülnök volt, teszik Magyarlápásra aljárásbírónak. Ide is a törvényszékhez egyik bíró 1700 pfrt fizetéssel, Elekes Endre²³⁴⁵ ki kancellista²³⁴⁶ volt, folyamodik a 800 frt-os jegyzőséggért s kapja a bíróságot, mivel fenn pártfogója volt. Ily

---

²³³⁸ Valószínű Bakcsi Ferenc baloldali politikus, országgyűlési képviselő.

²³³⁹ Jelölte.

²³⁴⁰ Báró Szentkereszt Zsigmond (1817–1891) árkosi birtokos, 1848-ban alszázados, 1849-ben Bem tábornok őrnaggyá lépteti elő. 1863-tól országgyűlési képviselő. Lásd BONA Gábor 2000, 654.

²³⁴¹ Buzdítani, meggyőzni (egy bizonyos politikai irányzat, párt, jelölt érdekében).

²³⁴² Tehetősek, gazdaságilag és ebből következően politikaiéag az adott térség elitjéhez tartozók (latin magnates: előkelők).

²³⁴³ Geréb János 1873-ban a Sepsiszentgyörgyi Királyi Törvényszék jegyzője. Lásd: MAGYARORSZÁG TISZTI 1873, 272.

²³⁴⁴ Szentgericei Jakab Lajos (1802k–1889) Udvarhelyszék főjegyzője, törvényszéki és árvaszéki bírása, később az udvarhelyszéki unitárius egyházkör gondnoka, a székelykeresztúri unitárius középiskola felügyelő gondnoka, homoródoklánci és kénosi birtokos. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁴⁵ Szentkatolnai Elekes Endre (1840k–1874) kézdivásárhelyi királyi törvényszéki bíró. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁴⁶ Hivatalnok egy magas szintű vezető kancelláriáján, titkárságán, hivatalában.

igaztalan kormány hosszason nem állhat fel, a lapok is ugyan békételenkednek. Én nem a mi érdekünkben szólok, de áltáljába[n]. Már Kelemen Lajos²³⁴⁷ is végzett, azt sem alkalmazták semmire, míg más tudatlanok belestek a jóba. A katonaságot, ki életével áldoz, mily csekélyül fizetik, míg a hivatalnokokat, kik még mellette egy annyit [---]²³⁴⁸ oly dúsan – hát az igazság. Te kapj 20 évi szolgálatra annyit, mint Geréb János egy évi után.

Antos Feri²³⁴⁹ is elég jól járt, haza jött, 600 pfrt pénz is és majori rang²³⁵⁰.

Az innepeket első innep[en] Miliék, Tuzson²³⁵¹ és Benedekék voltak itt, második mi Miliéknél, harmadik már itthon, Ignácnak már akkor le kellett a gyűlésre menni. Színészek lévén itt, mi is voltunk 8 rendbe[n], de a nagy hidegek miatt többet nem tudtunk. Óév napján a színházba[n] tudván meg a rosszul sikerült választást, oly rossz kedvem volt és gondolatimmal úgy el voltam foglalva, hogy hazajöve a szánból szép nagy nyest bunda gallérom nyakamról leesett és elvesze, Oroszfalunál²³⁵² vettem észre, visszamentem, 11 óra volt, vidéki senki nem volt [az] utcán csak a színházból jövők, de sehol nem kaptam. Másnap reggel kidoboltattam, 5 pfrt jutalmat ígértem, de senki elé nem adta. Most két éve 32 pfrt-on készíttettem Brassóba[n]. Tavaly Lujinak²³⁵³ már 40 pfrt-[ért] nem vállalták. Ily bánattal és sírással kezdém az újévet. Szájam kicsattant²³⁵⁴ volt, hogy a kemény hideg meg ne csípje, keszkenő volt szememen, s így nem láttam, dacára a holdvilágnak, amikor leesett.

---

²³⁴⁷ Kelemen Lajos (1841–1917), nagyernyei Kelemen Elek fia, Zathureczky Berta férje, 1872-ben Budapesten szerzett köz- és váltóüggyvédi oklevelet, és csupán később, 1873-ban választották meg városi tiszti ügyésszé. Lásd *Magyarország és a Külföld*, 1900, 13.

²³⁴⁸ Két olvashatatlan szó.

²³⁴⁹ Rétyi Antos Ferenc (1822 k.–1876), az 1848–1849-es forradalomban és szabadságharcban honvéd őrnagy, később a Sepszi református egyházmegye algondnoka. SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁵⁰ Amenyiben a katonaság vagy valamelyi rendvédelmi testület (volt) tagjáról van szó, akkor őrnagy rendfokozat.

²³⁵¹ Nem azonosítható, a Tuzson család melyik tagja.

²³⁵² Háromszéki település Kézdivásárhely mellett. Ebből az utalásból úgy tűnik, hogy a színházat Kézdivásárhelyen látogathatták.

²³⁵³ Zathureczky Lujza nevét felváltva hol Luiznak, hol Luji-nak használja a levélíró.

²³⁵⁴ Az ajkak kisebesedése. Táj szó.

Tegnap kaptam Maurer Maritól²³⁵⁵ Bukarestből levelet, írja, hogy levelem vétele óta figyelemmel kísérte Reineket[?], aki egy francia madonból nevelt ember, és csak külső már, mint festék rajtok a mívelés, kívül Gizella kisasszony²³⁵⁶ boldog soha nem lehetett volna, és jobb, ha egy magyar ifjúnak, kinek szíve és jelleme van, nyújtja egykor kezét. Reinek most az ősszel, úgy volt, hogy házasodik, a Stefaneszko szép és gazdag kisasszonyt, de ez sem akar hozzá menni. Így hát jobb volt, hogy a nyáron el nem jött, úgy is Gizella is egész undort érzett iránta.

A Jóska lakadalma újra elhaladt. Tegnap volt itt Hollaki Attila²³⁵⁷ először vizitába²³⁵⁸, azelőtt Geréb Béla²³⁵⁹, csekély időtöltések a Gizella korába[n], és bálba is akartunk menni, de azt is elhagyjuk. Többnyire a leánykák, kik vele egykorúak, mind gyászba[n] vannak, aztán kevés az ifjúság is, aztán mi tűrés, tagadás, ha contóra nem megyünk²³⁶⁰, nincs is az idén mivel menni. A gabonát ahogy cséplik, eszik meg, és házi mindennapi szükségre megy el, ára van, de majd semmit nem ereszt, így a gabonás is üres. Miliék is tegnap és azelőtt el voltak, nekik is örökké a pénzhiány, sokba is kerülnek azok a fiak. Könczey Károly²³⁶¹ is agyondegredálódik²³⁶², államügyész Fogarasba[n], még nem válaszolt Ignácnak a minket illető 900 pfirt-ról, sem a jószágvásárról. Ez az örökös várakozás megöli az embert. Most újra írt Ignác Kolozsvárra az úrbéri pénz dolgába[n], soha semmi válasz. Megölne az az örökös izgatottság is. Bár

---

²³⁵⁵ Ürmösi Maurer Mária.

²³⁵⁶ Szentiványi Gizella, a levélíró lánya.

²³⁵⁷ Kishalmágyi Hollaky Attila (1838 k.–1923) kovásznai főszolgabíró, 1910–1918 közt országgyűlési képviselő, takarékpénztári igazgató, földbirtokos. Lásd Magyarország és a Külföld. Háromszék vármegye, 1900, 21.; PÁL Judit 2015, 78.; valamint SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁵⁸ Látogatóba.

²³⁵⁹ A Geréb családnak több településen voltak birtokai, legjelentősebb kastélyuk Árapatakon, nagyobb birtokaik még Illyefalván és Nyujtódon voltak. Geréb Béla, jogász, az Árapatak környéki járás körjegyzője volt 1873-ban. Lásd Nemere, 3. évf. 25. szám, 1873. márc. 28, majd később, 1879-ben az Orbai járás segéd szolgabírája lett.

²³⁶⁰ Valakinek a terhére, számlájára, esetleg hitelben.

²³⁶¹ Karatnai Köntzei Károly (1827 k.–1900) 1848-as honvéd tiszt, később alispán, országgyűlési képviselő. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²³⁶² Lefokozódik, leértékelődik.

adnák, hogy a Berta²³⁶³ stafírunkját vehetnők meg, hogy ne mi legyünk az akadály. Berzenczei²³⁶⁴ is, úgy látszik, ránk neheztel, Milinek két levelet is írt, de minket meg sem említ. Miliék is csókolnak tégedet. Lujznak holnap elküldjük a rentenschein²³⁶⁵ utáni 11 frt és nem tudom hány krajcárt. Gidáéknak Gizellával írtam, én már szégyellem írni is, hogy a pénzt nem adhatjuk. Mennyi reményt köttem volt a hivatalhoz, s minden füstbe ment, így csak az Isten tudja, hogy fogjuk fenntartani magunkat. Csókollak, kedves jó Károlyom, Ignác és Gizella, sokszor Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 407–410. verso.

167.

Zathureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1872. január 25.

Édes Károly!

Közeledvén nevednapod, nem mulaszthatjuk el, neked őszinte jókívánatainkat nyilvánítani. Mindnyájunk kívánata az, hogy az Isten téged még hosszason éltesen friss jó egészségben, adjon néked pályádon előhaladást s megelégedést, óvjon meg minden veszedelemtől, s tartson meg családunk részére, egy szóval egész családunk kívánata.

Sajnosan esik, hogy mindég szomorító híreket kell véled közlenem. Az új év szegény Lujzáékra szomorúan köszöntött bé, mert 5-én kis Margit megkapván a mostani uralkodó torokbetegséget, benne 8-án elhalt, és így csakhamar 18-án kis Gabriella és 19-én a kis Lujza, így tíz nap alatt három szép kisgyereke lőn a járványos torokbetegség²³⁶⁶ áldozatja. Képzelheted szegény Lujza kínjait, oly hirtelen három gyerek elvesztése után. Most itt

---

²³⁶³ Zathureczky Berta ekkor félig árva, az édesanyja, Farkas Mária idegbetegsége miatt nem számíthatott arra, hogy a saját szülei vásárolják meg a stafírunkját. Ezért viselte a szíven mindenki a sorsát.

²³⁶⁴ Ifj. Berzenczei Miklós, később főszolgabíró Nagyilondán, ekkor Zathureczky Berta vőlegénye.

²³⁶⁵ Járadék-dokumentum.

²³⁶⁶ Valószínű diftéria (torokgyík), a korszak halálos kimenetelű torokgyulladás, melynek a kórokozóját csak 1884-ben fedezték fel, az ellene való oltást csak 1924-ben fejlesztették ki.

van kis Károly és Sándor nálunk, csak az ég őket megóvná. A kis Károlyt itt a vízhimlő²³⁶⁷ kelte meg, még jó mert annál inkább remélhető, hogy a betegséget kikerüldi.

Most kaptam Gyulától is levelet, ő is ezen torokbetegségben benne volt, hanem idejébe[n] kiégettette, és megmenekült. Annál kényesebb 2 és 3 éves gyermekeknél, mert nem tudják az orvosok kiégetni, és kesőre tudatják a torokfájást, úgyhogy akkor több szökések vannak már a torokba[n], akkor ok nélkül égetik, mert egymásra rea mint a gomba és bransba²³⁶⁸ megy át.

Miliék, Máriék mind jól vannak, úgy itt is Linka, Jóska, Lujza is. Mama gyengélkedik, hanem most jobban van, fenn járogat. Ilona, Jakab Gyula²³⁶⁹ benn voltak 8-án, jól vannak. Még Udvarhelyt nem volt meg a tisztújítás, neki kilátása van szolgabírói állomásra Sz[en]tmártonba[n].²³⁷⁰ [A] baróti járásbíró-ság részire a hivatalház alsó részét adtam [a] községnek 5 évre át 180 frt évi fizetés mellett, a más részibe fináncok maradtak meg. Ide Csiszér Albert²³⁷¹ van kinevezve, és aljárásbírónak Ilyefalváról Benkő Jánosnak²³⁷² Egyed Ferenc²³⁷³ levéltárnok, vagyis inkább diurnistának,²³⁷⁴ Eresztevényi László²³⁷⁵

---

²³⁶⁷ Ma bárányhimlő néven ismert fertőző betegség.

²³⁶⁸ A torokgyík szövődménye a tüdőgyulladás: a brans lehet a bronch elírt alakja is.

²³⁶⁹ Jakab Gyula ekkor Zathureczky Ilona férje.

²³⁷⁰ Nyilvánvalóan Homoródszentmártonról (Udvarhely vármegye, Homoródi járás; in: GYALAY Mihály 1989, 515.) van szó.

²³⁷¹ Gidófalvi Csiszér Albert (1840–1882), korábban hidvégi egyesbíró, nagyajtai, majd baróti királyi járásbíró. Lásd: Nemere, 1. évf. 104. szám, 1871. dec. 29. Temetése Baróton a Zathureczky-sírkertben volt. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁷² A korra vonatkozó történeti munkák szerint Benkő József volt Illyefalva főjegyzője, majd főbírája. Képviselői mandátumot is szerzett, ám ezt a bíróvá kinevezése miatt nem tudta betölteni. Lásd PÁL Judit 2011, 355. A Magyarország tisztí czim- és névtára 1875, 227. baróti albíróként jegyzi.

²³⁷³ Egyed Ferenc 1875-ben a baróti járásbíró-ság írnoke. Lásd Magyarország tisztí czim- és névtára 1875, 227.

²³⁷⁴ Krónikás, napi események lejegyzője (latin diurna: napi hírek naplója, krónika; diurnum: házi napló).

²³⁷⁵ Eresztevényi László, az 1848–1849-es forradalomban hadnagy a 15. huszárezredben. Testvérével együtt ők gondozzák Gábor Áron eresztevényi sírját. Lásd VÁRY O. Péter 2014, 142.

végrehajtónak Száraz György,²³⁷⁶ képzelheted, mily hanyagul vitte az öreg Lá-nyi,²³⁷⁷ több ezer pernél ellátatlan van, úgyhogy Csiszéréknek egy év kell rá, csak a restantia²³⁷⁸ meggyőzésére, és roppant rendetlenül vitt mindent. Még február végivel, ha az átadás megtörténhetik rendesen. Mind örvendünk, hogy Csiszért nevezték ide ki, ő nagyon szorgalmatos. Egyesbíró volt Hídvégen is. Most irodát nyit Hinléder²³⁷⁹ szentgyörgyi ügyvéd és Nagy Károly²³⁸⁰ ugyan Sz[en]tgyörgyről, azon kívül Udvarhelyről [---]²³⁸¹ is ide jön, most lesz vagy 5 ügyvéd. Bíró Sándor meg van szeppenve, mert nagyon kevesen fognak rá pe-reket bízni, és Barót így emelkedik napról napra.

A fülei gyárt²³⁸² nagy csuda, ha tavasszal el nem adják, amint biztosan tudom, 20 ezer forintba behagyták erdővel és épületekkel együtt Otrobán d[okto]rnak²³⁸³, hogy ha márciusig kifizetendi. Ottan olcsó vásár lenne, mert olvasztást, öntéseket folytathatni, kamatozna nagyon jól. A vasúti munkálatok csak december és jelen hó első hetébe[n] vesztegel[nek], most is foly[nak], nagyon sokra haladtak előre. Innét akinek csak marhája van, mind kőhordani van Alsórákoson.²³⁸⁴ Félek előre a tavasztól, mert napszám mérges drága[!], s embert nem lehet kapni, a cselédbér is 20%-kal emelke-dett, jövedelem semmiből a földön nincs, mert gabona annyi termett, amit

---

²³⁷⁶ Száraz György, baróti bírósági végrehajtó. Az írásjelek elmaradása miatt kissé nehéz követni, hogy melyik funkcióban ki lehetett a felsorolt személyek közül.

²³⁷⁷ Lányi Sándor, 1849-ben a forradalmi rögtönítélő törvényszék tagja volt, 1868-ban miklós-várszéki bíróként jegyzik. Lásd SÜLI Attila 2015, 218 valamint JÓZSA Lajos 2013, 8.

²³⁷⁸ Elmaradás, hátralék, el nem végzett (munka), maradék.

²³⁷⁹ Hinléder Fels Guidó (1832 k.–1903) törvényszéki bíró, köz- és váltó ügyvéd. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²³⁸⁰ Szotyori Nagy Károly (1839 k.–1892) sepsiszentgyörgyi ügyvéd, később Háromszék vármegye közigazdasági előadója. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²³⁸¹ Olvashatatlan név.

²³⁸² Az erdőfülei (Udvarhely vármegye, Homoródi járás; in: GYALAY Mihály 1989, 440.) híres vashámorról van szó.

²³⁸³ Otrobán Nándor (1828–1901) honvéd ezredorvos. Résztvett az 1848–49-es forradalomban. 1856-ban Pesten szerzett orvosi oklevelet. Több írása van az erdélyi ásványvizekről (Borszék, Előpatak stb). Az ipar iránti érdeklődése ebben az időben már körvonalazódott: a brassói petróleumgyár egyik alapítója. Életéről lásd KAPRONCZAY Károly 2004, valamint https://hu.wikipedia.org/wiki/Otrobán_Nándor

²³⁸⁴ Alsórákos (Nagy-Küküllő vármegye, Kőhalmi járás; in: GYALAY Mihály 1989, 335.)

elvetett az ember, a ház számára sem lesz elegendő, így mag[?] egy is, és a volt törökbúza²³⁸⁵ egy szem sincs, mert éretlen [---]²³⁸⁶ kellett megszedetni. Mindenképp nyomorult egy év! Csókolunk édes Károly mindnyájan, s maradok szerető testvéred Gábor.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 411–411. verso.

168.

Szentiványiné Zathurecky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Nyujtód, 1872. január 26.

Szeretett kedves Károlyom!

Részvétteljes leveled az estve kaptam, úgy látszik, tégedet még nem tudósítottak Barótról azon kettős csapásról, mely Lujzot érte a szegény kis Margit és Gábiella estek áldozatul a torokgyíknak, és eddig tán már a kis Lujka is, mikor Juli nekem írt, már nyolcszor égették volt ki a kis ártatlan torkát, nem volt ahhoz is remény. A fiak Baróton mamánál vannak. Mama, Luji bánatjokban mind betegek. Én szeretnék most hetfűn, ha az idő meg nem változnék, kimenni. Gizát nem vinném ki, mert 24 évesig ragadós ez a borzasztó betegség.

Jóska is most jobban van, tegnapelőtt itt volt. 22-dik[én] lesz [az] esküvője, ha addig lovakot kap, de 350 és 60 frt-ot kérnek egyért. Ő elég jókedvű, és jól helyrejött. Ezelőtt két héttel nagy vadászat volt Erdővidéken, Mozer²³⁸⁷ is ott hált Jóskánál, a Maurer és Béliediek, Mamnon[?]²³⁸⁸ és Henterek,²³⁸⁹ Gyula, Jóska, aztán Mozer az egészet a Hotel Bukarestbe²³⁹⁰ ebédre

---

²³⁸⁵ Kukorica vagyis tengeri.

²³⁸⁶ Olvashatatlan szó.

²³⁸⁷ A név olvasata bizonytalan. Talán Mikes Benedek apósáról, Heinrich Moser-ről (1806–1874) lehet szó.

²³⁸⁸ Napjainkban ismeretlen családnév. Épp ezért az olvasatát bizonytalanoknak tekintjük.

²³⁸⁹ A sepsiszentiványi Henter családnak tagjai közül néhányan ekkor Nagyajtán laktak. Henter Béla (1841–1897) később a miklósvári járás főszolgabírója volt. Az ő testvérei Gábor, Oda, Vilma, Sándor, Károly és Ilona voltak.

²³⁹⁰ Brassói szálloda az 1870-es években.

meghívta, az ebéd 260 pfrt-os pástétomos volt, egyszóval nagyon grófos. Azt nyilvánította, hogy Erdélybe[n] leginkább szereti Maurer Misit,²³⁹¹ Gyulát és Zetált,²³⁹² fel is szólította Gyulát, fogjanak együtt üzérkedéshez, ő ad pénzt, Gyula a fáradságot. Már nem tudom, hogy jön létre, mert márciusba Mozer, Zétál és M. Misike²³⁹³ menni akarnak Chinába, ahhoz szép idő és pénz kell. Gyula Gál Zsigával²³⁹⁴ úgy igazítottak, hogy 2 év vagy 3 alatt lefizeti egyenlő részletekben, addig 6 percentet²³⁹⁵. Klári²³⁹⁶ külön lakást és lovat, szekeret pretendált²³⁹⁷, erre azt felelte Gyula, a végrendelet értelmébe[n] különmehet, akár fizeti neki az 500 frt-ot. A szekeret, lovat eleget használták eddig is egyébire, nem kötelezi magát semmire, így elég jól eldőlt. Berzenczei²³⁹⁸ is itt járt, nem leve semmi hivatalnok, mégis oly nagyba[n] beszél, minket is csak arra kér, ne ellenezzük, hogy májusba[n] lehessen meg az esküvő, Berta is úgy akarja. Jóska nagyon ellene van, azt mondja, sok adóssága van mindenfelé, már lássa. Mi is Gidófalvitól kaptunk levelet, hogy február utolsó hetébe[n] kikapjuk a kárpótlást. Adná az Isten, hogy ne csalódnánk, mi Ignáccal felszámítottuk, Gidához egyszer 600, egyszer 500 pfrt-ot küldöttünk 3 év alatt, így maradtunk még 3000 pfrt-tal, az ki fog jönni a papírokból, ahogy megkapjuk, kérni fogom Gidát, adjon belőle 1000 Jóskának, 10²³⁹⁹ Gábornak, 600 mamának, 400 Miliéknek, bár egy évig 8 percentet megadjuk róla. Ezzel mind a Berta részére

---

²³⁹¹ A szepességi származású Maurer család a 17. századba került Erdélybe. Ürmösi Maurer Mihály (1847 – ?) fiatal korában világgjáró, aki a fél világot beutazta. 1887-től vállalt politikai szerepet, mint a szabadelvű párt Hermány környéki parlamenti képviselője. 1890-től Brassó megye főispánja. PÁL Judit 2009, 70.

²³⁹² A Schütt és altenburgi Mathachich előnevű, bajorországi származású Seethal Ferenc (1835 k. –1902) szentivánlaborfalvi birtokos volt, jelentős mintagazdaságával jutott fel a század végére a háromszéki virilis listákra. Lásd NAGY Botond 2015, 152. A gróf Kálnoky családdal való összeházasodás révén miklósvári birtokokhoz is hozzájutott.

²³⁹³ Bizonyára a levél korábbi részében említett Maurer Misiről lehet szó.

²³⁹⁴ Gál Zsigmond Zathureczky Ferencnek volt a veje. Az igazítás a birtokmegosztásra vonatkozik.

²³⁹⁵ Százalékot.

²³⁹⁶ Özvegy Zathureczky Ferencné Tompa Klára.

²³⁹⁷ Valamire igényt, számot, jogot tart.

²³⁹⁸ Ifj. Berzenczei Miklós.

²³⁹⁹ A pontos összeg a papíron lévő tintafolt miatt nem látható.

tartoznak, akkor rögtön kiállíthatnánk és [nem] húzódnék tovább, más-
képp Isten tudja, mikor lesz valami belőle. Ignác is most jobban van, bele
kezdett törődni újra a nyomorba. Könczei Károlynak írt, de még választ
nem kaptunk, pedig én is írtam az anyjához. Februáriusba[n] Ignác is ki-
megy, addig Könczey is általköltözik Fogarasba.

A sors tégedet is, mint minket, üldöz mindenbe[n], csak az Isten
egészséget adjon néked is, legfőbb az. Itt Háromszéken, úgy Erdővidéken
[is] a baloldal nagyon nagyra növé ki magát, a főtiszt desperált, hogy mind-
két követ bal lesz. Pál gróf²⁴⁰⁰ akart jobb lenni, de kimondták, Baktsit²⁴⁰¹
kikiáltják, levágák magok alatt a fát, ez a kormány meg is érdemli sorsát.
Ha bizony a gárdához²⁴⁰² sem juthatsz, nyugalomba jössz, s lesz úgyis miből
megélj, soha se kínozd magad.

Vásárhelyt²⁴⁰³ múlt kedden volt az első álcás bál,²⁴⁰⁴ színészek adták.
Sok csinos maszk volt, de a Gizella és Benedekné megjárta volna Kolozs-
várra is, oly feltűnő szép volt. Ők kártyakirálynék voltak, egy színésznével
készítettük, a tervet mi adtuk, [a] képünk megvolt egy pesti jelmezbáltól,
egy contess²⁴⁰⁵ volt ott úgy, de leírni sem tudom, oly szép volt. Mikor be-
mentek 10 óra után, már a mások rég benn voltak, egész egy ah kiáltás volt,
de egyszerre megösmerték, azt mondták.

Húsvéti innepeken nem voltunk Baróton, a leánykák koncertre készül-
vén, ami 6-dik ápril[is] jól is ütött ki,²⁴⁰⁶ kivéve sok mellékes kellemetlen-
ségeket, és a közönség annyira méltányosan, illedelmesen viselte magát, és
oly meglegedve távoztak, hogy egész reménységen felül, kapott mindkét
leány hét igen szép bokrétát, tapsot és éljent annyit, hogy a terem rázkódot
bele, igen jól is játszottak, és mindenkit meglepett ízletes öltözetek. Azt
mondta Gyárfásné²⁴⁰⁷ is, oly tökéletes egy pár öltözék, hogy semmi kíván-
nivaló nincs rajta. Bár kissé hosszasan történet, de az egészet eleitől kell

---

²⁴⁰⁰ Kőröspataki gróf Kálnoky Pál.

²⁴⁰¹ Valószínű Bakcsi Ferenc baloldali politikus, országgyűlési képviselő.

²⁴⁰² Lásd a 163. levélhez a Magyar Királyi Testőrségről írott jegyzetet.

²⁴⁰³ A földrajzi közelség miatt bizonyára Kézdivásárhelyről van szó.

²⁴⁰⁴ Álarcos bál.

²⁴⁰⁵ Grófnő.

²⁴⁰⁶ Úgy tűnik, hogy a februárban indított levelet jóval későbbben fejezte be a levélíró.

²⁴⁰⁷ Lécfalvi Gyárfás Lajosné csíkszentdomokosi Sándor Mária.

kezdenem. A télen egy karmestert²⁴⁰⁸ szerzett Mikes²⁴⁰⁹ Vásárhelyre, de szokás szerént a vargák ígérnek, de nem fizetnek²⁴¹⁰, kénytelen volt vidéken órákat adni. Potsa Flóra,²⁴¹¹ Cseh Viktor²⁴¹² (ez Józsi fia), Berta²⁴¹³ és Gizelának, a városon a többi közt Bányai Bogdánne²⁴¹⁴ csinos kitsi fiatal asszony, Szóts Berta testvére, az öreg Gyika herceg²⁴¹⁵ felesége neveltette és úgy vette el, ezt is Párizsba[n] a herceg neveltette, kistafirozta²⁴¹⁶ és férjhez adta még két testvérét. A karmestert a város felhatalmazta, hogy fúvó[s] rézmuzsikákat hozasson, ami körülbelül 160 pfrt, de mikor árát kérte, megverték a főbb vargák, így ő ki akart rajtok kapni, hogy a koncertet a muzsikák fizetésére adja, így felkért minket és Potsáékat,²⁴¹⁷ mi bele is egyeztünk. Kért továbbá Bányainé is, hogy léphessen fel, mert nála van két zongora, hol a próbák tartalódjanak[!]. Ebbe is beleegyeztünk, a leánykák behúnyt szemmel eljátszodhatnak darabjaikat. Flórát tudtam, kevésbé tud, kérdeztem, képes lesz-e ő azt betanulni, a karmester remélte, hogy igen, úgy Bányainéről is. A programok szét voltak küldözve, de próba még egy sem volt.

---

²⁴⁰⁸ A levél további részében leírt hangverseny újságbeli hirdetéséből látható, hogy az említett karmester Faerber Henrik volt. Nemere, 2. évf. 25. szám, 1872. márc. 28.

²⁴⁰⁹ Mikes Benedek gróf.

²⁴¹⁰ Kézdivásárhely legjelentősebb céhei a csizmadia és varga céh volt, ezért a várost gúnyneven Vargavárosnak nevezték. Itt a *vargák ígérnek, de nem fizetnek* megjegyzés nem konkrétan a mesterség képviselőire, hanem tágabb értelemben a kézdivásárhelyi polgárookra vonatkozhat.

²⁴¹¹ Hatolykai Potsa Flóra, később kisborosnyói Tompa Albertné.

²⁴¹² Szentkatolnai Cseh Viktor (1857 k.–1899), nyujtói lakos, később Háromszék vármegye törvényhatósági bizottságának tagja. Lásd SZNM Gyászejelentő gyűjtemény.

²⁴¹³ Zathureczky Berta.

²⁴¹⁴ Literáti Bányay Bogdánne Moldován Erzsébet, tamásfalvi birtokos.

²⁴¹⁵ A Ghica dinasztia a román fejedelemségek albán nemzetiségű uralkodó családja. Köriükből került ki Moldova utolsó fejedelme, Grigore Alexandru Ghica (1804–1857), valamint Alexandru Dimitrie Ghica (1795–1862), a Román Fejedelemség első törvényes uralkodója. A levélírás időpontjában a családnak még számos főrendi tagja élt: Ion Ghica (1816–1897), aki 1866–1867-ben, valamint 1870–1871-ben Románia miniszterelnöke volt, vagy Dimitrie Ghica (1816–1897), aki 1868–1870 közt volt miniszterelnök.

²⁴¹⁶ Ellátta kelengyével, hozománnyal.

²⁴¹⁷ A levélben később emlegetett Potsa major pontosítás jelzi, hogy Potsa János őrnagy családjáról van szó.

Mikor az első próba van, hát úgy Flóra, mint Bányainé a Hunyadit²⁴¹⁸ nem tudják. Na erre a karmester mondta, ő játszodja Bányainé helyett a negyediket, ekkor a Rákóczi nyolckezűt²⁴¹⁹ játszodják, azt meg Flóra nem tudja, de nem akarta átengedni a karmesternek, hogy még 3 nap van, betanulja. Ez és a leánykák desperáltak²⁴²⁰ voltunk, mi fog történni, na betanulják utolsó nap úgy-ahogy, de a próbán elhatár[o]z[t]ák, a prímet Gizella Bertával játszodja, és a más zongorán a fal felől Flóra a karmesterrel, erre furiálva²⁴²¹ jön Potsáné,²⁴²² odamegy Gizellához és oly illetlen azt mondja: „hiába, a szépeknek elől kell ülni, hogy a csúfot eltakarják”. Erre azt felelte, csalódik, Zsuzsa néni, nekem azért kell a publikum felől ülni, hogy én a prímet játszodom, és Flóra oly szép, hogy ha jobban eltakarnók is, csak ötlet látnák. Megjegyzendő, hogy egy év óta nagyon visszavonják magokat tőlünk, és [a]hol lehet, Gizellát kisebbítik, Háromszék grófnéjának nevezték. Megint Flóra, hogy olyan, mint a Marcella, kellemezteti²⁴²³ magát, hogy dicsíriék, hizeleg azoknak is, kiket nem szeret. Ezeket Gizának megmondták. Persze rosszul esett, hidegebb volt Flóra iránt, de mégis nyájas. Kérdi a próbanap[on], mily öltözetbe leszel, mamám megizente Zsuzsa néninek, nekünk fehér ruhánk lesz rózsaszalaggal, egy rózsza [a] fejünkön zöld viaszlevelekkel és egy rőfös²⁴²⁴ uszály, az egészet Bécsből rendeltük, mert mamám azt mondta, a tudományunkhoz inkább talál a könnyű ruha. Flóra erre azt felelé, az övé piros szín, de ahogy hazamegy, előadja anyjának, hogy Giza kicsúfolta, hogy selyemruha nem talál az ő tudományához, de mi erről

---

²⁴¹⁸ Erkel Ferenc és Egressy Béni 1844-ben bemutatott Hunyadi László nevű operájának nyitánya szerepelt a programban. Lásd Nemere, 2. évf. 25. szám, 1872. márc. 28.

²⁴¹⁹ A 19. század elején keletkezett Rákóczi-indulóról volt szó. Lásd Nemere, 2. évf. 25. szám, 1872. márc. 28.

²⁴²⁰ Kétségbe esettek (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²⁴²¹ Felmérgeződve.

²⁴²² Pótsa János őrnagy második felesége szentkatolnai Cseh Zsuzsa(1819 k.–1909). Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁴²³ Kelletti magát, illeg-billeg azért, hogy dicsíriék.

²⁴²⁴ A rőf textilanyagok mérésére használt, a kar hosszát a mell közepétől a hüvelykujj hegyéig alapul vevő, országokként és vidékeként eltérő hossz mérték. A kolozsvári, körmendi, krakkói és lőcsei rőf 62,2 cm-nek; a brassói, budai, drávamelléki, eperjesi, erdélyi, gyöngyösi, kassai és királyi rőf 62,52 cm-nek; a bécsi rőf 77,75 cm-nek; a mérnöki, munkácsi és pozsonyi rőf 78,3 cm-nek felel meg.

mit sem tudtunk. A játéknap delutánján azt mondja Flo[!], lellem Gizám, ti jobban tudtok zongorázni, játszodjatok az új[a]bb zongorán, én belesülök rajta, az enyim könnyen jár, ahhoz szoktam. Jó, beleegyez[ett] Giza, odaszóllítja a cigányokat és kívül teszik az új zongorát. Elmennek, felmegy Potsáné és kérdi leányát, ezt ki tette, ő nem mondja, hogy ő kérte Gizát, csak azt, hogy Gizának tetszett az újabb, hogy magát produkálja. Tuzsonnitt²⁴²⁵ 18-an voltak ozsonnán, mikor berontott, mint egy fúria, a májorné. Pizskolta, [hogy] felfuvalkodott, gögös, bolond mágnások után kapkodó, eladósodot Háromszék grófnéja, mert a koncert is csak érette van, hogy produkálja magát. Persze mind felszóllaltak Giza mellett, hogy ezt a hibáit nem ösmerték, mondta, hogy is meri magát anyástól hozzám és leányomhoz tenni, az én uram nem görbedt meg a pénzhajhászásba[n]. Erre felszóllalt több tiszt, bocsánat nagysád, e[z] nem tartozik ide. Gizella, ki[t] úgy ösmerjük, mint egy a legnépszerűbb, és soha annak a családnak gög, csúfolkodás nem volt sajátjok, nem úgy voltak és vannak nevelve. Ezt mi mind később tudtuk meg, azaz másnap. Mi 7 órakor fenn voltunk a városháznál, fél 8 órakor már a 240 személyből álló vendég [volt], de Flóra mind nem jött, végre fél 9[-kor], mikor a publikum kezdett tombolni, mért nem kezdik, jött meg, piros selyem ruha de rövid fehér tunik²⁴²⁶, azaz nem volt hosszú uszály hozzá, és arca egyforma fehérre porozva, elég szép volt. Kivezették a három leányt, nagy tapsokkal fogadták, és több hangot hallott az ember, mily kár, hogy a harmadik is nem úgy öltözött. Eljátszodják a Hunyadit, Flóra egy kikszet²⁴²⁷ csinál, Berta mondja, Giza ügyelj, mert kikszel, Giza lassan azt feleli, hallgass, hallom s lejátszodják. Azután kezdődött kis pauza után a Repülj fecské-je²⁴²⁸ Gizellának, igen jól sikerült, ahogy ő kezdett játszodni, Potsáné felugrott, be az öltözőbe, Bertát megtámadta, hogy jöttek közben, Flórát Giza mért csúfolta le. Persze Berta védte Gizát, és megmondta, mi volt, ha tudni akarja, de oly hatalmason szájalt, hogy többen odamentek hallgatózni, meg voltak lepve állításán, mert minden szem

---

²⁴²⁵ Tuzsonnitt (vagyis Tuzsonnál).

²⁴²⁶ Tunika: combközépig érő, általában női ruhadarab.

²⁴²⁷ Valószínűleg gikszert, vagyis hibát.

²⁴²⁸ Reményi Ede: Repülj fecském ablakára című műve. Lásd Nemere, 2. évf. 25. szám, 1872. márc. 28.

rajtok függött, ha csúfolódtak volna, bizonynal meglátták volna, de a harag azért volt, hogy leánya öltözékét nem dicsérték várakozása szerént. Eljátszották mind a darabokat, Gizáék Rákóczit kotta nélkül játszották, de a karmester Flórának is kedvezésből egy idegen kottát becsap elejekbe megfordítva, ezen haragudtak, látva annak gúnyos kacagását, de nem zavarta, de Flóraék is arra néztek és szépen belesül Flóra és Bányainé, utóbbinak több esze volt, mondta, ne játszodjon, a más kettő jól végigjátszodja, de ő nem akart elmaradni, csak sántikált egyedül utánok. Sokan nem vették észre, de mi, kik jól ösmerjük, hogy kell 8 kézre, nagyon is észrevettük. Eleget kiáltják, újra, újra, meg is tért Giza és Berta, de a karmester nem engedte, hogy majd a majoréknak rosszul fog esni. Még egy szép darabot is Berta Gizával betanultak, azt sem engedte eljátszodni azért, hogy Flóra nem tudott. Játék után a bál kezdődött, és a párbeszéddek, hogy Potsáné hogy kiviselte magát irigységből. Nekem nem is köszönt, én hozza mentem, köszönök, mondom, sajnálom, hogy elhitetted magaddal, hogy Giza [a] leányod kicsúfolta, annak nincs értelme, nem is szokása csúfolódni. Erre felelte, gaz aszszony legyek, ha nem igaz, lenézi házamat, nem tudom, mi jusson érezteti vele, hogy nagyobb jószága van. Erre azt feleltem, ez oly nevetséges állítás, nem is tudom mit felelni rá. Giza soha senkivel nem éreztette, és nincs értelme a te leányod iránt, kit testvérként szeretett, de rosszul esett néki is, hogy elnevezgeti. Erre mondta, a[z] nem igaz, Flóra nem olyan, én nem fürödztethetem és nem báloztathatom oly magas körökbe[n], de azért van annyi nevelése, hogy nem nevezget senkit, de még össze-vissza hordott egy csomót. Most azt nyerte vele, minden ember megszólotta, és azt mondta, irigység, hogy Giza jobban tudott és Berta, és jobban nézett ki, mert elég hallhatón mondta egy, „a piros ruhás jobban is megtanulhatta volna”, aztán hogyne mérgeződött volna Potsáné. Aztán mondták, az a kettő úgy nézett ki, mint valami grófnék, hercegnék, a karmester oly hálátlan volt, még meg sem köszönte, hogy közreműködtek, végignyúlt a diványon. Nem bír[?] semmit, 200 frt a zsebébe, de alig tudta elvinni, a város el akarta venni a muzsikák kifizetésére, ő addig semmit nem mondott, és másnap elment

Hubai színtársulatába²⁴²⁹ Egerbe. Így a német, ha ügyetlen is, örökre megcsalja a magyart.

Berta lemondott Berzenczeiről,²⁴³⁰ úgy látszik, ő maga felösmerte Berzenczei gyengéit, a jegygyűrűt is rövid időn visszaküldi néki. Mostani baróti utunkkal Boér²⁴³¹ kivitte őket Ilonához,²⁴³² most jobban van Ilona, örvend, hogy Berta férjhezmenetele elmaradt. Jóskák igen megelégedettek, csinos, szép, úri, ízletes szobák, de hogy fognak megélni, tán ezután fogják segíteni. Csinos úri stafirungot kapott, de nagyon keveset Ilka,²⁴³³ marhafélét semmit, ágyneműfélét sem, pedig Jóska csinált adósságot is kocsi, ló és bihal²⁴³⁴, bútor és minden ellátással. Gyula is kivette a hídvégi jószág²⁴³⁵ egy részét árendába²⁴³⁶ 10 ezer pfrt-ba, csak ne károsodnék senki, nem nyújt nagy nyeresémi reményt. Az összes családtagjai meglehetősen volnának, csak mindenütt pénzbeli bú és bánat. Juli is készült neked írni, de nem ért rá, félek, szegény el nem győzi a sok dolgot. Albert²⁴³⁷ fog kimenni a hidegvízi jószág dolgába, köszönöm néked, hogy fáradtál. Ők is úgy vannak, mint mi Voldorffal²⁴³⁸. Nekünk máig sem válaszolt Könczey.²⁴³⁹ Ignác csókol, Gizella, Berta, ötet pünkösde visszük haza. Mi még fürdői tervet nem csináltunk, úgylehet, csak a nyújtódi patakba[n] fürdünk. Csókollak, kedves jó Károlyom, ezer meg ezerszer, téged szerető testvéred Mária.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 412–416. verso.

---

²⁴²⁹ Hubai Gusztáv színtársulatáról (?) lehet szó.

²⁴³⁰ Ifj. Berzenczei Miklósról.

²⁴³¹ Boér Albert, Zathureczky Júlia férje.

²⁴³² Zathureczky Ilona, szentgericei Jakab Gyula felesége.

²⁴³³ Kishalmágyi Hollaki Ilona, Zathureczky József nagyajtai birtokos felesége.

²⁴³⁴ Bivaly.

²⁴³⁵ Hidvégen Béldi és Nemes uradalom volt ekkor.

²⁴³⁶ Bérbe vevés (árrenda: bérbeadás, haszonbér).

²⁴³⁷ Boér Albert.

²⁴³⁸ Dombos községgel.

²⁴³⁹ Karatnai Könczei Károly.

169.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1872. január 28.

Szeretett kedves Károlyom!

Ma ebéden Imecsfalván mind ittunk egészségedre, az Isten adjon néked jobb és boldogabb Károly-napokat érni öröm és egészség között, ezt kívánja Mili, János, Ignác, Gizella és én teljes szívemből kívánjuk, őrizzen több bánattól mindnyájunkat. Szegény Lujzot ugyan kitette az Isten a megpróbáltatásnak, megfosztá mindhárom szép kisleányától, csak az Isten erőt adna néki e nagy bánat elviselésére, és tartaná meg három fiát. Én, ha csak lehet, holnap kimenyek, Gizella nélkül persze, mert 20 évesig, még idősebbre is ragad ezen borzasztó betegség. Mihályka²⁴⁴⁰ is rosszul volt, de nem ezen ragályba[n], már jobban van. Csókolunk lelkem, eddig megkaptad levelem, ha hazajövök, újból írok. Isten őrizzen betegségtől. Csókolunk mindhárman téged, szerető testvéred Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 418–418. verso.

170.

Szentiványi Gizella levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1872. január 28.

Kedves jó Károly bácsi!

Ámbár mamám helyettem is elvégezte szerencsekívánatát, nem tudtam ellentálni, hogy én is egy pár sorral fel ne keressem, tiszta szívemből kívánom édes jó Károly bácsi, hogy még sok névnapját érje, több öröm és meglelégedéssel, s végre minden terv[e] s óhajtása teljesüljön. Ha jobb[an] sikerül a fotográfiám kosztümbe[n], jövő levelébe mamámnak Károly bácsinak küldök egyet. Maradtam tisztelő húga Gizella

---

²⁴⁴⁰ Cserey Mihály, Zathureczky Emília kisfia, 1872-ben meghalt.

UI. Minthogy női levél u. i. nélkül nem lehet, nem akartam feledni. Kár, hogy Károly bácsi közelünkbe[n] nem lehet, mind Kugler finom bonbonjaival traktálnám – akadt nekem egy olyan széptevőm, hogy skatulyaszámra küldi a finom cukkerliket.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 419. verso.

171.

Berzenczey Miklós levele Csereyné Zathureczky Emiliához

Kolozsmonostor, 1872. február 2.

Kedves Mili néni!

Engedjen meg, lelkem, hogy ily későn s most²⁴⁴¹ [---]ben váltom be ígéretemet, de bokros [---] alig pár órai kutatást engedtek, az e[---] nem sok ugyan, de hiszem, hogy úgy Mil[---] mind kedves gyermekeinek fog esni, [---]hoz írt egy pár levelet olvasni, ezért ide [---] küldöm. Kazinczynak²⁴⁴² egy Széphalomról írt levelét, nagy kár, hogy a vége s névaláírása sincs meg. Gróf Nemes Ádámnak²⁴⁴³ egy 1813-ból írt levelét magának Cserei Miklós-nak²⁴⁴⁴ mint háromszéki főtisztnek beköszöntő beszédét, és ugyancsak Cserei Miklós-nak jellemző egy pár emberről írt epigrammját.

Kedves apámat²⁴⁴⁵ tegnap költöztettem Láposra²⁴⁴⁶ véglegesen, fájt nekem, hogy meg kellett tőle válnom, de megtörtént, s ő értem tette az[t], hogy annál függetlenebb állást biztosítson számomra.

---

²⁴⁴¹ Kiszakadt laprészek miatt a levél első része hiányos.

²⁴⁴² Kazinczy Ferenc, kazinczi és alsóregmeczi (1759–1831), író, költő, a nyelvújítás vezéralakja. 1804. november 16-án házasságot kötött gróf Török Zsófiával. 1825-től részt vett Pesten a Magyar Tudós Társaság előkészítő munkálataiban, 1830-tól a Történettudományi Osztály tagja. Levelezését, ami kor- és kultúrtörténeti dokumentum, 23 kötet fogadja be, 5933 leveléből 3200-nál többet ő írt kortársaihoz.

²⁴⁴³ Nemes Ádám, gróf hídvégi (1767–1834), az 1811. február 20-án kelt devalvációs rendelet végrehajtására megalakított bizottság elnöke, majd 1816. június 17-től az osztrák nemzeti bank pénzváltó bizottság elnöke.

²⁴⁴⁴ Cserei Miklós, nagyajtai (1780 előtt–1844) erdélyi kormányzészki tanácsos, jogtudós, író. A Cserey család Erdővidék egyik legtekintélyesebb családja évszázadokon át.

²⁴⁴⁵ Görgényszentimrei id. Berzenczei Miklós (1822–1882), kliczi birtokos.

²⁴⁴⁶ Lápos, Magyarlápos (Szolnok–Doboka vármegye, Magyarláposi járás, in: GYALAY Mihály 1989, 620.) Önálló néven Lápos a történelmi Magyarországon nincs.

Most Ágnes testvéremet el kell választanom férjétől,²⁴⁴⁷ holnap éppen ezen tárgyba[n] kell a Szilágyba utaznom, s kikészítését²⁴⁴⁸ elhozatnom. Mari néni és a kedves Gizellának kezeit csókolom, s kérem Gizikának megmondani, hogy [---] Földvári Katóval²⁴⁴⁹ találkoztam, ki bé[---] egyik egy egész órát beszélt róla.

Engedje meg lelkem jó Mili néni, hogy azon kérésemmel alkalmatlan-kodjam, használja fel lelkem befolyását, hogy esküvőnk forrón szeretett Bertámmal április 20-án megtörténjen.

Bent járva Szamosújvárt, nagymama, ki most jobbacsán van, meghagyta, hogy megírjam, hogy sokszor csókolja, úgy kedves jó anyám is.

Én sokszor csókolom kezeit, János bátyámat tisztelem, Mihálykát ölelem.

Kedves nénémnek háládatos öccse

F. Berzenczey Miklós

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 420–420. verso.

172.

Bartháné Zathureczky Lujza levele testvéréhez Károlyhoz

Bardóc, 1872. február 10.

Lelkem jó Károlyom!

Le nem írhatom, mennyire jól esett fájó szívemnek résztvevő soraid olvasnom! Vigasztalódnai nem tudok, de némileg enyhíti fájdalomat látva, hogy mindnyájan részvétellel vagytok nagy szerencsétlenségem iránt.

Óh de szomorán köszöntött bé házamhoz az új év, hogy megfoszta három kis angyalomtól rövid 12 nap alatt; még a két kis fiaim mind Baróton vannak, Károlykát²⁴⁵⁰ a himlő meg is kötötte, de már jobban van. A doktor azt mondja, még vagy három hétig legyenek ott, tán az Isten megkönyörül,

---

²⁴⁴⁷ Berzenczei Ágnes férje érmindszenti Peley Mór volt. Lásd PÁLMAJ József 2000, 25.

²⁴⁴⁸ A váláskor visszaadott hozományról lehet szó.

²⁴⁴⁹ Tancsi Földvári Katalin (1797 k.–1882), özvegy báró Kemény Miklósné. Halálakor kozlovári lakos volt. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁴⁵⁰ Bartha Károly (1867–1891), Zathureczky Lujza és Bartha Sándor fia, jogászhallgatóként halt meg. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

és őket meghagyja. Se Baróton, se itt Bardócon több ily torokbetegség nem mutatkozott, de még Ajtán és Közéapján²⁴⁵¹ mind dühöng, az Isten irgalmazna már, mert így megtizedelődik az emberiség.

Zsigó²⁴⁵² Brassóba[n] van, igen jól tanul, most jól is van, de mikor kis testvérei halálát megtudta, kivált a Margitét, négy nap feküdt, beteg volt bújába[n], és úgy Sándorka is.

Édes mama is mind gyengén van, köhög, most fenn jár, de a múlt héten feküdt, milyen szerencse, hogy Juli ott van éjjel-nappal mama mellett, én sem tudom neki soha megköszönni, oly nagy ügyelettel és figyelemmel van kis fiaimhoz, minden nap tudósítja hogylételeket, mert én még csak kétszer néztem meg, hogy inkább ne vágyódjanak haza.

Berta is most itthon van, sokat volt Ilonánál, míg ő is beteg volt, de ő most annyira el van foglalva a szerelemmel, hogy ki nem lehet ábrándítani, a karácsonyba[n] Gyulával mindent elköveltünk, hogy lebeszéljük, mert az úrfinak sok adóssága merült fel, Szentgyörgyön koszt, mosásai[?] és több effélék mind fizetetlenek, azok félti, bepizkolódnak. Akkor rá is határozta magát, hogy ír Miklósnak,²⁴⁵³ ne jöjjön bé, de a[z] bizony bójött, és Berta oly kimondhatatlan édesen fogadta, hogy füstbe ment minden lebeszélés. Most e napokba[n] Mári is kijött volt, egyedül meglátogatott, már mondta Bertának, legalább írja meg, hogy sok mindent hallott, hát tisztázza dolgait, már nem tudom, használ-e a tanács. Szegény mamát az a nagy tűnődés tette beteggé, az esküvőt elhalasztották nyárára, míg pénz kerül vásárolni.

Juliánna napjára nem jönnek ki Máriék, Baróton igen [---]²⁴⁵⁴, fél hogy ha Giza megkapja, Mihályka²⁴⁵⁵ is mind betegeskedik, talán csak János²⁴⁵⁶ jön ki. Hát téged lelkem mikor láthatunk? Be sokszor emlegetünk, hogy ha Baróton volnál, másképp mennének a dolgok, most jó tisztartáson²⁴⁵⁷.

---

²⁴⁵¹ Közéapja, Nagyajta (járási székhely), Szárazajta: községek Háromszék vármegye Miklósvári járásában..In: GYALAY Mihály 1989, 326., 590., 655., 777.

²⁴⁵² Bartha Zsigmond (1863–1897), Zathureczky Lujza és Bartha Sándor fia, később építésmérnök, Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁴⁵³ Berzenczei Miklós.

²⁴⁵⁴ Olvashatatlan szó.

²⁴⁵⁵ Cserey Mihályka.

²⁴⁵⁶ Cserey János.

²⁴⁵⁷ Vagyis jó birtokkezelő keze alatt van a birtok.

Jóska is már hamar házas lesz,²⁴⁵⁸ nagy csendbe[n] lesz az esküvő, sokkal jobb is úgy, de ő nagyon köhög, rosszul néz ki. Hanem Linka²⁴⁵⁹ asszony úgy neki van bolondulva, hogy ha mást nem kap, még Lukácsfi Elekhez²⁴⁶⁰ is hozzá megy.

Annyit is összefirkáltam, csak el tudd olvasni, mert a szemeim is fájnak és a kezem is reszket. Az Isten áldjon meg lelkem, adjon neked egészséget. Csókol Sándor, úgy én is számtalanszor, szerető testvéred Luiza.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 421–422. verso.

173.

Zathureczky József levele testvéréhez Károlyhoz

Nagyajta, 1872. február 25.

Édes Károly!

Örömmel vettük Ilkámmal²⁴⁶¹ együtt soraidat, melyből olvastuk, hogy egészséges vagy s nemkülönben én is írhatom, hogy Ilka is Istennek hála jó egészségnek örvend és szerencsésen kiállotta a szülés fájdalmait. Sokszor jutottál eszünkbe, hogy milyen jó volna, ha te is a keresztelőre jelen lehetnél, de mivel állásod azt nem engedhette, azért nem is híttalak meg, különben az egész család mindkét ágát²⁴⁶² meghíttam, s voltunk is vagy negyvenen mind a család tagjai, és a kisleányunkat Annának²⁴⁶³ meg is kereszteltük. Háromszékről csak Mili, János és Ákos²⁴⁶⁴ volt jelen, mivel Máriék nem jöhettek el. Gizellának²⁴⁶⁵ is a menyegzője március 1-én lesz meg, nem tudom, hogy ott lehetek-e, mert a héten Brassóba kell hogy menjek, mivel

---

²⁴⁵⁸ Zathureczky József választottja Hollaky Ilka volt.

²⁴⁵⁹ Boér Linka, Zathureczky László özvegye.

²⁴⁶⁰ Lukácsfy Eleket 1905-ben oklándi lakosként említik. Székely Nemzet, 23. évf. 156. szám, 1905. okt. 18.

²⁴⁶¹ Kishalmágyi Hollaki (Hollaky) Ilona.

²⁴⁶² Erdélyi ág és felvidéki ág.

²⁴⁶³ Zathureczky Anna (1872–?), Zathureczky József és Hollaky Ilona lánya, később eresztvényi Benke Gézáné.

²⁴⁶⁴ Csereyné Zathureczky Emília, Cserey János és fiuk, Cserey Ákos (1855–1905).

²⁴⁶⁵ Szentiványi Gizella Sényi Sándorhoz ment férjhez.

kis Lajoska²⁴⁶⁶ már három hét óta hogy a tifuszba[n] fekszik, s csak hogy szegényke el ne halna, mert a[z] nagy kár volna.

Juli is hosszason volt beteg, de már hál' Istennek most feljárom, jó anyánk, Istennek hála, meglehetősen vagyon. Gidától is kaptunk levelet, ő is hosszason volt beteg, most a kis fia Pista²⁴⁶⁷ volt tifuszba[n], de már jobban van, a többi családtagjai mind egészségesek.

Az ipam²⁴⁶⁸ is üdvözl, köszöni, hogy megemlékeztél leveledbe[n] rólok, ők is mind egészségesek. Mü is csak élegetünk nagy bajok közt, mert a tavaly és azelőtt a víz úgy tönkre tett, hogy semmi jövedelem nem volt, még a cselédet sem tudtam volna két éven át kifizetni a jövedelmemből. Egy kevés jövedelem a gyár után volt, és abból tartogattam fel még valahogy magamot, de most az üzlet is oly gyengén megy, hogy abból is kevés kilátásunk vagyon, mert a szesznek semmi kelendősége sincs és mind a pincébe kell letenni, még egy hónapig. Ha a főzést kitarthatjuk, akkor megállunk a főzéssel, amíg a szeszt eladhassuk, mert mü abba[n] az árba[n] nem tudjuk kiállítani, mint ahogy a brassai gyárosok, mivel a gabonát mind Oláhországból kell venni. A napokban egy ügyes Cadet²⁴⁶⁹ a jagerekből²⁴⁷⁰ átutazott és engem felkeresett útjába[n], s mondta, hogy véled nagyon jól van, és el nem mulasztotta volna, hogy legalább engem is fel ne keressen, a neve Adalbert Steiner, most a huszárokhoz tevődött által és Brassóba[n] fog lenni. Ügyes fiatalember, én is mondtam, hogy neked megírom és üdvözölt.

Most édes Károly, Ilkámmal együtt csókolunk, s adjon az ég neked ki tartást, egészséget s megelégedést. Csókol öcséd Z[athureczky] József

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 423–424. verso.

---

²⁴⁶⁶ Zathureczky Lajos (1865–1914), a Zathureczky László és Boér Karolina (Linka) fia, később törvényhatósági bizottsági tag. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.99

²⁴⁶⁷ Legifjabb Zathureczky István.

²⁴⁶⁸ Zathureczky József apósa Kishalmágyi Hollaki József (1809k–1876), Hunyad vármegegyéből, Lesnyekről származott Háromszékre, itt megnősülve ide telepedett. Felesége Bora Anna, bölöni, nagyjait birtokokkal rendelkezett. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, valamint Székely Nemzet, 1899. nov. 8.

²⁴⁶⁹ Hadapród (osztrák-német Kadett): középfokú, négyévfolyamos tisztképző iskola növendéke (diákja) a kiegyezéstől (1868-tól) 1922-ig.

²⁴⁷⁰ Vadász (osztrák-német Jäger, a gyalogság mint fegyvernem egyik csapatneme.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1872. február 27.

Kedves öcsém Károly!

Még a dátumát se tudom, mikor írtam utoljára. Ma az esős idő bézsorítván a szobába, a gazda abba a helyzetbe jut, mint a túlbuzgó chatolicus a bűnbánó napokba[n], ilyenkor jut ideje meggyónni magának s szemlét tartan[i] az érdekletein. Családunkat illetőleg, ez alatt 4 nagy esemény történt, de kevés [az] örvendeztető, sok keserűséggel vegyülve! Örvendeztető, ha már csakugyan megtörtént 10 évi zarándoklása után a 22-ére kitűzött összekelése Jóskának,²⁴⁷¹ de már ebbe annyi terminus²⁴⁷² meghiúsult, hogy meggyőződhessen, bizonyító tudósítást várok. Ha megtörtént, jó, csak jövője aggasztóbb, amennyibe[n] abba[n a] korba[n] bajos a gyermekek nevelésének, felnőttének örömét érni. A más eset Gyulának szorgalmaskodási vállalatja, és hogy Hidvégét épp Nemestől haszonbérrelte, ezt Jóska tudatá, de még Gyula nem írt nékem. Várom, hogy csak tudatni fogja környülményesen. Adjon az ég előhaladást! Fáradtságának jutalmat! Egészséget, kitartást!

Elég csapás és szomorúság éré szegény Luizát! Három kisedét vesztvén el csaknem egyszerre, ehhez járul jó anyánk folytonos gyengélkedése is! Hadd tudassam az családot veled a családomot ért csapást is, mert az által talán keservem könnyebülést nyerend, ha a fájdalmas érzetet rokon kebelnek kiönté. Családunk kicsibe hasonlít a Sue bolygó zsidójához²⁴⁷³, amit ott nagyba[n] a jezsuiták elkövetnek, kicsibe családukra azt a csapást hozta mindig a katolicizmus, elkezdve a reformáció korától, mely ágakra szaggatá az addig egy családot, s a mi részünk anyagilag is nagyon

---

²⁴⁷¹ Zathureczky József Hollaki Ilonával kötött házasságot.

²⁴⁷² Kitűzött időpont (eredetileg latin terminus: határkő).

²⁴⁷³ A bolygó zsidó legendai alak, aki egy átok miatt nem tud meghalni, hanem százévente megfiatalodik és pihenés nélkül járja a világot. Eugen Sue 1845-ben megjelent fantasztikus regényében a bolyongó zsidó társa egy zsidó nő, akivel sohasem találkozhat.

megrövidíté. Szálljunk alább a jelenre, ott van Szentiványi,²⁴⁷⁴ ott van Boér,²⁴⁷⁵ és hogy a trifolium²⁴⁷⁶ kiegészítve legyen, itt érdemesíté magát az én nagyreményű vejem, Örley²⁴⁷⁷ is, ki egyszerre legnyomasztóbb jelét adá titkolózó alattomos jezsuitaságának. Szerepét vitte fényesen, most, midőn az élesdi állomáson²⁴⁷⁸ segédbírói állomását elfoglalá, s a múlt hivataloskodásáról resignálni²⁴⁷⁹ kellene, kapok Váradról egy névtelen levelet, mely figyelmeztet, hogy Örleynek egy pár ezer frt adóssága vagy, nézzek utána. Én az anonym levelet levelemhez csatolva felhívom, fejtse fel adósságát. Ha eddig tölem felhívásom ellenére is tagadta saját fáját sógora Szász Gusztáv ügyvédnek,²⁴⁸⁰ egy pár nap múlva Váradra megyek, ahol levelébe[n] tudat[ta] 2400 [frt] adósságát, de kifejezései még többre is jogosítottak. Ez után tudatja későbbre már nagyon is a körmére égetve, amint ő kifejezé, becsületbeli adósságát, s képzeld, mi ez a becsületbeli adósság: valóságos lopás! A keze közt megfordult letéteményi és közmunka pénzek elköltése, melyért hogy bé ne zárják, el ne csapják – mert régóta már folyt a hivatalos okmányok átvétele és éppen engem tekintve vartak – kelle egyszerre 3100 forintokat befizessen. Más héten bémegyek, hát a bank adta ki ügyvédének 1000 frt-ig beperesíteni, ezt is kifizetém, és csak képzeld, még 6000 egynehány száz frt vagy mind a legnagyobb uzsorás zsidók kezébe[n], úgyhogy a már idáig kisült adósságai 11 ezer frt-ra rúgnak, annélkül, hogy neje, mi vagy rokonai tudtak volna róla. Kisül[t], hogy nősülése előtt csinált 1500 frt adósságot, és ezen összeg 3 év alatt a 100 pfrt-os prolongatiók²⁴⁸¹ útján ide nőtte ki magát. Ő azt hazudta, hogy még tanuló korába[n] állott volt jót 700 frt-ig egy barátjáért, s azt néki kellett kifizetni, s onnan kezdődik, de hazugság, senki se hallott róla. Ha nősülése után elköltött is egyezer frt-ot prédálólág, hogy hová lett ezen sok pénz, azt megmagyarázni nem lehet. Nem akartam fizetni sokáig, de oly két szegény ördög kezdő hivatalnok

---

²⁴⁷⁴ Szentiványi Ignác, Zathureczky Mária férje.

²⁴⁷⁵ Boér Albert, Zathureczky Júlia férje.

²⁴⁷⁶ Háromlevelű lóhere (latin trifolium).

²⁴⁷⁷ Örley Béla, Örley Kálmán országgyűlési képviselő fia, Zathureczky Gizella férje.

²⁴⁷⁸ Állásban.

²⁴⁷⁹ Visszafizetni (latin resigno: visszafizetni, felbontani például szerződést, érvényteleníteni).

²⁴⁸⁰ Gyéresi Szász Gusztáv, nagyváradi ügyvéd (1825–1899). Lásd SZEŐKEFFALVI SZENT-MIKLÓSY László 1941, 36.

²⁴⁸¹ Meghosszabbítás, halasztás (latin prolongatio).

kezeskedik mindenütt, hogy egyszerre 3 esett volna ki mind hivatalából, és semmisült volna meg örökre. Képzeld ezt a nem remélt csapást és csalódást, tulajdonképp nejét lopá meg és tevő tönkre, részint anyagilag, részint szívébe[n] és búslakodásai által. Képzelheted szegény Póli levertségét is, ő még talán inkább érzi, hogy sok fáradtsága, ipara, nélkülözése által leányinak is jó példát adhasson – ily vővel leve jutalmazva. Tetőzi ez eseményt, hogy tavaly a takarékpénztárba[n] dolgom levén, történetesen nyomára jöttem, hogy 600 frt-tal adós, kifizettem, visszaadtam eltépve a váltót, és kérdést tettem, nincsenek-e több adósságai? Eltagadta, hogy nincs, pedig már akkor 5400 frt volt, és hová nőtte, egy év alatt megkétszereződött. Szerencse, hogy két év óta szigoratok²⁴⁸², gyűjtők egy váradoni²⁴⁸³ ház vételére, mely most egyszerre elenyésztett, mert különben a mostani időszakba[n], ahol völgyünkön minden uradalom, minden úr pénzen veszi mind cselédje, úgy maga számára a gabonát, még engem is egy sokáig meg nem lábalható adósságba kevert volna. Így hiúsula meg sok szép tervem, reményem, és így csalódám. Az egészről írást veszek tőle, legalább többi gyermekeim ne szenvedjenek rövidséget általa. Hogy mikor lépik házamba, vagy mikor engesztelődhetek ki irányába[n], azt tudom, nem egyhamar leend!

Ha már ennyibe[n] vagyunk, még egy sejtelmem és előérzetem közlöm veled. Én nagyon félttem, hogy szegény jó Berta húgunk férjhez menetele a most választotthoz²⁴⁸⁴ éppen így fog kiütni! Ugyan mi jövője lehet annak is, gavallérja nem végzett, hivatala, vagyona semmi, atyja is ex conniferatione²⁴⁸⁵ segéd járásbírósból tengeti magát, mégis megvan a gög! Jellemző, mi nálam történt éppen Pólival. Vagyon Berzenczeynek egy 17–18 éves öccse²⁴⁸⁶ Váradon, korához képest nagyon alsó osztályba[n] tanuló. Kirukkol november

---

²⁴⁸² Pénzt gyűjtőgetek.

²⁴⁸³ Valószínűleg nagyváradi.

²⁴⁸⁴ Zathureczky Berta ekkori választottja Berzenczey Miklós volt, a házasság, amint a későbbi levelezésből kitűnik, meghiúsult.

²⁴⁸⁵ Nehezen magyarázható, mégis két lehetséges értelmezéssel bíró kifejezés. – 1. Beházásodás; családi/cliensi függés alapján, útján. Alapja a latin confarreatio: szó szerint házassági megállapodás. – 2. Lustaságból. Alapja a latin conniveo: szemet húny, átvitt értelemben semmit sem csinál; illetve a ratio több értelme közül: viszony, érdek, megfontolás, gondolkodásmód, magatartás.

²⁴⁸⁶ Valószínű Berzenczei Géza.

végével Céckére, én nem voltam itthon, itt hált. Beállít, hogy ő szenvedélyes vadász, és hallotta, hogy itt nagy vadászat vagyon készülőbe[n]. Póli utasítja, hogy az a férjem dolga, ő szokta társait meghívni, itt hencceg, mint az erdélyi firtel kölykek szoktak,²⁴⁸⁷ s kirukkol, hogy bátyja is már megnyerte az engedélyt, hogy valami Zatureczky leányt elvehessen. Képzeld Pólinak se kellett több, istenesen megmosdatta, hogy tartsa szerencséjének bátyja, ha egy oly leányt kaphat, mert a leányra nézve egyet sem szerencse stb. Az amice²⁴⁸⁸ kipuhatolva, midőn Váradon vagyok, éppen készülődünk vadászatra, többen jelen lévén a kijövendőkből – már Póli elbeszélte volt a fiú henccegését – előrukkol, hogy ő Berzenczey és vadászni akar nálam, én felelém, nálam vadász az, akit meghívok, s még hozzá én nem szeretek fiatal, szelepurdé egyénnel vadászni, már meg vagynak hívva, akiket akartam, és így éppen nem szerencsétléttem. Barátaim mind elkép[ed]tek ezen válaszomra, míg meg nem magyaráztam, hogy miért kívántam azon fiatal tüzet lehűteni, azt hitte, hogy engem boldogítani fog jelenléte.

Eleget írék, de kevés jót. Különbén hálá az égnek, mind egészségesek vagyunk. Póli éppen disznóöléssel foglalkozik – be szeretnénk részeltetni belőle! Az ég áldjon, ölel szerető véred

Zathureczky G[ida]

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 425–427. verso.

175.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1872. március 12.

Édes jó Károlyom!

Rég nem írtam hozzád és tőled is rég nem kaptunk levelet, újra sok minden történe azóta, a szegény Luji²⁴⁸⁹ gyerekei halála, jó, hogy az Isten Károlykát megtartá. Most szegény Luji gyengélkedik, de helyrejön, nem

---

²⁴⁸⁷ Ismeretlen szólás. A német *viertel* jelentése *negyedik*.

²⁴⁸⁸ „Barátunk” erősen idézőjelben (latin *amicus*).

²⁴⁸⁹ Zathureczky Lujza.

csuda, annyi kiállott bánat megrongálja az embert. Jóska házassága is megtörténe, adja Isten, meg ne bánja. Mi nem tudtunk részt venni esküvőjén, hideg idők és Gizella is az időbe[n] egy kis hideglet és megfázással szenvedett, de már kiépülte, a maszkaras bálbai meghülés következtése volt. Juliánna napra Mili volt künn, és behozta Bertát magával. Igen jól találják Gizával magukat, ruhákat varrnak, zongoraórákat tartnak és mi legfőbb, a férjhez menetelről hallani sem akar. Berzenczei²⁴⁹⁰ bejárt januáriusba[n], alig hogy elment, Ignác,²⁴⁹¹ Jóska és Gyula előtt piszkolni kezdte Pál István mint csalót, ki sem kosztját, sem mosónéját, sem szállást, sem szivart, semmit ki nem fizetett szentgyörgyi léte alatt, és most Nyujtódra jöve azt ígérte, visszamenet fizeti, azonban általszökött és senkit nem fizetett. Ez elhatott mama és Berta fülébe is, és többektől kellett idegenektől is hallani. Ekkor Berta egész meghidegült iránta és írt néki, ne vegye rossz néven, ha nénéim, bátyáim és nagymamám ellenzik a magához menetelt, igen élő példa Juli nénéim szerencsétlen helyzete. Erre egy komoly választ vártunk, de ír a legkönnyelműbben. Sajnálná, ha oly fővény alapján állna szerelmök, hogy egy pár forint megingatná, amit ő már ki is fizetett, és azért nem fizeté csak, hogy őket szekírozza. Azonba[n] megtudtuk, mindegyiknek csak harmadát fizette, meg itt Vásárhelyt²⁴⁹² a fotográf²⁴⁹³ is tudakolt utána, hogy Előpatakról 9 frt-jával elmaradt. És levelébe[n] mind csak azt sürgette, hogy 10/24 legyen esküvőjük, kétszer egymás után telegrafírozott²⁴⁹⁴, mért nem válaszol Berta. A héten válaszolt, röviden megírta, hogy jól mulat itt, színházba járunk, egy nagy estélyen voltunk g[róf] Mikeséknél,²⁴⁹⁵ és most órákat vesznek egy zongoramestertől. Május első napra koncertre készülünk, hol Giza, Benedekné, Pótsa Flóra, Berta és Bányainé fognak zongorázni, de e levélbe[n] házasságról egy szót sem, már várjuk, mi lesz a válasz. Arra fog felelni, hogy legalább két évig nem megy férjhez. Persze ezt

---

²⁴⁹⁰ Berzenczey Miklós, Zathureczky Berta választottja.

²⁴⁹¹ Szentiványi Ignác, a Zathureczky Mária férje.

²⁴⁹² Kézdivásárhely.

²⁴⁹³ Kézdivásárhelynek ebben az időszakban Molnár István és Bogdán Ferenc voltak a fényképészek.

²⁴⁹⁴ Táviratozott, sürgönyözött.

²⁴⁹⁵ Mikes Benedek gróf.

Bertának az ősszel kellett volna tennie, de akkor nem fogadott szót nekünk, és most bánja. Most egyikünk sem szól bele, csak Gyula és mama vannak ellene, de hogy tud tőle megmenekülni, Isten tudja. Igaz, a[z] bizonyos, nyomor és szegénységbe menni is nagy baj. Aztán Berta azt mondja, azért utálta meg, hogy nagyon sok hazugságba[n] találta, és lepcsés²⁴⁹⁶ rendetlen, azt mondta, két hivatal is készen áll, és egy sincs, csak a sok adósság.

Szegény Gidáékat is sajnálom, hogy Örleibe²⁴⁹⁷ oly borzasztót csalódtak. Mi lesz belőle, ha véletlenül meg nem tudják, így is 11 ezer pfrt-ot sárba dobni, igazán nem bízhatja el magát senki. Hitvány csaló, rossz ember Örley, ily ifjan úgy rászedje őket, nem csoda, ha oly desperáltak²⁴⁹⁸ Póli és Gida, ők titokba[n] akarják tartan[i], tán neked sem írtak felőle, Póli bizalmasan írta meg nekem. Szegény Giza, neki is borzasztó sors egy hosszú életen keresztül olyanl lenni, kibe[n] nem bízhatunk, és semmi szavát nem hihetjük.

Hát mikor remélhetjük tégedet látni, kedves jó Károlyom? Mi most meglehetősen volnánk. A télen fogaimmal szenvedtem sokat, Mili is 14 nap torkával. János²⁴⁹⁹ kiment Ákosfalvára. Ignác is pénteken indul a Gábor borvásár ügyébe[n], néki az a kellemetlensége van, hogy Tolnaiéktól²⁵⁰⁰ nem azon bort küldötték, amit előpénzezett. A húsvéti innepeket alkalmasint itthon töltjük, Berta állandólag nálunk lesz. Még Könczey Károly nem méltatott feleletre a Voldorfi jószág ügyébe[n]. Kolozsvárról is írták volt, hogy február uto[lsó] hetibe[n] kiadják a pénz[t], az sincs, megőszül az ember a sok várakozásba[n], hiú reménybe[n], nagy baj, mikor nem hihetünk, kihez a sors kapcsolt. Csókol Ignác, Giza, Berta és én, édes jó Károlyom, máskor többet, szerető Márid

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 428–429. verso.

---

²⁴⁹⁶ Nagyszájú, pletykás.

²⁴⁹⁷ Örley Béla.

²⁴⁹⁸ Reményvesztettek (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²⁴⁹⁹ Cserey János.

²⁵⁰⁰ Talán nyárádgálfalvi Tolnay János, akinek Szentiványi Zsuzsánna volt a felesége.

Boérné Zathureczky Júlia levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1872 április 18.

Édes jó Károlyom!

Eddig írtam volna, de mind vártam, hogy szegény Luiza jobban legyen, már hét hete, hogy ágyba[n] fekszik. Előbb volt a betegsége gyomori tífusz, már abból, hála Istennek, kigyógyult, most nagy lép- és májfájdalommal, gyomorkeményedéssel szenved. Most doktor Rot[h]ot²⁵⁰¹ hozták ki, ő rendelt pirulát és kenőt, már csak míg az ereje megjön, étvágya kezdett megjönni. Te magadról tudod, milyen bajos az a jobbulás, milyen nehezen tud a beteg erőhöz jutni, s mekkora vigyázatot kíván. Ő maga azt mondja, hogy Bardócon meghalt volna, nem tudták volna úgy ápolni, de szegény mama is, én is mindent elkövettünk. Itt gyógyította egy új orvos, de igen sok orvosságot adott és erő felett, az okozta a lép- és májbajt. Rot[h] fürdőre rendelte a nyáron Luizát Előpatakra s azután erősítő fürdőre. Csókoltat Luiza is szegény, jó mama is csókoltat, hála Istennek, tűrhetően van, mind féltetem, hogy annyit búsult Luizáért, nehogy lebetegedjék. Mili, Mári és a leánykák, Gizella,²⁵⁰² Berta itt voltak, nem jöttek volt húsvétra, nagy koncertet adtak, majd megírja Mári neked. Berta még gondolkozott, nem megyen Berzenczeihez,²⁵⁰³ mind örvendjük, meg is írta neki Mári. Albert²⁵⁰⁴ is csókoltat. Mi az hidegvízi jószágot illeti, talán azt gondolják, hogy most muszáj, hogy eladjuk, s azért ígérnek olyan keveset. Májusba[n] kimegyen Albert, hogy lássa, ha úgy elpusztították-e a haszonbérllők, mert minden inventálva²⁵⁰⁵ volt, s úgy tartoznak visszaadni. Reindel²⁵⁰⁶ legrosszabb akarónk, ő ha teheti, elszólja, akárki legyen, ki meg akarja venni, pedig többel

---

²⁵⁰¹ Róth József, az orvosok kimutatása szerint „orvos-tudor”, brassói lakos. Lásd BAKONYI József Dr. 1872, 22.

²⁵⁰² Szentiványi Gizella.

²⁵⁰³ Ifj. Berzenczei Miklós.

²⁵⁰⁴ Boér Albert, a levélíró férje.

²⁵⁰⁵ Leltározva (latin inventarium: leltár, jegyzék).

²⁵⁰⁶ Reindel Ernő, korábban a Hidegvíz járásának képviselői listáján póttag. Lásd Sürgöny, 2. évf. 180. szám, 1862. 08. 06.

tartozik 100 forintunknál. Arenda²⁵⁰⁷ és adó[t] nekünk kellett megfizetni, ötet felszólította többször Albert, de mindent a nőire iratott által, hogy neki nincs miből fizessen, az Isten úgy segítse. Idát,²⁵⁰⁸ Istvánt,²⁵⁰⁹ Izabellát,²⁵¹⁰ Zsigót²⁵¹¹ mind Albert hozta haza az ünnepekre, nagyot nőttek, jól tanulnak, csak Idán búsulunk, igen gyenge, mindég a gyomra fáj. Linka²⁵¹² is egészséges gyermekekkel együtt, Gábor is jól van, Jóska is, látszik a megelégedés, úgy Ilkán²⁵¹³ is. Gyula volt idehaza, ő nem a legjobban van, mindég a gyomrával szenved, sok gonddal s bajjal is él.

Ilonához is kivitte Albert a leánykákat, meg itthon voltak. Ilona gyengélkedik, Jakab Gyula²⁵¹⁴ hivatalt kapott. Dúló, a[z] jól segít rajtok. Ők is igen örvendik, hogy a Berta férjhez menetele elmaradott, mert Gyula se tudott volna neki most pénzt adni. Az Isten áldjon meg, adjon neked egészséget, írj lelkem, mikor teheted, csókol szerető testvéred Juli.

Ui. A rektorékat tiszteljük. Nem kapunk alkalmat a főzeléket elküldeni, eleget tűnődik rajta mama.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 430–431. verso.

177.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1872. augusztus 28.

Szeretett kedves Károlyom!

Eddig neked is beállottak a nehéz napok, levelem tán már nem is talál Szebenbe[n]²⁵¹⁵, bár ha a gyakorlatok kitelné[ne]k, 14 napi nyugalomra vonulnál

---

²⁵⁰⁷ Haszonbér.

²⁵⁰⁸ Boér Ida.

²⁵⁰⁹ Legifjabb Zathureczky István.

²⁵¹⁰ Zathureczky Izabella.

²⁵¹¹ Bartha Zsigmond.

²⁵¹² Özv. Zathureczky Lászlóné Boér Karolina (1839–1907), később kálnoki Bedő Józsefné.

²⁵¹³ Kishalmágyi Hollaki Ilona, Zathureczky József nagyajtai birtokos felesége.

²⁵¹⁴ Jakab Gyula, Zathureczky Ilona férje.

²⁵¹⁵ Zathureczky Károly ekkor I. osztályú százados (Hauptmann 1. Klasse) rendfokozatban a nagyszebeni cs. kir. 31. gyalogezred (k. k. Infanterie-Regiment No. 31.) állományában

ide hozzánk, hogy egy kissé kipihennéd és nekünk kedvessé tennéd azon pár napot. Úgy is más tervünk jelenbe[n] nincs, mint az itthon ülés. Újra zavaros, kedvetlen és izgalmas napokat töltöttünk el egynehányat, mielőtt elmentünk volna. Úgy emlékszem, írtam volt néked [a] Gizella²⁵¹⁶ és Petki közti ösmeret-ségről. Ő felkérte Gizát, mennénk Tusnádra,²⁵¹⁷ hogy szülői is, mi is ott lévén, komolyabban felléphessék. Én előbb nem akartam felmenni, de Sényi főhadnag²⁵¹⁸ mind gyakrabban jövén, arra kértem, menjünk Tusnádra, ha nem megyünk, jelnek veszi, hogy Gizát hozzá adják, ezt a reményt néki nyújtani nem akartam, így el lón határozva a tusnádi út. Azalatt Gida Bercije²⁵¹⁹ itt volt és Marikának[?] ²⁵²⁰ ezt mondja titkon, hogy 18 ezer pfirt-on Nyujtódót ellek-válják²⁵²¹ augusztus 19[-én] a Gidófalviné adósságába, az a hír Előpatakon. Mari Gizának megmondja persze, Gizellát annyira ardenálta²⁵²², hogy borzasztó beteg lett, és elhatározta magába[n] Petkinek megmondani, hogy őtet már most ne végye el, mert ő szegény leány. Végre Ignác bevallja nekünk, igaz, ő elhanyagolta és nem gondolta, hogy Gidófalvi Pálné²⁵²³ ennyire vigye a 3000 pfirt-ot, amit többrendekbe[n] néki fizetett, elmaradt 483 pfirt-tal és erre volt licitatio²⁵²⁴ kérve. Gida látva a Pesti Közlönybe[n], fel sem tette, hogy Ignác ily csekélységre árverést várjon be, telegrafiroz²⁵²⁵ tudassa, mi az öszveg, hogy Nyujtódót mentse meg, Giza nevére persze, Bercinek is írt, járjon végére, kiknek tartozik Ignác, néki Előpatakon 18 ezer pfirt-ot diktáltak fel. Pólitol Gida 2000 pfirt-ot küldött be, és Gyula jövő kedden, a kiváltás előtt szembesülnek letenni a Gidófalviné hátrálékot és Gyula kutatja mindenfelé, nincs-e még

---

teljesített szolgálatot. Az „és” csak a véderőről szóló, 1889:VI. törvénycikkkel került a hivatalos megnevezésbe: császári és királyi (cs. és kir.), kaiserliche und königliche (k. und k., k. u. k.).

²⁵¹⁶ Szentiványi Gizella, a levélíró lánya.

²⁵¹⁷ Hegyvidéki fürdőhely, Csikszék Háromszék felőli peremvidékén fekszik.

²⁵¹⁸ A barossói cs. kir. 2. huszárezred főhadnagya, nagyunyomi Sényi Sándor (1847–1906), aki végül huszár alezredeként ment nyugdíjba. 1873. március 1-től Szentiványi Gizella férje. Lásd SZLUHA Márton 2012, II, 482.

²⁵¹⁹ Zathureczky Albert.

²⁵²⁰ Valószínű, ifj. Zathureczky Mária, Zathureczky Gedeon lánya.

²⁵²¹ Helytelen szóhasználat. Valószínű, az árverezésre vagy a birtok lefoglalására gondolhatott.

²⁵²² Felharagitotta (latin ardens: haragos).

²⁵²³ Gidófalvi Pálné Gidófalvi Karolina (1823–1887).

²⁵²⁴ Árverés (latin licitatio).

²⁵²⁵ Táviratoz.

valahol tartozás, mert Ignác tagadja, hogy több volna, de ahogy ezt is eddig tagadta, ki tudja, hogy még hol lehet pár száz forint. Gida elég szépen viselte magát és nagylelkűleg irányunkba[n], Berci is komolyan nyilatkozott, hogy Gizát elvonná így nagyon nélkül is, de Giza mondta, hogy ő Petkit szereti (akkor még jellemét nem ösmerte), de különben is unokatestvérhez nem tudja elszánni magát. Berci két évet is kitűzött, hogy elvár. Így édes Károly, elmentünk Tusnádra Giza, Marika meg én kissé megtört kedéllyel, ahogy felértünk, újságolják, hogy ott volt Schényi²⁵²⁶ és másnap újra jön. Mondja Zetal,²⁵²⁷ ha Giza hozzá nem akar menni, mért viseljök úgy magunk, hogy reményt nyújtunk. Én megmondtam, hogy mi elég hidegek vagyunk, Giza megmondotta, hogy nem szerelmes bele, stb. Másnap feljön Slényi, mi még hidegebben fogadtuk. Gizának négy nap borzasztón fáj a foga, sem aludni, sem enni nem tudott, doktor még akkor nem volt, hogy kihúzza.

Jó reggel Schényi küld egy nagy pakk könyvet, sok édességet és képeket, még ágyba voltunk mikor a leány behatol. Én mondtam, tudd meg, hol a főhadnagy szállása, vidd vissza, mondd, köszönjük de nem fogadunk ajándékot el. A leány restellte odamenni, 4 tiszt együtt lévén, ő odaadja Zétal legényének²⁵²⁸, már több fürdővendég künn lévén, egyenesen a sétaterre vitte és ott adta által tisztársai előtt, persze ezt nagyon restellte és én is szégyelltem. Nem akartam kompromittálni, ő elég szépen viselte magát. 10 órakor jön Zétal, hogy Splényi nevébe[n] megkérdeje, mért nem fogadtam el az ajándékot és mért kompromittáltam annyi ember előtt, persze megmondottam, nem szándékos volt. Másrészt nem akartam új reményt nyújtani. Nos, sok minden disputák²⁵²⁹ után mondtam Zétalnak, én anyyiba[n] elégtételt kívánok adni, Zétal mondja a fogadóba[n] levő vendégek előtt, Schlényi, Gizella a kiolvasott könyveket visszaküldötte neked, a csokerliket²⁵³⁰ egy fogadás következtébe[n] nem fogadta el, de 4 órakor

---

²⁵²⁶ A levél következetlenül használja a Sényi, Schényi, Slényi, Splényi névformákat. Egyértelmű, hogy Sényi Sándorról, Szentiványi Gizella jövendőbeli férjéről van szó, ennek ellenére megtartottuk a névírásmodot, mivel ez is jelzi, mennyire ismeretlen volt a levélíró számára a jövendőbeli veje neve.

²⁵²⁷ Seethal Ferenc.

²⁵²⁸ Tisztiszolgájának (osztrák-német Offiziersdiener, Putzer).

²⁵²⁹ Megbeszélés (latin disputatio: megvitatás, értekezés, fejtegetés).

²⁵³⁰ Virágcsokrokat.

délután Szentiványini²⁵³¹ is elvárnak. A más tisztek meglepetve voltak, és ő is később megköszönte az elégtételt, ámbar nagyon szomorán maradva, hogy neki a világon minden elveszett, hogy Gizella őtet nem szereti, már most a katonásdinak él, csak kéri, hogy még egyszer eljöhessen, ha Szebenből visszajön. Ő dupla kauciót²⁵³² tett volna, ő semmi stafirungot nem kért volna, így is átlátta, ő mily kellemetlen vendég, de túltette magát mindenem, csak Gizellát láthassa. Egy szóval, Schenyi mint úriember viselte magát, és ha Szebenbe[n] léted alatt vele összejössz, légy barátságos hozzá, mondta, hogy felkeres. Ignác ki nem állhatja Schényit, legfőbb oka az, hogy sógorával egy ezredből való, Homonnaival, és azt vette fejébe, hogy ez csak szerencsétlenséget hozna fejére, házára, ha Giza beleszeretne. Aztán rajongott Petki Feri után, de most bezzeg abból is kijózanodott, és Maurer Misit, akit gyűlölt, szerette meg, átlátva szép jellemét. Petki aznap érkezett Tusnádra, mikor Schényi, az öreg azelőtt feljött volt, de észrevettem, mily zavart, mikor velünk találkozik. Én Gizellához egy pár szót szólva, mind célzás volt a huszárokra, mert már elterjedt volt a hír, hogy Giza megy Schényihez, de egy 10 nappal azelőtt Cserei sógorral²⁵³³ találkozott, az azt mondta, én bízom a kisleányba[n], nem megy a huszárhoz. Az ifjú, meddig a tiszt fenn volt, nem bújt ki. Gizának rosszul esett, eddigi magaviseletétől nagyon elállott. Akkor feszes vizitet tett Szentkereszti Palival.²⁵³⁴ Este bál volt, Gizával csak egyet táncolt, meddig Schenyi helyettese egy tiszt ott volt, ahogy az elment, rögtön mellé állott társalogni, de ekkor Giza lett hidegebb hozzá, hívta táncolni és nem ment Giza vele. Bál után mind együtt lévén az ifjak,

---

²⁵³¹ Szentiványihoz.

²⁵³² Óvadék, letét, elővigyázatosságból letett összeg (latin cautio). A korabeli szabályzatok előírták a katonatiszteknek, hogy házasság előtt kauciót tegyenek le, amely fedezi leendő feleségük eltartását, ha a tiszttel olyasvalami történik, ami keresőképtelenné teszi vagy meghal. A cautio meglétét külön tiszti becsületbíróóság ellenőrizte. Ezt a rendszert csak 1945 után törölték el a m. kir. Honvédségben és az osztrák Bundesheerben.

²⁵³³ Cserey János.

²⁵³⁴ Szentkereszty Pál (1857–1914) az árkosi Szentkereszty Zsigmond báró (1817–1891) 1848-as forradalmár és Haller Anna grófnő (1816–1878) harmadik gyermeke. Családja Háromszék legvagyonosabb nemesei közé tartozott. Árkosi kastélyukon és terjedelmes birtokaikon kívül Gyéresszentkirályon kastély és angolpark, Várhegyen hatalmas mintagazdaság, Nagyboronyón malom és Tamásfalván jelentős földek voltak családja kezében.

kérdik, mit mondasz hozzá Petki, Gizella megy Schényihez. „Hát jól is teszi, én ugyan szeretem, de nincs pénze és nem vehetném el, én oly nőt vehetek, ki magát eltartja, néki pedig nincs vagyona.” Erre nagyon meg voltak lepelve a körül valók és sértésekkel illeték, de harmadnap az a hír terjedt el, hogy Giza a főhadnagynak kosarat adott, ezalatt szülői jöttek hozzánk vizitbe, én igen hidegen viseltem irántok magamot. Szentkereszti Pali beleszeret[ett] nagyon Gizába, 16 éves fiú. A mások sajnálták és zsenírozták, hogy Gizának megmondják, Petki hogy nyilatkozot. Ő éppen ment is el, és elbeszélé Gizának, a fedeles sétán²⁵³⁵ ültünk. Petki roppant izgatott volt. Mit beszélsz Pali, levágom nyakadot ha Gizának kedvetlent mondasz. Erre Pali ügyes fiú, azt feleli: „Leütöttem én már a te fejedet.” Hazamentünk, Gizella borzasztóan sírt, mert eközbe[n] megtudtuk, hogy az öreg Petki is megtudta az ekzekutio²⁵³⁶ dolgot. Gizella ahogy szereté, úgy megutálta, fejibe vevén, hogy őtet csak birtokiért szerette. Nagyon levert kedélyű volt, a foga azalatt megszűnt, mondta, akik kérdezték, hogy van, meggyógyultam, és egy évi betegségből kigyógyultam, értette szerelmét. Azt felelte rá Maurer és Zétál, tudtuk, hogy ez be fog következni, jó, hogy elég korán ösmerte meg azon ház csúf jellemét. Tartott pár nap a feszesség, egyszer újra feltűnőleg kezdtek öregek, ifjú Giza és utánam járni, de Giza többé Petkit nem állhatván, csaknem goromba volt hozzá. Feljött Túri Gergely²⁵³⁷, 14 évi harag után újra kibékélve, jól voltunk vele. Tőle kértették Petkiék, igaz-e Ignác adóssági állása. Persze ő kedvezőleg nyilatkozván rólunk, ez volt oka, hogy úgy kezdetek utánunk járni, de Giza végig nagyon hideg volt és lenézőleg bánt Petkivel. Utolsó nap előtt, hogy jöttünk el, Giza fogát Visziák²⁵³⁸ kihúzta, nagy 3 ágú gyökerű, azzal még bálba mentünk. Ott elég vígan viselte magát, még új párti is akadt volt az Ausztria erdélyi vicekonzul[ja]²⁵³⁹ Oláhországba[n], egy szép fiatal oláh nemes. Ha ezek a dolgok közbe nem jönnek, eléggé jól el lett volna 12 nap. A Mikes család volt ott

---

²⁵³⁵ Vélhetően fedeles *sétán*, vagyis sétakocsin.

²⁵³⁶ Végrehajtás, ingó és ingatlan jószág lefoglalása adótartozás fejében (latin *executio*).

²⁵³⁷ Tamásfalvi Thury Gergely.

²⁵³⁸ Wissiák Antal (1827? – 1890) Sepsiszentgyörgy város, majd Háromszék vármegye főorvosa, megyei bizottsági tag. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁵³⁹ Alkonzul.

és veje b[áró] Bornemisza Károly,²⁵⁴⁰ g[róf] Bethlen Gáborné,²⁵⁴¹ Petkiék, Maurer, Zétal, néha Kálnokiék, Gidófalvi Istvánné, Vajna Károlyék, az apród fiával, ezzel Marikát bosszantottuk. Meglátogatott mind a három Kálnoki és Ludi[---]²⁵⁴² fiú testvére, ifjú B. Béni[?],²⁵⁴³ Apor Géza.²⁵⁴⁴ Vendégünk volt elég. A leányaim is feltűnő csinosak voltak mindég. Hazaérkezve, Ignácot nagyon leverte [a] Petki magaviselete miatti hír. Másnap érkezett meg Póli, Juli, Boér²⁵⁴⁵ és Gida, Istvánka,²⁵⁴⁶ Milihez Jóska és Ilka,²⁵⁴⁷ Attila.²⁵⁴⁸ Mi is ott voltunk ma egy hete, aztán Póli ott maradt két napra, az alatt Jóskaék voltak itt. Jóska elég jó kedélyű. Ilka tán velünk nem találja oly jól magát, szokatlan[?] neki mind[en]. Póli innen szerdán ment el haza, Póli²⁵⁴⁹ pedig tegnap. Szombaton Mili vitte ki Marikával²⁵⁵⁰ együtt. Ő jól néz ki, jó kedélyű, mindenképp bizonyos válasszal akart elmenni Bercit²⁵⁵¹ illetőleg, de mondtam neki, Maurer szerint hagyjuk Gizát gyászolni egy évig, nagy halottja van, egy éves ábrándos szerelme.

Gyula is Emil²⁵⁵² felhozta Előpatakról. Jól néz ki, eszes fiú lehet, de nagyon hallgatag, csak egy napot mulatott itt. Attila úrfi²⁵⁵³ is volt itt, úgy epedez,

---

²⁵⁴⁰ Bornemisza Károly (1840–1911) cs. kir. kamarás, a Szolnok-Doboka megyei közigazgatási bizottság tagja. 1887-ben a magyarlápasi kerület országgyűlési képviselője, 1890-től 1902-ig Szolnok-Doboka vármegye főispánja. Lásd PÁL Judit 2009, valamint SZNM gyászjelentő gyűjtemény.

²⁵⁴¹ Valószínűleg rétyi Antos Ilona, gr. Bethlen Gábornéról lehet szó

²⁵⁴² Bár tintafolt miatt a név nem teljesen olvasható, bizonyára Kálnoky Félixné Beess Chrostin Ludmilla (1851–1928). Sepsikőröspatakon katolikus nevelőintézetet hozott létre. Lásd https://www.3szek.ro/load/cikk/48719/grof_kalnoky_ludmilla_haromszeki_nagyasszonyok

²⁵⁴³ Beess Benjámín, Beess Chrostin Ludmilla testvére.

²⁵⁴⁴ Apor Géza (1833–1896), cs. és kir. kamarás, aransarkantyús vitéz, Bécsben élt, Apor Lázár fia volt. Lásd PÁLMAJ József 2000, I, 21.

²⁵⁴⁵ Boér Albert.

²⁵⁴⁶ Legifjabb Zathureczky István.

²⁵⁴⁷ Hollaky Ilona, Zathureczky József felesége.

²⁵⁴⁸ Kishalmágyi Hollaky Attila.

²⁵⁴⁹ Valószínű Zathureczky Gedeon lányáról és feleségéről van szó, ezért a névismétlés.

²⁵⁵⁰ Ifj. Zathureczky Mária.

²⁵⁵¹ Zathureczky Albert szintén szerette volna az unokatestvérét, Szentiványi Gizellát feleségül venni.

²⁵⁵² Zathureczky Emil.

²⁵⁵³ Valószínű Hollaky Attila.

mint hajdan szegény Balási Sándor²⁵⁵⁴ utánam. Így elég volna kiben válogatni, de egy sem a valódi. Még van 20 éves koráig idő, úgyis rendkívül gyenge. Látom, hogy letette volt ez a kettős bánat, már az idénre be vannak időtöltéseink végezve. Ha élünk, jövő évbe[n] augusztus[ban] vagy szeptember[ben] a kiállításra²⁵⁵⁵ óhajtanánk eljutni. Mondta nekem g[róf] Bethlenné,²⁵⁵⁶ be kár ily csinos leányt Váradra vagy Pestre nem vinni, hisz itt nincs senki, ki hozzá méltó volna, megnyerte volt Giza tetszését. Örvendettem, hogy Marika itt nagyon meg volt elégedve, valamennyibe[n] viszonzhattam Gida jóságát. 12 nap alatt 3 bálba vittem, preventbe²⁵⁵⁷ szép báli ruhát varrattam néki, Ignác is egy rend szép [---]²⁵⁵⁸ vett néki, én is 2 hó alatt mire csak szüksége volt, mindent vettem, nem lehet és nem is volt panasza.

Eddig meg is untad hosszú levelem. Ez a nyár anyagilag a legterhesebb volt, mióta Nyujtódon vagyok, és soha ennyi vendégünk nem járt, mint éppen az idén. Az Isten rásegített, őszgabonánk meglehetősen termett, most utánfizetjük, ma végződik a behordás. A sok eső sok kárt okozott és nagyon megkésleltetett mindenbe[n]. Szegény Julinak most is mind fáj fejé. Mamáéknak újra majd semmi termésök, sajnálom, hogy öregségökre kell küzdeniök. Miliék is sok gonddal vannak, a fiúk sokba kerülnek, aztán nem olyanok, amilyenek az ő korokba[n] már lenni kellene. Gyulának is az idei hídvégi árenda²⁵⁵⁹ semmi hasznot nem ad. Gábort az olasz élelmező jól megcsalta, Tolnainé miatt a bor dolgába[n] hanyagon járva el, most 3000 pfrt-ot kártérítést követelnek Gáboron, az olasz semmit nem akar tudni róla. Tolnainé²⁵⁶⁰ felszólította Gábort, februárra ha nem kell, tudassa, de ő elhalogatta, nem tudatta, és Tolnainé az előpénz²⁵⁶¹ folytán el nem adva, ott a sok bor, tudja Isten, hogy igazodik el. Mind a két félt sajnálom és szégyellem.

---

²⁵⁵⁴ Balási Sándor (1822?–1867), kászoniimpéri birtokos, szolgabíró.

²⁵⁵⁵ Az 1873-as bécsi világhiállításról lehet szó, amelyen Magyarország is jelentős mértékben részt vett.

²⁵⁵⁶ Pontosán nem azonosítható, hogy melyik Bethlen grófnéról van szó.

²⁵⁵⁷ Előlegben (latin praeventio, praeventus: /meg/előzés).

²⁵⁵⁸ Olvashatatlan szó.

²⁵⁵⁹ Bérbeadás, haszonbér.

²⁵⁶⁰ Nyárádgálfalvi Tolnay Jánosné Szentiványi Zsuzsánna.

²⁵⁶¹ Előleg.

Csókol lelkem Ignác és Gizella, írj egy pár sort, ha időd engedi. Szerető testvéred Mári

Mamának, Luiznak a kászoni víz nagyon jót tett. Berta Ilonánál.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 432–437. verso.

178.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Orláth,²⁵⁶² 1873. február 12.

Édes jó mama!

Én szívemből kívánom, hogy a jó Isten adja meg, hogy érhesse el névnapját jó erőben, egészségben mostan, úgy a jövőben is több éveken át – ez az én és mindnyájunk óhaja.

Hasonlólag kívánom szegény Julinak is, hogy sok szenvedései után juthatna jobb egészséghez és élhesse meg a jövőben gyermekeinek is boldogságát. Sajnálva olvastam Gábor leveléből, hogy szegény Juli mind betegeskedett.

Én a napokban bent voltam Szebenben, a szegény rectorné²⁵⁶³ is Juliska mostan betegeskedik, ő jó Mamának s Julinak legjobb kívánatait tisztelete mellett tőlem izeni.

Szebenből báró Gamera Gusztáv²⁵⁶⁴ a pap vagy 8 ezer forint adósságot csinálva onnan elszökött, ami nagy feltűnést és skandallumot²⁵⁶⁵ idézett elő. A másik fia Gamerának, a jogász,²⁵⁶⁶ ez is Szebenbe[n] van, elmátkásodott²⁵⁶⁷ egy

---

²⁵⁶² Orláth székhellyel 1760-tól állították fel az 1. oláh határőrezredet, Zathureczky Károly százados vélhetően azért vezényelték oda, hogy segítkezzen annak átszervezésében sorgyalogsággá.

²⁵⁶³ Igazgató tanító.

²⁵⁶⁴ Báró Gamerra Gusztáv olasz származású főúr, 1848–1849-es honvéd százados, Bem térparancsnoka, székelykeresztúri lakos. A hagyomány szerint Bem tábornok és tisztikara a fehéregyházi csata előtt nála ebédelt, így Petőfi Sándor is nála ette meg utolsó ebédjét. Az ő fiáról, Gamerra Arthúrról lehet szó, aki később esztergomi plébános volt. Lásd Gamerra Gusztávné Macskásy Krisztina gyászjelentőjét, SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²⁵⁶⁵ Botrányt (latin scandalum).

²⁵⁶⁶ Gamerra Oszkár, később a székelykeresztúri járás főszolgabírája. Lásd Gamerra Gusztávné Macskásy Krisztina gyászjelentőjét, SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²⁵⁶⁷ Eljegyzést kötött.

Stop²⁵⁶⁸ nevű kereskedőnek leányával. A kereskedőnek pénze van, de sok is a gyermek.

Az idő járása itten is változékony, mint mindenütt ezen a télen. A torokbetegség, dyphtiritis itten is nagyban uralkodik, úgyhogy tegnap is hét halt meg benne. Gábor is említi levelében, hogy Baróton s egész Erdővidéken nagyban uralkodik, de úgy látszik, az egész országban el van terjedve, ez egyfelől még veszedelmesebb, különösen gyermekeknek, mint a cholera. Hogy vannak Ilonák? Igy a család újból szaporodott két taggal, a kis Jakab Gyulával és Ajtán²⁵⁶⁹ Annával,²⁵⁷⁰ az ég tartsa meg minnyájokat. Hogy van Luiza s gyermekei, Sándor,²⁵⁷¹ Károly néni [sic!],²⁵⁷² hogy van Linka,²⁵⁷³ és a gyermekek? Igaz mind szeretném őket látni, így csak reményem lehet a tavaszon vagy a nyáron meglátogathatni. Mint Gábor megírta, Ida²⁵⁷⁴ is ott-hon van, így legalább mamának s Julinak segítségére [van]. Hát Istvánka hogy van? Remélem jól tanul. Berta Márinál, a napokban kaptam Máritól is levelet, amelyben mindenekről tudatott. Hogy van Albert,²⁵⁷⁵ egyszóval a vidékiek is, Gyöngyösi és a Gyertyánfi²⁵⁷⁶ háztáj, úgyszintén Beke bátyámék? Mindnyájokat csókoltatva és köszöntve, jó mamának kezeit számtalanszor csókolva, maradok holtig engedelmes hív fia

Zathuretzky Károly százados

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 439–440. verso.

---

²⁵⁶⁸ Gamerra Oszkárné Stoss Amelie. Lásd Gamerra Gusztávné Macskásy Krisztina gyászjelentőjét, SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²⁵⁶⁹ Nagyajta, Zathureczky József lakóhelye.

²⁵⁷⁰ Zathureczky Anna, Zathureczky József és Hollaky Ilona lánya, később eresztevényi Benke Gézáné.

²⁵⁷¹ Bartha Sándor.

²⁵⁷² Valószínű Bartha Károly bardóci birtokos felesége.

²⁵⁷³ Özvegy Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

²⁵⁷⁴ Boér Ida.

²⁵⁷⁵ Boér Albert.

²⁵⁷⁶ Bobdai Gyertyánffy János vagy az ő testvérei.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez, Károlyhoz

Cécke, 1873. március 5.

Szeretett öcsém Károly!

Én se írtam már rég neked, de sokáig is betegeskedtem. Míg végre is bámulatosan a püspökfördői²⁵⁷⁷ meleg víz használata visszaadta egészségem. Már nagyon desperáté²⁵⁷⁸ néztem ki. Most hálá az égnek, ehetem, alhatom, és erőm is már felére helyreállott. Meg is rendeltem azonnal Giron²⁵⁷⁹ híres fogorvosnál a fogakat, éppen egyet hagyott meg, vagy kettőt úgy kimetszett, mintha csak papírt nyírt volna el. Tegnap be is próbálta, alól az íny helyett kaucsuk²⁵⁸⁰, a fogak, az az ámerikai vegyület ára 300 frt, e héten készen leend. Hiszem és tudom, hogy előljáróba hosszason nem fog schmackolni²⁵⁸¹, no de sokakat láttam azóta is, kik elpusztulva léve, mióta fogakat használnak, megépültek.

Időnk rendkívül meleg, mi már szántunk, vetünk, veteményezünk. A télen vagy 3000 besztercei szilvafát, 200 oltoványt, és 100 diófát ültettem ki. Póli, Mari²⁵⁸² itthon, ők egészségesek, volt Mária két bálba és csak a két bál 376 frt-omba került. Gizella²⁵⁸³ jó reménybe[n], talán a tavaszon lebetegszik.²⁵⁸⁴ Berci sokat bálozott, most a pusztán gazdálkodik. Emil most jobban néz ki, de sokba kerül az önkéntessége²⁵⁸⁵, és hozzá a technikát is járja, minden hó 120 frt. Szegény kis Pista fellábadt volt betegségéből, de

²⁵⁷⁷ Bihar vármegyei fürdőhely, Nagyvárad közelében.

²⁵⁷⁸ Kétségbeejtően (latin desperatio: kilátástalanság, kiábrándulás; desperatus: reménytelen feladott; despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²⁵⁷⁹ Giron fogorvos neve a 20. század első éveiből elsősorban a szászországi trónörökösne, Lujza hercegnő szerelmi viszonyai miatt vált ismertté.

²⁵⁸⁰ Gumi.

²⁵⁸¹ Illeszkedni.

²⁵⁸² Ifj. Zathureczky Mária.

²⁵⁸³ Örley Béláné Zathureczky Gizella.

²⁵⁸⁴ Vagyis szül.

²⁵⁸⁵ Egyévi önkéntes: mai szóval tartalékos tisztjelölt. Erre a típusú egyéves szolgálatra 17. életévüket betöltött fiatalok, de a már 20. életévüket betöltött, besorozott férfiak is jelentkezhetek. GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk. 1898, 65–66.

4–5 nap múlva hánytatni, kezdette laxálni²⁵⁸⁶ s görcsöket kapott. Megint nagyon rosszul lett s elgyengült, de az estve vett levelébe tudatja Benczédi²⁵⁸⁷ úr, hogy az orvos szorgos gondozása folytán most mind megszűntek a fennebbi jelenségek. Alszik és már eszik is, csak nagyon kimerült, s veszélyen kívül van. Én éppen most írom Benczédinek is, hogy mihelyest annyira lábad, hogy az orvosi beléegyezéssel hazahozhatom, mindjárt utánna mennek. Nagyon féltém, rendkívül elgyengült, és roppant nagyra is nőtt. A hosszas betegeskedések egyik fő oka, hogy a mostani orvosi újabb rendszer szerint nem adnak hánytatót, gyomortisztítót, mint a régiek, s kivált ez évbe[n], hogy a cholera²⁵⁸⁸ jelenségei is mutatkoztak, csak egyenest chinán?²⁵⁸⁹ kezdik, ez elfojtja egy időre, de annyiszor, amennyiszor visszatér. Pistát éppen Tyihredes[?] ellen gyógyították, azonban epelázban²⁵⁹⁰ volt, s utólag is előtört az epe, és a természet segített.

Kedves Öcsém! Soha emberrel annyira meg nem gyűlt a bajom, mint Szentiványi sógorral. Én összeszámítottam adósságait, restáns kamatait²⁵⁹¹, most megint kért 5200 frt, és így összesen 11 ezer frt-ommal lett volna adós. Megírtam néki, hogy a most felveendő taksának²⁵⁹² [---]²⁵⁹³ 5000 frt kölcsönnek egy évi kamatját ki fogom előre és visszateszem könyvre, mert minden 3 hóba bélyeggel ellátot és 2 kezessel erősített váltót kell kicserélni, és ő tudom, hogy az életbe[n] a kamatot nem fizetendi, és így egyszerre felmondják a tőkét, én pedig nem vagyok abba[n] a helyzetbe[n] tetemes károm nélkül, hogy én ezekre ezen 5 ezeret is visszafizessem a takarékpénztárba. Megírtam, hogy maga, neje és 3 tanu aláírásával állítsa ki a 11 ezer frt-ról szóló kötlevelet²⁵⁹⁴, és adjon bétáblázási engedélyt²⁵⁹⁵ első helyre.

---

²⁵⁸⁶ Gyomorrontást kapott.

²⁵⁸⁷ Benczédi Gergely.

²⁵⁸⁸ A kolera ekkor már ismert betegség volt, több nagy járvány tombolt végig a 19. századi Magyarországon. Az 1872–1873-as kolerajárványt az utolsó, súlyos kimenetelű kolerajárványnak tartják Magyarországon. MÁDAI Lajos, Dr. 1985, 14.

²⁵⁸⁹ Valószínű kinin, erős gyulladá- és lázcsökkentő.

²⁵⁹⁰ Lázás betegség, amely hányással, rosszulléttel járt, gyakran a sárgaságot is ezzel a kifejezéssel illették.

²⁵⁹¹ Elmaradt kamat, a restancia: elmaradás, szóból eredeztetve.

²⁵⁹² Bizonytalan olvasat. Adó, illeték, díj, ár, pénzüsszeg.

²⁵⁹³ Olvashatatlan szó.

²⁵⁹⁴ Kötelezvényt.

²⁵⁹⁵ Betáblázás: jelzalogjog-tétel tulajdonra.

Megírtam, hogy én gyanúsítani senkit nem akarok, de tudom a törvényt, és azt gondolja ő, ki eléje megadta katona sógorának az árát, hogy Sényi²⁵⁹⁶ vagy testvérei nem fogják bétábláztatni a 24 ezer frt cautiót?²⁵⁹⁷ Természetes, hogy bé. S most azt írják, hogy Sényitől nem acceptálták²⁵⁹⁸ a kauciót, hanem Gizellának kellett aláírni, és az ő neve alatt ment, hisz ez azt teszi más szóval, hogy Gizella adóssá lett 24 ezer frt-tal Sényinek, és én világos számlám, felszólításomra mi választ kaptam, a sógortól kapok egy levelet, melybe[n] egy szó sincs se adóssága, se kamatrestanciái²⁵⁹⁹ dús méréséről, hanem handa-bandái mind egyébbről, mert szereti, hogy én a kamatai restanciájának is fizettem a kamatját és ő ne tudjon semmit róla. És ír [---]²⁶⁰⁰

RNL KMO F. 64 Zathureczky VIII. fasc. 441–442. verso.

180.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1873. március 7.

Szeretett kedves Károlyom!

Tegnapelőtt jöttem haza Előpatakról, ott olvastam leveled. Hála Istennek, hogy jól vagy, mamáék is meglehetősen egészséggel mentek haza, de a nagyleányok mellett nem sok nyugodalma volt. Marika²⁶⁰¹ 4 hetet, Berta 3 hetet, Gizám 1 hetet mulatott ott, legzajosabb az utolsó hét volt. A katonatisztek két-három rendbe[n] voltak ki, egy bál is volt aznap, mikor Gidófalvi²⁶⁰² illyefalvi²⁶⁰³ jobboldali követ lett. Giza majd úgy járt Sényi Sándor

---

²⁵⁹⁶ Sényi Sándor, Szentiványi Gizella férje.

²⁵⁹⁷ Óvadék, letét (latin cautio). Lásd még a 177. levélhez erről írt lábjegyzetet.

²⁵⁹⁸ Nem fogadták el (latin accepto: elfogad, átvesz).

²⁵⁹⁹ Hátralékai, elmaradásai.

²⁶⁰⁰ A levél többi része elveszett.

²⁶⁰¹ Ifj. Zathureczky Mária (1857k–1903), Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna lánya, később Dindár Istvánné. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁶⁰² Gidófalvy Albert 1872–1875, illetve 1875–1878 közt volt Illyefalva mezőváros országgyűlési képviselője.

²⁶⁰³ Az előbbi családnév, az utóbbi helységrév (helyesen Illyefalva, Háromszék vármegye Sepszi járás; in GYALAY Mihály 1989, 524-525.)

főhadnaggyal, mint Ujfalvival, nagy éji zenét adott és kinyilatkoztatta, jó Nyújtódra komolyan fellépni. Mondám Maurernek,²⁶⁰⁴ mondja, Ignác nem adná lányát katonának²⁶⁰⁵, azt felelte, ő kvétál²⁶⁰⁶ és semmit nem kíván, csak úgy ahogy van Giza. Ez a Schényi apja²⁶⁰⁷ a herceg Batyányi Fülep²⁶⁰⁸ fő jószágigazgatója volt, királyi tanácsos, Inkey leány²⁶⁰⁹ volt a nője, igen gazdagok, benne van a Nagy Ivánba[n].²⁶¹⁰ Látszik is rajta, hogy gazdag, 7 lovat tart, ügyes ember, de mintha gubás tisztnek²⁶¹¹ öltöztették volna, olyan. Ez elég jó párti lett volna, de úgy látszik, Giza Petki Ferivel²⁶¹² akar maradni, ez igaz elég szolid, szép fiú, kár hogy fél karja és fél neve van. Ott volt két nap, az atyját látogatta meg Előpatakon, csak nem komolyan nyilatkozott ő is. Az öreg Petkinek is Gizella megtetszett, azt nyilvánította, ha fiával egy párti lesz, akkor nyugodtan hal meg. Mikor Giza az öregtől elbocsúzott, egy gyönyörű tearózsa²⁶¹³ bokrétát nyújtot által, és arra kérte, bírjon rá minket, hogy 10 napra Tusnádra menjünk, ahol ő is egész családjával lesz.

---

²⁶⁰⁴ Maurer Mihály.

²⁶⁰⁵ Nem adná katonához feleségül. Ma már ezen a szófordulaton azt értenénk, hogy nem engedné katonának állni.

²⁶⁰⁶ Kvietál: nyugdíjba megy (tisztviselő, katonatiszt)és nyugdíjaz, nyugdíjba küld.

²⁶⁰⁷ Nagyunyomi Sényi Gábor (1796 k.–1867) királyi tanácsos. Tíz gyermeke volt.

²⁶⁰⁸ A negyedik Batthyány-Strattmann herceg, Batthyány Fülöp (1781–1870) „birodalmi herceg, Németújvár örökös ura, császári-királyi kamarás, Nagy Leopold császár Rendjének Comendatora, Tekéntetes Nemes Vas Vármegyének örökös főispánja” apja halálától, 1806. július 15-től vált a hitbizományok és a hitbizományon kívüli birtokok tulajdonosává. Keze alatt az uradalmak, a gondosan megválasztott felelős gazdasági szakemberek irányításával, a 19. század folyamán kezdtek nagybirtokból modern „nagyüzemmé” válni. Uradalmi közül Magyarországon a leghíresebb a körmendi és az enyingi uradalom volt.

²⁶⁰⁹ Inkey Amália Sényi Gáborné.

²⁶¹⁰ A magyar geneológiai kutatás egyik alapkönyve, amelyet ma is csak „A Nagyiván”-ként emlegetnek. NAGY Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal, az említett adatot lásd NAGY Iván 1868, 356. (Sényi család)

²⁶¹¹ A guba fürtös posztóból készült ruhatípus, a 19. század végén már nem divatos, köznépi viseletdarab volt.

²⁶¹² Királyhalmi ifj. Petky Ferenc (1846–1887), később megyei bizottsági tag Nagyöküllő vármegyében. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjtemény.

²⁶¹³ Tearózsa, 60–120 cm magasra megnövő rózsafajta. Laza ágrendszerű, az ágak végén többnyire egyetlen, nagy, telt virágot növeszt. Júniustól novemberig, az első fagyokig virágzik.

Leánya²⁶¹⁴ esküvője 15-ik[-én] lesz Horváth Samuval, eddig a Samu betegsége miatt késett. Maurer tudja a Petki szándékát, ők mind jó barátok, mindent közöltek egymással. Kértem, ha lehet, találjon módot, hogy Sényi²⁶¹⁵ ne lépjen fel. Szegény Maurer Misi bevallotta, mennyire érdekelte tavaly is Giza, de nem lépett fel, vette észre, hogy legkedvesebb barátjával érdeklík egymást, ő pedig Maurer sokkal ügyesebb Petkinél, utóbbi igaz gazdagabb sokkal. Így áll a leányok sorsa. Marika itt van most nálunk, Berta Pólivál jön be. Ő Langer kapitánynak tetszik nagyon, de Bertának nem. János²⁶¹⁶ is most Előpatakon van 10 napra, szász, oláh elég, de magyar nagyon kevés, mind inkább Tusnádra készülnek. A választások ugyan zajosan folynak. Székely Gergely megbukik, Baktsi²⁶¹⁷ lett, amit legfőbbképp Erdővidék, azaz Bartha János²⁶¹⁸ döntött el. Kovásznán igen csúf dolog volt, Forró Albert²⁶¹⁹ a baloldal egy részével a komisszió épületét²⁶²⁰ körülvette, csak nagy bajjal menekültek Mikesék,²⁶²¹ a bennlévők. A zsandarmok²⁶²² tüzeltek rájuk, egy rögtön halva maradt, egy baloldali ember, a másokból sebesültek. Tisza²⁶²³ többségbe lévén, de felfüggesztődött a választás. Cseh

---

²⁶¹⁴ Pekry Adél, báró Horváth Sámuelné.

²⁶¹⁵ Sényi Sándor, Szentiványi Gizella férje.

²⁶¹⁶ Cserey János, Zathureczky Emília férje.

²⁶¹⁷ Valószínű Bakcsi Ferenc.

²⁶¹⁸ Bartha János 1878–81 között a nagyajtai kerület országgyűlési képviselője lett. PÁL Judit 2015, 78.

²⁶¹⁹ Forró Albert márkosfalvi birtokos ekkor a Kézdi-Orbai választókerület jelöltje volt Lásd Magyar Polgár 6. évf. 102. szám, 1872. 05. 04

²⁶²⁰ Szó szerint bizottsági épületet, valószínűleg itt a választások lebonyolítására kijelölt épületet.

²⁶²¹ Mikes Benedek zabolai birtokos nem volt ekkor jelölt, tehát valószínű, hogy számláló-biztos lehetett.

²⁶²² Zsandárok, az 1881-től megszervezett m. kir. Csendőrség elődszervezetének tagjai. A cs. kir. Zsandárság a kiegyezéssel Magyarországon beszüntette tevékenységét, de Erdélyben és Horvátországban tovább működött 1876-ig. In: RAVASZ István–SZIJJ Jolán Szerk. 2000, I, 117.

²⁶²³ A választásokon a Kézdi-Orbai kerület jelöltje ekkor Tisza Lajos (1832–1898) volt, aki 1871-től közlekedési miniszter volt. Tisza Lajos Tisza Kálmánnak (1830–1902), a Balközép Párt vezetőjének a testvére volt. Bár a választásokon – amint a levélből is kiderül – többséget kapott, lemondott a mandátumáról. A Tisza Kálmán vezette Balközép Párt az 1872. évi választásokon még alul maradt a Deák-párttal szemben, de 1872 őszétől, feladva közjogi ellenzékiességét („szögre akasztotta a bihari pontokat”), fokozatosan „magába

doktor²⁶²⁴ is 2000 szavazatot kapott már, nem tudjuk, hogy dől el. Gidófalvi²⁶²⁵ is 6000 pfirt-tal lett illyefalvi követ, igazán a pénz határoz.

Mili is most jobban van, ő is lejárt Bélával²⁶²⁶ Előpatakra. Holnap viszem Marikát Zabolára, Kovászna és Papolcra, nem találom oly nagy mértékbe[n] az auformokat²⁶²⁷ benne, amint Lujzi leírta, van sok kedvesség is benne. Csókoltatnak a leánykák is, meglehetősen zongorázik Marika, de franciát nem tud. Gyulának a kászutúrót²⁶²⁸ megemlítem, ha még nem küldött volna. Nehéz a nyár, a pénztelenség miatt egész megkötve van az ember minden dolgaiban. Ignác csókoltat, én is csókollak, kedves jó Károlyom, írd ha időd engedi, mind sajnálom, hogy oly kevés időt lehetünk együtt, csak egy álom volt, a leánykák is ugyan csókolnak kedves jó Károlyom, téged szerető testvéred Mária

Cseh Sándorék,²⁶²⁹ Forró Alberték és Pap Lui²⁶³⁰ működtek Kovásznán, most komissió²⁶³¹ és doktorok szálltak ki. Székely Gergelyék vizsgálhatat-

---

szívta” a kormánypárti politikusokat, majd 1875 februárjában a két párt Országos Szabadelvű Párt néven egyesült. Az 1875. évi választásokon az új párt elsöprő győzelmet aratott, s báró Wenckeim Béla (1811–1879) átmeneti miniszterelnöksége után, októberben Tisza alakíthatott kormányt. Noha a sorozatos választási győzelmek nyomán Tisza 1890 tavaszáig ülhetett a miniszterelnöki bársonyszében, pártja (az 1875. évi választásokat kivéve) a Székelyföldön mindvégig kisebbségben maradt.

²⁶²⁴ Alsócsernátoni Dr. Cseh Károly (1837 k.–1894) m. kir. közegészségügyi felügyelő, kézdivásárhelyi orvos. Gyászjelentője szerint „a közbizalom országgyűlési képviselővé választotta”. 1872-től 1875-ig volt a Kézdi-Orbai kerület képviselője. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye, valamint PÁL Judit 2015. 77.

²⁶²⁵ Gidófalvy Albert 1872-től 1878-ig Illyefalva város országgyűlési képviselője. Lásd PÁL Judit 2015, 79.

²⁶²⁶ Cserey Béla, Zathureczky Emília fia.

²⁶²⁷ Testalkat, női idomok összhatása, külalak; vagyis nem látta olyan szépnek.

²⁶²⁸ A *kászu* fakéregből készített edényféleség, amelyet elsősorban vadgyümölcsök gyűjtésére használtak, de különleges étel – a kászutúró – is ebben készült (a juhtúrót a fenyőkászuba nyomkodták, amiben érdekes és különleges fenyőízlet kapott).

²⁶²⁹ Cseh Sándor 1848–49-es honvéd ezredes, országgyűlési képviselő. Lásd BONA Gábor 2000, 286.

²⁶³⁰ Pap Lajos.

²⁶³¹ Bizottság (latin *commissarius*: megbízott, küldött, biztos; olasz *commissione*: bizottság, zsüri; francia *commission*: bizottság; német *Komitee*: választmány, bizottság).

lanok, sokat költöttek, mondják, zokogva sírt mikor megbukott, biz az rosszul jöhete. Szegény Juliskának mondd részvétünk.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 447–448 verso.

181.

Sényiné²⁶³² Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához

Nagyunyom,²⁶³³ 1873. április 15.

Kedves Bertám!

Leve[le]d képeddel együtt meg [a] Schavl²⁶³⁴ is, mit Sándor általam köszöntet, meg [a] függő[t] meg [a] bross[ot] is köszönettel átvettem. Mi szombat[on], azaz 19-dik[én] indultunk innen, 10-[én] estve már Pesten leszünk, Sojmárynál[?],²⁶³⁵ 24-dik[én] Brassóban. Alig várom jó szülőim karjaiba borulhatni, és téged, angyalom, kedvemre megcsókolni. De sokszor gondoltam, mikor Bécsbe[n] a sok szép mindent láttam, de jó lenne, ha Bertám is látná. Mily kicsi Pest Bécshez képest! Hogy mint töltöttétek a húsvéti ünnepeket, azt majdan nemsokára elbeszéled... Mi itten igen sokan voltunk, Szentkeresztről²⁶³⁶ az Inkey Sándor²⁶³⁷ nejével,²⁶³⁸ b[áró] Duka

---

²⁶³² Sényi Sándor 1873. március 1-én kötött házasságot Szentiványi Gizellával.

²⁶³³ Ma Balogunyom, akkor Vas vármegye Szombathelyi járás, 1949. január 1-jén Balogfa és Nagyunyom egyesítésével jött létre; in: GYALAY Mihály 1989, 352., 669. A Sényi családnak itt volt kastélya és birtoka.

²⁶³⁴ Valószínűleg *sál*, régi forrásokban időnként feltűnik ez a formája.

²⁶³⁵ A lap tűródése miatt kopott felület, emiatt olvasata bizonytalan.

²⁶³⁶ A mai Táplánszentkeresztről lehet szó, mivel ez van közel Balogunyomhoz/Nagyunyomhoz (Vas vármegye Szombathelyi járás; Gyöngyös- és Táplánszentkereszt 1940. május 15-én egyesítve Táplánfa néven). In: GYALAY Mihály 1989, 790., 810.

²⁶³⁷ Palini Inkey Sándor (1809–1895) politikus, Vas vármegye jegyzője. Lásd SPIRA György 1991, 1065, valamint SZLUHA Márton 2011, I, 637. Köszönöm Bajzik Zsoltnak az adatok kiegészítését.

²⁶³⁸ Csúzi és Pusztaszentmihályi Csúzy Antónia (1814– ?). E levél valamennyi nevének feloldásában, azonosításában, magyarázatában Bajzik Zsolt levéltáros segített, segítségét hálással köszönöm.

Georg²⁶³⁹ nejével,²⁶⁴⁰ fia test[véré]vel – ki művészileg zongoráz – meg g[róf] Festetics,²⁶⁴¹ Lakýék,²⁶⁴² Gáborek,²⁶⁴³ Butkáéktól²⁶⁴⁴ a kisasszony jött a három kisleánnyal. Szegény Aglaénak²⁶⁴⁵ odahaza kellett maradni, mivel egyik kisfia, [a] póniról leesve, karját törte. A szerencsétlenség nem jár egyedül. Kálmántól²⁶⁴⁶ még ma kapnak levelet, melybe[n] mamát tudósítja, hogy Lóri²⁶⁴⁷ egy kistent[?] ²⁶⁴⁸ felemelte és annak következtébe[n] egy héti szenvedés után kisleánya megszületett, ki rögtön meg is halt, szerencse, hogy szegény Lóri veszélyen kívül van. Ma voltunk Balogfán²⁶⁴⁹, az öreg Akanád igen szívesen fogadott, jó uzsonnát rögtönzött, adva Sándornak²⁶⁵⁰ a tanácsot, hogy szerettesse meg velem ezt a vidéket. Onnan bementünk Hadásziékhoz,²⁶⁵¹ jó nemes

---

²⁶³⁹ A kádári báró Duka család bárói rangját 1792-ben nyerte el, birtokaiknak egy része a Temes megyei Kádáron és Őipet-en volt. A család Temes vármegye életében jelentős szerepet játszott. Péter 1805 és 1822 között Bánát hadi kormányzója volt, tábornagyi ranggal. Miklós 1861-ben Temes vármegye alispánja. Báró Duka Georg (181?– 1887) 1861-ben Temes vármegye tiszteletbeli főjegyzőjeként tevékenykedett. Lásd LENDVAY Miklós 1899, II, 117–118. valamint SZLUHA Márton 2011, I, 637.

²⁶⁴⁰ Dukáné Inkey Melanie (1833– 1887). SZLUHA Márton 2011, I, 637.

²⁶⁴¹ Tolnai Festetics Dénes gróf (1813–1891) 1856-ban megvette a Skerlecz család bogáti (ma: Szombathely) birtokát és régi kastélyát. A meglévő épületet 1860-ra átalakította, illetve mellé új kastélyt építtetett – az építés elkészültét a szélzászló 1860-as évszáma jelezte. Festetics Dénes 1857-ben grófi rangot nyert; megkapta a cs. kamarás címet is és a főrendiház tagjai közt tartották nyilván. Állandó lakását Bogáton tartotta. Lásd SISA József 2004.

²⁶⁴² Nickilaky és Ondódi Laky Károly (1844–1922) honvéd huszárezredes felesége Nagyunyomi Sényi Ilona (1853–1890). Lásd SZLUHA Márton, 2012, II, 483.

²⁶⁴³ Nagyunyomi Sényi Gábor (1846–1910) honvéd huszárcapitány és neje nemes Tar Róza (1849–1875)- Lásd SZLUHA Márton 2012, II, 482.

²⁶⁴⁴ Csomafái (Doboka vármegyei) Butka család, birtokos család, a levélírás időpontjában Butka Dániel (1813–?) Doboka vármegye levéltárosa vagy ennek fiai (László, Gábor) jöhetnek számításba. Lásd NAGY Iván 1868 (Pótlék kötet), 161.

²⁶⁴⁵ Nagyunyomi Sényi Aglája (1839–1922) férje Botka László (1825–1905) Lásd SZLUHA Márton 2012, II, 483.

²⁶⁴⁶ Nagyunyomi Sényi Kálmán (1849–1911) főispán. Lásd SZLUHA Márton 2012, II, 483.

²⁶⁴⁷ Sényi Kálmánné Szatmáry Eleonóra (1849–1927) Lásd SZLUHA Márton 2012, II, 483.

²⁶⁴⁸ Talán kisdent, vagyis kicsit, kissé.

²⁶⁴⁹ Lásd a levélcím alatti helységhez írt lábjegyzetet.

²⁶⁵⁰ Nagyunyomi Sényi Sándor.

²⁶⁵¹ 1882-ben Borsics Béla és felesége hodászi Hodászy Margit balogfai birtokosok. Lásd VIRÁG Zsolt 2004, 11.

emberek, egy igen szép kertet rendeznek. Hogy fogalmad legyen, van ezeknek 80 köböl felé földjük az egészbe, és tartanak mégis szép fogatot és rendezik a nagyszerű parkot és igen csinoson élnek. Én mindjárt per-tu szólítottam a nejít, de az mindig nagyságának. Holnap megyünk Bagolyvárra²⁶⁵², és onnan Kámonba²⁶⁵³ Révészeknek látogatást tenni, holnapután meg Szentkeresztre Sándor bácsiékhoz. Nem tudom, hogy említettem-e egyik levelemben[n], hogy gróf Battyáni Istvánnal is megismerkedtem, igen hív minket, de látogatásunk csak azért hagyjuk el, mivel férjével együtt igen betegek.

A két Szegedit²⁶⁵⁴ ismertem meg, igen kedves emberek, borzasztó gazdagok. Eddig meg is kaptad előbbeni levelem. A derékképed nagyon jó, hanem a más nem. De felséges két fürdő Viszlau²⁶⁵⁵ meg Baden, kivált az előbbeni, gyönyörű villák mind a hegyoldalban[n]. Badenben[n] meg az épületet egy csinos kis kert fogja körül, gyönyörű... Bécsi utamba[n] láttam még Bécsújhelyt,²⁶⁵⁶ hol Sándor oly sokáig tanult, és ugyanabba[n] az épületben[n] a toronyban[n] Bécsújhelyt volt egykor Rákóczi fogva,²⁶⁵⁷ igen érdekelt. Estve írom leveleim rendesen, és soupeé²⁶⁵⁸ után, már már mikor Morfeus karjaiba szeretnék tántorogni²⁶⁵⁹, és azért egy kissé igen is zilált mind stílus, mind a betűk,

---

²⁶⁵² Valószínű, nem Bagolyvár-pusztáról van szó, hanem a Szombathelyen található ún. Bagolyvár nevű kastélyról. Az angol kastélyokat idéző, erősen tagolt, festői hangulatú, klasszikusan romantikus épületet, 1871-ben vette meg a Körmendben ügyvédként praktizáló Sövegjártó (Süvegjártó) János, aki egy vasból készült baglyot helyeztetett annak homlokzatán. A kastély a továbbiakban a család és leszármazottainak birtokában maradt. A kastély történetét lásd: PINTÉR Bálint 2017.

²⁶⁵³ Kámon, 1950. január 1-jétől Szombathely része, Vas vármegye Szombathelyi járás, in: GYALAY Mihály 1989, 541. nevezetes arborétummal. A város északi részén található, a Gyöngyös-patak mentén ma 27 hektáron mintegy 2500 növényfajt és -változatot bemutató arborétum mint élő fagyűjtemény alapjait a 19. század első felében hozta létre saját birtokán Saághy Mihály. A század végén Saághy István dendrológiai gyűjteménnyel bővítette, amely akkor 244 fenyő- és 310 lombos fafajt tartalmazott.

²⁶⁵⁴ Valószínűleg Mezőszegedi Szegedy György (1841–1911) kamarás és testvére Szegedy Béla (1853–1907) kamarás, országgyűlési képviselő.

²⁶⁵⁵ Helyesen Vöslau, Badentől délre 5 km-re.

²⁶⁵⁶ Bécsújhely, vagyis Wiener Neustadt, alsó-ausztriai város.

²⁶⁵⁷ II. Rákóczi Ferencet a bécsújhelyi fegyvertárban 1701-ben tartották fogva.

²⁶⁵⁸ Helyesen: souper vagyis vacsora.

²⁶⁵⁹ Elaludni.

hanem azért, remélem, csak kisilabizálsz. Mi egészségem illeti, semmi bajom, igen jól érzem magam hál[a] Istennek, csak ti hiányoztok nékem. Oh! Már előre örülök a viszontlátás örömének, hogy fog az én jó mamácskám²⁶⁶⁰ engem csókolni, meg atyám – Gizella Gizella – mondani, és te angyalom, én úgy örülök annak, azt sem tudom, mit írok, hisz ebbe[n] a percbe[n] otthon képzelém magam. Oh! Bertám angyalom, csak azt mondom néked, ahhoz menj férjhez egykor, kit szeretni fogsz, mert egy szerető férjjel bírni, ki minden gondolatát kívánja az embernek kitalálni, ki képes volna nem tudom mily áldozatra csak egy mosolyáért, az embernek ez boldogság, és ilyen az én Sándorom,²⁶⁶¹ és egy ily házaselet hogy mily boldogító, angyalom, fogalmad nincs arról. Adja az ég, hogy te is egykor ily megelégedett légy, és ily boldog mint én, mert te is megérdemled. Volt mátkádról²⁶⁶² Ujfalvy²⁶⁶³ beszélt, hanem majd szóval. Sándor igen meg van elégedve a Schawllal,²⁶⁶⁴ igen örült neki, mégis jobb, hogy elkülded, mert várta. A derékképed úgy megtetszett Lakynénak, hogy oda kellett adnom. Küldj Malinak is, ő is küldi itt viszont, mind ismeretlenül is rokonilag csókolva. Jó szülőim kezeit csókold nevembe[n]. Én téged, angyalom, a távolban is csókolva, a levegőt öelve gondolatba[n], szerető testvéred²⁶⁶⁵

Gizella Sényi Sándorné

Kedves férjemtől is fogadjátok a csókokat meg üdvözlöketeket.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 443–444. verso.

---

²⁶⁶⁰ Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária.

²⁶⁶¹ Sényi Sándor.

²⁶⁶² Ifj. Berzenczei Miklós.

²⁶⁶³ Az Ujfalvy család csejdi (marosszéki) birtokos család.

²⁶⁶⁴ A *sál* régi, németes írásmódja.

²⁶⁶⁵ Valójában Szentiványi Gizellának Zathureczky Berta első unokatestvére volt, nem testvére.

Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz

Cécke, 1873. április 17.

Kedves öcsém Károly!

Amióta előbb soraidba[n] tudatád a gárdáhozi²⁶⁶⁶ újbóli felhívatásod, nagyon sokat gondolkodtam és bosszankodtam sorsod felől, mert nékem – ha a gárdához kineveznek is – úgy jön, mintha mesterségesen mellőzni akarnának.²⁶⁶⁷ Úgy látom, családom egy tagja se választott kegyence a sorsnak. De azért nem kell desperálnunk!²⁶⁶⁸ *Protectio*²⁶⁶⁹ a máj világ folyama, a törvény csak önkény. Legcélszerűbb is leend mielőbb magad nyugalmaztatni, legalább élj családotd körébe[n] is valamit, úgy is nagy szükség leend reád. Marinak egy igaz desperate²⁶⁷⁰ levelét vevém ünnep másod napján, az a jézsuita gaz férje most is hazugságokkal csalogatta, az idő eltelt és sehonnan egy kr[ajcár]. Hosszú volna leírni a köztünk 7 hó óta folyt levelezést. Én szereztem volt nekik 10 febr[uár] egy jóbarátomtól 6 ezer frt[-ot] egy évre kötlevele²⁶⁷¹, nékem ezen felül 5600 frt-ommal adós, miről még írásum sincs. Kértem formális kötlevelet, nem adott, hanem írt egy oly jézsuita huncfut contractus²⁶⁷² formát, melyből minden sorból kitűnt, hogy engem is meg akar csalni, vagy oly ostobának képzelt, hogy nékem sincs bélatásom. Ez annyira megsértett, s családom iránti köteletségem is azt hozta magával, hogy egy alj egyénnek, ki már 11 ezer frt-ommal lett volna adós, ahol én kezesség mellett javaim lekötésével állok jót érette és ő maga olvashatatlan gaz stílusú, egyedül aláírt irkájára megtagadtam a kölcsönt és nem

---

²⁶⁶⁶ Lásd a 163. levélhez a Magyar Királyi Testőrségről írott jegyzetet.

²⁶⁶⁷ Ebben lehet valami igazság, a Zathureczky-család egyes tagjait megfigyelték. A rendőrségi megfigyelés ugyan a kiegyezéssel megszűnt, de egyes „régí vágású” hivatalnokok, magas beosztású tisztek még sokáig idegenkedtek a korábban megfigyeltektől.

²⁶⁶⁸ Elveszteni a reményt (latin despero: kétségbe esik, elveszti a reményt).

²⁶⁶⁹ Rokoni és/vagy baráti és/vagy kölcsönös érdeken alapuló összeköttetés.

²⁶⁷⁰ Kétségbe esett (latin desperatio: kilátástalanság, kiábrándulás; latin desperatus: reménytelen feladott).

²⁶⁷¹ Kötelezvényre.

²⁶⁷² Szerződés (latin contractus).

is adok, és még hozzá az eddigi adósságáról egy szót se említ, azt merejébe²⁶⁷³ mellőzi. Most tehát, minthogy Mária leveléből értém, hogy ő az egész dologról semmit se tud, mert legutóbb minden levelet elfog, eltitkolt, és már húsz terminus[t]²⁶⁷⁴ hazudott, hogy most jön tőlem a pénz, tegnap Melinek írtam egy ív levelet az ő címe alatt ajánlva, nehogy elfoghassa, melybe Mária előtt az egész ügy mibenlétét felfejtém, lelkemből sajnálva őtet. Meg is ígértem 2000 frt[-ot] május 14-ére, mert csak képzelj, Ignác most valami zsebvágó zsidótól 30 pénzre[?]²⁶⁷⁵ 3 óra vesz fel 3 ezeret, ez elég arra, hogy végképp elmerüljön. Én megírtam, terveztem, hogy mit tegyen, mit adjon el, hogy tisztázhassa magát, de arra semmit se hederít, valóságos egy elátkozott gaz lélek! Én valójában csudálkozom, hogy Mária ott nem hagyta. Magamnak is ezek a legkritikusabb terméketlen esztendőök roppant kárt²⁶⁷⁶ és hátramaradást okoztak, hisz becsületesemre két év óta csak megvált részt költöm, ha csak ez az év nem segítend valamennyire. Az igaz, április[is] 15-re egy tábla korán vetett rozsom kihányta a fejét, a fák mind részint elvirágoztak, részint virágoznak. Póli már nyári palántjait mind kiültette, és így a vegetáció nagyon előhaladt, de mégis mind tarthatni késői fagytól. Pistát²⁶⁷⁷ két havi betegeskedése annyira elgyengítette volt, hogy hetekig vezetés nélkül nem is járhatott. Őt még már[cius] 25[-én] hazahoztam, itthon a jó levegő és jó koszt és boron szemlátomást megépült, elannyira, hogy hétfőn szándékszem visszavinni, hogy hosszas mulasztásait pótolja. Emil katonáskodik és ő is költ, látom már 1500–1600 frt se elég neki is egy évre. Nem tudom, mi Istenvereség ez a mostani fiatalságnál, mind túlkölt, mint amennyim vagyon! Berci hol itthon, hol a pusztán, de ebbe[n] se[m] sok [a] reményem, sohase[m] leend jó gazda. Roppant komod²⁶⁷⁸ és könnyelműleg költ, ő túlságos lágy és jószívű, csak valami takarékos nő faraghatna belőle [embert], mert másképp romlottság nincs benne. Mária itthon a gazdasszonykodásra vagyon szorítva, de hisz igen kicsi jut belőle oly anya

---

²⁶⁷³ Teljes egészében.

²⁶⁷⁴ Határidőt.

²⁶⁷⁵ Bizonytalan olvasat. Esetleg lehet úgy értelmezni, hogy 30 százalékra.

²⁶⁷⁶ Minden bizonnyal kárt.

²⁶⁷⁷ Legifjabb Zathureczky István.

²⁶⁷⁸ Lusta és/vagy rátarti (latin *commoditas*: kényelem, kényelmesség).

mellett, mint Póli, ki mindent maga csinál meg, csak hogy jó legyen. Gizella most hazajött az ünnepekre és itthon is marad, míg már lebetegszik.²⁶⁷⁹ Itt kényelmesebb leend reá nézve az anyai felügyelet alatt. Férje Örley²⁶⁸⁰ is most 3 héti szabadságidőt nyert, ő is itt van. Mi szánt[a]nánk, vetnénk, de a föld annyira kiszáradt, hogy csak kínlódunk. Soha sertéseim annyira meg nem rántottak²⁶⁸¹, mint a télen. 1-o vettem 1000 frt ára makkot, a[z] mind elromlott. 2-o. megették pusztámon és itthon [az] összes árpa, burgundi²⁶⁸² és tengeri készletem tavaszig, mi megért 4 ezer frt[-ot], és most megint 4 ezer frt-ra kellett a malacoknak tengerit vennem, és nem hiszem, tarlószabadulásig²⁶⁸³ kijöjjenek vele. Minden visszásan megy az or[szá]gba[n], ahol gazda van is, hát ahol nincs?

Én hazulról fiútestvéreimtől legfeljebb egy évbe[n] egy levelet ha kapok, soha restebb népet nem láttam. Még talán Gyula kivétel, mert ő mégis többször válaszol, de Jóska, Gábor csak a ritkaságok közé sorolandó. Ha valamiről tudunk valamit, azt csak Marinak köszönhetjük, Luiza még so-hase[m] írt stb. Gizellát²⁶⁸⁴ és férjét Sényit²⁶⁸⁵ a napokba[n] várjuk ide, legalább a[z] volt ígéretjük. Én Sényinek tervet fogok adni a jövő gazdálkodás rendezéséről, különben megsemmisülnek. Megírtam Marinak is, jobb ha tőlem tud meg mindent, mint pletyka útján.

Csókoltat családom minden tagja, az ég áldjon! Ölel szerető véred
Zatureczky Gedeon.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 445–446. verso.

---

²⁶⁷⁹ Ebben az esztendőben szüethetett meg Örley Polixéna (1873–1915), Örley Béla és Zathureczky Gizella legnagyobb gyermeke.

²⁶⁸⁰ Örley Béla.

²⁶⁸¹ Átvitt értelmű kifejezés: soha anyagilag annyira nem terheltek, mint most.

²⁶⁸² A *burgonya* megnevezése, amelyről úgy tartották, hogy a burgundiai hercegség területtől származott vidékünkre.

²⁶⁸³ A falvakban az előjáróság megszabta, mikor szabad először a mezőre kimenni és onnan terményt behozni. Ezt hívták *tarlószabadulásnak*.

²⁶⁸⁴ Bár Zathureczky Gedeonnak is volt Gizella nevű lánya, itt Sényi Sándorné Szentiványi Gizelláról, a levélíró unokahúgáról van szó.

²⁶⁸⁵ Sényi Sándor, Szentiványi Gizella férje.

183.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Nagyszeben, 1873. szeptember 10.

Édes jó mama!

Én szándékozok ennek a hónapnak 20-a tájt innen elmenni 6 héti szabadsággal, előbb Céc kére szegény Pólit meglátogatni, onnan egy 8 vagy 10 napra a bécsi világiállításra,²⁶⁸⁶ s úgy onnan újból vissza Céc kére, és Céc kérelől október közepe tájt Barótra.

Sükösd²⁶⁸⁷ mondja, hogy úgy hallotta, mivel ő a múlt héten bérándult volt Barótra, hogy hálá az Istennek, jó mamáék, úgy a családunk tagjai is mind jól vannak.

Pólitól kaptam levelet, ő szegény fekvő beteg volt, mostan jobban van, Berci megszúrta volt újját, ami erősen elvetekezett²⁶⁸⁸, mondja Póli, még most is mind a szobáját kell őrizni. Szegényeknek elég baj, gond kijutott és nehézség. Póli szándékszik jövő hónapban, ha dolgai múlnak, Szucságba²⁶⁸⁹ rándulni.

Gábor írt-e Pólinak vagy Bercinek?

Hogy van jó Mama, Juliék, Luizáék, egy szóval mindnyájan, én csókolatom mindnyájukat, úgy Jóskáékat, Linkáékat is.

Ha jó Isten éltet, hát remélem, a jövő hónapban személyesen megláthatni.

Itten az egészségi állás meglehetősen jó, csak itten is rendkívüli melegek uralkodtak.

Édes mamának kezeit csókolva, maradok engedelmes hív fia Károly.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 449–450.

---

²⁶⁸⁶ Az 1873-as bécsi világiállításon Magyarország hatalmas sikerrel mutatkozott be, a gazdasági- és olitikai elit nagy erőfeszítéseket tett, hogy igazán reprezentatív seregszemléje legyen a magyarságnak. Éppen ezért fokozott érdeklődés követte országzerte.

²⁶⁸⁷ Valószínű, nem a miklósvárszéki orvosról, hanem Sükösd József szebeni kereskedőről van szó.

²⁶⁸⁸ Táj szó, talán *megdagadt* vagy *megkelt*.

²⁶⁸⁹ Itt élt Póli családja.

184.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1873. december 29.

Kedves jó Károlyom!

Leveled éppen János napra hozta ki Ignác a postáról, igen jó néven vették²⁶⁹⁰ a szerencsekívánatot és ők is, mind úgy Sényiék²⁶⁹¹ üdvözlnek újévre, én is Ignáccal együtt boldog újévet, egészséget és majori paszomántot²⁶⁹² kívánunk az újévbe[n], de azt is, látom, nem igen osztogatják érdem szerént.²⁶⁹³ Az innepeket családi körbe[n] ültük meg kis kivétellel, Barótról senki nem volt benn, Gyula Imecsfalván²⁶⁹⁴ és itt velünk ünnepezt, ő is ugyan csókol. Szegénynek eléggé kijut a rosszból a Kláriék²⁶⁹⁵ részéről, nincs nap, hol újabb kellemetlenségei ne volnának, csak az a sok izgalom beteggé ne tenné. Igazán nem ingyen jutott örökséghez. Megírtuk Ignáccal Pólinak²⁶⁹⁶ is a kötlevelet, el is vitte Gyula, hogy elküldje néki, szegény

---

²⁶⁹⁰ Cserey János imecsfalvi birtokos, a levélíró sógora, Zathureczky Emília férje.

²⁶⁹¹ Sényi Sándorék, a levélíró veje, Szentiványi Gizella férje és ennek családja.

²⁶⁹² A korabeli rendfokozati jelzéseket a galléron (hajtókán) elhelyezett, az ezred saját színének megfelelő filccel borított ún. paroli hordozta. A századost három aranycsillag jelképezte, amit háromszög alakzatban a puszta filcre erősítettek, az őrnagyot egy ezüstcsillag, ám ez utóbbi már a filcre varrt, azt részben lefedő, cizellált arany mezőn (paszományon) nyugodott. Személyi minősítési lapja (in: Kriegsarchiv 3882. 88. irat 2. oldal) szerint Zathureczky Károlyt 1869. május 1-jei hatállyal léptették elő (befördert) I. osztályú százados (Hauptmann 1. Klasse) rendfokozatba, s majd csak 1877. május 1-jei hatállyal őrnagyiba (Major). Az előbbi még a cs. és kir. 31., az utóbbi már a cs. és kir. 62. gyalogezred állományában történt.

²⁶⁹³ A korabeli katonai felfogásban és gyakorlatban a századosi és az őrnagy rendfokozat között eltelt 8 év ún. várakozási idő nem számított hosszúnak; ennél sokkal rövidebb időt általában csak a főhercegek várakoztak.

²⁶⁹⁴ Cserey János és Zathureczky Emília lakott ekkor Imecsfalván.

²⁶⁹⁵ Zathureczky Ferencné özvegy Tompa Klára.

²⁶⁹⁶ Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixénának.

Pólinak is kezdődnek a göröngyös utak életébe[n].²⁶⁹⁷ Panaszul hozzám írt levelébe[n] boldog volt, hogy eddig soha nem részesült semmi rosszba[n]. Kijut, látom, mindenkinek kisebb-nagyobb mérvbe[n]. Nekünk elég nagy mérvbe[n] jutott eddig belőle, valahogy lesz ezután. Itt is megtörtént Ignácnak önkéntesen tett becslése, hogy a Sényi kautiójának²⁶⁹⁸ felét felvegyék, el is küldötte Sényi az okmányokat, ez egy kissé sürgősebb adósságokat fogja fedezni, de elég bajos lesz ezután havonként 100 frt mert, fele vevdvén fel a kautiónak, arról 600 frt évenként megint, amit mi adunk Gizának, az is 600 frt. Csak az Isten jobb terméseket adna, valahogy kigázolna az ember. A Póliékhozi tartozásunk is három évi kamattal felment 5700. Sokszor azt sem tudom, fejem hol áll, elgondolva mind a sok fizetnivalókat. Sükefalvából²⁶⁹⁹ nem tudtunk eladni. Tolnai²⁷⁰⁰ sem vesz és a mások igen kicsit ígérek. A voldorfi²⁷⁰¹ jószágról december 15-dik[én] volt a terminus²⁷⁰², de nem írt a zsidó, úgy látszik, nincs ki[gyűlve] a pénze. Borzasztó a pénzzavar mindenfelé. A renten sheinokat²⁷⁰³ ma küldi be Ignác. A te 11 frt-od szokás szerint, ha kiadják, ugye Lujzihoz adjam, az február felé léssen. Berta is itt innepelt Gizáékkal, de mindig fájt [a] feje. Bízattam, hagyja ott Brassót, ott nagyba himlőznek. Gizáék karácsony estére g[róf] Mikesékni²⁷⁰⁴ voltak hívva, kedden estére jöttek Imecsfalvára, szerdán estére mentek Zabolára, igen cifra karácsonyfa volt. De a többi hívott vendégek elmaradtak, csak a Gyárfás ház²⁷⁰⁵ és Gizáék voltak. Sényi nagyba[n]

---

²⁶⁹⁷ 1873. július 29-én váratlanul, agyvérzésben meghalt Zathureczky Gedeon, a levélben említett Kelemen Polixéna férje.

²⁶⁹⁸ Valamilyen ingóságra vagy ingatlanra letett foglaló, előleg, óvadék, letét (latin cautio). Lásd még a 177. levélhez erről írt lábjegyzetet.

²⁶⁹⁹ Az eredeti kéziratban sic!, helyesen Süketfalva, másként Siketfalva, Maros-Torda vármegye Nyárádszeredai járás, in: GYALAY Mihály 1989, 770.

²⁷⁰⁰ Tolnay János. Valószínű, hogy Szentiványi Ignác birtokait ennek a Tolnaynak ajánlhatta fel, ugyanis a régi jogszokás szerint birtokot addig nem lehetett elidegeníteni, míg a közvetlen családtagoknak fel nem kínálták azt, és azok bele nem egyeztek annak eladásába.

²⁷⁰¹ Dombos község (Voldorf, Nagy-Küküllő vármegye Nagysinki járás), in: GYALAY Mihály 1989, 425.

²⁷⁰² Valószínűleg határidő.

²⁷⁰³ Járadék-dokumentumokat.

²⁷⁰⁴ Gróf Mikes Benedek és családja.

²⁷⁰⁵ Lécfalvi Gyárfás Lajos családja.

köhögött, alig tudott elmenni. Mikesné²⁷⁰⁶ összes családja képeit adta kabinetfényképbe Gizának, Bertának egy szép brossot, a Gyárfás lányok fekete selyem ruhákat, fülbevalókat, maslikat kaptak. Jól telt el az estéjek. Első in-
nep[en] Milinél voltunk ebéden, második[on] itt voltak, harmadik[on] Já-
nos nap[on] egész Gyárfás-had és mi is Imecsfalván. Tegnap már Gizáék
visszamentek, mi is elkísértük Szentivánig,²⁷⁰⁷ ott Rózánál²⁷⁰⁸ voltunk mind
ebéden. Ők, hogy Rauberné²⁷⁰⁹ meghalt ezelőtt 3 héttel gutaütésbe,²⁷¹⁰ Ist-
vással²⁷¹¹ egy ideig együtt fognak lakni, igen búsok, érzik anyjok halálát.
66 éves volt. Nagyon köhögtek Sényi,²⁷¹² Giza, Berta, ők igen könnyűszerrel
indultak volt meg, mintha csak városi kocsikázás lett volna. Még szerencse,
hogy szél és hideg nem volt, halálra betegedtek volna. Ma már sokkal csú-
fabb idő van. Búsúlok, hogy a hólyagos himlőbe[n]²⁷¹³ úgy hálnak Bras-
sóba[n]. Sz[en]tgyörgyön is kezdett mutatkozni a torokbaj mindenféle.
Oly sok járványos betegség s még ki tudja, mi minden rossz van hátra
ebbe[n] az évbe[n]. Igaz, borzasztóan pusztított a halál, azt állítják a papok,
1600 óta nem volt oly nagy halandóság, mint ezen évbe[n]. Isten mentse
meg családunk minden tagjait ezen ragályoktól. Ákos²⁷¹⁴ is úgy helyre jött,
meghízott, kövér lett és az esze is élesedett. Mili egy néhány nap rosszul
volt, feje fájt, de most jól van, kedélyére nagy hatással volt az utazás, sokkal
vígabb és beszédesebb. Cs[erei] Gyula²⁷¹⁵ Baróton innepelt. A Jóska kis fiát
Miliék fogják keresztelni február 15-dike felé. Mi is csak akkorra, ha kime-
gyünk mama neve napjára, bár te is akkorra kapnád szabadságod. Ignác
csókol, édes Károlyom, és velem együtt boldog újévet kíván, őrizzen Isten
betegségtől és minden kellemetlenségtől. Miliék is csókolnak. Nagy

---

²⁷⁰⁶ Mikes Benedekné Moser Zsófia.

²⁷⁰⁷ Sepsiszentivány, ma Szentiványlaborfalva, a Szentiványi család ősi fészke.

²⁷⁰⁸ Plankensteini br. Rauber Róza.

²⁷⁰⁹ Plankensteini báró Rauber Károlyné Potsa Veronika, Sepsiszentiványban laktak.

²⁷¹⁰ Agyvérzés.

²⁷¹¹ Plankensteini báró Rauber István (1828 k.–1892) császári-királyi százados, vargyasi lakos. Olaszteleken temették el. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁷¹² Sényi Sándor, Szentiványi Gizella férje.

²⁷¹³ Bárányhimlő vagy varicella.

²⁷¹⁴ Cserey Ákos.

²⁷¹⁵ Cserey Gyula.

Erzsik²⁷¹⁶ is elhala, testált a három Pálfi leánynak,²⁷¹⁷ Daczónéék[nak]²⁷¹⁸ 6 hatszáz pfrt, Székelynének és Gergely fiának²⁷¹⁹ detto²⁷²⁰, a három Kováts leánynak, tudod Danielné, Imréné 6 hatszázat, azt mondják, a három Gyárfás leánynak²⁷²¹ is 6 hatszázat o. é., igazi jól járnak vele, a jószágát Nagy János vette volt meg, abból elégítődnek ki az örökösök.

Csókollak, édes jó Károlyom téged, szerető testvéred Mári.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 451–452. verso.

185.

Zathureczky Albert levele nagybátyjához Károlyhoz

Cécke, 1873²⁷²²

Kedves Károly bátyám!

Hanyagsággal vádolhat, hogy ily hosszúra hagytam levelére válaszom, de mentsen fel ez alól, mivel annyira el vagyok jelenleg foglalva, hogy minden időmet most már a gazdálkodás továbbfolytatására kell fordítanom most, éppen midőn minden munka a derekán van, hogy rögtöni választ nem adhaték.

Ha az élet filozófiájával legyőznők is, ha le tudnók győzni e csapást, de úgy látom, a sors nem engedi, mert mióta szeretett atyám elhelyezők az örök nyugalomra, azóta hol az egyik, hol a másik beteg, jelenleg is Giza²⁷²³ és Mari himlőben fekszenek, s Pista is beteg volt vagy 3 nap, de ő most már

---

²⁷¹⁶ Szotyori Nagy Erzsébet (1804 k.–1873) szotyori birtokos.

²⁷¹⁷ Mivel a Pálfi családot a Daczó családdal együtt említi a levél, ezért valószínűleg gagyi Pálfi Bertáról, Pálfi Máriáról és Pálfi Rózáról lehet szó.

²⁷¹⁸ Pálfi Anna Daczó Gergelyné vagy Pálfi Róza Daczó Jánosné.

²⁷¹⁹ Kilyéni Székely György (1858 k.–1913) Brassó és Fogaras vármegyék főispánja, az illyefalvi választókerület országgyűlési képviselője, Székely Gergely fia. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁷²⁰ Szintén, ugyancsak, hasonlóan.

²⁷²¹ Gyárfás Berta, Gyárfás Mária és Gyárfás Emma, vagyis lécfalvi Gyárfás Lajos zabolai lakos lányai, testvéreinek ugyanis nem volt három lánya. Lásd PÁLMAJ József 2000, 188.

²⁷²² A levélnek nincs pontos keltezése, de mivel édesapja haláláról számol be, így 1873-ban kellett keletkeznie.

²⁷²³ Örley Béláné Zathureczky Gizella.

jól van, Istennek hála. A sógorom, Béla a múlt héten feküdt, lázai voltak, ő is fenn jár már, hála Istennek, hogy még jó anyám egészséges, pedig hogy annyi csapás le nem verte, csuda. Magam is csak úgy lézengek, hol jól vagyok, hol rosszul, de még ágyba fekvő beteg nem valék.

Atyám betegeskedésére mennyiben tudok felvilágosítást adni, következőkben teszem. A baj, mely előidézte betegségét, régibb, mintsem azt a jelenben keresnők, s úgy hiszem, bátyám is ismerte, epe baja volt. A tavaly a fürdő után nagyon jól érezte magát, s ebbeli örömeben mindent evett, s mivel fogai nem voltak, annyira elrontotta gyomrát, hogy már a télen el kellett, hogy menjen a fürdőre. El is ment a Püspökfürdőbe,²⁷²⁴ de itt is a meghatározott négy hét helyett csak kettőt töltött ki, s akkor hazajött megépülve, jó színben és jó egészségben, hanem ez rövid ideig tartott, mert alig három hó elteltével, már ismét kezdett az ételekben válogatni, s minden apróság ingerelte. Mondotta az orvos, hogy menjen fürdőre, de avval mentegette magát, hogy sok a dolog, nem érkezik,²⁷²⁵ s ez így folyt, míg az aratás el nem kezdődött. De hogy itt már az aratás előtt megkezdődött a cholera, a munkáskezeket nagyon meggyérítette, annyira, hogy egy csapat aratónk[ból], mely 16 emberből állott volt, csak hét jelent meg, s ezek még inkább aggasztották, s éppen mivel ez idő tájra esik egy oláh ünnep, Péter és Pál, július 11-ére kalákát²⁷²⁶ csinált, s egész nap künn volt a munkásoknál, roppant hőség volt, s ekkor nap délután elkezdett előpataki borvízzel bort inni, s másnap délután is így folyt, a dolgosoknál künn volt, felmelegedett, s csak itta a borvizes bort s estve elkezdett menni a gyomra, de evvel nem feküdt le, hanem még vasárnap is mind fenn volt. Vendégek érkezvén, azokkal poharazott, hanem már estve felé nagyon menvén a gyomra, a doktor is itt volt, lefektette s mondotta, hogy izzassza ki magát s ne menjen ki, de ez utóbbit nem fogadta meg. Vette az orvosságot, de nem használt, mivel nem akart izzadni, mindig azt mondotta, hogy ez csak az epekiömléstől van, míg aztán csütörtökön a hányás is utolérte, ekkor jöttek ki az

---

²⁷²⁴ Biharmegyei fürdőhely, Nagyváradtól délkeletre.

²⁷²⁵ Nem ér rá.

²⁷²⁶ A kaláka meghívott segítőkkel, munkásokkal együtt végzett társas munka. A kalákába meghívott embereknek illett elmenni, a meghívó többnyire megvendégelte a meghívottakat. Bár a kaláka látszólag önkéntes munka volt, viszontdolgozási kötelezettségekkel járt.

orvosok Nagyváradról, s ekkor már ők is minden reményüket elvesztették s az utolsó kúrához kezdték a champagérrel²⁷²⁷, ezt adták jéggel s közbe[n] cholera cseppeket, s evvel megfordult úgy, hogy már pénteken reggel a mell és fő s a has már meleg volt, de a kéz és a lábak hidegek maradtak vasárnapig, akkor az is megmelegedett. Hanem enni nem tudott, az ételt anyira utálta, ha csak az ajtón [---]²⁷²⁸

RNL KMO F. 64 Zathureczky VIII. fasc. 453–454 verso.

186.

Cserey Gyula levele nagymamájához

Székelyudvarhely, 1874. január 15.

Édes jó nagymama!

Örömrzét lepi meg keblem, midőn gratulálni akarok, s hálát adok az Istennek, hogy ennyi kiállott lelki küzdelem után is életben van jó nagymama. Adja az ég, hogy jó nagymama megérje legkisebb unokája lakadalmát, hogy édesen s megelégetten hajthassa fejét az örök nyugalomra! Azon sok terhes életért ugyanannyi örömekeket érjen meg. Hogy van édes n[agy]mama a betegség után? Adja az ég, hogy mikor még egyszer oda megyek, leborulva adjak hálát Istennek azon munkájáért, hogy nagymama jól van! Hogy van szegény Luiza néni? Linka²⁷²⁹ nénit nem is kérdem, mert ő tudom, jól van. Jóska bácsiék? Mindnyájoknak egyenként kezeit csókolom, Gábor bácsinak is. Mamáék²⁷³⁰ mind jól vannak, hasonlóképp Mári néniék is. Kezeit jó nagymamának ezerszer csókolva, maradok holtig szerető unokája

Gyula

Székelyudvarhely, 1874. január 15.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 455–455. verso.

---

²⁷²⁷ Pezsgővel.

²⁷²⁸ A levél itt megszakad, bizonyára további részei elkallódtak.

²⁷²⁹ Özvegy Zathureczky Lászlóné Boér Karolina.

²⁷³⁰ Zathureczky Emília, és férje, Cserey János.

Cserey Gyula levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz

Székelyudvarhely, 1874. január 25.

Édes jó Károly bátyám!

Öröm s hála lepi meg keblem, azért, hogy a Mindenható megengedte érni 1874. január 28-át, t[udni] i[llik] Károly napját. Éppen ma néztem a naptárba[n] s megláttam, azt tartják, hogy a jókívánság sohasem késő. Névnep, mégpedig bátyámnak névnapja, mit kívánni nem akarok, az a rossz, s mit igen, az a jó, de ez utóbbit toll által ki nem fejezhetem, s ha volnék költő, versben örökíteném meg. Kívánságom pedig nem egyéb, mint az, hogy neve napját még számos éven át megérje, s azon sok kiállott szenvedés után, boldog és víg napok legyenek, legyen az élet addigi göröngyös útért, göröngyök nélküli, s azon szép hivatal, melyben van, válják dicsőségére, s adja az ég, hogy ha majd kilép, nem mint százados, hanem mint tábornagy lépjen ki, s azon vitézségért, melyet az eddigi háborúkban kivívott, babérszörűvel legyen díjazva, s minden katona hálással emlékezzék vissza parancsnokára, mondván, hogy ő ügyes, derék, vitéz vezérünk volt! Hogyha majdan a haza oltáránál megjelen, elmondhassa, eskümet megtartám mindvégiglen. Most végre kérem a mindenhatót, hogy kérésem hallgassa meg. Anyámék²⁷³¹ mind jól vannak. N[agy]mama²⁷³² az innepek után feküdt, de most, hála Istennek, jól van. Hát Károly bácsi hogy van? Sényiék²⁷³³ is jól vannak.

Kezeit csókolva, s ég áldását kérve, maradok szerető öccse

Cserey Gyula, 6. osztályos.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 456–456. verso.

²⁷³¹ Cserey Jánosné Zathureczky Emília.

²⁷³² Özv. Zathureczky Istvánné Tasnádi Nagy Julianna.

²⁷³³ Sényi Sándor és felesége Szentiványi Gizella.

**Özvegy Zathureczkyné Kelemen Polixéna levele
sógorához, Károlyhoz**

Cécke, 1874. március 29.

Kedves jó Károly!

Nem számolhatok [be] a hosszas hallgatás okáért, tik jobbak vagytok, minthogy haragudni tudátok, s ha igen, e levél, tudom, kibékít. Felváltva szoktam írni a család tagjainak, s tudom, hogy mind értesültök, most pedig Barótra címezem levelem, tudva, hogy az innepeket együtt töltitek. Bár én is ott lehetnék... S minthogy nem lehet, csak innét óhajtom, töltsétek lehetőleg megelégedve, s adjon Isten valahára állandó egészséget, s elégelje meg a sok lelki s testi szenvedéseket, a lélek fájdalma is elviselhetőbb, ha erős a test. Egy szóval, fordítsa Isten jobbra a megdézsmált családtagok állapotát. Most már felelek kérdésedre, egyenként mindnyájunkról, minthogy meg vagyok győződve, hogy érdeklődöl, s nem csak szokásos kérdések. Tehát egészségileg mind jól vagyunk, hála az égnek. Berci követni fogja tanácsodat, s megpróbálja, ha felmentenék a katonaság alól. Már ő is lassan kezd beletörődni a gazdálkodásba, csak nincs nála soha tökéletes megállapodás, rendkívül határozatlan. Valahányszor megjárja Váradot, mindannyiszor egy-egy új eszmével tér haza. Most már készül ügyvédnek, nem tudom, mi kilátása van. Bízik abba[n] a párezer forintba[n], mit sajátjának tud, azt hiszi, hogy a[z] mindig tart. Már én is úgy teszek, mint a makacs gyermekkel szoktak, hagyom a maga mentén, tudva azt, hogy hamar változik. Egy kevés idő óta inkább utánanéz a dolgoknak.

Emil is végre lejött, egy pár napot itthon töltve, bément Kolozsvárra, ott egy mérnöki alkalmazása volt édesapám²⁷³⁴ által megajánlva, de csak a tagosításnál, ezt teljességgel nem hajlandó elfogadni. Mára várom haza, nem tudom, lesz-e alkalmazva. A mostani fiatalok mind a legfelső fokon szeretnének pályát kezdeni.

---

²⁷³⁴ Kelemen Benjámín (1791–1883), híres gazda, a Wesselényi-birtokok tisztartója, Zathureczky Gedeon apósa. Életéről lásd bővebben: JAKAB Elek 1887.

Gizáék jól vannak, még nem voltak itthon, ha az idő engedi, meglehet, hogy itt innepelnek. Béla²⁷³⁵ a himlőből hamar meggyógyult, de beléesett a sárgaságba, s csak még most kezd valamivel jobban kinézni. A kicsi²⁷³⁶ egészséges, éppen most vált el.

Mari²⁷³⁷ Szucságba[n] van, s ott lesz pünkösdig, minthogy én csak akkorra mehetek haza. A sok rossz idő miatt nagyon megkészt minden, s azt mondhatom, hogy minden órám le van foglalva. Most éppen tavaszbúza szemeléssel foglalkozunk, minthogy sok helyt kiveszett a vetés, pótolni kell valamivel, és igen szemetes, nem lehet úgy elvetni, s ez sok időt elvesz. Már szemeltünk 10 köblöt, s most már a Berci részére is kell. A gazdaságot úgy rendeztük, ahogy szó volt róla itt léted alatt. Bercinek átadtuk Izsópallagát,²⁷³⁸ abba semmi szavunk, kivéve eladni nem szabad. Az erdő közös, úgy a regálék,²⁷³⁹ azokból a tiszta jövedelem egytizedét ő veszi, s minthogy a pusztát nem tudtuk kiadni, úgy abból is az őt illető részt. Folytatjuk [a] különgazdálkodást. Most már rendesebben megy a dolog, az édesapám utánjárásának köszönhetjük, hogy Albert Dénest megkaptuk, őt ajánlotta volt Gyula is, de még akkor szó sem lehetett, hogy meghívjuk, s hogy itt van, csakis édesapámért tette, ámbár meglehetősen fizetése van, készpénz 200 frt, és minden termény, marha, sertés, úgy az erdő és borból, minden százból egy ötöd szabadja, jó lakás és kert. Éppen most vannak alkuvóba[n] egy építőmesterrel, ki átalakítja a gyárnak²⁷⁴⁰ egy részét lakásul, én úgy akartam, minthogy arra nincs kilátás, hogy mi főzzünk. Tehát nekem szándékom volt egy jól berendezett lakássá alakítani, hogy idővel valamelyik fiúnak lehessen használni, de ez a fiúknak nem tetszett különböző okok miatt, s apámnak úgysem lett volna, a külső falakat is és még sokat a belsőkből is, hat szoba, konyha, kamara, de kellett érte 5000 frt, s ebbe nem egyeztek

---

²⁷³⁵ Örley Béla, Zathureczky Gizella férje.

²⁷³⁶ Valószínű Örley Polixéna. Életrajzi adatai nem ismertek.

²⁷³⁷ If. Zathureczky Mária, a levélíró lánya.

²⁷³⁸ Falu Bihar megyében, Céckéhez tartozik. A Zathureczky családnak nagyobb birtokai voltak itten.

²⁷³⁹ Közbirtokossági területek, többnyire legelőrészek, melyeknek az elidegenítését tiltották, haszonvételi jog illetve meg a bérlőt vagy tulajdonost.

²⁷⁴⁰ Zathureczky Gedeonnak szeszgyára volt.

bele, s így én is lemondottam. Most már csak arra számítok, hogy mentől kevesebbe kerüljön.

Pista²⁷⁴¹ is egészen helyre állott a himlő után, s írja Kati,²⁷⁴² hogy anyyira meghízott, hogy rá sem ismerek Ő csak Kolozsvárt tölti az innepeket, mert nagyon elmaradt a sok betegség miatt, s után[a] kell pótolni, pedig igen jól tanul.

Lothyéknál[?]²⁷⁴³ is a télen felváltva minden leány volt beteg. Ilka újból itt van, neki is sokat fájta a szeme. Az én házam is sokszor megszaporodik a szerencsétlen elmaradt gyermekekkel, a jegyző meghalt s elmaradt hét gyermek. Én elvettem a legnagyobbat, ügyes kisleány, ha megnő, legalább egy szobalány helyét pótolja. Most megint az öreg Hajnik halt meg, ott is marad 4 gyermek, ezeken is kell valamit segíteni, az ember nem hagyhatja az utcán a sok szerencsétlent. Isten sokakra mért csapást a közelebbi időkben, mi vár ránk is még, ki tudja...

Gyulától kaptam a legközelebről levelet, a mellékelt irattal együtt, s ebből tudtam, hogy te is hazaméssz húsvétra, s azért nem írtam neki. Ezt kérlek mondd meg, neked vagyok a legrégebb adósod egy levéllel. Gyula is egész desperálva van Linka ágyáról. Igazán nem tud az ember egy ilyen ballépéssel kibékülni,²⁷⁴⁴ de ha már nem tud bolond szenvedélyén uralkodni, hogy választhatta éppen ezt az időt esküvőjére, mikor csak egy pár nap választja el az ura halálának évfordulóját. Hogy lehet víg napokat tölteni, ha nem egyéb, a tiszteletnél emlékeztet kedves halottunkra... Meg nem foghatom, hogy a kegyeletet, szeretetet hogy lehet eltemetni? Úgy lehet, hogy ez jelezni fogja az ő megérdemlett boldogtalanságát... Hogy lehet egy anyának gyermekei sorsáról megfeledkezni?

A napokban írtam Milinek, s néha éppen azt hagyom ki, miről éppen írni akarok. Ő kérdést tett a képekről, de még nincsenek kész. Én Katira bíztam, s ő megfeledkezett, most Mari megcsináltatja, s én ezennel elküldöm mindegyiknek. Miket Bécsbe[n] vettek le, igen rosszak, rám nézve

---

²⁷⁴¹ Legifjabb Zathureczky István.

²⁷⁴² Szigeti Csehi Miklósné Kelemen Katalin, a levélíró testvére.

²⁷⁴³ A nevet nem sikerült megfejteni.

²⁷⁴⁴ Özv. Zathureczky Lászlóné Boér Karolina a férje halála után újra férjhez ment, kálnoki Bedő József felesége lett.

elég rossz hatással voltak, s nem is küldöttem nektek belőle. Most rendelttem egy csinos sírkövet, porosz gránit, 500 frt ideszállítva. Az őszönmondotta Gyula, hogy ők is akarnak egyet a mi jó apánknak, de nem volt vásárok. Tehát tegyen minden testvér össze, kitől hogy telik, én is adok 50 frt[-ot], s hozassátok meg, így a legkönnyebben kiállíthatjuk. Én bármelyik időben kész vagyok lefizetni, ha helyben hagyjátok, írd meg.

Azt hiszem, elég hosszúra nyúlt levelem, azt nem írom, hogy ne undolvasni, jól tudom, csak ez, mi a távolságot eloszlatja köztünk. Isten áldjon, lelkem jó Károlyom, minden családtagot csókolok számtalanszor, szerető ángyod, Póli.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 458–461. verso.

189.

Sényiné Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához

Brassó, 1874. április 14.

Kedves jó Bertám!

Az igazmondó nő már nem volt itt, így ígéretemnek nem tudtam eleget tenni. Még Peduráékat sem láttam. Vasárnap, 12-dik[én] Feketehalomban²⁷⁴⁵ voltunk, az ottani papnak dukált látogatást tenni, és estve hazajőve, találtam egy kártyát, hol Peduráné estélyre hitt volt, ugyanaznap írva, hogy nála lesz Pitterné, Maschekné, több tiszték. Én örültem, hogy idehaza nem voltunk, mert én úgy megbántam, hogy a Pitterné soiréjába[n] ott voltam, fogalmam nem volt oly helytelen, komisz asszonyról, mint az amilyen... Egykor jöttünk estve el, és ő zsémbelődik fennhangon, hogy ő három nap azért kínlódott az elkészüléssel, hogy most otthagyjuk, Pitter csak úgy zöldült belé. Krausz[?] ²⁷⁴⁶ volt a feleségével nálam, nem lehet mondani, hogy csúnya volna, tudod, erősen hasonlít Verzár Linkához, ²⁷⁴⁷ ha még emlékedbe[n van] az arca, és igen kedves, gyermekes módon, rövid haja felsütve, egy gyönyörű, nehéz, kék seelyem ruhába[n] volt, kék bársonnyal ékítve, gyönyörű volt az a ruha, s még

---

²⁷⁴⁵ Feketehalom, mezőváros Barcaságban, Brassó közelében.

²⁷⁴⁶ Bizonytalan olvasat.

²⁷⁴⁷ Valószínű szamosújvári Verzár Katalin. Lásd ÉBLE Gábor 1915, 70.

fenségesebb gyémántjai, mint egy-egy borsó, oly nagy. Krausz jó partit tett. Bertának hívják nejét, emlékezik rád, hogy Krausz Péternél[?] ²⁷⁴⁸ rajzba[n] együtt tanultatok, a testvére pedig ennek Hanni, férjnél Tautschnál, a mi volt tanítónknál, hanem ha nem fogtok Tautschnál tanulni, ő akkor tanított minket, mikor ti Paulina kisasszonynál voltatok. Kracht is visszajött, igen beteges, Sándor ²⁷⁴⁹ kiment a vasúthoz és behozta, igen fájtatta a fejét és rázta a hideg, nagyon sokat beszélt, Lemberg ²⁷⁵⁰ mennyire megszépült, mióta ott nem volt, jó színházáról, meg testvéréről, kivel oly jól tölté idejét. Most is hozott rózsabefőttet, és valami különösféle Wurstot, ²⁷⁵¹ mi egy évig is eláll, s csak Lembergben kapható.

Dvoracsekné is várja római közeli útját, néki az atyja meghalt, gyászba[n], a piacon igen szép szállása van, most lejő Bécsből az anyja, benn fog lakni Brassóba[n], a férje meg Botfalván. Világi a két lovainkat szekereستől együtt kivitte magához, úgy látszik, meg akarja venni. Te nem is láttad a pozsonyi szekeret... Barnára van festve, kék karral. Most vett Sándor egy gyönyörű kocsit, az egész világos sárga, széjjelszedő az egész, félfedelű, mit tetszés szerint lehet elől, akár hátul alkalmazni, és ha leveszik, akkor egy valóságos úrfiszekér, de jó lesz a nyáron kucsírozni... ²⁷⁵² Binder is itt a nejével, ki már többször volt nálam. Hála Isten, hogy itt vannak, újból beköltözött a szelíd élet, benn nincs bolée, ²⁷⁵³ vagy egy óras multság. Rosensteig generális van itt, 24 főbb, generális Pejacsevics. Tegnap délben Sándornak egy vármegyei rokona volt itt, Talián Kálmán ²⁷⁵⁴ honvéd alezredes, Marosvásárhelyre tették, először van Erdélybe[n]. Brassó igen tetszett neki, bár a hegyeknek nem barátja, csak pusztát sóvárgó. Torma Imrével volt, és a déli vonattal el is mentek, igen ügyes, szép ember. Oly gyönyörű itt most ezen a lakáson, minden zöld, majd az egész nap kinn ülök,

---

²⁷⁴⁸ Bizonytalan olvasat.

²⁷⁴⁹ Sényi Sándor, a levélíró férje.

²⁷⁵⁰ Lemberg, ma Lviv, Galícia egyik nagyvárosa, akkor a Habsburg birodalom része. Ma Ukrajna.

²⁷⁵¹ Kolbász, németül.

²⁷⁵² Kocsikázni.

²⁷⁵³ Poharazás, ivás (francia).

²⁷⁵⁴ Vizeki Talián Kálmán, a budai honvéd kerület lovas őrnagya volt. Lásd MAGYARORSZÁG TISZTI 1873, 62.

felséges idő jár. Még nem vettem magamnak ruhát, mind várom, hogy érkezzenek Lászlóhoz szebbek.

Angyali Bertám, egy igen nagy kérésem lenne neked hozzád. Neked van két olyan ezüst pohárkád, mint amilyent Mili néni nekem adott, én Reschhez²⁷⁵⁵ odaadtam volt egyet, ha valaki tesz bé áruba, mustrául, hogy megvehessem, de bizony olyan állásút nem kaptunk. Vannak Reschnél, de divatos állásúak, nagyon szépek, de nem talál ezekhez a régiekhez, 4 frt[-ért] akarta darabját adni. Én tehát azzal a kéréssel fordulok hozzád, ha eladnád nekem, amennyit kívánsz, adok, csak hogy 6 egyforma legyen nekem, úgyis kettővel mit érsz, elővenni se lehet, épp mint nekem a négyet, én se veszem amiatt soha elé. Gondolkozz meg, angyalom, akár 10 frt, 12 frt is megadom, ha drágább lesz is, mint a Resch-é, csak hogy találjon, vagy ha akarod, hogy cserébe valami mást vegyek neked, akár úgy, írj bizonyost. Hogy vannak Ilonák és a kis Gyula? Árpádot²⁷⁵⁶ nem ösmernéd meg, olyan csinos kis gyerek. Jaj angyalom, mielőbb a kesztyűket megrendelem, én fogom elküldeni nektek, én magamnak 2 pár világossárga szarvasbőrt 8 gombbal rendeltem, gondolom, szép lesz. A madárt is eladta Sándor, és vett helyébe egy gyönyörűszépet. Elsa a neve, sötét fej, felséges, de advere, angyalom, írj mielőbb, csókold Gyulát meg Ilonát, és téged ezerszer csókolva szerető testvéred Gizellától.

Szabó Lajos nejével, kis fiával egyik délután kijöttek hozzám s estve soupéera átmentünk az egész társaság Rozsnyóra meg lévén oda hívva, s akkor Mári nekem oly sok rosszat beszélt Benedeknélől, engem egész lehangolt, s még most is kétkedem, nem tudom elhinni, borzasztó vádak, majd elbeszélem. Az ünnepekre hozzátok megyünk, nem megyünk Háromszékre. Az igazat megvallva, láttam odahaza létemben, hogy Mili néni nem igen örült a tudósításnak, mert Albert bácsi²⁷⁵⁷ írta volt, hogy behoz titeket, s Mili néni azt mondta Juli nénihez, hogy írja meg Albert bácsinak, hogy

---

²⁷⁵⁵ Adolf Resch híres brassói ötvös, régiségkereskedő, numizmatikai szakíró.

²⁷⁵⁶ Sényi László Árpád (1874. február 12–1949. június 5) Sényi Sándor és Szentiványi Gizella fia, később író, szerkesztő, a Kemény Zsigmond Társaság főtitkára. Köszönöm De-meter Lajos helytörténésznek a Sényi Árpád életrajzi adatait.

²⁷⁵⁷ Boér Albert, Zathureczky Júlia férje, a levélíró nagybátyja.

egyedül jöjjön. Én is azért jöttem el, igen rosszul esett nekem. Hagyjuk magukban, s mi is töltsük együtt az ünnepeket Baróton, csak ne áruljatok el, mert úgy is annyit haragusznak rám.

Tegnap Bodolán²⁷⁵⁸ voltunk Tivadaréknál²⁷⁵⁹ gróf Béldi Kálmánnal²⁷⁶⁰ ki 4 hétre van berendelve, fájdalom, ideje telik ki, s a napokba[n] megyen haza. Egy igen kedves, jó ember, Sándort igen szereti, igen jó barátok, igen egyszerű modora, s igen látszik, hogy nagyon jó ember lehet. Árpádot²⁷⁶¹ is magunkkal vittük, igen helyes volt s oly szépen nézett ki a barna bársony ruhába[n]. A kert Bodolán gyönyörű, szép tó, sziget, gyönyörű allék,²⁷⁶² egész kis párk. Pólikát²⁷⁶³ is szerettem volna meglátogatni, s nem jött egyik sem velem, s egyedül nem engedtek. Pedig elég csúnya, mert míg boldog volt, többször voltam házánál, s mostan éppen talált volna odamenni, ma elutazott az anyósával meg Carolinnal²⁷⁶⁴ Mehádiára.²⁷⁶⁵ Estve jöttünk Brassóba épp az utolsó húzván a zenészek, [volt] sok ember. Haynnéval²⁷⁶⁶ ösmerkedtem meg, azzal kellett föl s alá sétálnom, mi nekem nem volt kellemetes. Egy elbizakodott igazi zsidóné, és igazat megvallva, sért engem, hogy ezekért a doktornékért oly nagy dolgot csinálnak. Ennek Steiner, Sugár meg Kornita oly nagy bámulója, azért is oly kekk. Evégett maradt Kornita el a baróti bálról is. Estve a Zöld Fánál²⁷⁶⁷ soupírozunk, ottan is ott volt, meg Gros is a nejével és igen sok tiszt, hadnagy,

---

²⁷⁵⁸ Bodola, település Brassó megyében, Barcaságban, Székelyföld határvidékén.

²⁷⁵⁹ Gróf Béldi Tivadar (1848–1928), rövid ideig képviselő, bodolai birtokos, szeszgyártu-lajdonos.

²⁷⁶⁰ Uzoni gróf Béldi Kálmán (1851–1929), császári-királyi hadnagy a 3. huszárezredben, főrendházi tag. Lásd GAZDA Klára 2020, 128.

²⁷⁶¹ Sényi László Árpád.

²⁷⁶² Sétányok. Fasorral szegélyezett sétány is lehet.

²⁷⁶³ Bethleni gróf Bethlen Polixéna (1851k–1939), hidvégi gróf Nemes Jánosné, bodolai lakos. Lásd Székely Nemzeti Múzeum gyászjelentő gyűjteménye.

²⁷⁶⁴ Talán Nemes Karolina (1821–?), gróf Logothetti Vladimírné. Lásd *Magyar nemzetségi zsebkönyv I. Főrangú családok*, 1888, 509.

²⁷⁶⁵ Bánsági fürdőhely.

²⁷⁶⁶ Talán Hayn Vilmos nagyszombeni sebész- és szülészorvos felesége. Lásd BAKONYI József Dr. 1872, 18.

²⁷⁶⁷ Zöld fa vendéglő, híres vendéglő Brassó belvárosában.

Bornemisza is,²⁷⁶⁸ ki most hosszabb szabadságra megy. Van is rá szüksége, rettenetesen néz ki. Úgy látszik, az élet örömeit egyszerre akarván kiüríteni, szörnyű, hogy néz ki, mint egy halálfő. Ebertné mostan Rozsnyón [van], egy pár-szor láttam, igen rosszul néz ki, 4 gyereke [van], igen-igen összement. Krappné olyan milyen volt, víg, egészséges, jó kövér. A Pedurákat nem láttam most brassai létemben. Épp egy Landpartie-t csináltak az Ödönvéghez, Maurer család, a Pedurák, WENZE meg Gaffron. Ugyan elküldötte-e Reiner a ruhádat? Az enyém még mind nem jött meg, írdál szívem hozzá, mert hanem so-hase kapjuk meg, és kissé sértőn! Ne feledd, hogy Marie Szentiványi vagyok. Az innepekre kellene, sürgönyözz neki, jószívvel fizetem a sürgönyt. Ludmill beszélte, hogy az egész elegáns világ Bécsbe[n] feketében jár, az udvari gyász végett, s ezáltal egész divattá vált. Bár csak küldené át Reiner!

Gidófalvi Alberttel²⁷⁶⁹ találkoztam meg nejével a sétatéren, az a Sofie²⁷⁷⁰ sohase vénül meg, most is oly szép, mint volt. Szentiványi Kázmért²⁷⁷¹ is láttam, jú, az hogy elhízott... Oly hasas, mint Gyárfás bácsi, szörnyű, hogy néz ki. A Lyro, azt találom, szörnyű csúnya jellem. Egy nagy társaság voltunk együtt Rozsnyón, s ő egész magától csak úgy könnyen kezdi kérdeni tőlem, Nun[?] waß ist mit der Zsuzsa heirathet sie; Én is rámondtam: ich begreife daß nicht, daß Sie über dieße Sache so leicht wack[?] hin reden. Warum? fragt Lyro[?] - so sag ich den[n] es ist erstens sehr garstig zweitens hatt[e] das Mädchen viel ein edleren[!] Herz[?] - um sich so leicht zu trösten.²⁷⁷² Oly csend lett, s az egész társaság hogy szemlélte volt, hanem arra rá elkezdtem, tudod, egész vígan valami egyébbről beszélni. Azután Mária

---

²⁷⁶⁸ Valószínű nagykászoni báró Bornemisza József(1828k–1882), az 1848–1849-es forradalom honvéd századosa, segesvári lakos.

²⁷⁶⁹ Gidófalvi (Gidófalvy) Albert, 1872–1878 között Illyefalva mezőváros országgyűlési képviselője. Lásd PÁL Judit 2015, 79.

²⁷⁷⁰ Falka János Zsófia, Gidófalvi Albert képviselő felesége.

²⁷⁷¹ Sepsiszentiványi Szentiványi Kázmér (1852k–1894), honvéd százados a brassói 24. honvéd gyalogezredben. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁷⁷² A német nyelvű szöveg fordítása: [Nos] mi van Zsuzsával, megy-e férjhez? ... Megértem, hogy Ön ilyen könnyedén beszél az ügyről. -Miért? kérdezi [...] Akkor megmondom, mert [?] először is nagyon csúnya [amit mondott], másodsorban a lánynak sokkal neme-sebb szíve volt, minthogy olyan könnyen megvizasztalódjon. Köszönöm Boér Laurának a német szöveg átírását és fordítását.

meg Szabó Lajos igen mondták, de jól tettem, mert azok a Zsuzsa²⁷⁷³ pártján vannak, ám bár Zsuzsa oly csúnya volt irányomban, hogy egy más talán bosszúból sem pártolta volna, de hidd el, nekem oly rosszul esett, mert tudtam, mennyire szerette őket, hát csúnya egy nagy társaságban tőle, hogy ezt fölhozza, hogy még ő kérdezősködjön, hol senki nem kérdez róla tőle, bár csak menne is férjhez. Hallottam, hogy egy orvos akarja elvenni, nem hiszem, hozzá menjen. Aztán ugyanakkor nagyon dicsértek titeket. Szabó Lajos azt mondja, már az igaz, ahová egy kis Zathureczky elcseppen, az mind szép. Neked újból megbámulódott a hajad, növése, az egész megjelenésed. Bellának a szőke haja, sötét szemöldöke, azt mind Cornitz magyarázta, nekem igazán repdesett a lelkem örömben, hisz ti vagytok büszkeségeim.

Hát édes jó Bertám, mindenesetre töltsük Baróton az ünnepeket, s most Isten veled. A fénykép már nálam marad, míg visszamegyek. Üdvözlöd a jó Gyulát, Bellát, sokszor csókolom kedves soraiért, majd jövőbe[n] hozzá írok. Legyetek ezerszer csókolva,

igaz szerető Gizátok.

Ünnep szombatján küldjétek ki a kocsit utánunk, Isten veletek, szívem!

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 462–467.

190.

Zathureczky Emil levele nagybátyjához

Zathureczky Károlyhoz

Cécke, 1874. április 17.

Kedves Károly bátyám!

Azon őszinte ragaszkodás és szeretet, mellyel ön boldogult atyámhoz – testvéréhez –, s jelenleg újabbi leveleiben anyámhoz s hozzánk mutat, feljogosít s legjobb kilátással biztat arra, hogy többször, oly szívesen, önként tett ajánlatát, jószívűségét igénybe vegyem.

---

²⁷⁷³ Pótsa János őrnagy második felesége szentkatolnai Cseh Zsuzsa (1819 k.–1909). Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

Ajánlatát, mely abban állt, hogy kiterjedt ismeretsége s neve által nekem állomás²⁷⁷⁴ keresésben segédkezet nyújtand, midőn most elfogadni bátorokodom, s kérem, egyszersmind a legnagyobb hálával köte, mely úgy adig, mint ezután bennem megszűnni nem fogand.

Mint kedves bátyám jó anyám leveléből tudja, én jelenleg az élet küszöbén állok, pályám ugyan megválasztott, de nagyon sok ágazata tett eddig bizonytalanná, de most egy Nagyváradon előttem felnyílt alkalmaztatás reménye határozottatott. Ugyanis én a N. M. M. Kir. Közmunka- és Közlekedési Minisztériumhoz tegnap nyújtottam be folyamodványom egy Nagyváradon, az állammérnökségnél megüresedett állomás elnyerésére, folyamodványom így benyújtva, csak nagyon kevés reményre jogosít, s hogy az biztosabb legyen, szolgáltatott okot bátyámhoz fordulni. Mint én tudom, bátyám Nagy János²⁷⁷⁵ úrral, ki úgy hiszem, jelenleg miniszteri tanácsos, jó összeköttetésben van, s kérem bátyám, ez ismeretséget felhasználva, nála levél útján bemutatni szíveskedjék, s egyszersmind az előbb említett, Nagyváradról feladott folyamodványomra figyelmeztetni ne terheltessek, felkérvén őt, hogy amit tehet ez ügyben, megtenni nehezeére ne esék. Mint Váradon értesültem, az előbb említett helyen két állomás üresült, melyeknek mielőbbi betöltésére a Minisztérium sürgetve lett. Ez állomások egyike II. osztályú gyakornoki – segédmérnöki 810 frt-tal, a másik I. osztályú 900 frt fizetéssel, én ez utóbbi elnyerését inkább szeretném, mihez feljogosítva hiszem magam, de a folyamodványba nem tettem ki, mivel így valamelyik állomás elnyerését biztosabbnak hiszem, de remélem, Nagy János önagsága ebben szintén valamit tehet.

Kérem, édes bátyám, ne terheltessek mielőbb lépést tenni ügyemben, azon oknál fogva is, mivel az illető Minisztérium a hely betöltésére sürgetve lett, nehogy az előbb betöltessék.

Kedves Károly bátyám Barótról írt levelét éppen a tegnap estve vettük, melyre válaszolni anyám közelebb fogand. Hogy az osztozás fölött ily jól megállapodni tudtak, nagy örömünkre szolgál. Kivált azáltal is, hogy a jószág lehetőleg együtt megtartatik, csak adja az ég a kivitelhez akaratát!

---

²⁷⁷⁴ Állás.

²⁷⁷⁵ Szotyori Nagy János (1832–?), miniszteri tanácsos, később, 1892–1896 között a szabadelvű párt országgyűlési képviselője az illyefalvi választókerületben.

Anyám s testvéreim jelenleg jól vannak. Kedves Károly bátyámnak is állandó jó egészséget s minden jókat kívánva, mindnyájunk üdvözlete mellett, maradok Károly bátyámnak őszinte szerető öccse, Zathureczky Emil
RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 468–469 verso.

191.

Boérné Zathureczky Júlia és Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjukhoz

Kis-Nyujtód, 1874. szeptember 24.

Kedves jó mamám!

A mindenható Istennek tiszta gyermeki szívből mindnyájan hálát adunk, hogy megadta érni születése napját, bár tűrhető egészségben. Mili, Mari, Ignác, Gizella mindnyájan csókolják kezeit. Hallgatná meg a jó Isten jó mama és mindnyájunk buzgó kérését szegény Idámért,²⁷⁷⁶ de igen kicsivel van jobban. Hidegrázása kevesebb, görcse rövidebb, csak kevesebbet tud enni, mint eddig, és igen sokszor hánytatja. Aludni mindig négy óra felé aluszik csak el. Istálom megmondani Albertnek,²⁷⁷⁷ hogy csókolatom, és jobban van szegény Ida, mint mikor ő itten volt. Én is kérem mindig a jó Istent, hogy erőt adjon az ápolására, csak a jó Mari²⁷⁷⁸ segítségével bírom ki, jó Mili is lejön minden héten kétszer is virrasztani, ők mind jó testvérek, mindent megtesznek. Ignác²⁷⁷⁹ is olyan jó, minden nap szó nélkül hozatja a doktort. Már szegény Marit megnyugtatja, hogy látja Gizellát,²⁷⁸⁰ noha szegény eleget fél a jövőtől. Sajnálva hallottam Gizától, hogy szegény Luizát a hideg leli, ő csak közölné Róth-tal,²⁷⁸¹ mert a téli hideg a legbajosabb elhagyatni, most egy éve eleget lelte szegény Idát is. Mindnyájan csókoljuk, Mari köszöni a sok és jó zsírt, most nagyon jól fog. Édes jó mama, be nem

---

²⁷⁷⁶ Boér Ida.

²⁷⁷⁷ Boér Albert.

²⁷⁷⁸ Szentiványi Ignácné Zatureczky Mária.

²⁷⁷⁹ Szentiványi Ignác.

²⁷⁸⁰ Szentiványi Gizella, Sényi Sándorné.

²⁷⁸¹ Róth József, az orvosok kimutatása szerint „orvos-tudor”, brassói lakos. Lásd BAKONYI József Dr. 1872, 22.

gondoltam, hogy szegény jó Donáth néni rólam megemlékezik,²⁷⁸² az Isten nyugtassa meg szegénynek a porait érte. Máskor nagy örömet okozna, de most nem tudok semminek örülni. Újból megújítom tiszta szívem kívánságát, a mindenható hallgasson meg és még adjon jó mamának öreg napjaira még egy nyugodt évet. Károlynak ha írnak, csókoltatom, Gyulát, Gábort, Bertikáékat, jó mamának csókoljuk mindnyájan kezeit, maradok holtig engedelmes és tisztelő leánya,

Juli

Ritkán van nekem annyi időm, hogy írjak, most aluszik szegény. Már azt határozták jó Mili, Mari, hogy szüret utánig itten leszek, azután Milihez viszük attól szegény Idámat és ottan telek vele, ha az Isten megtartja az életét, mert őt most hazavinni nem lehet. Ó, be nem gondoltam, Istenem, mikor júniusban behoztam, hogy még szeptembert is itt töltöm, és ilyen állapotban. Az Isten adjon erőt mindenben. Csak szegény Albert is beteg ne lenne... a leánya azt mondta, a lábai fájnak. Kérem Bertát, Izabellát, gondozzák szegényt úgy szegény Idámat is [?], mert én nem tudok semmit tenni.

Édes jó mama!

Bocsánatot kérek, hogy csak egy pár sorba[n] újítom meg Juli által nevembe[n] tett szerencsekívánatunk, adjon Isten egészséget, és öreg napjaiba megnyugvást, és vigasztalást, amibe[n] leginkább meg van szomorodva. Ezt a sorstól jó mama megérdemelni sok átélt bánatjai után, hogy örömet is érjen. Csókolom sokszor kezeit, adja Isten, hogy mentől előbb személyesen tehetném meg, de erre nem sok a kilátásom. Ignác, Giza, Árpád²⁷⁸³ és én kezeit csókolva, maradtam holtig hálás leánya édes mamának,

Mári

Csókolom Gyulát, Gábort, Jóskát, Lajost, Bertát, Bellát és az apróságokat is sokszor.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 470–471 verso.

---

²⁷⁸² Ebben a kontextusban: örökséggel vagy pénzzel ellátta végrendeletében.

²⁷⁸³ Sényi László Árpád.

192.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1875. február 19.

Édes Károlyom!

Ma jöttem haza, de holnap újból visszamegyek Milihez, ott maradt még Gyula, Berta és Izabella, lefolya ezen borzasztó hirtelen bekövetkezett halál utáni temetés.²⁷⁸⁴ Szegény Milinek majd életébe került. Többször ájult el, egész órákat alig tudták életre ébreszteni, soha nem hittem volna, hogy ily nagyon érezze e halált. Aztán szokása szerint mindig vádolja magát mért nem hozatot még több orvost pedig 3 volt, azzal vádolja magát, a consiliárral²⁷⁸⁵ mért nem hívta hamarabb. Én jelen voltam, láttam, hogy a természet semmit nem segített rajta, az olvasztó nem olvasztotta fel a nyálat, a hajtó nem hajtotta, azon oltó nem oltotta és nap alatt vége volt mindennek. Két nap Kopfentzündunggal,²⁷⁸⁶ harmadnapig nem és nem aludt, nem ült le, nem feködött, örökké kettő-három vezette, akkor megjött a szava és nyelni is tudott. A beálló borzasztó oldalfájása Sichtslehmung²⁷⁸⁷ [---]²⁷⁸⁸ adták, adták az olvasztókat, de a nyálat nem tudta felvetni, egybeállott alább vagy tüdőjébe és csendesesen csak elaludott, ó ez borzasztó volt. Nem jött soha a gondolat, hogy meghal. Longi Antal²⁷⁸⁹ és Sinkovits voltak mellette. Már egész meg volt szegény Mili csenedesedve. Ide járt Cseh Ignácné,²⁷⁹⁰ mondja és kérdi, ha egy nappal hamarabb jön Sinkovits, meg tudta volna menteni, erre úgy felzavarodott Mili, hogy megőrüléstől féltettük. Édes Károlyom, itt azt a hírt

---

²⁷⁸⁴ Zathureczky Emília férjének, Cserey Jánosnak a haláláról van szó.

²⁷⁸⁵ Valószínűleg orvosi tanácskozásról van szó (latin consilium: tanácskozás, consiliarius: tanácskozó).

²⁷⁸⁶ Kopfentzündung: Fejgyulladás. Valószínű, agyhártyagyulladásról lehet szó.

²⁷⁸⁷ Valószínűleg Gesichtslähmung, vagyis arcbénulás.

²⁷⁸⁸ Olvashatatlan szavak.

²⁷⁸⁹ Az 1872-es orvoskimutatás szerint Longhi Angelo Kézdivásárhelyen élő sebész orvos volt. Lásd BAKONYI József Dr 1872, 13.

²⁷⁹⁰ Szentkatolnai Cseh Ignácné kézdimartonfalvi Kovács Polixéna, Cseh Ignác kézdiszéki királybíró felesége.

terjesztették volt, hogy Cs[erey] Gyula meghalt,²⁷⁹¹ tudasd, hogy közölte vele [atyja halálát], és ha Gyula jobban lesz, az idő enyhül, tudasd, mikor jöhet Barótra, és ha lehet, gyere te is akkor mellé, de hogy ott tudja meg atyja halálát, ha változása lesz, van mellette orvos, igen érzékenyen vette, most meg visszaviszik Brassóba. Júniuson túl itthon fogják tartani. Z[athureczky] Gyula [itt] lesz, talán a héten már mindent írnak össze.²⁷⁹² János temetése roppant népes volt, Vásárhelyre kísértük be, a templomba betért, Székely Iván²⁷⁹³ és Demeter²⁷⁹⁴ prédikált, sok fáklyával, a dalárda készült a sírbolt-hoz, a város is megadott minden tisztességet, a céhek is mind ki voltak, sokba került a temetés, [---]²⁷⁹⁵ betett atyja mellé temették.

Csókol Ignác, én és Ida, írj Milinek, hogy Gyula felől nyugodjék meg.
Testvéred, Mari

Barta Sándor, Jóska, Gábor, Gyula, Juli, Lujzi, Berta jöttek el.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 472–473. verso.

193.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1875. április 12.

Kedves jó Károlyom!

Eddig nem kaptam időt néked írhatni, de fogtál Barótról kapni tudósítást, hogy innepeltünk, örömmel néztünk elébe, hogy te is velünk leszel, megszorított, hogy nem jöhettél, bár hosszabb időre kapnál szabadságot

---

²⁷⁹¹ Nagyon zavaros a fogalmazásmód. A későbbi levelek tanúsága szerint Cserey Gyulának valami komolyabb idegrendszeri problémái voltak ekkor, így valószínű, hogy az idegbetegségét, megzavarodását nevezték halálnak a rokonok.

²⁷⁹² A végrendelet nélkül meghalt embereknek többnyire az ingóságait összeírták egy-egy hagyatéki leltárban, hogy az örökösök megosztása lehetőleg igazságos legyen.

²⁷⁹³ Székely Iván János (1826 k.–1907) 1848-as tűzérhadnagy, majd később Kézdivásárhely református lelkésze, a kézdivásárhelyi olvasóegylet alapító tagja. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁷⁹⁴ Nem azonosítható ilyen nevű kézdivásárhelyi pap.

²⁷⁹⁵ Olvashatatlan szó.

pünkösd felé, hogy velünk is lehess. Régen nem voltunk a család tagjai ennyien együtt, de régen nem töltöttünk oly bús és izgatott napokat. Szegény Mili még mindig vigasztalhatatlan, mennyit kell küzdeni vele, meddig egy-egy kis megnyugvást látunk rajta. Gyula²⁷⁹⁶ betegségét Baróton tudta meg, úgyszintén azt is, hogy tébolydába[n] volt, és oly szerencsés pillanatban adta elé maga Gyula, hogy nem hatott oly túlságosan rá, mind idáig féltünk, és azt mondja, érzi, hogy megölte volna őtet, ha még a bánat első napjaiban is megtudta volna. Három napja kezdett levelem sok közbejött akadályok miatt nem végezhettem be. Mili két napot volt itt Bellával,²⁷⁹⁷ most mégis csillapultabb kedélye, csak szegény nagyon szenved májfájással, és tünődik, mit csinál, ha Gyula hazajön. Baróton maradt volt. Mi ma már két hete jöttünk haza, holnap megy a szekér utána. Az innepek alatt 3 napot [?] görcse, Mili sürgönyözni akart Borosnyai doktor²⁷⁹⁸ után, de azt mondta, ha doktort hozatunk, megszökik. A kártya ki nem esik kezéből, minden csekélységért dühbe jön és görcsöt kap és az öngyilkossággal foglalkozik és hozzá senkit nem szeret és őt se szeresse senki, aztán az istenség ellen, egyszóval, igen szorított [?], megátalkodott, meglehet, ha az orvosságvetel más gondolatokra téríti. Póli, Berci, Pista²⁷⁹⁹ mily jól néznek ki... Ők anyagilag elég boldogok. Na mi ugyan nem, semmivel sem tudunk boldogulni, nem veszik egyik jószágot is. Póli is be akarja magát tábláztatni, Isten tudja, mi lesz velünk, már nem bírom. Már merre dől el sorsunk, csak egyszer volnánk gúnyos mi, amiért szerencsétlen természetű Ignác után újra két új adósságot fedezett fel Z[athureczky] Gyula, mégpedig ezer-ezer forintosok, borzasztó, ha mindég kalánnyal ette volna is sok lett volna ennyit elkölteni, s bár a 30 és 25 percentesektől tudnánk menekülni, az ájultság, álmatlanság olyan lett, alig ösmerek magamra. Más felől a Gizáék állandó pénzköltése, tegnap küldöttünk újra szekeret eleségekkel, levelei olyak, mintha kerestetnők a pénzt és csak nekik nem akarnánk adni, férje szekírozza, ha nincs akin hajtsak, tudja Isten, mi lesz a vége mindezen nyomorúságos

---

²⁷⁹⁶ Cserey Gyula.

²⁷⁹⁷ Zathureczky Izabella (1859–1939), Zathureczky László és Boér Karolina gyermeke, később Bogdán Arturné.

²⁷⁹⁸ Borosnyai Béla nagyszzebeni orvos, az országos tébolyda másodorvosa. Lásd BAKONYI József Dr 1872, 17.

²⁷⁹⁹ Az elhalt Zathureczky Gedeon családja.

napoknak. A termésbe[n] is csalódtunk, sem rozs, sem árpa nem lett úgy, és aztán sokféle a kiadás pedig egyforma. Mi igaz, Ignáccal együtt magunkra semmit nem juttattunk, mégis sem kanalat, sem adót nem vagyunk képesek fizetni. Ezelőtt évekkel lehetett volna a bajon segíteni, de akkor nem akart Ignác megválni kisebb jószágaitól, most meg, lehet, meg kell a nagytól is válni. Ilyen az élet. Jancsó²⁸⁰⁰ is írt, nem győz áldani, hogy érette annyit tetted, nője,²⁸⁰¹ a[z] sem feledkezik meg Juliékról. A család többi tagjai jól vannak. Jóska szenved sokat gyomorgörccsel, csak rosszabb következése ne lenne. Itt semmi újság. Berta most Barótra Idát hazavitte. Miliéknél mindent ellicitáltak és kiadták a birtokot,²⁸⁰² holdja 9 frt-tól, oly pusztaság van, 4 ló, 6 bihal és 4 cseléd van meghagyva. [---]²⁸⁰³ bejönni az egyedülvalóságba, körülbelül 4500 pfrt lesz összes jövedelmek, ebből fele Milire esik. Ákosból oly jó fiú kezd lenni, helyre nem is, csak nehezen hall, bár ebbe[n] lenne öröme. Gyulába nem bízom, utoljára ő is főbe lövi magát. Csókollak, édes jó Károlyom, Ignác is. Ő a napokba[n] újra megy szerencsepróbálni Voldorf, Süketfalvára. Isten veled, szerető testvéred Mari.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 474–475. verso.

194.

Özvegy Csereyné Zathureczky Emília levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1875. május 18.

Tegnap vettük leveled, és én válaszolok, mert itt mindegyik úgy el van foglalva, hogy nem tudnak írni. Én csütörtökön estve érkeztem ide, Gyula és Izabellával, akkor szegény jó mamát egészen jobban találtam, de tegnap éjszaka egy oly újabb baj támadta meg, hogy ha eszekbe nem jut délután az

---

²⁸⁰⁰ Pontosán nem érthető, hogy Jantsó Tamás halála után ki volt az a Jantsó, aki írt, ugyanis Jantsó Tamás 1875 márciusában örökös nélkül hunyt el.

²⁸⁰¹ Jantsó Tamásné Boér Teréz.

²⁸⁰² Valószínű, a Cserey János halála utáni birtokfelszámolásról van szó.

²⁸⁰³ Két olvashatatlan szó.

új orvost, Krauszt²⁸⁰⁴ felhívatni, épp indult le Ágostonfalvára²⁸⁰⁵ egy beteghez Kőhalomba ment, hát igazán felszaladt, rendelt, és Isten után maradt. Azzal megszűntek oly szenvedések, és kevés görcsei voltak, hogy ki nem állotta volna. Abba[n a] percbe[n] vitte is le Cs[erey] Gyula a vonathoz és szerencsére 2 perc volt, nem késett volt el, és hozta fel a Brassóból jövő fiúkat, mind egészségesek. Az egy, jó Juli van kimerülve, a bú, sok éjszakázás és gyenge egészsége mellett sok jutott neki, de Berta is segít virrasztani és igen jól tud beteggel lenni. Jó mama csókoltat, ma jobban van, csak kimerült, s le [van] gyengülve, de a láz és betegség már meg van térve. Még vannak köhögési rohamai, de a Roth²⁸⁰⁶ orvossága jót tesz. A héten Boér²⁸⁰⁷ járt be Brassóba Rothhoz és küldött újból orvosságokat, tán a Mindenható megtartja. Csak valami újabb baj meg ne támadja szegény jó mamát. Ignác²⁸⁰⁸ még csak csütörtökön estére ért haza, tegnap ezeket a lovakat nyugtatnia kellett és még csak ma jön el szegény jó Mari valami későn. Képzelheted az ő sok tűnődéseit a héten, hogy várta Ignácot, mert addig nem tudott elindulni, míg haza nem ment. Különben nem sokat igazított. Voldorfot Juli 1-a fizetik felét, ha igaz, és Gálfalváért ősszel, de soha se lehet neki hinni, az sajnós. Sényiék²⁸⁰⁹ is, úgy halljuk, hogy ide jönnek innepelni, Juli előre fél, hogy mivel tudja ellátni.

Luizékat még nem láttam, de jól vannak, jártak ott tegnap Jóskáék és ott ebédeltek, jól vannak.

Jóskának sok a dolga az istálló építetéssel, bárányokat és sajtot küldött Brassóba, de nem veszik, és ma visszahozta a sajtokat, bosszúságára semmit sem lehet eladni, pénzt csinálni. Az én Gyulám meg azóta, hogy te ott voltál, nem kapott több görcsöt, jól van, veszi a pirulákat, közbe-közbe duzzog, de nem vesszük számba, legjobb orvossága. Ákos 15-a Juni jön haza a kedves tanárjával,²⁸¹⁰ örvend. Már az innepeken megint egy pár sorral tudatlak szegény mama hogylétele felől. Képzelem, mily nyughatatlan

---

²⁸⁰⁴ Krausz Frigyes 1873-ban székelyudvarhelyi orvos volt. Lásd BAKONYI József Dr 1872, 12.

²⁸⁰⁵ Ágostonfalva, Erdővidéktől nem messze fekvő kisváros Kőhalomszékben.

²⁸⁰⁶ Roth József, brassói orvos. Lásd BAKONYI József Dr 1872, 22.

²⁸⁰⁷ Boér Albert.

²⁸⁰⁸ Szentiványi Ignác.

²⁸⁰⁹ Sényi Sándor, valamint felesége Szentiványi Gizella.

²⁸¹⁰ Valószínű Vasady Nagy Gyuláról (1845–1881), a Cserey család házitanítójáról, a Székely Nemzeti Múzeum első muzeológusáról és ügyintézőjéről van szó.

vagy. Éppen most írok Pólinak is egy hosszú levelet, de egyszer érkezett, és én örömet tettem [le?].

Képzeld, kaptam Váradról egy levelet, katasztrál hivatalnokné Agusztinits[?] Józsefné Zathuretzky Júlia aláírva, hogy ő Pesten Gál Jánosnál²⁸¹¹ vizitát teve, ott megösmerkedett hilibi Gál Katalin²⁸¹² Mikó Lajosné²⁸¹³ önnagyságával, és ez neki ajánlotta, hogy írjon nekem mint rokonnak, hogy Lujza szeplős és Gyárfásné,²⁸¹⁴ és az ő férjének van egy major barátja, ki Amerikából oly szert hozott, tigris zsírból, mi nagyon szépít, 10 frt egy adag, ezen cím alatt küldjem neki többektől. Ugye szép család? Természetesen hogy válasz nélkül hagyom az új rokon levelét, gyönyörű madár lehet, ha ő a Mikóné barátnéja, mert mióta másokat Marosvásárhelyről, a sok adósait kijátszotta, semmit se hallottunk, most Pesten újból feltűnik egy új meteor. Olyan személy ez is, mint Gergely Ferencné.²⁸¹⁵ Gyárfásné úgy kacagta a szépítő szert, azt mondja, a 10 frt-ot inkább a fejére szórja egy kalpra, és egy egész hajnövesztőt is ajánl, hogy ha a homlokát érinti is vele az ember, és a [---]²⁸¹⁶ is haj nő. Három darab levél van egymásba téve, és Csománétól kérjek kis tároló székely túrót, és Imets Lazitól²⁸¹⁷ haricska lisztet, ugye szemtelen portékák ezek? Ezeket mind Mikóné íratta vele. Az Isten adjon, édes jó Károlyom, egészséget! Csókoltat jó mama, a testvérek egyen-egyen, fiaim mindnyájan. Itt írok mama mellett, Juli a sok bajjal el van foglalva, és a leányok is, most éppen jó csendben alszik szegény mama. Ölel, csókol szerető testvéred, Mili.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 478–479 verso.

---

²⁸¹¹ Hilibi Gál János (1811 k.–1891) nyugalmazott királyi kúriai bíró, a Lipót rend lovagja, budapesti lakos. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁸¹² A hilibi Gál család körében nem találunk ebben a periódusban Katalin nevűt. A hilibi Gállok, nagyjait Cserey Ilona Gál Domokosné révén Csereyné Zathureczky Emília családjával rokoni kapcsolatban álltak. Gál Domokossal a család férfiágon kihalt, ám Gál Domokosnak nem volt Katalin nevű lánya.

²⁸¹³ Mikó Lajos 1873-ig budapesti lakosként, ezt követően esztergomi bíróként szerepel a kor kimutatásaiban. Lásd Magyar Hivatalnokok Lapja, 2. évf. 43. szám, 1873. okt. 26.

²⁸¹⁴ Gyárfás Lajosné Sándor Mária.

²⁸¹⁵ Valószínű Gergely Ferencné Boda Póli (1842 k.–1921), Gergely Ferenc 1848–1849-es honvéd hadnagy, baróti postamester felesége, baróti lakos. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁸¹⁶ Olvashatatlan szó.

²⁸¹⁷ Imecsfalvi Imecs Lázár (1820 k.–1891), imecsfalvi birtokos.

Zathureczky Berta levele nagybátyjához Károlyhoz

Barót, 1875. május 22.

Édes jó Károly bácsi!

Sietek egy pár sorban a nagymama hogylétéről tudatni; most már hála az Istennek, egészen könnyebben van, csak még kevés láz maradt hátra. Szerencsénkre egy orvos jött ide, Krausnak²⁸¹⁸ az öccse, ki, amint látszik, jól érti magát. Az ünnepek alatt olyan beteg volt, hogy azt hittük, nem fog megmaradni, rémítő nagy gyomorgörccsei voltak, és az új orvos gyógyította meg, jégpirulákat és meleg umslagot²⁸¹⁹ rendelt, amitől jobban is lett. Mari néni is éppen ma ment el és csókolgatja Károly bácsit. Mili néni még keddig itten marad. Az ünnepek alatt Gizelláék²⁸²⁰ is itt voltak a kis Árpáddal együtt, ki gyönyörű szép gyermek, Sándor²⁸²¹ a tegnap ment Ploestbe,²⁸²² lovakat vitt eladás végett.

Luizék is mind jól vannak, Jóska, Gyula, Gábor, csupán csak Juli néni köhög, szegény meghűtötte magát az ünnepek alatt.

Nagymamát Daniel Imréné²⁸²³ is meglátogatta Gyöngyösinével,²⁸²⁴ és roppant kedves volt, nagymamát mind néninek szólította, míg eddig csak per tekintetes asszony titulálgatta. Úgy látszik, hogy minden reménye elveszván a per megnyeréséhez,²⁸²⁵ újra ki akar békülni. Az öreg

²⁸¹⁸ Az ebből az időszakból származó orvosok kimutatásában egyetlen Krausz nevű orvos szerepel, mégpedig Krausz Frigyes, aki 1873-ban székelyudvarhelyi orvos volt. Lásd BAKONYI József Dr 1872, 12.

²⁸¹⁹ Borogatás (német Umschlag).

²⁸²⁰ Szentiványi Gizella, Sényi Sándorné.

²⁸²¹ Sényi Sándor.

²⁸²² Ploiești, havasalföldi város.

²⁸²³ Özv. Daniel Imréné széplaki Petrichevich Horváth Rozália (1830 k.–1891), vargyasi birtokos. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁸²⁴ Gyöngyösi Istvánné Csehi Ágnes (1812 k.–1883), Gyöngyösi István vargyasi unitárius lelkész és esperes felesége.

²⁸²⁵ Lásd a 18. levél jegyzetét a Wesselényi és Daniel birtokok peres ügyeiről. A Zathureczky család a vargyasi Wesselényi birtokok intézőjeként érintett volt ebben a perben, noha elsődlegesen Kelemen Benjámint, Zathureczky Gedeon apósát idézték perbe ez ügyben.

Hollaky²⁸²⁶ is járt itt, és Bartháné²⁸²⁷ is Etelkával²⁸²⁸ meg az egyik Gyulay leánnyal,²⁸²⁹ most Etelka is olyan kedves hozzám, valamедdig tart, mert ő olyan aprehenáns,²⁸³⁰ hogy az ember azt sem tudja, miért, és már haragszik, csakhogy én nem szoktam számba venni.

Ilonáékat mára várjuk, ők is annyit betegeskednek szegények... Most Ilona Luizzal Kovásznára²⁸³¹ fog menni, mind a kettőnek szüksége van rá, hogy erősödjének.

Nagymama, Mili néni és Juli néni csókolják Károly bácsit. Mili néni két fotográfiát hagy itten a Károly bácsi részére. Gyula, Albert bácsi és Gábor is üdvözlik, utóbbinak most nagy bánata van, mert a kronprimás megszületett de meg is halt, minden tekintetben jól járt különben.

Ida, Izabella csókolatják a kezeit, úgyszintén én is maradok üdvözletem mellett mindég szerető húga,

Berta

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 480–481.

196.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz

Kis-Nyujtód, 1875. június 24.

Édes jó Károlyom!

Éppen születésed napja, kívánom, hogy még legalább annyit élj egészségbe[n], ahányat átéltél. De a jobb esetek túlsúlyozzák az eddig átélt

---

²⁸²⁶ Kishalmágyi Hollaky József (1809 k.–1876), lánya, Hollaky Ilka Zathureczky József felesége volt.

²⁸²⁷ Valószínű id. özv. Bartha Sándorné Forró Cecília (1796 k.–1893), bardóci lakos, a Zathureczky Lujza anyósa.

²⁸²⁸ A Bartha családban nem volt ebben az időben Etelka nevű lány, ezért személye megfejtethetlen.

²⁸²⁹ Valószínű Gyulay Margit (1840–?) , aki 1878-ban Zathureczky Gyula felesége lesz. Lásd PÁLMAJ József 2000, I, 198.

²⁸³⁰ Neheztelő, könnyen megharagszik (latin).

²⁸³¹ Nyilvánvaló a kontextusból, hogy a kovásznai fürdőre mennek, gyógyulás céljából..

rosszakat, megelégedést és arany gallért²⁸³² mielőbb, mert azt már úgyis régen megérdemelted volna.

Hála Istennek, hogy jó mamánk nagy betegségéből fellábadozott, noha igen gyenge, ahogy Juli írja, de már remélhető, hogy helyrejön a jó időkbe[n]. Bár jöhettél volna haza, hogy együtt lehetetek volna Előpatakon.²⁸³³ Lujza negyedik hete, hogy Kovásznán,²⁸³⁴ igen jót tett néki, de 6 hetet kellett volna, hogy használja. Mili is átjár fürdeni, ó, ő oly békétlen, kedvetlen, de van is oka. Cs[erey] Gyula sehogy sem úgy viseli magát, ahogy kellene, igen szófogadatlán, persze Mili is ingerült, egy szóval ő sem tud vele bánni. Ez a tanár, Vasadi²⁸³⁵ elég ügyes embernek néz ki, de Gyula azt sem sokat veszi számba, szóval nem a legjobb indulatú fiú, és félek, utoljára is újból egy zavar áll be nála. Most nem kap ugyan görcsöt, de a végrendeleteket készíti, hogy születése napján meglövi magát,²⁸³⁶ persze ez örökös izgalomba[n] tartja szegény Milit. Elég szerencsétlenség, de mit tud segíteni az ember. Aztán Ákossal²⁸³⁷ úgy gyűlölik egymást ez a két fiú, hogy páratlan. Csak még Ákosnak ne tegyen valamit. De őrködik a tanár felettek, amennyibe[n] lehet. Mostanság több vendégeim voltak, Tolnai,²⁸³⁸ a Kálnokyak, az új főtiszt és vagy nyolc hivatalnok, a tegnapi két esperes, gvardián és Pap Lajos. Hogy megvénültek ezek a honatyák, és mily lehangoltak... Szentiványi Gyula²⁸³⁹ csinos, szerény ember, de úgy hiányzik a tekintélyes kinézés... Különben, amint mondják, eléggé feltalálja magát magas polcán, kezdettek a kedélyek feléje kimúlni[!] ²⁸⁴⁰ Most Misi²⁸⁴¹ követ akar

---

²⁸³² Lásd a 184. levélhez írt jegyzetet a rendfokozati jelzésekről.

²⁸³³ Az előpataki fürdőn, ahol a Zathureczky családnak saját villája volt, és amelyet minden évben látogattak.

²⁸³⁴ A kovásznai fürdőn, lásd az előző levelet,

²⁸³⁵ Vasady Nagy Gyula (1845–1881), könyvszakértő, a Cserey család gyermekeinek házi tanítója, majd a megalakuló Székely Nemzeti Múzeum első muzeológusa.

²⁸³⁶ Cserey Gyula 1883-ban Budapesten valóban amerikai párbajban vesztette életét.

²⁸³⁷ Cserey Ákos.

²⁸³⁸ Tolnay János.

²⁸³⁹ Szentiványi Gyula (1842–1905), 1872-ben kolozsvári törvényszéki bíró, 1875-ben Háromszék főkirálybirtosa, Háromszék, majd Brassó megye főispánja, 1882-től a marosvásárhelyi királyi tábla elnöke. Lásd PÁLMAJ József 2000, II, 420–421.

²⁸⁴⁰ Nyilvánvaló elírás, természetesen *kisimulni* lenne a helyesen használt forma.

²⁸⁴¹ Valószínű Lázár Mihályról lehet szó, ugyanis a Szentiványi családban ekkortájt nem volt Misi nevű. Lázár Mihály 1875-ben rövid ideig Háromszék vármegye főispánja volt,

lenni, Tóni vissza is lépett, így kiviheti, hogy követ legyen. Bereck is többet nem választja Kálnoky²⁸⁴² úgy tudom, Kállai Bénit²⁸⁴³ fogja, de ezek az emberek alkuszna, mint egy jószág felett, 10 ezer frt-ba fog állani a berecki követ-ség. Gizella is itt volt három nap a szép kis Árpáddal,²⁸⁴⁴ ő igen jól néz ki, egészséges, innen meglátogatta Mikeséket.²⁸⁴⁵ Oda éppen akkor érkezett meg Moser,²⁸⁴⁶ igen szívesen fogadták. Gyárfásék is voltak át Milivel. Mi, gazdák, egyáltalán igen lehangoltak vagyunk a nagy szárazság miatt, már ki kezdettek az árpák is égni, [a] borsó, a gabona gyéren szemezik, kerti vetemény semmi, gyümölcs mind hull le, mi lesz a vége, Isten tudja. Még ha eső lenne, tán helyre jönne, ha későbben is, holmi...

Gyula is elvitte Violát²⁸⁴⁷, jó is, mert otthon nem jó azoknak a gyerekeknek. Szomorúan áll az ország dolga is, úgy képzelem nagyban, mint a mi állásunk kicsiben. Isten tudja, mindezeknek mi lesz a vége. Papolci Klári²⁸⁴⁸ elment Pestre, és azután Anikót hozá haza a csalárd[?] ²⁸⁴⁹ Ignác csókol, Miliék és én is, édes jó Károlyom, máskor többet.

Testvéred, Mari.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 482–483 verso.

---

majd 1878-tól 1887-ig Kézdivásárhely kerület országgyűlési képviselője. Lásd PÁL Judit 2015, 77; valamint TÓTH Szabolcs Barnabás 2015, 103.

²⁸⁴² Kálnoky Pál 1869-től 1875-ig volt Bereck város országgyűlési képviselője. Lásd PÁL Judit 2015, 78.

²⁸⁴³ Kállay Béni (1839–1903) műfordító, történész, liberális politikus, később pénzügyminiszter, majd Bosznia kormányzója.

²⁸⁴⁴ Sényi László Árpád.

²⁸⁴⁵ A zabolai Mikes családról van szó, Mikes Benedek családjáról.

²⁸⁴⁶ Mikes Benedek apósa, Heinrich Moser 1874-ben elhunyt, tehát Henri Moser (1844–1923) óragyárosról, keleti utazóról, Bosznia és Hercegovina főkormányzójáról, Moser Zsófia egyetlen fiútestvéréről van szó. Életéről lásd: <https://charlottenfels-museum.ch/geschichte/henri-moser/> Köszönöm Gregor Roy Chowdhury-nek a név megfejtését.

²⁸⁴⁷ Zathureczky Viola, Zathureczky László lánya.

²⁸⁴⁸ Özvegy Zathureczky Ferencné Tompa Klára, papolci lakos.

²⁸⁴⁹ Bizonytalan olvasat.

197.

**Szentiványiné Zathureczky Mária levele
testvéréhez Károlyhoz**

Kis-Nyujtód, 1875. szeptember 15.

Édes Károlyom!

Rég akartam hozzád írni, de sok minden akadály volt közbe[n]. Sajnáljuk legfőbbképpen, hogy nem kaptál szabadságot a hazajövetelre. Úgy volt, Nagy Béláék²⁸⁵⁰ ma lesznek Baróton de már semmi bizonyost nem tudunk. Eddig hallottad, Milinek mily sok vendége volt, a tudósok 300-nál többen egy negyed órára mind meglátogatták,²⁸⁵¹ köztük Demjanovitsné,²⁸⁵² ki igen barátságosan üdvözölte Milit, hogy mint szenvedésben testvérek, legyenek azok. Kedves, mívelt nő, el lehet képzelni. Fogtad volt hallani, hogy Petőfalván ezelőtt 5 évvel egy ép férfi hullát találtak, közel a borvízhelyhez, egy hajdani templom romjai alatt, hol a Sz[ent] János lovagok temetkezőjének akarnák hinni, kiknek Haralyba[n]²⁸⁵³ volt nagy lakások. Mili püspöki engedéllyel ezt a hullát kivetette egy hónapra, hogy a tudósok lássák, üveges fedelet tetetett koporsójára, én is megnéztem, oly füstös barna színe van, de majd épen, csak a szemek beeste és az elszáradása csúffá teszi, erős füstös sárgásbarna színe van, haja, bajusza, szakállá ép, a hajvágásból következtettek, hogy pap lehetett, körmei[?] hosszúak,

---

²⁸⁵⁰ Tasnádi Nagy Béla.

²⁸⁵¹ 1875 augusztus 30-án Előpatakon sor került a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XVIII. nagygyűlésére, majd az ezt követő napokban különböző szakosztályi gyűléseket tartottak Sepsiszentgyörgyön, Tusnádon, Kézdivásárhelyen. Ennek keretei közt látogatták meg az imecsfalvi gyűjteményt. A gyűlés hivatalos értesítője szerint a különböző szakosztályokban összesen 384 „rendes” tag és 45 női tag volt jelen.

²⁸⁵² Valójában Damjanich Jánosné Csernovics Emília (1819–1909), Damjanich János aradi vértanú felesége. Az előpataki nagygyűlés névsora szerint Demjanovitsné nevű résztvevő nem volt, viszont Damjanichné jelen volt, tehát egyértelmű, hogy a levél rá hivatkozik. Köszönöm Balogh Róbert budapesti kutatónak, hogy segített az előpataki nagygyűlés névsorának a megszerzésében.

²⁸⁵³ Székelypetőfalva és Haraly egyaránt Háromszék vármegye Orbai járásában (in: GYALAY Mihály 1989, 498., 711., 784.).

növése nagy, széles mellű, a tudósok mind bámulták, hogy többé nem fordult eset elő emberi kövesülés[re].

Az Ákos tanára²⁸⁵⁴ egy nagy, nyegle, bőbeszédű, önhitt, most elárulta magát, hogy ők a petőfalviaktól a múmia eladása felől értéköződnek, a bécsi vagy pesti múzeumnak, és kezdték visszakövetelni Militól a hullát. Ő szerette volna, hogy te lássad, és hogy az Erdélyi Múzeum kapja, ha szüksége van rá, ha nincs, azon esetbe[n] Mili visszaadja, hogy tegyenek vele, amit tetszik. Kér tégedet, írj Kolozsvárra Szabó Károlynak,²⁸⁵⁵ lesz-e rá szükség, ha nem, tudasd Milivel, hogy adja oda vissza. Hogy sok eső van, a haralyiak, petőfalviak fenyegetőztek, hogy felgyűjtják a filagóriát,²⁸⁵⁶ mert attól van az eső, hogy a sz[en]t hullát kiásták, a papnak kellett őket felvilágosítani. Írj, lelkem, Milinek, ahogy levelem kapod, tartsa-é, ne-é, mert ha akarja, nála hagyják még egy hóig, mert ő költött rá sokat. Én igaz, ha neki volnék, visszaadnám, naponta alkalmatlan az a folytonos csudálata, sok vendég. Mi a kis múzeumát illeti, abba[n] gyönyörű tárgyak vannak, és roppant sok meglepne, ha látnád. És naponta hoznak, veszen sok mindent. Mikor te láttad, azután a János nevén fogja a kolozsvári múzeumnak adni. A pestiek bízatták, hogy nekik adja, már tán megosztja, három-négyezer pfrt-ra becsülték tarta[l]mát. Szegény Milit legalább ez elfoglalja. Giza egy pár napot itthon volt, ők tán a hó végén Bécsbe tévednek, oly bizonytalanságba[n] vannak még fél éve[t], két éve [mondta], ha Bécsbe nem, akkor Vidombákra.²⁸⁵⁷ Csókol, lelkem, Ignác, Mili és én, búsulunk a sok esőn. Félbe maradt almaszedésem, gyönyörű termés lesz, 100 köből. Csókollak sokszor, Mari.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 486–487. verso.

---

²⁸⁵⁴ Vasady Nagy Gyula.

²⁸⁵⁵ Szabó Károly (1824–1890) történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1859-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárosa, később a kolozsvári egyetem professzora, rövid ideig rektora.

²⁸⁵⁶ Helyesen: filagória; lugas, nyitott kerti házikó.

²⁸⁵⁷ Brassó vármegye Felvidéki járás.

198.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Nagyszeben, 1875. szeptember 20.

Édes jó Mili!

Én ma kaptam Mári levelét, örömmel értesültem, hogy mindnyájan jól vagytok, s csak az idő járása kedvezőtlen, mi, reménylem, ottan is azóta jobbra fordult. A napokban írtam Márinak, amelyben tudattam, hogy 25-én innen elmenetek szabadságra Barótra, s onnan hozzátok is.

A házi múzeumodról mindenütt nagyon megdicsérőleg emlékeztek, különösen a múmia fel volt említve. Mária írja, hogy a további megtartás nehézségekkel jár. Én ma írtam mostan az Erdélyi Múzeum titkárának, Finály Henrik²⁸⁵⁸ egyetemi tanárnak, mivel Szabó Károly²⁸⁵⁹ még Magyarországon van, hogy nyilatkozzanak október 5-ig ezen évben egyenesen Imecsfalvára, vagy legfentebb 10-ig októberig, hogy tudjad, mitévő légy, mert másképpen visszaadandó a hullát a petőfalviak szabad rendelkezésére.

Így édes Mili, már nyugtasd meg addig, amíg Finálytól választ kapsz. Én megírtam, hogy téged nem vádolhatnak, ha az egyesület részéről nem kapsz biztató választ, ha visszaadod a petőfalviaknak, akiktől előreláthatólag idegen kezerekre kerülend.

Én nagyon röviden írok, mert már készülök Orlátra,²⁸⁶⁰ hova általköltözöm, és onnan újból visszajövök ide, s úgy innen haza.

Az ég áldjon mindnyájatokat. Máriékat is mind csókoltatom, csókol holtig szerető testvéred

Zathureczky Károly százados.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 14b.

---

²⁸⁵⁸ Finály Henrik (1825–1898), az Erdélyi Múzeum-Egyesület titkára, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Kolozsvári Kereskedelmi- és Iparkamara elnöke.

²⁸⁵⁹ Lásd az előző levélben lévő lábjegyzetet Szabó Károlyról.

²⁸⁶⁰ Orlát, Szebenszéki település, a román határőrezredek székhelye.

Finály Henrik levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Kolozsvár, 1875. szeptember 25.

Nagyságos asszonyom!

Kedves testvére, Zathureczky Károly kapitány úr és már azelőtt Vasadi Gyula mostoha fiam értesítettek a Nagyságod múzeumában létező petőfalvi hulla tárgyában.

Minthogy nem lehetett szerencsém személyesen megfordulni Imecsfalván, kénytelen voltam tudakozni tanártársaimnál, akik a kérdéses hullát látták, és miután ezek úgy nyilatkoztak, hogy felette érdekes, igen természetes az az óhajlás, hogy jusson a múzeum birtokába.

Úgy értesülvén, hogy nagyságod úgyis ide szánta, tiszteletteljesen kérem Nagyságodat, szíveskedjék a tárgyat ide beküldeni.

A beküldés módját illetőleg bátorkodom Nagyságodat figyelmeztetni, hogy ne tessék mint „hullát” útnak indítani, mert az nemcsak sok utánjárásba, hanem sok pénzbe is kerülne, hanem jól bepakolva egy megfelelő ládába, mint „bonctani készítmény” (anatómiai praeparatum), könnyebben, biztosabban és olcsóbban jut a kezünkhez.

Vasadi valami római pénzeket kíván innen. Nem lévén semmi tudomásom, mi célra, és miféle pénzekre volna ott szükség, addig nem küldhetek, amíg ezekre nézve valami tájékoztatást nem kapok.

Kedves fia, Gyula²⁸⁶¹ már egyszer felkeresett, nem ugyan szállásomon, hanem az éremtárban. Meghívtam, hogy látogasson el többször is hozzám, majd meglátom, megteszi-e?

Fogadja Nagyságod őszinte, kiváló tiszteletem kifejezését.

Finály

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 6c.

---

²⁸⁶¹ Cserey Gyula.

200.

Sényiné Szentiványi Gizella levele nagymamájához

Keltezés nélkül 1875.

Édes jó nagymama!

Fogadja legjobb kívánataim névnapjára, adja az ég, hogy még többször ünnepelődjön meg megelégedetten, jó kedélybe[n], egészségbe[n], gyermekei és számos unokái örömeire! Igen sokat gondoltunk aznap oda, s kis Árpádom²⁸⁶² is ivott a jó kicsi nagymama egészségére, úgy szereti nagymamát, ha beszélek neki róla. Ugye a kicsi baróti nagymamához elmegyünk? S ragyog a szeme örömebe[n]. Annyit gondoltam oda... Bizonyára számosan összegyűltek jó nagymama névnapjára, s csak én voltam oly távol. Be szerettem volna pedig jó nagymamám előtt lenni, s szóval jókívánataim ismételni, elmondani mindent, mi szívemből jön. De most kezeit sokszor csókolva, jókívánataim újból ismételve, maradtam mindig szerető unokája, Gizella.

Sándortól is minden szépet jó nagymamához, és kézcsókját.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 488–488. verso.

201.

Benedek Ignác²⁸⁶³ levele Zathureczky Károlyhoz

Karatna, 1876. január 7.

Nagyon tisztelt százados úr! Hajdani kedves tanítványom!

Istennek súlyos csapása kedves Mari²⁸⁶⁴ leányunk elháltával családomra nehezedett, és ezen pótolhatatlan veszteség mély bánatot hagyott kitörölhetetlenül mindnyájunk keblében. És bár az ifjú kora, halála is közös másokkal is, mégis kevés vigasz számunkra. Nincs is azóta öröm az én szerény

---

²⁸⁶² Sényi László Árpád.

²⁸⁶³ Benedek Ignác (1818 k.–1892), korábban uzoni református lelkész, ekkor karatnai lakos. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

²⁸⁶⁴ Gábor Péterné Benedek Mária (1852–1875), Gábor Péter kézdivásárhelyi törvényszéki jegyző felesége. Lásd SZNM gyászjelentő gyűjteménye.

hajlékban, bánat költözött helyébe. Csak ha egy-egy jó barát vagy rokon látogatásával felkeres, és vigasztal, van egy-egy percnyi derű házunknál.

Ilyen körülmények között nem képzelheti, kedves százados úr, midőn váratlanul, egy bánatunkban részt vevő, őszinte szavakkal vigasztaló és csaknem új örömet keltő, engemet annyira megtisztelő kedves levele, mellézárva becses arcképével hozzánk megérkezve, mennyire felderítette az én borús kedélyemet. Jól esett szívemnek a rólam való kedves megemlékezése. Jól esett, annyival inkább, mert azon viszonyt, mely tanító és tanítvány között, az ifjú- és gyermekévekben szövődött, az érett késő korban is nemhogy meglazulni, de hovatovább szilárdabbá fűződni tapasztalom. És ennek tudata nagyobb jutalma lelkemnek, mint a világ minden aránya. És emellett büszkévé teszen, mint hajdani tanítóját, hogy az általam fogékony gyermeki keblébe hintett erkölcs és tudomány magvai alapját rakták le azon bő esméretnek, melyek a férfi homlokára a becsület, tudomány, és ízlésség babér és cserkoszorúját fűzték. Csekély ugyan ebben az én érdemem, de egy porszem is része azon épületnek, melyet a népek milliói fejedelmek gloriáját nézve halmoznak egybe. Fogadja ez új év kezdetén boldog szerencsekívánatomat, hogy ez év ne árásszon több csapást se az ön, se az én családom számára. Legyen ez új év katonai érdemeinek kitüntető esztendeje, s ha majd eljut Bécsbe vizsgát állani katonai készségéről, kívánom, legyen óhajtott sikere s e sikert koronázza még ez évben az őrnagyi paszománt.

Nem felejtsem el azon ígéretét, hogy valaha szerény házamat s benne családomat megtisztelt látogatásával, s bárha eddig elmaradt is, még ezután megtörténhetik. Csakhogy ki tudja, mi akkor élünk-e, mert már napról napra öregesen, s ha az ifjak is meghalnak, mennyivel könnyebben az öregek.

Újból köszönetemet kell kifejeznem becses levelébeni megemlékezéséért, és előttem kedves arcképéért, melyet én sokáig már nem nevezhetek magaménak, hanem átadtam már most őrizetül egyetlen leányomnak,²⁸⁶⁵ hogy ő azt tartsa meg, mint apja legbecsesebb emlékét hajdani kedves tanítványa s jelenleg a cs[ászári] k[irályi] sorhad egyik legderékabb századosától.

Helyzetemről nincs egyebet mit írni, mint csendesesen folydogálnak napjaim nóm és egyetlen leányom társaságában, néhány jó rokon és Kun István sógorom társaságában. Végül is csak egészséget, mint az élet legdrágább

---

²⁸⁶⁵ Dr. Pető Józsefné Benedek Zsuzsa.

kincsét kívánom, nem csak az újévben, hanem egész élete folyamán keresztül, s magamat továbbra is barátságába, jó emlékébe ajánlva, öröklök.

Nagyon tisztelt százados úrnak, az én hajdani kedves tanítványomnak
őszinte tisztelője

Benedek Ignác

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 489–490. verso.

202.

Zathureczky Viola levele nagymamájához

Nagyvárad, 1876. április 11.

Kedves nagymamám!

Eltávozásom óta igen sokszor óhajtottam volna tudatni hogyléteimet, de mivel írni nem tudtam, nem lehetett. De most már hála Istennek, gondolatimat én is ki tudom írásban is fejezni.

November óta Nagyváradon Szász Sándor néni intézetében vagyok, itt mindent a koromhoz képest tanulok.

Hát kedves nagymamám, a jó Gyula bácsi s Juli néni hogy vannak?

Én már egészséges vagyok, de tovább mint fél évig lelt a hideg.

Előttünk álló ünnepekre minden jót kívánva, maradok szerető unokája
Zathureczky Viola.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 495–495 verso.

203.

Zathureczky Károly levele testvéréhez

Csereyné Zathureczky Emíliához

Orlát, 1876. május 27.

Édes jó Mili!

Leveledet csak tegnapelőtt délután vettem kezemhez, s ez okból csak ma válaszolhatok. Mindenek előtt örvendek, hogy mindnyájan tűrhetőleg jól vagytok.

A te kívánságod szerint én nézetemet a múzeum felől őszintén megmondom és ez a következőkből áll, úgymint:

a., Háromszéki Múzeum felállítása azáltal, hogy a te gyűjteményeid megcsonkítatlanul minden tárgyukkal együtt, mint alapja a múzeumnak, annak egyszerre a megélésre képességet nyújt reád és szegény János nevére, kétszeresen háramlik a dicséret és elismerés, mert azáltal úgyszólván egy vidéki múzeumnak alapját vetétek meg, mert csak ezen alapon épülend fel Háromszék múzeumja.

b., Nézetem, hogy semmi de semmi tárgyat másuva ne adj, ne ajándékozz, mert azáltal a gyűjtemény csonkítódik. Én is, mikor Kolozsvárra ajándékoztam gyűjteményemet, az öszvest odaadtam, csak abból a már feles, kétszeres, háromszoros példányokat ajándékoztam Udvarhelyre, Sepsiszentgyörgyre.

c., Magának Pulszkynak²⁸⁶⁶ s más kitűnő egyéniségeknek oda megy a nézetek, hogy minél több vidéki múzeum alapuljon, mert ez mind mennyi forrását képezi a központi nagy folyóknak, mint a budapesti és a kolozsvári múzeumnak. A tudomány fel fogja ezeket keresni és merít belőle. Tárgyak, amik talán a nagy gyűjteményekbe békebelezve fel sem tűnnek, itten több megbecsülésben részesítődnek.

d., Minél számosabb, minél kitűnőbb tárgyakat foglal magában egy gyűjtemény, tehát annál érdekesebbé válik, annál inkább ingerel másokat is a gyűjtésre és éleszti az eszmét, erre példa, mindnyájunkon csak azután, hogy láttunk, ébred fel bennünk is a nagyobb érdekeltség és áldozatképesség.

e., Se a budapesti, se a kolozsvári múzeumoknál azon tárgyak, amiket odaajándékoznak, hiányt nem pótolnának, csak az hason tárgyak magában igaz, érdekes tárgyak számát szaporítanák, de a te gyűjteményedből igen megérezhetőleg hiányoznék.

A főispánhoz intézendő levél felől nézetem:

Bevezetés, megszólítás, stb... maradjon a maguk épségében.

Ad 1-ső pont: maradjon

ad. 2. pont ... Ebből kifolyólag semminémű más, idegen tárgy közibe nem teendő, elcserélendő sem, azért is... Itt megjegyzésem ez: "Kivéve olyan

---

²⁸⁶⁶ Pulszky Ferenc (1814–1897) híres régész, műgyűjtő, politikus, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, az MTA tagja, a magyar múzeumügy egyik legnagyobb alakja.

példányokat, amelyek több példányban előfordulnak, de az ezen csere által vagy értékesítés által is a gyűjtemény gyarapítandó lenne, azért is, miután azon név alatt még folytatólagosan stb stb (ezen tételt nézetem szerint belé lehet venni, mert a gyűjteménynek se kárára nem szolgál, ha egyes feles példányokkal újakat szerez, ez így történik minden gyűjteménynél is).

ad 3. pont:

Gyűjteményemet részemről egy általa kiküldött stb stb (maradhat) de még oda kell illeszteni és úgy felállítva átadandja a Háromszéki Múzeum bizottságnak vagy a főispán úr által arra kijelölt megbizottaknak – az összes tárgyak lajstroma vagy leltárával.

Én nyíltan, röviden és újból oda nyilatkozom, adjad múzeumod összes gyűjteményeddel együtt megcsonkítatlan “Háromszéknek” és sehova más-hova, eljövend az idő, ha mindjárt a jelenben nem is méltatik annyira, ezen áldozatot ahol elfogultság nélkül méltatni fogják. Elvetett mag kikelend, és bő aratást fog az utókornak nyújtani.

Örvendek, hogy gyűjteményed mind gyarapodik, én is a napokban kaptam egy szép korsót, aztot is odaajándékozandom.

Márinak a napokban írandok, Bertát csókoltatom, úgy Ákost is, Mari-ékat. Az ég áldjon, csókol szerető testvéred:

Zathureczky Károly százados.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 6d.

204.

Székelyudvarhelyi ref. tanoda levele Zathureczky Károlyhoz

Székelyudvarhely, 1876. augusztus 8.

Nagyon tisztelt százados úr!

Elöljáróságunk a nagyon tisztelt százados úrnak iskolánk igazgatója, Kis Ferenc kezéhez jutott becses küldeményeit (9 darab ezüst- és rézpénz, az osztrák birodalom földabrosza 16 lapon, Közép-Európa földabrosza 21 lapon, és Székely-Udvarhely részletes felvételéről egy példány) hivatalosan

csak ma vehette át, mert most a nyári szünidő folyván, ülést csak ma tart-
hatánk.

Előljáráóságunk midőn a becses küldeményeknek illő helyökre leendő
elhelyezéséről gondoskodott, egyszersmind elhatározta, hogy a nagyon
tisztelt százados úrhoz ezen köszönő irat küldessék.

Nagybecsű küldeményeiért, melyek által szíves megemlékezésének, jó-
akarátának és áldozatkészségének iskolánk iránt ily fényes jelét adta, fo-
gadja a mélyen tisztelt százados úr hálás köszönetünket, s egyszersmind
szabadjon, hogy iskolánkat jövőre is becses figyelmébe és pártfogásába
ajánlhassuk.

Kelt Székely-Udvarhelyt a ref. tanoda előljáráóságának 1876 augusztus
8-án tartott üléséből.

A nagyon tisztelt százados úr

Kész szolgálai Felméri[?] Mihály algondnok

Gönczi Lajos²⁸⁶⁷ r. tanár s előljáráósági jegyző

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 497.

205.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához

Orlát, 1876. június 2.

Édes jó Mili!

Tegnap délután vettem Vasady²⁸⁶⁸ úr utolsó levelét, 30-ik májusról szó-
lót, de mivel ide a postai egybekötöttetés nem egyenes, hanem közbevetett,
úgy az én válaszom is talán későre érkezik.

Ő tudatja, mily innepélyesen történt a felkérés a Régisígtár felől, s egy-
szersmind, hogy Kézdivásárhely tanácsa kész a feltételek megtartása mel-
lett a múzeum felállítását megkezdenie.

---

²⁸⁶⁷ Gönczi Lajos (1852–1926) a székelyudvarhelyi kollégium tanára, majd később igaz-
gatója, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület udvarhelyszéki választmányának
tagja. Életéről részletesebben lásd KOVÁCS Enikő 2007.

²⁸⁶⁸ Vasady Nagy Gyula.

Az én tanácsom oda megy ki, azon hely, ahol több az érdekeltség és a képesség, az áldozatkészség anyagilag is ennek feltartására, oda kell adni az én nézetem szerint. Mivel a te múzeumod sok iparműtárgyat tartalmaz, így K[ézdi]vásárhely iparúzóbb hely is, mint Sepsiszentgyörgy, és ezen a téren több jövője is van, hát célszerűbb a felállítás Vásárhelyt. A cél el van érve, mert Háromszéken marad, háromszéki múzeum nőheti ki magát. Mind a két hely nem bírhat múzeummal, melyik az első lépést és áldozatot hozza, érdekesebb is arra. Sepsiszentgyörgy igaz valamivel központibb hely lett volna, hanem a Cserey család és egyéb jelenlegi és hajdani emlékek közelebb húzzák Vásárhelyhez a családot, mint S[epsi]szentgyörgyhöz. Én is még néhány tárgyat fogok hazaadni, ha úgy áll fel, mint Vasady nékem írta.²⁸⁶⁹

Jó mamának csókoltatom kezeit, csókolom Julit, Luizát, Bertát, Jóskáékat. Mari talán honn innepel... Tisztelem Gyulát, arra kérem, hogy azon ügyben, mire megkértem, ő tudja, Brassóba akarta elárusítani, tegyen menél előbb lépést, ha még nem tett, mert nékem legalább egy részére elkerülhetetlen szükségem van. Szeretném minél hamarább is kézhez kapni, addig nem mehetek bé Szebenbe.

Én itten innepelek, szabadidőm eddig kevés volt, mind folytonosan el voltunk foglalva a tartalékos katonák bégyakorlásával, kik holnap mennek el.

Csókoltatom és tisztelem a család minden tagját. Édes jó Mili, az ég áldjon meg, adjon néked erőt, egészséget, boldog ünnepeket! Csókol szerető testvéred

Zathureczky Károly

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 15a.

---

²⁸⁶⁹ A levél további része át van húzva.

Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához

Bécs, 1876. augusztus 27.

Édes jó Berta!

Tegnap vettem sürgönyöd, s rögtön megrendeltem Csellhamernél a báli ruhát, holnap már küldik is el néked postautánvétellel. Kár, hogy egy entré-t nem rendeltél, az pedig nincs neked. Eddig már hallottad bizonyára a szerencsétlenségem, hogy kitörtem újjamot, azért írok ily borzasztó csúnyán, bal kézzel igen rosszul megy. Meg szegény Sándornak oly borzasztó a fogfájása, hogy egész éjjel föl s alá járt a szobába[n], nem bírt aludni, már ily melegbe[n] borzasztó betegnek lenni. Kivel méssz a szentgyörgyi bála? Ottan egész sokan szoktak bálozni, azért tekinte[tt]em arra, hogy ruhád igen szép legyen, először is méssz oda. A ruha színe fehér lesz, mi neked a legjobban is áll, hosszú uszályal, csak nem közsifon, mert a szűk most is divatosabb, színes virágokkal lesz díszítve, fejre is virág. Hosszú frizurát csinálj, egy épp olyan hosszú alsószoknyát is küldenek hozzá. Bizonyosan nem tudta megmondani, mennyibe jön, úgy 40–50 frt lesz, mert a virágok egész szépek lesznek. Ez a legelső szalon, csakis báli ruhákkal. Máli is mindig ott veszi. Hogy van a jó Luiz ruhájával megelégedve? Akkor még így se tudtam volna írni, feküdtem a legborzasztóbb fájdalmak között, most már jobban vagyok, de kezem legalább hat hétig használhatatlan. Írjál, édesem! Mindnyájoknak kezeiket csókolva, téged ezer meg ezerszer, szegény beteg Sándorommal csókol

Gizellád

Ne feledd a fényképeket elküldeni, úgy várom!

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 500–501.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez, Csereyné
Zathureczky Emíliahoz**

Nagyszeben, 1876. október 16.

Édes jó Mili!

Ma már minden podgyászomat feladtam, holnap indulok innen.

Én a Barótra küldött portékáim között számodra küldtem egy tárgyat, ami nemcsak érdekes, hanem amint én a tegnapi Hon-ban és más lapokban olvastam, a Pulszky Ferenc előadásából olvastam a szenterzsébeti²⁸⁷⁰ (Hammersdorf) Szeben melletti nagy leletből való bronz tárgy. Erdélyben kaphattak bronz tárgyakat, ez azok közül való, amelyek mint szenterzsébeti leletek, híresek. Én 1870-ben kaptam itten ajándékban azon üstgyárostól, ki akkor az egész leletet megvette. Így kérlek odajegyeztetni Vasady tanárúr által.

Lelőhely Szenterzsébet, Nagyszeben mellett, 1870, úgy oda kell tenni. A másik kelta nagy véső mellé is, amit a múlt tavaszon néked adtam, lelőhely Pesterai barlang²⁸⁷¹ Bihar megyében, 1859, ezek pontos meghatározása nagyon szükséges.

Ezen másik kelta amit küldök, Baróton van, vörös posztóba bétakarva és a bőr párnászkba bétéve, onnan alkalmilag elhozathatod. Magyarországon inkább réztárgyak tanáltatódnak, a bronztárgyak ritkábbak.

A Berta könyveiből szerezzed meg a Tillhorn-t,²⁸⁷² ez képekkel és mind lovagi stb regényekből áll, én akkor Gyulától csak egy néhány sort írhattam.

---

²⁸⁷⁰ A Szeben melletti Szenterzsébeten került elő az egyik legnagyobb bronz lelet, egyes beszámolók szerint hét mázsányi bronztárgy. A *Hon*, 18. évf. 184. szám, 1880. július 19. Az említett tárgy a múzeum alapleltárába A. 475 szám alatt került bejegyzésre.

²⁸⁷¹ A Király-erdőben fekvő karsztvidék legnagyobb barlangja, melyben rengeteg őslénytani, ősemberre utaló lelet került elő. Lásd Székely Nemzeti Múzeum alapleltára, A. 326-os leltárszám alatt.

²⁸⁷² Pontosán nem megfejtendő, mire gondolt Zathureczky Károly. A 19. század legnagyobb lovagregénye, a Till Eulenspiegel csupán néhány évvel későbbben, 1878-ban jelent meg.

Itten is Békéssi²⁸⁷³ megemlítette dicsérőleg az imecsfalvi múzeumot, s jegyzésbe alul odatette, hogy ezen dáma Csereyné testvére Zath[ureczky] századosnak [---]11-ik októbernél.

Gyárfás Lajost²⁸⁷⁴ melle gyengesége miánn a katonai szolgálattól felmentendik s elbocsátandják.

Hogy vagy te, fiaid, hogy van Ignác, Mári és Giza s Árpád,²⁸⁷⁵ Berta s Izabella? Az ég áldjon mindnyájatokat! Vasady tanárurat tisztelem! Az én címemet ide feljegyzem, hogy ha írtok, egyik vagy másik alaposan címezhessetek, mert másképpen könnyen eltéved a levél.

K. K. Herrn Hauptmann im 31-e Linie Inftr. Regiment Carl von Zathureczky in Central-Infanterie-Curse. In Wien VII. Bezirk [---]

Csókol számtalanszor szerető testvéred

Zathureczky Károly százados.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 14c.

208.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Bécs, 1876. november 1.

Édes jó mama!

Én ide a múlt hónapnak 19-ikén szerencsésen megérkeztem. Az útban Kolozsvártól Márikával találkoztam, Dindárnéval,²⁸⁷⁶ ő ment Pólit meglátogatni egy napra haza. Jól van és jól néz ki. Ő mondta, hogy Emilt²⁸⁷⁷ általteszik Máramarosba, így közelebb jött. Nálunk holnap kezdődnek az

---

²⁸⁷³ Valószínű Békéssy Károly (1850?–1938), a Kolozsváron megjelenő Kelet című politikai napilap szerkesztője 1875–1881 között.

²⁸⁷⁴ Valószínű Gyárfás Lajos (1854–?) zabolai Gyárfás Lajos fia, később Marosvásárhelyen királyi ügyész. Lásd PÁLMAJ József 2000, I, 190.

²⁸⁷⁵ Sényi László Árpád.

²⁸⁷⁶ Zathureczky Mária, Dindár Istvánné (1857–1903), Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna lánya.

²⁸⁷⁷ Zathureczky Emil (1850–1877), Zathureczky Gedeon és Kelemen Polixéna fia, királyi mérnök.

oskolák,²⁸⁷⁸ és lehet, csak hat hónapig, azaz 1-ső májusig maradandunk itten, így legalább ha egészségem megmarad, mert teendők elég leend, hamar elvégezzük, s hamarabb bé leszen végezve. Dolgunk elég, emiánn ritkábban írhatok haza is.

Hogy van, édes jó mama, Juli, Ida, Luiz s gyermekei, Jóskaék, Miliék, Máriaék és Ignác, Gyula, Albert,²⁸⁷⁹ Barta?²⁸⁸⁰ Alkalmilag ha nékem írnak, kérem tudatni, hogy a legutolján küldött portékák a ládával és az almával együtt hogy érkeztek? Nem történt-e hiány vagy kár benne? Én Sükösdnél²⁸⁸¹ hagytam azon kofferemet, amelyet Baróra vittem volt magammal bőrrel bévonva és pléhvel kiverve, üresen, mivel a portékáimat más nagy kofferbe hoztam el, így elkerülhettem. A kulcs is nála, ő megígérte, hogy hazaszállítja. Ha hazaküldi, kérem megtartani eztet számomra. Ha írnak, kérem németül címeztetni, Gábor címezheti.

“An den Kais[erlichen] König[lichen] Herrn Hauptmann in 31. Inf[an]t[e]r[ie] Reg[ime]nt Carl von Zathureczky im Central Infanterie-Curse in Wien VII. Bezirk.

Hogy szokhatta meg Stella²⁸⁸² a baróti életet, jobb volt hogy el nem hoztam, mert itt igazán kínlódás lett volna, kutyákat mind bészárva tartják. Antos Lászlót²⁸⁸³ meglátogattam, nagyon örvendett, azon csókoltatja mamának kezeit, jól emlékezik mindenre vissza.

A jó mamának számtalanszor csókoltatom kezeit, ügyeljen egészségére, testvéreimet egyen-egyen csókoltatom, úgy rokonainkat [is], Krauss²⁸⁸⁴ doktor urat tisztetem.

Az ég áldja mindnyájukat, maradok holtig engedelmes fia
Zathureczky Károly százados.

Ide mellékeltem Gábor számára egy levelet.²⁸⁸⁵

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 498–499.

---

²⁸⁷⁸ Tiszti továbbképző tanfolyamok.

²⁸⁷⁹ Boér Albert.

²⁸⁸⁰ Bartha Sándor.

²⁸⁸¹ Sükösd József.

²⁸⁸² Zathureczky Károly kutyája.

²⁸⁸³ Rétyi Antos László.

²⁸⁸⁴ Krausz Frigyes.

²⁸⁸⁵ A Gábor számára mellékelte levél nincs e levél mellett.

**Örley Béla levele felesége nagynénjéhez,
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Élesd, 1876. november 8.

Édes Mili néni!

A mai vonattal küldtem el egy ládában mint gyors szállítmányt az ígért ásatás eredményét. Két őskori medvekoponyát, 3 alsó állkapcsot és 2 láb-szárcsontot. Miután a réteg, amelyből ásattam, nedves volt, s a csontok össze-vissza heverték, s legnagyobb vigyázat mellett sem sikerült épebb állapotban kiemeltetnem, de mindazonáltal igen szép példányok, s a pesterai barlangnak²⁸⁸⁶ díszére válnak, s én nagyon fogok örülni rajta, ha [jó] állapotban fognak megérkezni, s ke[dves] Mili néninek tetszését megnyerendik. A küldeményt, miután meglehetősen [ne]héz s postán igen sokba került volna, az ágostonfalvai²⁸⁸⁷ állomásra, s illetve Barótra küldtem, kedves Mili néni neve alatt, s egyszerűen Gyulának²⁸⁸⁸ is írtam, hogy a vaspályaállomásról vitesse be, és adandó alkalommal szállíttassa el Imecsfalvára.

Hogy van édes Mili néni? Hogy telnek a hosszú téli napok? A fiúk, Gyula és Ákos²⁸⁸⁹ mit csinálnak? Mivel töltik el az időt?

Mi most meglehetősen jól vagyunk, szabadság időm csak tegnap telvén le, tegnap jöttünk végképp haza Élesdre.²⁸⁹⁰ Gizám s a kicsinyek,²⁸⁹¹ úgy mamáék is Céckén²⁸⁹² jól vannak.

---

²⁸⁸⁶ A Király-erdőben fekvő karsztvidék legnagyobb barlangja, melyben rengeteg őslénytani, ősemberre utaló lelet került elő.

²⁸⁸⁷ Ágostonfalva Baróttól nem messze lévő kisváros Kóhalomszéken, ma is az erdővidékiek itt ülnek vonatra.

²⁸⁸⁸ Zathureczky Gyula, baróti lakos.

²⁸⁸⁹ Cserey Gyula és Cserey Ákos.

²⁸⁹⁰ Élesd, Bihar vármegyei járásszékhely. Örley Bélának itt volt állása.

²⁸⁹¹ Ekkor már két gyermek volt, Örley Polixéna (1873–1915), valamint Örley Dénes (1876–1949) is megszületett ekkorra.

²⁸⁹² Özvegy Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna, a levélíró anyósa.

Hogy ígéretem beváltásával egy kicsit késtem, engedelmet kérve, Gizám s a kicsikkel kedves Mili néni kezeit csókolva, maradok szerető rokona,

Örley Béla

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 36d.

210.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz

Bécs, 1876. november 12.

Édes jó Mili!

Megörvendettem, hogy újból hallhattam rólatok, fájdalom, szegény fedre a sors csapásai nehezednek, javulás helyett még nagyobbak a terhek.

Én jól vagyok, rendkívüli sok a tennivalónk, mi már április elején vizsgát kell letégyünk, így április végével innen elmegyünk vissza Erdélybe vagy ahova rendelnek. Sényivel²⁸⁹³ a napokban egyszer találkoztam. Mi reggeli ½ 8 órától egész déli 1 óráig vagyunk előadásoknál, s egy héten kétszer délután, azon kívül 2–4 óráig ahhoz még a lovaglás. Mostan is éppen reggeli 6 óra, már reguláztam, s így marad időm ezen néhány sornak az írására. Vasady tanárúr²⁸⁹⁴ megbocsásson, hogy én mostan nem írhatok. Szegény Mária²⁸⁹⁵ igazán sajnálom, néki is eléggé kijutott. Őtet Ignáccal²⁸⁹⁶ együtt csókolgatom, javulást kívánok Ignácnak.

Édes jó Mili, a múzeum dolgában tett intézkedésre nézve s hogy és miképpen történjék, én ezeket írom:

1-ső. A bizottmánynak felajánlódjék vagy hogy megírtatok körülményesen a pontokat is belétéve, amit Vásárhely²⁸⁹⁷ elfogadott volt.

2-szor. Te egyszer nyilatkoztál és amellet maradsz, a múzeumot Háromszéknek ajánlottad volt fel, és újból Háromszéknek, se egyik, se másik

---

²⁸⁹³ Sényi Sándor.

²⁸⁹⁴ Vasady Nagy Gyula.

²⁸⁹⁵ Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária.

²⁸⁹⁶ Szentiványi Ignác.

²⁸⁹⁷ Kézdivásárhely.

városnak. Így ha valaki haragszik is, mellékes dolog, te a szavadat nem szegted meg. Hogy hova állítsák fel, az a bizottmány dolga, a bizottmány későbbi teendőihez tartozik. Csak így tudod magad azon kényes helyzetből, amelybe tégedet a vásárhelyiek hoztak, kivágni. A múzeum Háromszéké, a feltételeket közlöd, Háromszék rendelkezik, már akár tetszik vagy sem egyiknek vagy a másiknak, aztat számba sem kell venni. Én tehát tökéletesen azon [a] véleményen vagyok, hogy csak Háromszéknek ajánljad fel, hova azok elhelyezik Szentgyörgyre,²⁸⁹⁸ valósággal oda, én is úgy gondolom, azt lássa a bizottmány. Így egész Háromszék a te részedre fog állani a kézdivásárhelyiek ellenébe[n], ha csak legkevesebbet is efelől nyilatkoznának. Egyesekre ne figyelj, maradj szilárdul amellett, a múzeum Háromszéké, íratok olymódúlag, amint a nékem megküldött előterjesztvény, hol akkor minden rendben leend.

A fiaidat tiszteltetem,²⁸⁹⁹ hasonlólag a tanár urat is, Izabellát²⁹⁰⁰ csókolgatom. Tégedet számtalanszor csókol és maradok őszinte, legjobb óhajommal szerető testvéred

Zathureczky Károly

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 24.

211.

Örley Béla levele felesége nagynénjének Csereyné Zathureczky Emíliának

Élesd, 1876. december 14.

Kedves jó Mili néni!

Múlt hó 22-ről kelt becses sorait vettem, köszönöm a dicséretet, melyet megérdemelni iparkodtam ugyan, de hogy megérdemeljem, ezúttal nem is reméltem. Nem reméltem pedig, mert mint kedves Mili néni is írta, magyar ember szavának áll, s így én csak szavamat váltottam be, ezért pedig

---

²⁸⁹⁸ Sepsiszentgyörgy, végül ide került a Székely Nemzeti Múzeum, és máig ezen városban működik.

²⁸⁹⁹ Cserey Gyula és Cserey Ákos.

²⁹⁰⁰ Zathureczky Izabella.

dicséretet nem érdemelhetek, de sőt, nekem kedves Mili néni irányában kettős kötelességem volt. 1-ször, mert ahhoz a családhoz tartozónak tekintem magam, melynek Mili néni egyik kitűnő, s általunk szeretett tagja, így hát anélkül, hogy felszólított lettem volna, kellett volna a múzeum gyarapításához járulnom. 2-szor, mert Milli néni felszólított, s így a kettős kötelességből még csak egyiket róttam le. De hogy a dicséretet némileg megérdemeljem, itt küldök egy másik tárgyat. Ez nem régiség, hanem unikum, s így azt hiszem, a múzeumban elhelyezhető lesz. Ez az Olaszországban működött úgynevezett Magyar Légió²⁹⁰¹ parancsnokságának a pecsétnyomója. Ezt Fircsa Jánostól,²⁹⁰² aki most az élesdi bíróságnál írnok, s ki a Légiónál főhadnagy volt, s midőn a légio feloszlott s az emigránsoknak szabad lett hazajönni, kaptam sok kérés után, s oly feltétellel, hogy az ő neve alatt legyen elhelyezve, s most már van szerencsém azt beküldeni, kérvén kedves Mili nénit, szíveskedjék azt elfogadni.

Kedves levelében irántam s családomra vonatkozó kérdéseit nagyon szépen köszönöm. Istennek hála, Gizám s a kicsinyek velem együtt jól vannak, kívánom, hogy Mili nénit s Ákost²⁹⁰³ is jó egészségben találják soraim.

Gyula,²⁹⁰⁴ Z. Gyula és Z. Jóskával találkoztam, minket is meglátogattak s én is voltam Céckén. Gyula fent maradt, adjon Isten neki kitartást és türelmet, az orvoslásnál pedig bízom a jó eredményben.

Most édes Mili néni, engedelmet kérve az elhányt sorokért, boldog innepeket kívánva, Gizám kézcsokját is küldve, kezeit csókolva, maradok szerető rokona

Örley Béla.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 35.

---

²⁹⁰¹ Az olaszországi Magyar Légió 1860-ban alakult Szicíliában, Garibaldi hozta létre. Hét esztendeig működött, és csaknem 2500 tagja volt. Lásd LUKÁCS Lajos 1986.

²⁹⁰² Fircsa János főhadnagy az olaszországi Magyar Légió anyakönyvei alapján 1830-ban született, 1848–49-ben honvéd őrmester, 1860-ben lépett be a magyar légióba, 1866-ban lett főhadnagy. Lásd LUKÁCS Lajos 1986, 433.

²⁹⁰³ Cserey Ákos.

²⁹⁰⁴ Cserey Gyula.

212.

Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjához

Nyujtód, 1877. február 14.

Édes jó mama!

Óhajtottam volna személyesen üdvözölni becses neve napját, de az én óhajtásim nemigen mennek teljesülésbe. Most fenn járok és abba[n] a helyzetbe[n] vagyok, hogy papírra tehetem jókívánságaim. A jó Isten éltesse édes jó mamát közöttünk több éveken át, jobb egészség, kevesebb tünődés, kevesebb anyagi gond között, tegye örvendetessé, boldoggá hátra lévő napjait, mert azt a sorstól százszorosan kiérdemelte! Tartsa meg jó mamám továbbra is anyai szeretetébe Ignác, Gizával, s kicsi Árpáddal²⁹⁰⁵ együtt. Most jól vannak Gizáék is. Ignác igen rosszul volt két nap, nagy hatalmas köhögés, főfájás, ma jobban van valamivel, beütött a betegség hozzánk s ugyan nagy nehezen távozik.

Csókolom édes jó mama kezeit, engedelmes leánya,

Mári

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 500–500 verso.

213.

Orbán Balázs levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Budapest, 1877. február 15.

Igen tisztelt Nagysád!

Senki fényesebben be nem bizonyította Önnél, hogy mily szép, mily magasztos a magyar nő hivatása. Senki oly felötlően nem tanusítá, hogy egy jóért, nemesért buzgó magyar hölgy fennkölt lelkesedése mily áldáson hathat a közügyek terén a közszellem fejlesztésére. Mert ott, hol a gyenge nő annyit tesz, mint Ön teve, ott lehetetlen, hogy az erősebb férfiak hátramaradjanak, megszegyenítve a hazafias kötelmek teljesítésében.

---

²⁹⁰⁵ Sényi László Árpád.

A világ és a szabadság történelme tanúsítja, hogy a nők nem csak szülik, hanem teremtik is a hősokeket, hisz ott, hol a nők lelkesek és jó honleányok, ott a férfiak gyávák nem lehetnek. Erre nemcsak Spárta, hanem hazánk történelme is nyújt bizonyosságot, avagy az 1848–49-ki szabadságharc dicsőfénye nem méltán köríti-e magyar nőink halántékát, azon magyar nőinkét, kik a félénk, harc vészei elől elhúzódozó férfiakat nem tűrték meg körükben, kik ékszereiket áldozák a haza oltárára, kik fiaikat, férjeiket, jegyeiket, testvéreiket, rokonaikat nem tarták vissza, hanem lelkesítve és felbátorítva küldék a haza és a szabadság védharcaira.

Én jól tudom, hogy Ön szerény viszonyai közt módot talált arra, hogy hazáját felgazdagítsa azáltal, hogy Háromszéknek s a Székelyföld más vidékeinek is emlékkincseit, régiségeit, nevezetességeit kitartó tevékenység, nagy áldozatkészség és soha meg nem hálálható önodaadással egybegyűjtve azt Háromszéknek ajándékozta, s ezáltal egy székely múzeum alapját veté meg. Ez egy nagy gondolatnak volt gyors maghajtása, mert míg a férfiak ily intézmény szükségességének elméletével foglalkoztak, addig Ön gyakorlatilag oldá meg a kérdést, s az ígét testté változtatván, megtette azon nagyszerű kezdeményezést, mely meggyőződésem szerint alapját képezendi egy nagyobb szabású kulturális mozgalomnak és fejlődésnek; mert csak az a nemzet fejlődés és műveltségképes, mely múltjának emlékeit meg tudja becsülni, mely előteremtteni képes azon előfeltételeket és szellemi eszközöket, melyek múlt nagyságának fényét felragyogtatva, jövőjének legbiztosabb zálogát nyújtják. E zálogok egyik legbecsesbikét van szerencsém ezennel átküldeni.

Háromszéket s általa a Székelyföldet nagy kitüntetés érte, mert Kossuth Lajos nagy hazánkfia, a magyar nép valódi édesatyja, legnagyobb jóltevője, korunknak e bámulatra méltó Washingtona,²⁹⁰⁶ e széknek küldi el általam az 1848–49-iki magyar katonai érdemrend nagykeresztjének azon egyedüli csillagjelvényét, melyet Bem altábornagy,²⁹⁰⁷ a világ és magyar

---

²⁹⁰⁶ George Washington (1732–1799), az amerikai függetlenségi háború parancsnoka, az Egyesült Államok első elnöke.

²⁹⁰⁷ Bem József.

szabadság e legnagyobb hőse, a székelyek Bem apója erdélyi hadjáratának hőstetteiért s Szeben bevételéért²⁹⁰⁸ nyert volt.

Hogy Háromszék e nagyszerű jutalmat elnyerhette, hogy Háromszék e megbecsülhetetlen ereklýe, e világhírű unikum letéteményese lehet, azt leginkább az ön buzgalma által létesült székely múzeumnak köszönheti végtelenül megtisztelt szülőföldje.²⁹⁰⁹

Nagyszerű s történelmi fontossággal bíró tény Kossuth atyánknak azon elhatározása, mely szerint Bem apó emlékkeresztjét,²⁹¹⁰ a polgári megtiszteltetésnek ezen legfontosabb és egyetlen jelvényét Háromszéknek, a Székelyföld e dicső Locidemonjának²⁹¹¹ küldi, s oda a szabadság e meghódíthatatlan fellegvárába letéteményezi, mert azzal az elismerés legnagyobb adóját vonja le, mert azáltal a haza és világ előtt jelenti ki azt, hogy e szent ereklýe letételére méltóbb helyet a Kárpátok övezte e hazában, annak őrzésére és birtokára méltóbb népet nem találhatott.

Ezen érdemrend csillagjelvényének Háromszékre való küldése által nagy hazánkfia méltánylatát és magas elismerését nyilvánítja a dicső Háromszék iránt, melynek hős népe az 1848–49-ki szabadságharcban csodával határos hősiességet fejtett ki, midőn e semminemű természeti védvonnal nem bíró széknek maroknyi népe egész Erdély meghódolásakor egymaga állott szembe a zsarnokság bérenchadával, s három hónapon át harcolt győzelmesen az egész erdélyi osztrák hadsereg, muszka segédcapatok s tengernyi felkelt néppel, fényesen mutatván meg, hogy egy nép, mely a szabadság lángoló szerelmétől van átítatva, mely önmagában bízik, legyőzhetetlen.

---

²⁹⁰⁸ Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc egyik legnagyobb hőstette Szeben város 1849. március 11-én történt bevétele volt.

²⁹⁰⁹ Valószínű, még Orbán Balázs sem volt vele teljesen tisztában, hogy a felvidéki származású Zathureczky család oldalán távoli rokonsági kapcsolatban volt a Kossuth családdal. Kossuth Lajos tehát nem csak egy háromszéki ismeretlen hölgynek, nemcsak Háromszék hős lakosságának, hanem egyben egy távoli rokonának adományozta a Bem-érdemrendet.

²⁹¹⁰ A Bem emlékkeresztje A. 680-as leltárszám alatt került be a Székely Nemzeti Múzeum alapleltárába. A II, világháborús múzeumi evakuálás alkalmával a becses emléket menekítették, és a zalaegerszegi állomáson a műtárgyakat menekítő szerelvényt bombatalát érte, ott pusztult el.

²⁹¹¹ Helyi szellemének.

Háromszék hősies népe volt az, mely Bemnek győzelmeit előkészíté és elősegíté, mely a csüggedőket fölemelé, mely az önfeláldozásnak, az önodaadásnak,²⁹¹² a hősiességnek csodás példáit szolgáltatta, a székelységnek újabb történelmét a dicsőség fénysugaraival ragyogtatta körül, mely a régi dicsőség hervadozó babérkoszorúját újjal cserélte fel.

Háromszék népe szolgáltatta Bem hadseregének leghősiesebb bajnokait, kik nemcsak Szeben bevételét segítették elő,²⁹¹³ visszatartva az osztrák hadsereg egy részét, hanem a muszka inváziókor a tömösi szoros termopilei harcaiban,²⁹¹⁴ a kökösi hídnál,²⁹¹⁵ Szépmezőn²⁹¹⁶ és Szemerjánál²⁹¹⁷ vívott csatákban bátran, elszántan szembeállván a muszka főtáborral, azt három hétig tartá vissza Erdély délkeleti szögletében.

Az érdemjel dicsfénye, mely örökíti a hős vezérnek emlékét, visszasugárzik hadserege kiválóbb hőseire, a háromszéki honvédekre, ez emlékhöz illőbb helyet Háromszék múzeumánál nem lehetne találni, az Kossuth Lajos által odaküldetve, a történelmi elismerésnek legbecsesebb és legmagasztosabb kijelentését képezi.

Végtelenül megtisztelő és felemelő reám nézve azon megbízatás, melyet nagy hazánkfia, Kossuth Lajostól nyertem, mikor engem, a székely képviselők legigénytelenebbikét bízott meg ez említett kincs kézbesítésével.²⁹¹⁸ Óhajtottam volna azt személyesen teljesíteni, de országgyűlési

---

²⁹¹² Az *ön* szótag aláhúzva.

²⁹¹³ A szebeni csata egyik legnagyobb háromszéki vértanúja zabolai Mikes Kelemen (1820–1849) volt, aki a székely lovasezred parancsnokaként Szeben bevételénél esett el.

²⁹¹⁴ Az 1849. júniusi tömösi csata a Tömösi-szoros védelméért folyt, a csata főparancsnoka papolci Kiss Sándor (1809–1849) volt, aki a csatában megsebesült. A termopilei harc hasonlat aThermopülai-szorosban Kr. e. 480-ban, a görög és perzsa hadsereg közt lezajlott csatára utal. Ez a csata a klasszikus műveltségben a reménytelen, alkalmatlan feladatok közt helytálló ember metaforájává vált.

²⁹¹⁵ A kökösi híd védelméért folytatott harcban esett el Gábor Áron (1814–1849) berecki születésű tüzér őrnagy.

²⁹¹⁶ Szépmező Sepsiszentgyörgy melletti nagyobb síkság helyneve, itt zajlott le az 1848–49-es forradalom és szabadságharc egyik véres ütközete 1849. júliusában.

²⁹¹⁷ Szemerja szintén mára Sepsiszentgyörggyel összeforrott falu, 1849. július 23-án itt zajlott le a szemerjai csata.

²⁹¹⁸ A Bem érdemkeresztjét, mint a megalakult múzeum legfontosabb műtárgyát 1877-ben Budapesten, Cegléden, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen, Baróton, Csíksomlyón,

teendőim s egészségi állapatom nem engedvén meg a leutazást, Önnek – mint arra leghivatottabbnak – szíves közvetítését használok fel e hazafias s végtelenül megtisztelő kötelesség teljesítésére.

Szívélyes üdvözlettel maradok tisztelő honfitársa, Orbán Balázs országgy[ülési] képv[iselő] és jegyző

UI. Kossuth nemes kezdeményezése máris megtette hatását, mert szerencsés vagyok azt megszorítva nyújtani át, és pedig egy ezüstbe foglalt csinos fakeresztel, ²⁹¹⁹ amely azon bitófából faragtatott, melyen a nagy Damjanics János ²⁹²⁰ honvéd tábornok a halhatatlanság babérjait nyerte el. Eszerint szabadságharcunk legnagyobb két hősenek emlékekerekyje pártva jut a székely múzeum birtokába.

Továbbá van szerencsém átküldeni Makray László ²⁹²¹ dicső emlékü honvéd ezredesnek harmadosztályú érdemkeresztjét, melyet Bem altábornagy sajátkezüleg tűzött a hős ezredes mellére, kapcsolatban a Bem által saját kezüleg aláírt, erre vonatkozó emlékokmánnal. Mindez három ereklyét özv. Makray Lászlóné nagylelkűsége juttatja a székely múzeum birtokába, ²⁹²² miért székely népünk hálás elismerését méltán kiérdemli.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 31a.

Gyergyószentmiklóson és Kolozsváron is kiállították, melyet kis pénzösszeg ellenében lehetett megtekinteni. A pénzt részben a rokkant honvédek menhelye számára használták, részben pedig a múzeum fenntartási alapjába rendelték. Lásd Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902, Csereyné-napló, 43 b. A tárgy leírását lásd NAGY Géza 1890, 70.

²⁹¹⁹ A Damjanich János bitófájából készült emléktárgyat A. 681 leltárszám alatt vették be a Székely Nemzeti Múzeum alapleltárába, ma a történelmi részlegen található, i. 1597 nyilvántartási szám alatt. A tárgyról ismertetés jelent meg, in: NAGY Géza 1890, 70.

²⁹²⁰ Damjanich János (1804–1849) tábornok, a bánsági hadtest parancsnoka, aradi vértanú.

²⁹²¹ Makray László (1815–1876) honvéd ezredes, országgyűlési képviselő, Makray László és Cserey Klára fia.

²⁹²² Cserey Jánosné a Makray Lászlóné adományát 1877-ben levélben köszönte meg, a levél másolata megtekinthető: Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 43a. Az érdemjel A. 628-as leltárszám alatt került be a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményébe, ma a történelem részlegen található i. 646 nyilvántartási szám alatt. Lásd még NAGY Géza 1890, 70.

Zathureczky Ilona levele nagymamájához

Székelyudvarhely, 1877. február 16.

Szeretett jó nagymama!

Nagyon sajnálom, hogy kedves nevenapján személyesen nem fejezhettem ki jókívánataimat nagymamának, s így csak levélhez vagyok kénytelen fordulni. Adjon a jó Isten nagymamának még sok számos éveket, egészséget és megelégedést, tartsa meg a jó Isten jó nagymamát sokáig mindnyájunk örömére és boldogságára!

Kicsi Gyula²⁹²³ is, a jó Istennek legyen hála, jobban van, csak nincsen még ereje, még nem kelt fel az ágyból, roppant gyenge, még nem tud a maga erejétől felkelni, olyan nagy étvágya van, hogy nem tudjuk kielégíteni. Mü éppen mindjárt 5 hete, hogy itthon vagyunk Udvarhelyt, úgy meguntam itten, alig várom, hogy hazamenjünk²⁹²⁴ s nagy a költség is. Juli néninek is sok számos esztendő tiszta szívből megérni, adjon a jó Isten egészséget neki és boldogságot, mert ő igazán megérdemli, s engedjen meg, hogy nem írok külön levelet, de nem érek rá, kicsi Gyula olyan nagyon kényes lett, hogy nem tudok tőle semmit csinálni, s a sok benn üléstől roppant fejfájást kaptam, alig bírok magammal, úgy karikázik a szemem is.

Jó nagymama kezeit csókolom, Juli néninek is csókolom kezeit, Lujzát, Bertát, Idát mind csókolom, a férfiakat tisztelem, Gyula²⁹²⁵ is csókolja nagymama kezeit, ő éppen ma reggel ment haza, s meghagyta, hogy írjam meg üdvözlését. Csókolom kezeit ezer meg ezerszer, maradtam hálás húga

Ilona

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 504–504 verso.

²⁹²³ Ifj. Jakab Gyula (1872–?), a levélíró kisleánya.

²⁹²⁴ Jakab Gyula szolgabíró és családja ekkor Homoródszentmártonban lakott.

²⁹²⁵ Jakab Gyula, a levélíró férje.

215.

Csereyné Zathureczky Emília levele Orbán Balázshoz.

Másolat.

Imecsfalva, 1877. március²⁹²⁶

Kedves Báró Orbán!

Ne csodálkozzon azon, hogy mindezideig nem tudtam az átküldött Bem érdemjelvény megkapásáról. Huzamosabb ideig Erdővidéken lévén, nemkülönben elfoglaltatásom is úgynnyira igénybe vették időmet, hogy mentségül élhetek vele.

Most azonban kötelességképpen is teszem azt a következőleg.

Azon kedves írása, mely Vasady tanárúr által küldetett az érdemjelvény átadásakor felolvasás végett, nagyon megindított, kimondhatatlanul áthatott azon nem várt méltánylása, buzdítása és elismerése, mellyel a közjó és nemzetem virágzásának biztosításaképpen igyekezett kötelességem csekély leróvásáért óhajtottam, tettem, engemet elhalmozott.

Mint az ajándék, melyet átküldött, nagy, nagy iratában kifejezett hazafisága kincs reámnézt, mit különben kifejeznem lehetetlen. Megérti azt a báró úr, kinek értelem, jóakarát és nemes szív juta osztályrészsül, hogy mit óhajtok egy nemzet nevében!

Fogadja tőlem (eddig hajlamom csekélységem öntudatában mit adhatok?) fogadja forró köszönetemet, Istentől áldást, egy nemzet elismerését!

Legyen tevékeny ezután is, e [---]lőben lévő múzeum, mely a haladás érdekét képezi, szem előtt tartva, kegyébe ajánlani bátorkodom, ezután vagyok a báró úrnak megkülönböztetett tisztelettel és honleányi üdvözlettel

Zathureczky Emília.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 31b.

---

²⁹²⁶ A levél másolata nem tartalmaz pontosabb datálást.

216.

Csereyné Zathureczky Emília levele Kossuth Lajoshoz. Másolat.

Imecsfalva, 1877. március 26.

Mélyen tisztelt nagy Hazafi!

Az 1848–49-ki magyar katonai érdemrend nagy kereszt csillagjelvényének, melyet hős Bem tábornok Nagyszében bevétele alkalmából kapott, s holtáiglan viselt, ezen Ön mint alapító által számos éveken át híven megőrzött, megbecsülhetetlen erekye unikumának, a Háromszéki múzeum számára megküldött ajándéka, s ezzel a székely nemzet iránti kegyelet bizonyítékáért fogadja magam s nemzetem nevében tiszta szívből folyó hálás köszönetem legőszintébb kifejezését!

Az általam megalapított múzeum fejlesztésében honleányi buzgalmam gazdag jutalmát aratja élvezetében azon átiratnak, melyet a 48–49-iki függetlenségi harcokban zúzott vitézeink, az őket győzelemről győzelemre vezetett hős Bem apó érdemrend csillagjelvényének megszemlélése alkalmával, a dicső múltnak emlékeiben könnytelt szemekkel távoznak.

Midőn a magyar nép millióival bocsátom buzgó könyörgésemet az egék királyához, becses életének viruló egészségben, hosszas fenntartásáért, megbecsülhetetlen ajándékával érdemem feletti megkülönböztetéséért, utolsó lehetemig kötelező hálával maradok

mélyen tisztelője,

özv[egy] Cserey Jánosné Zathureczky Emília

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 26.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Barót, 1877. május 9.

Édes jó Mili!

Én mindent, amit szegény Istvánt illetőt és reá vonatkozót megkaptam, egybegyűjtöttem, egy általános jegyzetben egybefoglalva felírtam, de részleteiben a[z] sokra kiterjed.

Azon szempontból kiindulva, mivel emléke meg leend örökítve, adtam a múzeumba is, mint egy egyénnek, ki hazájáért sokat szenvedett, így a legkisebb tárgy és iromány is reá vonatkozólag helyet kell ide találjon.

Különösen nagy beccsel bírnak a volt székely huszárságra vonatkozó rendeletek, irományok, ha azok nagyobb része mindjárt privatim természetűek is, mégis oda tartoznak, mert már azonokból is oly jó hazafinak neve vagy onodaírva, mint Litskei,²⁹²⁷ Datzó²⁹²⁸ stb. A székely nemzet története megírójának itten kicsiben is sok nagyot nyújt a szervezet és rendszer felidézésére, ott vannak érdekes rendeletek Puchnertől,²⁹²⁹ ottan, mikor szegény István kísérte Bécsbe a herceget stb. Légy kiváló figyelemmel mindezekre, hogy semmi el ne tévedjen, és jegyeztess fel külön minden darabot.

Én ezen tárgyakról és azokról, mit én adok, egy feljegyzést bétettem a ládába, a láda felső házába, abból azután ki lehet venni. Az én adományaim között érdekes egy ívpapír első Napoleon császár tulajdon hadi irodájából, melyet nékem ezelőtt egy őrnagy, temesvári térparancsnok, ki 1813-ik hadjáratban mint lovas tisztől vett az elfogott podgyászok között, ezekre is tekints.

---

²⁹²⁷ Valószínű Litsken Lajos (1810–1861) előbb a 11. székely huszárezrednél százados, majd a 16. huszárezrednél őrnagy. A szabadságharc bukása után 6 év várfogságra ítélik, 1851-ben szabadul.

²⁹²⁸ Daczó Zsigmond 1849-ben a segesvári csatában esett el. Lásd NAGY Sándor 1896, 110.

²⁹²⁹ Puchner Antal (1779–1852) az osztrák hadsereg tisztje, 1848-ban a császári sereg hadműveleteinek irányítója, Bem ellen számos hadműveletet irányított. 1850-ben Velence kormányzójának nevezték ki.

Érmészeti jegyzetembe bé van téve két levél Dobotzky Ignác²⁹³⁰ érmésztől, amit hozzám intézett, ezek érdekesek, az érmékhez bé kell oda a jegyzetekbe ragasztani, úgy egynéhány újságokat is, jegyzetekben vagyon néhány jegyzék, mit [---] használhat.

Nékem időm nem lévén, az ide mellékelt lajstromban csak úgy nagyjában neveztem meg a tárgyakat, tik inkább érkeztek részletezni.

A Széchenyi halálánál tartott Requiemet s egyéb szomorú jelentéseket is nem árt megtartani és őket együtt aztán bé a múzeumba elhelyezni.

Az 1848–1849 korszakbeli tárgyak ha több példányban megvannak is, annál jelentékenyebb nyeresemény a gyűjteménynek.

A szegény István iratait részletesen kutassad által, s mindenre terjedjen ki figyelmed, mert több érdekes apróság van benne.

Marosvásárhelyről még küldendek holmi irományokat, könyveket.

Csókol szerető testvéred

Z[athureczky] Károly őrnagy

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 30.

218.

Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz

Kolozsvár, 1877. május 29.

Édes Károlyom!

Amidőn a hivatalos lapban őrnaggyá lett kineveztetésedet olvastam, legjobb szívből eredő szerencsekívánataimat azonnal tolmácsolni kívántam volna, de nem tudva hollétedet, a jószándéknál tovább nem mehettem. Most midőn szíves voltál tudatni velem állomásod helyét, jelen soraimmal pótolom az elmarasztottakat. Kívánom, hogy pályádon teljes egészségben és erőben és megelégedésedre haladhass felfelé egészen a “Feldmarschall” -ságig.²⁹³¹

---

²⁹³⁰ Dobóczky Ignác híres éremgyűjtő, gyűjteményének egy része a Magyar Nemzeti Múzeumba került. Lásd RÉTHY László 1887.

²⁹³¹ Tábornagy, az egyik legmagasabb rendfokozat.

Szíves leveledet csak tegnap vettem, miután családom elutazott Kassa²⁹³² vidékére a rokonokhoz nyaralni, s én Nyíregyházáig elkísérve, onnan csak tegnap délután értem vissza, s most egyedül vagyok itt, s nem talállok szavakat, melyekkel elhagyatottságomat híven leírhatnám.

Miután pedig családom októberig lesz távol, én az időt azzal fogom eltölteni, hogy kerületemet beutazzam, s így M[áros]vásárhelyre is eljutandok, ahol is okvetlenül levelezni fogok veled, miután úgy hiszem, állomásodról egyhamar nem fognak tégedet áthelyezni.

Megbízásaidat elvégeztem, de nem sok kecsegtetőt jelezhetek.

A Victoria²⁹³³ 200 frt-os részvényei 80 frt-ot reducáltattak az igaz, de ma 10 frt-ot, 5 frt-ot sem ad senki ily részvényért, mert egyáltalán senkinek sem kell egy bukó félen lévő társulat papírosa.

Jelenleg a Victoria az életbiztosítási osztályát átadta egy más bécsi társulatnak, s ez által momentán segített fizetéseképtelenségén, s talán jövő sorsán is, ugyan azért azt tanácsolom, ne add el most részvényeidet, miután jelenleg alig érnek valamit, de várd be az időt, melyben talán jobbra fordul az állapot.

A helybeli adóhivatalnál is utána néztem a kárpótlási ügynek, s tudatom veled, hogy eleitől átnéztem a könyveket s nevetek abban elő sem fordul, s így nincsenek úrbéri papirosaitok²⁹³⁴ ott letéve. Sajnálom, hogy mindkét irányban ily kedvezőtlen tudósítást adok.

Isten veled, a remélt közelebbi találkozásig is ölel szerető rokonod
Nagy Béla

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 506–507.

---

²⁹³² Felvidéki város, ma Szlovákia második legnagyobb városa, szlovákul Košice.

²⁹³³ Victoria Biztosító Társaság bécsi tőkésű, de budapesti fiókkal rendelkező biztosító társaság. A bécsi Vaterländische Lebensversicherung mintájára életbiztosításokat kötött ügyfeleivel, de éppen az 1877-es évben az újságok a bukásának a hírével vannak tele.

²⁹³⁴ Az 1848-as jobbágyfelszabadítás nyomán az úrbéri birtok (vagyis azok a birtokrészek, melyeket korábban a jobbágyok vagy a zsellérek műveltek) az úrbéresek (jobbágyok, zsellérek) kezébe ment át. A földesurak kármentesítését már az 1848: XII. törvénycikk előírta, és mivel évtizedeken keresztül nem történt ez meg, az 1868: XXXIII. törvénycikk 5. §-a a megtérítendő összeg kiszámítását is meghatározta. A kárpótlások elmaradásának az ügye folytonos probléma volt, még 1871-ben is újabb rendeletekkel próbálták biztosítani.

Zathureczkyné Kelemen Polixéna levele sógorához
Zathureczky Károlyhoz

Cécke, 1877. június 18.

Édes jó Károly!

Én szinte oly rég akartam neked írni, s mindeddig csak elmaradt. Ki-nevezésed megtudva, azonnal üdvözölni akartalak, örömöm kifejezni, hogy végre megtörtént a rég kiérdemlett előléptetés, s ha ezt későn teszem is, fogadd jókívánságom, mintha azonnal lett volna elmondva, te meg vagy győződve, jól tudom, hogy az nálam nincs időhöz kötve, s a rokonérzelem s szeretet minden időben változatlan egyforma. Isten tartsa köztünk a békét mindvégig. Te szíves vagy családom tagjait mind egyenként megkérdezni, soraid érdeklődésről tanúskodnak, s én örömmel értesítlek felőlök, kik képezik egyetlen világomat s érdeket adnak életemnek.

Berci első, rajta kezdem, ő szegény feje a tavasszal sokat betegeskedett, meghűlés következtébe[n], de azt hiszem, már kigyógyul. Az idő is jobb, s volt is fenn Pesten, de helyben hagyták az idevaló orvos tanácsát, s használta a gőzfürdőt, s azóta jobban néz ki. Különben anyagilag elég jól van, neki szép termése lesz, ha még ezután valami nem éri. Emil jól van s elégedett, éppen tegnap kaptam levelet, igen érdekesen írja le a tájakat, hol munkálatai folynak,²⁹³⁵ dolga sok van, de neki van kitartása s képességei, még nem tudom, le fog-e jönni a nyáron, a határra ha nem fogják-é behívni katonai gyakorlatra. Gizáék²⁹³⁶ ők már türelmetlenebbek, sokat panaszol a rossz lakásra, s élelmi szükségekre, mi éppen nem látszik rajtok, mindketten meghíztak s jól néznek ki. Na Giza különben is kövér, őtet várom is közelebről, hogy itt megfogyjon,²⁹³⁷ s családjához egy taggal többet számítson, nekem lehetetlen kár nélkül hosszú időn házam elhagyni, éppen

---

²⁹³⁵ Zathureczky Emil (1850–1877. okt. 24) Máramarosban volt ekkor mérnök.

²⁹³⁶ Zathureczky Gizella és férje Örley Béla.

²⁹³⁷ Valószínű ekkortájt szülte ifjabb Örley Bélát, az ő pontos életrajzi adatai nem ismertek.

nyárban. Gyermekai február óta nálam vannak, mindkettő jól néz ki, a kisfiú²⁹³⁸ néha nyűgös, de gyermekszokás.

Mari²⁹³⁹ elégedett, boldog, hála Istennek jól belétalálja magát a katona életbe[sic!], igen szereti az egyszerűséget, most a szállások is jó, Katiéknál²⁹⁴⁰ laknak s ha valamiért kölcsön mennek, nem kell megadni, pedig az megtörténik a katonai fizetés mellett, na de lehet, majd jobban is. Ők is itt fogják a szabadidőt tölteni, mit Dindár²⁹⁴¹ ki akar venni, ha a gyakorlatnak vége lesz. Pista jól tanul, éppen nemsokára megkezdődnek a vizsgák s a hosszú szünidőn haza jön. Már rég nem volt itthon, pedig igen hasznavehető, s rá nézve is jó. Mik is csak naponta eltöltjük a sok dolog közt az időt, remélve egy jobb termést a múlt évinél, mi igen óhajtható. A Mari kiházásítása érezhetőleg elfogyasztotta pénzállományomat, igen számítva kell élnem. Az idén szőlő is több látszik, s makk is van még eddig, de mindkettőnek lehet pusztulása, s az ember soha biztosan nem számíthat. A jövő megmutatja. Most már elégedj meg a családi tudósítással, az én tudományom eddig tart, s ebből éppen egy levél tartalma kerül ki. Albertné és Szász Kornél itt vannak, s mindkettő tisztel, én csókollak sokszor, Isten áldjon, ölel szerető ángyod,²⁹⁴²

Póli

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 508–509 verso.

220.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Marosvásárhely, 1877. július 6.

Édes jó mama!

Tegnap óta le van véve az üvegtapasz a lábamról, úgyhogy mostan már léphetek reája, fájdalom nincsen, mivel semmi sem törött el, de mivel az izmok és inak megrongálódtak, hát így meg volt dagadva. A daganat már

---

²⁹³⁸ Örley Dénes (1875–1949), később kisújszállási királyi körjegyző.

²⁹³⁹ Dindár Istvánné ifj. Zathureczky Mária, a levélíró lánya.

²⁹⁴⁰ Valószínű Kelemen Katalin, a levélíró testvére, szucsági lakos.

²⁹⁴¹ Gyulafehérvári Dindár István (1850–1905), honvéd főhadnagy.

²⁹⁴² Ángy: tájnyelvi szó. Itt: testvér felesége. Általában a nagybácsi feleségére is ezt a szót használják.

leszállott, alig még egy kevés helyt érezhető, így egy-két hét alatt, remélem, egészen helyre álland a lábam is. Mostan nincsen erőm, lépésről lépésre kell, hogy újból járni tanuljak.

Ha annyira helyre álltam, hogy utazhassak, úgy augusztus elején hazamegyek Barótra, és onnan naponta fel Bibarcfalvára²⁹⁴³ a fürdő használatára. Az írással nehezen mégyen, mivel a jobb kezemet is megütvén, meg van gyengülve, csak lassan-lassan jutok erőhöz.

Felőlem ne aggódjanak, mert hála az Istennek, hogy így ütött ki és nem veszedelmesebben.

Barta Rózsa és férje, Cserei Albert igen nagy részvétet és figyelmet fordítanak reám, minden nap külbömb ételeket küldenek nékem ide. Az orvosok is jók. Már valahogy fellábadozok újból, remélem.

Csókolgatom a testvéreimet, a rokonokat, csókolgatom számtalanszor a jó mama kezzeit, maradok holtig engedelmes, szerető fia

Zathureczky Károly őrnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 510–510 verso.

221.

Zathureczky Károly százados feljegyzése egy kűrtről, melyet a Székely Múzeumnak adományozott.

Év, hónap, nap nélkül

Emlék a Custozzai csatából, 24-ik június 1866, Zaturcsai Zathureczky Károly, a 31-ik szerezdbéli századostól.

A csata eldöntésénél történt utolsó rohamnál a Vale di Basa[?]²⁹⁴⁴ völgyben fekvő templom, iskola és papilak bevételenél, olasz vadászok onnan kiűzetvén, több tárgyak között ezen vadászskürt is a Bergsaglieriktől (vadászoktól) elvevődött a fentebb említettől.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, oldalszámolás nélkül.

---

²⁹⁴³ Erdővidéki település, Barót mellett. Híres ásványvíze és fürdője volt.

²⁹⁴⁴ A Piemont és Torino közt húzódó hosszú völgyeket a helyi nyelvhasználatban két völgnéven emlegetik: Val di Susa (felső völgy) és Bassa valle (Alsó völgy). A megfejtés bizonytalan, mivel ez a völgy nincs nagyon közel a csata helyszínéhez.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz

Barót, 1877. szeptember 3.

Édes jó Mili!

Én holnap innen indulok vissza Marosvásárhelyre, a bibarcfalvi fürdő lábamnak jól használt, a legutolsó napokon kívül, ahol egy kevéset nem jól érzettem magamat, az egész szerencsésen lefolyt.

Édes Mili, az utolsó küldeményem közé belévegyült vétségből három kis füzet: *Verkehr über Frankreich, Italien und Deutschland 1871–1874*-ből, ezen füzetek egy nagyobb munkának csak kiegészítő részei, azért ezen két vagy három füzetet visszakérem, mert így magukra úgysem felelnének meg. Ilonától légy szíves visszaküldeni, majd valami egyébbel pótolandom ennek helyét.

Édes jó Mili, a Vasárnapi Újságban²⁹⁴⁵ hirdeti és felkéri Bács megyéből Pacséról Dudás Ödön,²⁹⁴⁶ aki kiadja a függetlenségi harc hadfiainak életrajzát, járuljanak a még meg nem jelent munkához adatokkal. Eddig mintegy hatszáznak megvan az életrajza. Én úgy gondolom, jó lenne, ha röviden szegény István életrajzát is tik egybeállítanátok röviden az ottani jegyzetekből, és Gyulád²⁹⁴⁷ szépen leírná és légy oly jó, levél[be] béküldenéd Dudásnak, hogy jelenjen meg legalább valahol az ő életrajza, és tétessék róla is emlékezés.

1-ször. Született: az évszám.

2. Oskoláit végezte Udvarhelyt,²⁹⁴⁸ Brassóban, kitűnő lévén rajzban, zenében, szépírásban és belépett a székely huszárezredhez, ahol hadnaggyá léptetődött, az 1848-iki mozgalmak kezdetén Uzonban²⁹⁴⁹ lévén állomás-

²⁹⁴⁵ Képes hetilap, igényes tartalommal. 1854-től 1921-ig jelent meg Budapesten.

²⁹⁴⁶ Dudás Ödön (1852–1889) délvidéki történész, karavukovai jegyző, Szabadka város történetének jeles monográfusa. Már gyermekként gyűjtötte az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc dokumentumait. 1885-re elkészült A magyar hadsereg tisztikara 1848–49-ben című munkája, amely viszont máig ismeretlen okok miatt nem jelent meg. E munka kézírata 1911-ben az Országos Széchényi Könyvtárba került. Lásd PEJIN Attila 2007, 93.

²⁹⁴⁷ Vasady Nagy Gyula.

²⁹⁴⁸ Székelyudvarhely.

²⁹⁴⁹ Uzon, település Sepsiszentgyörgy közelében, Sepsiszéken.

ban, jelen volt családjával az agyagfalvi gyűlésen is,²⁹⁵⁰ részt vett Háromszék védelmében 1848–1849-ben.

Horváth Ignác²⁹⁵¹ az ő emlékirataiból adott ki a Magyar Polgár naptárban ha jól emlékszem 1875-ik naptárban, abban olvastam az István nevét is, hogy a prázsmári,²⁹⁵² botfalvi²⁹⁵³ s szentpéteri csatákban²⁹⁵⁴ részt vett. Ezen munkában nézzetek utána.

Március vagy áprilisban kivonult Segesvár alá Kis Sándorral,²⁹⁵⁵ Bemhez csatlakozott csapatával, részt vet a feketehalmi ütközetben²⁹⁵⁶ is, midőn Bem kiüldözte a császári és orosz csapatokat. Aztán jegyzékéből kivehető, hogy Besztercén és vidékén volt századjával állomásban, úgyszintén a jegyzékeiből és az [---]²⁹⁵⁷ járatban általa készült Erdély mappájából, amelyet a múltkor küldtem meg a gyűjteményedbe, nap szerént fel van jegyezve a csata és visszavonulási helyek az oroszok bétörése után Besztercénél egész Déváig, ahol ők is capituláltak, melyik csatában tetsződött meg. Bemtől nyerte a katonai érdemjelt, stb. Említeni kell szebeni és kufsteini fogságát, Szeben dúlását, szenvedéseit és halálát.

Ilymódúlag állítsátok egybe a fentebb említett Dudásnak az ő címe alatt, a Vasárnapi Újság 33-ik és 34-ik számában a címe olvasható.

Az ég ura áldjon meg mindnyájatokat, csókol szerető testvéred
Z[athureczky] Károly.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 39a.

---

²⁹⁵⁰ 1848. október 16–18.

²⁹⁵¹ Magyarzákodi Kovachich Horváth Ignác (1813–1915) az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc huszár alezredese, a Mátyás-huszárok parancsnoka, a kolozsvári 48-as Honvédegylet és az Ereklémúzeum tiszteletbeli elnöke.

²⁹⁵² 1848. december 5-én elfoglalták ugyan a székely csapatok Prázsmárt, de különösebb harc nélkül.

²⁹⁵³ Pávai Vajna Ferenc által vezetett kisebb rajtaütés a bodfalvi vártemplomba menekült százszokon, 1848 decemberében.

²⁹⁵⁴ A székelység első, oroszokkal szembeni csatája, 1849. február 4-én.

²⁹⁵⁵ Papolci Kiss Sándor (1809–1849), az 1849. júniusi tömösi csata főparancsnoka.

²⁹⁵⁶ 1849. március 18-án lezajlott ütközet.

²⁹⁵⁷ A lap hiányossága miatt nem olvasható szövegrész.

223.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Marosvásárhely, 1877. december 25.

Édes jó Mili!

Én már oly rég készülök, hogy írjak, de örökké jött közbe egy-egy akadály, s az utolsó napokban vártam, hogy holmi könyvekről tudósítsalak, amit ajándékoztak a múzeumod számára. Ahol lakom, a háziasszonynak több könyvei lévén, de ők ezeket nem vették számba, jobbra-balra hányták, s még tűzgyújtásra is használván, én megkértem, hogy szívesen megveszek belőle, ami használható, így megegyezvén a kiválasztást, hát én 14 darabot kiválaszték. A többiek, amik voltak, vagy felemások, vagy pedig már megvagynak nálad. Így az egészét áttekintvén – mivel nem akart semmit elvenni érte –, úgy ajánlottam, hogy mint ajándékot a székely múzeumra tetszi, amibe beléegyezett. Az ajándék 14 drb könyv, özvegy tekintetes Csiky Mártonné²⁹⁵⁸ asszonytól, Marosvásárhelyről. A jegyzéket ezen könyvekről ide mellékelem, hogy bé lehessen lajstromozni, mindenütt a bélaajstromozásnál üres helyet hagyván, még arra hely, hogy hol és mikor nyomtattott. Nemkülönben én is ajándékozok két darab könyvet, ebből különösen az egyik, Athén és Görögország nevezetes épületeinek rajza érdekes. Ezt én itten vettem egy honvéd tisztől. Mindezen könyvek nálam maradnak, míg még alkalmam leend a béküldésre.

Ide mellékelek egy mustrát, hogy kell a pecsétgyűjteményeket gyűjteni, nem úgy, mint Gyulád²⁹⁵⁹ kezdte volt, úgy az hibás, hanem ezen minta szerint gyűjtik mostan a szebeni Brukenthal-féle múzeumnak²⁹⁶⁰ a pecsét-

---

²⁹⁵⁸ Csiky Mártonné Verzár Rebeka. Lásd ÉBLE Gábor 1915, 64.

²⁹⁵⁹ Valószínű Cserey Gyula.

²⁹⁶⁰ Brukenthal-Múzeum, Szeben leghíresebb, máig működő múzeuma, valójában Kelet-Európa egyik legrégebb muzeális gyűjteménye. Samuel Brukenthal kormányzó 1759 és 1774 közt tette le a gyűjteménye alapjait, 1773-ban már múzeumként említik. Lásd <https://www.brukenthalmuseum.ro/istoric/index.html>

lenyomatokat. A télen által Gyulád és tanár úr²⁹⁶¹ ott ennek szervezéséhez és rendes gyűjtéséhez hozzákezdhetnének. A szebeniek küldnek ilyen kis kivágott papírszeleteket, falukhoz, papokhoz, egyesekhez, egyletekhez, ily módúlag akarják ők is a Bécsi Heraldikai Egylet utasítása alapján szervezni pecsétlenyomat-gyűjteményüket.

Mi van a múzeumoddal? Mikor vizitek el? Történt-e további határozat vagy sem? Szász Károly²⁹⁶² ígérete szerint tett-e lépéseket vagy nem?

Ma éppen egy hete annak, hogy a Székely Mívelődési Egyletnek nagy gyűlése lévén²⁹⁶³ s egyszersmind társas ebéd is. Eddig a Keletben és Honban olvashattad a közléseket. Az ebédnél több pohárköszöntő lévén, mindjárt az elsők között Kispál Albert²⁹⁶⁴ és Gyárfás József, aki Pekri leányt tart nőül,²⁹⁶⁵ felköszöntést [tett] a nőkre, azokra, kik jelen voltak, tudniillik a gyűlésen. Arra Kispál felköszöntötte a távolbani legnagyobb leányát a Székelyföldnek, özvegy Cserey Jánosnét, kinek itten körünkben jelen vagyon a testvére, Z. Károly őrnagy (ez engemet is illetett). Röviden éretted, mint az áldozatkész, mívelt, felemelkedett jellemű nőért, a székely múzeum alapításáért emeltek poharat, s háromszor megéjleneztek. Gyárfás is érted akart emelni poharat, egyszerre ketten is, meg is említette, hogy vegyenek a nők példát rajtad és Szentkereszty Stefánián²⁹⁶⁶ is, hogy mely tevékenységet képesek kifejtteni, éltették az összes Székelyföld leányait.

Édes jó Mili, én küldtem a Múzeumod számára augusztusban Bartha Mihálytól egy kis könyvet, Koncz²⁹⁶⁷ tanár a marosvásárhelyi iskolából, ő

---

²⁹⁶¹ Vasady Nagy Gyula, a Cserey család házi tanítója, a Székely Nemzeti Múzeum múzeumőre.

²⁹⁶² Szemerjai Szász Károly (1829–1905), 1849-ben a forradalomban hadnagy, református pap, később dunamelléki református püspök, költő, fordító, politikus.

²⁹⁶³ 1877-ben a Székely Mívelődési és Közgazdasági Egyletnek Székelyudvarhelyen és Marosvásárhelyen volt közgyűlése.

²⁹⁶⁴ Sepsiszentiványi Kispál Albert (1809 k.–1890) Küküllő vármegye főjegyzője, törvényszéki bírása. Lásd SZNM Gyászjelentő gyűjteménye.

²⁹⁶⁵ Gyárfás Józsefné Pekri Lujza (1833 k.–1929), dicsőszentmártoni lakos.

²⁹⁶⁶ Szentkereszty Stefánia (1842–1906) zágoni bárónő, 1872-től kézdivásárhelyi lakos, a Háromszék Megyei Erzsébet Árvaleány Nevelő Intézet, valamint a kézdivásárhelyi Rudolf kórház alapítója.

²⁹⁶⁷ Koncz József (1829–1906) a marosvásárhelyi református kollégium híres tanára, könyvtárosa, kutatója. A Bethlen Gábor fejedelem végrendelete című munkája eredetileg az Erdélyi Híradóban 1877-ben, majd az Erdélyi Híradó különnyomataként is megjelent 1878-ban.

adta, ő a szerzője, saját kezűleg írta fel az ajándékot: Bethlen Gábor fejedelem végrendelete egy füzetben. Légy oly jó, nézz utána, nem maradt-e Baróton, vagy mi történt ezen füzettel, vajon nem vitte-e el a te Gyulád vagy Boér Albert ki Barótról, egy szóval röstellném, hogyha eltévedt volna.

Mariékat csókoltatom, Gyuládat nőjével együtt²⁹⁶⁸ tiszteltetem, úgy Ákost is, tisztelem s üdvözlöm Vasady tanárurat.²⁹⁶⁹ Ne csüggedj el, édes jó Mili, erősítsd magadat, légy kitartó, az ég nem hagy el.

Csókol és tisztel őszinte, szerető testvéred

Zathureczky Károly őrnagy.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 32c.

224.

Valószínűleg Cserey Gyula levele Vasady Nagy Gyulához

Helység, év, hónap, nap nélkül (1878 január körül)

Tisztelt Vasadym!

Egyelőre is annyit írok, miszerint már jókívánságom kegyednek anyámhoz írott levélben is kifejeztem, de újból is kifejezem, kívánván az új évben szerencsét, áldást, és a két legfőbb jót: egészséget s pénzt. Fogadjon és tartson meg továbbra is szíves barátságába.

Feleleteit, melyeket nekem írt, igen köszönöm, annyit azonban megjegyzek, miszerént még semmi levelet nem kaptam, és nem fogok csalatkozni, ha azt állítom, hogy nem is fogok kapni.

A múzeumra nézt a következőket írom:

---

²⁹⁶⁸ Cserey Gyula és felesége Geréb Ilona(1860-?).

²⁹⁶⁹ Vasady Nagy Gyula (1845–1881), a Székely Nemzeti Múzeum első muzeológusa, a Cserey család házi tanítója.

Jó anyámat nyugtassa meg, mert bár Künnle²⁹⁷⁰ 32 kártyával játszik is, a hamis játékos mindig kitűnik belőle. Pap Lajos²⁹⁷¹ elő fogja terjeszteni az országházban, és [nem] úgy fog lenni, [a]hogy Künnle akarja, hanem úgy mint az akarja. Itten küldök 17 drb régi pénzt, köztük igen [---]zetes példányok vannak, amint látni fogja.

Ide az intézetbe jár Egger Samu,²⁹⁷² ki régiségekkel kereskedik, megkérte a doktor, mutatna engem bé őnála, mi meg is történt. De mily nagy volt Egger csodálkozása, kitűnik abból, hogy mikor a doktor bemutatott nála, így [---]²⁹⁷³

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 61.

225.

Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz

Kolozsvár, 1878. február 6.

Édes Károlyom!

Vettem leveledet e percben, s hogy sokáig kétségbe ne hagyjalak, íme sietek neked válaszolni minden tétovázás nélkül, nyíltan és őszintén.

Kétséget nem szenved, hogy terhes kamatú adósságodtól menekülnöd kell lehetőleg sietve, inkább ma mint holnap, s csak az lehet a kérdés, hogy miként.

Nekem van néhány megtakarított fillérem, melyet agg napjaimra a megélhetés és családom fenntarthatása céljából keserves keresményemből eddig félre tudtam tenni.

---

²⁹⁷⁰ Künnle József (1833–1889) ügyvéd, a Háromszéki Takarékpénztár alelnöke, a Székely Mívelődési és Közgazdasági Egyesület alapító tagja, 1875–1878 közt a Kézdi-Orbai kerület országgyűlési képviselője. Lásd TÓTH Szabolcs Barnabás 2015, 102 valamint PÁL Judit 2015, 77.

²⁹⁷¹ Papp Lajos 1875–1878 között Kézdivásárhely országgyűlési képviselője volt. Lásd PÁL Judit 2015, 79.

²⁹⁷² Egger Samu a Budapesti III. kerületi Takarékpénztár igazgatósági tagja, az Országos Régészeti és Embertani Társulat számára régi tárgyakat adományozott, de a Természettudományi Társulattal is szoros kapcsolatban volt. Lásd HAMPEL József 1886, 8.

²⁹⁷³ A levél másik felét a múzeumi napló lapjára ráragasztották, így olvashatatlan.

Én szívesen kész vagyok tehát rajtad segíteni, de engedd meg, hogy mint családapa, ebbéli kötelességemből folyólag feltételekhez kössem azt, oly feltételekhez, melyek nem lesznek súlyosak.

Bizonyosan tudni fogod, hogy én eddig pénzzel soha nem üzérkedtem, ha volt pár nélkülözhető forintom, beadtam a takarékpénztárba s ott kamatoztattam, esetleg vettem állami kötvényeket, s megelégedtem aránylag csekély kamatokkal.

Feltételeim tehát következők:

1. Adok neked 2000 forintot törvényes 8 % kamatra.
2. Te nekem adsz tetszés szerint akár kötelezvényt, akár váltót.
3. Nyújtasz biztosítékot arra nézve, hogy amikor szükségem lesz a pénzre, 3 havi felmondás után lefizeted.
4. A kamatokat félévenként fizeted, vagy ha akarod, negyedévenként, pontosan.
5. Gyula öcséd kezességet vállal az összes tartozás és kamatainak pontos fizetéséről.
6. Nekem egy kis időt engedsz addig csak, míg az összeget a takarékpénztárból felmondva megkaphatom.

Ezek feltételeim, úgy-e nem súlyosak? Ezekhez sem ragaszkodnám más körülmények között, de tudnod kell, hogy elhelyezett csekély pénzemnek kamataiból szoktam gyermekeim biztosítását fizetni, másból ez úgyszem telik, eszerint a kérdéses kamatokra múlhatatlan szükségem van.

Tudasd velem tehát, elfogadod-e ezen feltételeket s felmondjam-e a tőkét a takaréknál, s mintegy mikor akarnád azt felvenni és mi módon?

Légy meggyőződve, hogy ha így segíthetek rajtad, szívesen teszem, bár amint mondám, pénzzel nem szoktam manipulálni, s ezek is érdekedben, és hogy a terhes körülményektől menekülhess, teszem azt.

Azt sem bánom, ha a kölcsön adott összeget részletekben lefizeted, úgy azonban, hogy ha szükségem volna reá, az egész összeget idejében lefizesd, nehogy én kerüljek bajba vagy a biztosítási összegek nem pontos fizetése miatt gyermekeim kárt szenvedjenek.

Válaszodat várva, vagyok változatlanul igaz rokonbarátod,
Béla.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 514–515.

226.

Zathureczky Károly levele édesanyjához

Marosvásárhely, 1878. február 11.

Édes jó mama!

Szomorúan értesültem, hogy szegény feje gyengélkedik, a tavaszi meleg remélhetőleg újból fogja erősíteni, csak légyen vigyázó magára.

A teremtő Isten még tartsa meg mindnyájunk örömeire még több éveken át, s adja, hogy közelgő névnapját nyugodtabb, megelégedettebb kedéllyel érhesse meg most, úgy a jövőben is. Elég csapást, elég szívfájdalmakat kelle elviselni, el ne csüggedjen, mindeddig is kitartó volt, mert csak nagy és felemelkedett lélek van képesítve türelmesen, oly sok vizsályok között is törhetetlen erővel s bizalommal fenntarthatni magát.

Kezeit számtalanszor csókolva, maradok örökre hálás, őszinte fia
Zathureczky Károly őrnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 516.

227.

Cserey Ákos levele nagymamájához

Kolozsmonostor, 1878. február 13.

Kedves jó nagymama!

Én csekély unokája, kiben édes reményei sarjadoznak, örömtelt szívvel járulok dicső nevenapjának ünnepén nyájas szíve elé, hogy Önt a jó Isten mindeddig kedvező egészségben megtartotta, s kívánom is, hogy mindig oly ép és nyugodt állapotban legyen, amilyenben legboldogabbnak érzi magát mai nap gyermekei és unokái között! Még egy kérést csatolok mai üdvözlőtemhez, azt, hogy szeressen, mint eddig szeretett!

Tekintsen, kedves nagymama, Önt igen szerető és tisztelő unokájára ezen levélre úgy, mintha én személyesen ott lennék, és azt a legtisztább örömsugaraiból égni látná. Én ugyanis kimondhatatlanul örülök, hogy megérte újból dicső nevenapját, de reám nézve igen fájdalmas ezen nap, mert ma negyedik éve, hogy szeretett kedves jó atyámat elvesztettem. De

nagyon örülnék, hogyha hallhatnám, hogy jó egészségben van, mit tiszta szívemből és lelkemből kívánnék. Isten őrizze drága életét és Isten engedje, hogy sokáig élhesse becses neve napját szeretett unokái körében.

Dicső nevenapján kedves feltűnéssel a legtisztább öröm áradoz gyenge szívemben. Ó, miként adjak hálát Istennek e nagy kegyelemért, hogy van az élők között egy, kit nagyanyámnak nevezhetek. Hányan vannak az ifjak közt, kik magokat ily boldognak nem mondhatják, mint én! Kedves jó nagymama, nem akarok sok szóval és hosszú csevegéssel terhére lenni, azért csak röviden kívánom, hogy [a] mindenható mindnyájunk nagy öröme és boldogítására még sokáig vidám egészségben éltesse, adja Isten, hogy mikor hazamegyek a nyáron, jó egészségben találhassam, ez új évben jó egészséget és örömet kívánok.

Hát Boér Ida hogy van? Juli néninek²⁹⁷⁴ is ma fogok írni a neve napjára. Engedjen meg, jó nagymama, hogy oly ritkán írok, de beteg voltam akkor is, mikor Gyula bácsi kinn ját, meg se látogatott. Hát karácsonyra írtam volt jó nagymamának, megkapta volt-e? Nagyon sokat szenvedek vérhánnyásba[n]. Most is csak azért tudok írni, hogy éjjel is szolgálatban vagyok és úgy írhatok csak.

Hát Berta mit csinál? Szidja meg jó nagymama, hogy sohasem ír, én már többször írtam nékie, de ő nem tartotta méltónak válaszolni soraimra. Hallom, hogy megyen férjhez Kelemen Lajoshoz,²⁹⁷⁵ úgy látszik, igen el van merülve a szerelem mámorában, azért nem ír. Jó lenne, ha meghívna a lakodalomra, Szigethiek²⁹⁷⁶ is bemennének.

Hát Lujza néni, Sándor bácsi, Gábor, Gyula bácsi, Ilka néni, Jóska bácsi hogy vannak? Szigethiek, Dindár,²⁹⁷⁷ Mari,²⁹⁷⁸ Z. Pista,²⁹⁷⁹ Nagy Béláék boldog névnapokat kívánnak megérni számos éveken át. Hazulról nem kaptam rég levelet, még a múlt hóban csak egyszer. Nékem is most szemüveget rendeltek, csak amíg a pénzt meg nem kapom hazulról, addig nem vehetek.

---

²⁹⁷⁴ Zathureczky Júlia, a levélíró nagynénje.

²⁹⁷⁵ Kelemen Lajos (1840–1917).

²⁹⁷⁶ Szigeti Csehi Miklós és felesége, Kelemen Katalin.

²⁹⁷⁷ Dindár István.

²⁹⁷⁸ Ifj. Zathureczky Mária, Dindár Istvánné.

²⁹⁷⁹ Legifjább Zathureczky István.

Édes jó nagymama, mondja Bertának, írjon egy pár sort így címemre: Nagyajtai Cserei Ákos I. éves gazdásznak K[olozs]monostoron,²⁹⁸⁰ u. p. Kolozsvár. Most bezárom levelem, kezeit csókolva mindnyájoknak, és boldog névnapokat kívánva, szerető unokája, Cserei Ákos gazdász.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 517–518.

228.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz

Marosvásárhely, 1878. március 3.

Édes jó Mili!

Utolsó levelem óta megtörténtek a múzeum részére rendezett bálók,²⁹⁸¹ mint Bartha Móric mondta és a Nemeréből²⁹⁸² is olvastam, a sepsiszentgyörgyi²⁹⁸³ jól ütött ki. A tegnap Baróton is sok előkészület történt.²⁹⁸⁴ Másfelől annyiban-mennyiben már meg is határozták a múzeumod elrendezését a Mikó tanoda termeiben,²⁹⁸⁵ így egy lépés meg is történt, hogy általad hassad, bár minél hamarább történhetnék, a te és a múzeum érdekében.

---

²⁹⁸⁰ Kolozsmonostoron 1869-ben nyílt meg a Kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet, amely Keszthely és Debrecen mellett három éves képzési időszakban oktatta a gazdasági főbb ismereteket. Lásd PALLAS NAGY LEXIKONA, 1895, 10. kötet, 694.

²⁹⁸¹ A múzeumi bálákat Pótsa József főispán 1878. január 11-i felszólítása nyomán, a Székely Nemzeti Múzeum kiállítási bútorzata előteremtése céljából kezdték szervezni. Lásd Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 55c.

²⁹⁸² Nemere, napilap, mely kezdetben Brassóan, majd Sepsiszentgyörgyön jelent meg.

²⁹⁸³ A sepsiszentgyörgyi bálra 1878. február 23-án került sor, a főszervezők közt Horváth Lászlót és br. Apor Gábort látjuk. Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 58d.

²⁹⁸⁴ A baróti múzeumi bál főszervezője Zathureczky Berta volt, és a rendezvényre 1878. március 2-án a városháza termeiben került sor. Lásd Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 61a.

²⁹⁸⁵ A Székely Mikó kollégium termeit már 1876. június 24-én felajánlották a Székely Nemzeti Múzeum székhelyeként, de az adományozási folyamat hosszasan elhúzódott, Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy versengése és a megyei vezetőség időhúzása miatt. Forró Ferenc alispán átírata, amelyben a megye a múzeumi anyagot megköszöni, csupán 1877. június 28-án keltezett. 1877. szeptember 20-án Csereyné Zathureczky Emília még könyörgő levélben fordult

Én Bartha Mihálytól küldtem egy néhány darab könyvet innen Barótra, azon reményben, hogy Gyulád,²⁹⁸⁶ lehet, kijövén a bálra, béviendi. Azon kívül írtam tegnapelőtt Bertának is, kijelöltem egy néhány tárgyat, mit a kofferből kivégyen és kiadjon, azaz elküldjön. Nemkülönben dr. Sinkovitstól,²⁹⁸⁷ aki itten lévén a sorozásnál, tegnap megküldtem a legérdekebb és féltettebb tárgyakat, amit odaszántam volt a múzeumnak. Én itten mindent sorszám szerint feljegyzendek, s mikor mindent megkaptál, akkor csak egyszerre közöljétek az adományt.

Bartha Mórictól küldtem:

1-ső. Egy magyar-román szótárt bekötve.

2-do. Katonai tereptárhoz, mit az ősszel adtam volt, még rajzokat 15 táb[lában].

3-tio. Schéda ezredestől²⁹⁸⁸ egy füzet 1854-ből, a katonai rajz Kolbstól [?]

4-to. Vegyesek. Szomorú jelentések,²⁹⁸⁹ egy kis naptár a négy török fővezér fényképével, stb.

5-to. Az olasz, német északi hadsereg szervezete – 2 f[üzet].

6-to. Mintegy 40 lapon a táblázatokba[n] kimutatva az osztrák-magyar, német, orosz és olasz hadseregek létszáma s szervezete.

Bartha a barakból [?] a kofferemből adja ki:

1-mo. Locketől [?-----]

2-do. Ruttek világtörténelmét 8 kötetben, ez csak 1790-ig terjed, díszkiadás bőrbe kötve, 40 képpel.

3-tio. Egy kis egy oldala ezüst pénzt, ezt mint amulett vagy talizmánt hordozták, fába volt foglalva, öntve van, Krisztus a keresztfán és két nő kétfelől, én eztet Olaszországban kaptam volt ajándékba.

4-to. 1849-ből Kronstädter Kalender, szegény atyustól több jegyzet benne a katonaság[ról]²⁹⁹⁰ azon korból, míg a muszkák bent voltak.

Pulszky Ferenchez, a magyar múzeumok országos felügyelőjéhez, kérve, hogy sürgesse meg az elakadt folyamatokat, mivel a múzeumi anyag nem fér már a lakásában. Lásd Székely Nemzeti Múzeum intézményi irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 22c, 44a, 44c.

²⁹⁸⁶ Cserey Gyula.

²⁹⁸⁷ Sinkovits Ignác, orvos.

²⁹⁸⁸ Josef Scheda ezredes (1815–1888), az osztrák katonaság térképészeti szakértője.

²⁹⁸⁹ Gyászjelentők.

²⁹⁹⁰ Bizonytalan olvasat.

5-ször. A Magyar Polgár naptárát 1875-ből, gondolom, hol Háromszék védelme le van írva és Istvánt²⁹⁹¹ is felemlítve, ezért tartottam volt meg, de mint más minden Istvánra vonatkozó tárgy a múzeumban, ez is tevődjék oda. Én ezen naptár átadását kifejejtettem Bertának megírni, hanem utólagosan is vegye ki és küldje meg.

Itten megjegyzem, jó volna, ha egy lajstromba külön mind feljegyeztetnék, ahol Istvánról valami előfordul és ami reája vonatkozik, másfelől is, amennyire lehet, kezdeni egybeállítani. Elsőbben könnyebb tájékozódásul, másfelől pedig, hogy együtt legyen. Én is idővel mindent, ha egész rendbe jönnénk a múzeum iránt, inkább odaadnék, így a családra vonatkozólag volna egy hely, mint forrás a jövőben is, ahonnan lehetne meríteni mind az egyest, mind az egészet érdekeltet. Ha mindjárt általadod is a múzeumot, mégis jövőben is folytathatjuk gyarapítását.

Egyre kell figyelmeztesselek téged és Vasady tanárurat. Lesznek érdekes [---] tárgyak, unikumok, amelyeket soha semmi szín alatt kiadni nem szabad a helységből használatra egyeseknek, és bent is elzárva kell azaz szekrényekben, mert máris hallottam aggódó kifejezést arról, hogy ha a Mikó tanoda termében felállítatódna a múzeum, egyes tanulók s mások gondatlanságból is, fel nem fogva azok fontosságát, könnyen becses tárgyak elhasználtatnának.

Dr. Sinkovits-tól küldtem:

1-ször: Türkisch-ungarische Chronika 1663-ból, 171 képpel, kutya-bőrbe kötve, ez volt a szegény atyus csodás képeskönyve, én azért is tartogattam, hogy el ne vesszen, ez a múzeumodnak szintén díszei közé fog tartozni, annál inkább örvendek, ha biztos helyen megmarad.

2-szor egy mozaik szalma szivartárca, florenci munka (olasz nemzeti szín).

3-ik. Egy ezüst emlékéremet 1540-ből, ez igenis nagyon ritka emlékérem, tallér nagyságú, ide egy néhány jegyzet[et] teszek szászul Vasadynak.

Johann Friedrich I. [?] die großmüthige letzte Fürster[?] von Sachsen aus der Cmestentischen Linie 1522–1547, ő reformáció folytatása miatt elvesztette birtokát s a választó fejedelemséget, az emlékérem első felén a

---

²⁹⁹¹ Zathureczky István 1848–49-es forradalmáról, a levélíró testvéréről van szó.

kivont karddal a választó fejedelem – Heinrichus Dux Sax:, a másik felén testvére, ahol az évszáma is és a feratitansoknak [?] mint a válások megvédőjének fontos és ritka emlékéreméjek.

Ezen kívül egy ezüst 5 k[oronás] 1840-ből, egy garasost 1807-ből, mind szép és jók, mint cserepéldányokat meg kell tartani, egyáltalában ajánlatos maradand megtartani, ezáltal idővel, ha minden rendezve leend, meg van adva a lehetőség jó cserét és előnyöst tehetni más intézetekkel vagy egyletekkel.

4-ik. Egy núbiai-szudáni törkést kuffi és etiópiai feliratokkal, vagy inkább abesszíniai (koptik írással), mert a cirádákon is kívül-belül [---], ügyelni kell, ne dörzsölődjék le, egy kevés finom petróleummal kell bekenni, ne rozsdásodjék. Ezen törkés eredeti, nem utáztat munka, a híres afrikai utazó Heugelin Theodor²⁹⁹² hozta magával az 1860-as években. Ajándékozta Prágában katonai törzsfőorvos dr. Gernáthnak,²⁹⁹³ aki eztet nékem 1873-ban ajándékba adta, így hitelesítve eredetisége.²⁹⁹⁴

Én a napokban írtam Bercinek a megígért bronztárgyakért, és kaptam Pólitól választ, mivel Berci 6 hét óta Kolozsvárt [van] gyógyítása végett. Póli megígérte, Berci mihelyt hazajön, nem felejtik el, megküldik per Ágostonfalva – Barót a tárgyakat néked.

Édes jó Mili, nálad van egy Magyar Polgár vagy Múzeum naptár, aztot nem tudom, de te egyszer olvastál nékem belőle, hol felemlítődik, hogy az erdélyi múzeum ásvány gyűjteménye alakult elsőbben kiknek a gyűjteményéből, és abban én is, azaz [az] általam adott ásványok felemlítetnek. Légy oly jó, azon néhány sort, amelyre ez vonatkozik, úgy az évszámát a naptárnak írasd ki, mivel én eztet fel akarom venni az én jegyzékembe. Alkalmilag küldd meg a kiírást nékem.

---

²⁹⁹² Theodor von Heugelin ornitológus Hermann Steudner botanikussal és Alexandrine Tinné-vel együtt 1863-ban szerveztek egy nagyobb afrikai expedíciót, melynek célja a Nílus forrásvidékének a megismerése volt. Az expedíciókról lásd <https://bestgitz.com/hungary/alexandrine-tinne-a-viktorianus-felfedezo-aki-megprobalta-atjutni-a-szaharan/>

²⁹⁹³ Dr. Gernath Károly, tisztii főorvos.

²⁹⁹⁴ A núbiai törkés A. 1385 szám alatt került be a Székely Nemzeti Múzeum alapleltárába, feltételezhetően a három részből álló tör ma is megtalálható a Székely Nemzeti Múzeum történelmi leltárában, i. 291, i. 292 és i. 293. leltárszám alatt.

Sándor Jánosék²⁹⁹⁵ mind tisztelnek, és még mind nem tudok bizonyost írni arról, hogy mikor menedek fel Bécsbe. Csókoltatom Julit, Idát, Marit, Gizát, Gyuláékat, tiszteltetem a tanár urat. Az ég áldjon s tartson meg! Csókol őszinte szerető testvéred,

Zathureczky Károly őrnagy

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,

Múzeumi napló, 67.

229.

Zathureczky Berta levele nagybátyjához

Zathureczky Károlyhoz

Barót, 1878. május 16.

Édes jó Károly bácsi!

Oly rég készültem már írni jó Károly bácsinak, és mindig csak a készüllettel maradtam; a hetességi gondok nagyon elfoglaltak.

Mi az innepeket Háromszéken töltöttük, felváltva Nyujtódon és Imecsfalván;²⁹⁹⁶ szegény Ida²⁹⁹⁷ most hála az Istennek egészen jobban van, fenn jár, már szekerezni is volt, jól lát, tud beszélni, ámbár még kicsit idegen hangon, és gyönyörű szépen énekel. Nagyon gyors felfogása van, szorgalmason tanul mindent, mert a betegsége alatt mindent elfelejtett. A múltra semmit sem emlékszik, orvosra, csak azokat ösmeri, kik folytonosan körülötte voltak, a többi mind idegen előtte. Minket sem ismert meg, mind bámult rajtunk és igen megszeretett. Az a különös sajátsága van, hogy az esses nevet nem szereti, és engem is Alice-nak keresztelt. Már most Isten után remélni lehet a teljes felgyógyulást.

---

²⁹⁹⁵ Valószínűleg csíkszentmihályi Sándor János (1860–1922), később politikus, főispán, ő született Marosvásárhelyen és volt ekkortájt marosvásárhelyi lakos.

²⁹⁹⁶ Vagyis Szentiványiné Zathureczky Mária nyujtódi lakásán, valamint Csereyné Zathureczky Emília imecsfalvi lakásán.

²⁹⁹⁷ Boér Ida.

Mili néniék, Mári néniék mind jól vannak. Luiz a napokban kissé gyengélkedett s itt is a lovak mind el vannak foglalva a tavaszi munkával és nem látogathattuk meg.

Sajnálva olvastam leveléből, édes Károly bácsi, hogy a fülével még mind szenved, de remélem, hogy idáig már jobban van.

Gyula bément Lajossal²⁹⁹⁸ Brassóba, mára várjuk vissza. Engemet meghívtak Oltszemre,²⁹⁹⁹ Székely Gyuláék, keresztanyának, most vasárnap lesz a keresztelő, elengedtem volna ezt a tisztességet. Gyulával fogunk elmenni.

Kezeit csókoljuk Izabellával együtt, mindég tisztelő és szerető húga,
Z[athureczky] Berta.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 519–520 verso.

230.

Cserey Gyula levele unokatestvéréhez Zathureczky Bertához

Imecsfalva, 1878. május 29.

Édes Bertám!

Egy kicsi időm jutott végre, hogy neked írhaszak, Ilka leve most írom ream nézve örvendetes hírt, hogy esküvőnk³⁰⁰⁰ másod ünnepen lesz, de eléggé sajnálom, s akartam is, hogy jelen legyetek, de mama, szóval mindnyájok határozata az, hogy miután Ilka mély gyászba[n van], senki se legyen más, mint a szülők, részemről mint tanu Z[athureczky] Gyula, Ilka részéről is egy tanu és más senki, mert ha [a] rokonokat meghívnök, igen nagy lagzi lenne, mi a gyásszal éppenséggel nem férhetne össze, így bocsánatot kell kérnem tőletek. De hidd el, ha tőlem függne, egész másképp lenne. Kérlek, Z[athureczky] Gyulának mondd meg, hogy neki holnap fogok írni. Lajost³⁰⁰¹ kérd meg, hogy nagykorúsításom eszközölje ki mentől elébb. Most küldöm druszámnak az okmányokat aláírás végett.

---

²⁹⁹⁸ Kelemen Lajos éppen ebben az esztendőben, 1878-ban lett Zathureczky Berta férje.

²⁹⁹⁹ Oltszem, sepsiszéki település, Sepsiszentgyörgy közelében.

³⁰⁰⁰ Cserey Gyula felesége árapataki Geréb Ilona (1860–?) volt.

³⁰⁰¹ Kelemen Lajos ügyvéd volt.

Szegény Ida³⁰⁰² most igen rosszul lett volt, megijedtünk és a legrosszszabttól tartottunk, de most már jobban van. Mindnyájan csókjainkat küldők, fogadjátok azt tőlem is, egyúttal bocsánatkérésem, hogy meg nem hívhatlak, hanem felteszem nemes, irántam való jó lelketekről, hogy rossz néven nem veenditek.

Bellát és téged szeretni meg nem szűnve
Gyulátoktól

Mama íratja, hogy egy fél fekete kesztyűt nézzetek meg ott megint, kásmér³⁰⁰³ fekete kis kendőt, kicseréltétek, ügyeljetek utána. Az esőköpeny szűk, rövid és nem eléggé csinos, kér, a [---]³⁰⁰⁴ hogy jobban csináljátok, a fekete bares ruhát az innepekre készíttessétek el.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 521–522.

231.

Legifjabb Zathureczky István levele nagynénjéhez Csereyné Zathureczky Emíliához

Kolozsvár, 1878. június 30.

Kedves jó Mili néni!

Bocsásson meg, hogy ily későre halasztottam az ígért tárgyak elküldését, de higgye el, hogy előbb nem tehettem, mert számtalan sok körülmények akadályoztak. Eleintén az, hogy nem tudtam a kollégiumi laboratóriumból kikapni az ásványaimat, melyeket elküldeni ígértem, most később pedig személyes elfoglaltatásom akadályozott az utánjárásban, t[udni]i[llik] az érettségire kellett készülnöm, amelyet, Istennek hála, jó sikerrel sikerült letennem. És már most beváltom ígéretem, s ma egy kedvező alkalommal elküldöm az ásványokat Barótra, s onnat talán lesz vagy egyszer alkalom azt Imecsfalvára szállíttatni.

---

³⁰⁰² Boér Ida.

³⁰⁰³ A kasmírkecske gyapjából készült finom gyapjuszövet. Speciális, nagyon puha, finom gyapjúanyag.

³⁰⁰⁴ Olvashatatlan szó.

A pakk, melyet ma küldök, egy kis fers[lag],³⁰⁰⁵ tartalma egy rakás ásvány, melyeknek neve mindenikhez mellékelve vannak, s ha rájok szükség ezekkel szolgálhatok, de a könyveket nem küldöm, mert nem hiszem, hogy meg ne volnának ott, mivel a régi székely nemzet nagy kegyelettel és tisztelettel viseltetett a régi klasszikus írók után, s ezért nem hiszem, hogy azoknak minden műveiből ne kapott volna már Mili néni, nekem is pedig csak ezek közül van egy néhány. Hanem küldök egy mappát,³⁰⁰⁶ de nem azért küldöm azt, hogy mindjárt a múzeumba tétessék, mert talán akkora értéke nincsen is, hanem hogy gyönyörködjön benne Mili néni, mily szép fekvése volt hajdan Erdélynek és mily egyenes volt pályája a Marosnak s hogy meggörbült azóta!

Küldenivalóm most több nincs, de írivalóm se sok. Egészség tekintetében meglehetősen jól vagyunk.

Csókolom a kezeit kedves Mili nénémnek, tisztelem, csókolom a közeliében lévő rokonságot, kit-kit úgy, mint megillet, az osztást kedves Mili nénémre bízom, legyen igazságos üdvözlétoztó, bíró.

Ezek után maradok hálásan tisztelő és szerető kis kis öcséje,
Zathureczky István.

U. I. Bocsánatot kérek tolakodásomért, kérem szépen, fogadja el emlékül e képepet, mely azon korban ábrázol, midőn semmi sem vagyok, tudniillik sem a zárt kollégiumnak, sem a nyílt életnek tagja nem vagyok.

Pista.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 18a.

---

³⁰⁰⁵ Durva deszkából készített nagyobb láda (német).

³⁰⁰⁶ Térkép.

232.

**Csikszentmihályi Sándor Kálmán³⁰⁰⁷ levele
Zathureczky Bertához**

Marosvásárhely, 1878. július 3.

A Marosvidék 18. számából:

Eljegyzés. Kelemen Lajos hites ügyvéd, szabadság állománybeli honvéd főhadnagy és a sepsiszentgyörgyi tűzoltóegylet főparancsnoka közlelbről jegyezte el Baróton a bájos és szellemdús Zathureczky Bertha kasszonyt, aki Marosvásárhely társas köreinek is időnként való itt mulatása alkalmával kedvence volt. Áldást és szerencsét kívánunk a szép frigyre!

Ugyanezen hírt a Hölgyek Lapjának is beküldtem, ahol a “szép cigányleánnyal” szellemileg találkozni jövőre is van reményem.

A valódi szerelem fentebbi diadalához, szép frigykötéséhez magánúton is fogadja legőszintébb szerencsekívánatát állandó tisztelőjének, Argusnak.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 524.

233.

**Magyar Királyi Ludovica Akadémia³⁰⁰⁸ levele
Zathureczky Károlyhoz**

Budapest, 1878. október 9.

Nagyságos alsózaturscai Zathureczky Uzda Károly császári és királyi őrnagy úrnak, M[aros]vásárhelyt

---

³⁰⁰⁷ Csikszentmihályi Sándor Kálmán (1854–1910) író, újságíró, Argus vagy Szentmihályi álnéven publikált kora újságaiban.

³⁰⁰⁸ A m. kir. Honvédség saját tisztképző intézménye. Felállítására az 1808:VII. tc. intézkedett, ehhez Mária Ludovika, I. Ferenc császár-király neje 50 ezer frt-tal járult hozzá, innen a Ludoviceum név. A Pesten, Pollack Mihály tervezte épületet 1836-ban adták át, de az oktatás csak 1872. november elején, az 1872:XVI. tc. alapján indult meg, végül az 1897:XXIII. tc. nyomán vált 3 évfolyamos felsőoktatási intézménnyé Ludovika Akadémia néven. In: RAVASZ István – SZIJJ Jolán (szerk.) 2000, I. 438.

A magyar királyi honvédségi Ludovica academia könyvtára számára ismételve érkezett régi szabályzatok, hasznos katonai művek és térképből állott küldeményei átvételének bizonyításául, katonai tudományos intézetünk gyarapítására irányult törekvésből eredő hazafias adományáért az intézet nevében elismerő köszönetemet nyilvánítom.

Pécsy tábornok³⁰⁰⁹, igazgató

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 526.

234.

Zathureczky Károly kötlevele unokahúgának Zathureczky Bertának

Marosvásárhely, 1879. február 5.

Adóssági kötlevél

Én unokahúgomnak, Zathureczky Bertának, Kelemen Lajosnénak tartozom 100 frt azaz száz forintokkal, melynek lefizetéséig kötelezem magamat, az erre járandó kamatokat fizetni. Ezen összegért minden sajátommal és fizetésemmel s azon kívül még azon résszel, mely testvérem, Zathureczky Gyula által nékem, mint kárpótlás fizetendő, állok jót, s felhatalmazom azon esetben, ha elvállalt kötelezettségeimnek eleget nem tennék, ebből a legrövidebb úton magát kárpótolnia.

Eztet bizonyítom és elismerem saját kézi írással s aláírással.

Alsózaturcsai Zathureczky Károly, cs[ászári] királyi őrnagy a 62-ik gyalogszázadban.

---

³⁰⁰⁹ Helyesen parancsnok, nem igazgató 1877–1880 között pécsujfalusi Péchy Ede Viktor tábornok (1817–1896).

Sényiné Szentiványi Gizella levele Kelemen Lajoshoz

Feketehalom,³⁰¹⁰ 1879. március 3.

Édes jó Lajos!

Igen köszönöm neked e jó gondolatot a termés felől. Írtam mamához és apához, kérlek, édes jó Lajos, ha történetesen fölméssz Vásárhelyre, sürgesd, hogy biztosítódjék hamar, és az összes termést, mert másképp nem jön ki, mi engem illet, s jobb szeretném a te nevedre, úgy is írtam haza is. Bizony szomorú helyzet, szerettem volna hazamenni, szegény jó mamám kissé vigasztalni, de félek a viszontlátástól is. Képzelem, szegény anygali jó mamám mily kétségbeesett. Hogy te eleget fáradtál, azt én jól tudom, én tudtam is, hogy vevő bajjal akad, igen sok a terű a jószágon, és az ijeszt vissza mindenkit. Én csak attól félek, hogy kiki ellicitálja a magáét, és az én kaucióm majd ott marad, minden oldalról megnyírbálva s semmi nélkül maradok. Nem lehetne-e úgy, hogy mi kezdenénk meg, az én kaucióm és a te biztosításod, hogy húzódnék ki, mert ha nekem megmentődik a kaucióm, akkor nem hagyom el jó mamámat, de semmi nélkül verve leszek. Gondolj valamit és tedd, amint legjobbnak látod, hisz te mindig oly jó voltál, hogy az Isten áldja meg minden lépted, nyomod.

Bertámat ezerszer csókolom. Úgy szeretnék hozzátok... Már vasárnap föl voltam készülve, hogy hozzátok menjek, és oly csúnya idő kerekedett, hogy honn kellett maradnom.

Ezerszer csókollak Bertával együtt, s vagyok igaz szerető sógornőd,³⁰¹¹
Giza

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 530–531 verso.

³⁰¹⁰ Feketehalom, város Brassó megyében, Barcaságon.

³⁰¹¹ Valójában Szentiványi Gizella nem sógornője, hanem Kelemen Lajos feleségének az első unokatestvére volt.

236.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Marosvásárhely, 1879. március 5.

Édes jó Mili!

Én ma feladtam a kebeli[?] Nagy Sámuel úrtól a székely múzeum számára ajándékozott buzogányt, a te címed alatt Imecsfalvára. A postán ma el is mégyen. Kérlek, úgy adódjék be, ajándék Kebelei Nagy Sámuel úr, kebelei Nagy Péter, II. Rákóczi György ezredesének buzogánya. Nemkülönben ajándékozott 48 darab szomorú jelentést itten Groisz Otto úr, ezek mostan itten vagynak, alkalmilag megküldöm, hanem azért bé lehet vennie az ajándékozott tárgyak közé.

Röviden írok, nincs időm. Meglehetősen jól vagyok. Örvendek, hogyha hallom, te is jobban vagy és a lábaddal nem szenvedsz oly nagy kínokat. Úgyszintén remélem, Vasady tanár úr is eddig fellábadozott betegségéből. Gyuládat s nőjét, Ákost s Márit mind tisztelem s csókoltatom, úgy köszöntetem a tanárukat is. Az ég áldjon, édes jó Mili, s tartson meg, csókol szerető testvéred

Zathureczky Károly őrnagy.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 73 b.

237.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliahoz**

Marosvásárhely, 1879. április 12.

Édes jó Mili!

Fogadjad köszönetemet közléseidért, igaz, hogy fájdalomteljes sorok, sőt csalatkozás, tűrés, de mégis jó, ha azoknak tudomása van arról, akik

érzelemben is nekünk rokonok, enyhíti ezt annak tudata, hogy van valóságos részvét is.

Gyulád Ilkával szíveskedett meghívni a keresztelőjére kis unokádnak, mondj mindkettőjüknek szíves köszönetet azért nevemben, azon óhajommal, hogy ezen kisfiúban családjuk régi neve újból felelevenedjék, s nektek állandó örömet szerezzen!³⁰¹²

Sándor Kálmánnal tegnap beszélve, egy hét alatt megjelenend a közlemény. Én, édes Mili, meghoztattam a 11-ik huszárezred történetét vagy a régi huszárezredét,³⁰¹³ ami csak ezelőtt egy néhány héttel jelent meg, eztet azért, tettem bele legalább István nevét is, de másfelől a székely huszárezred felállítására napjától egész 1848-ig alapos története, a becses hadi okmánytár forrásai szerint kiállítva, sok régi emléknév felmerül ezt olvasva az ember szellemi szemei előtt. Csinos négy darab kép is vagyon benne. Én eztet a Székely Múzeumnak szántam, még mostan olvasom, alkalmilag egyenesen elküldöm hozzád, ha elvonná [---]³⁰¹⁴ akkor is hozzád, hogy elsőbben olvasd el s azután add bé. Édes jó Mili! Az itteni tanár, Koncz úr³⁰¹⁵ ajándékozott volt egy füzetet, az ő munkáját, Bethlen Gábor végrendelete, a múzeum számára én általvettem, tavaly augusztusba[n] Bartha Móricnak általadtam beszállítás végett, ő nem tudja, hogy hova tette el. Én ezáltal egy kissé kellemetlen helyzetbe jutottam volt Koncz irányába. Én úgy gondoltam ezen segíthetni, hogy a te nevedbe sajnálatomat kifejezve az eltévedett példány felett, egy más példányt kérve, de egyszersmint mint egy emléket a te részedről (múzeumi emlék), nekem úgyis meglévén a Bem érdemrendjének fényképe, ha ezen fényképet, mintegy kárpótlást nékie a te nevedben általadandom. Én eztet csak azért írom, hogy légy efelől tájékozva, ha Koncz marosvásárhelyi tanár a reform[átus] kollégiumból néked megköszönné a fényképet, hát tudjad, mely forrásból eredt. Fényképre nekem másra nincs szükség[em].

---

³⁰¹² Cserey Béla (1879–1879) nem volt hosszú életű, ugyanazon évben meghalt, mint mikor született.

³⁰¹³ A 11. (székely) huszárezredről 1878-ban jelent meg egy német nyelvű összegző kötet, bizonyára erről van szó: TREUENFEST, Gustav Ritter Amon von 1878.

³⁰¹⁴ Olvashatatlan szó.

³⁰¹⁵ Koncz József.

Luiza tegnap írt, mindenről tudósított, arról is, hogy Gyuláék benn inepelnek, így Gyulának csak az innepek után írandok. Vajon Póli bement-e hozzád? Azt szerettem volna, ha Gyulával találkozva, és ők egy kissé barátságosabb lábon eltárgyalnak, nehogy per is [---] közbejövések által csalsanak s nekem köttetik fel [---] megtanulja. Szegény Márinak ezen néhány ide mellékelte [---]³⁰¹⁶

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 73 d.

238.

**Zathureczky Károly levele testvéréhez
Csereyné Zathureczky Emíliaához**

Marosvásárhely, 1879. április 16.

Édes jó Mili!

Koncz tanár úr³⁰¹⁷ az elveszett példánya helyett Bethlen Gábor végrendeletének, mit ő közölt, küld egy más példányt a múzeumodnak. Én, mint az utóbbi levelemben említém, nékie az fényképet átküldtem a te nevedben, az ő névjegyén ezért neked köszönetet mond. Légy jó, ezen adományt közölni a havi kimutatásban. Nemkülönben itteni lakos Groiss Ottó úr küld a múzeum számára 48 darab szomorú jelentést, eztet is közölnessed.

A tanár urat³⁰¹⁸ tisztelem, úgy köszöntelek tégedet is, a tiédet csókolatom. [---] eddig lefolyt a sok innepély nálatok, és örvendek, ha minden kielégítőleg jól folyt le. Az ég áldjon s őrizzen meg, csókol holtig szerető testvéred

Z[athureczky] Károly.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 81 a.

---

³⁰¹⁶ A levélnek csak részletei vannak meg, a többi része a ragasztás miatt nem látható.

³⁰¹⁷ Koncz József.

³⁰¹⁸ Vasady Nagy Gyula.

239.

Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Keltezetlen, 1879 szeptember körül³⁰¹⁹

Értesültem a múzeum leszállításáról is, szállítsad le, az helyes, de addig ne add által, amíg a székely nemzet megbízottjai s kijelöltjei nem veszik kezekhez, mert ez nem egyedül a Háromszéké, hanem kizárólag a nemzet tulajdonává lett. Egy oly nagy baj és küzdelmekkel, szorgalommal egybegyűjtött kincset nem lehet csak úgy egyszerűen odaadni, néked a kezeden kell maradjon a meghitelesített s ahhoz hivatalokkal s kijelöltektől történt átvétel bizonyítéka, hogy így egyszer s mindenkorra megnyugtatva légy, és a felelősség levéve. Csak avatatlan egyének nagy kárt tehetnek benne, ezen aggodalmadat jogosan nyilváníthatod. Ottan a tanár úr,³⁰²⁰ mint kinevezett őre a múzeumnak, működjék továbbra is közre, amíg biztosítva leend a múzeum s az ő jövője.

Az ég áldjon édes Mili, adjon erőt néked a küzdelmekre s kitartást. Talán még jobbra fordulhat is egyben-másban. Gyuládat családjával, úgy Ákost s tanár urat is tisztellem. Csókol holtig szerető testvéred

Zathureczky Károly őrnagy.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 131 b.

240.

Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Keltezetlen, 1879 szeptember körül.

Édes Mili!

Én azon véleményen vagyok, hogy a levél menjen így el minél hamarább Pulszkyhoz³⁰²¹, úgy hogy ő ezt kapja kezéhez azelőtt, hogy jelentését, amint ígerte, megteszi a Székely Egyletnek a múzeumról, el kell várni az ő jelentését és

---

³⁰¹⁹ A levélnek csak egy részlete maradt fenn.

³⁰²⁰ Vasady Nagy Gyula.

³⁰²¹ Pulszky Ferenc.

a további kifejlést. Azalatt vagy ő válaszol néked, vagy nem is teszi jelentését, ebből kitűnik, az ő véleménye kedvező a múzeumra nézve, vagy a levél megtette a hatását kedvezőtlen, ő is az első jelentéshez csatlakozik, azaz a közlötthöz. Úgy te is kényszerítve leendsz utólagosan egy okmányokkal ellátott és az egész múzeum ügyét magában foglaló nagyobb védíratot, amelybe mindent de mindent felvesznek, a múzeum keletkezését, adakozásokat, egyszóval az egész lebonyolítását az ügynek a múzeumot illetőleg, akkor ezen levél is benne megjelenend. Másolatban igen tarsd meg, odaadhassátok eztet Kerekesnek is, hogy ő is tartsa meg magánál a jövő pillanatig. Még egyszer. Előttetek csak két út van nyitva, az első Pulszky által visszahelyezése³⁰²² a múzeumnak régi tekintélyébe, azaz nyilatkozata afelől, hogy becse van-e, vagy csak lomtár. A második, ha a Pulszky véleménye nem kedvező vagy kielégítő, úgy egy védíratban, mint említém, kell a jelen és utókor előtt igazold magadat. Jelenleg semmi kisléptű polémiát, amíg el nem döntötte Pulszky, ne folytassatok, gyűjtő adatokat, hiteleseket, okmányokkal ellátottakat, mert azokra szükségetek leend. Ha az eldöntés előnyös, úgyis nem árt a múzeum történetét felvenni mindazon harcok közé, amelyet meg kellett küzdenetek az ügyért. Rövid idő alatt többet tudni, [tudatni] foglak az egész ügyről, így csak legyen türelmetek s legyetek kitartók.

Csókol Károly.

Székelly Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 136 d.

241.

Boérné Zathureczky Júlia levele unokahúgához Zathureczky Bertához

Helymegjelölés nélkül, 1879, hónap és nap nélkül

Édes jó Bertám!

Ida³⁰²³ csókoltat, és azt kívánja neked is, lelkem, hogy töltsél oly boldog Lajos napját,³⁰²⁴ amit semmi kellemetlenség meg ne zavarjon, hanem mindig fenn maradjon, milyen boldog nap volt, sok, számos évekig.

---

³⁰²² A Pulszky által visszahelyezése szövegrész aláhúzva.

³⁰²³ Boér Ida.

³⁰²⁴ A címzett férje Kelemen Lajos volt.

Hozzád, lelkem, az a kérésem, ha majd csak a névnap után, elérőznád Lajosnak, hogyha ő tudna egy kicsit, mint ígérte volt, sürgetni. Az Árvaszéknek azt a nagy kimutatást [?] beküldöttük volt Lajoshoz, ő ígérte volt, hogy el fogja igazítani, még el sem mene Vásárhelyre. Kérném, juttasd, lelkem, eszibe, hogy történne már meg ez a jószág vásár. Arra is kérlek, lelkem, mondd meg Antal doktornak,³⁰²⁵ ha emlékszik, pünkösdre amilyen vizet rendelt volt lábamra, az a lábszáron levő seb meggyógyult, de nem tudom, hogy immár a bokámon megsértődött-e, mind a két lábamon egy kis seb van és annyira fáj, nem tudok járni, ezt a vizet oda is próbáltam, de azzal nem gyógyul. Ha ezt megmondanád, lelkem, ha valamit arra rendelne, hogy begyógyulna, ugyan kérlek. Most szerencsém van, hogy Albu Berta itt van. Ida erősödni kezdett, mindig mosom hideg vízzel, és vasfolyadékkal él, csak mikor hátát mosom, mindig elájul. Megengedd, lelkem, hogy annyival terhellek, csókollak Idával együtt.

Maradok szerető véred, özv. Boér Albertné.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 532–532 verso.

242.

Sényiné Szentiványi Gizella levele Kelemen Lajoshoz

Feketehalom, 1879. július, nap nélkül.

Édes jó Lajos!

Tegnap kapom apámtól³⁰²⁶ az ide mellékelt levelet és fölhatalmazást,³⁰²⁷ írja, hogy aláírom, de én már annyiszor fölsültem az aláírással és a jó Isten se veheti rossz néven, ha félek apámtól, nem tudok hinni neki.

Édes jó Lajos, én egész rád bízom, ha szükséges ezt aláírni, a jó Berta írja alá, úgyis a kaucionál is Berta írta alá s így az írás is egy, ha nem szükség, tedd a tűzre. Valami vereségről ír apám, én nem kaptam semmit. Ha kapom sem írom alá, mert én megesküdtem, többé alá nem írok semmit. Mámám is írt s még tőle is csak szemrehányásokat kapok, s hogy engem nem

---

³⁰²⁵ Valószínű Wissiak Antal, Háromszék főorvosa. BAKONYI József, Dr 1872, 13.

³⁰²⁶ Szentiványi Ignác nyújtódi birtokos.

³⁰²⁷ A felhatalmazás nem volt a levél mellett.

is sajnál senki, hogy semmi nélkül maradok. Nem is sokat adok az olyan sajnálatra, de rosszul esett, az igaz, mert nem érdemlem a sértéseket, szemrehányásokat, harmadik hónapja egy krajcárt se kapok, hallgatok, nyomorogok, s ilyen leveleket kapni, hidd el, egész beteg vagyok bele. Lajos, nem lehetne-e, ha az én nevembe[n] kezdenéd meg a licitációt, s ha itt ki nem jön a 12 ezer, amíg még szabad Gálfalva,³⁰²⁸ folytatni, meg ami nektek van birtok, hogy jönne ki. Én azért vagyok úgy rajta, ha a 12 ezer pénzzel lenne remény, akkor mamám nem hagyom el, de ha tovább várunk, egyik adós a másik után, megy a kaució biztosítékra, s semmi nélkül maradok. Már ha úgylis elvesz minden, az Isten megfizeti, jó Lajos, bár a 12 ezret mentsd meg... Mi lesz másképp velem, miből neveltessem szegény kis fiam, miből éljek én? Semmit sem akarok láttod nélkül tenni, azért is írtam rögtön hozzád, mert egyedül te vagy igaz hozzám és Berta változatlan jó. Megösmerstem embereim, fájdalom, keservesen esik.

Én csak azért forszírozom a licitációt, mire várni? Vevő nem akad, s csak kevesebb marad, így pedig, ha elkezdett licitálni, adás lehet míg a 12 ezer kijön. És úgy a lelkemen van az is, amivel nektek tartozom, s mindjárt azt is, ami rád volt biztosítva ti, kik oly jók voltatok hozzám, oly nyugodt volnék, ha tudnám, hogy már megvan, nincsen elveszve. És ha felmért a termés, biztosítsd, szívem, nem is írnak róla nekem, s honnan keressenem a pénzeket, mit apától kellene kapnom?

Isten veled, jó Lajos, kérlek, tégy béléltásod szerint. Jobb lesz, ha nem leszünk tekintettel. Ha én is az ősszel nem a szerény gyermek vagyok és erélyesen lépek föl a gabonáért, nem kellene most nyomorognom. Látom, a szerénység nem használ. Csókolom Bertát, téged ezerszer,

Giza

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 533–534 verso.

---

³⁰²⁸ Nyárádgálfalván volt a Szentiványi családnak birtoka.

Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Marosvásárhely, 1879. október 6.

Édes jó Mili!

Én a napokban visszatértem ide Szebenből, végezvén a reám bízott hivatalos teendőket, úgyhogy mostan itten maradhatok. Geréb Béla tudatta vélem, hogy te, Ilka³⁰²⁹ és Gyulád közelebről kijöttök Ákosfalvára.³⁰³⁰

Terveztem volt 14 napi szabadsággal szeptemberbe[n] bérándulni Barótra, de mivel hivatalos elfoglaltságom akadályozott, s másfelől tudva, hogy a gazdasági gyűlés által Gyula is el van foglalva, mostan elhalasztottam, úgyhogy csak ennek a hónapnak végével vagy novemberbe[n] már mehetek el.

Vasady tanár úr levelét Sándor Kálmánhoz intézve ma kaptam kézhez, abból kiolvasám a Pulszky³⁰³¹ szentgyörgyöni lételét, a múzeum általadását s a múzeum jelenlegi helyzetét.³⁰³²

Ezen levélbe[n] felhossa Vasady, hogy te újból szándékozol a múzeum ügyét kezedbe vennie, és már nyomtatott felhívásokat szétküldenie egy Múzeum-egylet megalapítására is. Az én nézetem ezen ügyben, mivel a múzeumot már általadtad, ha mindjárt csak ideiglenesen is, megszűnt a jogod a rendelkezéssel, s talán célszerűbb is, hogy abbahagyod, oly egyének ellen, ki[k] sem kíméletet, sem a lovagias eljárást szem előtt nem tartották, akik, jóllehet te a megalapítója vagy, annyit tettek és működtek, még ők vádolnak, hogy botránnyá fejlődött az ügy. Ilyenekkel szembe[n], fájdalom, nem marad egyéb hátra, csak a lemondás. Az nem zárja ki, hogy az ügy szellőztetődjék, és az felemlítődjék, hogy kezelik, kik kezelik? Gyarapodik-e vagy sem? Mivel ez Székely Nemzeti, így akkor ki[k] is ezen

³⁰²⁹ Geréb Ilka, Cserey Gyula felesége.

³⁰³⁰ Ákosfalva, maroszséki település. A Cserey család birtokos volt ebben a faluban.

³⁰³¹ Pulszky Ferenc.

³⁰³² A múzeumi tárgyak átadása megtörtént, de a fő- és alispán nem biztosította a Vasady Nagy Gyula fizetését, követelődtek, hogy mennél gyorsabban legyen megnyitva a gyűjtemény, de nem biztosítottak erre anyagi fedezetet. Vasady Nagy Gyula felháborodott leveléből tudjuk, hogy zsarolni próbálták, hogy nem kapja meg a fizetését, ha meg nem nyitja a kiállítást.

irányba[n] működtetik, működtetik annyiba egy egyesület megalakításában is, mint célszerűt ajánlhassa stb stb, de te már kiadtad kezedből, így te is, csak mint idegen számítódol, oly idegennek őáltaluk tekintetődöl őáltaluk[sic!], aki még terhekre vagy. Még több kellemetlenségek elkerülése, több keserűségek eltűrése s elkerülése céljából, hagyj fel mindezekkel. Egy nagy csalódást értél meg, csalódtál újból az emberekben, nemesebbeknek, felemelkedettebb, felkölt szelleműeknek tartottad őket, áldozatkészsgű ügybarátoknak. Ezen feneklett meg terved, ahelyett, hogy ajánlatod [?], egy szóval mindent, [---]³⁰³³ egy ügyvéddel megíratod, aki mindenre gondolhat, aki az embereket úgy veszi, ahogy vagynak, nem mint eszményképeket, akkor hiszem, el lehetett volna mindezt kerülni, s nem is kellett volna áldozatokat hozni. Mondj le mindezekről, várj türelemmel, s talán mégis szakértő bélatással bíró egyéniségek veendik az ügyet idővel kezekbe. Megbocsáss, az én nézetem szerint ez a legcélszerűbb, és ne menj tovább, idővel talán inkább méltányolják a te áldozataidat és Vasady igyekezetét, de mostan arra ezekkel ne számíts. Keserű csalódás. Sándor Kálmán s mások cikkeket írhatnak, szellőztethetik, hogy Maros-szék ne maradjon ki, te már nem. Ők felhozhatnak mindent, neked hallgatnod kell.

Szegény jó Márit újból meg újból csókoltatom, úgy Ilkát, néked kezeidet, tisztelem fiadat. Az ég áldjon! Csókol szerető, őszinte testvéred

Z[athureczky] Károly.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 70. g.

244.

Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához

Marosvásárhely, 1879. november 21.

Édes jó Mili!

Gyulád³⁰³⁴ utolsó levelét a mellékelt iratokkal együtt véve, örömmel értesültem, hála az ég urának, javult egészségi állapotodról. A Maros-vidék

---

³⁰³³ Olvashatatlan szó.

³⁰³⁴ Cserey Gyula.

utolsó számát, melyben Pulszky levele közlődött, megküldöttem, s remélem, eddig kaptad is. Ma kaptam Vasady úrtól is levelet, melyben holmit részletesen leírt azon múzeumot érdeklő átadási időszak s az utolsó értekezlet illetőleg. Ezen egész ügyben nékem azon nézetem, tekintve a mostoha anyagi viszonyokat, amelyek az utolsó elemi csapások érintése által³⁰³⁵ az egész hazánkat sújtották, a fő kiváló figyelem mindenütt az anyagi helyzet felé irányul, alig-alig valami, kivált művészi vagy irodalmi jelenség, úgy mint Arany Toldyja,³⁰³⁶ felvillanyozza pillanatra a kedélyeket, de újból visszaesik, a lét és nemlét kérdése felé, csak gazdag nemzetek, hol a jólét és annak tudata biztosítékot ad, vagynak képesítve a múlandót minden eszközzel felkerülve, egy célnak áldozhatni. Addig minden csak egy a pusztába elhangzó szó, visszhang nélkül. Ne tegyük ki magunkat tévelyeknek, jelenleg az egyletek, melyek újból alakulnak, csak tengnek-lengnek, életképességük kétséges, mondom, minden anyagi irányt vett, azzal mérlegelnek, így egy tervezett múzeum-egylet alakítása nem vezetne sikerhez. Várnunk kell, a mag le van téve, hogy kicsírázzék. Várjuk ezen magot, csak jobb anyagi körülmények kifejlődésénél lesz ebből is valami. Azért én nézetem: megóvni, megvédeni, figyelni ott, hol megsemmisíteni akarnák, ellenszegülni kell, de másfelől türelemmel várunk kell, amíg a tett napjai eljövendenek. Én nem értek alatta egy tökéletes lemondást, hagyni úgy folyni el a napot, ahogy jó, de egy nagyobb tevékenység kifejtése mellett is jelenleg siker nem remélhető. Azért, édes Mili, gyűjtsél, légy figyelemmel, új alakításához ne kezdjétek. Marosszék főispánjával³⁰³⁷ hogy közöljétek a feltételeket, melyek alapján a múzeum általadódott, az helyes, mit erre Marosszék térszen, határoz, az újra az ők dolguk, itten is ennél többre nem mehetsz. Azért Vasady úr is tanulja belé magát a helyzetbe, s működjék a további gyarapításban lankadatlan buzgalommal, mint eddig. Eljő remélhetőleg azon nap is, hol az kívánt ige valósága testté váland. Örley³⁰³⁸ levelét ide mellékelem, hogy

---

³⁰³⁵ 1879-ben a Magyarországot sújtó hatalmas elemi csapás alatt a szegedi árvizet kell értenünk, amelynek nyomán egyszerre 60 000 ember maradt hajléktalan, és csaknem az egész város rommá vált.

³⁰³⁶ Arany János Toldi-trilógiájának utolsó része, a Toldi szerelme 1879-ben jelent meg, a levélíró ennek sikerére utal.

³⁰³⁷ A főispán 1876-tól Béli Gergely(1819–1889) volt.

³⁰³⁸ Örley Béla.

Márival és Ignáccal³⁰³⁹ közöljed. Gyulának mondj köszönetet nevemben tudósításáért, s közbeneséséért, úgy jó [---]³⁰⁴⁰ a tervért, én is nékie Ilkájával³⁰⁴¹ együtt a legjobbkat kívánom. Sajnálom, hogy a te és az ők körükben nem tölthetem az innepeket, így ez is megvan tőlem, mint sok más tulajdon. Éljj boldog újévet s jó innepeket! Csokol tégedet, Márit s a tiedet, testvéred

Z[athureczky] Károly.

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902,
Múzeumi napló, 70 h.

245.

Zahureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz

Barót, 1880. június 6.

Édes jó Károly!

Úgy a múltkori, mint tegnapi napon leveleidet 100 frt-tal együtt kezhez vettem, és Julinak kézbesíttem. Én jelenben az építéshez hozzafogtam, az udvar közepén lévő börtönöket lebontattam, s ha az Isten megsegít, az új ház szeptemberig bé lesz már rendezve, úgyhogy beléköltözhetem, s hol most lakok, hogyha Mili nem jön ide lakni, akkor a csendőrök kériek és nekik fogom átadni. Amely házat most építék az út mellé, hosszába[n] 12 öl³⁰⁴² hosszú és 3 öl széles leend, azon kívül 5 láb széles tornác az épület hosszába az udvar felől, alája 3 öles boltozott pincét készítették, az ácsmunkát általába[n] adtam ki 140 frt és [a] kőműves munkát is 100 frt-ba, és így az egész épület 800 frt-ba fog állni egész készen, mert a régi épületek anyagából is még megvettem a Beczásik facsűrét 30 frt-tal. Több faanyag nem kell, csak 30 drb fenyőgerenda és szarufák, mely 82 frt-ba

---

³⁰³⁹ Szentiványi Ignác.

³⁰⁴⁰ Olvashatatlan szó.

³⁰⁴¹ Geréb Ilona, Cserey Gyula felesége.

³⁰⁴² Hatféleképpen átszámítható hosszmérték: 1 újszövetségi öl = 1,85 m, 1 bécsi öl = 1,8964 m, 1 pozsonyi öl = 1,901 m, 1 selmeci öl = 2,022 m, 1 bányaöl = 2,0258 m, 1 budai öl = 2,9790 m. Kérdés, hogy Zathureczky Gábor melyiket használta.

szállítanak, mész 32 frt, füvény a fundamentum³⁰⁴³ és pincéből annyi jó ki, hogy még el is kell hordatnom. Röviden az épület alapzatát iderajzolom.³⁰⁴⁴

A fogadót eladtam Tunyoginak 4 ezer frt-on, abból már ezeret most fizetett, és jövő hónapban az egészet fizetni fogja, így abból adósságom törlesztem és ezen épülettel annyit nyerek, hogy a felső nagy házat minden évben kiadhatom ha, amint hallatszík, a járásbírótság visszajövend, s ha nem is, pénzügyörök és csendörök annyit fizetnek, hogy privát egyén nem venne anyiba[n], mert együtt 300 frt[-ot] fizetnek házbért. Amint soraidból látom, így nem véssz szabadságot ez évben magadnak, pedig nagyon szükség volna neked is keveset kipihenni. Ha lehet, ez évben legalább július 15-től fogva jövel be fürdőre, együtt akkor Jóskával s veled én is Kirulyba³⁰⁴⁵ mennék legalább is 3 hétre. Én, ha szükséged leend, pénzt küldeni fogok, mihelyt a részletet fizették nékem. Mert ha szeptemberbe[n] fogtok csak Kolozsvárra menni, azelőt szabadságra jöhetsz. Kérlek, tudasd, hogyha szabadságot nyerhetsz és szándékos van hazajönni. Jóska jól van, ma éppen a Doki erdőre mentek juniálisozni 2 napra, engem is meghívott, hanem ma éppen meszet hoznak s az embereket kell fizetni, amiánn nem tudtam elmenni, és a méhekért is honn kell ülnöm. Juli egyebekről, tudom, körülményesebben fog írni. A zongora megér 300 frt-ot mindig, valóba[n] szerencsés leend Ida,³⁰⁴⁶ ily olcsó zongorához és jóhoz hogy jutott. Gyulával még nem találkoztam van 3 hete, ha több nem, ritkán van honn, a múltkor egy hétig Brassóban volt, s azután majd minden nap Apácán³⁰⁴⁷ kaptam, a fák címmunkásokért³⁰⁴⁸ bolyong. Leövynek nem adta ki a birtokot, nem tudtak megegyezni. Jelenben a tavasz nagyon szép, de az őszgabonák, kivéve [a] rozsot, majd ¼ termés leend. Gyulának nem lesz annyi búzája, mennyit elvetett, máris [a] legnagyobb táblát Kisköpecbe[n] ki kellett szántani. Lujza ma egy hete ment Kovásznára fürdőbe, Milivel együtt lesznek, most mind jól vannak Károly, Sándor és a gyermekek. Szegény Berta

---

³⁰⁴³ Alap.

³⁰⁴⁴ Rajz nélkül.

³⁰⁴⁵ Kirulyfürdő, Székelyudvarhely közelében lévő fürdőtelep.

³⁰⁴⁶ Boér Ida.

³⁰⁴⁷ Erdővidék vonzáskörzetébe tartozó barcasági település.

³⁰⁴⁸ A kivágás előtti fákat hivatalosan meg kellett bélyegeztetni, ezt a munkát végezték a címmunkások.

gyengélkedik, mindig rosszul van. Z. Gyula tegnapelőtt volt bent doktort választani Olasztelekre, Bardócszék részire, de Baróton fog lakni, azon nagyon örvendezünk, és mint hallom, Hajós Bélát³⁰⁴⁹ választották volna meg. Hajós nagyon jeles fiatal orvos, a pesti kórháznál volt alkalmazva, a bécsi világkiállításon ő volt kalauzunk, akkor ismertem meg ottan, mint 3. éves orvosnövendéket. Időjárás nagyon jó van, csak újból esőre volna szükség, a májusi fagyot kilábalta minden, észre sem lehet venni. Gyümölcs nem lesz semmi, széna sem sok lesz, nagyon gyerekek a füvek, a május előtti szárazság kiegészítette. Most rendkívül nagy meleg van, félünk a jégtől, most minden nap körös-körül egy-egy pászmás eső esik, csak minket kerül ki. Mariék dolgok³⁰⁵⁰ még nem dőlt el, Isten tudja, mi lesz szegény jó Marival is. Levelem bevégezem, sietnem kell, mert az előljáróság jön a csepegés kihagyását megnézni az új épületnek. Választ várva, maradok holtig szerető ecséd,

Gábor

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 539–540. verso.

246.

Zathureczky Károly levele Kelemenné Zathureczky Bertához

Beszterce, 1880. december 31.

Édes jó Berta!

Rég kell vala hogy néked írjak, mint adósod, kellett volna kötelességemre gondoljak, körülményeim ennek eleget tennie még eddig mind nem engedték. Én nem akarok panaszolni, nem akarok senkit se vádolni, se az ügyet részletezni, rajtam nem múlt, hogy még mindez meg nem történhetett. Reményeimben, számításaimban minden irányban csalatkoztam. Hanem hogy mégis megnyugvást neked szerezzek, s másfelől ha hirteleni halálom békövetkezne, vagy előre nem látható események, így az én

---

³⁰⁴⁹ Hajós Béla 1880-tól 1894-ig volt Miklósvárszék orvosa. 1894-ben Budapestre távozott, ahol az Országos Közegészségügyi Igazgatóságnál dolgozott tovább.

³⁰⁵⁰ Szentiványiné Zathureczky Mária nyujtói lakosnak ekkor hatalmas adóssága volt, és nem tudták a földeket értékesíteni, hogy az adósságtól szabaduljanak.

lelkiesméretem megnyugtatóására is szerződtem az általános első magyar biztosító társasággal Budapesten, hogy netalán békövetkező halálom esetére 1000 frt, azaz ezer forint a kötvény előmutatójának, ki ezeket a szabályok szerint bújóhat, három hó alatt kifizetődjék. Ezen kötvényt ide mellékelve küldöm, és tartsad meg, remélem, évek alatt, ha fizetésem is javuland, s ügyeimet rendezhetem, tőled visszaválthatni az összeg lefizetése mellett, addig is az is és a Gyula által aláírt adósságlevél nálad maradjon. Azon felelyül a 100 forintról szóló kötleveél is, nemkülönben az 1880-dik évre járu-landó kamatot a 100 frt, azaz száz forint mivel nem fizettem, így adóssá- gom ez év utolsó napjával 1200 frt, azaz egy ezer kétszáz forintok, s 1881- től kezdve újból kezdődik 100 frt az évi kamat. Én igyekezendem, hogy a kamatokat fizessem, úgy hogy évente az 1000 frt maradjon, netalán elhal- nék, úgy vagyonomból vagy más felől Gyula által lenne ez addig is fede- zendő, hanem úgy igyekezendem, a kamatokról bár lennem.

Egy elismervényt mellékelek, írd alá, hogy ezzel az [---]³⁰⁵¹ s a teáltalad elfogadott kötvény kiállítva 1880-ik év december 21-én.

Kötvény 50936-ik A szám / 1000 frt azaz ezer forintról fizetendő kötvény.

Resol. 58411 szám / bémutatandójának halálom esetén.

A díjakat én fizettem s fizetendem a biztosítónak, azért külön szerződ- vényt kötök s bėjelenttem háború esetére is, így minden eseményekre biztosítom.

Az Első Magyar Biztosító Társaság elősmert, szolid alapon és biztosan fekvőkért semmi rizikó, ezek fizették ki Gida halálával is Pólinak s gyerme- keinek is a biztosított összeget.

Édes Berta, a kötvény átvételéről szóló elismervényt alkalmilag küldd nekem ide vissza. Lajos³⁰⁵² megvette a sárga lovat s ki is fizette, itten nincsen semmi más követelésem, marad úgy, ahogy fizette 100 frt azaz száz forint- ban, hanem arra kérlek, írd, mi van a lóval, hogy van a szegény állat, egész- séges-e, hogy tanálja belé magát... Ez nem a hajdani sárga lovam, amit 1875-ben eladtam volt, én eztet Szebenbe[n] vettem 1875-ben, 5 éves volt akkor. Ezeket azért írom, nehogy Gyula félremagyarázza, mert ő ismerte a másik lovat, eztet pedig csak 77-ben láthatta Lajossal együtt, mikor beteg

---

³⁰⁵¹ Olvashatatlan szó.

³⁰⁵² Kelemen Lajos (1840–1917), a címzett, Zathureczky Berta férje.

voltam Marosvásárhelyen. Légy meggyőződve, ha Marosvásárhelyről el nem tesznek ide, megtartottam volna, hiába, meg voltam szokva, engedelmes, jó állapot volt. Ha tehetem, idővel még visszaváltom, hogy kapja a kegyelem kenyeret. Tudósíts a lóról, mert érdekel, s nehezen váltam meg tőle.

Hogy vagy te? Hogy Lajos? A családról valami kedvező sehonnan se hallatik. Szegény Mária, Juli és néha Luiz is írt. Gyula fél év alatt, jóllehet újból írtam, még egy sorra sem méltatott. Lássá, legyen boldog. Nem tudom, mivel érdemlem ki éppen tőle³⁰⁵³ ezen bánásmódot, elég szomorú biz ez. Lajos és te vagytok csak, kik irányomban örökké jók maradtatok, legyetek meggyőződve, hálásan megemlékezem az egész életen által s annál szomorúbban, hogy tartozásaim még nem tisztáztam, ezért én lépéseket tettem egy biztosításokra, úgy hogy 8000 frt. Ajánlom néktek is, hogy magatokat kölcsönösen biztosítsátok, különösen a Magyar Alkalom és a Magyar-Francia Társulatnál.

Az ég áldjon meg, adjon neked és Lajosnak egészséget és örömet az új évben, csókol és tisztel mindnyájatokat szerető bátyád

Zathureczky Károly őrnagy.

RNL KMO F. 64. Zathureczky VIII. fasc. 541–542.

247.

Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz

Kolozsvár, 1881. június 24.

Édes Károlyom!

Sok dolgom és a választási mozgalmak miatt csak most szakíthatok magamnak egy kis időt, hogy a szentgyörgyi borvíz elküldését megköszönjem és kérjelek, lennél szíves velem tudatni, hogy a vett 24 üveg borvíz árában mennyivel tartozom neked, miután a nagy trafikáns fuvarosa az 50 kr fuvardíjon kívül semmit sem követelt.

---

³⁰⁵³ Zathureczky Károly volt az, aki Zathureczky Gyula érdekében közbenjárt nagybátyjánál, Zathureczky Ferencnél, és kérte, hogy nagybátyja Gyulára írassa a birtokát. Emiatt fokozottan érzékeny lehetett arra, hogy Gyula ezzel szemben hálátlan, nem ír.

A választások itt éppen most ejtettek meg, éppen onnan jövök, fájdalom, rossz eredményt jelenthettek, az első kerületben Hegedüs István³⁰⁵⁴ kormánypártival szemben Bartha Miklós³⁰⁵⁵ szélbeli 34 szótöbbséggel és a második kerületben Bokros Elek³⁰⁵⁶ kormánypártival szemben Ugron Gábor szélbeli 9 szótöbbséggel megválasztattak.

Szomorú biz ez nagyon, na de két fecske még nem csinál nyarat.

Most pedig kérlek még egyszer, tudasd velem a borvíz árát és fogadd fáradozásodért ismételve köszönetemet. Nőm szívesen üdvözlöttem, én pedig vagyok változatlanul igaz rokonbarátod,

Béla.

RNL KMO F. 64 Zathureczky VIII. fasc. 547–547 verso.

248.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz

Beszterce, 1881. július 9.

Édes jó Mili!

Tegnapelőtt kaptam Julitól levelet, abból értesültem, hogy ti künt voltatok Luizát meglátogatni, és 30-ik júni[us] visszatértetek Máriával együtt. Hála az Istennek, hogy Luiza ennyire helyre jött, ő is írt nékem.

Szegény Vasady³⁰⁵⁷ halála igen megbúsított, tekintetbe véve, hogy mennyi odaadással, lelkesedéssel, éjjel-nappal küzdve, a múzeum érdekében fejtett ki tevékenységet, s mennyi részvétlenség s háládatlanság követtetett el

---

³⁰⁵⁴ Valószínűleg Hegedüs István (1848–?), Hegedüs Sándor képviselő testvére, 1881-ben a kolozsvári református kollégium igazgatója, neves klasszika-filológus. Az Iparfejlesztő Egylet, valamint az Erdélyi Múzeum-Egylet Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának titkára, az Erdélyi Irodalmi Társaság tagja, a kolozsvári egyház algonodnoka. Életéről lásd CSERNÁTONI Gyula 1891.

³⁰⁵⁵ Bartha Miklós (1848–1905) politikus, országgyűlési képviselő, az Ellenzék című kolozsvári újság alapítója. A Negyvennyolcas Függetlenségi Párt alapító tagja volt. 1881–1887, illetve 1892–1896 között parlamenti képviselő volt.

³⁰⁵⁶ Bokros Elek (1844–1893) ügyvéd, jogász, képviselő, később a képviselőház alelnöke.

³⁰⁵⁷ Vasady Nagy Gyula.

irányában, és nem érhető meg sikerét fáradozásának úgy, ahogy ő s mi óhajtottuk, ezért jutalmazódott volna! Ilyen az élet folyama, egyik küzd, szenved, s még minden elismerés nélkül, még üldözve száll le sírjába, mások könnyen aratnak olcsó babért. Az utánszó, amit kiadtatok, a székely múzeum [---] szomorú jelentése, ami tőled intéződött, legalább az elismerést megadta nékie. Írja Mári, hogy a temetést is mind te állottad ki. Legalább ebben az irányban nyugodtan szenderült jobblétre, azon tudatával, hogy vannak még, akik reája gondolnak, legyen a föld könnyű néki és porainak!

Most az a kérdés, ki veszi át, bár Pulszkyék³⁰⁵⁸ vesződnek ez irányban, s rendelkeznek. Nékem is van egy néhány tárgyam, csak majd idővel küldöm meg, a te címed alatt.³⁰⁵⁹

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára, 1/1902, Múzeumi napló, 149 b.

249.

Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához

Nagyszeben, 1884. április 27.

Édes jó Milim!

Én utántudakozódván hogyléted felől, Juli oly jó volt, rögtön válaszolt, amelyből örömmel értettem meg, hogy szerencsésen Imecsfalvára érkezted. Csak egészséged helyrejöjjön, úgy a más nehézségeket is könnyebben áthúzd, a sok elkerülhetetlen kellemetlenségek dacára is. Csak ne végy orvosságot, hagyd az egészet annyiba[n]. Én is meghúltem volt, bérekedtem, de már újból helyreálltam. Mostan sok a teendőm. Én ma a te címed alatt és számára a félévi kamat hol még fentmaradt, 50 frt[-ot] posta[i] utalvány-nal elküldtem. Itt jelenleg a 120 frt lefizetődött.

Írja Juli, hogy Mári, ha elrendezte a kertjét, újból kimégyen Barótra. Ha még látod, úgy csókoltatom, hasonlólag a Gyárfás családnak tiszteletemet nyilatkoztasd ki.

---

³⁰⁵⁸ Pulszky Ferenc.

³⁰⁵⁹ A levél a következő lap beragasztása miatt itt megszakad.

Közelebről többet írandok. Csókol őszinte, szerető testvéred,
Z[thureczky] Károly al[ezredes]
Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára,
1884-es iratcsomó, o. n.

250.
Zathureczky Károly levele testvérének
Csereyné Zathureczky Emíliának

Nagyszeben, 1884. augusztus 8.

Édes jó Milim!

Bartha Gyula leveled és küldeményedet átadta nékem tegnap. Én rögtön írtam Julinak, hogy fényképes levételre nincs szükség, mivel egy példányát az olajfestmény után elkészült fényképezett arcképnek megkaptam. Így aztot ma el is küldtem Dudásnak Pacsérba, a te nevedben is köszönetemet, hogy oly figyelmes volt, néked írt.

A múzeumőrtől³⁰⁶⁰ még nem kaptam okmányokat. Gábor tudatta velem, hogy 20-ik[án] jó vissza Kirulyból, akkor megküldi az irományokat, én mindent átnézve kiszemelem azt, ami alkalmas, úgy fogom elküldeni.

A Turul Társulatot³⁰⁶¹ illetőleg, legcélszerűbb, mint fizetéses tag, a[z] 5 frt[-ot] évenként befizetned – miért fizessél többet – és akkor Nagy Gyula múzeumőr³⁰⁶² tégye meg a szükséges lépéseket a felvételed felől, így az évkönyveket is megszerezheted, s talán a már kiadott füzeteket is sikerülend megkapnod.

---

³⁰⁶⁰ Vasady Nagy Gyula halála után Nagy Géza (1855–1915) történész, régész, néprajzkutató, a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológusa lett a Székely Nemzeti Múzeum múzeumőre, ezen teendőit 1881 és 1889 közt látta el, majd a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárában folytatta tevékenységét. Nagy Gézának kiemelkedő szerepe volt a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményeinek megszerezésében, ő indította el a museum értesítőinek a sorozatát, a szakma szerint neki köszönhető az intézmény szakmai megszilárdulása. Lásd BOÉR Hunor 2007, 25.

³⁰⁶¹ Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1883-ban alakult, szakfolyóirata is ekkor indult Turul címmel.

³⁰⁶² Nyilvánvaló tévedés: Vasady Nagy Gyula 1881-ben meghalt, Nagy Gézáról van szó.

A Gál százados³⁰⁶³ levéltöredékei – ez egy egyszerű folyamodás volt az 31-ik gyalogezred hadkiegészítő parancsnokságához Fogarasba, 1854-be, amelybe[n] ő leírja az viselt tetteit, hogy ő és atyja mely csatákban részt vett, hol szolgált, kár, hogy eldarabolódott, sok részletes felvilágosítást nyújthatott volna egyes személyek felől is. Én itten megtartottam, alkalmi-
lag néked visszaszolgáltatom.

Ma írtam Gyulának is. A nagy gyakorlatokra mindenfelől összpontosultak a csapatok ide Szeben környékére. Schönfeld³⁰⁶⁴ nem hiszem, hogy kirándulást téssen, mert a gyakorlatok után a cousinét, aki tavaly is a télen Neuhoferrel idejött volt, jelenleg vagy 14 nap óta itten, fogja visszakísérni.

A Gyárfás családnak,³⁰⁶⁵ kérlek tiszteletem kifejezni. Tegnap tanálkoztam Berzentzei Pistával,³⁰⁶⁶ ő mondta, hogy az atyja iratait mindenesetre a Székely Múzeumba adja, de előbbben közli az Ellenzékben.³⁰⁶⁷ Ő mostan a volt gróf Lázár Mór³⁰⁶⁸ birtokát, Mosont akarja megvásárolni, a[z] 30 000 forint[ért] eladó. Örvendek, hogy Ákosék³⁰⁶⁹ is jól vagynak, ők is, hogy te megemlékeztél.

Csókollak, szerető testvéred

Károly

Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára,

1884-es iratcsomó, o. n.

---

³⁰⁶³ Csíkszentgyörgyi Gál Sándor (1817–1866), Klapka Györggyel együtt őt küldik el Erdélybe, hogy ellenőrizze, mozgósíthatók-e a székelyek. 1848 július elején lesz százados, később tábornok. Törökországba, majd Angliába emigrál. Bár Zathureczky Károly századosként jelöli a levélben, valószínű, róla lehet szó, neki a levéltöredékei a Székely Nemzeti Múzeumban vannak. A levelekről lásd DEMETER Lajos 2006a., Gál Sándor és édesapja forradalmi tevékenységéről lásd még SZÉKELY Zoltán 1975.

³⁰⁶⁴ Schönfeld Antal (1827–?) báró, osztrák tábornok. Részt vett az olaszországi hadjáratban, 1859-től tábornok, 1865-től ezredes, 1875-től tábornagy. 1882-től Szebenben van. Lásd PALLAS Nagy Lexikona 1897, 14, 977.

³⁰⁶⁵ Lécfalvi Gyárfás Lajos zabolai birtokos családja.

³⁰⁶⁶ Berzenczey István (1846–?) Makray László nevelt fia, 1861-től az olaszországi Magyar Légión tagja, majd tisztí jegyző, tisztképző tanár, Marosszéken ellenzéki politikus. Lásd LUKÁCS Lajos 1986, 251. valamint SZINNYEI József 1891, I, 974–975.

³⁰⁶⁷ Ellenzék, politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, mely 1880-tól jelent meg Kolozsváron.

³⁰⁶⁸ Szárhegyi gróf Lázár Mór (1817–1865) Marosszék jegyzője, majd az 1848-as forradalomban tiszt, a szabadságharc után Doboka vármegyébe, Bilakra telepedett, ahol híres ménest hozott létre. Lásd SZINNYEI József 1891, VII, 925–926.

³⁰⁶⁹ Cserey Ákos, Zathureczky Emília fia.

MELLÉKLET

A NÉMET NYELVŰ LEVELEK SZÖVEGEIVEL

7. levél

Kufstein am 2[2] Oct. 850.

Liebe gute Ältern!

Wie ich im meinem letzten Briefe d[atier]te Pest am 9-ten d. schrieb, trat ich von Pest am 11-ten l[etz]ten M[ona]ts samt den andern genesenen Cameraden die Reise nach Kufstein an, wohin ich am 22-ten d. glücklich und Gott sey's Lob gesund anlangte, die Reise war für mich sehr wohlthuend, es stärkte mich.

Bei meiner Ankunft bekam ich einen Brief des Jóska, den er nach Carlsburg geschrieben hatte, ich danke ihm rechtvielmahl, daß er sich meiner so sehr annahm, nunmehr kann ich ihm nicht schreiben, wie auch dem Gida nicht, sondern später hoffe, auch Ihnen schreiben zu können. Ich bitte Sie recht, sehr liebe gute Ältern, sich wegen meiner ganz zu beruhigen, ich bin nunmehr gesund und hoffe durch die hiesige frische gute Luft selbe auch zu bewahren. Jetzt schreibe ich auch der Schwester Mili nicht, sondern sämtliche meine Geschwistern tausendmahl grüssend und küssend, bitte ich Gott für ihr Wohlergehen an. Vom Carl weiß ich nichts, ob er nach Gallicien ausmarschirt sey und sich wo? befinde. Die Hände liebe gute Ältern tausend und abermals tausendmahl küssend verharre ich Ihr gehorsamster Sohn István.

9. levél

Liebe gute Eltern!

Mit Sehnsucht sah ich jedem Tage auch im Laufe dieses Monats entgegen, wo mich ein Schreiben von Ihnen in meinem fast klösterlich' stillen Zelle mit der Nachricht Ihres Wohlauf und gesunden Befindens höchst erfreuen werde - da ich aber seit dem Monate Juli keine Nachrichten von zu Hause bis jetzt erhalten konnte muß nunmehr den Erhalt meiner Briefe (von Carlsburg am 30-en August, Pest den 10-ten und nach meinem hieherankomen den 26-ten October 1850) bezweifeln, und hiedurch blieb

vielleicht mein gegenwärtiger Aufenthaltsort Ihnen liebe gute Eltern, ganz unbekannt oder aber wo von uns Gott behüte ist Ihnen irgendein Unglück passirt, und veruhrsachet diese mir als eine Ewigkeit erscheinende Stillschweigen. Auch bekam ich keinen Brief weder vom Gida noch den Schwestern alleinichst der Joska schrieb einmal nach Carlsburg den ich hier erhalten habe. Ich möchte Ihnen theuere gute Eltern recht oft schreiben, und Euch lieben Geschwistern von meiner guten Gesundheit Nachrichten geben allein die h[iesigen] Vorschriften beschränken unsere Correspondenzen bloß auf ein einmaliges Schreiben in jedem Monate, darum bitte ich Sie theuerste Eltern mir recht oft von unseren Familien Angelegenheiten etc zu schreiben, diese meine Bitte erneuere ich auch den guten Schwestern und hoffe daß Sie durch ihre Schreiben mich baldigst höchst erfreuen werden.

Heute ist ein Monat daß ich nach Kufstein kränkelnd ankam, befinde mich jedoch Gottlob seit der Zeit recht Gesunde- die ersten 10 Tage bewohnte ich im sogenannten „Kaiserthurme“ des Zimer No 7. am 2-ten dieses Monats erhielt ich durch die Gnade des Herrn Festungs=C[o]m[an]d[an]ten ein recht gut und gesundes Zimmer im zweiten Stocke, allwo ich mit annoch zwey Unglücksgefährten Namens Szél und Hopes zufrieden wohne. Mein täglicher Zeitvertrieb besteht in einem ständigen Spazierengehen, dann lesen guter und mitunter unterhaltender Bücher, die wir zum lesen in Abundans bekommen, wie nicht minder lesen wir alltäglich auch die Zeitungen. Meine täglichen Auslagen könne ich auf 20–24 xn M[ün]ze rechnen - Frühstück 6 xn Nachtmal 10 xn bayerisch - ausserdem Tabak, was hier sehr theuer ist, Zündhölzer und andere Kleinigkeiten - Mittagsmal bekommen wir um unsere Löhnung.- Ich muß, und lebe auch bei den hiesigen theuerung umso mehr sparsam, da mir während meiner Krankheit zu Pest ein Theil meines Geldes auf ganz unbegreifliche Art abhanden gekommen ist. Kufstein am 22-ten N[ovem]b[er] 850.

P. S. Ich habe jetzt Nichts von Nützen.

Ich bitte Sie liebe Eltern mich zu benachrichtigen wo sich der Carl befindet, hoffentlich schreibt er nach Hause fleißig - jetzt schreibe ich paar Zeilen auch dem Gida, László wird sich höchst wahrscheinlich annoch bei ihm zu M[ezó] Telegd befinden.

Ich bitte ferners meine Empfehlung an alle gute Bekante auszurichten. Ich grüsse und küsse all' meine Geschwistern und wünsche angenehme Tage zu erleben. Ihnen theuerste Eltern tausend und abermals tausendmal die Hände küssend und den Allmächtigen um Ihre langes und gesundes Leben bittend verbleibe ich Ihr gehorsamster Sohn István.

12. levél

Theuere gute Ältern! Den vom 11-en December v[origen] J[ahres] datirten werthen Brief habe ich nebst der mir geschickten 20 fl M[ün]ze am 2-en d[ieses] M[ona]ts richtig erhalten, wofür ich ihre Hände theuere Ältern unzähligemal küsse und danke die angenehme Nachricht von ihrem Wohlbefinden, und Avansement des Carl zum Unterlieutnant hat mich herzlichst erfreut, gebe Gott auch ferners ihm Glück und gute Gesundheit um auf seinem Laufbahne weitere Fortschritte machen zu können. Mit der ihm zugesandten Summe könne er sich recht schön und nett adjustiren, und wenn er das Wirtschaften versteht auf eine geraume Zeit mit all Nöthigen Uniformirungs Stücken u. s. w. sich versehen - er schrieb mir bis jetzt noch nicht, ich weiß bestimmt seine Cantonirungs Nation nicht, und könne ihm sonach nicht schreiben - Wie erfreulich mir obige Nachrichten zu kammen, fast in eben so niederdrückendem Grade erschien mir der trauerverkündende Brief der Marie vom 19^{en} v[origen] M[ona]ts und Jahres den ich gleich nach Ihrem werthen Schreiben ebenfalls am 2-en d. [?] zu lesen bekam, aus der der ganzen Familie höchst schmerzende Ableben der kleinen Gizelle - die schwere Erkrankung der Lajosin und gleich traurige Schicksal der guten Juli mir bekannt wurden, behüte Gott uns Alle im augetretenen neuen Jahre von dergleichen Trauerfällen, und gebe den Erkrankten ihre baldige Genesung, und Trost für das mütterliche Schmerz der armen Mili! Ich erhielt seit meinem letzten Schreiben den 12-en v[origen] M[ona]ts annoch Briefe vom Gida, Joska und Mili, gegenwärtig antworte ich Ihnen auch auf Ihr Schreiben - die mir zukomenden Briefe langen hier mit der Post gewöhnlich in 14 tügen an, ich hoffe daß Sie theuere gute Ältern meine Briefe in 16 tagen auch erhalten dürften; ich schreibe jedesmal gegen Mitte des Monats und aufeinmal für Sie und für Alle Angehörigen - dies erwähne ich darum, um beiläufig

am 26-en des Monats an der Poststation dernach sich erkundigen zu lassen- Betreff der exarendirung des Olaszteleker Gutes schrieb Gida mir konnte der Onkel Ábris in Ragály für jetzt Nichts ausrichten, hauptsächlich, der Herr von Bonis keine andere Güter mehr in Ungarn besitze, und im Falle seiner Freylassung genöthigt seyn würde, nach Siebenbürgen zu übersiedeln - während meiner Krankheit in Pesth war ich mit Herrn v. Bonis alltäglich beisamen; und er erwähnte mir öfters, daß wenn Sie lieber Vater zustimmen wollten, wünschte er das Olaszteleker Gut Ihnen recht gerne veräußern,- indem er andere mir nicht eröffnete Absichten hage wegen seiner zukünftigen Wohnung - ob er noch sich noch in Pest befinde ist mir unbekannt, ich ließ ihn bei meiner Abreise dort zurück, ferners schrieb mir Gida von den vielen Schäden die durch die Uiberschwemmung der Körös auch ihm zugefügt wurden; und daß er Mitte d[ieses] M[ona]ts zu Ihnen hineinzureisen gedenket. Ich befinde mich Gottlob und Dank recht gesund, nur ließ mir einen mich sehr geschmerzten Zahn herausziehen wodurch der Schmerz völlig aufhörte- Ich bitte auch unbekannterweise meinen gehorsamen respect an den Herrn Oberstlieutenant von Bedóh, wie nicht minder meine Empfehlung, an Alle wohlwollenden Bekannten auszurichten- Alle Meine Geschwistern und Angehörigen küsse ich einzeln herzlichst, und indem ich Ihre Hände theuere Ältern abermals tausendmal küsse und glückliche und gesunde Neujahrstage wünsche verbleibe ich mit kindlicher Liebe und Hochachtung, Ihr gehorsamster Sohn István. Festung Kufstein am 13-en Jäner 1851.

Liebe Juli und Mari! Verzeihet mir daß ich auch Euch nicht schreiben kann, aber was aufgehoben ist nicht aufgeschoben benachricht[igt m]ich ob Ihr mein Portrait erhalten habet, den bevor ich an Hermannstadt abreiste, kam der dortige Herr Mahler in eurem Namen zu mir und portrairte mich ab, um euch zu zuschicken. Seyet herzlich geküßt von euerem Euch ewigliebendener Bruder István.

13. levél

Kufstein am 6^{en} März 851

Liebe gute Ältern!!

Der letzte Tag februars war auch allhier in dieser Festung ein höchst erfreulicher, da 16 auf 6 Jahre Festungs Arrest verurtheilt gewesenen ehemaligen Ofiziere durch die hohe Gnadenakte S[ein]e Majestät Dats...[?] am 26. F[e]br[uar] welche am 28^{en} hier anlangte allsogleich in Freyheit gesetzt wurden - diese höchstangenehme Nachricht dürften Sie liebe gute Ältern bis jetzt auch aus denen Zeitungen gelesen haben, ich schreibe dies jedoch Ihnen mit dem freudevollen Gefühle, daß nunmehr auch uns zurückgebliebenen ein Hoffnungsstrahl entgegen lächelt, daß die Milde des Begnadigens nach und nach auch uns zu theil werden könne, umsomehr da die gegenwärtig amnestirten Alle effektiv dienende kk Ofiziere waren und nunmehr der Anfang mit 114. begonnen habe.- Von denen 17 die mit mir hirher abgeführt waren sind sieben Namens Kozma - Gergely - Salamon - Gidro - Roth - Molnár und Nagy Ezechiel befreiet worden, die allsogleich ihre Heimreise nach Siebenbürgen antraffen, hoffentlich werden mehrere von Ihnen Gida auf ihrer Durchreise besuchen.- Trösten Sie sich nun theuere gute Ältern und verzagen Sie nicht, den Gott der Lenker unserer Schicksale zeigte auch durch diese unsere gegenwärtige Erfahrung, daß wir in ihm hoffend, nie dem gewaltigen Drucke des Unglückes darnieder liegen dürfen, und eher als unsere schwachen Sinne berechnen konnten vielleicht ein besseres Loos unserer harret!-

In folge der Freilassung obigen fand allhier in unserer Wohnung auch einige Änderung statt, unser 64 jähriger alter Collega Hopels erfreute sich auch der Freiheit, und ich bezog nun mit meinem hier gebliebenen - - nen andern Collega Namens Joseph v[on] Szél ein anderes recht gutes und schönes Zimmer (No 16) wo wir bereits meinen guten Freund Pap lui antraffen, den die Gnade unseres gütigen Herrn Festungs Comandanten zu meiner hohen Freude, uns zu theilte, nunmehr leben wir seit 1^{en} März ihrer drey recht zufrieden mitsamen, und erfreuen uns einer sehr guten Gesundheit.-

Das Schreiben der Marie erhielt ich am 19^{en} v[origen] M[ona]ts und danke dem Allmächtigen daß er Ihre so sehr zerrütete Gesundheit theuere

gute Mutter wiedergab- Möge nun Gott selbe vollkomen hergestellt auch ferners hin aufrecht erhalten!! ich küsse die Marie für sein Schreiben brüderlichst, aber ich muß aufrichtig gestehen, mich bangte schon der Anblick ihres Briefes, da Sie mir schon zum zweytenmale sehr traurige Nachrichten mittheilt, aber Sie soll dieser wegen meiner nicht böse werden, diese meine bemerkung that ich darum, daß Sie in Hinkunft verschont seye solche unangenehme Nachrichten schreiben zu sollen.

Jetzt schreibe ich annoch der Mili und dem Gida auch ein paar Zeilen,- vom Joska erhielt ich in diesem Monat wieder einen Brief, leider kann ich ihm jetzt nicht antworten- Ich bitte meine Empfehlung an Alle unseren guten bekanten auszurichten küsse meine einigst geli.... Geschwistern und Brüdern einzeln recht herz.....

Ihre Hände theuere gute Ältern unzähligemal küssend und Gott für Ihr gesund Erhalten bittend verbleibe ich Ihnen

Liebe gute Ältern als Ihr gehorsamster Sohn Stephan.

16. levél

Kufstein am 1-ten April 851.

Innigstgeliebte gute Ältern!!

Daß die väterliche Milde und Obsorge unserer hohen Regierung um allen leidenen Clahsen des Staates, und sogar um das Loos eines jeden Einzelnen möglichst zu erleichtern und zu bessern höchst besorgt ist,- beweisen am glänzendsten die am 18-en v[origen] Monats auch uns Gefangenen allhier zu theil gewordenen wohlthätigen ConiehSIONen; diese sind: alltägliches Spazierengehen eine gute Stunde in der freyen frischen Luft im genanten Josephsburge oder Pfauenschweife - falls aber die Witterung dies nicht zu ließe, auf den vor unserer Zimmerthüre sich hinziehenden Gange und zwar jedesmal in Gesellschaft von 8 bis 9 Leidensgefährten,- natürlich unter gehöriger Bedeckung,- früher geschah dies je zu zwey höchstens zu dreyen,- früher konnte einer seinen anderen Leidensgefährten während seiner ganzen Inhaftirungszeit nie sprechen, nie kennen lernen, falls er nicht mit ein und dasselbe Zimmer bewohnte.- Ferners erhielten wir die Freyheit uns Schreibmaterialien verschaffen zu dürfen, und so oft uns beliebig, an unseren theueren Angehörigen schreiben zu

können, den geschriebenen Brief übergeben wir dem Profoßen er überreicht beim Frürrapporte solche dem Herrn Festungs Commandanten, allwo durchgelesen, zugesiegelt und sonach auf die Post abgegeben wird - die uns zu kommenden Briefe langen gleichfalls auf erwähntem Wege in unsere Hände.- der Bedarf an Papierquantität wird vor der Uibergabe gehörig Numerirt und nach Ausweis der ordentlichen Verwendung neuen Vorrath bezogen, dies erwähne ich hier darum weil obige Nr^e auf diesem meinem Briefe, keinen Bezug habe auf mein Schreiben, sondern blos die Numerirung des Papiers andeutet.- In Verbindung mit dieser zweiten großen Coniehision steht noch eine dritte die wir gleichfalls erhielten, nemlich: der Genuß des schwarzen Kafees-

Der 19e März war für mich und meine zwey Collegas eine freudige, die Gnade unseres Herrn Obersten und Festungs Commandanten gewährte den Leidensgefährten Czúczor, Matusitzky und Lesinszky meinen Collega Széll dessen Namenstag war besuchen zu dürfen, und wir nun ihrer sechs beisammen, conversirten und unterhielten uns ein paar Stunden recht vergnügt,- dies war meine erste Unterhaltung seit der Zeit ich mich allhier befinde - Mein Collega Pap luis hate die Rolle der Hausfrau geführt; von ihm schrieb ich in meinem letzten Briefe vom 6^a März, das wir seit ersten März ein Zimmer bewohnen gemeinschaftlich annoch mit Collega Szél, hoffentlich haben Sie theuere gute Ältern diesen meinen Brief erhalten.

Der 20e März war für uns ein nichtminder freudiger, da wir erhielten nach langen Entbehrung unsere Eßbestäke zum ferneren Gebrauche zurück, und es verursachte wirklich manchen Comischen Augenblick dessen Gebrauchsnahme - sie schienen in unseren Händen als etwas ungewöhntes und langes Werkzeug zu seyn, wir mußten uns wieder und nach und nach als kleine Kinder daran wöhnen, den bisdahin gebrauchten wir zum Behufe des Essens kleiner beinernen Messern und Gabeln, ich behalte mir meinen derartigen Eßbesteck zum ewigen Andenken!-

Was meinen Geldvorrath anbelangt, so habe ich annoch ein paar Gulden in der löblichen Festungs Chasa, jedoch wird es nicht schaden wen Sie theuere gute Ältern auf unvorhergesehene Fälle, damit, mich versehen, und wenn für mich auch gegenwärtig nicht Nöthig, so ist es doch immer besser im Nothfalle solches gleich bei Händen zu haben- Ich kann Ihnen

theuere Ältern die freudige Nachricht erstatten daß für uns die Bischöfe Ungarns bei Seiner Majestät bittlich eingekomen seyen, nicht minder beabsichtigt eine Damendeputation aus Ungarn desgleichen, worüber ich der Mari weitläufiges schreibe.- Mit Beginn des jetzigen Quartals erhalte ich aus Wien die Ostdeutsche Post zu lesen worauf ich mit Szigethi pränumerirt habe - Pap hat in Compagnie die Wiener Allgemeine Zeitung früher Theater Zeitung bestellt, Széll gleichfalls in Compagnie die Augsburgische Allgemeine Zeitung, und annoch den Wanderer, sonach bekomme ich täglich aus der Residenzstadt 3 und einen ausländischen Blatt zu lesen - nunmehr haben wir Zeitungen genug zu lesen.- Meine beyden Collegas lassen Sie theuere Ältern rechtvielmahl grüßen. Ich grüße Alle unsere Bekannten gleichfalls rechtvielmahl, küsse meine Brüder und Schwester jeden einzeln unzähligemahl. Bitte Gott, liebe Mutter, daß er Ihre Gesundheit baldigst wiederschenken möge, und Sie beide theuere Ältern, Gesund, Glücklich, und Zufrieden lange noch erhalte! Küsse innigst Ihre Hände tausendmal verbleibe Ihr gehorsamster Sohn

Stephan Zathureczky

P. S. Unser Herr Festungs - Comandant Ludvig v[on] Lomsarevic wird in Ruhestand über [---] – in die Stelle dieses Herrn ist gleichfalls aus dem Ruhestande ernant der Herr Oberst Joseph v[on] Nehiba zum hiesigen Festungs C[o]m[an]d[an]ten.

35. levél

Innigstgeliebte Eltern !! Ich beeile mich, Sie liebe gute Eltern von Einem, uns allhier am 3ten dieses Monats bekanntgemachten Hohen Erlasse (unsere Correspondenzen betreffend), wonach nur Vierteljährig einmal und zwar an Einem, zu schreiben bewilliget wird; mit dem Beifügen zu verständigen, daß Sie Ihrerseits Nur gleichfalls nur jedes Vierteljahr, außerordentliche Fälle ausgenommen, einmal, und zwar in der deutschen Sprache, schreiben durften,- all dieses wird Ihnen geliebte Eltern auch durch die dasiege löbliche Kreisbehörde bekannt gegeben – Nachdem aber Sie lieber guter Vater der Deutschen Sprache nicht mächtig sind so bitte ich Sie mir lateinisch zu schreiben was ebenfalls bewilliget worden ist – ferners bitte ich Sie, meinen Bruder Gida, dann die Schwestern und Tante

Therez ehebaldigst davon in die Kenntniß zu setzen daß sie mir in Hinkunft nicht mehr schreiben dürfen, indem ihre hier anlangenden Briefe mir nicht zugestellt, sondern ad acta gelegt würden – Wenn Sie liebe gute Eltern außerhalb der Schreibzeit, Geld oder etwas anderes zu schicken beabsichtigen, so bitte ich Sie unter meiner Adresse nebst receptise zu schicken, und späterhin in ihrem mir immer werthesten Schreiben, davon zu erwähnen, - übrigens werde ich dieses Jahr kein Geld mehr Nöthig haben. – Den obenerwähnten nach erwarten Sie liebe Eltern dieses Jahr keinen Brief mehr von mir, sondern wenn Gott uns Allen das Leben schenket, werde ich hoffentlich im Jänner 1854 wiederum schreiben.

Mein gegenwärtiges Gesundheitszustand ist nicht besonders gut, jedoch noch erträglich. –

Gestern erhielt ich das mir überschickte Portrait der innigstgeliebten Mutter. Gott möge Sie durch viele Jahre gesund erhalten, damit ich ihre Hände noch persönlich küssen könne ! ich danke auch die Schwester für diese mir gemachte Freude. – Heute bekam ich den Brief der Julie, die Sie mir von Nyujtod den 6en August schrieb; ferners einen 2en vom 28en Juli von Tante Therez woraus ich mit betrübtem Herzen las, die traurige Kunde von dem Krankheits-Zustande der Großmutter. –

Leben Sie nun recht wohl innigstgeliebte Eltern, und indem ich Ihre Hände unzähligemal meine liebsten Geschwister und Anverwandte einzeln tausendmal küsse, verbleibe ich in kindlicher Liebe Ihnen Innigstgeliebte Eltern als Ihr gehorsamster Sohn Zathureczky István

Kufstein am 7en October 1853.

36. levél

Innigstgeliebte Eltern !! Seit meinem letzten vom 11ten Jänner datirten Briefe hat sich mein Gesundheitszustand bedeutend gebessert, so zwar, daß ich nunmehr wieder gestärkt und gekräftiget bin, die häufigen allerlei Schmerzen sind theils gänzlich gewichen, theils nur noch hie und da jedoch sehr schwach vorhanden, und diese dürften blos von der unregelmäßigen Blutzirkulation und Anschoppung(?) derselben am Milze herrühren. – Auch gebrauche ich noch immer fort meine am 4ten März begonnene Kur durch täglich einmalige Elektrisirung. – Der hiesige Herr Arzt

rathet mir nunmehr den Gebrauch des Karlsbadewassers an, ich werde auch dieses Mittel nicht unversucht lassen, sobald eines zu bekommen sein wird. –

Ihr liebes Schreiben vom 28sten December mit 40 Fl Mze(?) habe ich am 22sten Februar erhalten, und daraus mit Freuden entnommen, daß Gottlob Alle wohlauf sind. Ich danke vielmals für Ihre liebevolle Sorgfalt um mich, und insbesondere den Onkel Franz für seine Unterstützung von 30 Fl. – In diesen Tagen wurde ich avisirt, daß von Ihnen ein Brief von März mit 60 Fltmze(?) angekommen ist; das Geld wurde zu meinen Gunsten beim löblichen Festungscommando deponirt, das Schreiben aber den Hohen Militair-Obergericht einbefördert, von wo ich es – nach der bisherigen Erfahrung – in 3-4 Wochen erhalten hoffe. Vorläufig küsse ich Ihnen zahllos die Hände für Ihre gütige Unterstützung.

Pap Louis ist ganz gesund und läßt mit mir seiner guten Mutter so wie Ihnen theuerste Eltern vielmals die Hände küssen, ingleichen empfählt er sich meinen Geschwistern und Angehörigen freundlichst.

Ich habe neulich durch Louis die liebe Schwester Emilie bitten lassen, dem Bruder Gida zu schreiben, daß er mir eine SommerMagyarka schickte, es wäre mir aber erwünschter, wenn er mir gewöhnliche Sommerkleider und eine schwarze Magyarka schickte, da eins wie das andere dieser Kleider ist hier theils gar nicht, theils um ungemein hohe Preise und nebstdem in schlechter Qualität und Gestalt zu bekommen; - wenn es also nicht zu spät wäre bitte ich Emilie diese Berichtigung und respektive Erweiterung meiner Bitte an Gida thunlichst bald, bekannt zu geben. –

So Gott will, schreibe ich in 3 Monaten wieder, bis dahin seien Sie in-nigstgeliebte Eltern nebst meinen vielgeliebten Geschwistern, Schwägern, Neffen, den Onkel Franz sammt seinen Lieben, und überhaupt allen unseren lieben Angehörigen zahllos im Geiste geküßt und bleibe nebst herzlichen Grüßen an alle gute Bekannten die sich meiner erinnern Ihr gehorsamer Sohn Z. István Kufstein am 11en April 854

SZAKIRODALOM

ALSÓ László

1903 A nagypestényi Alsó család. *Genealogiai Füzetek*, 1903. november, 118–124.

AMSTADT, Jakob

1969 Die k. k. Militärgrenze 1522–1881. *Dissertation*. Würzburg

1973 *Die k. k. Militärgrenze (Beiträge zu ihrer Geschichte)*. Österreichischer Bundesverlag, Wien. (Schriften des Heeresgeschichtlichen Museums. 6).

ANTAL SZÉP Ildikó

2017 *Az elfeledett. A szucsági református kollégista, Kabós Ferenc naplója a reformkori Kolozsvárról*. Exit Kiadó, Kolozsvár.

BAKONYI József, Dr.

1872 *Az erdélyi részekben lakó igazolt orvosok, orvos-sebészek és állatorvosok névjegyzéke 1872-re*. Gámán J. nyomtatása, Kolozsvár.

BÁNLAKY József

A magyar nemzet hadtörténelme. <https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0022/2358.html>

BARABÁS Sándor, Ifj.

1881 Az orvosok érdekében. *Nemere*, 11. évf. 15. szám, 1881. febr. 20., 58.

BARTHA Réka

2012 Az udvarhelyi kollégium alapítása. In: Dr. Benkő István Márton (szerk.): *Évszázadokra előkészítve*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 11–16.

BENCZE László

2001 *Solferino. Hadtörténelmi levéltári kiadványok*. Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest.

2002 Solferino. III. rész. A Palestro melletti csata. *Hadtörténelmi Közlemények*, 115. évf. 1. szám, 34–59.

BENE János

2008 Neoabszolutizmus és alkotmányos küzdelmek Nyíregyházán, 1849–1872. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 2008 / 11. 419–452.

BENEDEK Elek

1920 *Édes anyaföldem! Egy nép s egy ember története*. I–II. Pantheon Kiadó, Budapest.

BENKŐ Levente

2011a „Kegyelyes érzésekkel és hazafias örömmel”. 1848–49 emléke a kézdivásárhelyi sajtóban. *Művelődés*, 64. évf. 3. szám, 3–5.

2011b 1848/49-es emlékhelyek Erdővidéken. *Művelődés*, 64. évf. 1. szám, 2011. január, 25–31.

BENKŐ Samu

1956 Az erdélyi műszaki és gazdasági értelmiség kialakulásának kérdéséről. In: Csetri Elek–Imreh István–Benkő Samu: *Tanulmányok az erdélyi kapitalizmus kezdeteiről*. Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 97–140.

BERECZKI Ibolya – POZSONY Ferenc

2016 *Üzenet a frontról. Ferenc tüzér levelei 1914–1918*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre.

BERZEVICZY Albert

1922 *Az abszolútizmus kora Magyarországon 1849–1865*. I. kötet. Franklin Társulat, Budapest.

BIRÓ Vencel

1942 *Gróf Zichy Domonkos Erdélyben*. Erdélyi Tudományos Füzetek 140. Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, Kolozsvár.

BLAŽEKOVIĆ, Karl von szerk.

1867 *Chronik des k. k. 31. Linien-Infanterie-Regimentes*. K. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien.

BODROGI Péter – MOLNÁR József – ZEIDLER Sándor

2005 *Nagy magyar kitüntetéseknévkönyv*. Rubicon Könyvek, Budapest.

BOÉR Hunor

2007 A Székely Nemzeti Múzeum a Magyar tudomány és közművelődés történetében. Doktori disszertáció. ELTE, Bölcsészettudományi Kar.

BOGÁTI Péter

1976 Fenn a bakon. *Magyarország*, 13. évf. 28. szám, 1976. 07. 11; New Buda és Új Arad. *Magyarország*, 13. évf. 29. szám, 1976. 07. 18; Jelkép. *Magyarország*, 13. évf. 30. szám, 1976. 07. 25; Árverés Texasban. *Magyarország*, 13. évf. 32. szám, 1976. 08. 08; Egy hamis hír. *Magyarország*, 13. évf. 33. szám, 1976. 08. 15.

1992 Gyilkosság Texasban. *Köztársaság*, 1. évf. 11. szám, 1992. 06. 26, 60–61.

BONA Gábor

1988 *Kossuth Lajos kapitányai*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest.

2000 *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Harmadik átdolgozott, javított kiadás. Heraldika Kiadó, Budapest.

2009 *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban I–II*. Heraldika Kiadó, Budapest.

BOROVSKY Samu (szerk.):

1901 *Bihar vármegye és Nagyvárad*. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest.

BÖRÖNDI Lajos

1994 Mosonszentmiklós. *Kisalföld*, 49. évf. 202. szám, 1994. augusztus 30, 8.

- BOTH Noémi Zsuzsanna
 2018–2019 Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját.” Szerelem, házasság és nemi szerepek Erdélyben a századfordulón. *Acta Siculica 2018–2019*. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 367–378.
- BUZINKAY Géza
 1993 *Kis magyar sajtótörténet*. Haza és Haladás Alapítvány, Budapest.
- CHOLNOKY Jenő (Szerk.):
 1934 *Cholnoky földrajzi és statisztikai atlasz*. Győző Andor kiadása, Budapest.
- CZUCZOR Gergely – FOGARASI János
 1862 *A magyar nyelv szótára. Első kötet*. Emich Gusztáv Magyar Akadémiai nyomdász, Pest.
 1870 *A magyar nyelv szótára. Ötödik kötet*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, Pest.
- CSERNÁTONI Gyula
 1891 Hegedűs István. *Pihenő (a Herkules mulattató melléklete)*, 8. évf. 20. szám, 1891. 10. 23.
- DANIEL Gábor, vargyasi id.
 1896 *A vargyasi Daniel család eredete és tagjainak rövid életrajza*. Franklin Társulat, Budapest.
- DEMETER Lajos
 1993 Elfelejtett szabadságharcosok. *Háromszék*, 5. évf. 838. szám, 1993. március 23, 5.
 2001 *A hazáért „a patakokat a mi vérünk festette pirosra”*. *Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor területén nyugvó 1848/49-es szabadságharcosok*. Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
 2006 Kibédi Simonffy Sámuel (Adalékok Bem József tábori orvosának életrajzához). In: Demeter Lajos (szerk.): *Határvidék 1762–1918/2*. Délkeleti Intézet – Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 185–198.
 2006a Gál Sándor-levelek a Székely Nemzeti Múzeumban. In: Demeter Lajos (szerk.): *Határvidék 1762–1918/2*. Délkeleti Intézet – Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 9–33.
 2009 Csata az Eprestemőn (ahogy a szemtanúk látták). *Háromszék*, 21. évf. 5628. szám, 2009. március 14.
- DEMETER Lajos – KISGYÖRGY Tamás
 2011 *Életem, Háromszék. Boldog békeidők*. Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
- DEMETER László
 1996 A baróti régi-, avagy Zathureczky-temető leírása. In: *Acta 1996*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 147–156.
 1999 Ifjú alsózathurcsai Zathureczky István székely huszárszázados levelei a fogságból. *Acta. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve II*. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 165–184.

E. s.

1926 Népszerű gyógymódok. *Tolnai Világlapja*, 26. évf. 19. szám, 1926. május 5, 30–31.

ÉBLE Gábor

1915 *A szamosújvári Verzár család*. Franklin Társulat, Budapest.

EGYED Ákos

2007 A modern hitelintézeti rendszer kialakulásáról Erdélyben a XIX. és a XX. században, különös tekintettel a szövetkezeti formákra. In: Somai József (szerk.): *Szövetkezetek Erdélyben és Európában*. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár, 33–48.

EMŐDI János – VARGA Árpád

2004 *Telegdi sírkövek, emléktáblák*. Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság – Királyhágómelléki Református Egyházkerület – Nagyváradi Római Katolikus Püspökség, Nagyvárád.

EMSZT

1978 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár II*. Főszerk. Szabó T. Attila. Kriterion, Bukarest.

1995 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár VII*. Főszerk. Szabó T. Attila. Akadémiai Kiadó – Kriterion Könyvkiadó, Budapest–Bukarest.

ENYEDI Sándor

1969 A hivatásos és a műkedvelő színjátszás a múlt tükrében II. *Művelődés*, 22. évf. 2. szám, február, 51–52.

EVANS, Robert J. W.

1995 Linda White és Gál Polixéna. Egy barátság, 1857–63. *Aetas*, 10. évf. 4. szám, 71–100.

FARKAS Aladár

2014 Az erdővidéki Köpec szénbányászatáról. *Bányászattörténeti Közlemények*, 9. évf. 2. szám, 16–26.

FEHÉR János

2005 Kálnoky kastély. In: Nagy Balázs (szerk.): *Kúriák földje Háromszék*. Kovászna Megyei Művelődési Központ, Sepsiszentgyörgy, 148–153.

2016 *Az olaszteleki Daniel-kastély és 17. századi falképei*. Daniel Kastély Egyesület, Olasztelek.

FEKETE Antal (sajtó alá rendezte)

2008 Egy csíki alispán – csíktaploczai Lázár Dénes emlékezete. Részletek csíktaploczai özv. Lázár Dénesné szül. báró Wildburg Riza emlékirataiból. 2. rész. Havi Magyar Fórum, 16. évf. 8. szám, augusztus, 38–47.

FEST Aladár

1906 *Fiume története*. Athenaeum, Budapest.

FODOR Ferenc

- 2000 *A szemgyógyászat évszázadai Erdélyben*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely.
- FÓNAGY Zoltán
2014 Bolondok tornya, magántébolyda, közőrülde. A pszichiátria születése. http://mindennapoktortene.blog.hu/2014/04/04/psziches_betegsegek_tortenete (utolsó megtekintés: 2016. március 25.)
- FÖLDI János – BALASSA Imre
1939 *Világostól Josephstadtig 1849–1856*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- FÜR Lajos Dr. – PINTÉR János Dr szerk.
1988 *Magyar agrártörténeti életrajzok I–III*. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest.
- GAÁL György
1981 A két Gyergyai az egyház és a tudomány szolgálatában. *Keresztény Magvető*, 87. évf. 2. szám, 97–108.
- GALÁNTAI József
1985 *A Habsburg monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867–1918*. Kosuth Könyvkiadó, Budapest.
- GÁL Kelemen, Dr.
1939 Benczédi Gergely. Születésének százéves fordulójára. *Keresztény Magvető*, 1939/2., 78–89.
- GAZDA Klára
2020 *Főnemesek a múltó időben. A zabolai gróf Mikes nemzetség uzoni ága és rokonsági köre*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- GELLÉRI Mór
1887 *A magyar ipar uttörői. Élet- és jellemrajzok*. Dobrowski és Franke, Budapest.
- GIDÓ Csaba
2011 Az erdélyi vasútépítés hőskora: a Magyar Keleti Vasút I. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=16163>
- GLÜCKMANN Károly – VÁGHÓ István szerk.
1898 *Az Osztrák–Magyar Monarchia hadainak szervezete*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest.
- GÖNCZI Lajos
1895 *A székelyudvarhelyi év. Ref. Kollégium múltja és jelene. Történeti vázlat*. Becsek Dániel Könyvnyomdája, Székely-Udvarhely.
- GUDENUS János József
2000 *Örmény eredetű Magyar nemesi családok genealógiája*. Erdélyi Örmény Gyökörek Kulturális Egyesület, Budapest.

- GYALAY Mihály
1989 *Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon*. Szerző kiadása, Budapest.
- GYULAI Rikárd
1905 Ósfák XLVIII. *Genealógiai Füzetek*, 1905. október, 94.
- HAMPEL József (szerk.)
1886 *Az Országos Régészeti és Embertani Társulat Évkönyve 1879–1885*. Az Országos Régészeti és Embertani Társulat Kiadványa, Budapest.
- HERMANN Róbert
1996 Zathureczky István székely huszárszázados emlékirata (1849–1856). In: *Acta*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 323–342.
- HÓMAN Bálint, Dr.
1924 Tasnádi Nagy Gyula (1849–1924). *Levéltári Közlemények*, 2. évf. 1–4. szám, 203–205.
- HORVÁTH Ferenc, Dr – KUBINSZKY Mihály, Dr.
2002 A Magyar Keleti Vasút Nagyvárad–Kolozsvár–Brassó fővonala és a hozzácsatlakozó szárnyvonalak. *Műszaki Szemle* 5. évf. 17. szám, 7–14.
- JAKAB Elek
1887 Nagy-ernyei Kelemen Benő élete. *Keresztény Magvető* XXII. évf. 3. szám, május–június, 145–188.
- JÁNOSI Csongor
2018 „Hontalanul”: Védekezési technikák a két világháború között Nagy-Romániában. Gróf Mikes Ármin (1868–1944). *Pro Minoritate*, Tavasz / 2018, 3–32.
- JÓZSA András
2014 Lázár Kálmán ornitológus, állatkertész. *Népújság*, 66. évf. 151. szám, 2014. 07. 04., 11.
- JÓZSA Lajos
2013 A Kolozsvári Történelmi Társulat felhívása. *Háromszék*, 25. évf. 6822. szám, 2013. február 20, 8.
- JÓZSEF Álmos
2012 A szemerjai bárókastély és egykori lakói. *Háromszék*, 24. évf. 6644. szám, 2012. július 18, 8.
- JUHÁSZ István
1947 *A székelyföldi református egyházmegyék*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- KALAPIS Zoltán
1996 Százéves a zimonyi millennium emlékmű. *Híd*, 60. évf. 5–7. szám, 1996. május–július, 519–532.

KALÁSZATOK

2004 Kalászatok. *Erdővidéki Lapok*, 5. évf. 1. szám, 35.

KAPRONCZAY Károly

2004 *Magyar orvoséletrajzi lexikon*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest. Internetes forrása: <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-orvoseletrajzi/ada-tok.html> (utolsó megtekintés: 2017. április)

KARACS Zsigmond

2000 Az oltalomra szorult Zilahy Lajos. *Honismeret*, 28. évf. 4. szám, 97–101.

KEDVES Gyula, közlő és szerkesztő

2001 *Czetz János: Emlékezéseim*. Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, Budaörs.

KELEMENNÉ ZATHURECZKY Berta

1921 Egy székely Nióbe. *Székely Nép*, 39. évf. 88–89. szám, 1921. nov. 2, valamint nov. 5.

KEMÉNY Mária

1983 A Gerenday-féle sírkőgyár története (1847–1952). *Ars Hungarica*, 11. évf. 1. szám, 93–126.

KEMPELEN Béla

1913 *Magyar nemes családok*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 7. kötet.

KESZEG Vilmos

2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

KILLYÉNI András

2009 Wesselényi Béla, ménese és a falkavadászatai. *Művelődés*, 62. évf. 3. szám, 15–18.

KIRCHENBERGER S. – WURZBACH L.

1913 Lebensbilder hervorragender österr.-ung. Militär- und Marineärzte. Militärärztliche Publikationen 150. KA, Wien.

KISGYÖRGY Zoltán (közli)

1971 Bajkó Lajos naplótöredéke. *Megyei Tükör*, 4. évf. 498. szám, 1971. november 28. 4–5.
2019 A sepsiszéki Sikó nemzetség. *Háromszék*, 31. évf. 8740. szám, 2019 július 12, 6.

KOKOLY Zsolt

2010 A kolozsvári (magyar) jogászképzés történetének rövid áttekintése. In: Garaczi Imre – Szilágyi István (Szerk.): *A kultúra, a tudomány és a nemzet helyzete a Kárpát-medencében*. Magyarorságtudományi kutatások I. Veszprémi Humán Tudományokért, Veszprém, 333–345.

- KOMÁROMY András, Dr.
1899 Tasnádi Nagy. *Nagy Iván Családtörténeti Értesítő* 1., 78–81.
- KOMÁROMNAK...
1849 Komáromnak egy évi története. *Pesti Hírlap*, 1849. 05. 24, 78.
- KOVÁCS Enikő
2007 Gönczi Lajos (1852–1929. *Művelődés*, 60. évf. 10. szám, 2007 október, 27–28.
- KÖVÁRY László
1847 *Erdélyország statisztikája*. I. kötet. Tilsch János kiadása, Kolozsvár.
- KÖVÁRI László
1861 *Erdély története 1848–49-ben*. Emrich Gusztáv, Pest.
1904 Szigethy Csehi Miklós, a piskii hős. *Keresztény Magvető*, 1904. 3. szám, 144–147.
- KUBINYI András
2007 Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király. *Aetas* 22. évf., 83–100.
- L. A.
1868 A málnási fürdőről. *Magyar Polgár*, 2. évf. 135. szám, 1868. nov. 13.
- LÉNÁRT Anna
2011 Százhuszonöt éves történetek. In: Orbán Balázs: *Kiegészítések A Székelyföld leírásához I. Háromszék*. Szerkesztette Lénárt Anna. Sajtó alá rendezte Dobra Judit. Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 9–29.
- LENDVAY Miklós
1899 *Temes vármegye nemes családjai*. II. kötet. Budapest.
- LŐRINCZI Dénes
2021 *Édes emlék. Szerelmes képeslapok a Magy Háborúból*. Tortoma Könyvkiadó, Barót.
- LUKÁCS Lajos
1986 *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MÁDAI Lajos, Dr.
1985 Ma már csak történelem. A kolera. *Budapest*, 23. évf. 6. szám, 12–14.
- MAGYAR KATOLIKUS LEXIKON
é. n. *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/C/Csillagkeresztrend.html> (Utolsó megtekintés: 2019. augusztus)
- MAGYAR NEMZETSÉGI ZSEBKÖNYV 2
1905 *Magyar nemzetségi zsebkönyv. Második rész: Nemes családok*. Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, Budapest.

MAGYAR SZÍNHÁZMŰVÉSZETI LEXIKON

<http://mek.nif.hu/02100/02139/html/index.html> (Utolsó megtekintés: 2016. február)

MAGYARORSZÁG TISZTI

1873 *Magyarország tiszti czim- és névtára*. I. évf. 1873. Athenaeum, Budapest, 1874.

1875 *Magyarország tiszti czim- és névtára*. III. évf. 1875. Athenaeum, Budapest, 1876.

MÁRKI-ZAY János, Dr.

2009 *Gróf Teleki Sándor, a „vad gróf” és barátai*. Kiadó nélkül, Hódmezővásárhely.

MARTON Melinda

2011 A Wesselényiek lovon születtek, avagy a zsidói ménes története. *Agrárkönyvtári Hírvilág* 18. évf. 4. szám, internetes forrása: <http://www.omgk.hu/AH2011/4/wesselenyiek.htm> (Utolsó megtekintés 2016. február 2.)

MIHÓK Sándor (szerk.)

1876 *Magyar Compass. Pénzügyi és Közgazdászati Évkönyv*, 4. évf. Tettey Nándor és Társa, Budapest.

MILITÄR-TERRITORIAL KARTE

1885 *Übersichts-Karte der Militär-Territorial – dann der Heeres – und Kriegsmarine-Ergänzungs-Bezirks-Eintheilung der Österreichisch–Ungarischen Monarchie*. K. k. Militär-geographisches Institut, Wien.

NAGY Botond

2015 Háromszék legkedveltebb adóalanyai 1871–1918. In: Novák Csaba Zoltán (szerk.): *Élitek Háromszéken. A politikai, gazdasági, egyházi és kulturális élet szereplői*. Háromszék Vármegye Kiadó – Pro-Print Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 125–176.

NAGY Ferenc

1944 Történelmi múltunk emlékei között élünk, anélkül, hogy tudnánk róluk. *Székely Nép*, 62. évf. 120. szám, 1944. május 28, 3.

NAGY Ferenc (szerk.):

1842 *Mentor. Erdélyi népkönyv. Közhasznú ismeretek tára*. Tilsch és Fia, Kolozsvár.

NAGY Géza

1890 A Székely N. Múzeum ismertetése. In: Uő (szerk.): *A Székely Nemzeti Múzeum értesítője III*. Jókai Nyomda Részvénytársulat, Sepsiszentgyörgy, 40–90.

NAGY Iván

1862–65 *Magyarország családai. Címerekkel és nemzedéki táblákkal*. IX, XI, XII. kötet. Ráth Mór Kiadása, Budapest.

NAGY Mariann – KATUS László

2015 Nemzetiségi kérdés és nemzetiségi politika a 18–19. századi Magyarországon. Internetes forrás: <http://tortenelemcikkek.hu/node/128> (utolsó megtekintés: 2016. augusztus).

NAGY Márta

1936 *Az 1848–1849-es emigráció memoire irodalma*, Budapest.

NAGY Sándor

é. n. Ifjú Zathureczky István 1821–1858. Kézirat.

1896 *Háromszék önvédelmi harcza, 1848–49*. Gombos Ferenc Könyvnyomdája, Kolozsvár.

NAGY Sándor

1944 Történelmi múltunk emlékei között élünk, anélkül, hogy tudnánk róluk. *Székegy Nép*, 62. évf. 120. szám., 1944. május 28.

NYULÁSZNÉ STRAUB Éva

1998 *A Kossuth-emigráció olaszországi kapcsolatai 1849–1866*. Magyar Országos Levéltár, Budapest.

ORBÁN Balázs

1986 *Torda város és környéke I–II*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

1991 *A Székelyföld leírása*. Első erdélyi kiadás, Európai Idő Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

ORGONA Angelika, T.

2007 A göncruszkai Kornisok. Két generáció túlélési stratégiái az erdélyi elitben (1546 k.–1648.) PhD disszertáció. ELTE Történelmi Doktori Iskola, Budapest, 9–13.

PALÁDI-KOVÁCS Attila

2001 Lótartás. In: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar néprajz nyolc kötetben 2. Gazdálkodás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 617–657.

PÁL Judit

1996 Az 1863–64-es választások a székelyföldi városokban. *Acta 1996*. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

2009 Erdélyi főispánok a Tisza-éra végén (1890–91) II. Korunk, 2009. április, 70–74.

2011 Polgárok vagy politikusok? Az erdélyi városok országgyűlési képviselők a ki-egyezés után. In: N. Németh István–Szívós Erika–Tóth Árpád (szerk.): *A város és társadalma. Tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére*. Hajnal István Kör – Társadalomtörténelmi Egyesület, Budapest, 346–360.

2015 Háromszéki képviselők a dualizmus korában. In: Novák Csaba Zoltán (szerk.): *Eliték Háromszéken a 19–20. században. A politikai, gazdasági, egyházi és kulturális élet szereplői*. Háromszék Vármegye Kiadó – Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 58–81.

PÁLFFY János

1939 *Magyarországi és erdélyi urak. Pálffy János emlékezései*. Erdélyi Szépművés Céh, Kolozsvár.

PALLAS Nagy Lexikona

PÁLMAJ József
1901 *Háromszék vármegye nemes családjai*. Jókai Nyomda Részvénytársulat, Sepsiszentgyörgy.

2000 *Háromszék vármegye nemes családjai I–II*. Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy. (Hasonmás kiadás, első kiadása 1901-ben.)

PAPP Klára
2011 *Az erdélyi Csákyak*. Erdélyi Tudományos Füzetek 273. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár.

PEJIN Attila
2007 A Dudás család krónikája. *Honismeret*, 35. évf. 2. szám, 92–94.

PÉTER I. Zoltán
2009 A Nagyvárad melletti termálfürdők rövid története. *Korunk*, 20. évf. 8. szám, 11–17.

PINTÉR Bálint
2017 A szombathelyi Bagolyvár. *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*, 2017. 1. szám, 35–80.

PÓTSA János, Hatolykai
1942 A plankensteini és karlstelfeni báró Rauber család kapcsolatai Magyar családokkal. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1942, 5. szám.

PÓTSA József (szerk.):
1899 *Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére*. Jókai-Nyomda Részvénytársulat, Sepsiszentgyörgy.

POZSONY Ferenc
2002 *Zabola*. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht, Budapest.

RAVASZ István
2013 Dicséret, kitüntetés, fenyítés, megfigyelés egyszerre. In: *Peremirat. Köszöntő írások Makai Ágnes 70. születésnapjára*. Hadtörténeti Közlemények, 123. évf. különszám, 162–163.

2014 Dísztemetés a Ferenc József-i korban. *Hadtörténeti Közlemények*, 127. évf. 2. szám, 499–503.

RAVASZ István – SZIJJ Jolán (szerk.)
2000 *Magyarország az első világháborúban*. *Lexikon A–Zs*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest.

RÉTHI László
1887 A Dobóczy-féle oláh éremgyűjtemény. *Archeológiai Értesítő*, 7. kötet 3. füzet, 237–247.

RÉVAI NAGY LEXIKONA

ROMÁNIAI MAGYAR IRODALMI LEXIKON

1991 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon II. G–Ke*. Főszerk. Balogh Edgár. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

SÁNDOR Imre

1912 Kivonatok a csikszenttamási római kath. egyház régi anyakönyveiből (1752–1846). *Genealogiai Füzetek*, X. évf. 21–24.

SISA József

2004 Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon a historizmus korában. Akadémiai doktori értekezés. [35134467.pdf \(core.ac.uk\)](https://core.ac.uk/doi/pdf/10.13039/528314640001/35134467)

SPIRA György et alii (szerk.)

1991 *Széchenyi István válogatott művei*. Második kötet (1841–1860). Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

STROMFELD Aurél

1911 *Hadseregszervezés*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest.

SÜLI Attila

2015 Háromszék 1848–49-es történetének kiadatlan forrásai. *Fons* XXII. évf. 2. szám, 191–221.

SZABÓ József (szerk.)

1865 *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1864 augusztus 24-től szeptember 2-ig Maros-Vásárhelyt tartott X. nagygyűlésének történeti vázlatja és munkálatai*. Emrich Gusztáv, Pest.

SZABÓ József szerk.

1995 *Hadtudományi lexicon*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest.

SZABÓ Judit

2005 Száz éve hunyt el Cserey Jánosné Zathureczky Emília. *Erdővidéki Lapok*, 6. évf. 3. szám, 11–18.

SZÁLLÁSI Árpád

1998 Hírlaptörténetünk első orvos szerkesztője: Decsy Sámuel (1742–1816). *Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok* 24. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 39–43.

SZEKFŰ Gyula

1989 *Három nemzedék és ami utána következik*. Budapest.

SZÉKELY Zoltán

1975 Adatok Gál Sándor és Gál József 1848–49-es forradalmi tevékenységéhez. *ALUTA VI–VII. A Sepsiszentgyörgyi Megyei Múzeum évkönyve*. Sepsiszentgyörgyi Megyei Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 143–147.

SZENTKIRÁLYI Zsigmond

1844 *Erdélyi bányász kalendárium 1844-re*. Kir. Lyceum betűivel, Kolosvár.

SZEŐKEFFALVI SZENT-MIKLÓS László

1941 A dálnoki Árkosy család abrudbányai ága. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1941/2, 27–39.

SZIGETHI Gyula Mihály

1828 Székely-Udvarhely' a' nemes székely-nemzet anya-várossának leírása. *Felső Magyar-országi Minerva*, 4, 2. negyed, 6. füzet, 1742–1754.

SZINNYEI József

1896 *Magyar írók élete és munkái*. IV. kötet. Hornyánszky Viktor, Budapest.

1902 *Magyar írók élete és munkái*. VIII. kötet. Hornyánszky Viktor, Budapest.

1909 *Magyar írók élete és munkái*. XIII. kötet. Hornyánszky Viktor, Budapest.

SZLUHA Márton

2011 *Vas vármegye nemes családjai*. I. kötet. A–K. Budapest.

2012 *Vas vármegye nemes családjai*. II. kötet. L–Zs. Budapest.

SZŐCSNÉ GAZDA Enikő

2011 A Zathureczky család székelyföldi ága a 19. században. Gazdaság- és mentálitástörténeti vázlat. *Acta Siculica 2011. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 283–296.

2011a Az udvarház árnyékában. A futásfalvi Hamar család. *Ház és Ember* 23, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 53–78.

2015a A nemesi létforma utóélete, a gazdasági és politikai elit kialakulása. Az árkosai Szentkeresztyek 1850–1925 között. In: Novák Zoltán (szerk.): *Elitek Háromszéken a 19–20. században. A politikai, gazdasági, egyházi és kulturális élet szereplői*. Háromszék Vármegye Kiadó – Pro-Print, Csíkszereda, 9–31.

2015b Hogyan reklámozták a 19. században az előpataki borvizet. *Háromszék*, 2015. Július 31. Internetes forrása: http://www.3szek.ro/load/cikk/83022/hogyan_reklamoztak_a_19_szazadban_az_elopataki_borvizet_szocsne_gazda_eniko

2015c *A háromszéki hozomány a 19. században*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Skanzen Kiadó, Szentendre.

TAKÁCS Péter (Szerk.):

2002 *Háromszék parasztvallomásai 1820-ból*. Erdély-Történeti Alapítvány, Debrecen.

TAKÁTS Róza

1992–94 Adatok a magyar selyemhernyó-tenyésztés történetéhez. *Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei*, 163–194. Internetes forrása: <http://enfo.agt.bme.hu/drupal/sites/default/files/Adatok%20a%20magyar%20selyemherny%C3%B3.pdf> (Utolsó megtekintés 2016. Augusztus).

- TINÓDI Gábor
1971 Hegedűs Sámuel egészségügyi előadásai a Bethlen-kollégiumban. *Orvostörténeti közlemények* 62–63, 129–134.
- TÓTH Sándor
1909 *Sáros vármegye összes nemesi családjai*. Különlenyomat a Sáros vármegye monográfiája I. kötetéből. Franklin Társulat, Budapest, 1909.
- TÓTH Szabolcs Barnabás
2010 A sepsiszentgyörgyi olvasóegylet/kaszinó története (1835–1946). *Acta Siculica*. A Székely Nemzeti Múzeum évkönyve. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 459–480.
- 2010a Adatok a Nagyajtai Olvasóegylet történetéhez VI. *Erdővidék*, 14. évf. 26. szám, 2010. júl. 2, 8.
- 2015 A helyi elit szerepe a háromszéki közművelődési intézmények életében a dualizmus korában. In: Novák Csaba Zoltán (szerk.): *Elitek Háromszéken a 19–20. században. A politikai, gazdasági, egyházi és kulturális élet szereplői*. Háromszék Vármegye Kiadó – Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 82–122.
- TREUENFEST, Gustav Ritter Amon von
1878 *Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg 1762 bis 1850 Székler Grenz-Huszaren*. Wien.
- VÁRNAI Péter
1975 *Operalexikon*. Zeneműkiadó, Budapest. Internetes forrása: <http://mek.oszk.hu/06600/06654/06654.pdf> (utolsó megtekintés: 2016. március 19.)
- VÁRY O. Péter
2014 Kőbe vésve, bronzba öntve. A Gábor Áronhoz kapcsolódó emlékművek hányattott sorsáról. *Székelyföld*, 18. évf. 12. szám, 139–164.
- VESZELY Károly
1868 A baróti plébánia. *Magyar Sion*, 6. évf. 891–907.
- VIRÁG Zsolt
2004 *Magyar kastélylexikon. Vas megye kastélyai és kúriái*. Budapest.
- WAWRO, Geoffrey
1997 *The Austro-Prussian War: Austria's War with Prussia and Italy in 1866*. Cambridge University Press, Cambridge.
- WEISZ Attila
2010 Bánffy-palota, Kolozsvár. In: Romániai Magyar Lexikon. <http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=197>(utolsó megtekintés: 2016. július 26.)

WELLER, Franz

1880 *Die kaiserlichen Burgen und Schlösser in Bild und Wort. Auf Grund von Quellenwerken dargestellt.* Verlag E. L. Zamarski, Wien.

ZATHURECZKY József (Sajtó alá rendezte DEMETER László)

2003 A kézdivásárhelyi robbanás. *Erdővidéki Lapok*, 4. évf. 1. szám, 22–24.

ZATHURECZKY Miklós, Dr.

É. n. *Zathureczky és Dávid ikercsaládok története.* Jövő Ny., Budapest.

ZENTAI László szerk.

2001 *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914.* Talma Kiadó, Pécs, 2001, II. kiadás.

Az azonosítások alkalmával használt újságok:

A Hon: 18. (1880)

Budapest: 23. (1985).

Budapesti Közlöny: 6 (1872)

Ellenőr: 3. évf. (1871)

Erdővidéki Hírlap: 8. (1938)

Háromszék: 5. (1993); 21. (2009); 24. (2012); 25. (2013); 31. (2019)

Kaiserlich-königliches Armeekorps-Verordnungsblatt (1861)

Központi Értesítő: 1.(1876) 10. (1885)

Magyar Hivatalnokok Lapja: 2. (1873)

Magyar Polgár: 2. (1868); 6. (1872); 10 (1876)

Magyarország: 13. (1976)

Magyarország és a Külföld: (1900)

Megyei Tükör: 4. (1971).

Nemere: 1. (1871); 2. (1872); 3. (1873); 6. (1876); 7. (1877); 11. (1881)

Nemzeti Kalendárium: 54. (1868)

Népújság: 66. (2014).

Pesti Hírlap: (1849).

Pesti Napló: 2. (1851); 3. (1852)

Pihenő: 8. (1891).

Politikai Újdonságok: 6. (1860)

Sürgöny: 2. (1862); 6. (1866)

Székely Ellenzék: 9. (1906)

Székely Nemzet: 5. (1888); 6. (1889); 13. (1895); 17. (1899); 23. (1905)

Székely Nép: 24. (1906); 27. (1909); 39. (1921); 42. (1924); 62. (1944).

Történelmi Lapok: 11. (1896)

Vadászlap: 3. évf. (1882)

Vasárnapi Újság (1909)

Levéltári, kéziratári források, kisnyomtatványok:

Bécs, Kriegsarchiv

Fond Qualifikationsliste

Verzeichnis der Stabsoffiziere 1815–1900

Budapest, Hadtörténeti Levéltár

Nyilvántartó lapok névmutatója

Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum Intézményi Irattára:

Gyászjelentő gyűjtemény

Könyvtár és levéltár leltárkönyvei

Eszteendőik szerint rendezett irattári anyag

Múzeumi naplók

Sepsiszentgyörgy, Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Osztálya

F. 64. Zathureczky család levéltára

Baróti Református Egyházközség anyakönyvei

Olaszteleki Református Egyházközség vegyes anyakönyvei

HELYNÉVMUTATÓ

A

Ágostonfalva, Brassó megye – 515; 536
Agyagfalva, Hargita megye – 555
Ákosfalva, Maros megye – 122; 411; 467; 581
Alagna, Olaszország – 245; 246; 248
Alessandria, Olaszország – 248
Alsókubin, Szlovákia – 405
Alsórákos, Brassó megye – 447
Amerika – 193; 216; 334; 418; 478; 516; 541;
Apáca, Brassó megye – 585
Arad, Arad megye – 27; 31; 47; 97; 277;
297; 521
Árapatak, Kovászna megye – 223; 444; 568
Árkos, Kovászna megye – 442; 472
Arona, Olaszország – 213; 214
Athén, Görögország – 555

B

Bábolna – 39
Backamadaras, Maros megye – 53; 122; 222
Baden bei Wien, Ausztria – 98; 486
Badeni fürdő, Ausztria – 105
Balogfa – 484; 485
Bánát – 485
Bánság – 548
Barcarozsnyó, Brassó megye – 504; 506
Barcaság – 585
Barcaszentpéter, Brassó megye – 555
Bardóc, Kovászna megye – 19; 44; 52;
77; 135; 138; 185; 230; 232; 292; 308; 314;
323; 338; 349; 354; 358; 359; 364; 458;
459; 468; 477; 518
Bardócszék – 19; 586
Barót, Kovászna megye – 5; 7; 10; 11; 12;
13; 14; 16; 20; 21; 24; 38; 59; 63; 68; 73; 74;
75; 77; 80; 81; 103; 107; 119; 121; 122; 123;
130; 133; 135; 136; 138; 140; 143; 145;
147; 151; 152; 173; 183; 184; 186; 191;
192; 201; 203; 208; 209; 210; 221; 222;
225; 226; 228; 229; 230; 237; 240; 272;

292; 297; 307; 347; 348; 362; 368; 369;
372; 373; 375; 378; 379; 381; 382; 383;
384; 385; 395; 396; 397; 409; 410; 411;
412; 429; 439; 445; 446; 447; 448; 450;
455; 458; 459; 468; 477; 491; 492; 494;
499; 505; 507; 508; 512; 513; 514; 516;
517; 521; 523; 525; 533; 535; 536; 543;
548; 553; 554; 558; 563; 564; 566; 567;
569; 571; 581; 584; 586; 590; 605; 616; 618
Bassano, Olaszország – 302
Baveno, Olaszország – 216
Bécs, Ausztria – 11; 16; 18; 35; 42; 53; 55; 63;
79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 86; 89; 90; 92; 96; 97;
98; 99; 100; 104; 105; 106; 116; 125; 129; 130;
133; 136; 148; 151; 157; 159; 167; 175; 176;
177; 180; 181; 188; 188; 192; 195; 206; 236;
239; 240; 241; 247; 261; 269; 275; 278; 282;
285; 293; 294; 306; 309; 319; 336; 339; 359;
360; 385; 429; 430; 432; 433; 435; 452; 474;
475; 484; 486; 491; 501; 503; 506; 522; 526;
532; 534; 537; 548; 550; 557; 567; 586; 618
Bécsújhely, Ausztria – 90
Bereck, Kovászna megye – 381; 438;
441; 520; 543
Berlin, Németország – 278; 341
Besenyő, Bihar megye – 391
Beszterce, Beszterce-Naszód megye –
12; 69; 378; 478; 555; 586; 589
Bethlen – 31; 266
Bibarcfalva, Kovászna megye – 133; 173;
192; 261; 332; 349; 553; 554
Bikszád, Szatmár megye – 278
Bilak, Beszterce-Naszód megye – 592
Binasco, Olaszország – 242
Bodola, Brassó megye – 112; 505
Bodos, Kovászna megye – 283
Bogát (ma Szombathely része) – 485
Bölön, Kovászna megye – 135; 399; 411;
428; 461

Borberek, Fehér megye – 223
Bordó (Bordeaux), Franciaország – 193
Borromeo-szigetek, Olaszország – 213; 215; 217
Borszék, Hargita megye – 266; 297; 380; 447
Bosznia – 520
Botfalu, Brassó megye – 503; 555
Brassó, Brassó megye – 15; 21; 33; 35; 47; 52; 73; 74; 75; 116; 125; 126; 129; 134; 136; 141; 145; 151; 154; 181; 183; 184; 188; 191; 194; 201; 203; 211; 223; 268; 292; 295; 309; 310; 347; 365; 368; 369; 374; 380; 385; 386; 400; 401; 409; 410; 413; 418; 419; 429; 439; 443; 447; 448; 449; 459; 460; 461; 468; 470; 484; 493; 494; 495; 502; 503; 504; 505; 506; 509; 512; 515; 519; 531; 554; 563; 568; 585; 608
Bréma – 335
Brissago, Olaszország – 218
Brünn, Csehország – 101
Buccari (Bakar), Horvátország – 350; 351; 357; 359; 362; 364
Budaörs – 329
Budapest – 24; 79; 110; 128; 129; 138; 191; 247; 269; 306; 317; 321; 443; 516; 519; 521; 528; 540; 543; 550; 554; 559; 571; 586; 587; 603; 604; 605; 606; 607; 608; 609; 610; 611; 612; 613; 614; 615; 616; 617
Buje, Horvátország – 341
Bukarest – 140; 444; 448

C

Candia, Olaszország – 243; 245
Cannero, Olaszország – 217
Capo d'Istria – 341; 342
Casorate, Olaszország – 242
Casteggio, Olaszország – 248
Cécke, Bihar megye – 8; 11; 12; 18; 111; 185; 187; 204; 205; 267; 274; 290; 293; 296; 299; 306; 310; 315; 323; 333; 348; 354; 355; 370; 378; 387; 388; 391; 401; 403; 406; 407; 414; 424; 429; 434; 435;

462; 465; 478; 488; 491; 495; 499; 500; 507; 536; 539; 551
Cegléd – 543
Celje, Szlovénia – lásd Cilli
Cilli, Szlovénia – 165; 166
Codras, Olaszország – 170
Codropio, Olaszország – 170
Conegliano, Olaszország – 170
Custoza, Olaszország – 337; 553

CS

Császárvár, Horvátország – 164; 165
Csejd, Maros megye – 487
Csernáton, Kovászna megye – 51; 124; 131; 194; 269; 402; 441; 483
Csernovic, Ukrajna – 114; 115; 227
Csikmadaras, Hargita megye – 78
Csíksomlyó, Hargita megye – 543
Csíkszentdomokos, Hargita megye – 101; 122; 145; 160; 367; 450
Csíkszentgyörgy, Hargita megye – 592
Csíkszentmárton, Maros megye – 417
Csíkszentmihály, Hargita megye – 423; 567; 571
Csíkszereda, Hargita megye – 60; 438
Csíktaploca, Hargita megye – 226; 270; 367; 398; 402
Csomafája, Kolozs megye – 485

D

Dálnok, Kovászna megye – 138; 195; 223; 268; 270; 423; 438; 440; 615
Daruvár – 16; 155; 156; 162
Daskin, Perzsia – 161
Debrecen – 45; 157; 184; 193; 436; 563
Deutschlandsberg, Ausztria – 165
Déva, Hunyad megye – 47; 48; 55; 65; 555
Dicsőszentmárton – 557
Döbling, Ausztria – 82; 83
Doboka (Szolnok-Doboka) vármegye – 124; 367; 368; 457; 474; 485; 592
Duino, Olaszország – 168
Dunacsún, Szlovákia – 289

E

Eger – 455
Élesd, Bihar megye – 12; 111; 370; 389;
405; 425; 431; 434; 463; 536; 538; 539
Előpatak, Kovászna megye – 15; 102;
120; 154; 207; 210; 222; 251; 265; 266;
267; 297; 323; 334; 364; 378; 386; 387;
425; 447; 466; 468; 470; 474; 480; 481;
482; 483; 496; 519; 521; 615
Eperjes, Szlovákia – 310
Erdőfüle, Kovászna megye – 20; 299; 447
Erdővidék – 6; 9; 10; 15; 16; 17; 18; 19; 20;
21; 26; 29; 57; 59; 68; 77; 78; 127; 133; 190;
203; 211; 230; 236; 238; 283; 297; 326; 331;
349; 362; 372; 410; 448; 450; 457; 477; 482;
515; 536; 546; 553; 585; 603; 606
Eresztevény, Kovászna megye – 446
Erzsébetváros (Ebesfalva), Szeben megye
– 412; 413
Esztergom – 516
Etiópia – 566

F

Fancsika, Ukrajna – 316
Fehéregyháza, Maros megye – 300; 476
Feketehalom, Brassó megye – 15; 502;
555; 573; 579
Félicsfürdő, Bihar megye – 67; 331
Fellis (Felettis), Olaszország – 170
Felsőrákos, Kovászna megye – 38; 342
Ferriolo, Olaszország – 216
Fogaras, Brassó megye – 26; 94; 98; 101;
127; 144; 192; 269; 342; 352; 413; 439;
444; 450; 592
Fiume – 17; 345; 347; 350; 351; 353; 354; 357;
358; 360; 361; 362; 363; 364; 422; 424; 606
Frankfurt am Main – 261; 336
Futásfalva, Kovászna megye – 131; 211

G

Gagy, Hargita megye – 495
Galícia – 37; 56; 66; 98; 121; 146; 300; 402; 503

Gelence, Kovászna megye – 419
Genf, Svájc – 193
Genova, Olaszország – 214
Gloggnitz, Ausztria – 167
Görgényszentimre, Maros megye – 457
Görögország – 556
Görz, Ausztria – 340
Graz, Ausztria – 39; 127; 148; 167

GY

Gyéresszentkirály (ma Aranyosgyéres
része), Fehér megye – 472
Gyergyó – 405
Gyergyószárhegy, Hargita megye – 592
Gyergyószentmiklós, Hargita megye – 544
Gyöngyös – 310
Gyulafehérvár, Fehér megye – 8; 12; 29;
31; 33; 35; 338; 344; 552

H

Hall, Ausztria – 437
Hamburg – 261; 335
Hannover, Németország – 293; 336
Haraly, Kovászna megye – 521; 522
Háromszék – 5; 14; 15; 17; 18; 19; 21; 24; 28;
29; 60; 62; 70; 77; 119; 123; 124; 125; 127; 131;
145; 163; 173; 195; 197; 208; 222; 223; 227; 238;
265; 269; 270; 272; 277; 278; 282; 297; 300; 303;
314; 323; 366; 367; 375; 380; 381; 382; 384; 402;
411; 413; 416; 418; 419; 426; 437; 438; 441; 442;
443; 444; 447; 449; 450; 451; 452; 453; 457; 460;
461; 470; 472; 473; 480; 504; 519; 521; 528; 529;
531; 537; 538; 541; 542; 543; 547; 555; 557; 559;
565; 567; 577; 579; 606; 610; 611; 612; 613; 614;
615; 616
Hazsina (Kisgézseny), Szlovákia – 45; 399
Hercegovina – 520
Hessen – 335
Hidegvíz, Szeben megye – 14; 142; 175;
185; 193; 253; 271; 276; 278; 279; 455; 468
Hidvég, Kovászna megye – 21; 124; 266;
399; 438; 446; 447; 455; 457; 462; 475; 505;

Hilib, Kovászna megye – 516
Holstein – 336
Homonna – 401
Homoródszentmárton, Hargita megye
– 12; 28; 42; 75; 117; 176; 227; 266; 367;
375; 446; 545
Homoródszentpál, Hargita megye – 52

I

Iglófürdő, Szlovákia – 56
Ikafalva, Kovászna megye – 131
Imecsfalva, Kovászna megye – 7; 14; 34;
42; 61; 63; 74; 75; 143; 172; 182; 203; 209;
211; 223; 224; 225; 268; 270; 309; 314;
369; 375; 381; 392; 401; 413; 456; 492;
493; 494; 516; 521; 523; 524; 534; 536;
546; 547; 567; 568; 569; 574; 590
Innsbruck, Ausztria – 80; 103; 437
Intra, Olaszország – 216; 217
Istria – 340; 341
Izsópallaga, Bihar megye – 11; 389; 390;
394; 426; 427; 500

J

Josefstadt, Ausztria – 45; 47; 71; 145;

K

Kádár, Temes megye – 485
Kálnok, Kovászna megye – 220; 469; 501
Kámon (ma Szombathely része) – 486
Karánsebes, Krassó-Szörény megye – 55
Karatna, Kovászna megye – 211; 268;
400; 444; 525
Karlsbad, Csehország – 110; 405
Károlyváros (Karlovac), Horvátország – 345
Kassa, Szlovákia – 149; 181; 315; 550
Kászonimpér, Hargita megye – 60; 77;
229; 475
Kászonjakabfalva, Hargita megye – 101;
210; 222; 266; 437
Kénos, Hargita megye – 442
Kerlés, Beszterce-Naszód megye – 266
Keszthely – 6; 160; 563

Kézdiabíbis, Kovászna megye – 62
Kézdimartonfalva, Kovászna megye –
60; 419; 511
Kézdiszentlélek, Kovászna megye – 47;
124; 211; 268
Kézdivásárhely, Kovászna megye – 13;
18; 47; 61; 62; 72; 77; 142; 175; 183; 184;
195; 209; 223; 255; 270; 272; 339; 380;
400; 413; 419; 438; 442; 443; 450; 451;
466; 483; 511; 512; 520; 521; 525; 530;
531; 537; 538; 543; 557; 559; 563; 573;
579; 603; 617
Kirulyfürdő, Hargita megye – 585
Kőhalom, Brassó megye – 413
Kőhalomszék – 536
Kökös, Kovászna megye – 543
Kolozsmonostor, Kolozs megye – 563
Kolozsvár, Kolozs megye – 34; 52; 59; 62;
77; 112; 113; 118; 124; 174 181; 188; 189;
196; 203; 204; 206; 219; 222; 225; 231;
267 268; 269; 296; 298; 300; 303; 304; 306;
307; 310; 315; 326; 329; 331; 332; 333; 344;
346; 353; 362; 374; 381; 399; 403; 405; 412;
413; 425; 426; 428; 430; 431; 437; 444; 450;
452; 458; 467; 499; 501; 519; 522; 523; 524;
528; 534; 544; 549; 555; 559; 563; 566; 569;
585; 588; 589; 592; 603; 608; 609
Komárom, Szlovákia – 193; 418
Königgrätz, Csehország – 336; 339
Köpec, Kovászna megye – 139; 277; 362;
585; 606
Koper, Szlovénia – 340
Körmend – 486
Kornisruszka (Göncruszka) – 52
Korond, Hargita megye – 377
Körösszegapáti – 294
Kovászna, Kovászna megye – 20; 184;
211; 222; 238; 266; 269; 270; 441; 444;
482; 483; 514; 518; 519; 585
Közéapajta, Kovászna megye – 459
Krakkó, Lengyelország – 50; 181; 197; 310

Kristyor, Hunyad megye – 223
Kufstein, Ausztria – 12; 13; 24; 34; 35;
36; 39; 42; 44; 46; 47; 48; 53; 55; 56; 57;
63; 65; 67; 72; 78; 85; 85; 93; 97; 101; 103;
105; 108; 109; 119; 120; 209; 226; 418;
555; 593; 594; 596; 597; 598; 601; 602
Kunszentmiklós – 142

L

Lablác – 40
Lacsno, Szlovákia – 40
Laibach (Ljubljana), Szlovénia – 165;
166; 167; 343; 346; 360; 373
Laxenburg, Ausztria – 98; 101
Laveno, Olaszország – 213; 217
Lébényszentmiklós – 20; 282; 290; 418; 604
Lécfalva – 268
Leggiuno, Olaszország – 215
Legnano, Olaszország – 255; 313; 314;
318; 319
Lemberg (Lviv), Ukrajna – 49; 50; 56; 65; 503
Lengyelfalva, Hargita megye – 379
Lesa, Olaszország – 215
Lesnyek, Hunyad megye – 461
Lipcse, Németország – 82; 216; 260
Lissa, Olaszország – 336
Ljubljana, Szlovénia – 165
Locarno, Svájc – 212; 218
Lőcse, Szlovákia – 310
Lombardia tartomány, Olaszország –
177; 178; 179; 180; 214; 215; 241; 242;
248; 250; 255; 256; 261; 262; 301;
London, Anglia – 82; 194; 306
Lübeck – 261; 335
Lugos, Temes megye – 69
Luino, Olaszország – 218

M

Magadino, Svájc – 212; 218
Magenta, Olaszország – 17; 241; 254;
255; 257; 258; 263
Magogna, Olaszország – 215

Magyarláros, Máramarosmegye – 457
Magyarzsákod, Maros megye – 555
Maksa, Kovászna megye – 132
Máramaros – 534
Margitta, Bihar megye – 294
Márkosfalva, Kovászna megye – 482
Markt Tüffer, Szlovénia – 166
Maroscsapó, Maros megye – 267
Maroscsúcs, Fehér megye – 112; 113
Marosszék – 62; 70; 122; 272; 487; 581;
583; 592
Marosvásárhely, Maros megye – 12; 21;
24; 60; 122; 269; 272; 298; 344; 362; 366;
437; 503; 516; 519; 534; 549; 552; 554;
556; 557; 561; 563; 567; 571; 572; 574;
575; 576; 581; 582; 588;
Mantua, Olaszország – 255; 262; 301;
302; 306; 308; 312; 313; 314; 337
Mauer, Ausztria – 99; 104
Mecklenburg – 336
Medgyes, Szeben megye – 14; 142; 175;
185; 227;
Meina, Olaszország – 215
Mehádia-fürdő – 101
Melagnano, Olaszország – 255
Mezőtelegd, Bihar megye – 11; 35; 40; 51;
67; 70; 99; 293; 315; 388; 431; 595; 606
Miklósvár, Kovászna megye – 124; 226;
418; 449
Miklósvárszék – 222; 277; 309; 358; 380;
409; 438; 447; 491; 586
Milano, Olaszország – 16; 64; 164; 171;
172; 175; 177; 181; 182; 193; 197; 198;
199; 200; 207; 214; 216; 218; 219; 232;
233; 239; 241; 242; 244; 245; 250; 254;
255; 262; 313; 322; 348
Montagnana, Olaszország – 329; 338
Montebello, Olaszország – 17; 171; 241;
248; 249; 257
Monfalcone, Olaszország – 168; 169; 341

Mortara, Olaszország – 241; 243; 245; 246; 248

Mosonmagyaróvár – 19; 20; 160; 227; 230; 237; 269; 275; 284; 287; 288; 290;

Mosonszentmiklós – lásd Lébényszentmiklós

München, Németország – 94

Munkács, Ukrajna – 310

Muraköz, Horvátország – 350

Mürzzuschlag, Ausztria – 167

N

Nagyajta, Kovászna megye – 8; 11; 18; 21; 28; 58; 222; 228; 236; 270; 297; 348; 380; 383; 446; 448; 455; 457; 459; 460; 461; 469; 477; 482; 516; 563; 616

Nagybacon, Kovászna megye – 17; 143; 153; 239; 343

Nagybecskerek – 294

Nagyborosnyó, Kovászna megye – 8; 19; 28; 44; 52; 74; 77; 135; 146; 183; 223; 224; 230; 268; 291; 347; 423; 440; 472

Nagybún, Maros megye – 416

Nagyenyed, Fehér megye – 47; 330

Nagyercse, Maros megye – 122

Nagyernye, Maros megye – 44; 59; 62; 221; 300; 310; 314; 317; 319; 427; 428; 443

Nagyilonda – 439; 445

Nagykászon (Impér, Feltíz és Altíz együttes neve), Hargita megye – 506

Nagyselyk, Szeben megye – 175

Nagyszalonta, Bihar megye – 356; 405

Nagyszentmiklós – 6

Nagyunyom (ma Balogunyom) – 470; 481; 484; 485

Nagyvárad, Bihar megye – 8; 33; 67; 111; 113; 132; 157; 160; 175; 188; 189; 205; 206; 225; 251; 264; 293; 297; 304; 311; 323; 324; 331; 332; 333; 334; 335; 344; 356; 360; 370; 371; 378; 385; 388; 403; 405; 414; 426; 429; 431; 435; 463; 464; 465; 475; 478; 497; 499; 508; 516; 527; 604; 608; 613

Nassau – 335; 336

Németújvár, Ausztria – 481

New-Buda telep, Amerika – 193

Nizza, Franciaország – 241

Núbia – 566

NY

Nyárádgálfalva, Maros megye – 122; 134; 144; 148; 413; 467; 475; 515; 580

Nyárádselye, Maros megye – 122; 134; 265

Nyárádszentlászló, Maros megye – 265

Nyíregyháza – 439; 550

Nyújtód, Kovászna megye – 14; 15; 43; 58; 70; 73; 109; 121; 124; 140; 172; 183; 191; 208; 219; 221; 223; 224; 228; 265; 272; 348; 366; 372; 378; 380; 383; 386; 395; 396; 397; 411; 412; 416; 420; 422; 436; 440; 444; 448; 451; 455; 456; 465; 466; 469; 470; 475; 480; 481; 492; 509; 511; 512; 518; 521; 540; 567; 586; 601

O

Oklánd, Hargita megye – 135; 348; 442; 460

Okucani, Horvátország – 161

Oláhfalva, Hargita megye – 438

Olaszország – 121; 157; 168; 169; 170; 171; 197; 201; 212; 213; 216; 217; 218; 245; 246; 248; 251; 261; 263; 265; 269; 275; 301; 307; 313; 314; 328; 335; 336; 337; 338; 339; 340; 341; 361; 384; 539; 564; 592; 610; 612

Olasztelek, Kovászna megye – 5; 6; 7; 10; 11; 26; 29; 38; 42; 43; 45; 46; 69; 70; 133; 138; 149; 185; 192; 222; 266; 270; 292; 346; 364; 396; 397; 494; 586; 596; 606; 618

Oldenburg – 336

Olmütz, Csehország – 27; 47; 65

Oltszem, Kovászna megye – 130; 300; 303; 319; 348; 568

Orbaitelek, Kovászna megye – 269

Orlát, Szeben megye – 201; 239; 264; 266; 328; 346; 476; 523; 527; 530

Oroszfa, Kovászna megye – 443
Örvénd, Bihar megye – 315; 391; 426; 431

P

Pacsér – 554; 591
Pádua, Olaszország – 171; 207; 242; 314; 323; 325; 328; 335
Pakrác, Horvátország – 155; 157; 162
Palestro, Olaszország – 243
Pallanza, Olaszország – 213; 216
Palma, Olaszország – 170
Papolc, Kovászna megye – 5; 7; 16; 21; 28; 43; 58; 75; 119; 143; 183; 184; 224; 238; 268; 314; 346; 379; 382; 395; 413; 417; 421; 422; 423; 438; 440; 483; 520; 543; 555
Párizs – 193; 289; 294
Páva (ma Zabola), Kovászna megye – 62; 347; 555
Pelsőcváros, Szlovákia – 399
Peschiera, Olaszország – 255; 313; 329; 337
Pest – 11; 12; 24; 25; 35; 36; 38; 39; 40; 45; 46; 64; 79; 82; 102; 123; 128; 129; 142; 150; 157; 161; 163; 188; 191; 196; 205; 218; 219; 220; 225; 247; 269; 282; 296; 297; 304; 306; 317; 324; 335; 349; 353; 371; 372; 374; 380; 385; 392; 398; 401; 405; 418; 436; 443; 447; 450; 457; 475; 484; 516; 519; 520; 522; 528; 540; 543; 550; 551; 554; 559; 571; 586; 587; 593; 594; 596
Pesterai barlang – 533
Pétervár, Oroszország – 200
Piemont tartomány, Olaszország – 170; 178; 180; 200; 201; 213; 215; 216; 217; 218; 241; 242; 243; 245; 246; 249; 250; 254; 256; 257; 261; 262; 302; 328; 335; 553
Pietole, Olaszország – 302
Pirano, Olaszország – 341
Polyán (ma Kézdiszentkereszt), Kovászna megye – 136
Pöltschach, Szlovénia – 165
Porcia, Olaszország – 170
Pordenone, Olaszország – 170

Porto, Olaszország – 218
Pozsega, Horvátország – 147; 155; 156; 162
Pozsony, Szlovákia – 80; 91; 157; 181; 188; 205; 310; 336; 381; 427; 431; 503; 584
Prága, Csehország – 207; 261; 336; 566
Prázsmár, Brassó megye – 28; 295; 555
Przemysl – 197
Püspökfürdő, Bihar megye – 331; 378; 478; 496
Püspökladány – 206
Pusztaszentmihály – 484

R

Radnót, Maros megye – 272; 280
Radnótfája, Maros megye – 122
Ragály – 37; 45
Rann, Horvátország – 164; 165
Réty, Kovászna megye – 124; 305; 433; 443; 474; 535
Ronchi, Olaszország – 169

S

Sadowa, Csehország – 336
Salzburg, Ausztria – 100
San Antonio, Amerika – 193
Santa Croce, Szlovénia – 167; 168
Savoya tartomány – 216; 241
Schwarzwasser (Strumień) Lengyelország – 41
Segesvár, Maros megye – 348; 375; 410; 506; 548; 555
Selmecebánya, Szlovákia – 584
Sepsibesenyő, Kovászna megye – 182; 223; 391
Sepsiillyefalva, Kovászna megye – 438; 444; 446; 480; 483; 508
Sepsikillyén, Kovászna megye – 426; 495
Sepsikőröspatak, Kovászna megye – 101; 124; 220; 226; 385; 436; 450; 474
Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye – 13; 15; 20; 32; 34; 42; 73; 74; 102; 124; 131; 173; 195; 206; 221; 227; 238; 273; 277; 279; 300;

319; 347; 363; 366; 385; 400; 409; 411; 438;
439; 442; 447; 459; 466; 473; 521; 528; 531;
532; 538; 543; 554; 563; 568; 571; 581; 588;
592; 605; 616; 618;
Sepsiszentiván, Kovászna megye – 8; 70;
252; 346; 418; 448; 449; 506; 557
Sepsiszentkirály, Kovászna megye – 441
Sepsizoltán – 419
Sessana, Szlovénia – 168
Sesto, Olaszország – 212; 213; 217
Sipet, Temes megye – 485
Solferino, Olaszország – 17; 241; 243;
256; 257; 258; 259; 260; 603
Somma, Olaszország – 207; 212
Sopron – 439
Sósmező, Bákó megye – 380
Sóvidék – 377
Spárta – 368; 541
Stanislaw, Ukrajna – 56
St. Lorenzo – 340
Stresa, Olaszország – 215
Stroppiana, Olaszország – 243; 246
Süketfalva, Mar

SZ

Szabadka, Szerbia – 554
Száldobos, Kovászna megye – 68; 128;
331; 408
Szamosújvár, Kolozs megye – 458; 502
Szarazajta, Kovászna megye – 38; 459
Szarvas – 6
Szászhermány, Brassó megye – 12
Szásznádas, Szeben megye – 186; 187; 375
Szeben, Szeben megye – 12; 16; 26; 27;
30; 31; 33; 34; 35; 40; 41; 46; 47; 48; 49;
55; 63; 65; 74; 114; 120; 127; 129; 141;
142; 145; 175; 186; 188; 189; 193; 195;
196; 203; 206; 222; 239; 246; 249; 251;
254; 257; 263; 272; 279; 299; 300; 302;
308; 311; 317; 321; 328; 352; 364; 365;
370; 387; 389; 393; 400; 402; 408; 428;
432; 434; 439; 469; 472; 476; 491; 505;

513; 523; 531; 533; 542; 543; 547; 555;
556; 557; 585; 587; 590; 591; 592
Szeged – 24; 297; 583
Székelykeresztúr, Hargita megye – 442;
476
Székelypetőfalva, Kovászna megye –
521; 522
Székelytamásfalva, Kovászna megye –
125; 223; 266; 292; 367; 438; 451; 472; 473
Székelyudvarhely, Hargita megye – 17;
23; 49; 61; 117; 119; 123; 211; 222; 227;
231; 238; 253; 269; 285; 375; 395; 401;
438; 447; 497; 498; 515; 517; 528; 529;
530; 545; 554; 557; 585; 603; 607; 615
Szemerja (ma Sepsiszentgyörgy), Ko-
vászna megye – 21; 142; 150; 272; 417;
543; 557; 608
Szenterzsébet, Szeben megye – 533
Szentkatolna, Kovászna megye – 60;
123; 125; 174; 175; 191; 222; 238; 258;
358; 375; 442; 451; 452; 507; 511
Szentkeresztbánya (ma Szentegyháza),
Hargita megye – 173
Széphalom – 457
Széplak, Kolozs megye – 122; 517
Szerdahely, Szeben megye – 141
Szőkefalva, Maros megye – 142
Szolnok – 385
Szombathely – 485; 486
Szörcse, Kovászna megye – 58; 268; 441
Szotyor, Kovászna megye – 441; 495; 508
Szucság, Kolozs megye – 11; 44; 51; 113;
118; 146; 221; 294; 298; 304; 310; 311;
323; 330; 335; 378; 388; 402; 405; 491;
500; 552; 603
Szudán – 566
Szuez, Egyiptom – 418

T

Tancs, Maros megye – 458
Táplánfa – 484
Táplánszentkereszt – 484; 486

Tarcsafalva, Hargita megye – 381
Tasnád, Bihar megye – 10; 29; 58; 193;
222; 252
Teke, Beszterce-Naszód megye – 31
Terezianopol, Csehország – 141
Tirol tartomány – 34; 36; 80; 86; 103;
263; 437
Tiszalök – 45
Tokaj – 283
Torda, Kolozs megye – 283; 304
Torja, Kovászna megye – 77; 125; 226
Tóthváradya, Arad megye – 52
Tömös (Alsó és Felső), Brassó megye – 555
Törökország – 243; 244; 592
Treviso, Olaszország – 171
Triest, Olaszország – 128; 167; 168; 169;
181; 341
Trivolsio, Olaszország – 242
Tromello, Olaszország – 242; 245
Turin (Torino), Olaszország – 214; 217;
246; 553
Turócszentmárton, Szlovákia – 44
Turpolje, Horvátország – 64
Tusnád, Hargita megye – 15; 112; 226;
251; 386; 470; 471; 472; 481; 482; 521

U

Udvarhelyszék – 20; 119; 128; 135; 184;
208; 377; 409; 410; 417; 442; 530
Újgradiska, Horvátország – 149
Ürmös, Brassó megye – 449
Uzon, Kovászna megye – 124; 226; 398;
505; 525; 554; 607

V

Vaccarizza, Olaszország – 248
Vajdahunyad, Hunyad megye – 205
Vajdaréte, Brassó megye – 352
Vámosgálfalva, Maros megye – 142; 225
Váradszentmárton, Bihar megye – 378
Varasd, Horvátország – 163

Vargyas, Kovászna megye – 6; 10; 29; 37;
38; 59; 61; 102; 119; 122; 173; 190; 192;
196; 204; 222; 223; 226; 230; 232; 238;
265; 278; 292; 323; 351; 372; 373; 436;
494; 517; 605
Várhegy, Kovászna megye – 472
Velence, Olaszország – 82; 88; 89; 169;
170; 171; 177; 178; 179; 180; 181; 198;
234; 240; 241; 261; 262; 323; 336; 548
Verbania, Olaszország – 216
Vercelli, Olaszország – 250
Verona, Olaszország – 171; 255; 258;
261; 262; 263; 265; 313; 329; 337; 339
Veszprém – 426
Vetzdorf – 181
Vicenza, Olaszország – 171
Vidombák, Brassó megye – 522
Világos, Arad megye – 45; 418; 607
Villafranca – 17; 241; 243; 261
Voghera, Olaszország – 248
Voldorf – 75; 116; 124; 146; 209; 228; 265;
375; 381; 412; 413; 455; 467; 493; 514; 515
Vöslau, Ausztria – 105; 486

Z

Zabola, Kovászna megye – 62; 71; 125;
142; 145; 226; 268; 367; 385; 398; 402;
438; 482; 483; 493; 495; 520; 534; 543;
592; 607; 613
Zágon, Kovászna megye – 222; 223; 268;
380; 416; 419; 423; 557
Zagrab, Horvátország – 125; 126; 147;
149; 155; 160; 162; 164
Zajzon, Brassó megye – 436
Zaturcsa – 5; 28; 44; 269; 321; 553; 571
Zürich, Svájc – 241; 261

ZS

Zsibó, Szilágy megye – 6; 57; 188; 298;
299; 310; 388; 611
Zsögöd, Hargita megye – 380

SZEMÉLYNÉVNÉVMUTATÓ

A

Akanád – 485
Albano Szt, gróf – 171
Albert család, olaszteleki – 8.
Albert Dénes
Albert, Frigyes Rudolf Habsburg-
Tescheni, főherceg – 180; 237; 336;
337; 339
Albertné – 552
Alsó László, családtörténész – 398
Alsó Sándor honvéd őrnagy – 398
Alsó Sándor, 1848-as százados – 398
Amade, Ferdinand Maria Albert
savoyai herceg
Amália, I. Ottó görög király felesége – 92.
Ambrusch Dor, orvos
Amstadt, Jakob, hadtörténész – 146
Andrássy Gyula, miniszterelnök – 403
Antal, Zathureczky birtokok udvarbírája
– 152
Antal Szép Ildikó, helytörténész – 51.
Antos Ferenc – 443
Antos Ilona, Bethlen Gáborné – 305; 474
Antos János – 305
Antos József – 305
Antos Kata – 305
Antos Klára – 305
Antos László, kereskedő – 433; 535
Antos Teréz (Terka) Imecs Domokosné
– 124.
Apor Gábor – 563
Apor Géza, altorjai, cs. kir. kamarás –
226; 474
Apor Györgyné gr. Haller Teréz – 124.
Apor Lázár – 474
Aporné – 379
Arany János, költő – 583

Árgyillán – 371; 425
Arthofen, Ferdinand, a 3. zászlóalj pa-
rancsnoka – 121.
Asbóth Albert, őrnagy – 268
Attems-Gilleis – 165
Attems-Gilleis Ottokar Maria von,
püspök
Attems gróf
Attems-Heiligenkreuz Alexander,
altábornagy – 165
Attems-Heiligenkreuz Ferdinand – 165
Attems-Heiligenkreuz Ignaz Maria,
Stájerország tartományi főnöke – 165
Attems-Heiligenkreuz Joseph Alois,
altábornagy – 165
Attems-Petzenstein – 165
Augusta Carolina, bajor királyi her-
cegnő – 100
Augustza Vilma Mária – 100

B

Bach, Alexander Freiherr von – 434
Badian Mór – 269
Bajdó Gábor – 396
Bajzik Zsolt levéltáros helytörténész – 484
Bakcsi Ferenc, országgyűlési képviselő
– 442; 450; 482
Bakonyi József orvostörténész – 468;
505; 509; 511; 513; 515; 517; 579
Balási család – 226; 236;
Balási fiúk – 267
Balási Gergely – 96
Balási József, kászonimpéri, főkirály-
bíró – 60; 77; 96; 380
Balási József ifjabb – 96.
Balási Lajos – 96.
Balási Sándor, kászonimpéri, szolgál-
bíró – 96; 228; 475

- Balassa Imre történész – 45
 Balogh Béni, L, történész, levéltáros – 25
 Balogh Róbert kutató – 521
 Balóné – 209
 Balázs József – 412
 Bán Béláné Dobai Klára – lásd Dobai Klára
 Bándi – 103.
 Bánffy Albert – 298
 Bánffy Farkas – 417
 Bánlaky József, történész – 250
 Bányai Bogdáné Moldován Erzsébet, tamásfalvi – 451; 452; 454; 466
 Barabás Miklós, festő – 386
 Barabás Sándor író – 203
 Baraguay d’Hilliers, tábornagy – 249
 Bárdi Nándor történész – 25
 Bardócz Dániel, tanító – 239; 328
 Bardócz Dánielné Benedek Júlia – 393
 Baróthi, ákosfalvi – 411
 Bartha család – 8; 359; 518
 Barthafi – 123.
 Bartháné, bibarcfalvi
 Bartha Andor, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia – 19
 Bartha Cecília, Zonda Lászlóné – 146
 Bartha Domokos – 305
 Bartha Ferenc, zágoni – 268
 Bartha Gabriella, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza lánya – 19; 448
 Bartha Gyula – 591
 Bartha János – 354; 482
 Bartha József – 387
 Bartha Kálmán, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia – 19
 Bartha Károly, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia – 19; 351; 446; 458
 Bartha Károly, a száldobosi pap fia – 128
 Bartha Károly nagyborosnyói, bardóci birtokos, 1848-as honvéd hadnagy – 52; 185; 229; 230; 309; 349; 408
 Bartha Károlyné Jankó Klára bardóci birtokos – 60; 477
 Bartha Klára Bartha Károlyné lánya
 Bartha Klára Imets Ferencné – 61; 74;
 Bartha Lajos, főbíró, képviselő – 292
 Bartha Lajosné – 399
 Bartha Lujza, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza lánya – 19; 448
 Bartha Mária, József lánya – 387
 Bartha Mária báróci, Székely Elekné – 135
 Bartha Margit, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza lánya – 19; 383; 448; 459
 Bartha Mihály – 557; 564
 Bartha Miklós, politikus – 589
 Bartha Móric – 563; 564; 575
 Bartha Olga, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza lánya – 19
 Bartha Pál – 196; 238
 Bartha Péter – 238
 Bartha Sándor, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia – 19; 358; 446; 459
 Bartha Sándor, nagyborosnyói, bardóci birtokos, Zathureczky Lujza férje – 19; 77; 185; 232; 291; 295; 308; 309; 314; 317; 319; 323; 349; 351; 358; 382; 385; 392; 458; 460; 477; 512; 535; 562; 585
 Id. Bartha Sándorné Forró Cecília – 77; 518
 Bartha Tibor, Bartha Sándor és Zathureczky Lujza fia – 19
 Bartha Zsigmond, Bartha Sándor és Z. Lujza fia – 19; 308; 309; 382; 459; 469
 Barta Róza Cserey Albertné – 553
 Batthyány Istvánné – 486
 Batthyány Fülöp – 481
 Batthyány Lajos, miniszterelnök, vértanú – 418
 Beck, brassói lakos – 74
 Beczási család, báróci – 584
 Bedő alezredes – 46.

Bedő Áron, kálnoki – 220
 Bedő József, kálnoki, baróti lakos – 501
 Beess Benjámin – 474
 Beess Chrostin Ludmilla, Kálnoky Félixné – 474
 Beke Cencellia
 Beke család – 128; 135; 160;
 Beke Dénes, baróti – 103
 Beke Gyula, baróti, 1848-as honvéd al-
 ezredes – 103
 Beke János – 145
 Beke Joagermester – 154
 Beke József id, baróti, 1848-as százados
 – 103; 135
 Beke József, ifj. baróti, 1848-as honvéd
 ezredes – 103; 135; 152
 Beke Kornélia – 145
 Beke Lajos, baróti – 103
 Bekéné
 Beke Sámuel oltszemi birtokos – 130;
 303; 314; 319; 323; 348; 352; 354; 358;
 363; 477
 Beke Sándor
 Beke Veronika baróti, Benkő Dénesné
 – 77;
 Békésy Károly, szerkesztő – 534
 IV. Béla magyar király - 5
 Béldi család – 448; 455
 Béldi Gergely, főispán – 124; 583
 Béldi Gergelyné gr. Nemes Rozália –
 124.
 Béldi Kálmán, hadnagy – 505
 Béldi Tivadar – 505
 Belosovitsné – 423
 Bem József 1848-1849-es tábornok –
 26; 47; 48; 348; 442; 476; 541; 542; 543;
 547; 548; 555; 575
 Benczédi Gergely, tanár – 306; 311;
 425; 428; 479
 Benczédi Gergelyné Mikó Klára – 428
 Bencze László, történész – 241; 250;
 255; 256; 257;
 Bene János – 439
 Benedek család – 8; 192
 Benedek Elek író – 57
 Benedek Ignác lelkész – 525; 527
 Benedek Mária, Benedek Ignác lánya,
 Gábor Péterné – 525
 Benedek Zsuzsa, Pető Józsefné – 526
 Benedek József, olaszteleki pap – 348;
 396; 397
 Benedek Júlia, Bardócz Dánielné –
 348; 393
 Benedek Lajos, altábornagy – 256; 257;
 336;
 Benedek Sándor, baróti dulló – 175; 192
 Benedekné – 450; 466; 504
 Beniczky (Benitzky) Lajos – 418
 Benke Amália, karatnai Könczey Far-
 kasné – 131
 Benke család – 8.
 Benkő, kolozsvári professzor – 113
 Benkő Biri
 Benkő Dénesné Beke Veronika
 Benkő János, főjegyző, főbíró – 446
 Benkő Levente publicista – 203; 382
 Benkő Polixéna Gál Sándorné
 Benkő Sándorné – 380
 Benkő Samu történész – 6
 Beöthy család, besenyői és örvéni – 391
 Beöthy Zsigmond – 292
 Berde – 126
 Berde Mózes – 385
 Bereczki Ibolya néprajzkutató – 5
 Berzenczey Ágnes, Peley Mórné – 458
 Berzenczei Géza – 464; 465
 Berzenczey István – 592
 Berzenczey László – 194
 Berzenczei (Berzenczey) Miklós, ifj. –
 439; 442; 445; 449; 455; 456; 459; 464;
 466; 468; 487

Berzenczei Miklós, idős – 457
 Berzeviczy Albert – 435
 Bethlen Gábor, fejedelem – 557; 558; 575; 576
 Bethlen Gábor, gróf – 266
 Bethlen Gáborné rétyi Antos Ilona – 474
 Bethlenné – 475
 Bethlen Polixéna Nemes Jánosné
 Bétsi – 437
 Bibó, kerületi főnök – 184
 Bibó Antónia, Szász Károlyné – 184
 Binder – 503
 Binkenstet
 Bíró Sándor – 447
 Biró Vencel író, történész – 310; 426
 Bischi Mária – 8
 Bismarck, Otto Eduard Leopold von, porosz kormányfő – 328; 335;
 Bitter, Karl, kufsteini várparancsnok – 85.
 Blaumann, Johann Eberhard, építész – 298
 Blažeković, Karl von, történész – 41; 49; 56; 121; 140; 146; 164; 251; 257; 263; 311; 338; 343; 604
 Bod Katalin, felsőcsernátoni, Kelemen Benjáminné – 51; 274
 Bodor család, lécfalvi – 8.
 Bodor Polixéna, Zathureczky Gáborné – 20
 Bodosi család – 8.
 Bodrogi Péter történész – 263
 Boér Albert, nagyvajdalfalvi, hidegvízi lakos – 14; 134; 141; 148; 152; 186; 187; 234; 267; 271; 272; 274; 277; 279; 308; 309; 455; 463; 468; 469; 474; 477; 504; 509; 510; 515; 518; 535; 558;
 Boér család, berivoi – 8
 Boér család, nagyvajdalfalvi – 8
 Boér Hunor könyvtáros, múzeumtörténész – 24; 133; 591
 Boér Ida, Zathureczky Júlia lánya, később Hoós Jánosné – 14; 231; 271; 276; 278; 280; 351; 359; 366; 438; 469; 477; 509; 510; 514; 562; 567; 569; 578; 585
 Boér Imre, vezérőrnagy – 255
 Boér István, Zathureczky Júlia fia – 14; 231; 349
 Boér Karolina (Linka), Zathureczky Lászlóné – 16; 192; 229; 261; 268; 272; 277; 281; 282; 285; 306; 307; 309; 312; 314; 318; 327; 345; 347; 350; 351; 354; 358; 359; 363; 364; 370; 376; 382; 383; 384; 390; 410; 420; 428; 429; 433; 437; 446; 460; 461; 469; 477; 491; 497; 501; Boér Laura, fordító – 24; 39
 Boér Miklós, káplár
 Boér Teréz, Boér Albert testvére – 272; 277; 280; 514
 Bogáti Péter történész – 193
 Bogdán család – 8; 74;
 Bogdán András, takarékpénztári igazgató – 278
 Bogdán Andrásné Kain Mária – 278
 Bogdán Ferenc, fényképész – 466
 Bogdán György, kertész – 137; 138;
 Bogdán Mária – 278
 Boga Róza szopránénekes – 197; 201
 Bokros Elek, képviselő – 589
 Bona Gábor történész – 26; 27; 29; 31; 33; 39; 47; 48; 52; 55; 60; 65; 71; 93; 99; 119; 142; 145; 209; 223; 269; 272; 278; 294; 297; 315; 324; 367; 399; 441; 442; 483; 604
 Bónisné
 Bónis Sámuel, tolcsvai – 38; 45
 Bónis Sámuel, ifjabbik – 38
 Bora Karolina, Gyulai Lajosné – 21
 Bornemisza család – 367
 Bornemisza József honvéd százados – 506
 Bornemisza Károly – 367; 368; 474
 Bornemisza Károlyné Mikes Etelka – 367; 368;

Bornemisza Lujza, Cseh Sándorné
szentkatolnai birtokos
Borovszky Samu – 426
Borromei család – 214
Borromei Szent Károly – 214
Borosnyai Béla orvos – 513
Borsics Béla balogfai birtokos – 485
Borsics Béláné Hodászy Margit – 485
Botskor Krisztina – 127.
Bölcskény József udvarhelyi – 401
Brukenthal, Samuel, kormányzó – 556
Brück Bayer operaénekes – 82.
Buda Eliz – 223
Bur(?), zabolai asztalos? – 62
Both Noémi Zsuzsanna történész – 5
Botka László
Botka Lászlóné Sényi Aglája
Butka család – 485
Butka Dániel – 485
Butka Gábor – 485
Butka László – 485
Buzinkay Géza történész – 151

C

Cacone – 161
Canova, Antonio, olasz szobrász – 88.
Charlotta Marie Amelie Augustina
Victoria Klementina Leopoldina, I. Li-
pót belga király lánya – 176
Christina svéd királynő – 82.
Ciceri, kufsteini rab – 64
Cillei Ulrik gróf – 166
Conrád orvos
Cornitz – 507
Covelli család – 218
Culoz, Karl Ritter von, altábornagy –
250; 251
Czékus Ilona, Tasnádi Nagy Sámuelné
– 365
Czerbesz – 386
Czerjék család – 8.
Czetz János – 126; 127; 609

Czetz Károly – 22; 126; 127; 128; 149; 154;
160; 163; 182; 197; 202; 208; 217; 219; 228;
233; 236; 237; 239; 240; 244; 247; 250; 256;
257; 263; 264; 271; 303; 307;
Czetz Polixéna – 126; 163; 182; 197;
201; 239; 352;
Czirjék Zsigmond, zágoni lakos – 419
Czuczor Gergely költő, bencés tanár –
54; 188; 196

CS

Csáki Árpád történész
Csáky család – 294
Császár Antal kereskedő – 409
Csedő Terézia – 8
Cseh Ede, kir. tanácsos – 358
Cseh Eleonóra, szentkatolnai – 238
Cseh Ignác, szentkatolnai birtokos, al-
királybíró – 60; 511
Cseh Ignácné Kovács Polixéna – 60; 511
Cseh József id., Háromszék királybírája –
375
Cseh József – 375
Cseh Károly kézdivásárhelyi orvos – 483
Cseh Katalin, szentkatolnai birtokos – 238
Cseh Sándor, szentkatolnai birtokos,
1848–49-es alezredes – 60; 483
Cseh Sándorné Bornemisza Lujza,
szentkatolnai birtokos – 60; 412
Cseh Viktor – 451
Cseh Zsuzsanna, Pótsa Jánosné – lásd
Pótsa Jánosné
Csehi Ágnes, Gyöngyösi Istvánné –
Lásd Gyöngyösi Istvánné
Csekme, zabolai asztalos vagy ács – 62
Csellhamer, kereskedő – 532
Csengery Imre, országgyűlési képvisel-
elő – 403
Csengics aga – 351
Cserey család – 7; 8; 10; 457; 531
Cserey Ákos, Cserey János és
Zathureczky Emília fia – 13; 125; 134;

145; 150; 163; 172; 266; 380; 400; 417;
 460; 494; 514; 515; 519; 522; 529; 536;
 538; 539; 558; 561; 563; 574; 577; 592;
 Cserey Ákosné – 7
 Cserey (Cserei) Albert – 553
 Cserey Anna – 10
 Cserey Balázs, Cserey János és Zathureczky
 Emília fia – 13; 22; 43; 61; 66; 71; 84; 85; 96;
 108; 129; 130; 132; 150; 163; 172; 182; 191;
 202; 211; 219; 225; 231; 236; 251; 266; 267;
 278; 286; 316; 319; 326; 327; 329; 333; 334;
 353; 365; 366; 371; 372; 373; 374; 384; 386;
 387; 390;
 Cserey Béla, Cserey János és Zathureczky
 Emília fia – 13; 266; 267; 483
 Cserey Béla, Cserey Gyula és Geréb
 Ilka fia – 575
 Cserey Elek, nagyjaitai – 270
 Cserey Gizella, Cserey János és
 Zathureczky Emília lánya – 13; 45; 59
 Cserey Gyula, Cserey János és
 Zathureczky Emília fia – 13; 16; 22;
 400; 494; 512; 513; 514; 515; 519; 524;
 536; 538; 539; 554; 556; 557; 558; 564;
 567; 568; 574; 575; 577; 581; 582
 Cserey Ignác kapitány – 380
 Cserey Ilona hilibi Gál Domokosné –
 516
 Cserey István, Cserey János és
 Zathureczky Emília fia – 13; 271
 Cserey János imecsfalvi birtokos – 13;
 16; 42; 43; 59; 61; 62; 66; 71; 76; 84; 85;
 96; 108; 125; 139; 145; 150; 163; 172;
 174; 182; 202; 219; 226; 230; 236; 238;
 244; 247; 251; 268; 270; 289; 311; 347;
 353; 369; 374; 385; 386; 397; 400; 411;
 412; 423; 438; 456; 458; 459; 460; 467;
 472; 482; 492; 494; 497; 511; 512; 514;
 522; 528;
 Cserey Jánosné Zathureczky Emília –
 lásd Zathureczky Emília

Cserey Klára, id. Makray Lászlóné –
 543
 Cserey Mihály Cserey János és
 Zathureczky Emília fia – 13; 163; 266;
 397; 413; 417; 456; 458; 459
 Cserey (Cserei) Miklós, háromszéki
 főtiszt – 457
 Cserey Rozália, nagyjaitai – 236;
 Cserei Zsófia Szentpáli Imréné – 8
 Csernátoni Gyula – 589
 Cshung-csitai, kínai – 82.
 Csiki, kufsteini rab – 64
 Csiki István, Rákosi – 220
 Csiky Mártonné Verzár Rebeka – 556
 Csiszér – 437
 Csiszér Albert járásbíró – 446; 447
 Csoma Júlia, Tompa Miklósné, zágoni
 – 223
 Csoma Pepi
 Csománé – 516
 Csúzy Antónia, Inkey Sándorné – 484

D

Daczó család – 124.
 Daczó Gergelyné Pálfi Anna
 Daczó Jánosné Pálfi Róza
 Daczó Zsigmond, 1848–49-es forra-
 dalmár – 548
 Damjanich János, tábornok – 544
 Damjanich Jánosné Csernovics Emília
 – 521
 Damokos Albert csernátoni – 124
 Damokos Antal, alsócsernátoni, jogász
 – 269
 Damokos János, alsócsernátoni – 441
 Damokos József csernátoni – 124
 Daniel család vargyasi és olaszteleki –
 7; 8; 10; 38; 69; 356; 517
 Daniel Anna – lásd Szentkereszty Ist-
 vánné
 Daniel Borbála – 10; 38; 69
 Daniel Elek – 59; 60

Daniel Gábor, vargyasi birtokos, főispán – 61; 222; 349; 372; 373; 436
Daniel Imre báró, vargyasi – 29; 222; 236; 238; 372
Daniel Jozefa, Rauber Miklósné – 222; 373
Daniel Polixena, Ragály Ábrahámné, ragályi, vargyasi birtokos – 10; 22; 37; 38; 69; 173;
Daniel Sámuel százados, Daniel Polixéna édesapja – 37
Danielné – 495
Danilo Petrovic-Negos II, montenegrói fejedelem – 87;
Dávid István, kézdívasárhelyi kereskedő – 61
Della Torre – 169
Demény Sándor, kapitány – 339
Demeter Lajos helytörténész – 24; 32; 38; 60; 127; 131; 173; 195; 252; 319; 349; 358; 363; 438; 504; 592
Demeter László történész – 12; 23; 24; 29; 30; 32; 33; 35; 36; 37; 40; 46; 48; 56; 65; 73; 104; 210; 225; 348
Demeter, pap – 512
Demjanovitsné – 521
Derzsi család – 8
Didnich – 145
Dietrich, kolozsvári – 112
Dindár család – 8.
Dindár István – 552; 562
Dindár Istvánné – lásd Zathureczky Mária ifjabb
Dobay Amália Reindl Ernőné – 175
Dobay Clementine, Móricz Sándorné
Dobay család – 273
Dobay József – 175
Dobay Károly – 175
Dobay Klára, Bán Béláné – 187
Dobai Lajos, dobói – 270
Dobai Lajosné Eperjesi Rozália – 270

Dobay Máli (Amália) – 277
Dobotzky Ignác, éremkutató – 549
Dombi Balázs – 131; 132
Domokos János – 441
Donáth család, nagyajtai – 18
Donáth György, Erdővidék királybírója, 1848-as forradalmár – 8; 29; 297
Donáth Györgyné Gergely Julianna nagyajtai birtokos – 8; 10; 29; 42; 58; 66; 77; 84; 92; 94; 98; 101; 129; 186; 193; 210; 222; 226; 228; 231; 233; 236; 238; 241; 252; 267; 297; 314; 353; 510
Donáth Imre – 222
Donáth József, királyi törvényszéki elnök – 441
Dormus, Josef Freiherr von, ezredes – 246; 249; 254; 257; 263; 313; 338; 343;
Dovert Luiz – 369
Dudás Ödön – 554; 555; 591
Duka család, kádári báró – 485
Duka Georg – 485
Duka Miklós alispán – 485
Duka Péter – 485
Dukáné Inkey Melanie – 485
Dürfeld, Joseph Freiherr von, vezérőrnagy – 255
Dvoracsekné – 503

E

Ebertné – 506
Éble Gábor, családtörténész – 502; 556
Edelsheim-Gyulai Ilona – 178
Edelsheim Leopold Wilhelm Freiherr von, vezérőrnagy – 178; 179
Effisio, Nicola Giuseppe, piemonti ezredes – 215
Egger Samu, régiségkereskedő – 559
Egressy Béni – 452
Egyed Ákos, történész – 357
Egyed Ferenc írnok – 446
Ehedi Lujza Grotta Edéné – 124.
Ehedi Mihály szatler

Elekes, szentkatolnai család – 175
Elekes Béla, főispán – 175
Elekes Endre, kézdivásárhelyi törvény-
széki bíró – 175; 442
Elekes György, országgyűlési képviselő
– 175; 258
Elekes Károly – 258
Elekes Mihály – 258
Elekes Pál, királyi kúriai bíró – 175; 258
Emődi János, történész – 11
Endes család – 8.
Engels, Friedrich – 37
Entz Ferenc – 195
Enyedi Sándor – 362
Eperjesi Rozália – lásd Dobay Lajosné
Erdődi gróf – 165
Erdődi Péter gróf – 164
Eresztevényi Antal, levéltáros – 380; 381
Eresztevényi László – 381; 446
Erkel Ferenc – 452
Eugénia császárné – 418
Evans, Robert J. W. – 194

F

Fábiánné – 270
Faeber Henrik karmester – 451
Falk Miksa író, szerkesztő – 79
Farkas család, gyulafehérvári – 8.
Farkas Aladár – 362
Fehér János, művészettörténész – 38;
69; 222; 418
Fekete Antal történész – 402
Felméri Mihály, kollégiumi gondnok – 530
Ferdinánd I, osztrák császár – 88; 100; 170
Ferdinánd V, magyar király – 88.; 170
Ferdinand Maria Albert Amade herceg –
216
Ferdinánd Maximilian főherceg – 107;
177;
Ferdinánd Miksa József, Habsburg-
Lotharingiai – lásd Miksa I.

I. Ferenc, német-római császár – 82;
88; 90; 91; 100; 167;
II. Ferenc – 246
V. Ferenc – 200; 302
Ferenc József I, osztrák császár – 32;
37; 56; 100; 105; 107; 146; 177; 180;
241; 258; 275; 328; 336; 344
Ferenc Károly
Ferenc Károly József főherceg – 180
Fest Aladár – 357; 358
Festetics Dénes, tolnai – 485
Festetics György – 160
Finály Henrik, az Erdélyi Múzeum
Egyesület titkára – 196; 523; 524
Fircsa János – 539
Firmian Pius gróf, Horváth Emma
férje – 122.
Fischer Johann Bernhard von Erlach,
építész – 83.
Fodor – 117
Fodor Ferenc orvostörténész – 125; 347
Fogarasi János nyelvtörténész – 188; 196
Fónagy Zoltán történész – 317
Forró Albert – 482
Forró Cecília, id. Bartha Sándorné –
lásd Bartha Sándorné
Forró család – 8.
Forró Ferenc, alispán – 441; 563
Földi János – 45
Földvári Gábor – 267
Földvári Józsefné Haller Klára – 186
Földvári Katalin, tancsi, br. Kemény
Miklósna – 458
Fördör Sándor haszonbérelő – 297
Frangepán család – 351
Frank, dzsidás kapitány – 131; 132
Frankendorf Ferenc, szeszgyáros – 382
Fraschini, Gaetano, olasz operaénekes –
82
Frigyes, holland királyi herceg – 217

Frigyes Vilmos, IV., porosz király – 37;
85; 94; 275; 328
Fülöpék – 122.
Für Lajos történész – 275

G

Gaál György várostörténész – 189.
Gaál, Ludwig Freiherr von, vezérőrnagy
– 245
Gábor Áron, tűzér, 1848-as forradal-
már – 18; 299; 446; 543
Gaffron – 506
Galántai József történész – 176
Gál család, dálnoki – 8.
Gál család, nyujtói – 235
Gál Domokos, hilibi – 516
Gál Gizike, dálnoki, Zathureczky Fe-
renc unokája – 423
Gál János, hilibi, kúriai bíró – 516
Gál Katalin – 516
Gál Kelemen – 306
Gálné – 146
Gál Sándor ezredes – 194; 243; 592
Gál Sándorné Benkő Polixéna – 194
Gál Zsiga, dálnoki – 423; 424; 440; 449
Goluchovski, Agenor gróf, galíciai
helytartó – 66
Gamerra Artúr, plébános – 476
Gamerra Gusztáv báró, százados – 476
Gamerra Gusztávné Macskásy Krisztina
– 476
Gamerra Oszkár, főszolgabíró – 476
Gamerra Oszkárné Stoss Amelie – 477
Garibaldi, Giuseppe – 269; 539
Gavonne generális – 31
Gazda Klára néprajzkutató – 112; 192;
505
Gelléri Mór – 79
Geréb Ádám – 223
Geréb Béla, körjegyző – 444
Geréb Borbála Tamási Mátyásné 223
Geréb család – 8. 268; 444

Geréb Béla – 581
Geréb Ilona Cserey Gyuláné – 558;
568; 575; 581; 584
Geréb István – 223; 437
Geréb János, törvényszéki jegyző – 442
Gergely Ferenc 1848–49-es honvéd
hadnagy, baróti postamester – 516
Gergely Ferencné Boda Póli – 516
Gergely Juliánna – lásd Dónáth
Györgyné Gergely Juliánna
Gergely Lajos százados, 1848-as forra-
dalmár – 47.
Gernath Károly – 566
Ghega, Carl Ritter von – 167
Ghica, Alexandru Dimitrie – 451
Ghica, Dimitrie – 451
Ghica, Grigore Alexandru – 451
Ghica, Ion – 451
Gidó Csaba, történész – 344
Gidófalvy Albert országgyűlési képviselő
– 480; 483; 506
Gidófalvy Albertné Falka János Zsófia –
506
Gidófalvi Berta – 411
Gidófalvi család – 222; 252;
Gidófalvi Gábor – 145; 252
Gidófalvi Istvánné – 474
Gidófalvi László – 411; 441
Gidófalvi Lászlóné Bora Polixéna – 411
Gidófalvi Pálné Gidófalvi Karolina – 470
Gidró János százados – 47.
Gillyén Anna – lásd Lázár Mihályné
Giron, fogorvos – 478
Glückmann Károly hadtörténész – 40;
42; 57; 114; 237; 242; 245; 336; 341;
342; 351; 380; 389; 393; 478
Gönczi Lajos, udvarhelyi tanár – 285; 530
Görgei Arthur, honvéd – 45
Gr?ser – 120.
Gros – 505
Groisz Ottó – 574; 576

Grota (Grotta) Ede, gróf – 124.
Grünne, Karl Ludwig von, generális –
84; 86; 113;
Gudenus János József genealógus – 173

GY

Gyalay Mihály – 40; 44; 51; 56; 60; 62;
70; 73; 75; 78; 111; 142; 175; 185; 191;
228; 281; 282; 289; 356; 357; 376; 389;
411; 412; 413; 416; 446; 447; 457; 480;
484; 486; 493; 521
Gyárfás család, zabolai – 15; 125; 182;
379; 402; 590
Gyárfás fiak – 142; 269
Gyárfás Albert, bitai – 367; 380
Gyárfás Benedek – 142; 286
Gyárfás Berta, Lázár Domokosné –
367; 398; 402; 495
Gyárfás Emma – 367; 495
Gyárfás Endre – 381
Gyárfás Etelka – 381
Gyárfás Ferenc, besenyői – 223
Gyárfás Ferencné – lásd Pekri Adél
Gyárfás Gergely, besenyői főbíró – 223
Gyárfás György – 381
Gyárfás Györgyné tarcsafalvi Pálffy
Mária – 381
Gyárfás Imre, bitai – 438
Gyárfás József – 557
Gyárfás Juli – 223
Gyárfás Lajos, ifj., Gyárfás Lajos fia –
142; 534
Gyárfás Lajos főhadnagy, 1848-as for-
radalmár, zabolai birtokos – 71; 142;
268; 367; 386; 398; 402; 438; 493; 495;
506; 534; 592
Gyárfás Lajosné Sándor Mária zabolai la-
kos – 71; 74; 120; 145; 160; 367; 450; 516
Gyárfás László – 142;
Gyárfás Mária, Ponori Sándorné – 367;
495
Gyárfás Miklós – 145

Gyárfásné – lásd Gyárfás Lajosné Sán-
dor Mária
Gyárfás Pál – 381
Gyárfás Samu – 381
Gyárfás Zsuzsánna, kadicfalvi Török
Ferencné
Gyertyánffy Béni – 292
Gyertyánffy család, vargyasi – 230;
356; 477
Gyertyánffy Erzsébet – 223
Gyertyánffy Ferenc – 173; 190
Gyertyánffy János, bobdai, vargyasi
birtokos – 173; 190; 192; 196; 232; 383
Gyertyánffy Jónás – 173
Gyertyánffy László – 173; 190
Gyertyánffy Lászlóné Miklós Rozália –
173; 190
Gyertyánffy Mária – 223
Gyertyánffyiné
Gyertyánffy Róza, vargyasi – 196; 238
Gyöngyössy Béla – 102.
Gyöngyössy István, vargyasi unitárius
lelkész – 102; 103; 323; 477; 517
Gyöngyössy Istvánné Csehi Ágnes –
265; 278; 517
Gyulai család, gyulafehérvári – 8; 123
Gyulai család, nagyváradi – 8.
Gyulai Albert, maksai birtokos, 1848-
as honvéd – 132;
Gyulay Anna, sepsiszentiványi Henter
Sándorné – 380
Gyulai Ferenc József tábornagy,
észak-itáliai főhadparancsnok – 177;
178; 179; 180; 241; 255
Gyulai Lajos – 21
Gyulai Margit, Zathureczky Gyuláné –
21; 518
Gyulai Rikárd – 135

H

Habsburg-Lotharingiai Mária Lujza – 90

Habsburg-Tescheni Albert főherceg – 180; 237; 336
 Hajdú Lajos – 436
 Hájnik – 371; 389; 501
 Hajós Béla, orvos – 586
 Hajós János miniszteri tanácsos – 437
 Haller család – 10; 11; 252
 Haller gróf – 68; 205; 293
 Haller Klára, Földvári Józsefné – lásd Földvári Józsefné
 Haller László – 8; 10
 Haller Lászlóné Szentkereszty Mária – 119
 Hallerné – 119; 202
 Haller Sándor országgyűlési képviselő – 111
 Haller Teréz Apor Györgyné – lásd Apor Györgyné
 Hamarék – 163; 172
 Hamarné – 253
 Hamary Béla – 369
 Hamary család – 236; 439
 Hamary János – 163; 196; 369; 375; 386; 400; 413
 Hamary Jánosné Szentiványi Karolina – 196
 Hampel József – 559
 Hanenheim, ügyvéd – 400
 Hartung, Ernst Ritter von, vezérőrnagy – 340
 Hayn Vilmos – 505
 Haynné – 505
 Haynau, Julius – 434
 Hegedűs István, igazgató, klasszika-filológus – 589
 Hegedűs Sándor, képviselő – 589
 Heizinger – 396
 Heley Ágnes – 395; 396
 Heley – 353
 Henter család, nagyjaitai – 448
 Henter Béla, főszolgabíró – 448
 Henter Gábor – 448
 Henter Ilona – 448
 Henter Károly – 448
 Henter Oda – 448
 Henter Sándor, Miklósvárszék királybírája – 380; 448
 Henter Sándorné Gyulay Anna – 379; 380
 Henter Vilma – 448
 Hermann Róbert történész – 12; 24; 26; 39; 48; 54; 62; 194; 209;
 Hermina Mária, József nádor felesége – 92
 Hess, Heinrich Hermann Joseph Freiherr von, tábornagy – 180; 241;
 Hessen, Alexander Ludwig Georg Friedrich Emil von – 242; 247; 254; 259
 Hetzendorf, Johann Ferdinand von Hohenberg – 88.
 Heugelin, Theodor von, ornitológus – 566
 Hild – 123.
 Hincz – 374
 Hinléder Fels Guidó – 447
 Hodászy Margit Borsics Béláné
 Hoffmann Edit, történész – 24; 349
 Hohenlohe herceg – 169
 Hollaky Attila, országgyűlési képviselő – 444; 474
 Hollaky család, nagyhalmági – 8.
 Hollaky Ilona (Ilka), Zathureczky Józsefné – 18; 455; 460; 462; 469; 474; 518; 562
 Hollaky (Hollaki) József – 461; 518
 Hollaky Józsefné Bora Anna – 461
 Hóman Bálint – 401
 Homani Béla – 124
 Homonnai család – 228
 Hoos család – 8.
 Hoppels, Nikolas, hadnagy, fogoly – 39; 47.
 Horatius – 276
 Horn Dávid, iparos

Horthy István, kormányzóhelyettes – 178

Horváth Albert, Petrichevich, backamadarasi, császári és királyi kamarás – 36; 53; 122; 222

Horváth Albertné Szentkereszty Zsuzsa – 53; 222

Horváth Béla – 122

Horváth Berta, csíkszentdomokosi Sándor Lászlóné – 122

Horváth Emma, Firmian Piusné – 122

Horváth Ferenc, vasúttörténész – 410

Horváth fiak – 128

Horváth főkirálybíróné

Horváth Gergely, a 31. gyalogezred századosa – 62

Horváth Ignác, 1848–49-es alezredes – 555

Horváth József – 138

Horváth kapitány – 62.

Horváth László – 269; 367; 441; 563

Horváth Mihály – 269

Horváth Mihályné csiktaplocai Lázár Antónia – 269

Horváth Miklósné Seethal Karolina – lásd Seethal Karolina

Horváth Rozália, vargyasi Daniel Imréné – 122; 222; 372; 517

Horváth Samu – 482

Horváth Samuné Pekry Adél – 482

Hubai Gusztáv – 455

Hugo, Victor francia író – 82

Hunyadi János – 166; 329

Hunyadi László – 166; 452

Hunyadi Mátyás – 166

I

Imecs Teréz, Geréb Ádámné – 223

Imets Domokos – 124.

Imets Domokosné Antos Teréz – lásd Antos Teréz

Imecs Ferenc, imecsfalvi – 392; 417

Imets (Imecs) Mihály, kisborosnyói – 268

Imreh Amália Borbély Józsefné – 123

Incze Lajos, dálnoki, jogtudós – 138

Imecs Lázár, imecsfalvi – 516

Inkey Amália, Sényi Gáborné – 481

Inkey Sándor – 484

Inkey Sándorné Csúzy Antónia

Intze Ferenc – 138

István nádor

Izmail pasa – 418

J

Jakab család – 8.

Jakab Elek történész – 29; 60; 499

Jakab Gyula – 128; 376; 398; 409; 442; 446; 455; 459; 469; 545

Jakab Gyula ifj., Z. Ilona fia – 477; 504; 545

Jakab Gyuláné Zathureczky Ilona – lásd Zathureczky Ilona

Jakab Lajos – 442

Jakab Sándor – 442

Jancsó Etelka, Vajna Gergelyné – 419

Jancsó Károly, gelencei – 419

Jankovich Antal gróf – 156

Jankovics gróf

Jánosi Csongor, történész – 385

Jantsó Lina – 379

Jantsó Tamás, nyujtói, 1848–1849-es honvéd – 272; 278; 280; 514

Jantsóné – 379; 380; 514

Jeszenszky Zsuzsa

Jó Fülöp burgundy herceg – 90

Jókai Mór író – 79; 349; 417

Josipovich Antal, turpolyai gróf, horvát forradalmár – 64

József, II. német-római császár – 87

Józsa András – 226

Józsa Lajos, helytörténész – 409; 447

József Álmos, helytörténész – 417

József Antal János főherceg, Magyarország nádora – 91; 106;

Juhász István, egyháztörténész – 343
Juriczkay Mórné – 315
Juricskay család – 315; 391; 426
Juricskay Dezső, takarékpénztár igazgató – 431
Juricskay Jolán, Szunyoghné – 431
Juricskay József – 391
Juricskay Pál – 391
Juricskay Pálné Kornis Borbála – 356; 391
Jusbasic Stephan, Czetz Póli férje – 201; 239

K

Kabdebó Ferenc bankár – 434
Kábos Gizella – 437
Kála Mihály – 205
Kalapis Zoltán történész – 64.
Kállay Béni, történész, politikus, kormányzó – 520
Kálnoky család – 15; 124; 226; 436; 449; 474
Kálnoky Dénes – 367
Kálnoky Félix – 385
Kálnoky Félixné Beess Chrostin Ludmilla – 474
Kálnoky Franciska, Seethal Jánosné
Kálnoky György – 10
Kálnoky Györgyné Haller Anna
Kálnoky Imre – 396
Kálnoky Júlia, id. Maurer Mihályné – 418
Kálnoky Mária Sándor Mihályné – 101; 367
Kálnoky Pál, képviselő – 367; 381; 441; 442; 450; 520
Kálnoky Sándor, honvéd alezredes, kufsteini fogoly – 65; 78; 80;
Kamper – 161
Kanyóné – 423
Kapronczay Károly – 447
Karacs Zsigmond – 388
Karolina Augustza bajor hercegnő, I. Ferenc felesége – 91; 100;
Károly V., német-római császár – 89; 360
Károly Antal osztrák főherceg – 200
Katona Zsigmond – 193
Katus László, történész – 350
Kazinczy Ferenc író – 14; 279; 457
Kedves Gyula történész – 127
Kelemen család – 11; 300
Kelemen Benjámín, mezőgazdász, szucsági birtokos – 8; 11; 22; 29; 51; 52; 57; 59; 103; 113; 118; 119; 188; 274; 294; 298; 299; 304; 323; 335; 351; 378; 402; 405; 499; 517
Kelemen Elek szucsági, Kelemen Benjámín fia – 44; 221; 310; 314; 317; 388; 402; 443
Kelemen Elekné Szolga Rozália – 402
Kelemen Imre, K. Elek fia, sepsiszentgyörgyi telekkönyvvezető – 221
Kelemen Kálmán történész – 24
Kelemen Katalin, Szigethi Csehi Miklósné, szucsági birtokos – 78; 126; 274; 292; 330; 428; 501; 552
Kelemen Lajos jogász – 22; 300; 310; 315; 427; 443; 562; 568; 571; 573; 578; 579; 580; 587; 588
Kelemen Lajosné Zathureczky Berta – lásd Zathureczky Berta
Kelemen Polixéna Zathureczky Gedeonné, szucsági Kelemen Benjámín lánya – 11; 44; 51; 53; 59; 67; 68; 78; 108; 113; 130; 145; 150; 174; 185; 189; 206; 221; 251; 267; 268; 274; 280; 292; 294; 299; 300; 311; 317; 324; 325; 331; 343; 344; 356; 360; 362; 369; 371; 390; 394; 403; 407; 410; 415; 416; 425; 426; 431; 436; 464; 465; 467; 470; 474; 478; 480; 482; 489; 490; 491; 492; 493; 499; 513; 516; 534; 536; 551; 552; 566; 576; 587;

- Kelemen Rózália, Beke Sámuelné szucsági, Kelemen Benjámín lánya – 44; 146; 300
- Kemény Karolina, Schweinitz Gyuláné – 437
- Kemény Mária íróő – 184.
- Kempelen Béla genealógus – 388
- Kerekes – 578
- Keszeg Vilmos, néprajzkutató – 9
- Kilyéni András helytörténész – 57
- Kirchenberger S. hadtörténész – 114
- Kis Ferenc, udvarhelyi tanár – 285; 529
- Kis István, Köröspataki – 220
- Kis Károly – 400
- Kiss Sándor, 1848–49-es forradalmár – 543; 555
- Kisbán Eszter táplálkozástörténész – 368
- Kisgyörgy Tamás grafikus – 195; 438
- Kisgyörgy Zoltán publicist – 135; 138;
- Kispál Albert, Küküllő vármegye közjegyzője – 557
- Kiss Miklós – 243
- Klapka György – 243; 592
- Kocs János genealógus – 24
- Kokoly Zsolt történész – 300
- Kollárszky Pál tisztartó – 294
- Kollonich Lipót püspök, esztergomi érsek – 90.
- Kolonics, kereskedő – 402
- Komáromy András Dr. családtörténész – 45; 63; 104; 224; 269; 324; 365; 399; 610
- Komsa – 342
- Kornita – 505
- Koncz József, marosvásárhelyi tanár – 557; 575; 576
- Kovács család – 8.
- Kovács Enikő, iskolatörténész – 530
- Kováts leányok – 495
- Kováts úr, sepsiszentgyörgyi – 73
- Kozma Alajos, kézdiszentléleki, 1848-as alszázados, fogoly – 47.
- Könczei család – 253; 268
- Könczei Ferencné Ugron Veronika – 124
- Könczeiné – 124
- Könczey Farkasné Gyulai Nepomutena – 131
- Könczey Gyula, karatnai – 400
- Könczey Károly, alispán, országgyűlési képviselő — 400; 444; 450; 455
- Köpe Vilmos, sörfőző – 382; 384; 410
- Kornis család – 52
- Kornis Károly, gróf – 52
- Kornisné – 100; 105;
- Kossuth Lajos – 22; 45; 193; 246; 418; 541; 542; 543; 547
- Kováts úr, sepsiszentgyörgyi -
- Kozák Mihály – 376
- Kőváry László történész – 77; 266
- Kracht – 503
- Krappné
- Krausz – 502; 503
- Krausz Frigyes, orvos – 515; 517; 535
- Krausz Péter – 503
- Kreith, gróf, kufsteini fogoly – 64.
- Kubinszky Mihály, vasúttörténész – 410
- Kubinyi András történész – 166
- Kuhensfeld, Franz Kuhn von, ezredes – 255
- Kulitska, tiszt – 223
- Kun István – 526
- Künnle József, országgyűlési képviselő – 238; 559
- Kvaternik, Eugen, politikus – 350

L

- Lajos XIV. Francia király – 177
- Lajos XV. Francia király – 177
- Lajos XVI. francia király – 91
- Laky Károly honvéd huszárezredes – 485
- Lamarmora, Alfonso Ferrero – 336; 337
- Langdale. lord – 194

Lange hadnagy – 127; 201;
Lányi Sándor, forradalmár, bíró – 409;
447
László család – 8.
Lates család – 8.
Lázár Dénes, csíktaplocai, csiki főispán
– 226
Lázár Domokos – 398
Lázár Mihály, dálnoki, százados, főispán –
195; 223; 270; 438; 441; 442; 519
Lázár Mihályné Gillyén Anna – 223;
270
Lázár Mór, gróf, szárhegyi, Marosszék
jegyzője – 592
Leopold Georges Chretien Frederic –
lásd I. Lipót
Lebzeltern, Wilhelm Friedrich, altábor-
nagy – 255
Lénárt Anna, intézménytörténész – 379
Lendvay Miklós – 485
Lengyel Katalin – 380
Leövy – 585
Lesinszky, kufsteini rab – 54.
Liechtenstein, Johann Joseph von, her-
ceg – 105
Lipót, I., belga király – 85; 91; 177
Lipót, II, brabanti herceg majd belga
király – 91; 106
Lipovnitzky István püspök
Litez de Tiverval, Mathilde – lásd Teleki
Sándorné
Litsken Lajos őrnagy – 33; 548
Logothetti Vladimírné Nemes Karolina
Lomsareviz, Ludwig von, várparancsnok
– 56;
Longi Antal – 511
Lorencz Mili – 300; 315;
Louis XIV -
Louis XV -
Lovasi család
Lőneiék – 188

Lónyay Menyhértné – 439
Lőrinczi Dénes történész – 5
Lőrinczi Mihály, kolozsvári – 118; 119;
189; 220;
Lujza, Augustza Vilhelmina Amália,
porosz királyi hercegnő – 217
Lukács Lajos, történész – 269; 539; 592
Lukácsfy Elek – 460
Lukátsfy Sándor 1848-as honvéd, ho-
moródszentmártoni – 227
Lukátsfiné – 32
Lux Anna, Wesselényi Miklósné

M

MacMahon, Patrice, altábornagy – 249
Mádai Lajos, orvostörténész – 479
Magyari András László orvostörténész
– 24; 196; 373
Makray László honvéd ezredes – 544;
592
Makray László, idős – 544
Mánsárda, rabló
Mannsberg Ágost – 293
Mannsberg Ágostné Kornis Alexandrina
– 293
Maray Albina, osztrák operaénekes – 82
Marchant, Antoine
Marchisio, Barbara, énekes – 234
Marchisio, Teresa, énekes – 234
Mária Anna Ricciarda Carolina Marg-
herita Pia – 88; 170;
Mária Antónia osztrák főhercegnő – 91
Maria Beatrice – 200
Maria Elisabeth Maximiliana savoyai
hercegnő – 216
Mária Henrietta osztrák főhercegnő –
106;
Mária Lujza főhercegnő
Mária Terézia magyar királynő, osztrák
császárnő – 87; 90; 91; 182; 357; 360;
Márki-Zay János családtörténész – 194

Maroicic de Madone del Monte,
 Joseph Freiherr von, tábornagy – 337
 Marton Melinda történész – 57
 Marussy Sámuel gróf – 96.
 Marx, Karl – 37.
 Maschekné – 502
 Matolay mama – 399
 Matolay Viktor – 401
 Matusitzky – lásd Motesitzky István
 Matskási (Matskássy) család – 122.
 Maurer család, ürmösi – 222; 448; 449;
 506
 Maurer Mária – 444
 Maurer Mihály, id. – 418
 Maurer Mihály, ifj., ürmösi – 15; 418;
 449; 474; 481; 482
 Maurer id. Mihályné Kálnoky Júlia – 418
 Medouri énekesnő – 82.
 Metternich kancellár – 95
 Meyer, Ignatz Nepomuk, szemorvos –
 125; 143
 Mihály Antal, baróti – 123; 136; 203
 Mihály Judit gazdasági igazgató – 25
 Mihók Sándor – 369; 376
 Mikecz Tamás, főszolgabíró – 439
 Mikes család – 8; 10; 15; 71; 112; 226;
 473; 520
 Mikes Ármin – 385
 Mikes Árminné Bethlen Klementina –
 385
 Mikes Benedek gróf, zabolai birtokos –
 112; 367; 368; 384; 438; 441; 442; 448;
 451; 466; 482; 493; 520
 Mikes Benedekné Moser Zsófia – 367;
 368; 385; 400; 494
 Mikes Etelka br. Bornemisza Károlyné
 Mikes János
 Mikes Kelemen
 Mikes Klára gróf, Bornemisza Pálné – 71
 Mikes Zsuzsanna – 8.
 Mikó Antal, zsögödi – 380
 Mikó Bálint, zsögödi – 380
 Mikó család, zsögödi – 380
 Mikó Eszter Mikes Benedekné – 112
 Mikó Imre – 195; 304
 Mikó Klára, bölöni, Benczédi Gergelyné
 Mikó Lajos, bíró – 516
 Mikó Mihály, zsögödi – 380
 Miklós, I., orosz cár – 38; 328
 Miklós Rózália – lásd Gyertyánffy
 Lászlóné
 Miksa I (Maximilian) osztrák főherceg –
 107
 Miksa, II. bajor király – 94; 100
 Miskolcgy György, bíró – 426
 Miskolcgy László főszámvevő – 388
 Mocegni, énekes
 Mocsári (Motsári) Lajos, politikus, író –
 52
 Molnár Ignác százados – 47.
 Molnár István, fényképész – 466
 Molnár József – 131.
 Molnár József történész – 263
 Moltke, Helmut Karl Bernhard von,
 tábornagy – 336
 Móricz János – 8
 Móricz József alezredes – 26
 Móricz Sándor, honvéd ezredes – 273;
 277; 280
 Móricz Sándorné Dobay Clementine –
 273; 277; 280
 Moritz Jóska – 127; 128; 154; 160;
 Moser, Heinrich, Mikes Benedek
 apósa – 448; 520
 Moser, Henri – 520
 Moser Zsófia, Mikes Benedekné
 Mosz, ritter – 123.
 Motesitzky István, kormánybiztos – 54.
 Mülbe, Gustav von der, altábornagy – 141
 Mülbe, von der, hadnagy – 141
 Münstermann Fanni – lásd Id. Szász
 Károlyné

N

Nagy András, tasnádi
 Nagy Botond történész, levéltáros – 21; 25; 449
 Nagy család, olaszteleki – 8
 Nagy Dánielné – 273; 277; 280;
 Nagy Erzsébet, szotyori – 495
 Nagy Etelka, tasnádi Nagy Károly lánya – 224
 Nagy Ezechiel (Ezekiás), főhadnagy – 47; 48
 Nagy Fanni, tasnádi, Schmör Gyuláné – 224
 Nagy Géza, történész, muzeológus – 10; 544; 591
 Nagy Gusztáv, tasnádi – 194; 224
 Nagy Gyula, tasnádi, történész-levéltáros – 401
 Nagy Ida, tasnádi Nagy Károly lánya – 224
 Nagy Ignác lapszerkesztő – 79
 Nagy Ilka, tasnádi Nagy Károly lánya – 224
 Nagy Ilona, tasnádi, Zathureczky Albertné – 269
 Nagy Iván családtörténész – 5; 26; 28; 29; 30; 34; 135; 151; 373; 391; 481; 485
 Nagy Izabella, tasnádi – 224
 Nagy Istvánné – 122.
 Nagy Jani – 122.
 Nagy Jankó – 128
 Nagy János, szotyori, országgyűlési képviselő – 508
 Nagy Károly, sepsiszentgyörgyi ügyvéd – 447
 Nagy Leopold császár – 481
 Nagy Mariann, történész – 350
 Nagy Márta – 194
 Nagy Pál, tasnádi, százados – 194
 Nagy Péter, püspök – 426
 Nagy Péter, kebelei – 574

Nagy Póli – 194
 Nagy Sámuel, kebelei – 574
 Nagy Sándor 1848-as történetíró – 26; 28; 252; 548
 Nagy Sándor – 324
 Nagy Tamásné – 424
 Nagy Teréz, tasnádi Nagy Károly lánya – 224
 Nagy Zsolt etnopolológus – 24; 196
 Napóleon, Bonaparte I. francia császár – 90; 200; 217; 548
 Napóleon, III. – 241; 418
 Nehiba, Joseph von, ezredes, kufsteini várparancsnok – 56
 Nehrer, Alexander, kereskedő – 352
 Nemes Ábel, szeszgyártulajdonos – 266
 Nemes Ádám gróf – 457
 Nemes család, hidvégi – 21; 455; 462
 Nemes János, hidvégi – 399
 Nemes Jánosné Bethlen Polixéna – 505
 Nemes Karolina Logothetti Vladimírné – 505
 Nemes Rozália, hidvégi, Béli Gergelyné – lásd Béli Gergelyné
 Nuridszán kereskedőné – 429
 Nyulászné Straub Éva történész – 193

O

Oken, Lorenz – 79
 Orbán Balázs író, országgyűlési képviselő – 22; 78; 331; 349; 362; 379; 540; 542; 546
 Orendi család – 8.
 Orgona Angelika, T, történész – 52
 Otrobán Nándor ezredorvos – 447
 Óvári Gábor, ezredes – 168
 Örley család – 8. 404; 431
 Örley Béla – 22; 385; 405; 416; 425; 431; 434; 435; 463; 467; 490; 496; 500; 536; 537; 538; 551; 583
 Örley Dénes, Z. Gizella és Ö. Béla fia – 536

Örley Kálmán, országgyűlési képviselő
– 385; 463

Örley Polixéna, Z. Gizella és Ö. Béla lánya – 500; 536

Ottó I. görög király – 92.

P

Pabst Henrik Vilmos – 275; 288;

Pál István, kereskedő – 409; 466

Pál Judit történész – 303; 367; 381; 418;
441; 446; 449; 474; 482; 483; 506; 520; 559

Paládi Kovács Attila néprajzkutató –
304

Palatinus József Magyarország nádora

Pálfi család, gagyi – 495

Pálfi Anna Daczó Gergelyné – 495

Pálfi Berta – 495

Pálfi Mária – 495

Pálfi Róza Daczó Jánosné – 495

Pálffy János író – 111

Pálmay József családtörténész – 5; 18;
26; 60; 61; 131; 184; 223; 266; 269; 367;
375; 399; 418; 458; 474; 495; 518; 519;
534; 613.

Pap Dénes történész – 417

Pap Lajos, kézdivásárhelyi, 1848-as ezre-
des, kufsteini fogoly, országgyűlési kép-
viselő – 48; 54; 55; 72; 78; 103; 110; 223;
226; 270; 437; 438; 483; 519; 597; 599;

Pap májorné

Pap Mihály, őrnagy, kézdivásárhelyi
térparancsnok – 77

Papp család – 8.

Papp Klára történész – 294

Paumgartten, Franz Xaver von, altá-
bornagy – 245; 259

Péchy Ede Viktor, tábornok – 572

Pécsi gróf – 439

Pedura – 502; 506

Peduráné – 502

Pejacsevics – 503

Pejin Attila, történész – 554

Pekri Adél Gyárfás Ferencné – 223

Pekri Dénes – 223

Pekry Lujza Gyárfás Józsefné – 557

Peley Mór – 458

Pellion, Carlo di, Conte di Persano – 336

Perczel Mór honvéd tábornok – 243

Perrot, Jules francia koreográfus – 82

Pestalozzi

Péter I. Zoltán – 330

Petipa, Marius, koreográfus – 82.

Petki család – 15; 474

Petki (Petky) Ferenc – 470; 471; 473; 481

Petőfi Sándor – 348; 476

Pia, Mária Anna Karolina, V. Ferdinánd
felesége

Piermarini építész – 182

Pilch Jenő, történész – 260

Pintér Bálint – 486

Pintér János, történész – 275

Pitter – 502

Pitterné – 502

Plattner, Franz von, feltehetően a 31.
kir. gyalogezred ezredese – 41

Plecskó Róza – 395; 396

Plutarkhosz – 411; 414

Pollack Mihály – 571

Pólya József – 317

Pongrácz – 223

Pongrácz Emil – 418

Poniatowsky, Józef Antoni, lengyel
herceg – 216

Popa Maior – 352

Porcia grófok

Pótsa család – 15

Pótsa Ferenc, nyujtódi – 380

Pótsa Flóra – 395; 396; 451; 452; 453;
454; 466; 506

Pótsa János őrnagy – 226; 266; 367; 451

Pótsa Jánosné Cseh Zsuzsanna – 452;
454; 506; 507

Potsa (Pótsa) József, később főispán – 21; 197; 563
Pótsáné – 400
Pozsony Ferenc néprajzkutató – 5; 385
Puchner Antal, osztrák parancsnok – 548
Pugni, Cesare, zeneszerző – 82
Pulszky Ferenc, régész, politikus, muzeológus – 528; 533; 564; 577; 578; 581; 583; 590
Pulz, Ludwig Freiherr von, ezredes – 337
Pünkösti Mária, Alsó Sándorné, uzoni – 398
Puquini, táncosnő – 234

R

Rádai – 416
Radetzky Friderika Alexandra – 180
Radetzky, Theodor Konstantin, tábornok – 17; 27; 177; 179; 180; 191; 197; 213; 255; 329; 337
Raffay Lipót, orvos – 114
Ragályi Ábrahám, Tolna vármegye alispánja, néhai – 37
Ragályi Ábrahámné Daniel Polixéna, lásd Daniel Polixéna
Rákóczi Ferenc, II. – 486
Rákóczi György, II. – 574
Rauber család – 10
Rauber, Joseph von Plankenstein und Karlstetten, vezérőrnagy – 346; 373
Rauber Ferdinánd – 222
Rauber Gyula – 266
Rauber István – 266; 494
Rauber Károly (Carl Rauber von Plankenstein und Karlstetten) – 8; 266; 346; 373
Rauber Károly ifjabb – 373; 387
Rauber Károlyné Pótsa Veronika – 8; 266; 373; 387; 494
Rauber Mária – 346
Rauber Miklós – 222; 373
Rauber Nándor – 349

Rauber Ottó – 266
Rauber Róza Horváth Lászlóné – 269; 373; 494
Rauber Róza Simén Györgyné – 226; 373
Rátvai Emese Judit – 24; 395
Ravasz István hadtörténész – 3; 17; 24; 37; 42; 57; 175; 338; 353; 380; 432; 433; 439; 482; 571
Reichlin Meldegg Károly, altábornagy – 338
Reichlin Meldegg Vilma, Szabó Ádámné Reichling – 399
Reindl (Reindel) Ernő – 468
Reindl Ernőné Dobay Amália – lásd Dobay Amália
Reinek – 444
Reiner – 506
Reischach, Sigismund Freiherr von, vezérőrnagy – 255
Reményi Ede – 453
Reményik Gusztáv – 369
Reményik István, brassói kereskedő – 35; 73; 74; 75; 129; 133; 134; 145; 201;
Resch Adolf ötvös, kereskedő – 504
Réthy László – 549
Révész család – 486
Réz Róza, Földvári Gáborné – 267
Rhédey (Rhédai) gróf – 68
Rhédey (Rhédai) István, gróf, bihari birtokos – 68
Richter, Adolf, kufsteini vár századosa – 85
Rieger Antal – 22; 303; 309; 314; 319; 323; 348; 351; 354; 358; 363; 364; 378; 381; 383; 398; 410;
Rieger József tanító – 32; 319; 319; 363
Rieger Ödön
Rinaldo Ercole III herceg – 200
Ritter főhadnagy – 161

Roediger Lajos muzeológus, történész,
néprajzkutató – 7
Rosensteig generális – 503
Rossini Gioachino, zeneszerző – 200;
234
Roth János százados – 47.
Róth József, brassói orvos – 468; 509;
515
Roy Chowdhury, Gregor – 520
Rozsondai József kolozsvári tanár –
220; 225
Rudolf király – 207
Runberg Róza – 433
Rüstow Wilhelm – 417

S

Saághy István
Saághy Mihály
Saladin, Heinrich százados – 27
Salamon Károly százados – 47
Sándor család, csíkszentmihályi – 15
Sándor Albert – 367
Sándor Albertné – 423
Sándor Dénes, Sándor Mária testvére –
160
Sándor Imre családfakutató – 101
Sándor István – 413
Sándor János, politikus, főispán – 567
Sándor Kálmán, csíkszentmihályi,
publicista – 571; 575; 581; 582
Sándor László királyi táblai ülnök – 160
Sándor Mária Gyárfás Lajosné – lásd
Gyárfás Lajosné
Sándor Mihály királybíró – 101
Sándor Móric, magyar lovas – 95
Sándor Nina – 78; 101
Sándor Róza – 101
Sántha család – 8.
Savoyai Margit – 216
Saxlehner András – 329
Scheda, Joseph Ritter von, őrnagy –
239; 564

Schiller, Friedrich német író, költő – 200
Schlessinger – 137; 175
Schlick, Franz von, altábornagy – 180;
241;
Schmerling, Anton Ritter von – 434
Schönfeld Antal, tábornok – 592
Schwarzenberg, Edmund altábornagy
– 57; 248
Schwarzenberg, Felix – 57
Schwarzenberg, Karl altábornagy – 57
Seethal család – 367
Seethal Ferenc, szentiványi, miklósvári
– 15; 418; 449; 471; 474
Seethal János – 418
Seethal Jánosné Kálnoky Franciska – 418
Seethal Karolina, Petrichevich Horváth
Miklósne – 252
Semsey Dénes, málnásfürdői fürdőtu-
lajdonos – 238
Sényi Aglája Botka Lászlóné – 485
Sényi család – 8.
Sényi Gábor, nagyunyomi – 481; 485
Sényi Gáborné Tar Róza – 485
Sényi Ilona Laky Károlyné – 485
Sényi Kálmán – 485
Sényi Kálmánné Szatmáry Eleonóra –
485
Sényi László Árpád, Sényi Sándor és
Szentiványi Gizella fia, szerkesztő, író
– 15; 504; 505; 510; 520; 525; 534; 540
Sényi Sándor, huszárezredes – 15; 460;
470; 471; 472; 473; 480; 484; 485; 487;
490; 492; 493; 494; 503; 505; 515; 517;
525; 532; 537
Sikó család – 8.
Sikó Lajos, oklándi szolgabíró – 135;
136
Sikó Miklós, festő – 135; 386
Simén György – 226; 373
Simonffy Sámuel, kibédi, orvos – 348;
349

Sina György Simon, gyáros
Sinkovits Ignác, füleki, ezredorvos – 125; 174; 183; 192; 203; 204; 209; 222; 379; 413; 419; 421; 423; 511; 564.
Sisa József, építész – 485
Skerlecz család, bogáti – 485
Soós kapitány – 429; 434
Sóvári család – 134.
Sövegjártó János – 486
Spira György történész – 484
St. Albano gróf
Stadion-Warthausen und Thannhausen, Philipp Franz, altábornagy – 247; 248; 254
Staller Sándor – 68
Stefaneszko – 444
Stefanovits Mária, Lugosi – 244
Stefanovits Mihály, főhadnagy – 114; 244; 250; 256; 257; 261; 264; 271; 309; 319
Steiner Adalbert – 505
Stern – 294; 389
Steudner, Hermann, botanikus – 566
Stoss Amelie, Gamerra Oszkárné.
Straus Johán, Turóc vármegyei zsidó – 44;
Stromfeld Aurél, hadtörténész – 42; 342; 351; 365;
Strossmayer, püspök – 350
Sue, Eugen, író – 462
Sugár – 505
Suhárd Jóska – 205; 228
Sükkösd József kereskedő – 125; 150; 239; 240; 328; 491; 535
Sükkösd Sándor, Miklósvárszék orvosa – 203; 277; 309; 314; 323; 348; 358; 384; 410
Süli Attila hadtörténész – 24; 409; 447

SZ

Szabó Alajos szerkesztő – 151
Szabó Anna könyvelő – 25
Szabó Ádám – 338

Szabó Ádámné Reichlin Meldegg Vilma – 338
Szabó Ferenczné – 135
Szabó József hadtörténész – 146; 147
Szabó József szerkesztő – 298; 380
Szabó Judit néprajzkutató – 13
Szabó Károly, történész – 522; 523
Szabó Lajos – 417; 504; 507
Szabó Lőrinc költő – 276
Szabó Miklós zsidói – 310
Szabó Nándorné Hóni – 223
Szabóné – 145; 151; 369
Szajdel János – 211
Szajdel Rózsi – 211
Szalánczy (Szalántzi) János – 285; 288
Szállási Árpád – 307
Szárász György végrehajtó – 447
Szász Gusztáv ügyvéd – 463
Szász Károly, ügyvéd – 111
Id. Szász Károlyné Münstermann Fanni – 184
Szász Károly, Szemerjai, református pap, püspök, költő, fordító – 142; 150; 184; 557
Szász Károlyné Bibó Antónia – 184
Szász Kornél – 553
Szász Polixéna, ifj. Szász Károly első felesége
Szász Sándorné, nagyváradi intézetvezető – 527
Szatmáry Eleonóra Sényi Kálmánné
Széchenyi István politikus, író, minister – 83. 549
Szegedy Béla, mezőszegedi, országgyűlési képviselő – 486
Szegedy György, mezőszegedi, kamarás – 486
Székeli – 123.
Székely Elek – 135
Székely Elekné Bartha Mária – lásd Bartha Mária

Székely Gergely, királybíró – 426; 439; 441; 442; 483; 495
 Székely György, főispán, országgyűlési képviselő – 495
 Székely Gyula, oltszemi – 568
 Székely Iván, kézdivásárhelyi pap – 512
 Székely Károly, kilyéni – 142
 Székely Zoltán, múzeumigazgató – 592
 Szekfű Gyula, történész – 144
 Széll József, honvéd őrnagy, kufsteini fogoly – 39; 47; 54; 55; 594
 Szentiványi család, sepsiszentiványi – 8; 472
 Szentiványi Dániel, királyi táblai ülnök – 70.
 Szentiványi Gizella Sényi Sándorné, Szentiványi Ignác és Zathureczky Mária lánya – 15; 22; 42; 61; 116; 117; 125; 126; 150; 152; 163; 172; 182; 198; 202; 219; 223; 227; 236; 247; 251; 258; 265; 268; 270; 305; 306; 348; 369; 380; 395; 398; 400; 410; 411; 414; 418; 420; 423; 448; 452; 453; 454; 459; 466; 470; 471; 472; 473; 474; 475; 480; 481; 482; 493; 494; 502; 504; 507; 510; 513; 522; 534; 540; 567; 573; 579; 580;
 Szentiványi György, Háromszék országgyűlési követe – 70
 Szentiványi Gyula, főispán – 519
 Szentiványi Ignác, nyujtói birtokos – 15; 58; 61; 73; 75; 84; 85; 92; 96; 98; 108; 116; 122; 125; 134; 143; 144; 147; 148; 150; 163; 172; 182; 183; 184; 196; 197; 198; 201; 202; 211; 219; 224; 226; 227; 228; 231; 232; 235; 236; 244; 251; 253; 258; 265; 270; 279; 289; 295; 367; 368; 369; 373; 375; 381; 385; 387; 392; 398; 399; 400; 401; 411; 412; 413; 414; 417; 419; 420; 424; 436; 437; 438; 439; 440; 441; 442; 443; 444; 449; 450; 455; 456; 463; 466; 467; 470; 471; 472; 473; 474; 475; 481; 483; 489; 492; 493; 509; 510; 513; 514; 515; 520; 522; 534; 535; 537; 540; 579.
 Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária – lásd Zathureczky Mária
 Szentiványi János, Marosszék királybírája – 70
 Szentiványi József, Felső-Fehér vármegye alispánja – 70.
 Szentiványi Józsefné Köntzei Mária – 265
 Szentiványi Kázmér százados – 506
 Szentiványi Zsuzsanna – lásd Tolnay Jánosné Szentiványi Zsuzsanna
 Szentkereszty család zágoni – 7; 10
 Szentkereszty Bora, Sándor Lászlóné – 160
 Szentkereszty Istvánné Daniel Anna – 204
 Szentkereszty Mária, gróf Haller Lászlóné – 8
 Szentkereszty Pál – 472; 473
 Szentkereszty Stefánia – 557
 Szentkereszty (Szentkereszti) Zsigmond báró, árkosi birtokos – 195; 442; 472
 Szentkereszty Zsigmondné Haller Anna – 472
 Szentkereszty Zsuzsa – lásd Horváth Albertné
 Szentkeresztyné
 Szentkirályi Zsigmond író – 96.
 Szentpáli Imre – 8
 Szentpéteri Borbála Daniel Sámuelné – 37
 Szeőkefalvi Szent-Miklós László – 463
 Szigethy (Szigeti) Csehi Miklós 1848–49-es forradalmár – 55; 65; 78; 80; 103; 126; 294; 298; 311; 330; 394; 428; 562
 Szigethy (Szigeti) Csehi Miklós ifjabb – 405; 428
 Szigethi Gyula Mihály várostörténész – 211

Szijj Jolán, hadtörténész – 37; 42; 57; 353; 380; 432; 433; 439; 482; 571
Szilágyi Virgil, újságíró, szerkesztő – 79
Szinnyei József irodalomtörténész – 129; 401; 437; 592
Szluha Márton, történész – 470; 484; 485
Szolga Imre – 8
Szöcsné Gazda Enikő néprajzkutató – 5; 10; 25; 195; 207; 211; 297; 392
Szőnyi Pál, pedagógus – 129
Szörcey (Szörtsey) család – 268
Szörcei Dénes – 145

T

Takács Péter, történész – 410
Takó Gergely – 205
Talián Kálmán – 503
Tamás Tünde titkárnök – 25
Tamási Mátyás – 223
Tamási Mátyásné – lásd Geréb Borbála
Tar Róza Sényi Gáborné
Tasnádi Nagy Ábrahám ragályi birto-
kos, – 45; 149; 227; 252; 269; 278; 324;
325; 399;
Tasnádi Nagy Béla – 315; 324; 325;
353; 399; 521; 549; 550; 559; 562; 588
Tasnádi Nagy család – 8; 353; 399
Tasnádi Nagy Géza, ügyvéd – 269; 324;
353
Tasnádi Nagy Gedeonné Szontagh Ju-
liánna, zabari – 104; 109; 129; 227; 231;
235; 238; 252
Tasnádi Nagy Julianna, id. Zathureczky
Istvánné (mama, édesmama) – 8; 10; 29;
45; 69; 104; 117; 121; 143; 187; 227; 231;
235; 238; 239; 265; 281; 303; 323; 324;
333; 355; 378; 383; 386; 399; 407; 420;
422; 446; 448; 476; 491; 498; 514; 525;
527; 561
Tasnádi Nagy Károly Gömör-Kishont
országgyűlési képviselője 1848-ban –
224; 269; 315; 324; 399
Tasnádi Nagy Károlyné Gömör
Kamilla – 399
Tasnádi Nagy Károlyné Ujházy
Paulina – 192; 193; 269; 324
Tasnádi Nagy Sámuel, kúriai bíró –
353; 365; 371; 374; 399; 401
Tasnádi Nagy Teréz (Tercsa) id.
Zathureczky Istvánné testvére – 63; 104;
109; 139; 192; 227; 252; 269; 278; 291;
Tautsch – 503
Téchyné Török Mária – 24
Tegetthoff, Wilhelm von, báró – 336
Teleki Blanka – 194
Teleki János – 194
Teleki László – 194
Teleki Sándor – 194; 243
Ifj. Teleki Sándor – 194
Teleki Sándorné Bickersteth Jane
Frances – 194
Teleki Sándorné, Litez de Tiverval,
Mathilde – 194
Temesváry, Nuridzsán kereskedőné –
429
Tinné, Alexandrine – 566
Tinódi Gábor, történész – 117
Tholnay Gábor őrnagy, országgyűlési
képviselő – 265
Thury család – 125; 368
Thury Gergely, százados, országgyűlési
képviselő – 292; 367; 438; 473
Thury Gergelyné homoródszentmár-
toni Biró Mária – 266; 367
Thury Gergelyné kadicsfalvi Török
Terézia – 367
Thury Móriczné – 273
Tisza Kálmán, politikus – 388; 482; 483
Tisza Lajos – 482
Toldalagi Eszter grófné – 122

Tolnai (Tolnay) család – 122;
 Tolnay Gábor – 379
 Tolnay János nyáradselyei, nyárádgál-
 falvi birtokos – 134; 413; 467; 493; 519
 Tolnay Jánosné Szentiványi Zsuzsanna
 – 134; 413; 467; 475
 Tompa Klára, Zathureczky Ferencné –
 28; 183; 238; 316; 347; 369; 379; 423;
 424; 440; 492; 520
 Tompa Miklós, árvabíró – 223; 424
 Torma Imre – 503
 Tóth-Bartos András történész – 24
 Tóth Sándor családtörténész – 187
 Tóth Szabolcs Barnabás történész – 18;
 19; 238; 520; 559
 Töply von Hohenvest, Johann – 340
 Török Ferenc – 196
 Török Ilona – 135
 Török Zsófia, Kazinczy Ferencné – 457
 Trauschenfels család – 295
 Trauschenfels, Eugen, történész – 295
 Trauschenfels, Georg Friedrich von,
 szenátor – 295
 Trenk Ferenc báró – 156
 Treuenfest, Gustav Ritter Amon von –
 575
 Tunyogi – 585
 Tuzson család – 443
 Tuzson Jánosné Szabó Zsuzsanna – 252

U

Ugron család – 184
 Ugron Gábor, politikus – 589
 Ugron Veronika Könczei Ferencné
 Ujfalvi – 481; 487
 Ujházi Farkas – 193
 Ujházi Ilona Madarász Vilmosné – 193
 Ujházi Klára Joseph Kellerschonné –
 193
 Ujházi Klementin – 193
 Id. Ujházi László – 193
 Ifj. Ujházi László – 193

Ujházy Paulina, tasnádi Nagy Ká-
 rolyné – 193
 Ujházi Sándor – 193
 Ujházi Tivadar – 193
 Ujvárosi Mária, Szabó Lajosné – 417
 I. Umberto olasz király – 216
 Urházy György, publicist, szerkesztő –
 349
 Uzda királyi halász – 5
 Übrik Borbára – 395
 Űrögdi Nagy Ferenc útleíró – 208

V

Vághó István, hadtörténész – 42; 57;
 114; 237; 242; 245; 336; 341; 342; 351;
 380; 389; 393; 478
 Vajna Ferenc, pávai, 1848–49-es forra-
 dalmár – 555
 Vajna Gergelyné Jancsó Etelka – 419
 Vajna Ilonka – 419
 Vajna Károly – 474
 Varga Árpád, történész – 11
 Vargha Mihály igazgató – 25
 Váry O. Péter, publicist – 446
 Vasady Nagy Gyula történész, muzeo-
 lógus – 9; 515; 519; 522; 524; 530; 531;
 533; 537; 546; 554; 558; 574; 576; 577;
 581; 583; 589; 591
 Vautier, madamme – 395
 Veber – 145
 Verdi, Giuseppe, zeneszerző – 82; 201;
 Vergilius, Publius Maro – 302
 Verzár Katalin, szamosújvári – 502
 Veszely Károly egyháztörténész – 138
 Vida Dániel, honvéd őrnagy – 441
 Vidats János – 418
 Videman kapitányné – 437
 Viktor Emánuel II. – 170; 201; 256;
 261; 328; 335; 337;
 Világi – 503
 Vilmos I. porosz herceg, majd király –
 94. 335;

Vilmos III. Holland király – 217
Virág Zsolt – 485
Visconti, Filippo Maria, milánói herceg – 218

W

Wawro, Geoffrey hadtörténész – 335
Washington, George, elnök – 541
Weér György kapitány – 31
Weisz Attila művészettörténész – 298
Weller, Franz, író – 86; 89
Weltersheimb, Otto von – 335; 336; 338; 340
Wenckeim Béla – 483
Wenkheim Károly gróf – 180
Wenze – 506
Wesselényi család – 6; 10; 11; 29; 51; 57; 119; 188; 298; 303; 310; 351; 353; 517
Wesselényi Miklós – 57;
Wesselényi Miklósné Lux Anna – 52; 59
Wild hadnagy – 161
Windisch-Graetz, Karl, herceg – 243
Wissiak Antal orvos – 473; 579
Wittelsbach Erzsébet, I. Ferenc József felesége – 100; 105; 180
Wittelsbach Ottó I.
Wittelsbach Zsófia Friderika bajor hercegnő – 100
Wild hadnagy
Wohlgemuth, Ludwig von, Erdély kormányzója – 32; 57;
Wurzbach hadtörténész – 114
Württemberg herceg

Z

Zambler – 402
Zathureczky Ádám – 207
Zathureczky Albert (Berci), Gedeon fia – 11; 53; 68; 113; 189; 289; 300; 305; 311; 315; 316; 360; 367; 378; 387; 389; 391; 392; 393; 394; 395; 401; 404; 415;

424; 425; 431; 435; 470; 471; 474; 478; 489; 491; 499; 500; 513; 551; 566;
Zathureczky Álmos – 349; 379; 383
Zathureczky Anna, Z. József és Hollaki Ilona lánya – 18; 460; 477
Zathureczky Béla, Z. Gyula fia – 21
Zathureczky Berta, Z. Lajos lánya, Kelemen Lajosné zeneszerző, író, nőegyleti elnök – 6; 12; 13; 20; 22; 117; 136; 142; 149; 174; 184; 187; 227; 229; 236; 265; 268; 300; 305; 355; 364; 369; 375; 385; 395; 410; 420; 427; 428; 429; 430; 433; 436; 439; 440; 443; 445; 449; 451; 452; 453; 454; 455; 458; 459; 464; 466; 467; 468; 469; 476; 477; 480; 482; 484; 487; 493; 494; 502; 503; 504; 507; 510; 511; 512; 514; 515; 517; 529; 531; 532; 533; 534; 545; 562; 563; 564; 565; 567; 568; 571; 572; 573; 578; 579; 580; 585; 586; 587;
Zathureczky Berta, Z. József lánya – 18
Zathureczky család – 5; 8; 9; 15; 23; 25; 102; 103; 110; 113; 116; 133; 196; 202; 226; 266; 488; 519
Zathureczky Dénes – 207
Zathureczky Emil, Z. Gedeon fia – 11; 53; 68; 189; 267; 305; 311; 331; 333; 360; 392; 401; 402; 405; 425; 429; 474; 478; 489; 499; 507; 509; 534; 551
Zathureczky Emília (Mili), Cserey Jánosné imecsfalvi birtokos, a Székely Nemzeti Múzeum alapítója – 7; 13–14; 16; 17; 20; 22; 34; 36; 42; 43; 45; 48; 53; 58; 59; 61; 62; 63; 66; 71; 72; 74; 75; 76; 84; 96; 98; 107; 108; 110; 111; 113; 116; 120; 122; 123; 125; 128; 134; 136; 139; 142; 145; 149; 150; 154; 160; 162; 163; 172; 174; 182; 183; 184; 186; 191; 192; 194; 198; 201; 202; 203; 204; 210; 211; 212; 219; 222; 224; 225; 226; 228; 229; 236; 238; 241; 247; 251; 256; 263; 266; 267; 268; 270; 271; 272; 273; 273; 278; 279; 281; 282; 285; 289; 300; 305; 306; 309; 312; 346; 347; 348; 353; 358; 363; 367;

372; 373; 374; 375; 379; 380; 381; 384; 385; 386; 387; 392; 397; 399; 400; 411; 412; 413; 416; 420; 423; 424; 428; 437; 439; 440; 443; 444; 445; 446; 449; 456; 457; 458; 460; 466; 467; 468; 474; 475; 482; 483; 489; 492; 494; 497; 498; 501; 504; 509; 510; 511; 512; 513; 514; 516; 517; 518; 519; 520; 521; 522; 523; 524; 527; 530; 531; 533; 535; 536; 537; 538; 539; 540; 546; 547; 548; 554; 556; 557; 558; 563; 566; 567; 568; 569; 570; 574; 575; 576; 577; 581; 582; 583; 584; 585; 589; 590; 591; 592; 593; 595; 598; 602;

Zathureczky Emma, Z. Gyula lánya – 21
Zathureczky Etelka, Z. József lánya – 18
Zathureczky Ferenc papolci birtokos, id. Zathureczky István testvére 5; 21; 28; 58; 66; 71; 75; 84; 96; 108; 110; 111; 116; 117; 119; 120; 128; 145; 150; 163; 172; 182; 196; 202; 219; 229; 236; 241; 244; 247; 252; 266; 268; 285; 289; 314; 316; 346; 347; 353; 355; 363; 367; 369; 412; 414; 421;

Zathureczky Ferencné Tiller Teréz – 28
Zathureczky Gábor, id. Z. István fia, baróti birtokos, sörgyáros – 14; 16; 19–20; 21; 42; 43; 65; 66; 80; 96; 108; 128; 142; 145; 159; 176; 186; 189; 190; 193; 206; 210; 226; 227; 230; 236; 237; 241; 247; 253; 256; 264; 268; 274; 275; 281; 282; 284; 285; 286; 287; 288; 290; 293; 303; 305; 307; 309; 311; 312; 314; 317; 318; 319; 320; 323; 327; 329; 331; 337; 342; 346; 348; 349; 351; 353; 354; 355; 358; 359; 362; 364; 370; 375; 378; 382; 384; 387; 390; 391; 392; 398; 399; 408; 410; 414; 415; 420; 422; 429; 431; 432; 445; 448; 449; 467; 469; 475; 476; 477; 490; 491; 497; 510; 512; 517; 518; 535; 562; 584; 586; 591;

Zathureczky Gabriella, Z. Gábor és Bodor Polixéna lánya – 20.

Zathureczky Gedeon (Gida), id. Z. István legnagyobb fia, tasnádi, majd cécei birtokos – 5; 8; 11; 18; 22; 28; 29; 30; 33; 34; 36; 39; 40; 42; 43; 45; 46; 48; 51; 52; 53; 57; 59; 63; 66; 67; 68; 70; 77; 78; 96; 98; 99; 100; 102; 103; 105; 108; 110; 111; 113; 114; 118; 120; 122; 126; 130; 134; 145; 146; 150; 154; 160; 163; 174; 176; 185; 187; 188; 190; 192; 202; 204; 206; 208; 210; 211; 219; 221; 225; 229; 235; 241; 247; 251; 256; 264; 267; 268; 274; 276; 280; 282; 284; 285; 290; 292; 293; 294; 299; 300; 303; 304; 305; 306; 309; 312; 314; 319; 325; 326; 330; 331; 332; 333; 334; 335; 341; 342; 343; 345; 348; 349; 351; 353; 355; 356; 359; 364; 368; 370; 371; 375; 378; 381; 385; 387; 399; 408; 410; 412; 414; 416; 422; 428; 429; 433; 439; 445; 449; 461; 467; 470; 471; 474; 475; 587; 593; 594; 595; 596; 597; 600; 602

Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna

Zathureczky Gizella, Örley Béláné, Z. Gedeon lánya – 11; 43; 68; 206; 268; 311; 317; 323; 324; 344; 356; 360; 385; 390; 391; 399; 402; 407; 415; 425; 463; 467; 478; 490; 495; 500; 536; 551

Zathureczky Gyula, id. Z. István legkisebb fia, iparos, papolci, baróti birtokos – 7; 16; 20–21; 42; 43; 65; 66; 80; 96; 108; 128; 142; 145; 159; 172; 176; 184; 185; 189; 193; 206; 210; 227; 231; 236; 238; 247; 253; 269; 285; 286; 289; 300; 303; 306; 307; 309; 310; 312; 314; 315; 316; 319; 323; 326; 327; 329; 330; 331; 333; 335; 337; 341; 342; 346; 347; 348; 353; 363; 364; 367; 369; 373; 374; 375; 379; 380; 382; 384; 390; 391; 394; 398; 399; 414; 420; 421; 422; 423; 427; 433; 435; 438; 439; 440; 446; 448; 449; 455;

459; 462; 466; 467; 469; 470; 474; 475;
483; 490; 492; 500; 501; 502; 507; 510;
511; 512; 513; 517; 518; 520; 527; 531;
533; 535; 536; 539; 560; 562; 567; 568;
572; 576; 581; 584; 585; 586; 588; 592;
Zathureczky Ilona, Z. Lajos lánya, Ja-
kab Gyuláné – 12; 128; 136; 149; 174;
184; 227; 229; 236; 253; 268; 286; 289;
305; 351; 352; 354; 355; 359; 363; 364;
365; 375; 380; 395; 396; 398; 409; 421;
446; 455; 459; 469; 476; 477; 504; 518;
545; 554;
Zathureczky Irén, Z. Gedeon lánya –
11; 294; 309
Zathureczky István, idősebb, olaszteleki,
baróti birtokos – 5; 6; 8; 9; 10; 11; 26; 30;
31; 33; 37; 38; 111; 112; 119; 120; 125;
126; 183; 207; 208; 222; 224; 281; 323;
348; 355; 366; 378; 383; 384; 396; 400;
406; 548
Zathureczky Istvánné id. tasnádi Nagy
Julianna – lásd Tasnádi Nagy Julianna
Zathureczky István, ifjabb, 1848-as
forradalmár, kufsteini fogoly, baróti
birtokos – 7; 12; 13; 16; 24; 26; 30; 31;
32; 33; 34; 35; 39; 40; 42; 43; 46; 53; 55;
57; 63; 65; 67; 68; 72; 73; 78; 80; 84; 85;
93; 97; 99; 101; 103; 104; 105; 108; 110;
111; 113; 116; 119; 120; 121; 125; 126;
128; 136; 139; 141; 145; 148; 152; 154;
172; 174; 175; 176; 184; 186; 187; 191;
198; 202; 204; 206; 207; 209; 212; 220;
222; 223; 225; 247; 270; 273; 393; 549;
554; 555; 565; 575; 593; 594
Zathureczky István, legifjabb, Z. Ge-
deon fia – 11; 274; 280; 299; 304; 311;
325; 353; 360; 368; 392; 394; 395; 405;
425; 428; 461; 478; 479; 489; 495; 501;
513; 552; 562; 569; 570;
Zathureczky István, Z. Gyula fia – 21.

Zathureczky Izabella, Z. László lánya,
később Bogdán Arturné – 16; 272; 276;
309; 348; 379; 469; 510; 511; 513; 514;
518; 534; 538; 568;
Zathureczky Janka, Z. László lánya –
16; 379
Zathureczky János – 207; 247
Zathureczky József, id. Z. István fia,
nagyajtai birtokos – 12; 18–19; 30; 33;
35; 36; 39; 43; 45; 48; 63; 66; 92; 94; 96;
101; 108; 120; 121; 125; 127; 128; 130;
133; 136; 145; 150; 151; 152; 154; 159;
163; 175; 176; 187; 188; 189; 190; 192;
202; 204; 206; 208; 210; 219; 220; 224;
226; 229; 230; 235; 238; 247; 253; 256;
268; 274; 277; 278; 282; 285; 288; 289;
303; 305; 307; 309; 312; 314; 316; 319;
323; 327; 337; 339; 342; 343; 344; 355;
357; 358; 360; 362; 367; 369; 376; 379;
382; 383; 384; 385; 387; 398; 399; 403;
410; 415; 420; 422; 427; 433; 438; 444;
446; 448; 449; 455; 460; 462; 466; 469;
474; 490; 491; 494; 497; 510; 512; 514;
515; 517; 531; 535; 539; 562; 585; 593;
594; 595; 598;
Zathureczky Józsefné Hollaky Ilona
Zathureczky Júlia, Agusztinits Józsefné –
516
Zathureczky Júlia Boér Albertné, id. Z.
István lánya – 14; 29; 43; 45; 46; 61; 65;
67; 73; 75; 96; 98; 107; 108; 109; 116;
123; 124; 125; 126; 127; 128; 130; 131;
132; 134; 139; 141; 142; 146; 148; 149;
152; 154; 160; 163; 172; 173; 174; 175;
176; 183; 185; 187; 193; 202; 210; 221;
227; 230; 231; 234; 235; 238; 239; 241;
244; 247; 252; 253; 256; 267; 271; 272;
274; 276; 277; 278; 279; 280; 281; 282;
289; 303; 305; 306; 307; 309; 311; 312;
314; 323; 325; 327; 337; 342; 346; 348;
349; 351; 353; 358; 359; 363; 369; 375;

378; 382; 385; 387; 392; 398; 400; 410;
413; 421; 422; 428; 433; 448; 455; 459;
461; 466; 468; 469; 474; 475; 476; 477;
491; 504; 509; 514; 515; 516; 517; 519;
527; 535; 545; 562; 567; 578; 584; 585;
589; 590; 591; 595; 596; 601;
Zathureczky Kálmán, Z. József fia – 7; 18
Zathureczky Karola, Zathureczky József lánya – 7
Zathureczky Károly katonatiszt, id. Z. István fia – 7; 14; 16–18; 22; 24; 26; 30; 33; 37; 40; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 49; 50; 51; 56; 58; 63; 65; 67; 70; 72; 77; 78; 79; 80; 83; 84; 85; 92; 95; 96; 97; 99; 101; 104; 108; 114; 115; 116; 119; 120; 121; 125; 126; 128; 130; 136; 140; 146; 147; 148; 149; 150; 151; 152; 155; 158; 159; 160; 162; 163; 164; 172; 175; 182; 184; 191; 196; 197; 201; 202; 207; 208; 210; 211; 212; 213; 219; 221; 226; 227; 228; 229; 230; 231; 232; 233; 236; 237; 238; 239; 241; 244; 245; 246; 247; 248; 249; 251; 253; 254; 255; 256; 258; 260; 261; 263; 264; 265; 266; 270; 271; 273; 277; 278; 280; 281; 282; 285; 290; 292; 293; 295; 296; 301; 303; 306; 308; 310; 312; 313; 314; 318; 319; 320; 321; 323; 324; 325; 327; 330; 332; 335; 338; 339; 340; 341; 342; 343; 344; 345; 346; 347; 350; 352; 353; 356; 357; 359; 362; 363; 364; 365; 366; 370; 371; 372; 375; 378; 381; 383; 386; 391; 397; 399; 401; 403; 406; 408; 410; 411; 412; 414; 415; 416; 419; 420; 422; 424; 427; 428; 430; 432; 433; 434; 436; 440; 444; 445; 448; 456; 458; 460; 462; 465; 467; 468; 469; 471; 476; 478; 480; 483; 488; 491; 492; 495; 498; 499; 502; 507; 508; 511; 512; 514; 517; 518; 521; 523; 524; 525; 527; 529; 530; 533; 534; 537; 548; 549; 551; 552; 553; 554; 556; 557; 559; 561; 563; 567; 571;

572; 574; 577; 581; 582; 584; 586; 588; 589; 590; 591.

Zathureczky Katalin, Z. Gyula lánya – 21

Zathureczky Korina, Z. József lánya – 18

Zathureczky Lajos, id. Z. István fia, homoródszentmártoni birtokos – 12; 28; 43; 46; 58; 66; 75; 108; 117; 149; 176; 210; 220; 225; 234; 235; 252; 355

Zathureczky Lajos ifjabb, Z. László fia – 16; 307; 309; 325; 349; 379; 383; 461; 510

Zathureczky Lajosné Farkas Mária – 12; 42; 43; 45; 66; 108; 117; 174; 184; 227; 229; 234; 235; 253; 416; 423; 445

Zathureczky László, id. Z. István fia, baróti birtokos, szeszgyáros – 16; 20; 28; 43; 57; 63; 66; 76; 78; 96; 101; 108; 123; 128; 130; 134; 136; 145; 151; 152; 160; 172; 175; 176; 184; 187; 190; 192; 201; 204; 210; 220; 226; 227; 229; 230; 236; 238; 239; 247; 253; 256; 260; 268; 269; 272; 276; 278; 281; 282; 283; 286; 290; 292; 297; 300; 303; 305; 307; 309; 312; 314; 318; 323; 325; 327; 337; 342; 345; 347; 348; 351; 351; 353; 354; 355; 358; 363; 364; 370; 383; 390; 396; 399; 412;

Zathureczky László, ifjabb, Z. László fia – 16; 297; 307; 309; 325; 349; 379; 382;

Zathureczky Lujza, Bartha Sándorné, Z. István lánya – 16; 19; 43; 58; 65; 66; 75; 76; 77; 78; 90; 96; 108; 118; 123; 124; 126; 127; 128; 134; 135; 140; 147; 149; 150; 154; 160; 173; 174; 175; 183; 184; 185; 186; 191; 195; 204; 210; 226; 231; 232; 235; 247; 256; 265; 266; 271; 272; 274; 277; 278; 282; 285; 286; 289; 291; 292; 293; 294; 303; 309; 312; 317; 318; 325; 327; 337; 348; 349; 354; 359; 364; 410; 428; 460; 462; 468; 477; 490; 491; 497; 509; 531; 576; 589;

Zathureczky Lujza, Z. Gedeon lánya – 11; 229

Zathureczky Mária Szentiványi Ignácné, id. Z. István lánya, nyujtódi lakos – 14; 15; 43; 45; 46; 48; 55; 56; 58; 60; 61; 63; 64; 65; 66; 70; 73; 74; 75; 78; 80; 84; 85; 92; 97; 98; 99; 100; 101; 104; 107; 108; 115; 116; 117; 121; 124; 126; 127; 128; 134; 140; 147; 148; 149; 150; 151; 152; 154; 160; 162; 163; 164; 172; 175; 183; 184; 191; 197; 202; 203; 204; 208; 209; 211; 212; 219; 221; 228; 230; 232; 233; 234; 235; 236; 238; 239; 241; 244; 245; 247; 248; 250; 251; 253; 256; 265; 271; 273; 279; 281; 282; 285; 289; 301; 303; 305; 306; 309; 312; 314; 315; 318; 319; 325; 327; 328; 329; 337; 339; 346; 348; 350; 351; 353; 358; 363; 364; 366; 369; 372; 375; 378; 381; 383; 386; 387; 392; 397; 400; 402; 410; 411; 412; 414; 416; 419; 420; 422; 423; 426; 428; 433; 436; 439; 440; 445; 446; 448; 455; 456; 458; 459; 465; 467; 468; 469; 477; 480; 483; 487; 488; 489; 490; 492; 495; 497; 509; 510; 511; 512; 514; 515; 517; 518; 520; 521; 523; 529; 531; 534; 537; 540; 558; 567; 574; 576; 582; 584; 586; 589; 590; 595; 596; 597; 598; 600;

Zathureczky Mária, Dindár Istvánné, Z. Gedeon lánya – 11; 145; 150; 189; 206; 294; 317; 323; 324; 360; 392; 394; 403; 405; 415; 470; 471; 474; 475; 478; 480; 482; 483; 489; 495; 500; 501; 534; 552; 562;

Zathureczky Mária, Zathureczky Ferenc lánya, Gál Zsigmondné – 43; 58; 66; 108; 123; 163; 172; 183; 196; 202; 224; 235; 238; 268; 314; 346; 369; 423

Zathureczky Márton – 207

Zathureczky Maximilián – 339; 341

Zathureczky Miklós családtörténész – 7; 26; 28; 29; 30; 34;

Zathureczky Olga, Z. Gyula lánya – 21
Zathureczky Péter – 247

Zathureczky Péterné Cserey Margit – 7
Zathureczky Polixéna – 474

Zathureczky Sámuel – 247

Zathureczky Szilárd – Z. László fia 382
Zathureczky Tamás – 247

Zathureczky Viola, Z. László lánya, Vajna Miklósné – 16; 347; 349; 379; 404; 520; 527

Zathureczky Zsigmond – 247

Zeidler Sándor történész – 263

Zentai László – 357

Zeyk család – 8.

Zeyk Ferenc – 29

Zeyk László – 29

Zichy Domokos gróf, püspök, lugosi birtokos – 69; 310; 316; 426

Zichy József kormányzó – 358

Zichy Manó gróf – 289

Zichy Ödön gróf – 69

Ziegler család – 8.

Zilahy Irén, Korda Kálmánné – 405

Zilahy József – 388

Zilahy Lajos, id – 388; 405

Zilahy Lajos körjegyző – 405

Zilahy Lajos író – 405

Zobel báró, altábornagy – 250

Zonda Lászlóné Bartha Cecília

Zrínyi Miklós – 351

Zrínyi Péter – 351

ZS

Zsigmond király – 241

Zsófia bajor királyi hercegnő

Képmelléklet

Zathureczky Gedeon arcképe.

Kőváry Endre festménye, 1878. Csernátoni Haszmann Pál Múzeum gyűjteménye.

Zathureczky Gedeon.

Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna.

Kőváry Endre festménye, 1878. Csernátoni Haszmann Pál Múzeum gyűjteménye.

Zathureczky Gedeon gyermekei.

Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Zathureczky Albert, a Zathureczky Gedeon fia.
Kőváry Endre festménye, 1884. Csernátoni Haszmann Pál Múzeum gyűjteménye.

*Legifjabb Zathureczky István, a Zathureczky Gedeon legkisebb fia.
Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.*

Cécke, lakásbelső a Zathureczky-házból.
Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Zathureczky Gedeon leszármazottai,
középen Zathureczky Gedeonné Kelemen Polixéna.
Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Cserey Jánosné Zathureczky Emília, a Székely Nemzeti Múzeum alapítónője.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Chiehulski felvétele, F. 936-os leltárszám.

*Cserey Jánosné Zathureczky Emília, a Székely Nemzeti Múzeum alapítónője.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Adler felvétele, F. 1045-ös leltárszám.*

Cseréy Balázs, Csereyné Zathureczky Emília fia.

Székely Nemzeti Múzeum fotótára, ismeretlen fényképész, F. 1188-as leltárszám.

Cserey Mihályka, Csereyné Zathureczky Emília fia.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, ismeretlen fényképész, F. 1046-os leltárszám.

Díszpohár Cserey János fényképével.
Székely Nemzeti Múzeum történelem részlege, i. 948-as leltárszám.

*Díszpohár Cserey Jánosné Zathureczky Emília fényképével.
Székely Nemzeti Múzeum történelem részlege, i. 948-as leltárszám.*

*Az imecsfalvi Cserey kúria, Csereyné Zathureczky Emília lakóháza, 1896-ban.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, ismeretlen fényképész, F. 566-os leltárszám.*

*A Cserey család címere.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, R. 6806-os leltárszám.*

Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária arcképe.
Sikó Miklós festménye, 1861. Székely Nemzeti Múzeum képzőművészeti gyűjteménye,
A. 225-ös leltárszám.

Szentiványi Ignác.

Sikó Miklós festménye, 1861. Székely Nemzeti Múzeum képzőművészeti gyűjteménye,
A. 224-es leltárszám.

*Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária által adományozott türelemüveg.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye.*

*Ifj. Zathureczky István arcképe, kufsteini fogolyként.
Fotokópia a leszármazottak gyűjteményéből.*

Az 1848—49-iki magyar katonai érdemrend harmadik osztályu jelvénye, melyet az erdélyi hadjáratokban a haza szentügyének védelmében a csatákban kiüntetése alkalmából BEM tábornok

ZATURCSAY ZATURECZKY ISTVÁN,

hovéd.-lovás-századosnak

személyesen mellére tűzött.

Ifj. Zathureczky István kiüntetése.

Székelly Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 645-ös leltárszám.

*Ifj. Zathureczky István béklyóvédő karmantyúja a kufsteini fogságból.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 743-as leltárszám.*

*Ifj. Zathureczky István dísztarsolya.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 651-es leltárszám.*

*Ifj. Zathureczky István által készített kiskosár, készült a kufsteini fogságban.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 641-es leltárszám.*

*Katonai jelzőkürt, Zathureczky Károly zsákmányolta a custozzai csatából.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 648-as leltárszám.*

*Batizi keménycserép virágváza, Zathureczky Károly adománya.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 844-es leltárszám.*

Zathureczky Gyula portréja.

Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Kelemen Lajosné Zathureczky Berta.

Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Kelemen Lajosné Zathureczky Berta, 1920 körül.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Incze Lajos felvétele, F. 1170-es leltárszám.

Kelemen Lajos.

Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

A Zathureczky-unokák tusnádi kiránduláson, 1887-ben.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Feismantel Frigyes felvétele, F. 799-es leltárszám.

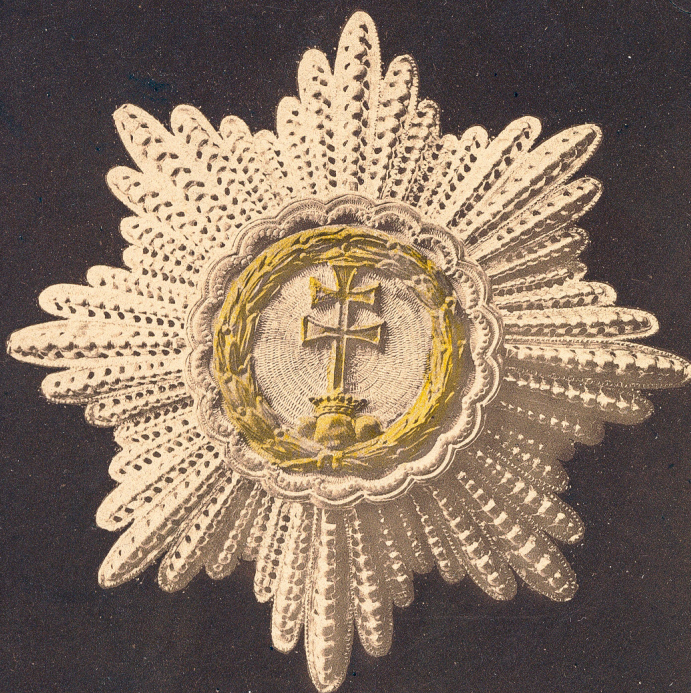
A felvidéki Tasnádi Nagy család.
Ismeretlen fényképész. A Zathureczky-leszármazottak gyűjteménye.

Zathureczky Janka, Zathureczky László lánya.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Molnár István felvétele, F. 1554-es leltárszám.

Zathureczky Viola, Zathureczky László lánya, 1882.
Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Molnár István felvétele, F. 635-ös leltárszám.

Az 1848-49 ki Magyar kato-
 nai érdemjele nagy kereszt
 jének azon csillagjelvénye
 melyet Bem tábornok Nagy-
 Szeben bevétele alkalmánál
 Kaposi's halottáiglan viselt.
 Ezt a hős tábornok hal-
 la után a Görök kormány
 aly kirották mint a Rend
 volt nagy Meesterének vi-
 sza kültette; ki azt a Ce-
 rey Jánosné asszonytól al-
 tal alapított, Hadiszékelyi
 Múzeumnak ajándékozta.

Kossuth Lajos

Collegno (al Baraccena)
 Olasz Ország: Jan. 27. 1877.

Borsos, Doctor és Varságh,

m. kir. udvari fényképészek.

Bem tábornok érdemjele, Kossuth Lajos adománya
 a Székely Nemzeti Múzeumnak.

Székely Nemzeti Múzeum fotótára, Borsos-Varságh felvétele, F. 605-ös leltárszám.

A Damjanich János bitófájából készült kereszt.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 1579-es leltárszám.

1034

Az Olaszországi Magyar Légión pecsétnyomója.
Székely Nemzeti Múzeum történelmi gyűjteménye, i. 1034-es leltárszám.

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ A CSALÁDRÓL ÉS A FORRÁSKÖZLÉSRŐL.....	4
1. Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, idős Zathureczky Istvánhoz..	26
2. Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz	30
3. Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz	31
4. Ifj. Zathureczky István levele édesapjához, id. Zathureczky Istvánhoz	33
5. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez	34
6. Ifj. Zathureczky István levele szüleiknek.....	35
7. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez	36
8. Daniel Polixena levele id. Zathureczky Istvánhoz	37
9. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez	39
10. Zathureczky Károly levele szüleikhez.....	40
11. Zathureczky Károly levele testvéreikhez.....	43
12. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez és testvéreikhez.....	44
13. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez.....	46
14. Zathureczky Károly levele szüleikhez.....	49
15. Zathureczky Gedeon levele szüleikhez.....	51
16. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez.....	53
17. Zathureczky Károly levele testvérehez, Zathureczky Máriához.....	56
18. Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária levele édesanyjához.....	58
19. Ifj. Zathureczky István levele testvérehez, Zathureczky Máriához.....	63
20. Zathureczky Károly levele testvérehez Júliához.....	65
21. Zathureczky Gedeon levele szüleiknek	67
22. Zathureczky Károly levele testvérehez Szentiványiné Zathureczky Máriához	70
23. Ifj. Zathureczky István levele szüleikhez.....	72
24. Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária levele édesanyjához, id. Zathureczky Istvánné Nagy Juliánához	73
25. Zathureczky István levele testvérehez Zathureczky Károlyhoz.....	78
26. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához	80
27. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	84
28. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához	85
29. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	92
30. Zathureczky Károly levele testvérehez Szentiványiné Zathureczky Máriához	97
31. Zathureczky Károly levele szüleikhez.....	99

32. Ifj. Zathureczky István levele atyjához.....	101
33. Ifj. Zathureczky István levele szüleihez.....	103
34. Zathureczky Károly levele testvéréhez Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	104
35. Ifj. Zathureczky István levele szüleihez.....	108
36. Ifj. Zathureczky István levele szüleihez.....	109
37. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	111
38. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	114
39. Zathureczky Károly levele testvéréhez, Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	115
40. Zathureczky Lajos levele szüleihez.....	117
41. Kelemen Benő levele idős Zathureczky Istvánhoz.....	118
42. Ifj. Zathureczky István levele öccséhez Károlyhoz.....	119
43. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvérének Károlynak.....	121
44. Zathureczky Károly levele testvéréhez Júliához.....	126
45. Zathureczky József levele szüleinek.....	129
46. Ifj. Zathureczky István levele öccséhez Károlyhoz.....	130
47. Sikó Lajos levele id. Zathureczky Istvánhoz.....	135
48. Ifj. Zathureczky István levele testvéréhez Károlyhoz.....	136
49. Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	140
50. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	147
51. Ifj. Zathureczky István levele testvéréhez Károlyhoz.....	152
52. Zathureczky Károly levele testvéréhez Istvánhoz,.....	155
53. Czetz Károly főhadnagy levele Zathureczky Károlyhoz.....	160
54. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához....	162
55. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához....	164
56. Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	172
57. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához....	175
58. Szentiványiné Zathureczky Mária levele szüleihez.....	183
59. Zathureczky Gyula levele testvéréhez, Károlyhoz.....	184
60. Boérné Zathureczky Júlia levele édesanyjához.....	185
61. Zathureczky Gedeon levele szüleinek.....	187
62. Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	191
63. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához....	197
64. Szentiványi Ignácné Zathureczky Mária és Cseréy Jánosné Zathureczky Emília levele szüleiknek.....	203

65. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	204
66. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	207
67. Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz	208
68. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához	212
69. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	219
70. Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz, ...	221
71. Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz	228
72. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	232
73. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához....	233
74. Zathureczky Luise levele testvérének Károlynak,.....	237
75. Zathureczky Károly levele szüleihez	239
76. Zathureczky Károly levele szüleihez	241
77. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	245
78. Zathureczky Károly levele szüleihez	248
79. Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz.....	251
80. Zathureczky Károly levele szüleihez	254
81. Zathureczky Károly levele Szentiványiné Zathureczky Máriához.....	256
82. Zathureczky Károly levele szüleinek,.....	258
83. Zathureczky Károly levele szüleihez	261
84. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz	265
85. Boérné Zathureczky Júlia levele szüleihez	271
86. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	274
87. Boérné Zathureczky Júlia levele szüleihez	276
88. Boérné Zathureczky Júlia levele szüleihez	279
89. Zathureczky Gábor levele szüleihez.....	281
90. Zathureczky Gábor levele szüleihez	284
91. Zathureczky Gábor és Gyula levele szüleinek.....	285
92. Zathureczky Gábor levele szüleinek	287
93. Zathureczky Gábor levele szüleinek, ...	288
94. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	290
95. Zathureczky Gedeon levele szüleihez	293
96. Kelemen Benő levele id. Zathureczky Istvánhoz	298
97. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	299
98. Zathureczky Károly levele szüleihez	301
99. Zathureczky Gyula levele szüleihez	303
100. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	306
101. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	308

102. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	310
103. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	312
104. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	313
105. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	315
106. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	318
107. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	319
108. Zathureczky Gedeon levele szüleihez.....	323
109. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	325
110. Cserey Balázs levele nagymamájához.....	326
111. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	327
112. Zathureczky Gyula levele Zathureczky Gáborhoz.....	329
113. Zathureczky Gyula levele szüleihez	331
114. Zathureczky Gyula levele édesanyjához	333
115. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	335
116. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	338
117. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	340
118. Zathureczky Károly levele testvéréhez Gedeonhoz.....	343
119. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	345
120. Zathureczky Gyula levele szüleihez	346
121. Zathureczky Károly levele testvéréhez Lászlóhoz.....	347
122. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	350
123. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	352
124. Zathureczky József levele édesapjához.....	354
125. Zathureczky József levele édesanyjához	355
126. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	357
127. Zathureczky Károly levele testvéréhez, Gedeonhoz.....	359
128. Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz	362
129. Zathureczky Károly levele szüleihez.....	364
130. Cserey Balázs levele nagymamájához.....	365
131. Boér Ida levele nagyatájának, Zathureczky Istvánnak	366
132. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	366
133. Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz.....	370
134. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	370
135. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	371
136. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	372
137. Zathureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz.....	375
138. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	378

139. Rieger Antal levele barátjához, Zathureczky Károlyhoz	381
140. Szentiványiné Zathureczky Mária levele Károlyhoz, ...	383
141. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	386
142. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Jóskához	387
143. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	391
144. Szentiványi Gizella levele unokatestvéréhez Zathureczky Bertához.....	395
145. Benedek József pap levele Zathureczky Istvánhoz.....	396
146. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	397
147. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	401
148. Zathureczky Gedeonné Kelemen Póli levele sógorához Zathureczky Károlyhoz.....	403
149. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	406
150. Zathureczky Gedeon levele édesanyjához.....	407
151. Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz.....	408
152. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	411
153. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	412
154. Zathureczky Gedeon levele édesanyjához.....	414
155. Szentiványiné Zathureczki Mária hiányos levele testvéréhez Károlyhoz.....	416
156. Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjához.....	420
157. Zathureczky Gyula levele édesanyjához	421
158. Zathureczky Gyula levele testvéréhez Gáborhoz	422
159. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	422
160. Zathureczky Gedeon levele édesanyjához.....	424
161. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	428
162. Zathureczky Gedeon levele édesanyjához.....	429
163. Zathureczky Károly levele testvéréhez Gáborhoz.....	432
164. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	434
165. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	436
166. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	440
167. Zathureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz.....	445
168. Szentiványiné Zathureckey Mária levele testvéréhez Károlyhoz.....	448
169. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	456
170. Szentiványi Gizella levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz.	456
171. Berzenczey Miklós levele Csereyné Zathureczky Emiliához	457
172. Bartháné Zathureczky Lujza levele testvéréhez Károlyhoz.....	458

173. Zathureczky József levele testvéréhez Károlyhoz.....	460
174. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	462
175. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	465
176. Boérné Zathureczky Júlia levele testvéréhez Károlyhoz.....	468
177. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	469
178. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	476
179. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez, Károlyhoz.....	478
180. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	480
181. Sényiné Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához	484
182. Zathureczky Gedeon levele testvéréhez Károlyhoz.....	488
183. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	491
184. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	492
185. Zathureczky Albert levele nagybátyjához Károlyhoz.....	495
186. Cserey Gyula levele nagymamájához.....	497
187. Cserey Gyula levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz.....	498
188. Özveggy Zathureczkyné Kelemen Polixéna levele sógorához, Károlyhoz	499
189. Sényiné Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához	502
190. Zathureczky Emil levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz...507	
191. Boérné Zathureczky Júlia és Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjukhoz.....	509
192. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	511
193. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	512
194. Özveggy Csereyné Zathureczky Emília levele testvéréhez Károlyhoz.....	514
195. Zathureczky Berta levele nagybátyjához Károlyhoz.....	517
196. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	518
197. Szentiványiné Zathureczky Mária levele testvéréhez Károlyhoz....	521
198. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	523
199. Finály Henrik levele Csereyné Zathureczky Emíliához.....	524
200. Sényiné Szentiványi Gizella levele nagymamájához	525
201. Benedek Ignác levele Zathureczky Károlyhoz.....	525
202. Zathureczky Viola levele nagymamájához.....	527
203. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	527
204. Székelyudvarhelyi ref. tanoda levele Zathureczky Károlyhoz.....	529

205. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	530
206. Szentiványi Gizella levele Zathureczky Bertához.....	532
207. Zathureczky Károly levele testvéréhez, Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	533
208. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	534
209. Örley Béla levele felesége nagynénjéhez, Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	536
210. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	537
211. Örley Béla levele felesége nagynénjének Csereyné Zathureczky Emíliaának.....	538
212. Szentiványiné Zathureczky Mária levele édesanyjához.....	540
213. Orbán Balázs levele Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	540
214. Zathureczky Ilona levele nagymamájához.....	545
215. Csereyné Zathureczky Emília levele Orbán Balázshoz. Másolat...546	
216. Csereyné Zathureczky Emília levele Kossuth Lajoshoz. Másolat...547	
217. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	548
218. Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz.....	549
219. Zathureczkyné Kelemen Polixéna levele sógorához Zathureczky Károlyhoz.....	551
220. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	552
221. Zathureczky Károly százados feljegyzése egy kürtről, melyet a Székely Múzeumnak adományozott.....	553
222. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	554
223. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	556
224. Valószínűleg Cserey Gyula levele Vasady Nagy Gyulához.....	558
225. Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz.....	559
226. Zathureczky Károly levele édesanyjához.....	561
227. Cserey Ákos levele nagymamájához.....	561
228. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliahoz.....	563

229. Zathureczky Berta levele nagybátyjához Zathureczky Károlyhoz...	567
230. Cserey Gyula levele unokatestvéréhez Zathureczky Bertához	568
231. Legifjabb Zathureczky István levele nagynénjéhez Csereyné Zathureczky Emíliához	569
232. Csíkszentmihályi Sándor Kálmán levele Zathureczky Bertához	571
233. Magyar Királyi Ludovica Akadémia levele Zathureczky Károlyhoz	571
234. Zathureczky Károly kötlevele unokahúgának Zathureczky Bertának	572
235. Sényiné Szentiványi Gizella levele Kelemen Lajoshoz	573
236. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	574
237. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	574
238. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	576
239. Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához	577
240. Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához	577
241. Boérné Zathureczky Júlia levele unokahúgához Zathureczky Bertához	578
242. Sényiné Szentiványi Gizella levele Kelemen Lajoshoz	579
243. Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához	581
244. Zathureczky Károly levele Csereyné Zathureczky Emíliához	582
245. Zathureczky Gábor levele testvéréhez Károlyhoz	584
246. Zathureczky Károly levele Kelemenné Zathureczky Bertához	586
247. Tasnádi Nagy Béla levele unokatestvéréhez Zathureczky Károlyhoz..	588
248. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	589
249. Zathureczky Károly levele testvéréhez Csereyné Zathureczky Emíliához	590
250. Zathureczky Károly levele testvérének Csereyné Zathureczky Emíliának	591
MELLÉKLET A NÉMET NYELVŰ LEVELEK SZÖVEGEIVEL	593
SZAKIRODALOM	603
HELYNÉVMUTATÓ	619
SZEMÉLYNÉVNÉVMUTATÓ	628
Képmelléklet	657